

Житомирський державний університет імені Івана Франка
Навчально-науковий інститут педагогіки

ІННОВАЦІЙНИЙ ДОСВІД ПЕДАГОГІВ
ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ЖИТОМИРЩИНИ

(збірник науково-методичних праць)

Житомир – 2012

УДК 371.13: 372: 378

ББК 74.1 / 74.58

I 47

Рекомендовано до друку Вченою Радою Житомирського державного університету імені Івана Франка від 27 квітня 2012 року, протокол № 9

Рецензенти:

Вітвицька С.С. – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка;

Сахневич І.Д. – кандидат педагогічних наук, головний спеціаліст відділу професійно-технічної та вищої освіти Управління освіти і науки обласної державної адміністрації;

Тищук Л.І. - кандидат психологічних наук, завідувач Житомирського центру розвитку дитини №53 “АБВГДейка”.

.

I 47

Інноваційний досвід педагогів дошкільної та початкової освіти Житомирщини: збірник науково-методичних праць / за заг. ред. В.Є. Литнєва, Н.Є. Колесник. – Житомир : ФОП Левковець, 2012. – 456 с. + CD.

У збірнику науково-методичних праць представлено результати науково-дослідної та навчально-методичної діяльності майбутніх учителів початкової школи та вихователів ДНЗ; висвітлено теоретико-методичні основи інноваційної діяльності педагогів дошкільної та початкової освіти Житомирщини; розкрито впровадження освітніх інновацій у систему підготовки майбутніх педагогів ДНЗ і початкової школи.

Збірник науково-методичних праць адресується науковцям, педагогам-практикам, майбутнім учителям початкових класів та вихователям ДНЗ, методистам дошкільної та початкової ланки освіти.

УДК 371.13: 372: 378

ББК 74.1/ 74.58

© Литнєв В.Є., Колесник Н.Є., 2012

ПЕРЕДМОВА

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПЕДАГОГА – СЕРЙОЗНЕ ВИПРОБОВУВАННЯ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ НА ПРОФЕСІЙНУ МАЙСТЕРНІСТЬ

*Лише за допомогою свободи можна
підготувати до свободи, лише за допомогою
співробітництва можна підготувати до
соціальної гармонії та співпраці, лише за
допомогою демократії можна підготувати
до демократії.*

Селестен Френе

Докорінні зміни в суспільстві створили реальні передумови для демократизації та гуманізації школи. Інтенсивно розроблюються нові освітні стратегії, переглядаються й по-новому розглядаються процеси, що відбуваються сьогодні в педагогічній освіті та практиці, окреслені подальші перспективи розвитку основних напрямів освіти. Джерела механізму саморозвитку дошкільних закладів і початкової школи – неодмінна складова творчості педагогів, їхньої інноваційної діяльності.

Поняття «інновація» в перекладі з латинської мови означає «оновлення, новітнє або зміна». Це поняття вперше з'явилося у дослідженнях у XIX столітті із семантикою введення деяких елементів однієї культури в іншу. Слово (*innovatio*) прийшло до нас з англійської мови й означає «нововведення», «новаторство». Філософське розуміння змісту інновації полягає у створенні нового, суспільно значущого продукту діяльності людини, який узагальнено характеризується двома ознаками: перетворенням явищ, речей, процесів; новизною, оригінальністю.

У сучасній педагогіці терміни «інновація», «інноваційний» означають певне нововведення, що стосується того чи того аспекту освітньо-виховного процесу. Кінцевим результатом (прямим продуктом) творчого пошуку можуть бути нові технології, оригінальні виховні ідеї, форми та методи виховання, нестандартні підходи в управлінні. При цьому нове в педагогіці – то не лише авторські ідеї, підходи, технологічні методи, які досі не використовувались, а й комплекс елементів або окремі елементи педагогічного процесу з прогресивними засадами, що дає змогу ефективно забезпечувати розвиток і саморозвиток особистості. Свідченням цього є, зокрема, активне звертання сучасних педагогів до педагогічної спадщини минулого – вітчизняної та зарубіжної [1; 2; 3].

До педагогічних інновацій можна віднести здобутки окремих педагогів, творчих груп, які являють собою цілісну систему роботи з певного напрямку, здебільшого недостатньо висвітленого в науково-методичній літературі. Ці системи ґрунтуються на ідеях відомих педагогів і на власному досвіді та інтуїції. Заслуга їхніх авторів у тому, що вони по крихтах збирають, систематизують, узагальнюють потрібний матеріал, вкладають у нього свої знахідки, своє розуміння проблеми, і це дає підстави говорити про новизну, оригінальність, а водночас і про реальність підходів до здійснення поставлених завдань [4].

В. Сластьонін та І. Ісаєв стверджують, що необхідність в інноваційній спрямованості педагогічної діяльності в сучасних умовах розвитку суспільства, культури та освіти визначається низкою обставин.

По-перше, відбуваються соціально-економічні перетворення, які зумовили необхідність докорінного оновлення системи освіти, методології та технології організації навчально-виховного процесу в навчальних закладах різного типу. Інноваційна спрямованість діяльності вчителів і вихователів, що включає в себе створення, освоєння та використання педагогічних нововведень, є засобом оновлення освітньої політики.

По-друге, посилення гуманітаризації змісту освіти, безперервна зміна обсягу, складу навчальних дисциплін, введення нових навчальних предметів вимагають постійного пошуку нових організаційних форм, технологій навчання. У такій ситуації суттєво зростає роль та авторитет педагогічного знання в учительському середовищі.

По-третє, зміна характеру відносини учителів до самого факту освоєння застосування педагогічних нововведень. В умовах жорсткої регламентації змісту навчально-виховного процесу вчитель був обмежений не тільки в оригінальному виборі нових програм, підручників, але й у використанні нових прийомів і способів педагогічної діяльності. Якщо раніше інноваційна діяльність зводилася в основному до використання рекомендованих зверху нововведень, то зараз вона набуває більш виборчого, дослідницького характеру.

По-четверте, входження навчальних закладів у ринкові відносини, створення нових типів навчальних закладів, зокрема й недержавних, створюють реальну ситуацію їхньої конкурентоспроможності [5].

Інновації самі по собі не виникають, вони є результатом наукових пошуків, кращого педагогічного досвіду окремих учителів і вихователів, цілих колективів. Щодо педагогічного процесу інновація означає введення нового в цілі, зміст, методи та форми навчання й виховання, організацію спільної діяльності педагога та учня. Учитель може виступати як автором, розробником, дослідником, так і користувачем і пропагандистом нових інноваційних педагогічних технологій, теорій, концепцій.

Беручи до уваги наявний досвід досліджень із педагогіки, можна визначити таку сукупність критеріїв ефективності того чи іншого педагогічного нововведення: новизна, оптимальність, висока результативність, можливість творчого застосування інновації в масовому досвіді.

Інноваційне навчання і виховання – це такий динамічний процес, який забезпечує включення емоційних сфер психіки того, хто виховується, активне функціонування його інтелектуальних і вольових сфер, сприяє формуванню стійкого інтересу до предмета діяльності, який спонукає до самоосвіти та самовиховання, формування активної, творчої, гармонійно розвиненої особистості. Дослідження показали, що інноваційні процеси – важливий шлях подолання формалізму в освіті. Виразною особливістю навчально-пізнавальної діяльності в процесі інноваційного навчання є тип оволодіння знаннями, створення умов включення тих, хто навчається, не просто в діяльність, а в діяльність творчу (творчо самостійну), зумовлену:

- видом навчальної діяльності (спостереження та практична дія переважають над слуханням або супроводять його);
- логікою пізнавального процесу (індукція переважає над дедукцією);
- психологією пізнавального процесу (аналіз через синтез, асоціативний та евристичний механізми, зв'язок інтуїтивного і логічного);
- джерелом знання (опора на образ, на наочність) [6].

Для сучасного етапу розвитку освіти в Україні, зокрема дошкільної та початкової, характерна широка наявність у ньому інноваційних процесів. Сьогодні неможливо вважати педагогічно грамотним фахівцем учителя, який не розуміє сутність інноваційної діяльності у сфері освіти, не вивчає специфіку інноваційного руху в сучасному вихованні й навчанні дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, який не володіє великим арсеналом інноваційних освітніх технологій, не працює в альтернативних проектах і системах. Розвиток інноваційної діяльності педагога є одним із стратегічних напрямів в освіті. Вихователь і вчитель у системі дошкільної та початкової освіти, готовий до інноваційної діяльності, характеризується відповідною мотивацією, знаннями інтеграційних процесів, умінням застосовувати відомі технології та вдосконалювати їх.

Сучасні діти навчаються ефективно, коли вони мають змогу задовольнити свої інтереси, здійснювати вибір, активно взаємодіяти з різними матеріалами та одне з одним, наслідком чого стає розвинутий потяг і любов до навчання, критичне мислення. Для цього діти під час навчання повинні робити набагато більше, аніж просто слухати. Вони мають читати, писати, обговорювати, залучатися до вирішення проблеми, спостерігати, мати змогу застосовувати нові знання та навички на практиці, отримувати зворотній зв'язок. Вони також повинні

бути залучені до розумових операцій вищого рівня – аналізу, синтезу, оцінювання.

Узагальнені дослідження навчання і виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку засвідчують, що вони навчаються ефективно, коли:

- мають мотивацію до навчання;
- перебувають у приязному комфортному середовищі;
- використовуються методи, які відповідають різним стилям і способам навчання;
- використовуються їхні знання та вміння;
- мають почуття контролю над процесом навчання;
- досягають успіхів;
- мають можливість випробовувати нові знання на практиці й використати одержану інформацію;
- повністю залучаються до процесу навчання;
- мають досить часу на засвоєння нових знань і вмінь;
- можуть побачити використання здобутих знань та вмінь на практиці.

У виховну роботу на уроках та позаурочний час педагоги також вносять інновацію, розширюючи пізнавальний матеріал з основних навчальних предметів: вікторини та КВК, захоплючі завдання й конкурси, ігри зі словами та буквами, цікаві факти й фольклорні свята, ігрові практикуми, ранки; інсценовані казки, насичені пам'ятками, проблемними ситуаціями, загадками, віршами та афоризмами, прислів'ями та приказками.

Беручи участь в інноваційній діяльності, не можна звести все до засвоєння обов'язково того, що засвоюють сусіди із навколишніх шкіл для того, щоб витримати конкуренцію в боротьбі за контингент учнів, за гарну думку батьків, керівників органів управління освітою; до намагання перепробувати, оволодіти підряд новим, аби таким чином знайти оптимальну ідею. Потрібно враховувати, що ці всі підходи до інновацій у ДНЗ і початковій школі можуть мати й серйозні проблеми, такі, як колосальне перевантаження вихованців і вихователів, зниження успішності з тих предметів, які не охоплені інноваційною роботою.

Здійснення педагогами дошкільних закладів і початкової школи інноваційної діяльності буде сприяти вдосконаленню цілісного педагогічного процесу за таких педагогічних умов: а) мотивація участі вчителів і вихователів у інноваційних процесах освітніх закладів; б) наявність системи роботи з учителями щодо їхньої практичної підготовки до здійснення інноваційної діяльності у вихованні та навчанні дітей; в) систематичному моніторингу й корекції результатів інноваційної діяльності в навчально-виховному процесі.

Обсяг педагогічних інновацій, який постійно зростає, вимагає від майбутніх учителів здатності до цілісного системного розгляду

перетворювань, які виникають сприйняття нового. Зміни в освіті сьогодні настільки різнобічні, що тільки творчий тип особистості в змозі співвіднести свою роботу з ними. Суспільство досягло такого рівня, при якому інноваційні процеси визначають усю систему відносин людини. А це вимагає цілеспрямованого формування мотиваційно-ціннісного, теоретико-методологічного й професійно-практичного компонентів готовності особистості до інноваційної діяльності.

Тому ефективному формуванню такої готовності студентів-педагогів, майбутніх учителів і вихователів до роботи в інноваційному педагогічному середовищі Житомирського державного університету імені Івана Франка сприяє спеціально розроблена система навчальних ситуацій творчого характеру та виокремленні нами головні компоненти творчої інноваційної діяльності: творча обробка наукової психолого-педагогічної літератури; творча підготовка доповідей із проблем інноватики в освіті; ділові ігри; творчі навчальні завдання; лекції-дискусії, лекції-діалоги, прес-конференції з пропонування ідей, круглі столи; здійснення студентами експериментальних наукових досліджень; робота в майстер-класах; аналіз спеціальних соціально-педагогічних ситуацій та розв'язок різноманітних педагогічних задач; проведення мікроуроків; система неперервної педагогічної практики [3].

Список використаної літератури

1. Бех І. Д. Виховання особистості: Підручник. – К.: Либідь, 2008. – 848 с.
2. Вознюк А. В., Дубасенюк О. А. Философские основания педагогической аксиоматики: Монография. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. – 564 с.
3. Інновації у вищій освіті: проблеми, досвід, перспективи: Монографія / За ред. П. Ю. Сауха. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. – 444 с.
4. <http://www.osvita.org.ua/referat/pedagogics/3890/>
5. http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Pedagog/
6. <http://www.osvita.org.ua/referat/pedagogics/4617/>

Литньов Володимир Євгенович,
директор навчально-наукового
інституту педагогіки, кандидат
педагогічних наук, доцент.

РОЗДІЛ І.
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ПЕДАГОГІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЖИТОМИРЩИНИ

Андросова Галина Кирилівна,
Гукова Валентина Іванівна
(Житомирський центр розвитку дитини № 55)

«ЩОБ НІЧОГО НЕ ЗАЛИШИЛОСЬ ПОЗА УВАГОЮ».
ВНУТРІШНІЙ КОНТРОЛЬ В СИСТЕМІ РОБОТИ ЖИТОМИРСЬКОГО
ЦЕНТРУ РОЗВИТКУ ДИТИНИ № 55

На сучасному етапі розвитку суспільства, системи освіти та психолого-педагогічної науки вимоги до здійснення контролю відчутно зросли.

Тому на основі аналізу літератури, сучасної законодавчої бази у галузі дошкільної освіти, власного досвіду управлінської діяльності та досвіду інших керівників дошкільних закладів в нашому закладі була сформована своя модель контролю діяльності закладу, яка нічого не залишає поза увагою.

Така система контролю діє ефективно і допомагає кожному працівнику бути проінформованим про всі сфери життя й діяльності колективу, мати можливість порівнювати свої результати роботи з колегами, набиратись досвіду та поліпшувати свою професійну майстерність.

Керівництву вона дає змогу:

- порівнювати параметри діяльності дошкільного закладу із сучасними завданнями дошкільної освіти;
- визначати ефективність діяльності, оцінювати фактичні результати, співвідносити їх з поставленою метою;
- виявляти недоліки, проблеми в розвитку закладу;
- забезпечити контроль діяльності закладу в цілому, не випустити з уваги всі структурні підрозділи,
- визначати найбільш доцільні шляхи щодо оптимальності діяльності закладу.

В закладі діє модель вертикальної системи контролю. Це адміністративний контроль по вертикалі, який через усі служби доходить до кожного працівника.

Такий контроль не тільки в глибину (по вертикалі) , а і в ширину (по горизонталі) , тому що кожен член адміністрації контролює свою ділянку, за яку несе відповідальність.

Система контролю нашого закладу, насамперед, реалізовується плановістю.

Згідно Листа МОН «Планування роботи в дошкільних навчальних закладах» від 03.07 2009 року № 1/ 9-455 в річному плані складається розділ вивчення стану життєдіяльності дітей. Це план-схема вивчення стану життєдіяльності дітей, побудована відповідно до підсумків минулого навчального року та візуально показує систему вивчення освітньої роботи закладу на рік.

Розробляючи план-схему контролю перш за все визначаються завдання, зміст та мета вивчення, а потім продумані види контролю, які будуть найрезультативнішими в даному випадку, вказується на об'єкт контролю, термін виконання, форму узагальнення та хто його буде здійснювати.

Конкретні дати проведення контролю зазначаються в планах-схемах вивчення стану організації життєдіяльності дітей завідувача та вихователя-методиста на місяць. Про здійснення контролю педагоги повідомляються заздалегідь.

Якщо розглянути план контрольно - корегуючої роботи нашого закладу на рік, можна побачити, що тут застосовані різні види контролів.

Так фронтальний контроль ми проводимо у двох паралелях , щоб отримати всебічну інформацію про організацію життєдіяльності дітей, про оснащення освітнього середовища, про рівень засвоєння дітьми програми та визначити, на які питання слід спрямувати методичну допомогу.

Зазвичай, триває фронтальне вивчення тиждень. Період зазначається в наших циклограмах контролю. Матеріали вивчення узагальнюємо і оформлюємо в довідку.

Підсумковий контроль застосовуємо для вивчення педагогічної діяльності педагогів, що атестуються. Метою такого контролю ставимо визначення досягнень педагога в роботі з дітьми, уміння створити розвивальне середовище в групі, рівня його самоосвіти. В такому контролі також беруть участь педагоги (колективні перегляди) та батьки (анкетування).

Важливе місце в системі контролю закладу посідають тематичні перевірки. Тематичний контроль ми плануємо з врахуванням змісту визначених у річному плані завдань. Підсумки тематичного контролю оформляємо у вигляді довідки та заслуховуємо на педагогічних радах.

Значна увага також надається оперативному контролю, який спрямовується на виявлення стану роботи колективу та окремих працівників на даному етапі. Він буває попереджувальним та вибірковим. Основне завдання оперативного попереджувального контролю – це попередження можливих недоліків і порушень, підбір найраціональніших методів роботи. Змістом попереджувального контролю є виявлення

готовності педагога до робочого дня, визначення рівня володіння методикою навчання і виховання, аналіз календарних планів та інше.

Вибірковий (або епізодичний) оперативний контроль застосовується з метою проаналізувати стан роботи в закладі з розділів програми, які не передбачені річними завданнями. Особливістю цього контролю є те, що він може мати вибірковий характер і стосуватися роботи окремих педагогів. Оперативний контроль передбачає швидке реагування та термінове усунення окремих незначних недоліків.

Таким чином, у формуванні системи вивчення діяльності нашого закладу використовуються різні види контролю:

- *тематичний (підсумковий, персональний та порівняльний);*
- *фронтальний (підсумковий та попереджувальний);*
- *оперативний (вибірковий / епізодичний та попереджувальний);*
- *порівняльний (робота вихователів двох паралельних груп, робота вихователів однієї групи);*
- *самоконтроль (частковий контроль з коригуванням діяльності та робота, що заснована на довірі);*
- *взаємоконтроль.*

Здійснюючи контроль, ми застосовуємо такі методи: спостереження педагогічного процесу, вивчення документації, співбесіда з педпрацівниками, перевірка дидактичних матеріалів, бесіди з дітьми та батьками, колективні перегляди педагогічних процесів, аналіз результатів дитячої діяльності, професійне тестування, взаємоконтроль.

Враховуючи, що на сучасному етапі розвитку дошкільної освіти контрольна функція управління закладом включає комплексне вивчення його діяльності, проконтролювати його життєдіяльність зручно за допомогою блочної системи контролю.

Саме така система допомагає забезпечити контроль діяльності закладу в цілому, не випускаючи з уваги всі структурні підрозділи та зробити контроль прозорим і дієвим при оцінці роботи всіх працівників.

Проблеми створення безпечних умов функціонування закладу ми вважаємо першочерговими, тому першим виділили блок "Охорона праці та безпека життєдіяльності усіх учасників педпроцесу". До його складу внесено такі питання контролю:

- охорона життя і здоров'я дітей у групі;
- створення безпечних умов у групі;
- виконання вимог з охорони праці в групах та приміщеннях ЦРД;
- стан ігрових та спортивного майданчиків;
- щоденний аналіз відвідування дітей.

Блок 2 - «Матеріально-технічне забезпечення. Фінансова діяльність» передбачає контроль щодо збереження матеріально-технічної бази закладу та дотримання вимог законодавства щодо ефективного та економного використання коштів. Питання цього контролю такі:

- батьківська оплата за харчування дітей;

- облік робочого часу працівників закладу;
- обладнання закладу протипожежним інвентарем;
- обладнання та інвентар харчоблоку;
- стан меблів;
- спортивний інвентар;
- стан будівлі та систем енерго-, тепло- та водопостачання;
- стан ділянки ЦРД;
- медичне обладнання.

Блок 3 «Внутрішня документація» охоплює питання контролю ведення внутрішньої документації всіх підрозділів ЦРД:

- вихователя-методиста;
- практичного психолога;
- медичної служби;
- педагогічних працівників різних категорій;
- харчоблоку.

З метою забезпечення організації раціонального харчування дітей та дотримання санітарно-гігієнічного режиму на харчоблоці було створено

Блок 4 - «Організація харчування». Він охопив такі питання контролю:

- дотримання вимог санітарного законодавства при зберіганні продуктів харчування та продовольчої сировини;
- якість і своєчасність приготування їжі, дотримання технологій приготування;
- забезпечення дієтичного харчування;
- виконання режиму харчування та організація процесу годування;
- санітарний стан харчоблоку;
- санітарний стан продуктової комори.

Одним із пріоритетних завдань сьогодення є укріплення та зміцнення здоров'я дітей, створення умов для формування здорового способу життя.

Блок 5- «Здоров'я та здоровий спосіб життя дітей» включає такі питання контролю:

- виконання режиму дня та організація фізичного розвитку дітей;
- санітарно-гігієнічний стан утримання групових приміщень;
- організація медичного обслуговування,
- щоденний контроль дотримання температурного режиму в та режиму провітрювання в групах.

Результативність роботи закладу у цілому залежить від кожного члена колективу, координації роботи всіх його компонентів. Тому в управлінській діяльності нашого закладу виділено блок 6- «Кадрова робота». Питаннями такого контролю є виконання функціональних обов'язків працівників на кожному робочому місці;

Така система контролю, на нашу думку, є ефективною і дозволяє нічого не залишати поза увагою.

Список використаної літератури

1. Керівництво дошкільним навчальним закладом. Інформативно - методичні матеріали на допомогу керівникові дошкільного навчального закладу/ Упор.: Н. Майор, Ю. Манилюк, М.Марусинець, О.Тимофєєва. – Тернопіль: Мандрівець, 2007
2. К. Крутій. Педагогічний аналіз як функція управління дошкільним навчальним закладом. Запоріжжя. ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2007
3. Т.Чала. Система контролю в ДНЗ

Бакмасва Світлана Вікторівна
(ДНЗ № 17 м. Бердичева)

РОЗВИТОК ДИТЯЧОЇ КРЕАТИВНОСТІ ЗАСОБАМИ ЗОБРАЖУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ВИКОРИСТАННЯМ МЕТОДІВ ТРВЗ/РТУ

Видатні педагоги минулого Я.А. Коменський, Ф. Фребель, Й.Г. Пестолоцці надавали великого значення дитячому малюванню. Світ мистецтва багатогранний, різноманітний, неповторний, він приваблює дитину, дивує і захоплює. А кожна дитина, в свою чергу, активно пізнає світ, жадібно вбирає усе, що відбувається навколо неї – дивується і радіє, замислюється і запитує, з великим задоволенням малює.

За Базовою програмою розвитку дитини дошкільного віку «Я у світі» художньо-естетичний розвиток дошкільника засвідчується поінформованістю в основних видах мистецтва, володінням художніми навичками і техніками, елементарним художнім смаком, орієнтуванням у світовій та національній культурах.

Традиційно образотворча діяльність дитини спрямовувалась на кінцевий результат – здобуття певних технічних умінь та навичок. На сучасному етапі пріоритетною є увага до самого процесу цієї діяльності. І на схвалення заслуговує не просто сам витвір, а старання, зусилля докладені малюком.

Наше завдання щодо технології супроводження малювання є, передусім:

збереження феномену дитячої творчості, розвиток інтересу до малювання, оцінювального ставлення дитини до цієї діяльності, ознайомлення із зображальними матеріалами та їхніми можливостями для створення малюнка, ознайомлення з графічними й живописними техніками та збагачення досвіду творчих дій з різними матеріалами,

стимулювання прагнення досягти образно-естетичної виразності малюнка.

В наш час, як головне концептуальне питання педагогіки, дуже гостро постала проблема формування творчої особистості. Вирішення її науковці і практики вбачають у посиленні ролі сучасних технологій та методик виховання і навчання, а перед усім – у теорії розв'язання винахідницьких завдань (ТРВЗ) і розвиток творчої уяви (РТУ).

Саме ТРВЗ і РТУ є найважливішою методичною знахідкою, яка розвиває здібності дитини до аналізу, нетрадиційних рішень, привчає її самостійно мислити, творити, фантазувати.

Педагоги вчаться разом з дошкільниками бачити красу, відчувати її, реагувати на красиве емоціями, вести дитину шляхом оволодіння культурою споглядання, взаємин з природою, людиною, мистецтвом, рукотворною красою. І тому, зображувальна діяльність дає великі можливості для креативного і творчого розвитку дитини. Чудовою нагодою для зустрічі з прекрасним є заняття з малювання. Впроваджуючи нетрадиційні техніки ТРВЗ/РТУ, які гарантують нашим малюкам досягнення успіху, додають дитині впевненості у власних силах, допомагають перебороти страхи, дають не лише радість від створення образів, а й докорінно змінюють самооцінку, стосунки з однолітками, самопочуття та стають своєрідним пусковим механізмом для розвитку творчої особистості. В нашому дошкільному закладі вихователі навчають дошкільників не бути пасивними спостерігачами зі стереотипними поглядами, а створюють найоптимальніші умови для розквіту індивідуальних можливостей, талантів, творчих здібностей, обдарованості. Саме на це націлена методологія ТРВЗ.

Працюючи над проблемою «Використання елементів ТРВЗ та РТУ з метою розвитку творчих здібностей дошкільників на заняттях з зображувальної діяльності» педагоги переконались, що цікаво організована діяльність дітей є основним засобом розвитку креативних здібностей, яка допомагає дошкільникові вільно самовиразитися, реалізувати свій потенціал, проявити свою фантазію, творчість. Малюючи, діти відчують себе незалежними, пізнають таємниці композиції, кольору, дослідницьку втіху, творче збудження.

Світ мистецтва багатогранний, різноманітний, неповторний, він приваблює дитину, дивує і захоплює. А кожна дитина, в свою чергу, відчувається дослідником, завжди готовим до пригод та експериментів, коли відкривають для себе малювання, його можливості і результати. Дошкільники малюють все, що бачать, знають, відчують, чують. Яскраві фарби роблять життя дитини різноманітнішим, надають їй приємні відчуття. В дошкільному навчальному закладі ми намагаємось інтегрувати різні види образотворчої діяльності: наші діти малюють і доклеюють, ліплять і домальовують, конструюють і аплікують. Це допомагає малюкам цілісніше передавати почуття, відтворювати образи,

предмети та явища. Вихователі вчаться на педгодинах, консультаціях, як підтримувати емоційний супровід образотворчої діяльності пластикою рухів, словом, співом тощо. Для цього пропонуються використовувати такі вправи по емпатії – “Я дощик!”, “Я сонечко”, “Я котик” (перевтілення у явища природи, тварин і т.д., передача їх характеру), “Психогімнастика”, “Маски емоцій” - пропонується спочатку послухати слова, а потім під звучання музики мімікою та пластикою рухів зобразити певний емоційний стан (радість, сум, спокій, здивування), “Колір музики” – слухаючи музику, намагатися зобразити його жестами, відгадати та намалювати.

Педагоги дають можливість дітям жити у світі казкових кольорів, де кольори перемовляються між собою і приховують новий зміст світосприйняття. Вчаться проводити спостереження у групі, на вулиці, прогулянці, ознайомлюються із кольорами, відтінками, формами, фактурою, матеріалом.

Розвиваючи творчу особистість вихователі створюють вільний доступ до приладдя і матеріалів (штампи, соски, тички, камінчики, зубні щітки, нитки, стеки, соломинки для коктейлю і т.д.), що сприяють проявам фантазії, власним відкриттям, експериментуванню дає дітям можливість самостійно обирати теми і сюжети, в будь-який час займатись улюбленою справою, використовуючи при цьому різні нетрадиційні техніки: «Кляксографія», «Монотипія», «Малювання штампами», «Малювання долоньками» та інші. Щоб навчити малюків різноманітним технікам, в дошкільному закладі проводяться майстер-класи, тренінги з педагогами на теми: «Фантазуємо разом», «Працюємо творчо», «Разом думаємо, разом фантазуємо».

Малювання – це природна потреба дитини, а нетрадиційні підходи і техніки зображувальної діяльності дивують і захоплюють дітей, розкривають креативні можливості, викликають прагнення займатись такою цікавою справою.

На таких заняттях педагоги розвивають такі творчі здібності, як: здатність ризикувати, швидкість мислення, здатність викладу оригінальних ідей і зображувати щось нове, багату уяву, високі естетичні цінності, інтуїцію.

Дитячі пальчики, долоньки, пучки – залишають слід на папері. Придумується і проводиться захоплююча гра, яка допомагає дітям побачити у відбитку знайомий образ. Так на папері з'являються квіти, жовті курчата, сліди звірів – одним дотиком дитячих пальчиків, сонечко, веселі каченята, кумедне слонення, казковий птах і інше – з долоньок.

Малюючи фарбами, діти полюбляють поєднувати різноманітні відтінки, а покладені на вологий папір, плавно розтікаються, одна переходить в іншу. Пропонується дітям намалювати «Мій настрій», «Бурхливе море», «Дощовий день», «Осіній пейзаж», використовуючи

вологий папір. Вологий папір манить малюків розмитим малюнком, ніби під дощем чи в тумані, а м'який – незвичайною фактурною формою.

Коли дошкільнята починають працювати фарбами, у них дуже часто виходять «клякси». Це засмучує їх. Тут в нагоді нам стає «Кляксографія» -- можна додати ще декілька краплин інших відтінків і ось отримали незвичайне зображення або частину сюжету. Фарби подорожують по папері в умілих руках маленьких художників і залишають чудернацькі малюнки, а саме, «Подорож краплинки», «Жива» краплинка», «Космічні подорожі». Такий прийом роботи доречний при створенні дерев, трави, зірочок і т.д.

Особливо подобається дошкільникам малювати ниткою, адже їх ждуть незвичайні пригоди-подорожі фарбованої ниточки на папері. Так з'являються «Візерунки на склі», «Казкові фантазії», «Чудернацькі птахи».

Малювання свічкою або воскові малюнки – дають змогу малюкам відчувати себе справжніми фокусниками. Вони вчаться створювати образи шляхом поєднання різних матеріалів. І ось вже готові малюнки -- «Зимовий пейзаж», «Акваріум», «Веселий сніговик», «Чарівні картинки».

Легко і швидко створити гарний малюнок дитячими руками використовуючи штампи. Ця проста техніка підбадьорює дітей у їхніх фантазіях і вони створюють «Зоряне небо», «Квітуче дерево», «Ягідки-цукерочки», «Чарівні візерунки», «Одягнемо ліс».

Монотипія – це малювання на склі, дзеркалі, яке не залишає байдужими малюків. І ось уже готові роботи – «На морському дні», «Якого кольору весна», «Осінній пейзаж», «Казкові фантазії».

Розвивати моторику дитячої руки допомагають: висипання нитками, кольоровим піском, фарбованою крупою, «чарівними» кульками, які ваблять дитяче око і стимулюють до креативності.

Малювання за допомогою підручних засобів навчає дітей творчо переосмислювати хід і процес образотворчості, знаходити вихід із ситуації, шукати оригінальні рішення.

Для батьків дитини малюнок – певний шлях до порозуміння з нею, до гармонізації родинних стосунків. Вихователів часто запитують батьки, яких часто-густо турбує питання, чи можна навчити дітей малювати? Без сумнівів запевняють їх, сміливо братися за цю роботу, використовуючи, не лише традиційні матеріали (фарби, олівці, фломастери, пензлі і т.д.), а й те що є під рукою (гудзики, камінчики, листя, соски, нитки, губку, пальці, долоньки і т.д.). Кожне таке заняття батьків з дитиною дає можливість не просто малювати дощик, сніг, веселку тощо, а й розмовляти з малюнком, разом вивчати вірші, читати казки, обігрувати почуте.

Велику роль у створенні умов для пошуку та прояву творчої активності відіграють проблемні ситуації. Вони можуть виникати як самі собою, так і створюються педагогом («Яке воно море?», «Якого

кольору сніг?», «Який настрій у осені?», «У королівстві добра і зла», «А що було б, якби зникли фарби?» і т. д. В образотворчій діяльності під час занять, а також у повсякденному житті використовуються дидактичні ігри, які програються самими педагогами, а саме, ігри «Отримання кольору», «Теплі й холодні кольори», «Розфарбуй подумки», «День мого кольору», «Чарівні квіточки». Ці ігри розвивають не тільки творчу уяву, фантазію, мислення, а й допомагають зрозуміти поєднання кольорів. Ігри «З чого складається натюрморт», «Склади натюрморт», «Симетричні предмети» допомагають малюкам краще відчувати колір, композицію, лінії. Ігри «Придумай і створи портрет», «Створи пейзаж», «Незвичайні птахи» (метод ТРВЗ аглютинація), «Перспектива», «Виклади картинку» (метод ТРВЗ-графічна синектика) розвивають точність, уміння порівнювати, зіставляти, шукати оригінальні розв'язання поставлених завдань.

Особливість педагогіки мистецтва в тому, що творчості (ТРВЗ) навчити не можна. Можна лише створити умови для пробудження, активізації в дітей творчих імпульсів, для пізнання радості творення. Чим раніше розпочати таку роботу з дітьми, тим більше шансів, що творчі можливості малюків не згаснуть, а розвинуться, щоб виявитися згодом у всіх сферах діяльності.

Список використаної літератури

1. «Барвіста радість» Л.Шульга, Запоріжжя – 2007;
2. «Від трьох до семи» Л.Б.Фесюкова, Москва – 2008;
3. «Розвиток уяви та творчих здібностей» І.А.Барташнікова, «Богдан» Терно-піль – 1998;
4. «Розвиток уяви та творчого мислення» Е.Н.Петлякова, Москва – 2005;
5. «Розвиток інтелекту дитини» Ю.Г.Тамберг, Екатеринбург – 2004;
6. «Розвиток уяви та мовлення у дітей 4 – 7 років» Л.Б.Фесюкова, Ранок -2007;
7. «ТРВЗ і дошкільне виховання» газета «Дитячий садок» № 21 – 24, 2005;
8. «ТРВЗ – педагогіка: розвиваємо мислення дошкільників» Т.В.Пристяжна, Харків «Основа» - 2008.

Балицька Ірина Миколаївна

(Житомирський центр розвитку дитини №53)

РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПЕДАГОГА ЯК СКЛАДОВА СИСТЕМИ РОБОТИ ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА

Якщо Всесвіт справді безмежний, а Природа не має ліку у своїй творчості, то єдиною моделлю цієї безмежності та цих багатств є Дитина.

Ш.Амонашвілі

Відшукати напрями здібностей, допомогти самій дитині зрозуміти себе, повірити в свої можливості – це й є мистецтво педагогіки та психології.

В. Моляко

Не вчи камінь котитися, сама природа навчила його. Просто прийми перешкоду.

Г.Сковорода

Вміти творчо мислити ... повинен і майбутній математик, і майбутній тракторист.

В.Сухомлинський

Дитина – це не посудина, яку потрібно наповнити, а факел, який треба запалити.

К.Ушинський

Найвища насолода життя – у педагогічній творчості, яка чимось наближається до мистецтва. Головна особливість її у тому, що об'єктом діяльності є дитина, яка постійно змінюється, «завжди нова, сьогодні не така, як вчора».

В.Сухомлинський

Кому, як не психологу і педагогу досконало зрозумілий глибинний зміст цих слів. Хто, як не психолог, на перше місце в своїй діяльності має ставити інтереси дитини, педагогічних працівників і батьків. Психологічна служба теж ставить собі за завдання організувати освітньо – виховний процес так, щоб максимально розкрити розумовий і творчий потенціал дітей і педагогів, активно залучати до цього процесу батьків, допомогти зрозуміти і себе, і інших.

Активно співпрацюючи з адміністративною і методичною службами, ми разом намагаємося донести до свідомості педагога, що вихователь повинен взаємодіяти з дитиною не просто для сьогоденного заняття, він має прагнути забезпечити дитині умови, сприятливі для її самореалізації, працювати над розвитком її вмінь і навичок, без яких самі природні здібності не зможуть забезпечити вагомих досягнень. На сучасному етапі весь професійний педагогічний процес у дошкільному закладі має ґрунтуватися на засадах особистісного підходу. Саме він є тією першою сходинкою, яка веде до розкриття творчого потенціалу кожного педагога як у роботі з дітьми, так і під час професійної взаємодії з колегами.

Аби робота по розвитку творчості мала високий рівень своєї ефективності, педагог дошкільного закладу має досконало володіти таким інструментом як спілкування, а саме: техніками активного слухання, активного спілкування, технікою побудови питань і діалогу.

Також у вихователя повинна бути розвинена здатність до соціальної рефлексії (вміння проникати у внутрішній світ іншої людини, тобто дитини, колеги тощо). Саме за такими принципами і має організовуватися робота з педагогами у дошкільному закладі.

Норман Шварцкопф говорив: «Допомагаючи іншому піднятися на гору, ви самі наближаєтеся до вершин». Психолог, активно співпрацюючи з завідувачем та методистом, *допомагає усвідомити необхідність і важливість розкриття творчого потенціалу кожного учасника освітнього процесу*, а педагоги організовують свою взаємодіяльність з дітьми за принципами гуманізму і особистісного підходу. У цьому ланцюжку кожен самовдосконалюється, саморозвивається, аналізує власну діяльність і стає на крок мудрішим, професійнішим, креативнішим, емпатійнішим.

Саме **активне психолого – педагогічне навчання оптимально формує ключові компетентності кожної особистості, які і спонукають до творчих проявів у професійній діяльності**. Основні риси особистості, на яку зараз є соціальний запит, – це гуманність, толерантність, креативність, мобільність і компетентність. У розумінні особистісно орієнтованого підходу це – компетентність, пов'язана із здатністю адекватно сприймати індивідуальні особливості інших людей, передусім дітей. Практика є змістовним доповненням і логічним продовженням теорії. Тому у нашому закладі питання щодо розвитку професійної творчості опрацьовуються на методичних об'єднаннях, нарадах, консультаціях, семінарах – практикумах. З досвіду роботи нашого закладу можна зазначити, що **творча активність вихователів значно зростає, якщо на семінарах – практикумах систематично використовуються інтерактивні спонукачі форми роботи** (ділові ігри, диспути, тренінгові вправи, вправи – роздуми, арттерапевтичні прийоми, релаксаційні вправи), коли педагоги на семінарах і тренінгах працюють у мікрогрупах, де їх чують колеги і враховують їх індивідуальну думку. Особливо такий підхід ефективний у роботі з педагогами, які нещодавно розпочали свою професійну діяльність. Педагогічні працівники надзвичайно цінують той факт, що під час виконання семінарських і тренінгових вправ їм пропонується *варіативність завдань і право вибору*. Також не можна забувати і про естетичність оформлення наочних матеріалів, *використання на творчих семінарах якомога більше художньо – естетичних напрямків*, а саме – малювання, аплікування, ліплення, паперопластики, тетралізації, співів, слухання музики, декламування тощо.

Завдяки таким формам роботи можна досягти вагомих результатів навіть з тими педагогами, які вважають себе стереотипними і не завжди мають бажання долати ці стереотипи. Народне прислів'я говорить «Вода камінь точить» – і це дійсно так. Систематично приймаючи участь у обговореннях, публічно виступаючи перед колегами, презентуючи

наробки своєї групи, аргументовано доводячи свої думки і міркування, вихователь, сам того не помічаючи, стає розкутішим, активнішим, креативнішим, емоційнішим, а саме головне – впевненішим. Все це і створює умови для розвитку творчості педагога. Проводячи паралельний аналіз роботи вихователя по розвитку творчих здібностей дітей, можна зробити висновок – **якщо хочеш, аби педагог сприяв розвитку творчості дітей дошкільного віку і розумів всю глибинність і необхідність цієї кропіткої роботи – то і ти, як психолог, сприяй розвитку творчості педагога, використовуючи ті ж методи, прийоми і форми роботи, які використовуються у роботі з дітьми, тільки вже на більш вищому і організованому рівні.**

Наша практика показала ефективність такої форми роботи з педагогами, як **проведення психолого–медико–педагогічного консилиуму**. Основною задачею консилиуму є координація всіх служб дошкільного закладу по забезпеченню сприятливих умов та наданню допомоги дитині в процесі адаптації і психофізіологічному розвитку, спостереження за динамікою розвитку кожної дитини. Результати консилиуму фіксуються у книзі протоколів. Дана форма роботи допомагає виявити проблему ще на початковій стадії і спільно з усіма фахівцями закладу виробити комплекс заходів по наданню допомоги, а також визначити динаміку розвитку кожного вихованця і вчасно підтримати його. Окрім цього саме ця форма педагогічної діяльності стимулює педагога до підвищення психолого-педагогічної культури і спонукає до професійної творчості.

Результативними в плані розвитку педагогічної творчості виявилися такі форми роботи з педагогами:

Консультації – диспути: 1. Адаптація дитини до нових умов дошкільного закладу. 2. Чому ми не розуміємо дітей? (Основні проблеми у спілкуванні з дітьми). 3. Психофізіологічні особливості дітей раннього та дошкільного віку та умови їх розвитку. 4. Запросимо творчість у нашу професію.

Семінари – практикуми: 1. Шляхи формування основ саморозвитку та самореалізації дітей дошкільного віку. 2. Формування гендерної культури педагогів. 3. Збережемо психічне та фізичне здоров'я дітей. 4. Творча самостійність діяльності педагога дошкільного закладу. 5. Творчість і креативність сучасного вихователя.

В плані створення сприятливих умов для реалізації креативних здібностей особистості велике значення відіграє просвітницька робота, яка має на меті підвищення рівня психолого – педагогічної культури усіх учасників освітньо- виховного процесу. Великий інтерес педагогів і батьків викликала фахова інформація, що пропонується на стенді «Психологічний порадник», яка прямо чи опосередковано пов'язана з темою творчого зростання особистості педагога і розвитком творчих основ у дітей. Саме ці теми було запропоновано педагогам і батькам:

1.Розвиток креативності особистості педагога. 2.Психологічні особливості розвитку дитини на етапі раннього дитинства та молодшого дошкільного віку. 3.Допоможемо дитині адаптуватися до умов дошкільного закладу. 4.Хлопчики і дівчатка – два різні світи? 5.Розвиваючи дитину – вдосконалюємося самі. 6.Емоційний стан дитини. 7.Шляхи формування основ саморозвитку та самореалізації дітей і педагогів як складова творчої особистості.8. Допоможемо дитині пізнавати світ через творчість. 9.Я хочу, я можу, я буду добре вчитися! (Основні аспекти психологічної готовності дитини до навчання у школі). 10.Як розуміти креативність. 11.Педагогіка + психологія = творчість + креативність.

Наша практика засвідчила, що розвитку педагогічної творчості сприяють індивідуальні такі консультації: 1. Роль лідера – педагога у колективі.

2.Підвищення психолого – педагогічної культури батьків як умова гармонійного розвитку дитини. 3.Допитлива дитина. Як підтримати дитячий інтерес.4. Криза трьох років: добре чи погано?5. Хлопчики та дівчатка – схожі чи різні? 6.Ефективні стилі взаємодії з батьками. 7.Ти особистість – значить вмієш творити. 8.Стереотипний педагог та педагог – фасилітатор.9.Творчий колектив як найвищий щабель педагогічної майстерності.

Індивідуальна креативність кожного працівника у сукупності і складає творчий колектив. Креативного педагога зазвичай відзначає інтерес та підвищена чутливість до нового досвіду, уміння вбачати проблеми в тому, що іншим здається звичайним і зрозумілим, самостійність поглядів, суджень і оцінок, невіддільність стереотипам, відкритість до різних ідей, а також здатність дивуватись і захоплюватись.

Цікавими і корисними для психологів дошкільних закладів виявилися міські методичні об'єднання, засідання круглого столу, засідання творчих груп, консультпунктів. Під час участі у міських семінарах – практикумах, ми, психологи, набуваємо такий надзвичайно позитивний досвід який застосовуємо на практиці. Ефективною є підготовка, організація та проведення таких заходів, коли тематичний семінар готує не одна людина, а творча група, де кожен відповідає за свою ділянку роботи і разом з тим всі працюють над спільною темою. Такий підхід у роботі сприяє згуртуванню членів творчої групи, підвищує їх професійний рівень, відкриває можливості для індивідуальної і колективної творчості. Незалежно від змісту заходу адміністрація та методична служба дошкільного закладу має займати не авторитарно – контролюючу позицію, а позицію керівника – фасилітатора. Фасилітатор у перекладі означає той, хто йде попереду, але у цей час веде поряд з собою інших людей, надає можливість висловити власну думку кожному, хто поруч, реалізувати творчо – пошукові ідеї і допомагає

самоствердитися у професійній діяльності.

Активна співпраця практичних психологів з адміністрацією закладу, з відділом практичної психології та соціальної роботи МУО забезпечує змістовну творчо – пошукову діяльність і сприяє підвищенню як професійного, так і особистісного рівня практичного психолога, який у свою чергу, за таким же алгоритмом співпрацює з дітьми та їх батьками, педагогічними працівниками та усіма, хто прямо чи опосередковано причетний до освітньо – виховного процесу.

В.Сухомлинський зазначав, що саме від нас, дорослих, залежить, чи відчує дитина романтику й красу пізнання. Тому **не тільки майбутнє, а вже й сьогодні** не за вихователем – керівником, а **за вихователем – партнером, організатором пізнання, за вихователем, який вміє уникати одноманітності, стереотипності, шаблонності**. Давайте щиро допомагати дитині зрозуміти саму себе, повірити в свої можливості, а разом з цим, ми відкриємо і у собі приховані творчі здібності, розвинемо креативне світосприйняття.

Досвід роботи свідчить, що для нашого колективу ефективними виявилися десять золотих правил роботи практичного психолога ЖЦРД №53, які спонукають до творчості:

1. Слухати і чути кожного.
2. Вірити в себе і в інших.
3. Надавати право вибору.
4. Приймати протилежну точку зору.
5. Саморозвиватися і самовдосконалюватися.
6. Допомогти зрозуміти себе і інших.
7. Заохочувати нові ідеї.
8. Надавати можливість висловитися.
9. Формувати оптимістичну позицію.
10. Приймати людей такими, якими вони є.

***Якщо ці правила весь час в життя впливають,
То творчість у дорослих і у дітей розвивається!
Відкрийте двері творчості, новим ідеям, розуму –
«Дивитися за горизонт» бажаємо ми кожному!***

Ці слова мають стати професійним правилом для кожного з нас, а життєвим девізом мають стати слова – заклик: Я МОЖУ! Я ХОЧУ! Я БУДУ!

Якщо є певний професійний рівень і бажання творчо працювати, то оптимістичний і позитивний результат не примусить довго чекати!

Бойко Ніна Петрівна
(ДНЗ № 16 м. Бердичева)

**РОЗВИТОК ДИТЯЧОЇ ТВОРЧОСТІ ШЛЯХОМ ВПРОВАДЖЕННЯ
В ПРАКТИКУ АВТОРСЬКИХ МЕТОДИЧНИХ РЕКОМЕНДАЦІЙ
«ГРАЙЛИКИ» (НА ОСНОВІ МЕТОДИКИ НІМЕЦЬКОГО
КОМПОЗИТОРА К. ОРФА)**

Сьогодні надзвичайно важливим є питання формування духовності у дітей. Що на часі читає малюк, малює, чим захоплюється, якій музиці надає перевагу? Часто маленька дитина ознайомлюється з навколишнім світом через телебачення, комп'ютер, замінюючи природні об'єкти, довірливі стосунки штучними явищами. Їх оточують технічно досконалі іграшки, якими можна захоплюватися, але до яких неможливо «прирости душею».

Зрозуміти реальну повноту і красу життя та мистецтва нашим дітям допоможе вчення німецького композитора-педагога К. Орфа, принципи якого покладені в основу створення методичних рекомендацій «Грайлики» (автори Бойко Н.П., Тарасюк І.Р.).

Найпростіші ритми, мелодії, доступні дітям – це гра фантазії, а фантазію потрібно пробудити! Принцип орфовської педагогіки завжди один: «Приїжджайте, подивіться, послухайте, пограйте разом з нами. Сподобається – візьміть для себе те, що вам сподобається».

З огляду на сучасні тенденції дошкільної освіти методичні рекомендації «Грайлики» відповідають їх реалізації, а саме:

- ✓ впровадження особистісно-орієнтованої моделі дошкільної освіти;
- ✓ гуманізація освітньо-виховного процесу;
- ✓ орієнтація на активне проходження дитиною кожного вікового проміжку дошкільного дитинства, як важливої передумови розвитку особистості;
- ✓ інтегрований підхід до організації та змісту освіти;
- ✓ взаємодія суспільного та родинного виховання.

Врахування принципів, на яких побудована вищеназвана методика, сприяє здійсненню цілісного підходу до організації педагогічного процесу в сучасному дошкільному закладі; дає змогу практично реалізувати покладену на нього суспільну функцію посередника «між родинним колом, з якого виходить малюк, і незнайомим світом, до життя в якому він має незабаром прилучитися».

Завдяки методичним рекомендаціям формується особистість, а не просто пробуджується музичний талент. Імена, заклички, загадки, промовки, казка – це найкращий матеріал для раннього гуманітарного виховання.

Пісня і танок розглядається як музика не тільки для слухання, а як музика для виконання, розігрування, що сприяє творчій активності дітей.

Світ найпростіших форм поезії – приказки, дражнилки – не потребують «композитора» – вони самі покладаються на музику і діти не хочуть знати про «автора» цієї найпростішої музики. Це їхнє, це дитяче. Елементарна музика і музикування веде до сценічної гри. Атмосфера музикування встановлює в осмисленні дітей чіткі поняття «ти» і «ми».

Для дітей з вадами мови, зору, у яких порушена координація рухів, сколіотична постава, елементи даної методики мають терапевтичний ефект.

Позитивний результат досягається у лікуванні гіперактивних дітей.

Відчуття елементарного ритму, потреба у періодичності акцентів – важлива складова частина природної композиційності.

Доцільне використання методики сприяє більш глибокому осмисленню та пізнанню оточуючого світу, розвитку пам'яті, емоцій і почуттів у дітей.

Ігри з власноруч виготовленими інструментами дають можливість дошкільнику особисто стати учасником звукового дійства, виразити своє відношення до того, що відбувається в оточуючому, зробити свої власні висновки і судження, краще розуміти твори художньої літератури, мистецтва.

Творчі здібності, які проявляються у грі на музичних іграшках-інструментах – це бажання до самовиявлення засобами елементарної музики, тому що кожній дитині необхідна радість, природність, свобода, творчість, гра. Використання музичних іграшок сприяє розвитку ритмічності дітей.

Діти молодшого дошкільного віку емоційно сприймають ігрові образи, відображаючи їх музичними іграшками: дзвіночками, веселунчиками і т.д.

За допомогою жестів (оплески, притупи, шльопки) дерев'яних паличок діти простукують найпростіші ритмічні малюнки. Використовуючи музичні іграшки, проводиться знайомство з дітьми: «Як тебе звати?» - діти проспівують, проговорюють ритмічно своє ім'я, простукуючи паличками, стукавками, приплескуючи тощо. Як правило, діти даного віку ще не вміють виконувати такі творчі завдання, але набувають навичок ритмічності; поєднання слова, руху, музики; поділу слів на склади, що є зв'язком з мовленнєвим вихованням. Використовуючи іграшки Орфа, ілюструються невеличкі казки, пропонуються дітям озвучити маленькі віршики, поспівки, забавлянки.

Для дітей середньої групи, у яких є навички гри на музичних іграшках, завдання ускладнюються. Малята уже прагнуть самостійно озвучити музично-казкові персонажі, акомпанувати собі під власний спів в оркестрі з диригентом. На початковій стадії гра «Диригент» проводиться під керівництвом дорослого (дорослий диригент); II етап –

дорослий; виконавець, дитина – диригент); III етап – діти самостійно грають у гру (старший дошкільний вік).

Діти середньої групи вчаться прийомам та техніці гри на металофоні, що є важливим компонентом «орфовського» дитячого оркестру.

Діти з задоволенням підігрують собі при виконанні віршів, улюблених казок, пісень, мімічних етюдів. Розповідаючи казку, малята самостійно озвучують образи, підбираючи музичну іграшку. Більш складним видом діяльності є організація театралізації із застосуванням шумових іграшок.

Перед дітьми старшої групи ставляться більш складні вимоги: використовуючи іграшки, інструменти дотримуватись динаміки; темпу; своєчасного вступу, закінчення. Діти мають навички відбивати ускладнені ритми, знаючи окремі ритмічні блоки, знаходити їх у віршованих текстах, піснях, відтворювати звуками настроїв, емоції, погоду, голоси героїв. Все це дає можливість глибоко занурюватись у духовний світ – світ мистецтва, гармонії.

Активно використовуються музичні іграшки для озвучування віршів (динаміка, тембр, ритм) – логоритмічна робота: підігрування під власний спів, акомпанування іншій групі дітей.

Розуміння дітьми ритмічних блоків розвиває уміння сприймати світ звуків, розрізняти їх, створювати нові рухи, композиції. Дорослих цікавлять іграшки, технологія їх виготовлення. З метою систематизації роботи за рекомендаціями «Грайлики» проводяться групові, індивідуальні консультації по ознайомленню з виготовленням музичних іграшок та дидактичних ігор, які можна використовувати в домашніх умовах: «Повтори за мною», «Впізнай мелодію», «Диригент» тощо. Розмаїття ігор використовуються вихователями для активного втілення у ігрову діяльність дітей, які носять комплексний характер з іншими видами діяльності (мовленнєвої, математичної).

Ці ігри поступово можуть перейти, при систематичному вправлянні, у самостійну діяльність старших дошкільників, а саме: «Математичні дивинки», «Порахуй звуки», сюжетно-рольова гра «У концертній залі», «Радіодарунок» тощо. Використання не тільки іграшок, а також інших цікавих для дошкільнят атрибутів виступу (мікрофонів, бантиків, стрічок, шумових браслетів, дзеркал, сценічних костюмів) дає можливість активізувати ігрову діяльність дітей. Така робота проводиться, як правило, з невеличкою групою малят, індивідуально.

Найголовніше у роботі з дітьми дати їм зрозуміти, що вони все можуть, все уміють, а ми їм допоможемо. Тільки тоді, коли малята повірять, позбудуться усіх комплексів – можна очікувати високого результату.

Діти стають творцями легко, природно. Творчі здібності, які проявляються у грі на музичних іграшках, інструментах за даною системою – це бажання до самовираження засобами елементарної

музики, тому що кожній дитині потрібна радість від музики, природність, свобода, творча наснага і вдячний глядач (слухач).

Методичні рекомендації «Грайлики» побудовані з врахуванням комплексного підходу до організації дитячої діяльності і включають наступні розділи:

I розділ: Музичне виховання: «Давайте познайомимось» (знайомство з музичними іграшками, інструментами); «Музична імпровізація»; «Музика мого тіла»; «Самостійна музична діяльність»; «Музична драматизація».

II розділ – Фізичне виховання.

III розділ – Мовленнєвий розвиток.

IV розділ – Образотворча діяльність та художня праця.

V розділ – Природа.

VI розділ – Робота із сім'єю.

З метою впровадження елементів даної методики у педагогічний процес, необхідно створити матеріальну базу:

1) Виготовити музичні іграшки-інструменти: музичні маракаси; грайлики;

шумівки; шарудівки, дзвіночки; музичні рогаточки; музичні стукавки; кіндер-маракаси; веселунчики.

2) Для виготовлення даних іграшок необхідно провести з дітьми дослідницьку роботу по знаходженню покидькового та природного матеріалу.

3) Потрібно придбати фабричні музичні інструменти: металофони; кастаньєти; ксилофони; тамбурини; трикутники; маракаси.

4) Необхідно придбати музичний центр або магнітофон.

Основою даної методики є девіз «Зроби, як ти хочеш»... Саме цей прийом є фундаментом для розвитку творчості дошкільників. У вільній імпровізації, за допомогою шумових іграшок-інструментів дитина самостверджується і розуміє: що і як вона робить – грає, співає, декларує, рахує – елементарно, природно і просто!

Список використаної літератури

1. Леонтьева О.Т. Карл Орф. – М.: Музыка, 1984. – 334с.
2. Тютюнникова Т. Элементарное музицирование – «знакомая незнакомка» // Дошкольное воспитание. – 1998. - №2.
3. Тютюнникова Т. Музыкальные инструменты Карла Орфа // Дошкольное воспитание. – 1998. - №2.

**Васильченко Анастасія Ігорівна,
Новодон Тетяна Олександрівна,
Тарнавська Наталія Петрівна**

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

КАЗКА ЯК ЗАСІБ ВИХОВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ДИТИНИ

Казка є невід'ємним елементом у вихованні дітей. Вона доступною мовою вчить дітей життя. Діти беруть з них багато корисних для себе знань : перші уявлення про час та простір, про зв'язки людини з природою , з предметним світом. Казки дозволяють дитині вперше відчувати хоробрість і стійкість, побачити добро і зло [1,с.3].

Мета статті: визначити вплив казки на виховання та розвиток дошкільника.

Це питання досліджувало багато вчених та філософів усього світу. Зокрема, видатний український педагог В.О. Сухомлинський у книзі «Серце віддаю дітям», Л.Б. Фесюкова «Воспитание сказкой», А.Н. Афанасьєв, К.Д. Ушинський та багато інших.

Розглянемо казку як художній твір.

Казки – це колективно створені і традиційно зберігаються народом усні прозові художні розповіді такого реального змісту, що по необхідності вимагає використання прийомів неправдоподібного зображення реальності. Вони не повторюються більше ні в якому іншому жанрі фольклору.

Відмінність казкового вимислу від вимислу, який зустрічається в інших фольклорних творах, - початкове, генетичне. Казка відображає давні уявлення народу про життя та смерть, добро і зло, розрахована на усну передачу, тому один і той же сюжет має декілька варіантів. Казкові історії носять фантастичний характер ,але вони не є простою фантазією казкаря. А.Н.Афанасьєв писав : «Казка не пуста вигадка, в ній, як і взагалі у всіх творіннях цілого народу, не могло бути і насправді нема ні навмисно складеної брехні, ні навмисного відхилення від дійсності світу»[2,с.114]. У казках завжди перемагає добро – це дуже важливо у вихованні дітей на казках. Тоді дитині легше буде справлятися з життєвими труднощами. Життя внесе свої корективи, але в підсвідомості нічого не пропадає. Тисячі років казка накопичувала духовний досвід народу, здійснювала вплив дивовижної сили на людську душу, виховувала, допомагала ставати мудрішими. В ній поєдналися основи народної етики, віками вироблені правила моралі, загальнолюдські ідеали. Потаємний сенс казки здійснюється через працю : тільки мислячому , допитливому ,працьовитому читачу відкриє вона свою душу.«Казку треба слухати в вечері чи вночі, в царствуючій темноті, яка знімає з речей їх знайомий вид і надає їм новий, несподіваний та таємничий »(И.А.Ильїн) [2,с.115].Для читання казок варто вибрати

«правильний» час, коли дитина буде спокійна і в доброму гуморі. Можна робити це перед сном, коли є час обговорити казку. Читати потрібно із задоволенням і не відволікатися, це принесе більше користі і позитивних емоцій. Казки розширюють пізнання дітей. Тож роль дитячих казок у вихованні дітей не може бути не поміченою. Дитина, уявивши образи, вчиться розуміти внутрішній світ героїв, співпереживати їм і вірити в сили добра. Роль дитячих казок не обмежується тільки приємним проведенням часу. Діти, яким з раннього дитинства читалися казки, швидше починають говорити, правильно висловлюючись. Казка допомагає формувати основи поведінки і спілкування. Дитячі казки розвивають фантазію і уяву дитини, а так само його творчий потенціал.

На думку В.Сухомлинського, казка – активне естетичне мистецтво, яке захоплює усі сфери духовного життя дитини: розум, почуття, уяву, волю. Казковий жанр розвиває мислення кожної дитини, сприяє створенню інтелектуальної атмосфери в дитячому колективі. Вона володіє почуттями дітей, тому що через казку діти пізнають світ не тільки розумом, але й серцем. «Діти розуміють ідею лише тоді, коли вона втілена у яскравих образах. А казка – благородне і ніким незамінне джерело виховання любові до Вітчизни». На думку педагога, музика, уява, казка, мистецтво допомагають дитині розвинути свої духовні сили, особливо велике задоволення у дітей викликає прослуховування казок або музики казкового характеру [3].

Т.П.Гаврилова звертає увагу на те, що здатність людини емоційно співчувати розвивається поступово, під впливом читання художньої літератури, і особливо в ранньому дитинстві та в молодшому шкільному віці – завдяки систематичному читанню казок. Сучасними дослідниками ведеться пошук шляхів і засобів виховання моральних почуттів дітей. С.А.Литвиненко розкриває ефективність формування цих почуттів у дітей через цілеспрямованість, систематичність гуманістичного впливу засобом казки [4]. Дослідження психологів (Л.С.Виготський, Б.М.Теплов) та педагогів (А.М.Богуш, Н.П.Сакуліна, Є.О.Фльоріна) доводять, що творча діяльність відповідає потребам та можливостям дітей дошкільного віку, та визначають, що головна її цінність не в створенні певного продукту, а в самореалізації та самовдосконаленні дитини. Як вважають багато педагогів світу, чим раніше й міцніше сформується у дітей уявлення про дружбу, повагу, відданість, самопожертву і т.д., тим менш демонстративно-негативними будуть їхні вчинки у майбутньому. Цьому великою мірою сприяють заняття з літератури, на яких використовуються матеріали з народознавства, різних видів мистецтва, а саме вивчення обрядів, звичаїв, традицій, культурних надбань, що об'єднуються єдиною формою – казкою. Саме через визначення казкового твору як засобу морального виховання в різних і доступних формах передається дітям народна мудрість, розширюється їх кругозір, поліпшується спілкування.

Базова програма розвитку дітей дошкільного віку «Я у світі» визначає однією з вкрай важливих і актуальних проблем – розвиток словесної творчості дошкільнят. У стихійному пошуку нових методів і технологій, спрямованих на його реалізацію, незаслужено поза увагою залишається такий ефективний і перевірений часом засіб розвитку словесної творчості як казка. А саме казка як найкраще активізує дитячу уяву і творчість, служить зразком зв'язної розповіді і літературної мови, джерелом образів і сюжетів.

Українська народна творчість, яка характеризується оптимізмом, утвердженням добра, особливою теплотою, є ефективним засобом формування уявлень дитини про світ, у якому вона живе. Сьогодні, на жаль, втрачає своє виховне призначення важливий інститут соціалізації дитини – інститут бабусь і дідусів. Саме бабусині казки, дідусеві примовки розкривали перед дитиною навколишній світ з його образами різних стихій природи, рідної землі, добра і зла. Казка спонукає дитину до розмірковування, вибору, а інші фольклорні твори розкривають найрізноманітніші прояви людського буття [5, с.19].

Провідними засобами розвитку словесної творчості є: природа, фольклор, іграшки, театралізована діяльність, ілюстрації, розвиток поетичного слуху. Поряд з тим одним з найбільш ефективних та доступних засобів розвитку словесної творчості є казка, яка служить зразком побудови зв'язної розповіді, яскравих образів, літературної мови. Вона активізує дитячу фантазію, спонукаючи до творчості. У науковій літературі широко представлено систему методів роботи з казкою.

Розглянемо одну з методик роботи з казкою:

- придумування продовження казки;
- зміна кінцівки казки;
- спільне розв'язання проблемного питання, поставленого до казки;
- зміна ситуацій у знайомих казках;
- зміна характерів персонажів казки;
- складання казки з персонажами з інших казок;
- складання нової казки за допомогою різних опорних елементів: малюнків, відео, схеми [6, с.11].

«Сказка – ложь, да в ней намек, добрым молодцам урок» З'ясувати цей не завжди прямо сформований «наме́к», з'ясувати його суть, взяти для себе урок – ось головна задача дитини після того як вона познайомиться зі змістом казки [1, с.8].

Однією з важливих задач є формування екологічної культури дітей, починаючи ще з раннього віку. Казка доносить до дитини уявлення про природу: звірів, квітів, дерев і т.д.[1, с.18]. Казка може носити й лікувальні цілі. Для цього є спеціальна форма роботи – казкотерапія. Казкотерапія – це створення особливої казкової атмосфери, яка робить мрії дитини дійсністю, дозволяє дитині вступити у боротьбу зі своїми

страхами, комплексами. Казку для казкотерапії слід складати для кожної дитини окремо, з урахуванням її особливостей, відштовхуючись від тих проблем та страхів, які притаманні конкретній дитині. Така казка повинна надати малюку можливість вдатися до самоаналізу. Головний герой переживає ті ж емоції, що і малюк, долає ті ж страхи та комплекси, знаходить виходи із проблемної ситуації. Таким чином, дитина порівнює себе з персонажем, аналізує його поведінку і, як результат, вчиться долати труднощі у реальному житті. Надаємо перелік казок під час читання яких, вирішуються вище описані нами завдання:

Казкові твори	Які якості виховує у дитині
«Коза-дереза»	Порядність, щирість, люб'язність, чуйність, товариськість, повага до друзів.
«Цап та баран»	Доброта, порядність, щирість у стосунках, дружелюбність, поступливість.
«Лисичка та Журавель»	Доброта, порядність. Товариськість, щирість, гостинність.
«Телесик»	Любов та повага до батьків, порядність, чуйність, сміливість, мужність.
«Кирило Кожум'яка»	Повага до старших, доброта, чуйність, відвага, взаємодопомога, товариськість.
«Котигорошко»	Шанобливе ставлення до матері, любов до землі, порядність, чуйність, хоробрість, мужність.

Отже, для дитини казка – це його життя. Це різнокольоровий, рівнодійовий світ, де дитина є головним героєм, який протистоїть злу і допомагає добру. Казка готує дитину до майбутнього життя в реальному світі та показує на прикладах подолання труднощів. Формує моральні якості, які залишаться з дитиною на все життя. Необхідно пам'ятати батькам та педагогам важливість читання казок, віршиків, гратися з дитиною та вміти аналізувати власні дії.

Список використаної літератури

1. Фесюкова Л.Б. Воспитание сказкой: Для работы с детьми дошкольного возраста – М.:ООО «Фирма «Издательство АСТ»; Харьков: Фолио,2000. – 464. – С. 3-9.
2. Міронова Н. Роль казки на особистість дитини // Журнал «Дошкільне виховання», 2007. – № 5. – С. 12-13.
3. Сухомлинський В.О. Вибрані твори. – К: Радянська школа,1980.
4. Литвиненко С.О. Виховання гуманних понять молодших школярів засобами української народної казки – Одеса,1994.

5. Марина Машовець. Казка і патріотизм // Журнал «Дитячий садок», 2010. - № 33, С.18-19.

6. Казка як засіб розвитку словесної творчості // Журнал «Дошкільне виховання», 2009. - №10. – С. 23-24.

Вознюк Олександр Васильович
(Житомирський державний університет імені І.Франка)

МІСЦЕ КАЗКИ У ДОШКІЛЬНОМУ ВИХОВАННІ ТА ПОЧАТКОВІЙ ОСВІТІ

Відомо, що людина, як на світанку існування людства, так і в період свого раннього дитинства, відображає світ та освоює його в основному на основі механізмів правої півкулі головного мозку, формуючи міфологічну реальність [1], виробляючи цілісне бачення й розуміння світу та розвиваючи синтетичне знання, що оперує міфологемами, які під час аналізу сучасною наукою виявляється адекватним об'єктивному стану речей [2]. Тобто, мова міфу (де світ постає цілісним неподільним комплексом, а суб'єкт і об'єкт, предмет і знак, річ і слово, істота та її ім'я, походження та сутність, причина та наслідок, початок та принцип, актуальне та потенційне, частина та ціле, просте та складне, природне та надприродне... так чи інакше зливаються воєдино) може одержувати наукову інтерпретацію. При цьому те, що у межах міфу існує злитно і не підкоряється принципу причини-наслідку (тобто принципу класичного лінійного детермінізму), у межах наукового світорозуміння може бути представленим як існуюче роздільно й причинно-обумовлене. Сполучення міфу та теорії виявляє принцип культурно-історичної неперервності буття людства, знання якого про світ постають "існуючими від віку" у згорнутій міфологічній формі, асоціативним та метафоричним чином організованим, здатний трансформуватися у науково-теоретичні схеми в процесі розвитку людського суспільства [2].

Важливі проблеми, пов'язані з осмисленням ролі казки як відображення міфологічної реальності, що є начальним джерелом розвитку людства, стають зрозумілішими, якщо при їх аналізі спиратися на концепцію функціональної асиметрії півкуль головного мозку людини. Феномен функціональної неперервності півкуль головного мозку передбачає єдність міфу та науки, їх взаємне обертання, коли міф може одержувати наукове розуміння, а сама наука використовувати "наукові міфи" (Томас Кун). Слід сказати, що, як вважають деякі вчені, властивість міфологічного відображення дійсності є чи не єдиним засобом впіймати та змістовно визначити об'єкти високого ступеня абстракції. Адекватне пізнання світу людиною передбачає сплавлення наукового (однозначного, переважно лівопівкульового) та міфологічного (багатозначного, переважно правопівкульового) типів осягнення світу, а це формує автентичну реальність як Істину (її російський логік С. Б.

Церетелі визначив як “єдність протилежностей”), у сфері якої з'єднуються протилежності і формується особлива властивість – притаманний тільки людській свідомості психологічний феномен ототожнювання двох елементів, що виключають одна одну. Це дає можливість розвивати діалектичне і парадоксальне світобачення, досягаючи стану “не-дуальності”, який у рамках психотехнік буддизму трактується як просвітлення, що може розумітися як один з головних вимірів духовності людини.

Історія людства доводить, що казка, притча, билина, міф, байка та інші прийоми інакомовного, метафоричного відображення дійсності виступали та виступають одним із найбільш важливих засобів освоєння людьми певного типу культури, своєрідним шляхом “входження” в неї, виявляються головним вербальним засобом навчання та виховання на початкових етапах розвитку людського суспільства. Для дитини, що знаходиться на початковому етапі розвитку людської особистості, також характерна міфологічна та епічна картина світу, яка потім підкорюється теоретичній та прагматичній науковій картині. Треба сказати й те, що міф, казка містять у собі еталони нормативної поведінки, мудрість народів світу [3], дозволяють прогнозувати події, будувати свою поведінку на основі конструювання моделі світу, виступають при цьому особливим культурологічним феноменом. Казка, міф можуть розумітися як специфічна форма підсвідомих (“природжених”) ідей архетипів, “матриць мислення” людства.

Роль казки в житті людини виявляється найбільш повно при аналізі явища функціональної асиметрії півкуль головного мозку людини. Можна сказати, що права півкуля, яка виражає синтетичний аспект знання та відображає світ за принципом “все у всьому”, втілює в собі перед-логічне (наочно-образне, наочно-дійове) мислення людини, яке в процесі її розвитку починає “конкурувати” з більш молодого в еволюційному відношенні лівопівкульовою психікою людини, що виражає аналітичний аспект знання і відбиває світ дискретним, множинним, абстрактно-логічним, аналітичним, вербальним чином.

Принцип неперервності психічної діяльності людини передбачає єдність півкульових стратегій обробки інформації як в плані синтетичного, так і діахронічного аспектів аналізу еволюції людини. Цей аналіз доводить, що правопівкульова психіка, розвиток наочно-образного мислення, здібність до емпіричних узагальнень у дитини відіграють нарізну роль в житті дорослої людини та “не є лише тимчасовим етапом, який потрібно пройти якомога швидше, щоб “замінити” його вербально-логічним мисленням” [4, с. 229]. Важливо знати, що цей тип мислення “вирастає” з багатозначного метафоричного правопівкульового освоєння дійсності людиною, при цьому, як свідчить парадигма освіти та навчання, що базується на концепції функціональної асиметрії півкуль головного мозку, метою розвитку людини є досягнення функціонального

узгодження, синтезу правопівкульового та лівопівкульового аспектів психіки, коли такі феномени, що співвідносяться з функціональною природою півкуль, як образ та ідея, предмет та знак, почуття та думка, єдине та множинне сполучаються, формуючи базу для інтуїтивного, медитативного, евристичного, просвітленого, розуміючого відбиття дійсності та її опанування, в процесі чого конкретне та абстрактне, експресивне та логічне з'єднуються, породжуючи феномен автентичного, істинного буття.

Зрозуміло, що півкульовий синтез передбачає повне розкриття ресурсів “правого”, творчого аспекту психіки (суть творчості полягає у вмінні мислити цілісно, багатозначно, поєднуючи факти та реалії, що належать до різних і навіть полярних онтологічних та гносеологічних сфер реальності), необхідно не поспішати замінити активність правої півкулі лівою. А. В. Запорожець пише, що розум людини, у котрої у дитячі роки не сформувалось належним чином безпосереднє сприйняття оточуючого світу та наочно-образне мислення, може одержати згодом односторонній розвиток, набути надмірно абстрагованого від конкретної дійсності характеру [5]. Більше того, як вважає Е. Берн, саме у дитинстві кристалізується повний “сценарій” майбутнього життя людини [6, с. 192–206], а психологія С. Грофа доводить, що пренатальне та постнатальне існування дитини формує модель майбутнього життя. Такий механізм формування майбутнього сценарію життя у дитини пояснюється тим, що в цей час у неї спостерігається активність переважно правопівкульового аспекту психіки, при цьому права півкуля активна у стані гіпнотичного трансу [7]. Потрібно сказати, що явище, яке одержало назву імпрінтінг (від англійського imprinting – швидке, одноразове запам'ятовування) як процес формування міцних слідів зам'яти, має місце саме в контексті афективної ситуації, коли активна права “емоційна” півкуля. Тут ми спостерігаємо своєрідне кодування майбутньої поведінки людини через призму наочності та образності, що знаходить своє найбільш послідовне відображення саме у казковому, метафоричному способі осягнення та освоєння буття.

У цілому можна сказати, що людина набуває різноманітного досвіду життя через два канали – емоційно-чуттєвий (некритичний, емпатичний, ірраціональний, правопівкульовий) та логічний, (критичний, вольовий, раціональний, лівопівкульовий). Через чуттєвий канал інформаційні елементи досвіду сприймаються та засвоюються майже миттєво як елементи сугестії [7]. Через логічний канал досвід сприймається лише як інструментальна й операційна сутність, тобто, тут людина вчиться на своєму досвіді, який вона має виробити самостійно.

Важливо зауважити й те, що чуттєвий, сугестивний досвід, який людина набуває у дитинстві, і який вона сприймає принципово некритично, в подальшому житті може трансформуватися у сферу критичного (лівопівкульового) каналу, де будь-яка позитивна установка,

що сформувалася у дитинстві, *перетворюється на негативну*. Це пояснюється тим, що ліва півкуля, на відміну від правої, сприймає світ критичним, вольовим чином (ліва півкуля організує вольове зусилля), тобто, будь-який раціонально-логічний аналіз потребує використання рефлексії, контрастного мислення. Так, як пише Е. Берн, коли дитині постійно навіюють щось, коли їй говорять, наприклад, не роби цього, вона врешті-решт буде намагатися зробити саме це [6]. Таким чином, негативні (заборонні) психологічні установки, що вироблені у дитинстві, трансформуються в дорослої людини на свою протилежність. Отже, будь-яка психологічна установка, яка вироблена у дитинстві, у дорослої людини прагне бути перетвореною на негативну установку разом з розвитком лівопівкульового мислення. При цьому процес перетворення дитячих установок на негативні установки прямо залежить від міри функціональної “диспропорції” півкуль мозку, що зумовлює протиріччя між свідомим та несвідомим (тобто лівопівкульовим та правопівкульовим аспектами психіки). Тому мета освіти полягає у сполученні свідомості та підсвідомості, у створенні “парадоксальних” установок, що здатні інтегрувати психологічні позитивні та негативні установки (а також позитивні та негативні схильності людини, взаємодія між якими може вважатися “джерелом продуктивного розвитку особистості” (Е. Фромм).

Найбільш чітко казку як засіб навчання репрезентовано в Новому Завіті у вигляді притч, де конкретний образ та його інтерпретація показані як співіснуючі. У казці право інтерпретації віддається читаючому або слухаючому. Дане право реалізується ним на тому чи іншому рівні когнітивних “домагань”, у тих чи інших концептуально-теоретичних формах. При цьому сфера наукових змістів, що видобувається в процесі такої інтерпретації, практично необмежена. Більш того, емоційний, наочний, конкретний й чуттєвий фон казки може бути базою для розв’язання проблемного завдання, бо, як показали дослідження, стан емоційної активації включається у процес розв’язання проблеми, виконання тих чи інших дій. А сама емоція (як явище правопівкульової активності) виступає передуючим етапом розв’язання завдання [4], постає “паливом” для психофізіологічного “казану”, де готується це розв’язання і де логічне знання присутнє у “згорнутому”, “зашифрованому” вигляді.

Казка, як втілення аналітичного знання у “згорнутій” синтетичній формі, виступає у вигляді системи підсвідомих архетипових ідей, які здатні трансформуватися в науково-теоретичні схеми. Чим глибше занурюється дитина у світ казок та чим більш просторий цей світ, тим більше науково-теоретичних змістів вона згодом здатна сприйняти, видобути та кристалізувати. Отже, казка, міф, народна релігійна традиція, ритуал, як форми активності переважно правопівкульової психіки, є принципово необхідним засобом навчання та виховання дітей

не лише дошкільного, але й молодшого шкільного віку, протягом якого весь шкільний процес, всі його аспекти, всі шкільні предмети повинні бути реалізовані саме через казку, міф та інші подібні явища.

Особливу увагу слід звернути на практичне втілення казкової аури – гри. Тут можна говорити про культурологічну теорію “людини, що грає”, яка створена І. Хайзінга, який фіксує той світовий шар, де має місце взаємодія протилежних початків життя і відбуваються екзистенційні процеси. Як говорив А. Ейнштейн, “теоретична фізика – це іграшки в порівнянні з дитячою грою” [8, с. 21]. Гра як така є антиентропійною сутністю, її називають “надлишковою”, “уявною”, “вакуумною активністю” [8, с. 45]. При цьому “дитині притаманно переживання цілісності та злитності себе з оточуючим світом, котре лежить в основі естетичного та морального освоєння світу” [8, с. 57]. Дитина, що зайнята в грі (наріжному виду дитячої активності), кидає виклик “здоровому глузду”, затверджує дух творчості, “нонсенсу”, перекидає реальність, розвиваючи багатозначне, нетривіальне бачення світу. Таким чином, “парадокс і нонсенс є проявами самоутвердження людського розуму” [8, с. 49].

Так звана “позитивна психотерапія” (яка вважає, що втрата сенсу життя, що веде до психосоматичних захворювань, є наслідком односторонності, нецілісності при погляді на світ) використовує казкові, міфічні історії, притчі, метафоричні образи для побудови цілісного сприйняття світу та лікування пацієнтів. Семантична тканина казки виявляє суттєвий психотерапевтичний вплив на підсвідоме дитини. Поряд з визнаними казками, що пройшли історичний іспит і залишилися у фольклорній скарбниці людства завдяки тій обставині, що вони несли інваріантний за своїм впливом підтекст для різних культур (позитивна психотерапевтична дія яких поза сумнівом), створюються казки з аморфним, або негативним психотерапевтичним ефектом.

Вплив казки на дитину має скоріше ситуативний, спонтанний, ніж прогнозований, технологічний характер, що розповсюджується й на традиційно визнані казки. Казка актуалізується, коли дитина знаходиться у особливому стані сприймання світу на рівні підсвідомості. У цей момент дитина відкрита та незахищена від зовнішніх впливів, тому добір казок і спосіб донесення їх до дитини має принципове значення з позиції психотерапії.

Можна дійти висновку, що назріла нагальна необхідність в розробці спеціального психолого-педагогічного напрямку, який би займався проблемою навчаючої казки [9], актуальність котрої незмірно зросла разом з практично повним усуненням релігійного, міфологічних інститутів у сучасному суспільстві. Однією з програмних цілей цього педагогічного напрямку може бути розробка процедур складання навчаючих казок та інтерпретація вже існуючих.

Наведемо приклад однієї з таких інтерпретацій. У російських казках “Про ріпу” та “Про курку Рябу” ми можемо знайти втілення у формі наочно-дійового мислення багатьох математичних, фізичних, філософських, логічних принципів. Це й закони переходу кількості в якість, заперечення заперечення, а також правило послідовного аналітичного (“ланцюгового”) мислення: “...баба за діда, дід за ріпку...”. Це й один із законів катастроф (“...мишка хвостиком махнула та яєчко розбилося...”), який говорить, що будь-яка система може достатньо довго чинити опір зовнішній руйнівальній дії за рахунок внутрішніх компенсаторних можливостей, доки вона не вичерпає ресурси свого “гомеостазу” та не почне розпадатися, при цьому даний розпад набуває лавиноподібного катастрофічного характеру, приводом для якого може слугувати зовсім незначна обставина.

Казка може бути підмогою і у вивченні історії, оскільки багато історичних подій подібні до структури чарівної казки, що відкриває “широкі перспективи для встановлення типових структур історичних подій” [10].

Казка може бути засобом обробки та розвитку внутрішнього коду внутрішньої мови дитини, де слова, як правило, замінюються іншими сигналами, наочними схемами. Діти зіштовхуються із серйозними труднощами при переході від прослуханого тексту до аналогічного, але переданого “своїми словами”, зумовленими недостатньою сформованістю внутрішньої мови, в якій слова, поняття, як правило, заміщені іншими сигналами (образами, метафорами, наочними схемами тощо) [11]. Казка з її метафоричністю засобів вираження та принциповою зверненістю до правопівкульового психічного відображення дійсності є надійним інструментом формування внутрішньої мови дитини.

Казка виступає як засіб розвитку спонтанного, парадоксального світосприйняття – вінця (та одночасно початкової точки) розвитку людини. Тут можна говорити про казки Л. Керрола, а також про традицію символічної інверсії, яка в дитячому словотворенні виявляється у цікавих мовних витворів дітей.

Гармонійна людина розуміється нами як така, що поєднує правопівкульову (багатозначну, метафорічну) та лівопівкульову (однозначну, аналітичну) логіку, типи мислення, що постає як єдність циклічного та лінійного детермінізму, котра (єдність) дає вихід у сферу розвитку парадоксальної діалектичної логіки та детермінізму, основи яких закладено саме в парадоксальних казках.

Казка також виступає важливим засобом розвитку творчих здібностей дітей молодшого віку, що зумовлено характерними для них особливостями сприйняття дійсності, передусім через призму міфологічно-казкових сюжетів. І якщо найбільш суттєвою стороною нашого світу є рух, перетворення одного в друге, то казки, що рясніють різними метаморфозами, що багаті на міфологічно-циклічні події,

якомога краще дають дитині уявлення про ідею нашого мінливого, плинного, парадоксального світу.

Творчість є виходом у сферу багатозначного, багатомірного розуміння реальності та її опанування, тобто творчість передбачає актуалізацію феномену переборення ситуативної даності як здібності суб'єкту виходити за межі однозначних конструкцій “зовнішньої доцільності” [12], як вміння бачити ціле раніше за частини. Казка у даному випадку може виступати у вигляді засобу розвитку творчого уявлення дитини, її вміння переходити за межі безпосереднього буття та маніпулювати категоріями потенційного, віртуального. Саме така над-ситуативна дія забезпечує стихійну орієнтацію дитини у сфері живих точок росту людської культури, оволодіння формами духовного й практичного досвіду людства, саме тут виявляється “механізм універсалізації зони ближнього розвитку дитини, її розмикання в перспективу необмеженого становлення людини суб'єктом культури та історії” [12].

Заклик до повного використання еволюційних ресурсів правої півкулі, коли ми не поспішаємо переходити до суто лівопівкульових форм діяльності (тобто просто ігноруємо принцип “випереджаючого розвитку”, прикладом чого може слугувати Вальдорфська школа), може здатися дивним у наш час – час інформаційного буму, коли, здавалося б, слід всіляко прискорювати інтелектуальний розвиток дітей. Проте уповільнений психічний розвиток (якщо причиною цього не є психофізіологічна патологія чи бідне в інформаційному відношенні оточення) може означати підготовку “плацдарму” для подальшого прискореного злету у сліпучу царину творчості. Недарма деякі великі люди (такі, як Г. Андерсен, А. Ейнштейн, Т. Едісон, Н. Бор) характеризуються уповільненим розвитком у дитинстві. Причиною уповільненого розгортання лівопівкульових здібностей у дітей із затриманим розвитком американські вчені бачать саме у функціональній недосконалості лівої півкулі [13.]. Можна припустити, що у даному випадку права творча півкуля одержує можливість повністю розкрити свій потенціал за рахунок зменшення еволюційної напруги у процесі функціонального конкурування з лівою півкулею.

Треба сказати, що розвиток дитини у порівнянні з розвитком тварини характеризується уповільненням деяких фаз, коли, як показав Х. Грубер, маленькі кошенята виявляють перші стадії розвитку стабільного об'єкту у разі його відсутності у полі уваги в три місяці. Дитина ж досягає подібного рівня розвитку тільки в дев'ять місяців. Однак при цьому кошенята не просуваються у своєму розвитку далі. У зв'язку з цим Ж. Піаже питає, “чи не буде в даному разі менша швидкість розвитку дитини фактором її подальшого розвитку?” [14, с 173]. Можна зробити грубе узагальнення: “чим “складнішою” є жива істота, тим повільніше її

розвиток, тим менш вона розвинена в момент народження і тим більш пластичний її поведінковий репертуар” [15, с. 76].

Звідси впливають важливий висновок про нагальну потребу у комплексному розробленні окремого напрямку педагогіки – навчаючої казки.

Список використаної літератури

1. Пучинская Л. М. Демоны правого полушария // Человек. – 1996. – № 1. – С. 30–38.
2. Крымский С. Б. Культурные архетипы, или "знание до познания" // Природа. – 1991. – № 11. – С. 70–75.
3. Большунова Н.Я. Место сказки в дошкольном образовании // Вопросы психологии. – 1995. – № 5. – С. 39–43.
4. Тихомиров О. К. Психология мышления. – М.: Изд. МГУ, 1984. – 272 с.
5. Запорожец А. В. Значение ранних периодов детства для формирования детской личности // Принцип развития в психологии. – М.: Наука 1978. – С. 254–256.
6. Берн Э. Игры, в которые играют люди. Люди, которые играют в игры. – М.: ЦОЦ, 1996. – 397 с.
7. Каструбин Э. М. Трансовые состояния и "поле смысла". – М.: КСП, 1995. – 215 с.
8. Как построить свое "Я". Под ред. В. П. Зинченко. – М.: Педагогика, 1991. – 136 с.
9. Заброцький М. М., Брандес В. М., Вознюк О.В. Казка як засіб та важливий чинник соціалізації підростаючого покоління // Педагогічна Житомирщина. – 1999. – № 2. – С. 14–16.
10. Еременко А. М. Событие бытия, событие сознания, событие текста // Человек. – 1995. – № 3. – С. 36–51.
11. Жинкин Н. И. Механизмы речи. – М.: Изд. АПН РСФСР, 1958. – 204 с.
12. Кудрявцев В. Т. Выбор и надситуативность в творческом процессе: опыт логико-психологического анализа проблемы // Психологический журнал. – 1997. – № 1. – Т. 18. – С. 16–30.
13. Педагогика толерантности. – 1997. – № 1–2. – С. 124–125.
14. Обухова Л. Ф. Детская психология: теории, факты, проблемы. – М.: Тривола, 1995. – 357 с.
15. Кон И. С. Введение в сексологию. – М.: Медицина, 1989. – 336 с.

**Гаврилець Людмила В'ячеславівна,
Сорочинська Оксана Андріївна**
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

РОЛЬ СЮЖЕТНО-РОЛЬОВОЇ ГРИ В ЕКОЛОГІЧНОМУ ВИХОВАННІ ДОШКІЛЬНИКІВ

Погіршення екологічної ситуації в світі, й в Україні зокрема, швидкі темпи розвитку суспільства зумовили впровадження у навчально-виховний процес дошкільних закладів України нових нормативних документів, які передбачають екологічне виховання дітей дошкільного віку, формування у них елементів екологічної свідомості, відповідальності та культури.

Реалізація екологічного виховання дошкільників можлива за допомогою відповідних методів, форм і технологій виховно-освітньої роботи з дітьми. Найефективніше усвідомлено-правильне ставлення дошкільника до природи відбувається у результаті використання педагогом практичних методів, а саме ігор.

Аналіз останніх досліджень. Проблема гри широко висвітлена в науково-методичних працях Р.І. Жуковської, Д.В. Менджерицької, В.Г. Нечаєвої, А.І. Сорокіної, Л.П. Усової та інших авторів-класиків. Вивченням особливостей сюжетно-рольової гри дошкільника займалися багато педагогів і психологів М.О. Васильєва, Л.С. Виготський, Л.А. Венгер, Д.В. Менджрітська, В.С. Мухіна, Н.А. Короткова, Є.І. Щербакова та ін..

Формування цілей роботи. Низький рівень екологічної вихованості та культури дорослого населення зумовив впровадження у навчально-виховний процес дошкільних закладів питань екологічного виховання дітей, формування у них елементів екологічного мислення, культури. Ефективним фактором у цьому віці є використання сюжетно-рольових ігор.

Результати дослідження. Ігрова діяльність приносить дошкільникам велике задоволення, легко і швидко викликає позитивне ставлення до її змісту. Ігрові технології, як різновид педагогічних, широко використовуються в практиці навчання дітей і дорослих у США. Останнім часом вони набувають все більшого поширення і в Україні.

Гра, як метод екологічного виховання – це гра, спеціально організована вихователем і привнесена в процес пізнання природи та взаємодії з нею [1].

Основними структурними елементами гри є: ігровий задум, сюжет або її зміст; ігрові дії, ролі, правила, які диктуються самою грою і створюються дітьми або пропонуються дорослими [2].

Одним із різновидів ігрової діяльності дітей дошкільного віку є сюжетно-рольові ігри "у когось" або "у щось", які сприяють відображенню

знань, вражень, уявлень дитини про навколишній світ та взаємостосунки з нею. Діти зображають людей, тварин, роботу садівника тощо. Усвідомлюючи, що гра – не справжнє життя, малюки тим часом по-справжньому переживають свої ролі, відверто виявляють своє ставлення до життя, свої думки та почуття, сприймають гру як важливу справу. Насичена яскравими емоційними переживаннями, сюжетно-рольова гра залишає в свідомості дитини глибокий слід, який позначається на її ставленні до живої і неживої природи, явищ природи, людей, їхньої праці та взагалі до життя.

Дослідження І.А. Комарової показало, що оптимальною формою включення сюжетно-рольової гри в процес ознайомлення дошкільників з природою й їх екологічного виховання є ігрові навчальні ситуації (ІНС), які спеціально створюються педагогом для вирішення конкретних дидактичних завдань на природознавчих заняттях, під час спостережень, мають певну дидактичну мету та насичені екологічним змістом [2].

Виявлено три типи ІНС, а саме [2]:

I. Ігрові навчальні ситуації з іграшками-аналогами, які зображують об'єкти природи (конкретних тварин або рослини). Іграшкових аналогів тварин безліч, вони існують у самому різному виконанні (м'які, гумові, пластмасові та ін.) Іграшкових аналогів рослин не так багато – це пластикові ялинки різного розміру, дерева та чагарники з площинного театру, грибочки, іноді пінопластові фрукти й овочі, фігурки героїв казки.

Іграшки-аналоги чудові тим, що з їх допомогою у дітей починаючи з 2-3 років можна формувати чіткі уявлення про специфічні особливості живих істот на основі ряду істотних ознак, виробляти правильні дії з живим об'єктом. ІНС з іграшками-аналогами можуть бути використані у всіх вікових групах, причому зіставляти їх можна не тільки з живими об'єктами, але і з їх зображеннями на картинах, наочних посібниках. Вони особливо ефективні, коли з твариною неможливе безпосереднє спілкування. Діти з задоволенням тримають у руках іграшкову рибку, пташку, зайчика, так як можливість взяти в руки живих таких тварин виключена.

II. Ігрові навчальні ситуації з літературними персонажами. Герої улюблених казок, оповідань, діафільмів, мультфільмів сприймаються дітьми емоційно, розбурхують уяву, стають об'єктами наслідування. І.А. Комаровою було зроблено припущення, що ляльки-персонажі деяких казок на основі їхньої літературної біографії можуть бути з успіхом використані на для екологічного виховання дошкільників. У ІНС казкові Герої "виходять" за межі сюжету твору, діють у нових, але аналогічних ситуаціях і обов'язково продовжують характерну для них лінію поведінки.

Для цієї мети були обрані Чипполіно, Незнайко, Карлсон. Чипполіно, герой однойменної казки Дж. Родарі, дуже симпатичний дітям. Він подобається їм за свою сміливість, винахідливість, дружелюбність.

Чипполіно багато знає про овочі, і діти завжди раді зустрічі з ним: вони впевнені, що Чипполіно розповість щось цікаве. Карлсон – в деякому сенсі антипод Чипполіно. Він знайомий дітям по книзі Астрід Ліндгрєн і по мультфільму як хвалько і веселун. Незнайко, герой книги М. Носова, багато хвалиться про свої здібності, насправді ж йому часто недоступне вирішення найпростіших питань.

III. Ігрові навчальні ситуації типу подорожей. Подорожі в даному випадку – це збірна назва різного виду ігор із відвідування виставок, сільськогосподарських ферм, зоопарку, салону природи тощо, екскурсії, походи, експедиції, поїздки та подорожі [5]. Ці ігри об'єднує те, що діти, відвідуючи цікаві місця, в ігровій формі отримують нові знання про природу, чому сприяє обов'язкова в грі роль керівника (екскурсовода, начальника експедиції, завідувача фермою), яку виконує вихователь. Саме через нього дошкільнята знайомляться з новими місцями, тваринами, рослинами, отримують самі різні відомості про навколишню природу і діяльності людини в ній [3; 5].

Підводячи підсумок, слід зазначити, що кожна дитина повинна якомога більше перебувати на свіжому повітрі – це абсолютно необхідно для її здоров'я. Прогулянка – це чудовий час, коли дорослий може поступово долучати малюка до таємниць природи, розповісти про життя самих різних рослин і тварин, а використання сюжетно-рольових ігор та ігрових навчальних ситуацій сприяє зацікавленості дітей об'єктами живої і неживої природи, усвідомленню взаємозв'язків у навколишньому природному середовищі та формування екологічної свідомості, мислення, культури.

Список використаної літератури

1. Миколаєва С.М. Теорія і методика екологічної освіти дітей: Учб. посібник для студентів вищих пед. навч. закладів. - М.: Академія, 2002. - 336с.
2. Миколаєва С.М., Комарова І.А. Сюжетні ігри в екологічному вихованні дошкільнят. Ігрові навчальні ситуації з іграшками різного типу і літературними персонажами: Посібник для педагогів дошкільних установ. - М.: Гном і Д, 2005. - 128 с.
3. Павлова Л. Ігри як засіб еколого-естетичного виховання // Дошкільне виховання. - 2002. №10. - С. 40-49.

Гарбарчук Наталія Миколаївна

(Відділ освіти виконкому Малинської міської ради)

ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ІНТЕРАКТИВНИХ ФОРМ У РОБОТУ З ПЕДАГОГІЧНИМИ КАДРАМИ ДНЗ

Інтенсивні процеси реформування освіти в Україні зумовлюють наполегливі пошуки шляхів трансформування освітнього процесу на гуманістичних засадах. Одним із проявів такого трансформування є інновації, що передбачають якісно нові перетворення як цілісного педагогічного процесу, так і його складових, що призводять до істотного підвищення результативності педагогічної праці, а також сприяють підвищенню професійного потенціалу педагогічних працівників, рівня надання освітніх послуг дошкільнятам.

Безперечно, інноваційні освітні технології в системі дошкільної освіти потребують педагога нового типу. Одним з шляхів вирішення цієї проблеми є забезпечення якісної системи методичної роботи із педагогічними кадрами ДНЗ.

Відділ освіти виконкому Малинської міської ради систематично планує методичні заходи для керівників ДНЗ на яких представляється та популяризується досвід впровадження інноваційних технологій та методик в практику роботи не тільки із дітьми, але, в першу чергу, із педагогами. Це дає можливість:

- ознайомити та розширити знання завідувачів та методистів ДНЗ про інноваційні технології, механізм їх впровадження;
- формування умінь використовувати їх у своїй педагогічній діяльності.

Розумію, що у період інноваційного розвитку системи освіти України актуальними стають питання професійного становлення керівників ДНЗ, місія яких полягає не лише у власному професійному саморозвитку, а й у розвитку професіоналізму педагогів та формуванні творчої особистості дитини. Ось чому, при проведенні різноманітних методичних форм роботи з керівниками ДНЗ, використовую освітні технології, а саме: технологію інтерактивного навчання – кооперативну та колективно-групову; педагогічні технології на основі особистісно-орієнтованого навчання, а саме – технологію психолого-педагогічного проектування (автор Т.О.Піроженко); проектну технологію (автори Дж.Дьюї, В.Кілпатрик); технологію формування творчої особистості (автори Є.Ільїн, І.Волков); технологію створення ситуації успіху (автор А.Белкін); мультимедійні технології.

На перший погляд, вищеперераховані освітні технології мають бути використані у роботі із дітьми. Проте, ефективними, дієвими та значимими вони є і у використанні навчання дорослих, тобто педагогів. Адже, сутність інтерактивного навчання та використання під час різних

форм методичної роботи з педагогами технологій на основі особистісно-орієнтованого навчання полягає у тому, що навчальний процес дорослих відбувається в умовах постійної, активної взаємодії усіх педагогів, сприяє формуванню їх професійних навичок та вмінь, виробленню життєвих цінностей; створенню атмосфери співробітництва, взаємодії; розвитку комунікативних якостей. Дані освітні технології передбачають моделювання життєвих ситуацій, використання рольових, ділових ігор, спільне розв'язання проблем; створення та реалізацію різнотипних проектів; формують внутрішню мотивацію педагогів до активного сприйняття, засвоєння та передачу інформації, ППД.

Широкого практичного застосування набула в методичній роботі з педкадрами технологія психолого-педагогічного проектування. Після ознайомлення та опрацювання технології ПЗ я виробила основні п'ять правил:

- пізнати педагога;
- підтримати його;
- прийняти його таким, яким він є;
- працювати з ним;
- проектувати подальшу роботу.

На сьогоднішній день роботу з педагогами різних категорій спрямовую і будує на основі взаємоповаги, взаємодовіри. У своїй роботі змінила функцію контролера на функцію консультанта, фасилітатора. Метою такої діяльності є стимулювання та підтримка педагога. Розумію, що для успішної роботи є створення сприятливої, комфортної атмосфери під час різних форм роботи з педагогами. Адже, завдяки нормальному, здоровому, психологічному мікроклімату під час проведення традиційних або інтерактивних форм роботи, педагоги отримують можливість розкрити себе, вільно відстоювати свою позицію, вчаться конструктивній та ефективній взаємодії, ознайомлюються із ППД, освітніми технологіями. Навіть ті педагоги, яких можна віднести до категорії невпевнених у собі, які критично сприймають новий зміст освіти, роблять спроби активно включатися в робочий процес.

Такий алгоритм роботи призводить до підвищення психолого-педагогічної компетентності педагогів ДНЗ через систему не тільки міських методичних заходів, а й внутрісадових; надає можливість керівникам та вихователям дитсадків міста орієнтуватися в інноваційних технологіях, впроваджувати їх в освітньо-виховний процес з колегами та дітьми залежно від творчого потенціалу та фахової майстерності.

Можна із впевненістю сказати, що впровадження інноваційних технологій та інтерактивних форм роботи з педагогами – це:

- співробітництво замість конкуренції;
- формування внутрішньої мотивації для удосконалення професійної компетенції;
- зростання активності, творчості, відкритості;

- внутрішній аналіз своєї професійної компетентності;
- позитивна взаємозалежність;
- взаємодія підтримки "пліч-о-пліч";
- індивідуальна відповідальність за спільний результат;
- уміння спільно працювати в групах;
- групова обробка результатів;
- командна взаємодія.

Педагоги-дошкільники м.Малина – це єдина команда одноступінців та творців. Разом нам цікаво, активно, мобільно, креативно, пізнавально, успішно!

Головне – розгледіти, а іноді – відчувати здатність педагога до творчості, вчасно дати підтримку поштовх, який викликає бажання ступити уперед. І якщо досвідчений методист зуміє розпізнати цей паросток, докладе певних зусиль для його розвитку, результат перейде очікування.

Підтвердженням цього, є проведені мною семінари-практикуми із керівниками ДНЗ.

**Семінар-практикум для завідуючих та методистів ДНЗ
«Компетентнісний підхід адміністрації ДНЗ до управління
колективом на основі проектної технології»**

Місце проведення - ДНЗ №3 м. Малина.

Час проведення – 10.00 год.

Керівник – Гарбарчук Н.М., методист
ММК.

Мета:

- сприяти активізації творчого потенціалу учасників семінару-практикуму;
- стимулювати бажання керівників ДНЗ підвищувати свій професійний рівень;
- продовжувати керівників ДНЗ ознайомлювати із освітніми технологіями;
- створити атмосферу співпраці.

Очікувані результати:

- впровадження керівниками ДНЗ освітніх технологій у роботу з педагогічними колективами; педагогів-дошкільників – у роботу з дітьми дошкільного віку;
- поглиблення знань з теми семінару;
- впровадження компетентісного підходу керівників ДНЗ до управління колективом.

Оснащення:

- медитативна казка «Чарівник»;
- макет, на якому зображені: море Діяльності, океан Взаємин, місто Сучасність, вітрильник Знання, різноманітні риби;
- кросворд.

Використані освітні технології:

- **інтерактивні технології** - технології кооперативного, колективно-групового навчання (автори-розробники О.Пометун, Л.Пироженко).
- **технологія проектного навчання** (Автор- Д.Дьюї).

Частина 1. Розминка.

1. Привітання учасників семінару-практикуму.
2. Повідомлення теми семінару-практикуму.
3. Вироблення правил роботи.

Вправа «Асоціативний ланцюжок».

Мета: створення позитивного настрою учасникам семінару-практикуму.

Завдання: уявіть свій образ як образ жінки-управлінця. Використовуючи кожен літеру слова «УПРАВЛІННЯ», доберіть епітети, які б характеризували цей образ.

НАПРИКЛАД:

У – унікальна

П – пані

Р – респектабельна

А – активна

В – весела

Л – люб'язна

І – інтелігентна

Н – натхненна

Н – непосидюча

Я - яскрава

Ось так, навіть у серйозній справі, використовуючи жарти, ми можемо охарактеризувати себе як жінку-управлінця.

Частина 2. Практична. (Використовується технологія кооперативного, колективно-групового навчання)

- **Що ж насправді означає управління, управління колективом?**

(Спрямовувати діяльність, роботу кого, чого-небудь, бути на чолі, керувати).

Навчитися спрямовувати діяльність колективу та безконфліктно взаємодіяти з оточенням допоможе нам шлях під назвою **КОМПЕТЕНТНІСТЬ**. Під час руху ми зупинимось на зупинках – **Мотиваційній, Функціональній, Соціальній, Професійній, Управлінській.**

Цей шлях буде вести нас до країни **СУЧАСНІСТЬ**, яку омивають океан **ВЗАЄМИН** та море **ДІЯЛЬНОСТІ**.

Об'єднання учасників семінару-практикуму в п'ять груп за принципом «Склади вислів».

«УПРАВЛЯТИ – ЗНАЧИТЬ ВЕСТИ ДО УСПІХУ ІНШИХ»

«КОЛЕКТИВ ТАКИЙ, ЯКИЙ ЙОГО КЕРІВНИК».

«КЕРУВАТИ – ОЗНАЧАЄ ЗМІНЮВАТИ СТИЛЬ»

**«КЕРУВАТИ НЕ ПАНУЮЧИ, А ДОПОМАГАЮЧИ Й ІНФОРМУЮЧИ».
«УПРАВЛЯТИ ПОТРІБНО ЗА ДОПОМОГОЮ РОЗУМУ»**

Кожна група займає свою зупинку - **Мотиваційну, Функціональну, Соціальну, Професійну, Управлінську.**

Робота в групах.

Завдання: презентувати (представити, озвучити) зміст (значення) кожної зупинки.

Представлення зупинки «Мотиваційна».

Стійка соціально значуща мотивація, зацікавленість у праці; прагнення до оновлення власної праці та праці колективу, моделювання шляхів розвитку педагогічних процесів. комунікативність, відкритість, здатність до емпатії, спроможність доброзичливо, коректно взаємодіяти з людьми; інтелектуальна та психологічна готовність до прийняття нестандартних рішень, вміння раціонально організовувати свою діяльність та діяльність інших; уміння в доступній і конкретній формі переконати членів колективу в необхідності використання досягнень науки, передового педагогічного досвіду. Керівник ДНЗ прагне створити:

- умови розвитку для педагогічного колективу;
- позитивний імідж закладу освіти;
- розвиває власну творчість;
- створює конкурентно спроможний заклад освіти.

Представлення зупинки «Функціональна».

Функціональна компетентність керівників – це система знань та умінь, таких як: методологічні, управлінські, нормативні, змістові, педагогічні, психологічні, способу діяльності, соціально-правові уміння, фінансово-економічні.

Представлення зупинки «Соціальна».

Соціальна компетентність - це вміння жити та працювати з оточуючими, продуктивно співпрацювати з різними партнерами у групі та команді, виконувати різні ролі та функції в колективі, проявляти ініціативу, підтримувати та керувати власними взаєминами з іншими. Це вміння застосовувати технології трансформації та конструктивного розв'язання конфліктів.

Представлення зупинки «Професійна».

Представлення зупинки «Управлінська».

Управлінська компетентність – знання форм і методів управління ДНЗ, висока методологічна культура, знання принципів управління, оперативно-технологічних функцій управління (спосіб оптимізації управління), знання особливостей управління ДНЗ в режимі розвитку, знання змісту мотиваційного програмно-цільового управління діяльністю всього колективу працівників ДНЗ. Успішна робота дитсадка в значній мірі залежить від управлінської компетентності. У сучасному розумінні мистецтво управління передбачає глибоку інтеграцію науки та практики.

Основний вид діяльності керівника ДНЗ - управлінський, що зумовлює необхідність досконалого знання теорії та практики управління; керівник управляє соціальною системою, яка об'єднує людей, а відтак, він повинен знати основи психології менеджменту; об'єкт управлінської діяльності керівника – дитсадок - зумовлює необхідність оволодіння психолого-педагогічними знаннями та вміннями. Керівник ДНЗ може здійснювати управління тільки на основі глибокої обізнаності в соціально правовій сфері.

Єдина людина, яку ми здатні змінити , - ми самі.

Вправа-конструктор «Почни з себе».

Завдання: на основі ключових компетентностей створити модель компетентного керівника ДНЗ .

Представлення моделі.

Інтерактивна вправа «Ланцюжок».

Фронтальна форма роботи.

Завдання: озвучити принципи управління колективом ДНЗ з позиції компетентнісного підходу.

Керівник семінару-практикуму на макеті-кораблі під назвою «ЗНАННЯ» піднімає вітрила, на яких написані основні принципи управління.

Інтерактивна гра «Чіткий механізм».

Форма роботи – парна.

Об'єднання в пари за принципом «Завідуюча ДНЗ - методист ДНЗ».

Мета: налагодження конструктивної взаємодії керівника ДНЗ – методиста ДНЗ.

Правила гри. Кожна пара отримує один аркуш паперу і один олівець. Поклавши перед собою аркуш, обидва учасники семінару-практикуму беруться за один олівець, ставлять його на аркуш паперу і мовчки, не спілкуючись між собою, за командою, починають писати своє ім'я. На виконання цієї вправи відводиться 1 хвилина.

- Ваші враження від виконання цього завдання?

- З якими труднощами Вам довелося зіткнутися?

- Як ви їх долали?

- Як це завдання може ілюструвати життя в наших ДНЗ?

- Чи можемо ми без конструктивної взаємодії один з одним потрапити до країни **СУЧАСНІСТЬ**?

- Щоб нам потрапити до країни **СУЧАСНІСТЬ** необхідно перетнути море **ДІЯЛЬНОСТІ**, на якому багато острівців **ПРОФЕСІЙНИХ ІНТЕРЕСІВ**.

Інтерактивна гра «КОЛУМБ».

Форма роботи – колективно-групова.

Мета: визначення спільних професійних інтересів учасників семінару-практикуму та об'єднання їх у групи за інтересами (створення творчих груп).

Завдання: кожному учаснику семінару-практикуму необхідно написати на листках різної величини та форми свої (найбільш значимі) професійні інтереси. Озвучити їх та створити у морі **ДІЯЛЬНОСТІ** свої острівці. Об'єднати острівці у великі острови (за професійними інтересами), дати їм назву.

- Чи багато у нас спільних інтересів?
- Яких саме?
- Чи можемо ми об'єднатися у творчі групи за своїми професійними інтересами?
- Яким чином ми можемо представити (задовольнити) ці інтереси?

Якщо цікаво, то не важко.

Інтерактивна гра «Шукачі скарбів».

Форма роботи – фронтальна.

Завдання: для того, щоб знайти **СКАРБ** у морі **ДІЯЛЬНОСТІ** необхідно розв'язати кросворд.

1. Документ, яким у своїй діяльності керується кожен вихователі ДНЗ.

Програма

2. Одна із діючих програм виховання та навчання дітей ясельного віку.

Зернятко.

3. Наука професійного зростання.

Акмеологія.

4. Творча, новаторська діяльність.

Креативність.

5. Наука про освіту, виховання та навчання.

Педагогіка.

6. Сукупність знань, здобутих у процесі навчання.

Освіта.

7. Найголовніший учасник навчально-виховного процесу.

Дитина.

Ключове слово кросворду: проекти.

- Чим можна проектну технологію вважати скарбом?
- Чому?
- Що ми про її знаємо?

Теоретична частина.

Сьогодні „метод проектів”, у вигляді проектної технології навчання, пройшовши випробування часом, набув нової актуальності для закладів освіти як України, так і інших країн, де він тривалий час був витиснутий із педагогічної практики. Процес проектної технології являє собою цілеспрямовану, соціально значущу, педагогічно доцільну, практично реалізовану інноваційну діяльність педагога щодо проектування та забезпечення функціонування освітньо-розвивального середовища, в якому здійснюватиметься проектна діяльність вихованців. Необхідною складовою методики здійснення проектної діяльності є складання загальної моделі, що розглядається як умовний образ, схема кінцевого результату проекту.

Схема технологічної моделі проекту:

Загальна мета і зміст проекту —> конкретні завдання —> пізнання, пошук, дослідження —> результат.

1. Історія виникнення технології.
2. Мета і завдання технології.
3. Технологія діяльності педагога зі створення проекту.
4. Типи та класифікація проектів.
5. Характеристика проектної діяльності.
6. Умови реалізації проектної технології.

Інтерактивна гра «Снігова куля».

Форма роботи – фронтальна.

Завдання: кожен учасник семінару-практикуму доповнює один одного інформацією про дану технологію.

- З ким проектну технологію можна застосовувати?
- Пропоную Вам перетнути уявний океан **ВЗАЄМИН**. В ньому плавають різноманітні риби: колючі йоржі, велетенські акули, розумні дельфіни, легковажні океанські коники, поважна горбуша, могутня риба-кит. У кожної із риб свій характер, свій стиль спілкування, своя поведінка. По-різному до них ставляться хвилі океану: одних заколихують, інших – лякають, викидаючи на свій гребінь, деяких можуть заховати у своїх бурхливих водах. Але кожна із цих риб океанові потрібно зрозуміти й прийняти такими, якими вони є.

- Які асоціації у вас виникли?
- Кого можна уявити або порівняти з океаном?
- З рибами?
- З чим асоціюються хвилі?
- Чи можна дану алегорію перенести на колектив ДНЗ?
- Хто ж є колективом ДНЗ?

- Чи можна разом з ними потрапити до країни СУЧАСНІСТЬ? Як можна спроектувати цю діяльність?

Створення спільного проекту «Сучасний дитсадок»

Форма роботи – колективно-групова.

Об'єднання в групи за принципом «Південь», «Північ», «Схід», «Захід».

Завдання групі «Південь». Створити проект «Формування високопрофесійного колективу ДНЗ».

Завдання групі «Північ». Створити проект «Створення сучасного предметно-ігрового середовища».

Завдання групі «СХІД». Створити проект «Умови успішної співпраці з батьками вихованців ДНЗ».

Завдання групі «ЗАХІД». Створити проект «Гармонія командної роботи».

Учасники семінару-практикуму за бажанням обирають тип проекту.

Презентація проектів.

(Пропоную лідеру кожної із команд через протоки «ХОЧУ», «МОЖУ», «БУДУ», «ВМІЮ» пронести проекти у країну СУЧАСНІСТЬ.

Частина 3. Рефлексія.

Семінар-практикум:

«Інноваційні підходи до організації методичної роботи із педагогічними кадрами ДНЗ».

Девіз семінару-практикуму: *«Вір у себе. Живи гідно. Якщо людям потрібно, щоб хтось протягнув їм руку, зробити це».*

Р. Торес.

Місце проведення: **ДНЗ № 8 «Ялинка»**

Час проведення: **9 год. 30 хв.**

Керівник семінару – **Гарбарчук Н.М., методист ММК.**

Незаперечні правила семінару. Вироблення правил роботи.

- **Міні-гра «Відкритий записничок»** (учасники семінару-практикуму записують свої очікування від семінару-практикуму у «відкритому записничку»).

- **Вправа «Рука взаємодопомоги».** (Обмін листівками, на якій зображена рука взаємодопомоги. Пропоную написати на цій листівці допомогу, яку очікують отримати учасники семінару-практикуму від колег).

Ділова гра: «Інноваційні підходи до організації методичної роботи з педагогічними кадрами».

Об'єднання учасників семінару-практикуму у дві групи.

Завдання для першої групи. *Пояснити термін «Інноваційні технології» та назвати їх.*

Завдання для другої групи. *Пояснити термін «Інтерактивні форми роботи з педагогами ДНЗ » та назвати їх.*

Озвучення інноваційних освітніх технологій та інтерактивних форм роботи з педагогічним колективом ДНЗ.

Гра «Невідоме». Об'єднання учасників у три групи шляхом гри «Розділові знаки».

Мета гри: *Розвиток комунікативних та лідерських вмінь. Застосування в практичних умовах стилю керівництва.*

Робота в групах. Метод ситуації-ілюстрації.

Завдання для першої групи. *Презентувати інноваційні технології, інтерактивні форми роботи.*

Завдання для другої групи. *Провести опір нововведенням.*

Завдання для третьої групи. *Перекопати колектив у необхідності нововведень.*

- Які труднощі Ви відчули?

- Чи можливо із ними справитись?

- За допомогою чого?

Вправа «Чарівна квітка». Шляхом техніки складання та обривання із кольорового паперу створити чарівну квітку.

Мета вправи: «Особистісно-орієнтований підхід у роботі з педагогічним колективом».

Висновок. Кожна людина – це особистість. Кожна людина – індивідуальність. І одне і теж завдання, яке ставить керівник до своїх підлеглих може виконуватись по-різному: швидко, творчо, повільно, актуально, без особистої творчості та ентузіазму, за допомогою колег. І саме ми, керівники, мусимо свою роботу з колективом працівників диференціювати.

Гра «Зустрічають по одежині»

Мета гри: здійснення особистісно орієнтованого управління через підбір інтерактивних або оптимальних форм роботи з педагогічними працівниками.

(Об'єднання учасників у три групи за вибором кольору).

Синій колір. Сумлінні та пунктуальні працівники, з низьким творчим потенціалом. Бурхливо реагують на критику.

Зелений колір. Ініціативні педагоги, генератори ідей, вміють помічати свої помилки, прислухатись до думки, яка їм протилежна.

Червоний колір. Імпульсивні працівники, у яких завищена самооцінка. Думають нестандартно і не завжди правильно шукають шляхи вирішення проблем).

Завдання. Підібрати інтерактивні форми роботи з даною категорією педагогічних працівників, використавши уже знайомі освітні технології.

Представлення роботи груп.

Використання технології інтерактивного навчання під час методичної роботи в дошкільному закладі позитивно впливає як на особистісний, так і професійний розвиток вихователів. Інтерактивні форми роботи полегшують процес набуття нового, підвищують емоційний фон спілкування, сприяють розвитку творчого потенціалу педагогів.

Методичний міст – різновид дискусії, одна із інтерактивних форм методичної роботи. Проводиться з метою розвитку практичних навичок. Темою, як правило, обираються проблеми розвитку, навчання й виховання дітей. Під час проведення «методичного мосту» вихователі вдосконалюють свої аналітичні вміння. Роль ведучого виконує методист або завідувача ДНЗ.

Проблемний стіл – це активна форма методичної роботи, яка сприяє розвитку у вихователів прагнення до самоосвіти, до роботи, до розширення й поглиблення знань. Заздалегідь готуються питання до обговорення, списки рекомендованої літератури, комплектуються творчі мікрогрупи, створюється прес-центр, який після закінчення підбиває підсумки, пропонує рекомендації і випускає методичний бюлетень.

Методичні посиденьки – форма методичної роботи, яка допомагає створити сприятливий психологічний мікроклімат у певній групі педагогів.

Пропонуються питання для обговорення, тема оголошується заздалегідь, щоб усі мали можливість підготуватися.

Методичний ринг – готується два питання і два опоненти. Кожний опонент має групу підтримки. Група аналізу (журі) оцінює рівень захисту відповідного погляду на питання, підбиваються підсумки. Щоб зняти напруження, треба заздалегідь продумати, чим заповнити паузу (педагогічні ситуації, ігрові завдання тощо).

До цієї ж форми роботи можна зарахувати і «Брейн-ринг», «Що? Де? Коли?», «Щасливий випадок», «Слабкий ланцюжок» тощо.

Диспут – це зіткнення ідей, думок, точок зору. Як інтерактивна форма роботи це може бути усна наукова суперечка, дебати, після доповіді. Як правило, опоненти визначаються заздалегідь.

Дискусія – це колективне обговорення якогось складного питання. Заздалегідь готується література відповідно до теми, оформлюється приміщення. До дискусії готуються всі її учасники.

Під час підготовки до цієї форми роботи можуть бути створені творчі мікрогрупи, які пропонують свою програму, позицію. На відміну від диспуту, наприкінці дискусії формулюється єдине колективне рішення проблеми або рекомендації.

Ось чому організацій дискусій, диспутів як інтерактивних форм обговорення проблеми розвитку дітей дошкільного віку, пошуку оптимальних шляхів поліпшення роботи в дитячому садку слід приділяти особливу увагу.

Мозкова атака (штурм) – одна з інтерактивних форм методичної роботи, яка сприяє розвитку творчості вихователів. Цю форму зручно використовувати під час обговорення складних проблем.

«Круглий стіл» визнаний науковцями однією з ефективних інтерактивних форм навчання дорослих. Під час навчальних зустрічей за «круглим столом» виноситься тема, яка хвилює слухачів, або яку слід розглянути ґрунтовніше, ніж інші.

Тренінг – спеціальний тренувальний режим, психологічний тренінг – методика впливу на особистість із метою підвищення ефективності взаємодії людини й суспільства.

Ділова гра – це наближена до дійсності форма імітаційного моделювання професійної діяльності, яка охоплює інструментальний та емоційно-рольовий аспекти розв'язання проблеми. **Ділова гра** як одна з найбільш складних і водночас ефективних форм навчання дозволяє відтворити в навчальних умовах реальну педагогічну діяльність, імітувати реальні чи умовні педагогічні ситуації й процеси, програвання яких дозволяє педагогам шляхом активної взаємодії приймати самостійні рішення, набувати конкретних професійних умінь, досвіду мовленнєвого спілкування. Вони закріплюють одержані теоретичні знання, набувають практичних умінь та навичок, вдосконалюють уміння обговорювати, аналізувати і раціонально використовувати інформацію, критично

оцінювати різні точки зору, приймати й формувати рішення, робити висновки з особистих і чужих помилок.

Мета ділової гри – закріплення знань, формування практичних умінь і навичок щодо застосування знань, стимулювання навчально-пізнавальної діяльності, розвиток творчого мислення, відпрацювання навичок спілкування у процесі програвання конкретних ситуацій.

Отже, ми розглянули інтерактивні форми методичної роботи з педагогічними кадрами. У практиці роботи ДНЗ використовуються і інші заходи. Проте метою було не перерахування існуючих інтерактивних форм, а привертання уваги керівників до найбільш ефективних форм методичної роботи.

Міні-гра «Зіпсований телефон»

(Виходять три добровольці. Ведучий розповідає одному добровольцю історію, яка називається «Аборигени». А інші два добровольці залишаються за дверима. Потім перший доброволець розповідає історію другому учаснику, другий – третьому).

Відправляючись на полювання, аборигени Малайзії здійснювали ритуальні звичаї, під час яких заламували гілки кущів, сподіваючись на те, що цей ритуал допоможе їм затримати сонце і повернутися додому завидна.

Висновок. Гра є свідченням того, як інформація розходиться між людьми. Чи не знаходите ви спільного між грою та деякими нарадами у колективах? Тому не варто дивуватися, чому підлеглі виконують завдання інколи не так, як наказав керівник.

Цю гру можна спроектувати на використання ППД. Ідея ППД може зійти нанівець, якщо досвіду сліпо наслідувати. Тому під час самоосвіти вихователів, доцільно їх націлювати на те, що краще вивчати спочатку теоретичні засади педагогічних технологій, а вже потім вивчати, як вони втілюються передовими педагогами ДНЗ у їхній роботі. Тобто, педагогічні ідеї краще трансформувати під свій темперамент, педагогічний стиль.

Рефлексія учасників семінару-практикуму.

Семінар-практикум:

«Використання технології психолого-педагогічного проектування у роботі з педагогічним колективом».

Місце проведення: **ДНЗ №9 «Золотий ключик» м.Малина**

Час проведення: **10.00.**

Організатор: Гарбарчук Н.М., методист МК відділу освіти.

1.Гра-привітання «Добринка» (за допомогою вербальних жестів привітатися з учасниками семінару-практикуму та створити емоційно-піднесений настрій).

2. Використовуючи метод «Відкритого мікрофону» запропонувати учасникам семінару-практикуму пограти **в інтерактивну гру «Продовж фразу»** (Я прийшла на семінар-практикум з метою...)

3. Золоті правила семінару. Вироблення правил семінару.

Читання казки «Народжена зірка».

Мета: розвивати вміння педагогів проектувати казку до теми семінару-практикуму та виділяти ключові фрази в ній.

В одному маленькому містечку жив собі ліхтарник. Він був такий старий, як і його ліхтар, що стояв у старому-старому парку. Цей ліхтарник щовечора запалював цей ліхтар. Жителі міста вважали цю роботу безглуздою і марною. А старий ліхтарник думав інакше. Він вважав, що його робота потрібна. І коли ввечері він запалює ліхтар, то начебто народжується ще одна зірка. Мандрівникові вона вказує шлях, винахідникові вона видається задачею з двома невідомими. Творчих людей спонукає до роздумів та ідей.

Якщо зірку запалюють – значить це комусь потрібно.

В усьому, що живе і що існує, є свій сенс, а відтак і своє призначення.

У веселці і сонці, у заході і сході, у квітці і дереві.

Завдання для учасників.

Які асоціації викликала у вас ця казка? Знайдіть ключові фрази.

Запам'ятайте ці фрази. Вони нам знадобляться у подальшій роботі.

У старому парку росло дерево – це було Диво-Дерево. І на цьому дереві з'являлися дивовижні білі квіти. Але в кожній із них бракувало пелюсточки.

Жителі маленького містечка приходили до Дива –Дерева і знаходили пелюстки на землі. Кожен брав собі пелюсточку так, щоб не пошкодити інші, тому що вони були живі.

Пограйте зі мною у Диво-Дерево.

(пропоную кожному учаснику семінару-практикуму підійти до Диво-Дерева, взяти пелюсточку і озвучити написані на них освітні технології. Прикріпити пелюсточку до квітів).

Пояснення. Деякі із цих технологій ми використовуємо у роботі із педагогічними працівниками навіть не підозрюючи, що є наукове підґрунтя даній роботі. В свою чергу досвідчені, творчі вихователі трансформують набуті знання, вміння у роботу із дошкільнятами.

Пропоную методом **«Відкритого мікрофону»** кожному учаснику семінару-практикуму розповісти про освітні технології, які використовують вони у роботі із педагогічним колективом або вихователі у роботу з дітьми.

Запитання до учасників семінару-практикуму. Чому пелюстки лежали саме на землі. (Стиглий плід завжди опадає, дарує своє насіння землі, щоб із нього знову сходили нові благодатні сходи).

Чому вони (пелюстки) були живі? (Освітні технології використовуються, а отже, вони живі).

А яку освітню технологію використовую я у роботі з Вами, керівниками, протягом чотирьох років?

Гра-презентація «Чи відомо Вам ...»

Мета: виявити професійну компетентність керівників ДНЗ у застосуванні освітніх технологій.

Читання притчі

Мудрець розповів своїм учням, як він вибирав собі дружину. Обходив півсвіту, бачив дивних красунь Півночі, Півдня, Сходу та Заходу. І щоразу говорив собі: «Це вона». Але в останню хвилину зупиняв себе запитанням: «А може це ще не вона?»

У кожній він знаходив те, чого не було в іншій. Так і повернувся додому сам. Розчарований, дав собі слово оженитися на першій-ліпшій дівчині, що сподобається. Одружився. І прожив з нею довге і щасливе життя.

- У чому зміст моїх пригод? – запитав він учнів.

- Немає межі красивому, - сказав перший, і мудрець погодився з ним.

- Сенс життя у щасті, а щастя полягає не в тім, щоб його знайти, а в тім, щоб його шукати, - сказав другий.

- Ти маєш рацію, - сказав мудрець, але відтепер ти не мій учень.

- Чим викликаний твій гнів? – здивувався учень.

- Мені більше нічого тебе вчити, тепер ти сам учитель.

Мудреці роки життя витрачали на те, щоб відкрити формулу щастя, не знайшовши складової цієї формули, вони вважали своє життя щасливим.

Люди вскакують у швидкі потяги, але вони вже не пам'ятають що шукають, вони не знають спокою і кидаються то в одну, то в іншу сторону.

Люди вирощують в одному саду по п'ять тисяч троянд ... і не знаходять тієї, що шукають. Але те, що вони шукають, можна знайти в одному –єдиному ковтку води, в одній-єдиній троянці, яка зовсім поруч.

А що шукаємо ми? Чи може те, що шукаємо, зовсім поряд і шукати це не потрібно.

Винести троянду, на якій прикріплені листки із надписом «Прийняти», «Пізнати», «Підтримати».

Запитання до учасників семінару-практикуму.

- Вам знайомі ці слова?

- На яку освітню технологію вони вказують?

- Що ви знаєте про цю технологію?

Інтерактивна вправа «Снігова куля».

Форма роботи – фронтальна.

Завдання: кожен учасник семінару-практикуму доповнює один одного інформацією про дану технологію.

Завдання учасникам семінару-практикуму. Пригадайте ключові фрази із казки про ліхтарника.

Якщо зірку запалюють – значить це комусь потрібно.

В усьому, що живе і що існує, є свій сенс, а відтак і своє призначення.

(Якщо дана технологія існує, значить вона потрібна. А в усьому, що існує, є свій сенс, а відтак і своє призначення).

-Підійдіть, будь ласка, до Дива-Дерева. На ньому з'явилися написи: «ТЕКАСОЯ», «РОЗОВЕ», «ПЕТРИ».

Мета: сприяти розвитку креативності педагогів.

Завдання учасникам семінару-практикуму. За першим складом назви вашого дитсадка об'єднатися у групи. Придумайте назву для своєї групи.

Завдання для групи, яка об'єдналась за словом «ПЕТРИ» (Пригадати та озвучити етапи технології ПЗ. Розкрити взаємозв'язок між ними, їх структурну цілісність).

Завдання для групи, яка об'єдналась за словом «РОЗОВЕ» (розробити тематичний цикл, використовуючи етапи технології ПЗ).

Завдання для групи, яка об'єдналась за словом «ТЕКАСОЯ» (Створити презентацію технології психолого-педагогічного проектування на комп'ютері).

Озвучення виконаних робіт.

Інтерактивна вправа «Поводир».

Мета: спроектувати дану гру до теми семінару.

Висновок: від нас, поводитирів, залежить наскільки ми зуміємо відкрити очі нашим педагогам на впровадження даної технології.

Інтерактивна гра «Чарівна скринька» (учасники по черзі витягують геометричні фігури, таким чином, об'єднуючись у дві групи).

Мета: формувати вміння керівників ДНЗ створювати проект, використовуючи технологію ПЗ та набутий досвід і професійні знання у роботу з педагогічним колективом та дітьми.

Завдання першій групі (Скласти проект «Від творчого керівника ДНЗ – до творчого працівника ДНЗ»).

Завдання другій групі (Скласти проект «Від творчого працівника ДНЗ – до творчої дитини»).

Озвучення проектів.

Читання притчі «Все в твоїх руках».

Жив колись відомий мудрець, що знав усе. Одна людина захотіла довести, що мудрець знає не все. Затиснувши в долонях метелика, вона запитала: «Скажи, мудрецю, який метелик у мене в руках: мертвий чи живий?» А сама думає: «Скаже живий – я його умертвлю. Скаже мертвий – випущу».

Мудрець. Подумавши, відповів: «ВСЕ В ТВОЇХ РУКАХ».

А що знаходиться у наших руках? (Підвищення професійної майстерності, як своєї, так і педагогів).

А що відбувається із нашим Диво-Деревом. На ньому знову з'явилися дивовижні квіти.

Пропоную учасникам семінару-практикуму підійти до Дива-Дерева, перевернути квіти, на яких написані фрази.

Інтерактивна гра «Продовж фразу».

Мета: здійснити рефлексію семінару-практикуму.

Якби я проводила семінар, то ...

Найбільш цікавим було ...

Від себе навіть і не сподівалася, що ...

Семінар-практикум показав ...

Найбільшою несподіванкою для мене було ...

Я прагнула ...

Мені пощастило ...

Найскладніше було ...

Семінар-практикум спонукав мене до ...

Я переконалась, що ...

Я вражена тим, що ...

Якби не семінар-практикум, то ...

Мене засмутило ...

Я розчарована тому, що ...

Мені не сподобалося, що ...

Мені сьогодні вдалося ...

Рефлексія.

Семінар-практикум для завідувачів та методистів ДНЗ.

Тема: «Інноваційна складова професійної діяльності керівників ДНЗ».

Місце проведення – ЦРД «Сонечко»

Час проведення – 9 год.30 хв.

Керівник семінару-практикуму – Гарбарчук Н.М., методист ММК

Вироблення правил роботи семінару.

Давайте спільно з вами розглянемо поняття –« інновація»

Інновації (італ. *innovations* — новина, нововведення) — нові форми організації праці та управління, нові види технологій, які охоплюють не тільки окремі установи та організації, а й різні сфери.

— нововведення в галузі техніки, технології, **організації праці або управління, засноване на використанні досягнень науки і передового досвіду; кінцевий результат інноваційної діяльності** — **новація**.

— об'єкти впровадження чи процес, що веде до появи чогось нового — **новації**.

Що означає термін «складова»?

Те, що входить до складу чого-небудь, тобто частинка.

Що у собі містить поняття слів «професійна діяльність керівника ДНЗ?»

— діяльність людини за ознаками певної сукупності професійних завдань та обов'язків (робіт), які виконує фахівець.

То що ж містить у собі поняття «Інноваційна складова професійної діяльності керівників ДНЗ»?

Інноваційна діяльність — вид діяльності, пов'язаний із трансформацією наукових досліджень і розробок, інших науково-технологічних досягнень у новий чи покращений продукт, введений на ринок, в новий чи покращений технологічний процес, що використовується у практичній діяльності, чи новий підхід до соціальних послуг.

Так, як сьогодні зібралася когорта завідувачів ДНЗ та вихователів-методистів прошу Вас об'єднатися у дві групи.

Слід відмітити те, що керівник сучасного ДНЗ здійснює управлінську діяльність через систему стосунків, по-перше, з колективом дітей, відносно яких він виступає як педагог, по-друге — з колективом працівників своєї установи, по-третє — з батьками, вищими адміністративними та контролюючими інстанціями, різними громадськими організаціями, шефами тощо. Зрозуміло, що всі ці люди так чи інакше аналізують і оцінюють роботу керівника.

Специфіка інноваційної управлінської діяльності керівника ДНЗ характеризується розширенням та доповненням його технологічних управлінських функцій, таких як: „класичні” (мета, завдання, розробка і прийняття управлінського рішення, планування, організація, регулювання, контроль, оцінювання результатів діяльності, корекція); „модернізовані” (консультативна, представницька, політико-дипломатична, менеджерська, прогностична).

„модернізовані” - доповнено новими функціями, такими як: *інформаційна* (накопичення, відбір та поширення актуальної інформації, доцільне використання інформаційних і телекомунікаційних технологій); *розвиваюча* (створення умов постійного розвитку керівника та учасників навчально-виховного процесу), *проектна* (залучення керівника та учасників навчально-виховного процесу до проектної діяльності); *маркетингова* (визначення освітніх потреб та пристосування закладу освіти до ринкових умов); *моніторингова* (здійснення спостережень за діяльністю закладу освіти); *інвестиційна* (забезпечення матеріальної та фінансової підтримки освітніх інновацій).

Завдання для завідувачів ДНЗ. Описати традиційну управлінську діяльність та інноваційну.

	Управлінська діяльність	
	Традиційна	Інноваційна
У принципах управління	Застосування загальновизнаних принципів	Застосування специфічних принципів управління, які

	управління, які забезпечують стабільне функціонування ДНЗ.	забезпечують конкурентоспроможність й інноваційність ДНЗ.
У функціях управління	Застосування „класичних” управлінських функцій.	Застосування розширеного змісту „класичних” та „модернізованих” управлінських функцій.
У технологіях управління	Застосування таких організаційних структур управління, як лінійна, лінійно-функціональна, функціональна.	Застосування технологій моделювання організаційних структур управління, колективного планування розвитком ДНЗ, розробки і впровадження педагогічних інновацій.

У педагогічній моделі першою й головною функцією методиста була функція «джерела» знань. У рамках андрагогічної парадигми освіти, методист є експертом в галузі технології навчання дорослих, організатором спільної з вихователем діяльності, консультантом, натхненником, співавтором індивідуальної програми навчання, творцем необхідних комфортних умов процесу навчання, і, нарешті, джерелом знань, умінь, навичок, ставлень і ціннісних орієнтацій.

Завдання для методистів ДНЗ. Скласти психолого-методичний супровід удосконалення професійної компетентності педагогів ДНЗ через організацію різних форм роботи з ними.

Провідні лінії супроводу		Категорії педагогів		
Методичний супровід		Група підвищеної уваги методиста (молоді спеціалісти та вихователі, не зацікавлені педагогічною діяльністю)	Група «контакту»	Група «довіри» (майстри, творці, новатори)
Психологічний супровід	Розвиток самопізнання			
	Супровід саморозвитку			
	Попередження синдрому педагогічного вигорання			

Представлення виконаних завдань.

Інноваційна взаємодія керівника ДНЗ з колективом має розгортатися на засадах діалогового спілкування, ознаками якого є: партнерські взаємовідносини зі співробітниками; акцентування на діалогічно-дискусійних технологіях взаємодії (диспути, дискусії,

співбесіди, самоаналіз, моделювання, конструювання, ситуаційні та проблемні завдання, пошук альтернативних рішень); рефлексивне спілкування; прагнення бачити в кожному суб'єкті комунікації унікальну особистість; демократична і гуманістична атмосфера педагогічного спілкування; позитивний емоційний настрій; педагогічна спостережливість як чинник цілеспрямованого й систематичного вивчення внутрішнього світу колег, їхніх особистісних і професійних якостей.

Інтерактивна гра «Управлінські пазли».

Форма роботи – колективно-групова.

Завдання для учасників – розробити кодекс поведінки керівника стосовно своїх підлеглих.

1. Визнаю індивідуальну неповторність кожного працівника. Підлеглі (утім, як і всі люди) люблять, щоб їхня індивідуальна неповторність була відзначена.
2. Повідомляю про будь-яке позитивне зрушення в роботі або поведінці членів вашого колективу. Це називається керувати людьми за їхніми позитивними відхиленнями. Просто «дякую», сказане вчасно, іноді значить більше, ніж коштовний подарунок.
3. Критикую наодинці, хвалю при всіх.
4. Сигнал моєї доброзичливості – добра усмішка, привітність. Я не повинна наголошувати на різниці в соціальному статусі, віці між собою та співробітниками. Висловлюю своє розуміння доброзичливо, у вигляді поради.
5. Сприяю тому, щоб колеги знаходили емоційний захист саме в колективі.
6. Надаю можливість колегам самоствердитися.
7. Згуртованість колективу має стати індивідуальною цінністю.
8. Враховую індивідуальні особливості кожного члена колективу.
9. Умію вислухати людину, особливо в мить напруженого нервового стану, що виник у результаті певних неприємностей, непорозумінь. Зберігаю «секрети», довірча бесіда потребує обережності, делікатності.
10. Намагаюсь відгукнутися про педагога добрим словом. Схвалення діє краще, ніж осуд. Враховую, що схвалення одних і тих самих людей, протиставлення їхніх успіхів вадам інших сприяє поганому ставленню до них усього колективу.

Створити колектив – початок справи,

триматися разом – шанс здійснення мети,

працювати єдиною командою – щастя творення успіху.

Рефлексія. Тест «Творець творчої атмосфери»

Щоб бути самотійним, треба уміти творчо мислити, прагнути шукати нове і знаходити свої рішення. Самостійність без творчої атмосфери схожа на гіллясте дерево без води і світла. Вона висихає там, де стежать за подібністю в одязі, словах, зачісці, думках, навіть виразі обличчя.

Інструкція. Прочитайте і оцініть твердження. Якщо згодні з ним, поставте знак «+», якщо ні — знак «-». Знак «?» можна вибрати лише в крайньому разі. Поставте обраний знак після номера твердження.

Завдання:

1. Мені більше подобаються люди з цікавими і незвичайними думками, ніж ті, що все знають і уміють.
2. Я не боюся вголос перед іншими сумніватися і розмірковувати.
3. Мені подобається, коли мої прохання виконуються швидко і точно.
4. Мене дратують суперечки і обговорення, коли справу не зрушити з місця.
5. Я вважаю, що колеги часто без мене знають, що і як їм робити.
6. У спілкуванні з людьми я зазвичай терпляче ставлюся до «божевільних» ідей і не спростовую їх одразу.
7. Я вважаю, що підтримання дисципліни виховує краще, ніж суперечки і диспути.
8. На мою думку, малюнки на огорожах і будівлях — це невихованість і хуліганство.
9. Слухаючи пропозиції і поради інших людей, я думаю про те, як краще їх застосувати і використати.
10. Я можу поглузувати разом з іншими над собою.
11. Помиляються зазвичай ті, хто не слухає інших, нехтує порадами досвідчених людей.
12. Коли я кажу іншим, що робити, то намагаюсь детально пояснити їм, як це потрібно робити.

Обробка результатів. Поряд з кожною вашою відповіддю поставте значення «ключа».

1. (+); 2. (+); 3. (-); 4. (-); 5. (+); 6. (+); 7. (-); 8. (-); 9. (+); 10. (+); 11. (-); 12. (-).

Намагайтеся не виправляти своїх відповідей під час обробки результатів. Підрахуйте кількість збігів зі значенням «ключа».

Аналіз результатів.

Якщо сума збігів — *три бали і менше*, то, швидше за все, ви самі все робите за інших. Ви намагаєтесь все контролювати, іноді вам важко почути ідею, яка різко відрізняється від вашої. Ви маєте вміти створювати для людей творчу атмосферу. Ви можете ставити перед іншими чіткі цілі і завдання, але краще, якщо засоби, прийоми і методи вони шукатимуть і знаходитимуть самостійно. Для цього у них досить потенцій. Звичайно, їм доречно пояснити, які бувають засоби досягнення мети, якщо вони у скрутному становищі. Але краще запропонувати на вибір кілька і потім разом обговорити корисність кожного. Будьте терпимішими до вигадок і незвичайних ідей. Вони можуть стати вам у пригоді.

Тим, у кого *9 і більше балів* хочеться побажати успіхів і порадити, що створення творчої атмосфери не має перетворюватися на

вседозволеність у виборі засобів і поведінці. Творча людина не забуває про інших, про пошану до їх гідності, а іноді спокою і переживань. Творчість неможлива без етики і моральності.

Якщо сума балів — від 4 до 8, то уважне ознайомлення з твердженнями, де немає збігів з вашими відповідями, допоможе знайти шляхи самовиховання і самовдосконалення.

Цінності створення творчої атмосфери: налаштувати себе на «дозвіл» більше, ніж на «вказівку». Більше свободи асоціацій, уяви, фантазії і гумору.

Список використаної літератури

1. І.А. Іщенко, В.В. Шалаєва. Складові управлінської компетентності керівників навчальних закладів. Управління освітою №29/2008
2. О.Казанічер. Залежність стосунків у педагогічному колективі від стилю керівництва. Управління освітою №34/2008.
3. О.Коберник. Формування в педагогів готовності до впровадження інноваційних технологій. Інформаційно-методичний журнал «Школа» №6/2006.
4. Н.С. Побірченко. Нові педагогічні технології як категорії сучасної дидактики. Київ, 2002.
5. К.О. Пінчук. Інноваційні підходи до організації навчальної діяльності в системі методичної роботи. Житомир, 2008.
6. Педагогічна майстерність. Хрестоматія за редакцією академіка АПН України І.А. Зязюна. Київ, 2008

Геращенко Оксана Олександрівна

(Дошкільний навчальний заклад №22 м.Коростеня)

ФІЛОСОФІЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО ВИХОВАННЯ

Провідною метою дошкільної освіти є цілісний розвиток гармонійної особистості дитини. Кожен з педагогів має на це власну конструктивну думку та безліч варіативних шляхів щодо реалізації основного державного замовлення – виховання повноцінного громадянина. При детальному аналізі поставлених цілей Базової програми розвитку дітей дошкільного віку та практики освітян-дошкільників, впливає: будь-який дошкільний заклад (група установи) обирає найбільш придатне для роботи спрямування. Перші практикують розвиток творчих здібностей, наступні – екологічне виховання, фізичний розвиток, тощо. В цьому безумовно є свої вагомі переваги, проте, якщо глибше поміркувати, починають виникати сумніви. Чи достатньо лише одного розширеного вивчення, або вдосконалення певних навиків, відпрацьованих до рівня інстинкту?

Надалі, можуть сформуватися вагання більш розширеного спектру. Наприклад:

- Чи може дитина, яка має вади здоров'я розраховувати на повноцінне життя в екологічно чистому довкіллі, про яке буде без зупину дбати?
- Чи зможе цілком здорова дитина, з повним набором творчих здібностей почуватися комфортно у суспільстві, яке не потребує її задатків?
- Чи спроможний маленький громадянин відчувати власну етнічну приналежність, оперуючи знаннями іноземної мови, маючи фантастичні здібності у створенні оригамі?

Певно – ні. Натомість можна бути цілком реалізованим у житті, із серйозними хворобами, не маючи особливого дару до мистецтва, просто: бути щасливим у своєму просторі. Відчуття щастя у дітей зводиться до цілком простих понять: «Я захищений», «Мені комфортно», «Я потрібний». Повстають цілком логічні запитання: «Як дитина може це все отримати? Де взяти їй такий потрібний ендорфін?». Звісно від найближчого оточення у ранньому віці, у суспільстві – в період подальшого життя, тому впливає потреба у громадянському вихованні. Однак не в розумінні ознайомлення з країною в цілому, вивченні її символіки, історії та етносу, а місцеве, безпосереднє місце проживання, яке в свою чергу повністю розкриває завдання всіх програм розвитку дітей дошкільного віку. Своєрідна ідеологія буття людини в гармонії із найближчим соціумом та природою у всіх її проявах та формах і повинна бути громадянським вихованням. Культура та рівень існування маленької особи залежить лише від сприйняття оточення та власної продуктивності у створенні майбутнього життя. Позаяк, живучі на Поліссі ми не можемо генерувати досконалість ментальності мешканців Карпат, не зможемо піднести вихованцю глибинну сутність звичаїв та обрядів населення Криму. Отже можна припустити, що почуття місцевого патріотизму може виступати філософією громадянського виховання.

Педагогами дошкільних навчальних закладів міста Коростеня розроблена вагома регіональна платформа з громадянського виховання. Ознайомлення зі світом дорослих базується на професіях батьків, їх функціональних обов'язках у родині, аналогічно відбувається статеве та гендерне виховання. Створюються альбоми та папки з реальними ілюстраціями, які відображають побут простих сімей, їх свята, а також місця роботи батька-матері, родичів, знайомих вихованців. Для старшого дошкільного віку стали звичними зустрічі з батьками однолітків різних спеціальностей, адже інформація від «мами Олі, тата Сергія» сприймається значно краще, вони цікавіше оповідають процес виготовлення речей, ознайомлять з продукцією. Екскурсії до місцевих підприємств розширюють кругозір дітей, а під час мандрів вивчаються

елементарні правила безпеки, відбувається ознайомлення з нормами поведінки.

Цільові прогулянки до мальовничих куточків природи, у сквери чи парк наштовхнуть дітей на роздуми екологічного характеру. Елементи малого туризму стали нормою в багатьох дошкільних закладах. Досить часто родини дисадківської малечі міцно дружать між собою, це забезпечує проведення спільних свят, колективних походів на природу. Опісля враження від подорожей легко викладаються дитячими шедеврами на самостійній художній діяльності та заняттях гурткової роботи, створюються невеличкі книжки з мальованими роботами, аплікаціями, доповнюються дитячими розповідями. Доцільним є залучення батьків до роботи з даного напрямку, як то: написати вдома з дорослими розповідь про осінній двір, тварин, які мешкають у їхньому будинку, не лише власних, але й сусідських, бездомних, зробити колаж з газетних вирізок про минуле свято, інше. Відтак у дітей розвивається відчуття емпатії, навіть повної приналежності до дорослого світу, адже вони є творцями минулих подій і можуть цим поділитися зі своїми товаришами. Крім того, діти починають мислити, як зробити ще краще наступного разу, не власну роботу, а ті епізоди життя, що відбуватимуться через кілька годин, а може рік.

Взагалі малюкам важливо дати поняття «Це твоє»: одяг, іграшка, сім'я, будинок, вулиця, річка, парк, місто, свято, здоров'я. Услід вихованець починає усвідомлювати причинно-наслідкових зв'язок дій з об'єктами, довкіллям, власним «Я». Приміром: річка буде чистою, якщо не забруднювати її; папірці, пластикові пляшки, склотара не будуть псувати краєвид, якщо використовувати роздільні контейнери для збору сміття, крім того – їх перероблять на нову книжечку, іграшку, посуд; можна буде поїхати влітку на море, якщо берегти свої речі, цяцьки, адже таким чином мамі не слід буде витратити зайві кошти для покупок, зекономить гроші; бабуся сусідка зможе розповісти цікаві історії, якщо не буде хворіти, тому не варто галасувати і слід допомогти їй підмести під'їзд, занести пошту; не можна мочити ноги, від цього захворієш і не зможеш погратися з другом у футбол на сонячній вулиці; дідусь пишатиметься тобою, візьме на рибалку, якщо ти будеш чемним із його старенькими друзями.

Цікаво і приємно спостерігати забави дітей, які в свою чергу, розширюють кругозір вихованців. Настільна гра «Мандрівка містом», в котрій замість фішок мініатюрні автомобілі, а полотно – умовна карта Коростеня, легко ознайомлює малечу з усіма мікрорайонами міста, підприємствами та культурними об'єктами, що там є. Умовні позначки, або реальні фото архітектури, пам'ятників, шкіл, дитсадків, установ громадського користування, викликають у дітей захоплення, наштовхують на діалоги, складання розповідей з досвіду, творчих оповідок про події, що мали місце у їхньому житті. Як варіант гри є

групування листівок із зображеннями відомих місць, підприємств, установ за мікрорайонами.

Дидактично-сюжетні ігри на розвиток мовлення «Екскурсія», «Кореспонденти», «Науковці» забезпечують комунікативний та пізнавальний розвиток. Діти, виконуючи роль гіда, режисера, телеоператора, вченого у парку, на вулиці під час прогулянки, розповідають про довкілля, що оточує. Пам'ятники, розмаїття рослинного світу, річка, атракціони стають об'єктами дитячих досліджень. Вихованці стають більш відкритими, допитливими, до процесу їхнього «вивчення» залучаються батьки, школярі, навіть громадські організації.

В багатьох дошкільних навчальних закладах є власні музеї, де зібрані древні предмети побуту, інформація пізнавального характеру, фото, легенди Полісся. Вихователями практикується створення проєктів різноманітної тематики народознавчого спрямування, проводиться чимала кількість творчих зустрічей з митцями міста, що спонукає до власної творчості. Безумовно ознайомлення з народними ремеслами відбувається на основі сходин з маститими професіоналами: декоративно-прикладне мистецтво, ковальство, скульптура тощо.

Має місце в ознайомленні з рідним містом використання дитячої літератури. Так у Коростені з'явилася маленька казкова дівчинка Ганнуся, яка мешкає у серії дитячих книжечок «Мандри принцеси Ганнусі». «Ганнуся і велетні» – ознайомлення з пам'ятниками, відтак з історією краю, «Ганнуся в замках» – найбільші підприємства та заклади обслуговування населення, «Ганнуся, король та ельфи» – видатні діячі регіону, «Ганнуся на святі» – відвідини всіх масових заходів міста. А ще вона пропонує створити своє свято, яке не буде схоже на всі інші, таким чином процес продовжується за бажанням дітей. За мотивами казок розроблені розваги, конкурси для дітей, які включають в себе загадки місцевого характеру, мають чималу кількість віршованого та пісенного супроводу.

Участь вихованців дитячих садків у загальноміських заходах забезпечує підняття рейтингу діяльності закладів, але найбільше має позитивний вплив на самих дітей. Підвищується самооцінка, виникає усвідомлення власної значимості у житті міста, це і є той результат громадянського виховання, якого прагнуть досягнути дошкільні освітяни Коростеня.

Можна навчити дитину співати англійською, натомість забути розповісти про видатного митця, який багато років тому відвідував саме цей дитсадок. Можна опанувати техніку ошибано, екібано, але не звернути увагу на квіти, з яких виготовиться композиція, використати з клумби нагідки, та не нагадати про їх цілющі властивості. І провести розвагу «Вітаміни» можна з використанням помаранчів, та начисто відкинути сушені яблука. Можна вивчити побудову Космосу, знати процес утворення річок і гір, мати феноменальні знання про зірки, але не

знати, що поряд живе ветеран Великої вітчизняної війни, він теж має свої зірки. Пізнати Всесвіт через створення особистого мікрокосмосу – завдання педагогів, навчити маленького українця цінувати найближче – мета громадського виховання сучасності. Тоді ми матимемо щасливого громадянина України.

Сценарій розваги з громадянського виховання

ДНЗ №22 м. Коростеня

(зала прикрашена фотознімками Коростеня, дітей, дорослих.

Лунає весела музика, забігають діти, виконується пісенька)

Пісня «Рушничок» Аліна Гросу (нова версія)

Діти: Добрий день садка еліта,
Вас вітають щиро діти.
Шлють найкращі побажання:
У здоров'ї процвітання.

До музею мандрували,
Що цікавого пізнали?
Може щось не зрозуміли,
Бо до нас в садок спішили?

Не сумуйте, ми розкажем,
Гру цікавеньку покажем.
Нас навчає так барвисто,
Дасть знання про рідне місто.

І в піснях чимало змісту,
Без пісень замовкне місто,
Стануть сумними малята.
Час вже, друзі, починати.

Ведуча: Кожен садочок у місті чудовий,
Гарний, веселий і загадковий,
Але найліпший саме оцей,
Бо він плекає наших дітей.
Наша малеча найрозумніша,
Найкреативніша і наймиліша.
Радю гостей дітвора зустрічає,
Адже в любові щодень підростає.
Це через те, що коріння вивчає,
В іграх історію всю здобуває.
В казці малій і цікавих задачах
Юна наука відточує вдачу.
Зараз своїм вихованцям маленьким
Я загадаю загадки гарненько,

Щоб зрозуміли: ці дошкільнята –
Гордість велика мами і тата.
Загадки всі про ріднеське місто,
Те, що назвали гарно й врочисто,
Де неабияк тату і ненці,
Де, як один, всі – **коростенці**.

Мої милі діточки, ви знаєте, що у кожному місті є своя казочка, тільки потрібно гарнесько роздивитися навколо, і тоді оживуть в опалому осінньому листі малесенькі феї. Автомобілі стануть каретами, звичайні будинки – замками, а наші пам'ятники, яких так багато у місті, обернуться на велетнів. Отже слухайте уважно, я загадаю вам загадки про наших велетнів. Може ви не здогадаєтесь – допоможуть гості.

Загадки

1. Він стоїть на найвищій вершині
На сторожі своєї родини,
Із мечем, щоб відбити напад,
У кольчужі міцнющій, – **князь Мал**.

2. Без лоску, величі убранства
Вона привезла християнство.
У водах Ужа поселилась,
Найперша з русів охрестилась.
Навколо неї плесо синє
Це – наша Ольга, це – **княгиня**.

3. Його іменем парк величають,
У тіньочку алеї стрічають.
Син народу відомий довкола,
Це, звичайно, **Островський Микола**.

4. Символ цілої країни,
Гордість неньки України.
Найвідоміший у нас,
Це поет – **Шевченко Тарас**.

5. На площі широкий: він і вона,
Стоять, не старіють, от дивина.
Мужні, завзяті, відважні і сильні,
В мріях високих вправні та вільні.
Пам'ятник з бронзи, у променях сонця,
Це наші пращури, це – **комсомольці**.

Ведуча: Звичайно, у кожній казочці є трішки таємниці і дуже багато радості. В нашому казковому місті радість живе просто на вулицях. А в казковому місці – вулиці казкові, і буває, що вони перетворюються на різнобарвну річечку, якою пливуть тисячі коростенців на веселі свята. А які свята проходять у нашому місті? О, це наші малята знають, навіть можуть своєрідні прислів'я про свята розказати.

Діти: Грали гімни урочисто –
Зустрічали свято міста.

А на празник Миколая
Ми ялинку в центрі маєм.

Сукні, зачіски довкола –
Випускає учнів школа.

Є ще проводи зими,
На які ходили ми.

І день молоді цікавий,
Дуже радісний, яскравий.

Восени – Покрови свято,
В нас гостей завжди багато.

Незалежність України
Святкували на «відмінно».

Та найкраще наше свято,
Де млинців так пребагато!

Ведуча: Вбрався Коростень врочисто,
Гостей зустрічає.
Картопляне місить тісто,
Щедро пригощає.
Сковорідки зашкварчали –
Ароматне свято.
Дерунята випікали
Тітоньки завзято.
З салом, з м'ясом, у сметані,
З сиром і з грибами.
Запашні, смачні, рум'яні,
Тануть між губами.
Слава Коростеню, слава!

Деруни смачненькі.
До смаку чудова страва
Діточкам маленьким.
Підростуть за рік швиденько
Всі коростенята,
Будуть з мамами гарненько
Смажить дерунята.

**Жартівлива пісенька про деруни
(інтерпретація пісні «Про зарядку»)**

Ведуча: От така історія весела сталася: Міжнародний фестиваль деруна - справді унікальне свято. Та в нас все унікальне, кожен мікрорайон міста по-своєму неповторний та поманливий, барвистий, наче веселка. А якщо добре подумати, то й справді місто – веселкове. Наші вихованці зараз це доведуть цікавою грою.

Гра «Місто – квітка-семицвітка»

(Правила гри: діти розповідають віршик, прикріплюють до демонстраційної дошки почергово частини квітки на магніти)

Діти: Знають добре наші дітки:

Наше місто – семицвітка.
Центр – гарний і привітний,
Буде білим, дуже світлим.

Черемушки червоним сяють,
Бо там будинки нові мають.

Оранжевий – без мороки,
Це – мікрорайон ДОКу.

А жовте сонце на «відмінно»
Покличе в гості на Пашини.

У Мирному є зелень лісу,
Бо це околиця у міста.

Голубі вагони, голубенькі хмарки,
Є звичайно, друзі, в Ковельському парку.

Синій Уж Київську відділяє,
Це навіть найменший гарненько знає.

Фіолетовий – Фрунзе, а також Поділ,
Цей колір райони поділять навпіл.

Ведуча: Тільки там, де веселиця –
Наша рідненька земляця.
Тільки там, де спокій, згода –
Миць зустрінете народу.
Тільки там, де є родина –
Серце в радості людини.
Тільки там, де квітів хвилі –
Підростуть малята милі.
Тільки там, де мудрість роду –
Горе йде на чисту воду.
Тільки там, де діти сяють –
Там добробут люди мають.
Там, де юні місто славлять,
Вік чесноти світом правлять.

Дівчинка: Я – коростенка, древлянка маленька.
Сонечко, пташечка тата і неньки.
Я – диво цвіт невмирущого міста,
Що потопає у барвах іскристих.

Хлопчик: Я – спадкоємець древлян волелюбних,
Славу примножу у свято і будні.
Стану продовженням величі Мала,
Тільки б міцніла Древія вдало.

Дівчинка: Це – моє місто, славна родина.
Дякую щиро кожну хвилину –
Бозі в молитві складаю долоні,
Хай помагає з Древії доні.

Хлопчик: Щоб вистачало діткам хотіння
Славу примножить своїм поколінням,
Щоб не гнівяти тата і неньку,
Щоб підростати жваво, гарненько.

Ведуча: Щоб їм хотілося просто пограти,
Бігати, кричати, світ пізнавати.
Щоб задзвеніло радістю місто,
Як в дитсадочку вчитимуть пісню.
Просто мелодію крихітки-серця,
Ту, що по вулицях стрімко проллється.
(Пісня за бажанням)

Інтерпретація пісня «Рушничок»(вступ)

Промінь летить із небес до землі,

Грає на вікнах веселка барвиста.
Добре живеться тобі і мені,
Коростень древній, ріднесеньке місто.
Разом розквітнемо місто і я,
Хай подивуються люди всміхнуться.
Щастям наповниться мила земля,
І янголята у небі озвуться.

Приспів

Древнє місто своє
Люблять діти маленькі.
Тут все рідне, твоє:
Тато, бабуся і ненька.
Багатий у віках
Голосиста родино.
Пломеній у квітках,
Люба ненько Вкраїно!

Інтерпретація пісня «Про зарядку» (деруни)

Випікає мамочка дерунята,
Ой, наїмся, людоньки, пребагато.
Аромати стеляться по дворі.
Відправляю в ротика: раз, два, три.
Приспів

Раз, два, три, раз, два, три! }
У сметані, з шкваркою – раз, два, три. } двічі

Вже не поміщаються дерунята.
Хто придумав, людоньки, смачне свято?
Хто ж таких смачнесеньких їх напик?
Ой, не буду їстоньки цілий рік!

**Голяченко Ярослава Григорівна,
Примак Юлія Олександрівна,
Тарнавська Наталія Петрівна**

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

**ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЧЕРЕЗ
СПРИЙНЯТТЯ ІГРАШКИ**

Численні дослідження психологів та педагогів показують, що іграшки завжди була дієвим засобом розвитку психіки і широко використовувалася у народній педагогіці для соціального виховання та залучення дитини до життя дорослих. Так, дослідження Коссаковські Є.А. з питань гри і іграшки, засновані на вивченні досвіду організації

ігрової діяльності дітей в умовах суспільного виховання і в сім'ї, показав, що не може бути однокового підходу до створення та відбору іграшок, а обов'язково повинні враховуватися вікові закономірності розвитку ігрової діяльності.

Мета: розглянути вплив іграшки на формування світогляду дитини дошкільного віку.

Іграшка розширює світогляд дитини, кардинально впливає на її відчуття, уяву, сприйняття дійсності. Світогляд - це система уявлень людини про світ, місце людини у світі, відношення людини до світу, та до самої себе. Світогляд містить знання, переконання, цінності, ідеали, організовані в єдину систему, центром якої завжди виступають уявлення людини про себе.

У дошкільній педагогіці питання про історичне походження гри є одним з головних, бо проливає світло на її природу. Більшість сучасних учених пояснюють гру як особливий вид діяльності, що склався на певному етапі розвитку суспільства. Погляд на гру в історії людства відобразила в своїй статті Матишкіна І.Г. [4]. Вона припускає, що найпримітивніші форми гри виникли, очевидно, через прагнення первісної людини задовольнити нагальні «виробничі» потреби своєї спільноти. І на стадії архекультури гри виконували важливі функції соціалізації підростаючого покоління, підготовки їх до колективної діяльності. Багато хто з дитячих ігор, забав представляли собою жартівливе наслідування серйозного життєвого справі, яким дітям належало зайнятися пізніше, або несли відбиток ритуального поклоніння. Ігри, що імітують види праці дорослих членів племені, служили для дітей справжніми уроками, оскільки давали можливість придбати необхідні трудові, мисливські та інші навички. Участь у колективних іграх сприяло переживання почуття єднання з іншими членами громади. У процесі суспільного розвитку відбувалося поступове відокремлення гри і праці. У Стародавній Елладі були близькі поняття «гра» - paidid і «виховання» - paideid. У Стародавньому Римі слово «ludus» означало 2 нерозривно пов'язаних поняття - «школа» і «гра». [3]

У середні століття спостерігалось гоніння на ігри як на джерело гріха. Поряд з цим процвітали лицарські турніри, поетичні турніри, маскаради, карнавали, кориди та ін. Відродження, поряд з іншими культурними цінностями, повернуло в життя гри. Вони стали предметом вивчення та популяризації.

На Русі відношення до ігор теж було неоднозначним. Російська народна культура багата ігровими формами: півнячі бої, ляльковий Петрушка, рухливі забави, ігрові хороводи і т.д. У період 17-18 ст. філософські, педагогічні погляди на гру як своєрідний спосіб взаємодії людини з навколишнім світом знайшли своє відображення в роботах Я.А. Коменського, Дж. Локка, Ж.Ж. Руссо та ін, що почали спроби

обґрунтування взаємозв'язку ігор з розумовим, трудовим і моральним вихованням.

Для педагогіки 19 ст була характерна концепція «виховання через освіту». У цей період свою систему створив Ф. Фребель. Психолог К. Гросс розглядав гру як початкову школу поведінки. Після Гросса теорію гри розробляли Ж. Піаже, В. Штерн. Великою популярністю користувався праця Й. Хейзінга «Homo ludens. Людина, що грає». Він розглядав гру як самостійне явище культури і доводив, що «гра старше культури». У 20-ті роки 20 ст почалося використання гри в корекційних і терапевтичних цілях у рамках психоаналітичного підходу (Л. Клейн, Г. Гуг-Гельмут), а починаючи з 50-х рр. - в гуманістично орієнтованому підході (Г. Лендерт, А. Маслоу, К. Роджерс). Аналізом значення ігрової діяльності займалися і вітчизняні психологи - Б.Г. Ананьєв, Л.С. Виготський, О.М. Леонтьєв, С.Л. Рубенштейн, Д.Б. Ельконін. Л.С. Виготський відбив погляд на гру як на джерело створення «зони найближчого розвитку».

Іграшка - незмінний супутник дитини з перших днів народження. Її спеціально створює дорослий у виховних цілях, щоб підготувати малюка до входження в суспільні відносини. Гарна іграшка спонукає дитину до роздумів, ставить перед ним різні ігрові завдання. А це сприяє розвитку пізнавальних процесів. Гра як самостійна дитяча діяльність формується в ході виховання і навчання дитини, вона сприяє освоєнню їм досвіду людської діяльності. Іграшка в даному випадку виступає як своєрідний еталон тих предметів, дізнатися призначення яких і освоїти різні дії, з якими належить дитині. Розглянемо питання:

«Так у чому ж полягає природа гри?» На наш погляд гра соціальна за своїми мотивами, походженням, функцій, змісту та структури. Так Рубінштейн С.Л. зазначає, що мотиви народжуються у дитини з контакту зі світом і опосередковані всіма людськими взаєминами, в які з самого початку включена дитина. [5, с. 525] За допомогою гри діти опановують досвід взаємодії з навколишнім світом, засвоюють моральні норми, способи практичної та розумової діяльності, вироблені багатовіковою історією людства.

Розглядаючи сутність дитячої гри, слід в першу чергу відзначити, «Гра - спосіб реалізації потреб і запитів дитини в межах його можливостей.» [5, с. 526] У грі вирішується протиріччя між збільшеними потребами і запитами дитини і обмеженістю його можливостей. Так дитина може бути і льотчиком, і лікарем, і будівельником, хоча в насправді не володіє необхідними професійними вміннями. Так само в цьому виді діяльності знаходять вираження прагнення до самостійності, активної участі в житті дорослих, потреба в пізнанні навколишнього світу, активних рухах, а також потреба в спілкуванні.

Гра як вид, як і будь-який інший, має такі компоненти: постановка мети, планування, досягнення результату. Таким чином у надрах гри

зароджуються і диференціюються інші види діяльності (навчання, праця).

Гра в найбільшій мірі сприяє формуванню новоутворень дитини, його психічних процесів і особистості в цілому. Так Рубінштейн С.Л. справедливо зауважив: «Коли дитина грає ту чи іншу роль, вона не просто фіктивно переноситься в чужу особистість; приймаючи на себе роль і входячи в неї, а розширює, збагачує, поглиблює свою власну особистість. На цьому відношенні особистості дитини до її ролі ґрунтується значення гри для розвитку не тільки уяви, мислення, волі, але й особистості дитини в цілому. »[5, с. 528] Гра багатовимірною. Існують також різні погляди на її структуру. На наш погляд корисним буде привести запропонований Шмаковим С.А. набір складових дитячої гри [2]: Відсутність матеріальних результатів. Дитяча гра, як відомо, не створює цінностей в загальноживаному сенсі слова. У ній відсутні матеріальна користь, утилітарні результати.

Зміст і сюжет гри. Зміст-те, що гра відображає, те, що відтворює дитина в якості центрального характерного моменту. Сюжет - компонент переважно рольових ігор, а й у ігор з готовим змістом є свої сюжети. Сюжет відображає відтворну дійсність. Сюжети дитячих ігор - це відображення нескінченних сюжетів життя.

-Уявна ситуація. Вона як структурний елемент гри є її задум і вигадка, тобто головна вигадка гри, те, що створено міркуванням і фантазією індивіда.

-Правила гри - це ті положення, в яких відбивається сутність гри, співвідношення всіх його компонентів. Той, хто не приймає правила гри, прикидається, значить, не грає, а робить вигляд, значить, руйнує її світ, її природну ілюзію. Діти добре це відчувають.

Ігрові дії. Гра служить дитині формою реалізації його активності, формою життєдіяльності. Продуктивну ігрову діяльність можна охарактеризувати наявністю наступних елементів: завдання, матеріалу, засобів, дій, продуктів.

- Невимушеність - це одна з відмінних рис гри. Нав'язана гра - погана, не справжня, це теж прихована форма примусу.

-Ризик - це дія, спрямована на привабливу мету гри, досягнення якої пов'язане з невизначеністю, навіть можливою небезпекою, загрозою неуспіху, супроводжує багатьох дитячих ігор. Ризик як частина структури гри передбачає вільний вибір альтернативи, вибір різних рішень ігрової задачі і тому розвиває рішучість як соціальна якість.

-Виграш - нематеріальна користь, вигода, досягнення, перевага, удача. Гра звичайно дозволяє кому-небудь з її учасників використовувати максимально свої сили, досвід, майстерність для досягнення основної мети. Виграш у грі (крім сюжетно-рольової, де виграш - сам процес гри) має різноманітні форми.

Таким чином ми дійшли висновку, що гра - вид діяльності, де знаходять своє відображення потреби дитини і складаються найкращі умови для різнобічного розвитку особистості, а від підбору іграшок залежить формування світогляду малюка.

Пропонуємо при підборі іграшок для дітей дошкільного віку дотримуватися таких вимог:

1. У молодших групах повинні бути іграшки, що забезпечують розвиток рухів та їх вдосконалення: великі м'ячі для катання, перекочування, кидання; різноманітні кольорові вантажівки, каталки, візки. Сюжетно-образні іграшки (ляльки, тварини, предмети побуту) за змістом і оформленням відображають навколишній світ, близький дітям. Ігрові дії з ними доступні, прості. Підбір дидактичних іграшок визначається завданнями сенсорного виховання та розвитку мовлення. Іграшки повинні сприяти розвитку сприйняття предметів, їх кольору, форми, величини і т. д., розуміння і вживання слів, що позначають різні властивості і якості. З іграшками-забавами малюки ще не вміють діяти самі, вони лише дивляться і радіють руху смішних заводних іграшок.

2. У дітей середньої групи ролі в грі виділяються більш чітко, і, крім іграшок, їм необхідні додаткові предмети: матроські шапки, прапори, барабан, бінокль, трубка лікаря і т. д. З будівельного матеріалу діти 4 років створюють більш складні споруди, ніж малята, тому він повинен бути в різних наборах. Іграшки-забави вихованці середньої групи самі приводять в дію. Діти 4-5 років уміють грати колективно і використовувати комплектні іграшки. Наприклад, комплект іграшок «Домашні тварини» викликає бажання спільно будувати стайню, стерегти стадо і т. д. Дошкільнята старшої і підготовчої груп ширше стикаються з життям, їх подання, досвід спілкування, організації гри дозволяють використовувати іграшки, які дають можливість розвитку складних сюжетів: ігри в «подорожі», «театр», «школу», «зоологічний сад» та ін. Широко повинні бути представлені технічні іграшки з ясно вираженими ознаками і способами руху (набори комплектів «Будівельник», «Маленька кравчиня», «Маленький художник» та ін.)

3. Діти 6-7 років проявляють великий інтерес до ігор спортивного характеру. Рухи у них більш скоординовано, тому необхідні не тільки великі, але і невеликі м'ячі для ігор, для попадання в ціль і інші спортивні іграшки, розвиваючі дрібну мускулатуру, удосконалюють координацію, точність рухів. Дітей цікавлять ігри, що вимагають спритності, зусилля, тренування. Для цього потрібні такі іграшки, як дитячий крокет, більбоке, кеглі, городки. У літній час дітям дають спортроллер, а зимовий - лижі і ковзани.

Велике значення набувають театральні іграшки, складові необхідний реквізит для оформлення ігор-уявлень, ігор-драматизацій: костюми і

окремі деталі їх, маски, іграшки, що зображують біноклі, труби, знаряддя праці та ін.

Список використаної літератури

1. Урунтаева, Г.А. Дошкільна психологія: Учеб. посібник для студ. середовищ. пед. навч. закладів. / Г.А. Урунтаева - 5-е вид., Стереотип. - Москва: Видавничий центр «Академія», 2001. - 336 с.
2. Шмаков, С.А. Природа і структура гри / / Проблеми виховання. - 2006. - № 1. - С. 30.
3. Ядешко, В.І. Дошкільна педагогіка / В.І. Ядешко, Ф.А. Сохін, Т.А. Ільїна та ін, [під ред. В.І. Ядешко, Ф.А. Сохіна]. - 2-е вид., Испр. і доп. - Москва: Просвещение, 1986. - 415 с.
4. Матишкіна, І.Г. Природа, сутність, історія гри / / Проблеми виховання. - 2006. - № 1. - С. 5 - 12.
5. Рубінштейн, С.Л. Основи загальної психології / С.Л. Рубінштейн. - СПб: Видавництво «Пітер», 2000 - 712 с.

Гордієнко Світлана Василівна

(Центр розвитку дитини «Сонечко» м. Малина)

ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВИХ КОМПЕТЕНЦІЙ ДОШКІЛЬНИКІВ ЧЕРЕЗ СТВОРЕННЯ ДОЦІЛЬНОГО РОЗВИВАЮЧОГО СЕРЕДОВИЩА

Базовий компонент дошкільної освіти орієнтує педагогів на впровадження у практику компетентного підходу до особистості дитини-дошкільника згідно з яким найважливішим завданням сучасного дошкільного закладу є турбота про життєздатність дитини, формування у дітей навичок практичної діяльності.

Сьогодні, як ніколи, необхідно формувати особистість дитини, здатну в умовах життєдіяльності діяти доцільно, застосовувати набуті раніше знання і досвід, докладати зусилля для досягнення мети, поводитись оптимістично, домагатись успіху та визнання іншими людьми, оновлювати свої знання, збагачувати досвід, виявляти гнучкість, самовдосконалюватися.

Реалізуючи в практику роботи методичну тему „Компетентнісний підхід до організації навчально-виховного процесу з дошкільниками через скоординовану діяльність керівника ДНЗ, педагогів та батьків» педагогічний колектив визначив такі пріоритетні напрямки:

- Проводити роботу по створенню доцільного і безпечного розвивального середовища для формування життєвих компетенцій дошкільників.
- Урізноманітнити форми роботи з сім'єю, віддаючи перевагу активним формам.

• Організувати роботу з дітьми щодо отримання якісної дошкільної освіти.

В Центрі розвитку дитини «Сонечко» створено умови для дітей: затишні, естетично оформлені групи, доцільне предметно-розвивальне середовище, дидактичні матеріали, що дібрані згідно з вимогами програми "Я у Світі", Базового Компонента дошкільної освіти України.

Протягом 2008 – 2012 років педагоги закладу разом з батьками своїх вихованців працювали над створенням розвивального (предметно-ігрового, природного, соціального) середовища. Визначаючи щорічні завдання для роботи закладу, розглядали їх через призму розвиваючого середовища (при необхідності його поповнення, оновлення чи осучаснення).

В ході навчально-виховної роботи спрямовували свою діяльність на формуванні у дітей таких компетенцій:

Формування компетенцій	Напрямки освітньої діяльності	Забезпечення доцільного розвиваючого середовища	Мета
комунікативної	Навчання дітей описовим розповідям, за картиною, з власного досвіду	Поповнення репродукціями картин.	Збагачення активного і пасивного словника. Розвиток монологічного мовлення, використання епітетів, порівнянь.
	Розвиток сюжетно-рольової гри	Створення ігрових осередків відповідно віку дітей: сучасні мебльовані куточки «Перукарня», «Лікарня», «Бібліотека», «Магазин», дитяча стінка-гірка «Потяг». Поповнення іграшками та атрибутами існуючих куточків	Формування здатності до міжкультурної взаємодії. Відбиття дійсності в різних життєвих ситуаціях. Розвиток діалогічного та полілогічного мовлення. Виховання культури спілкування
	Театралізована діяльність	Виготовлення ширм різного розміру (для дітей і дорослих). Придбання персонажів для лялькового театру. Поновлення різних видів театру. Виготовлення костюмів: Сніговика, Весни, Зими, Черепахи, Сонечка, Клоуна.	Забезпечення сукупності знань, умінь і навичок в галузі вербальних і невербальних засобів передачі образу героя
	Ознайомлення з художніми творами	Поповнення дитячих бібліотек художньою літературою відповідно вікових особливостей дітей.	Прищеплення любові до книги, до української мови. Навчання дітей переказу художніх творів. Збагачення словника образними висловами.

інформаційної	Формування у дітей картини світу – образу природного, предметного, соціального довкілля та внутрішнього життя людини	Придбання СД-програвачів Поповнення фільмотеки казками, фільмами про природу. Наявність відеокамери, фотокамери. Записи цікавих заходів у ДНЗ (свята, розваги, заняття, режимні моменти).	Отримання інформації про навколишнє. Розвиток наочно-образного мислення. Можливість пригадати себе, свої дії у попередній діяльності.
соціальної	Соціалізація дитини під час трудової діяльності	Поповнення куточків природи рослинами відповідно вікових категорій, інвентарем по догляду за ними. Облаштування дитячих городів.	Удосконалення співробітництва в груповому спілкуванні, навичок роботи в групі. Виховання любові до праці, самостійності, здатності брати на себе відповідальність.
	Робота з родиною	Залучення батьків до співпраці по створенню доцільного та безпечного розвивального середовища. Робота з родинами, охопленими соцпатонатом та консультпунктом	Забезпечення комфортного та безпечного перебування дітей в закладі (заміна вікон, дверей, облаштування ігрового середовища). Можливість розширення кола взаємодії з людьми (близьке соціальне оточення, далеке соціальне оточення)
	Соціально-моральний розвиток на прикладах художніх творів, у ігровій діяльності		Вміння передавати свої враження про соціальні події та взаємини людей художнім образом (малює, ліпить, складає оповідання, співає пісні...).
когнітивної	Формування математичної компетентності через індивідуально-диференційований підхід	Облаштування куточків пізнавального розвитку. Придбання та виготовлення матеріалів для розвитку логіко-математичних здібностей.	Можливість застосування отриманих знань для вирішення нових пізнавальних і практичних завдань
	Дослідницько-пошукова діяльність в природі	Удосконалення природного розвивального середовища на території ДНЗ, створення екологічної стежини.	Розвиток самостійної пізнавальної діяльності. Заохочення до дослідницько-пошукової роботи як засобу отримання нових знань, розвитку аналітичних умінь: узагальнення, аналізу, синтезу.
	Формування креативного потенціалу дошкільника	Забезпечення художніх осередків нетрадиційними матеріалами	Можливість оволодіння прийомами дій з нестандартним обладнанням (штампи, палички, щітки, розпилювачі тощо) та евристичними методами рішення проблем.
	Музично-театралізована діяльність	Створення у всіх вікових групах музичних осередків. Забезпечення музикабінету музичними інструментами промислового та власного виготовлення. Придбання музичного центру, радіомікрофона	Можливість розвитку талантів, співвідношення інтелектуальних і творчих здібностей.

Загально - культурної	Виховання дітей на прикладах українських народних традицій, звичаїв, мистецтва	Створення національних куточків у вікових групах. Оновлення куточка української символіки у фойє закладу.	Ознайомлення з особливостями національної й загальнолюдської культури
	Ознайомлення з творами відомих композиторів, художників.	Поповнення аудіо записів творів видатних композиторів.	
Особистісного самовдосконалення	Забезпечення емоційного комфорту, виховання самоповаги і самосвідомості, толерантності, використовуючи елементи програми Self esteem	Створення у групових кімнатах куточків «Добрий ранок, я прийшов», «Ми тебе чекаємо», «Куточок добрих справ», «3 днем народження»	Реалізація завдань, передбачених БП у сфері «Я сам»
	Забезпечення рухової активності та впровадження здоров'я зберігаючих технологій	Поповнення фізкультурної зали спортінвентарем (м'ячі, обручі, катушки). Обладнання спортивних осередків у групових кімнатах (атрибути і маски до рухливих, спортивних ігор; для проведення загартовуючих заходів)	Підвищення рухової активності протягом дня, ефективності організації та проведення фізкультурно-оздоровчої роботи.

Таким чином, у забезпеченні різнобічного розвитку і активності дитини, яка виховується в дитячому садку, вихідними умовами слід вважати розвивальне предметне середовище, здатне забезпечити соціально-культурне становлення дошкільника і таку організацію педагогічного процесу, завдяки якій кожній дитині створюються умови для різних видів діяльності і, зокрема, для самостійної потреби в реалізації власних здібностей і набутті життєвого досвіду.

Дубасенюк Олександра Антонівна
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

У “Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ столітті” серед першорядних визначається завдання формування особистості, яка усвідомлює свою належність до українського народу, зберігає і продовжує культурно-історичні традиції, шанобливо ставиться до рідних святинь, до культури всіх національностей, які проживають в Україні. Зроблено суттєві кроки в розбудові національної системи освіти й виховання; розроблена відповідна законодавча база; оновлено зміст,

форми й методи освіти; у суспільстві утверджуються гуманістичні цінності освіти, її спрямованість на розвиток особистості.

Проте, незважаючи на прийняті концептуальні документи у сфері виховання, становлення національної системи виховання ще не відбулося на практиці, переважають традиційні підходи до організації виховного процесу. Педагоги недостатньо володіють сучасними інноваційними методами та технологіями. Тому пріоритетних напрямів державної політики щодо розвитку вищої освіти в контексті євроінтеграції України визначено проблему постійного підвищення якості освіти, модернізацію її змісту та форм організації навчально-виховного процесу; впровадження освітніх інновацій та інформаційних технологій. За орієнтир береться теоретична модель “інноваційної людини”, випробувана у світі. Інноваційна людина – особа такого соціально-культурного розвитку, яка здатна творчо працювати, бути конкурентноспроможною в умовах сьогодення. Відповідно навчальний процес має бути трансформований у напрямі індивідуалізації освітньої взаємодії, навчання, формування творчого мислення і збільшення самостійної роботи студентів.

В Україні інноваційна діяльність передбачена проектом Концепції державної Інноваційної політики (1997) та проектом Положення “Про порядок здійснення інноваційної діяльності у системі освіти” (1999).

У контексті інноваційної стратегії цілісного педагогічного процесу суттєво зростає роль керівництва вищого навчального закладу, викладачів, методистів як безпосередніх носіїв новаторських підходів. При всьому розмаїтті технологій навчання: дидактичних, комп’ютерних, проблемних, модульно-розвивальних, кредитно-модульних та інших – реалізація провідних педагогічних функцій залишається за педагогом.

Носієм конкретних нововведень, їх творцем, модифікатором виступає викладач-новатор. Він володіє широкими можливостями і має необмежене поле діяльності, оскільки на практиці переконується в ефективності наявних технологій і методик навчання і може корегувати їх, проводити дослідницьку роботу, розробляти нові методики та технології. Основна умова такої діяльності - інноваційний потенціал педагога.

З впровадженням у навчально-виховний процес сучасних технологій викладач все більше набуває функції консультанта, порадирика, наставника. Останнє вимагає від нього спеціальної психолого-педагогічної підготовки, оскільки у професійній діяльності викладача реалізуються не тільки спеціальні предметні знання, але й сучасні знання у сфері педагогіки і психології, акмеології, технології навчання і виховання. На цій базі формується готовність до сприйняття, оцінки і реалізації педагогічних інновацій.

Інноваційну спрямованість педагогічної діяльності зумовлюють соціально-економічні перетворення, які вимагають відповідного

оновлення освітньої політики, прагнення педагогів до засвоєння та застосування педагогічних новинок. Велику роль відіграє конкуренція вищих навчальних закладів, яка стимулює пошук нових технологій, форм, методів організації навчально-виховного процесу, диктує відповідні критерії щодо підбору науково-педагогічних кадрів.

Необхідність в інноваційній спрямованості педагогічної діяльності на сучасному етапі розвитку освіти і суспільства в цілому зумовлена низкою обставин [1–10].

По-перше, соціально-економічними перетвореннями, і науково-технічним процесом що, зумовлюють необхідність докорінного оновлення системи вищої освіти, методології і технології організації навчально – виховного процесу у вищих навчальних закладах. Інноваційна спрямованість діяльності викладачів та студентів передбачає створення, освоєння і використання педагогічних нововведень, виступає засобом оновлення освітньої політики.

По-друге, посилення гуманітаризації змісту освіти, неперервні зміни обсягу, складу навчальних дисциплін, введення нових спеціальностей, нових навчальних предметів, елективних курсів потребують постійного пошуку нових організаційних форм, технологій навчання. В зв'язку з цим зростає роль і значення викладача як генератора педагогічних ідей.

По-третє, зміна характеру відношення викладачів до самого факту освоєння і застосування педагогічних нововведень. Інноваційна діяльність в основному зводилася до використання рекомендованих зверху нововведень. Нині інноваційна діяльність набуває все більше вибіркового та дослідницького характеру. Посилюється ступінь свободи викладача, який раніше діяв у жорстко регламентованих умовах.

По-четверте, входження ВНЗ у ринкові відносини, виникнення нових типів недержавних навчальних закладів різних форм власності, створює реальну ситуацію їх конкурентноздатності.

Критерії педагогічної інновації. Формування інноваційної спрямованості передбачає використання певних критеріїв, які дають можливість судити про ефективність того чи іншого нововведення.

У науковій літературі виділяють наступні критерії: новизни, що дає змогу визначити рівень новизни досвіду (розрізняють абсолютний, локально-абсолютний, умовний, суб'єктивний рівні новизни); оптимальності, який сприяє досягненню високих результатів за найменших витрат часу фізичних, розумових сил: високої результативності, що означає певну стійкість позитивних результатів у діяльності вчителя; можливості творчого застосування інновацій у масовому досвіді, котре передбачає придатність апробованого досвіду для масового впровадження у вищих навчальних закладах. Представлений у науково-методичному збірнику досвід викладачів Житомирського держуніверситету відповідає визначеним критеріям.

Основна ідея модернізації системи вищої освіти полягає в тому, що ефективність навчання у вищій школі може бути поліпшена завдяки проектуванню і впровадженню новітніх освітніх систем і технологій.

В соціально–психологічному аспекті, на думку В.М.Пінчука, інновація являє собою створення і впровадження різних видів нововведень, які спричиняють зміни в соціальній практиці. Розрізняють соціально–економічні, організаційно–управлінські, техніко–технологічні інновації. Інноваційна діяльність не піддається формалізації, потребує врахування людського фактора, зокрема переборення соціально–психологічних бар'єрів. Подоланню їх сприяють:

1) врахування установок, ціннісних орієнтацій, етичних норм поведінки;

2) застосування соціально–психологічних методів активного навчання учасників процесу з метою розвитку в них інноваційних здібностей, формування готовності до сприйняття та участі в інноваційних заходах.

Зарубіжні науковці надають великого значення проблемі інновації. При ЮНЕСКО діє спеціальний центр педагогічних інновацій для розвитку освіти. Міжнародне бюро з питань освіти при ЮНЕСКО видає багатотиражний фаховий журнал “Інформація та інновація в освіті”.

Даний термін увійшов до вжитку в 40–і роки ХХ ст., спочатку його використовували німецькі та австрійські науковці при аналізі соціально–економічних і технологічних процесів. Згодом поняття “інновація” стало вживатися і в педагогічних дослідженнях, що означало все нове в системі освіти. Подано базові поняття, що відображають інноваційні процеси.

Інновація (італ. *innovacione*) – новина. В науково–методичній літературі визначена певна термінологія нововведення – нові форми організації праці та управління, нові види технологій, які охоплюють не тільки окремі установки та організації, а й різні сфери. **Поняття “інновація”** означає нововведення, новизну, зміни, інновація як засіб і процес передбачає введення чогось нового. Стосовно педагогічного процесу інновація означає введення нового у цілі, зміст, методи і форми навчання і виховання, організацію спільної діяльності викладача і студентів.

Інновація є суттєвим діяльним елементом розвитку освіти взагалі, реалізації конкретних завдань у навчально–виховному процесі. Інновації відображаються в тенденціях накопичення і відозміни ініціатив і нововведень в освітньому просторі; спричиняють певні зміни у сфері освіти.

Інновація освіти – цілеспрямований процес часткових змін, що ведуть до модифікації мети, змісту, методів, форм навчання й виховання, адаптації процесу навчання до нових вимог. (Волкова П. Педагогіка: Посібник. – К.: Вид. Центр “Академія”, 2001. – С. 403).

Інноваційний заклад освіти – вищий навчальний заклад, в якому педагогічний та студентський колектив експериментують, апробують чи впроваджують нові педагогічні ідеї, теорії технології.

Інноваційний потенціал педагога – сукупність соціокультурних і творчих характеристик особистості педагога, яка виявляє готовність вдосконалювати педагогічну діяльність, наявність внутрішніх засобів та методів, здатних забезпечити цю готовність (Там само).

Інноваційне середовище – це певні морально–психологічні обставини, що підкріплені комплексом заходів організаційного, методичного, психологічного характеру, які забезпечують введення інновацій в освітній процес, вищого навчального закладу. У Житомирському державному університеті створено таке інноваційне середовище, яке передбачало методичну підготовленість учителів, їх постійну інформованість стосовно педагогічних нововведень. Наявність такого середовища у педагогічному колективі знижує коефіцієнт “опору” викладачів нововведенням, допомагає подолати стереотипи професійної діяльності. Інноваційне середовище знаходить реальне відображення у ставленні викладачів до педагогічних інновацій.

Інноваційний потенціал викладача характеризують: творчою здатністю генерувати нові уявлення та ідеї, що зумовлено професійною установкою на досягнення пріоритетних завдань; вміннями проектувати і моделювати свої ідеї на практиці: викладачу-новатору притаманний високий культурно–естетичний рівень, освіченість, інтелектуальна глибина і різнобічність інтересів; сприйняття нових ідеї, концепцій, течій, що ґрунтується на толерантності, гнучкості і широті мислення.

Сутністю інноваційних процесів у освіті є, по–перше, проблема вивчення, узагальнення і розповсюдження передового педагогічного досвіду, і, по–друге, проблема впровадження досягнень психолого–педагогічної науки у практику. Ці дві проблеми мають вирішуватися інтегровано.

Проте, незважаючи на широке використання цього поняття, проблема освітньої інноватики знаходиться у стані розробки.

Цьому сприяє загострення суперечностей між фундаментальними науковими знаннями і складністю їх практичного використання, між фазою створення нового педагогічного знання і його досвідного впровадження як інноваційного.

Передбачається, що освітня інноватика характеризує сутнісний зв'язок теорії і практики освітньої діяльності, визначає її норми, характерні для інноваційних перетворень, органічно об'єднує процеси створення і впровадження новацій на практиці.

Основними складовими освітньої інноватики є [3; 9]: а) теорія створення інновацій у системі освіти (педагогічна неологія); б) методологія сприйняття, оцінки та інтерпретації нового в соціології, дидактиці, психології, педагогіці, менеджменті; в) технологія і досвід

практичного застосування освітніх інновацій. Ці складники утворюють суть інноватики.

Серед дослідницьких завдань освітньої інноватики передусім такі: обґрунтування її місця в системі загальнонаукового і психолого–педагогічного знання; розкриття основних функцій та їх ролі в теоретичному осмисленні шляхів модернізації; визначення перспектив функціонування університетської освіти, розвитку і управління вищими навчальними закладами; впровадження освітньої інноватики як критеріальної оцінки передового педагогічного досвіду: розроблення категоріального апарату; виявлення тенденції розвитку інноваційних процесів у вищій школі; розробка навчально–методичного забезпечення інноваційних процесів.

Освітня інноватика розглядається в різних аспектах як окрема галузь наукового знання і предмет методологічного дослідження; наукова проблематика інноваційних процесів у сучасній філософії освіти й виховання. Також досліджуються моделі управління, цілі, мотивації, зміст, структура і функції освітньої інноватики, інноваційні процеси в сучасній середній і вищій школі; суперечності інноваційної діяльності і способи їх розв'язання.

Отже, освітня інноватика передбачає міждисциплінарний синтез соціологічних, дидактичних, психологічних, акмеологічних, економічних та інших завдань. Вона виявляє глибинні процеси створення і застосування нового в системі освіти, яким притаманні особливості, пов'язані з учасниками цього процесу, суб'єктами розвивальної взаємодії.

Існують різні наукові підходи до проблеми інноватики, М. Кларін відомий спеціаліст із зарубіжної педагогіки відзначає: “За своїм основним змістом поняття “інновація” приналежне не тільки до створення і поширення новацій, а й до змін у способах діяльності, стилі мислення, які з цим пов'язані. Розглядаючи інноваційні моделі навчання в такий спосіб, ми звертаємося до нових дидактичних підходів, які формують нетрадиційне уявлення про організацію навчального процесу” [7, с. 55].

У постіндустріальний період, який характеризується як інформаційно–інноваційний, співвідношення між фізичною роботою, знанням і капіталом змінюється: наукові знання стають значущим чинником порівняно з капіталом. Отже, до сфери знання відносять також і здатність до творчості, інноваційність у навчанні, що передбачає висвітлення соціально–філософського аспекту, який привертає увагу соціологів, педагогів, філософів [4, с. 54].

Наприкінці 70–х років автори відомої доповіді Римського клубу “Немає обмежень для навчання” визначили навчання в широкому розумінні цього слова як: а) процес нарощування досвіду; б) індивідуальний розвиток; в) соціокультурне збагачення.

В освіті найбільш поширені типи навчання: 1) *підтримуюче*, спрямоване на відтворення окремої культури, соціального досвіду і соціально–культурної системи в цілому; 2) *інноваційне*, яке стимулює інноваційні зміни в існуючій культурі і соціумі, активно впливаючи на проблемні ситуації, що постають як перед окремою людиною, так і перед суспільством.

Проте в середній вищій школі досі переважає перший тип – підтримуюче навчання. На думку соціологів і педагогів – ця невідповідність пояснюється невідповідністю суспільства і системи освіти до зіткнення з новими ситуаціями в соціальному житті, щоб своєчасно й належним чином відгукуватися на політичні, екологічні, економічні та інші проблеми. Тому інноваційність відносять як до дидактичної організації навчання, так і до його соціально значущих результатів. У розвитку теорії навчального процесу в сучасній педагогіці виділяють два шляхи: модернізація традиційного навчання, його переорієнтація на ефективну організацію засвоєння визначених соціальних зразків і досягнення чітко фіксованих еталонів.

Традиційні дидактичні завдання репродуктивного типу освіти можна уявити як “технологічний” (алгоритмічний) процес з очікуваними і детально описаними результатами. Інноваційний підхід до навчального процесу, спрямований на особистісний розвиток майбутніх фахівців, їхню здатність оволодівати новим досвідом на основі цілеспрямованого формування творчого і критичного мислення, рольового та імітаційного моделювання пошуку. Перевага надається активним формам і методам навчання (дискусія, діалог, ділова гра і т. ін.).

Оновлення системи освіти потребує дослідження її інноватики як окремої міждисциплінарної галузі наукового знання. Інтенсивний розвиток інноваційних процесів у сучасних умовах принципово змінює стратегію управління ними. Цілісне осмислення теорії і практики проектування та впровадження інноваційних процесів передбачає розкриття основних тенденцій і суперечностей їх розвитку, формалізацію результатів цих досліджень у вигляді законів, закономірностей, принципів.

Нова філософія освіти та нова парадигма освіти (зокрема, державні стандарти, моделі бажаного і потрібного результату) потребують якісно вищої професійної підготовки викладача–дослідника, спроможного вирішувати завдання культурного розвитку особистості майбутнього фахівця.

Водночас виникають ряд суперечностей між традиційними підходами до навчання у вищій школі і новими соціально–економічними вимогами суспільства; між обмеженими в часі термінами навчання і зростаючим обсягом наукової інформації. Диференціація наукового знання, його подвоєння кожні п’ять–десять років призводять до потреби постійно розширювати зміст освіти.

Неминуче виникає проблема відбору найважливішого знання (загальноосвітнє, професійне), необхідного і достатнього для підготовки якісного спеціаліста. Тому робота щодо визначення навчального змісту і його оновлення – одне з джерел інноваційних процесів у сучасній освіті. Оновлення потребують всі ланки навчально–виховного процесу й, зокрема, всі організаційні форми. Не випадково виникла потреба у створенні системи неперервної освіти. Тенденція до неперервності освітнього процесу на рівні особистості потребує як структурного, так і змістового його оновлення.

Нині відбувається процес інтеграції різних підходів до навчання у світовій практиці в поєднанні з національно своєрідної системи освіти кожної держави.

Закон незворотної дестабілізації інноваційно–освітнього середовища. У науковій літературі виявлено загальні закони протікання інноваційного процесу. Суть закону: будь – який інноваційний процес у системі освіти неминує вносить у ситуації втілення незворотні деструктурні зміни в усталене соціально–педагогічне середовище, проблематизуючи його. Це призводить до руйнації цілісних уявлень про природу освітніх процесів, їх керованість. Інноваційні підходи пробуджують педагогічну свідомість, поляризують погляди. У нового завжди є противники, які через психологічні, соціально–економічні чи організаційно–управлінські причини не сприймають нововведень. До того ж, чим ґрунтовніша освітня інновація, тим імовірніша буде дестабілізація, яка може торкатися інноваційного середовища різного типу – теоретичного, дослідницького, комунікативного чи практичного.

Закон фінальної реалізації інноваційного процесу. Згідно з яким життєздатні інноваційні процеси в освітній структурі раніше чи пізніше, стихійно або свідомо реалізуються. Навіть ті інновації, які спочатку постають як безнадійні поступово впроваджують у практику.

Закон стереотипізації освітніх інновацій стверджує, що будь–яка освітня інновація має тенденцію перетворюватися в стереотип мислення і практичної дії. У цьому розумінні вона приречена на рутинізацію, тобто перехід до педагогічного стереотипу – бар’єра на шляху реалізації прогресивних освітніх інновацій.

Закон циклового повторення, або закон зворотності освітніх інновацій, тобто повторне відродження за нових умов. Для педагогіки і системи освіти це характерна особистість. Тому такого виду інновації викликають протидію, оскільки освітяни приймають їх за “добре відомі” наукові знання.

Цими законами не вичерпуються загальні і специфічні для освітньої інноватики закономірності.

Будь–яке теоретичне знання потребує засобів для практичної реалізації, які частіше виступають у вигляді технологій. Поняття “**освітня технологія**” входить у широкий обіг науковців і освітян.

За визначенням Асоціації з педагогічних комунікацій та технологій США, “освітня технологія” – комплексний, інтегрований процес, що включає людей, ідеї, засоби і способи організації діяльності для аналізу проблем планування, забезпечення, оцінювання та управління розв’язком, що охоплюють усі аспекти засвоєння знань. Термін “освітня технологія” з’явився в педагогіці порівняно недавно. В 30-ті роки в США розпочалася технологічна революція в освіті, яка породила дискусію про сутність, предмет, концепції, дефініції і джерела розвитку освітньої технології. Відбулася трансформація терміну - від “технології в освіті” до “технології освіти” – відповідає зміні його змісту, який охоплює чотири періоди [3; 4].

Перший (40-і – середина 50-х років): у навчальних закладах з’являються технічні засоби запису і відтворення звуку та проєкції зображення. Під технологією навчання розуміють комплекс сучасних на той час засобів.

Другий період (середина 50-60-х років): виникає технологічний підхід, теоретичною базою якого стала ідея програмованого навчання. Фахівці програмованого навчання і аудіовізуальної освіти поступово інтегрують свої зусилля в рамках нової дисципліни – педагогічної технології.

Для *третього періоду* (70-і роки) характерними є три особливості: насамперед це активна підготовка професійних педагогів–технологів; розробка технології навчального процесу на основі системного підходу; дослідники розуміють технології навчання як вивчення, розроблення і застосування принципів оптимізації на основі досягнень науки і техніки.

Четвертий період (від середини 80-х років): створюються комп’ютерні лабораторії і дисплейні класи, зростає кількість і підвищується якість освітніх програмних засобів, використовуються системи інтерактивних відео засобів. Сучасний етап характеризується розширенням сфери педагогічної технології.

Дискусія про суть технології навчання, яка триває в наш час, знайшла відображення в багатьох визначеннях. Одні дослідники (Дж. Брунер, П.Кенес-Комоський та ін.) ототожнюють технологією навчання з процесом комунікації. Інші (О.Малібог, Т.Сакамото, Ф.Янушкевич) в освітню технологію об’єднують засоби і процес навчання. Третя група (Д.Гасс, О.Богомолів та ін.) пропонує розглядати її з позиції наукової організації навчального процесу. Н.Тализіна вважає, що суть сучасної технології навчання полягає у визначенні раціональних способів досягнення поставленої мети. Навчальний процес тут розглядається як система дій з планування, забезпечення і оцінювання процесу навчання.

В Україні технологія освіти розробляється саме з позиції системного підходу. (С.О. Сисоєва, О.М. Пехота, А.З. Кіктенко, О.М. Любарська, А.С. Нісімчук та інші), який є перспективним і науково обґрунтованим.

Сучасне розуміння технології ґрунтується на результаті. З цих позицій чи не найкраще підходить і до побудови освітньої технології. Є різні визначення цього поняття (7; 8) як техніки реалізації навчального процесу. В.Дубровський і Л. Щедровицький (5, с. 27) зробили спробу систематизувати “освітню технологію”. Вони розглядають її в трьох аспектах: *науковому*, за яким освітні технології є складовою педагогічної науки, що вивчає і розробляє цілі, зміст і методи навчання та проектує педагогічні процеси; *процесуально-описовому*, що являє алгоритм процесу, сукупність цілей, змісту і засобів для досягнення планових результатів навчання; *процесуально-дієвому* – як технологічний процес, функціонування всіх особистих, інструментальних і методологічних педагогічних засобів.

У практиці поняття “освітня технологія” використовується на трьох рівнях [5, с. 27]. Перший – *загальнопедагогічний*: загальнодидактична, загальновиховна технологія характеризує цілісний освітянський процес у регіоні, в навчальному закладі на певному ступені навчання. Другий – *предметно-методичний*: освітня технологія використовується в значенні “окрема методика”. Це сукупність методів і засобів для реалізації певного змісту навчання і виховання в рамках одного предмету, класу. Третій – локальний (модульний рівень), коли домінує технологія окремих частин навчально-виховного процесу (окремих видів діяльності – формування понять, виховання особистісних та професійних якостей, засвоєння нових знань, контроль і корекція, самостійна робота тощо).

Основними технологічними мікроструктурами є: прийоми, ланки, елементи, дії етапи і та ін. Шикуючись у логічний ланцюг, вони створюють цілісну освітню технологію (технологічний процес). Технологічна карта – більш-менш деталізований опис процесу у вигляді, поетапної послідовності дій. Технології максимально пов’язані з навчальним процесом, діяльністю викладачів і тих, хто навчається. Тому **структуру освітньої технології** складають: концептуальна основа; змістовна частина (цілі навчання, зміст навчального матеріалу); процесуальна частина (організація навчального процесу, методи і форми навчальної діяльності тих, хто навчається, та діяльності викладачів – управління навчальним процесом, діагностика навчального процесу). В освітній технології повинні бути всі ознаки системи: логіка процесу, взаємний зв’язок усіх частин, цілісність. Їй властиві керованість, цілеспрямованість, планування, поетапна діагностика, варіювання засобів і методів, корекція результатів. Сучасні освітні технології повинні гарантувати досягнення певного рівня навчання, бути ефективними за результатами і оптимальними в часі, витратах сил і засобів.

Класифікація освітніх технологій. В теорії і практиці існує багато варіантів навчально-виховного процесу. Однак більшість технологій за своїми цілями, змістом, методами і засобами мають досить багато спільного, а тому можуть бути класифіковані на кілька узагальнених груп.

За чинником психологічного розвитку: біогенні, соціогенні, психогенні й ідеалістичні технології.

За орієнтацією на особистісні структури: інформаційні технології (формування знань, умінь, навичок за предметами); операційні (формування способів розумових дій); емоційно–художні й емоційно–моральні (формування сфери естетичних і моральних співвідношень); технологія саморозвитку (формування саморегулюючих механізмів особистості); евристичні (розвиток творчих здібностей) і прикладні (формування дієво-практичної сфери).

За характером змісту і структури: навчальні і виховні, світські і релігійні, загальноосвітні й професійні – орієнтовані, гуманітарні і технократичні, галузеві, предметні, а також моно технологічні, комплексні і проникаючі технології.

В. Безпалько запропонував класифікацію педагогічних систем (технологій) за типом організації і управління пізнавальною діяльністю тих, хто навчається. За своєю структурою ця класифікація тотожна класифікації керованих технічних устроїв подальшого дослідження.

Важливим моментом в освітній технології є позиція студента в навчально–виховному процесі, ставлення до нього викладачів. Тут виділяють теж кілька типів технологій. До пріоритетних відносимо особистісно–орієнтовані, коли в центрі системи освіти ВНЗ перебуває студент, забезпечення йому комфортних і безпечних умов розвитку, реалізація природних майбутніх фахівців. Особистість в цій технології – головний суб'єкт, мета, а не засіб досягнення поставленої мети. Особистісно–орієнтовані технології характеризуються антропоцентричністю і гуманістичною спрямованістю на різнобічний, вільний і творчий розвиток особистості.

Застосування системного підходу як методологічної основи психолого–педагогічних досліджень розкриває сутність технології навчання з погляду її змісту, структури і функцій [2].

Зміст технології навчання є органічним поєднанням науково обґрунтованого і раціонально відібраного змісту та організаційних форм, які створюють умови для збагачення мотивації, стимулювання активізації навчально–пізнавальної діяльності студентів. Структура технології навчання включає систему педагогічних і навчальних методів, прийомів і способів цілепокладання, планування, організації і здійснення контролю, коригування і оцінювання навчально–пізнавальної діяльності студентів з метою формування в них культури навчальної праці.

Відтак, функції технології навчання полягають в її спрямованості на одержання інтегративного результату з високою якістю і максимальною кількістю засвоєння навчальної інформації, динамікою, напруженістю, варіантністю, а також універсалізацією знань, умінь і способів діяльності. Таким чином, нагальною проблемою є побудова сучасної вітчизняної

відповідно до наукових здобутків у сфері природничо–математичних гуманітарних психолого–педагогічних наук, технологій освіти.

Список використаної літератури

1. Багал Ю.М. Економічна теорія технологічних змін. – К., 1996.
2. Глушман О.В. Системний аналіз поняття “технологія навчання у вузі”: Матеріали міжнар. Наук. – практ. конф. “педагогічна технологія у сучасному вузі”. – Луцьк, 1995.
3. Фурман А.В. Методологічний аналіз систем розливающего навчання // Педагогіка і психологія. – 1995. – № 1.
4. Высоцкий С.И., Краевский В.В. Дидактическое основания конструирования процесса обучения // Новые исследования в педагогических науках. – М.. 1986. – Вып. 1(47).
5. Дубровский В.Я., Щедровицкий Л.П. Проблемы системного инженерного психологического проектирования. – М., 1995.
6. Зинченко В.П. Аффект и интеллект в образовании. – М., 1995
7. Кларин М.В. Педагогическая технология в учебном процессе. – М., 1989.
8. Селевко Г. Взгляд на проблему // Нар. Образование. – 1997. – № 9.
9. Юсуфбекова Н.Р. Тенденции и законы инновационных процессов в образовании // Новые исследования в педагогических науках. М.. 1991. – Вып. 2 (58).
10. Освітні технології: Навч. – метод. посіб. / О.М. Пехота, А.З. Кіктенко, О.М. Любарська та ін.; За заг. ред. О.М. Пехота. – К.: А.С.К., 2001.

Дубчак Ніна Миколаївна

(Житомирський центр розвитку дитини № 68)

ЗДОРОВІ ДІТИ – МАЙБУТНЄ НАЦІЇ

« Я не боюся ще й ще раз повторити: турбота про здоров'я – це найважливіша праця вихователя. Від життєрадісності, бадьорості дітей залежить їхнє духовне життя, світогляд, розумовий розвиток, міцність знань, віра в свої сили...».

В.О. Сухомлинський.

З давніх-давен відоме гасло: «Твоє здоров'я – в твоїх руках ». Формування, збереження та зміцнення здоров'я дітей – одна з найболючіших, найактуальніших проблем нашого суспільства.

Ранній період розвитку та дошкільне дитинство є найбільш сприятливими для закладання основ здоров'я. І тому, пріоритетним завданням родини, дошкільного закладу і суспільства є збереження, формування та зміцнення здоров'я кожної дитини. Щоб це завдання було реалізоване, необхідно сформувати у дітей відповідальне, свідоме ставлення до власного здоров'я, знання про нього, оздоровчі уподобання, інтереси, потреби, життєві звички.

Багато вчених досліджували і вивчали феномен здоров'я у філософському, медико-біологічному, соціально-педагогічному аспектах. Дослідження науковців свідчать, що у формуванні здоров'я дітей 20% належить спадковості, 20% екологічному чиннику, 10% медичному забезпеченню, а 50% умовам виховання, навчання, способу життя.

Пам'ятаймо крилатий вислів А. Мюссе: «Фізичні вправи можуть замінити багато ліків, та ні одні ліки в світі не можуть замінити фізичні вправи».

Щоб дошкільник сформувався як особистість, дорослі мають створити сприятливі умови для його становлення у ролі «будівничого» свого власного тіла, внутрішнього життя. Як педагог і людина я переконана, що головна мета як педагогів так і батьків, суспільства, держави: **виховати фізично, морально і духовно здорових дітей.**

Тому не менш важливе місце у своїй діяльності я відвожу заняттям, бесідам, спільній ігровій діяльності під час яких у дітей:

- Посилюється особистісна визначеність.
- Зароджується інтерес до себе як до людської істоти, відбувається прийняття себе таким, яким є.
- Формується оптимістична гіпотеза свого розвитку, симпатія до свого «Я».
- Формується диференціація того, що на користь, а що – шкодить, орієнтація на здоровий глузд, збалансованість «хочу», «можу», «необхідно».
- Формується постійна потреба зміцнювати власне здоров'я, вести здоровий спосіб життя.
- Розвивається здатність поводитись сумлінно.
- Проявляється елементарне уявлення про сенс життя та його основні етапи.

Особливу увагу хочеться привернути до формування у дітей необхідності вести здоровий спосіб життя. Конституцією України визначено, що найвищою соціальною цінністю у нашій державі є людина, її життя і здоров'я.

У Законі України «Про дошкільну освіту» окреслені обов'язки держави щодо піклування про збереження та зміцнення здоров'я дітей дошкільного віку, забезпечення їхнього фізичного та психічного розвитку.

Тому у своїй педагогічній діяльності одним із пріоритетних напрямків роботи є: **з наймолодшого віку формувати у дітей свідоме**

ставлення до власного здоров'я та навколишнього середовища. Я переконана, що фізично здорова дитина – це здорова психіка, здорова духовність і достатній обсяг набутих із досвідом знань. Для цього у оздоровчій роботі з дітьми постійно і системно застосовую такі методи і прийоми:

1. Дихальна гімнастика по системі О. М. Стрельникової (на свіжому повітрі)

Гімнастика, що пропонується, є унікальною методикою дихальних вправ. Так звана «акторська» дихальна гімнастика, була розроблена педагогом-вокалістом Олександрою Миколаївною Стрельниковою кілька десятиріч тому. За допомогою кількох нескладних динамічних дихальних вправ, частина яких виконується при стисканні грудної клітини при вдиху, відбувається позитивний вплив на організм в цілому:

- відновлює порушене носове дихання;
- покращує дренажну функцію бронхів;
- усуває деякі морфологічні зміни у бронхо-легеневій системі;
- сприяє розсмоктуванню запальних утворень, розгладженню зморщених ділянок легеневої тканини, відновленню нормального кровотоку та лімфо забезпечення, усуненню місцевих застійних явищ;
- позитивно впливає на обмінні процеси, які відіграють важливу роль у кровообігу;
- налагоджує порушені функції серцево-судинної системи, зміцнює увесь апарат кровообігу;
- виправляє розвинуті у процесі захворювання різноманітні деформації грудної клітини та хребта;
- сприяє відновленню порушеної у ході хвороби нервової регуляції зі сторони центральної нервової системи;
- підвищує загальний опір організму, його тонус, покращує нервово-психічний стан.

Сприяє вирівнюванню процесів збудження та гальмування у корі головного мозку, посиленню рефлексних зв'язків, позитивно впливає на функцію нервово-регуляторних механізмів, які керують диханням.

У дихальній гімнастиці Стрельникової динамічні дихальні вправи супроводжуються рухами рук, тулуба та ніг. Ці рухи завжди відповідають певним фазам дихання (вдихи часто виконуються при рухах, які стискають грудну клітину), і незабаром вони самі по собі стають тим умовним подразником, який і викликає певні зміни у характері дихання.

2. Точковий масаж після денного сну

Цей метод застосовують у будь-якому віці, починаючи з раннього. Добре розім'явши всі ділянки та витративши всього 3-4 хв, мобілізуємо захисні сили дитини.

Такий масаж краще робити вранці, ввечері та в середині дня, тобто через кожні шість годин.

Точковий масаж збільшує викид у кров та на поверхню слизових оболонок біологічно активних речовин, підвищуючи опірність організму.

Якщо при масажі в одній із зон дитина відчує біль, то це сигнал тривоги в організмі. Таку процедуру необхідно проводити кожні півгодини, поки біль не пройде.

Техніка: кінчиком вказівного або середнього пальця легко натискати на зону і робити обертові рухи, спочатку за годинниковою стрілкою, а потім проти (від 10 до 60 обертів у кожную сторону).

3. Самомасаж вушних раковин

Це вже друга методика А. Уманської, що добре себе зарекомендувала на практиці. Цей масаж особливо корисний при загартуванні горла, порожнини рота. Він стимулює функцію наднирників. Швидко загніть вуха вперед спочатку мізинчиком, а потім іншими пальцями. Притисніть вушні раковини до голови, потім відпустіть. Гнучкість сприяє загальному зміцненню здоров'я.

Захопіть кінчиками великого та вказівного пальців обидві мочки вух, потягніть їх з силою вниз, потім відпустіть. Повторити 5-6 разів.

Ввести великий палець у зовнішній слуховий отвір, а вказівним притиснути козельок. Здавлювати та повертати його протягом 20-30 с.

4. Стимулююча гімнастика

Ці вправи стимулюють психоемоційний стан організму та забезпечують його готовність до розумової діяльності.

Вправляння в підтягуванні.

Вправи для м'язів шиї – нахили, повороти голови.

Вправляння в зміні положення тіла (нахили тулуба вперед забезпечують посилений приплив крові до голови).

Віброгімнастика за А. Мишулиним рекомендується для стимулювання розумової діяльності. Різке опускання на п'яти з положення стоячи навшпиньки.

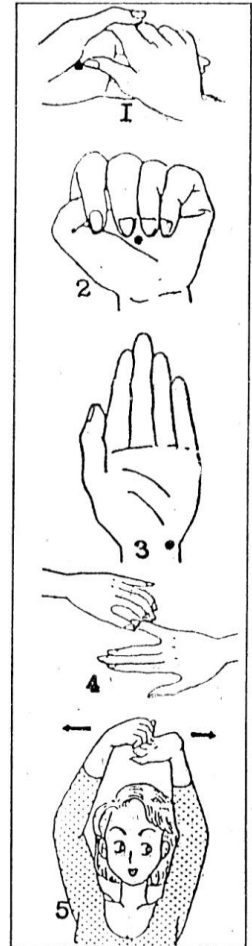
Виконуючи ці вправи 4-5 разів, нормалізується тонус кров'яних судин головного мозку.

Самомасаж потилиці сприяє кровообігу в судинах головного мозку та поліпшує стан нервових центрів. Погладжувати, а потім розім'яти м'язи шиї та потилиці кінчиками 1-4 пальців обох рук, а також великого пальця, що масажує нижню частину шиї.

5. Вправи для збереження душевного спокою та внутрішньої рівноваги

Розкрийте пальці лівої руки, легко натискуйте на точку концентрації уваги, розміщену посередині долоні, великим пальцем правої руки (15-20 р). Мал.1. При натискуванні видих, при ослабленні – вдих. Вправу виконуйте спокійно, не поспішаючи. Те саме – для правої руки. Стискайте пальці у кулак із загнутих всередину великим пальцем. Мал.2. Спокійно, стискаємо із зусиллям – видих. Послаблюємо зусилля – вдих. Повторити 10-15 раз. Вправа виконується у всіх тих випадках, коли вам необхідно відчувати душевний спокій, зосередитись., взяти себе до рук. Воно, також, допомагає точно запам'ятати якісь важливі речі. Виконання вправи із закритими очами посилює ефект.

Усунення психічної напруги

У цьому випадку передбачаються вправи з горіхами. Візьміть два горіха, затисніть у кулак. Намагайтесь, працюючи пальцями, перекичувати горіхи по колу. Від 1 до 3 хвилин кожною рукою. Покладіть горіх на долоню (місце відмічено крапкою на мал.3). накрийте іншою долонею і, злегка натискуючи, виконуйте горіхом кругові оберти. До 30 хвилин. Легко масажуйте кінчик мізинця.

6. Ароматерапія

У природній формі ароматерапія супроводжує людину все життя.

Прогулянки по парку, робота в саду, квітнику, перебування в лісі – це свого роду сеанси природної ароматерапії. Повітря завжди наповнене багатством пахоців і ізолювати себе від їх впливу у місті або на природі людина не в змозі. Питання тільки у тому, яким повітрям ми бажаємо дихати. Свіже, в міру ароматизоване природними компонентами, повітря ще ніколи не приносило шкоди.

Тому діти не повинні складати виключення для ароматерапії. Ефірні олії допомагають без « ударних » доз антибіотиків вилікувати багато хвороб, протистояти небезпечним інфекційним хворобам без вакцинації, яка не для всіх підходить. Необхідно знати, які ефірні олії не можна застосовувати у тому чи іншому випадку та притримуватися дозування.

Для лікування та профілактики захворювань у дітей необхідно:

Проконсультуватись у спеціаліста (без рекомендації ароматерапевта ефірні олії ззовні та внутрішньо не застосовувати); перевірити індивідуальну несприятливість ефірної олії; уважно ознайомтесь з протипоказаннями конкретної ефірної олії; дотримуватися дозування вдвічі. У деяких випадках втричі зменшеної в порівнянні із звичайною.

Краще за все використовувати аромалампу або аромамедальйон. Не забувайте про розтирання, масажі та аплікації.

Часте використання антибіотиків призводить до ефекту звикання та іншим негативним наслідкам. При тривалому використанні ефірних олій не відмічено побічних явищ та виникнення стійких штамів мікроорганізмів. Зафіксована імуностимулююча активність ефірних олій, що надто важливо для профілактики захворювань.

Усі ці методи, враховуючи вікові особливості дітей, я застосовую у своїй педагогічній практиці.

Вважаю, що культура володіння резервами свого організму закладається і виховується змалечку. Як говорить східна мудрість: «Розумний лікується за 15 років до хвороби, а невіглас за 15 днів до смерті».

Тому, на нас педагогах, батьках, державі лежить величезна відповідальність за фізичне, психічне та духовне здоров'я дітей. Здоров'я дітей – майбутнє нації.

Список використаної літератури

1. Єфремова В. Система роботи з психофізичного розвитку дитини. – Т.: «Мандрівець», 2006. – с. 5, 60-63.
2. Солдатченко Г. Кащенко Г. Пίδαев А. Ароматерапія. – С.: «Таврида», 1999.
3. Щетинин М. Дыхательная гимнастика А. М. Стрельниковой. – М.: «Метафора», 2006.

Дудчак Ірина Володимирівна
(Житомирський навчально-виховний
комплекс № 65 «Родина»)

СПОСТЕРЕЖЕННЯ В ГРУПІ ПРОДОВЖЕНОГО ДНЯ

Природа є джерелом перших конкретних знань і тих радісних переживань, які запам'ятовуються на все життя. Діти завжди і всюди у тій чи іншій формі спілкуються з природою. Деревя, квіти, метелики,

жуки, птахи, звірі, хмаринки, струмочки, сніг – все це привертає увагу дітей, дає поштовх для розвитку. Протягом усього життя зберігає людина згадку про річку, в якій вона купалася в дитинстві, про галявинку, на якій збирала квіти.

Кольори і запахи квітів, спів птахів, плескіт води, шелестіння сухого листя під ногами - усе це дає можливість дітям відчувати природу і служить багатим матеріалом для розвитку у них естетичного почуття, сенсорного виховання тощо.

Екскурсія – це заняття, під час якого діти активно сприймають натуральні об'єкти дійсності – предмети, явища в їхньому природному середовищі, в звичайних режимах функціонування. Основний метод пізнання – цілеспрямоване спостереження під опосередкованим керівництвом вихователя живої реальності, аналіз її сутності, яке доповнюють записи вражень, зарисовки, складання схем процесів. Все це потім систематизується, узагальнюється й колективно глибоко і всебічно обговорюється на інших заняттях.

За зв'язком з навчальними програмами розрізняють екскурсії програмні й непрограмні. За змістом навчальні екскурсії діляться на природничо-географічні; гуманітарні; виробничі. За обсягом навчальні екскурсії можна поділити на однотемні, багатотемні, комплексні, інтегральні, тематичні. За методом проведення розрізняють дослідницькі, ілюстративні й комбіновані екскурсії. За часом проведення відносно тем, які вивчаються на уроках, екскурсії діляться на вступні, супровідні й заключні.

Серед природничо-географічних екскурсій вихователі ГПД виділяють як правило ті, що пов'язані із сезонними змінами в природі та працею людей: осінні, зимові, весняні. Для зручності практичного застосування екскурсій їх ділять одночасно за кількома ознаками.

Враховуючи фізичні можливості школярів, для екскурсій треба використовувати найближчі місця (бульвари, сади, парки, стави тощо). Виходячи з програми, вихователь вирішує, що можна показати дітям, що треба взяти з собою для збирання об'єктів, як організувати спостереження (запитання, завдання для дітей), які провести ігри, де влаштувати відпочинок. Рух і радісні переживання, які пов'язані з перебуванням на свіжому повітрі у лісі чи в парку серед запашних квітів, сприятливо діють і на фізичний розвиток дітей.

Після прибуття на місце, дітям можна дозволити побігати, посидіти. Дуже важливо, щоб вони відчували природу. Для цього треба зосереджувати їхню увагу на осінніх барвах лісу, його вбранні тощо. Проте не можна допускати перевантаження дітей враженнями. Центральним моментом будь-якої екскурсії є планове спостереження, яке проводиться з усіма дітьми.

Спостереження дітей молодшого шкільного віку за природою є засобом створення у їхній свідомості реалістичних знань про

навколишній світ, необхідних для формування матеріалістичного розуміння його. Це цілеспрямоване сприйняття, складний пізнавальний процес, у якому виявляється єдність чуттєвого і раціонального. На основі спільної діяльності аналізаторів, завдяки слову вихователя у дітей утворюються конкретні знання, розвивається мислення, мова, виховується інтерес і любов до природи, відчуття красивого. Природа є одним з основних засобів естетичного і фізичного виховання дітей.

Формування в дитини знань про живу і неживу природу, про зв'язки між об'єктами і явищами природи повинно бути тісно пов'язане з розвитком їхніх пізнавальних здібностей: сенсорного апарата, логічного мислення, уваги, мови, спостережливості, допитливості.

Процес ознайомлення дітей з різноманітністю форм, барв, звуків у природі спрямований на удосконалення аналізаторів, набуття дітьми чуттєвого досвіду, що є основою для подальших узагальнень, формування елементарних природознавчих понять, розвитку у них умінь спостерігати.

Інтерес до природи теж необхідно виховувати, показуючи дітям, що і як треба спостерігати у тварин і рослин, звертаючи увагу на їх зовнішній вигляд, рух, звички. Разом із спостережливістю розвивається у дітей допитливість, в основі якої лежить орієнтовний і дослідницький рефлекс, який проявляється у нескінченних запитаннях дорослим: що це? Як? Чому?

Задовольняючи допитливість дітей, треба там, де це можливо, залучати їх самих до розв'язання різних питань, що робить інтерес до природи стійкішим.

Для ознайомлення дітей з природою вихователю потрібен величезний запас знань з різних галузей науки. Він повинен насамперед сам розуміти закономірності розвитку природи, уміти правильно пояснити дітям зв'язки між предметами і явищами, що відбуваються у природі.

Застосовуючи той чи інший метод, вихователь використовує багато різних прийомів. Інколи виникає необхідність доповнити спостереження дітей розповіддю. При проведенні бесід у поєднанні з спостереженням вихователь «наближує» об'єкт до дітей, порівнює його з уже відомим, вводить елементи гри, вживає прислів'я, приказки тощо. Під час бесіди вихователь керує мисленням дитини за допомогою запитань, які повинні стимулювати дітей на зіставлення фактів, уловлювання деяких причинних зв'язків.

Залежно від об'єкту і віку дітей спостереження можуть бути *епізодичними*, тривалістю у кілька хвилин і *тривалими*, такими, що проводяться протягом багатьох днів, а інколи й тижнів.

Для того, щоб спостереження сприяли формуванню правильних уявлень і розвитку дітей, вихователь повинен керувати ними. Він

пояснює дітям мету спостережень, ставить запитання, які скеровують їхню увагу на характерні особливості об'єкта чи явища.

У ході спостережень необхідно включати різні аналізатори дітей. Вихователь повинен добиватися того, щоб діти роздивлялися об'єкти, слухали звуки, гладили чи торкалися і правильно називали те, що вони сприймають. Робота аналізаторів активізується, якщо у ході спостережень вихователь використовує ігрові і практичні дії дітей з природними об'єктами.

Поєднання спостережень з художнім словом сприяє утворенню особливо яскравих, стійких образів і разом з тим збагачує словник дітей. Тому під час спостережень добре використовувати вірші, пісні, загадки, приказки.

З досвіду відомо, що добре поставлене керівництво спостереженнями переростає у такий процес, коли діти бажають самостійно спостерігати.

Милування природою – це не просто спостереження за її об'єктами та явищами або фіксація змін у навколишньому середовищі і тлумачення їх з погляду причинно-наслідкових зв'язків. Милуватися красою – означає зробити її предметом особливої, захопленої уваги, духовно з'єднатися з нею.

Уроки милування допомагають вихователю групи продовженого дня, по-перше, урізноманітнити форми прогулянок, по-друге, забезпечити належний рівень емоційно-духовного розвитку вихованців.

За технологією проведення вони звичайно відрізняються від звичайних шкільних уроків або навчальних екскурсій і потребують високої педагогічної культури вихователя.

В системі щоденних прогулянок їх бажано проводити не частіше, ніж раз на місяць. Визначаючи їхню тривалість, варто враховувати вікові можливості дитячого сприймання – 15-20 хвилин для 1-2 класів; 25-30 хвилин для 3-4 класів.

Слід непомітно пов'язати уроки милування із своєрідним станом природи, як-от: листопад, перший сніг, ожеледиця, відлига, іній, льодохід, перші струмочки, повінь, веселка, мжичка тощо.

Вихователь має насамперед осмислити естетичну своєрідність природного явища, яке споглядатиме з дітьми, заздалегідь знайти відповіді на такі запитання: що зумовлює естетичну виразність і своєрідність конкретної пори року? Який комплекс чуттєвих ознак можна вважати «естетичним змістом», скажімо, осені чи весни?

Завжди можна виокремити певну естетичну домінанту – переважання конкретних чуттєвих ознак (світло, колір, форма, симетрія, пропорція, ритм, звук, запах тощо), які надають особливої виразності тому чи іншому стану природи. Для осіннього пейзажу це – розмаїття кольорів. Узимку панує форма. Весні притаманні особливий динамізм і

багатство звуків. Отже, уроки милування мають відповідати певним вимогам:

- Постійне звертання вихователя не стільки до інтелектуальної, скільки до емоційно-чуттєвої сфери.

- Активізація чуттєвих аналізаторів школярів, забезпечення належної гостроти колірного зору, слуху, тонкої диференціації запахів, тактильних і смакових відчуттів.

- Піднесення дитячого сприймання на належний емоційно-образний рівень вдалим добором та доречним застосовуванням художніх активізаторів – пейзажної лірики, загадок, казок, пісень.

- Застосовування час від часу активних форм емоційно-естетичного пізнання навколишнього світу (ігри, змагання, конкурси, трудові справи), цікавих завдань оцінного та творчого характеру (музичні та пластичні імпровізації, словотворчість, робота з природним матеріалом).

Закріпленню того, що діти спостерігають, сприяють малюнки і ліплення об'єктів, розповіді про побачене, ігри тощо. Малювання і ліплення квітів, листя, плодів, тварин, що бачили діти, закріплюють у дитячій пам'яті їхні форми, тому проводити це треба після того, як діти набудуть деяких конкретних уявлень про них. Своєрідною фіксацією спостережень дітей за рослинами може бути виготовлення гербарію.

Розповідь про побачене має величезне значення для розвитку мови і закріплення уявлень. Коли вихователь дає завдання для спостереження, він повинен попередити дітей про те, що їм доведеться розповідати про все нове, що вони засвоїли, що їм незрозуміло, що потрібно ще пояснити.

На прогулянках широко практикуються ігри з природним матеріалом, в результаті чого діти ознайомлюються з їх якістю, властивостями. У сюжетно-рольових іграх вони часто відтворюють те, що вони сприйняли під час прогулянок, екскурсій.

Крім практичної цінності рослин і тварин для людини (деревина, молоко, шерсть тощо) слід розкривати й інші сторони: моральну, пізнавальну, гігієнічну, естетичну, екологічну, що сприяє подоланню однобічного, споживацького ставлення людини до природи.

У початкових класах розглядаються зв'язки між різноманітними компонентами живої природи, взаємозв'язки між неживою і живою природою, розкриття та вивчення яких є головним завданням екологічної культури молодших школярів, відповідального ставлення до природи.

В основу формування уявлень про взаємозв'язки покладено ланцюги живлення, що дає змогу дітям дійти певних висновків і викликає у них великий інтерес.

Природа – це Батьківщина, це наш дім. І діти навчаються жити в цьому домі так, щоб у ньому завжди вистачало місця всім: і пташці в небі, і звірям у лісі, і черв'ячку у землі, травинці і квіточці, високому

дереву і маленькій стеблинці і, звичайно ж, людині. І щоб у цьому домі панували мир та злагода, любов і добро.

Перед ними відкривається краса навколишнього світу, в якій вони вчаться бачити духовне благородство, сердечність, і на основі цього утверджувати прекрасне в собі.

Розвивається дитяча спостережливість, яка тісно пов'язана з багатьма якостями особистості. Вона поєднує у собі допитливість, цікавість, увагу, вміння бачити взаємозв'язки і в той же час народжує ці якості в людині, робить їх більш досконалыми. Навколишній світ діти сприймають життєрадісно, емоційно, що сприяє народженню таких моральних якостей як чуйність, милосердя, доброта і справедливість.

«Дивитися і бачити! Слухати і чути!» - такий девіз кожної прогулянки.

Список використаної літератури

- 1.Байбара Т.М. Методика навчання природознавства в початкових класах: Навчальний посібник. - К.: Веселка, 1998.
- 2.Гетьман В.Ф. Екскурсії з природознавства у 2-3 класах. – К.,1983.
- 3.Кисельов Ф.С. Методика викладання природознавства в початкових класах. – К.: Вища школа, 1975.
- 4.Нарочна Л.К. та ін. Методика викладання природознавства. – К.: Вища школа, 1990.
- 5.Неллі Лисенко. Практична екологія для дітей. – І-Ф., 1990.
- 6.Низова А.М. великий учитель – природа. – М.,1981.
- 7.Програма для середньої загальноосвітньої школи.1-4 класи. – К.: Початкова школа. 2006.
- 8.Слива Л.І., Романцова Н.І. Природознай. – Х., 2002.
- 9.Хитяєва Л.П.Довідник з природознавства. – Х., 1999.
10. Яришева . Методика ознайомлення дітей з природою. – К., 1993.
11. Початкова школа. № 3.1997.
12. Початкова школа. № 11.1998.

**Дяченко Олена Вікторівна,
Сорочинська Оксана Андріївна**
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

УКРАЇНСЬКІ ЗВИЧАЇ І ТРАДИЦІЇ ЯК ЗАСІБ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ

Прогресивний розвиток суспільства став можливим завдяки спільним фізичним і духовним зусиллям усього роду, які

нагромаджувалися сотнями поколінь. Тому формування нової національної стратегії дошкільної освіти не може відбуватися без врахування тисячолітнього досвіду екологічного виховання молодших поколінь та використання спадщини українських звичаїв та традицій.

Аналіз останніх досліджень. Вивченням даної проблеми займалися видатні педагоги минулого: О. Духнович, В. Сухомлинський, К. Ушинський. І в наш час багато науковців та педагогів-практиків присвятили свої дослідження проблемі екологічного виховання засобами українських звичаїв та традицій, серед них: Н. Глухова, Н. Кондратьєва, Н. Лисенко, С. Ніколаєва, З. Плохій, В. Скребець, В. Фокіна, Н. Яришева та ін.

Формування цілей роботи. Сучасний рівень розвитку засобів впливу на природне навколишнє середовище вимагає від кожної людини уміння прогнозувати й запобігати можливим негативним наслідкам своєї діяльності. Вибір оптимальних варіантів взаємодії з природою потребує глибокого аналізу, творчого підходу, тому засвоєння екологічних знань, формування екологічної культури потрібно здійснювати з раннього дитинства і вагоме місце у цьому посідають українські звичаї та традиції.

Результати дослідження. Дошкільний вік – це період початкового становлення особистості, впродовж якого відбувається колосальне збагачення і впорядкування її чуттєвого досвіду, оволодіння нею специфічно людськими формами сприймання і мислення. У зв'язку з цим стає очевидним той факт, що рівень готовності дошкільнят до екологічної освіти і виховання у дитячому садочку визначається саме системою виховання і навчання дитини у дошкільному закладі. Метою екологічної освіти і виховання є формування системи наукових знань, поглядів, переконань, які закладають основи відповідального та дієвого ставлення особистості до навколишнього середовища. Тому зміст навчально-виховної роботи вихователя полягає у розкритті багатогранної цінності природи: естетичної, гігієнічної, рекреаційної, практичної та становлення екологічної культури дітей шляхом формування у них системи екологічних знань, почуттів, ставлень, а також екологічної поведінки.

Ось чому зараз перед вихователями стоїть завдання екологічної освіти і виховання молоді, а починати слід з наймолодших дошкільнят (групи раннього розвитку), враховуючи їхні морально-психологічні особливості. Діти дошкільного віку сприймають на віру все сказане вихователем, його думка є для них є вагомою. Вони більш емоційні, ближче до серця сприймають негаразди інших, сильніше співпереживають. Тому народні природознавчі традиції охорони природного навколишнього середовища є дієвим засобом екологічного виховання, формування екологічної культури у дітей дошкільного віку.

У сучасних умовах у практиці дошкільних установ екологічне виховання та формування екологічної культури дошкільників

здійснюється під час організації українських вечорниць, зустрічі свят народного календаря, створення альманахів з історії родоvodu та ін.. Серед найпопулярніших українських звичаїв та обрядів у дитячому дошкільному закладі освіти є: колядування, щедрування, засівання, посипання, а з сезонних звичаїв:

- навесні – свято першого жайворонка, свято тополі
- влітку – зелені свята, косовиця, Івана Купала, обжинки
- восени – Покрова
- взимку – Миколая, Різдвяні свята, Стрітення

Важливе місце в екологічному вихованні дошкільнят посідає використання народних прикмет, які розвивають спостережливість, образне мислення, сприйняття кольорової гами навколишньої природи: "Ясний місяць дощу не бачить", "Червоне вечірнє небо - жди дощу", "Трапляється такий год, що на день по сім погод", "Сухий квітень - голодний рік", "Весна багата на квіти, а хліба в осені позичає", "Як травень дощі сіє - жито половіє", "Як у травні дощ не впаде, то і золотий плуг не виоре", "Не радій великому посіву, а радій гарному врожаю" та ін. [2, 12].

Великий образно-емоційний потенціал у екологічному вихованні дітей несе в собі казка, яка втілює ідею спорідненості життя тварин і рослин з життям людини, поетизує роль надприродних сил, а отже, виховує любов до природи ("Який слід людина повинна залишити на землі?", "Бо я - людина"). Ігри та ігрові пісні ("Льон", "А ми просо сіяли", "Зайчик", "Ворон", "Коза", "Гуси", "Просо"), зоологічні танці, загадки також мають природничий зміст і передають досвід природо-відповідної поведінки [1, 10].

Висновок. Отже, народні традиції та знання про природу є тим розвивальним середовищем для кожної дитини, у якому існуватимуть необхідні умов для формування її екологічної культури. Моральні норми й цінності, закладені в народних традиціях, стають регуляторами життя та діяльності особистості, її активною внутрішньою позицією, яка виявляється у процесі дій, що вимагають здійснення реального вибору у стосунках з природою. Дотримуючись традицій своїх предків у сфері збереження і охорони природного середовища, люди зможуть урятувати його від знищення й екологічної кризи.

Список використаної літератури

1. Воробей Г. Є. Екологічне виховання дітей з допомогою казок В. Сухомлинського // Бібліотека вихователя дитячого садка. № 23. – 2005. - С. 1-70.
2. Досвід екологічного виховання в ДНЗ // Бібліотека вихователя дитячого садка. - № 1 – 2. – 2005. – С. 12.

Завязун Тетяна Володимирівна,
(Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України,
ЦРД №53 м. Житомира)

ГРА ТА СПІЛКУВАННЯ – ОСНОВНІ ФАКТОРИ РОЗВИТКУ ДИТИНИ-ДОШКІЛЬНИКА

Гра та спілкування у дошкільному дитинстві розвиваються у тісному взаємозв'язку. Їх розвиток має неоціненне значення на формування особистості в дошкільному віці. Саме завдяки грі та спілкуванню найефективніше можливо розвинути змалечку у дитині найважливішу людську здібність – бути людиною серед людей.

Дитинство – це період, коли у процесі спілкування і ігрової діяльності відбувається індивідуальний розвиток особистості, під час якого опановується досвід попередніх поколінь і пізнається сама особистість, світ людей і відносини між ними. Саме в ході гри, під час процесу взаємодії між її учасниками формуються головні цілі спілкування: вміння домовлятися, поступатися, прислухатися, вислуховувати, переконувати, пропонувати, співчувати, приймати. Реальні стосунки, які виникають у процесі гри є основою організації дитячого товариства і забезпечують набуття дітьми особистого досвіду комунікації. Найперший і найголовніший досвід та знання у задоволенні своїх потреб дитина отримує від близького дорослого у процесі спілкування. А з часом отримує його у процесі ігрової взаємодії з однолітками. Рівень засвоєння форм спілкування з батьками впливає на подальший розвиток бажання та вміння дитини взаємодіяти з іншими дітьми та дорослими. Розвиток комунікативної діяльності дитини є передумовою засвоєння форм ігрової взаємодії з однолітками.

Тож як, чому і коли з'являються у дітей труднощі у спілкуванні? І як за допомогою ігрової діяльності можливо їх вчасно скоректувати?

Причин, які викликають у дітей труднощі у спілкуванні безліч: родові травми, різні захворювання, несприятливі умови виховання. Останнім часом відмічається усе більше дітей з обмеженим словниковим запасом, невиразною мовою. Все діло в тому, що дорослі турботу про дитину розуміють однобоко: накормити-напоїти, вдягнути-взути. Але це лише задоволення біологічних потреб: у їжі та теплі. Часто дорослі не задумуються над тим, що недостатньо придбати дитині багато яскравих іграшок, потрібно ще прикласти зусилля для того, щоб дитина навчилася ними гратися. Це особливо важливо для тих дітей, у яких не має товаришів для ігор. Таким товаришем для них повинен стати дорослий.

Основна причина труднощів у спілкуванні – недорозвиненість емоційно-вольової сфери дитини [2, с.23]. Також незадоволення дорослими першої потреби малюка (за М.Лісіною) у прагненні до доброзичливої уваги, призводить в майбутньому до того, що дитина

закривається у собі, сторониться всіх, погрузившись у свій внутрішній світ. Ще однією з причин, які викликають труднощі у спілкуванні – це недорозвиненість мовлення, або й навіть його відсутність. Це відбувається тому що дорослі, самі цього не розуміючи, пригнічують процес активної мовної діяльності дитини. Дорослих задовольняє те, що дитина здатна показати рукою, вказати поглядом, поворотом голови безліч речей, про які її запитують, правильно виконавши вказівки дорослого. А дорослий, очікуючи від дитини появи перших слів, покладається на те, що вона розуміє їх і не переймається потребою створення ситуації предметної дії.

Як же слід працювати з дітьми, щоб запобігти труднощам у спілкуванні з оточуючими людьми? Головне, що потрібно знати і пам'ятати дорослим, які відповідають за майбутнє підростаючого покоління, що дітей потрібно любити і обов'язково поважати кожную особистість. Поганих та тяжких дітей не має, а є дорослі, які не вміють, або не хочуть зрозуміти та прийняти усіх дітей без винятку. Основний шлях подолання дитячих труднощів у спілкуванні – це розвиток емоційно-особистісної форми спілкування дитини з близькими людьми, усунення авторитарного стилю керівництва у вихованні дітей і твердження партнерських, дружніх стосунків (суб'єкт-суб'єктних відносин) у спілкуванні дитини з навколишнім світом. Для дитини важливим є знаходитися у центрі уваги оточуючих, бути почутим і оціненим. Сьогодні, нажаль, лише в дошкільному закладі діти мають можливість набути досвід колективної взаємодії під час самостійних творчих ігор. Головне призначення дошкільного закладу: допомогти кожній дитині оволодіти основами науки життя, а не дати їй знання з окремих предметів. Пріоритетною метою та очікуваним результатом дошкільної освіти сьогодні є дитина як цілісність, дитина зі всіма розвиненими характеристиками її тілесної, психічної, соціальної, творчої, духовної зрілості відповідно до можливостей дошкільного дитинства [1, с.13].

Однією з найефективніших новітніх інноваційних технологій, яка може сьогодні доцільно вдало допомогти дитині подолати наявні труднощі у спілкуванні для того, щоб успішно вступити у шкільне, а потім і в доросле життя, є технологія проектування психолого-педагогічної взаємодії дітей та дорослих автор Т. Піроженко (у подальшому ПЗ). Технологія ПЗ є реальною практикою особистісно-орієнтованої педагогіки, яка надає можливість скоректувати та розвинути здібності кожної дитини і підняти до найвищого рівня її особистісні надбання. Неоціненною перевагою даної технології є те, що вона вбачає надію та перспективу подальшого розвитку особистості в особистісних досягненнях кожної окремо взятої дитини. Технологія взаємодії базується на головному принципі – діяльнісному підході до розвитку особистості. Головними характеристиками розвивальної технології є

розвивальне середовище і самостійна діяльність дитини, яку спрямовують дорослі. А так як провідною діяльністю періоду дитинства є гра, то вона (за даною технологією) є головною щодо значущості для розвитку і впливу на формування всіх психологічних досягнень дитини. Творча ігрова діяльність дитини є предметом постійної уваги на всіх етапах педагогічної технології та основним критерієм ефективності педагогічних зусиль, оскільки характеризує рівень психологічного розвитку дитини. Програма психолого-педагогічної роботи має дуже влучну назву «Радість розвитку». І це саме так, тому що радість від самого процесу розвитку отримують не тільки діти, а й інші учасники даного процесу: педагоги та батьки, які є незамінними учасниками у освітньому процесі – партнерами у спілкуванні та у спільній діяльності. Центральною фігурою технології ПЗ є дитина [3, с.17], але й вихователю відводиться особлива роль: прийняти, стимулювати, підтримати, навчити, розвинути окремо взятую дитину. Найголовнішою цінністю технології є те, що вона вчить дітей ставити перед собою мету і досягати її тими шляхами, якими діти виберуть та намітять самі. Діти вчаться бачити перспективу своєї діяльності. Дуже важливим є те ще, щоб діти все що робили, було б комусь потрібне: Котику, дітям із сусідньої групи, мамам, бабусям і тд. І от саме в процесі проектів, за їх допомогою, ми розвиваємо у дітей психічні процеси: пам'ять, спостережливість, увагу, фантазію та обов'язково зв'язне мовлення та спілкування: вміння домовлятися, прислухатися, давати та виконувати вказівки, чути партнера по спільній діяльності. Виховуємо партнерські відносини, які допомагають співіснувати у співтоваристві однолітків: вміння прийти на допомогу та її приймати, підтримати, почути, співпереживати. А також збагачуємо дітей знаннями доступною для їхнього віку інформацією з тієї чи іншої теми.

Висновок: Технологія ПЗ пропонує педагогам один із реальних і дієвих шляхів здійснення особистісно-орієнтованого підходу до дитини, вирішуючи одночасно складне і важливе завдання: розвиток основних видів діяльності у дошкільному дитинстві - гри та спілкування.

Список використаної літератури

1. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у світі»/ М-во освіти і науки України, Акад. пед. наук України; наук. ред. та упоряд. О.Л.Кононко. – К.: Світич, 2008.
2. Развитие общения у дошкольников /Под ред.. А.В.Запорожца, М.И.Лисиной. – М., 1974.
3. Піроженко Т.О. Мовлення дитини. Психологія мовленнєвих досягнень дитини. – К.: Главник, 2005.
4. Эльконин Д.Б. Психология игры. – М.: «Просвещение», 1976. – 228с.

Ілючок Тетяна Василівна
(ДНЗ №9 «Золотий ключик» м.Малина)

ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ У ПРОЕКТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Проектна діяльність, як фактор розвитку життєвої компетентності є таким способом організації самостійної діяльності дитини, що передбачає отримання конкретного, практичного, соціально значущого результату. Метод проектів, який використовується у навчально-виховному процесі з дошкільниками ДНЗ №9 м.Малина спрямований на розвиток інтересу, творчу самореалізацію особистості дитини-дошкільника, розвиток її інтелектуальних і фізичних можливостей, вольових якостей і творчих здібностей, на набуття практичного досвіду в практичному вправленні або діяльності.

Поштовхом для впровадження проектної діяльності в роботу ДНЗ слугував проведений методистом відділу освіти Гарбарчук Н.М/ семінар-практикум: «Компетентнісний підхід адміністрації ДНЗ до управління персоналом на основі проектної технології». На першому засідання керівники ДНЗ були ознайомлені з самою технологією, особливостями її використання з педкадрами. На другому засідання нам було надано можливість самостійно спробувати свої можливості у складанні проектів.

Як керівник, я спробувала набуті знання на семінарі-практикумі перенести у роботу з колективом ДНЗ та залучити до інноваційного процесу педагогів. Оскільки нове та невідоме завжди насторожує вихователів, то переді мною постало завдання донести до педагогів, що технологія педагогічного проектування є однією із основних умов розвитку освітнього простору ДНЗ, показником якості дошкільної освіти та розвитку базових якостей дитини-дошкільника.

Протягом 2009-2010 н.р. разом з педагогами вивчали технологію проектної діяльності, висували конструктивні ідеї, набували досвіду в пошуково-дослідницькій роботі. Було проведено діагностування вихователів, опитування, консультування, розроблені пробні моделі міні-проектів: «Мій дитсадок», «Світ природи навколо мене», «Кольоровий світ квітів», «Дивовижний світ пташок» і т.д, а також були проведені семінари-практикуми «Технологія проектної діяльності. Етапи впровадження. Шлях до успіху».

Педагоги ДНЗ №9 «Золотий ключик» зробили висновок, що перед дітьми відкривається дивовижний світ природи, якщо залучити і їх до доцільно-практичних дій у природному довкіллі, участі у складанні та реалізації проектів. Це дасть змогу:

- сформувати у дітей навички еколого-доцільної поведінки у природному довкіллі;
- розвинути основні базові якості дошкільнят;

- бажання приймати посильну активну участь у перетворенні природного довкілля.

В 2010-2011н.р. всі учасники навчально-виховного процесу розпочали працювати над довгостроковим проектом «Мій квітучий дитсадок». Робота по реалізації проекту була спрямована на співпрацю колег, співтворчість дошкільнят та їх батьків, створення екологічно-доцільного розвиваючого середовища території ДНЗ.

Були проведені інтерактивні форми роботи з педкадрами: «Відкритий мікрофон», «Моя думка має місце для існування», «Лист до самого себе»; загальносадові та групові батьківські збори на яких батькам було запропоновано долучитися до створення сучасного розвиваючого простору території дитсадка. З батьками вихованців були проведені експрес-анкетування: «Якою я бачу територію дитсадка», «Що формує розвиток мого малюка», «Ігри дітей на майданчику»; ділову гру: «Красиве та корисне перенесімо у душі наших дітей» і т.д.

Не залишились осторонь і дошкільнята, які теж висунули ряд ідей: «Хочу набирати водичку із справжньої кринички», «Щоб так було, як на господарському дворі мого дідуся», «А моя бабуся чарівниця – вона висіває квіти у «поросятка», «А у мене, на дачі є басейн із жабками та журавлями» і т.д.

Протягом року проявлялась співтворчість всіх учасників навчально-виховного процесу. Першою на території дитсадка з'явилася екологічна стежинка із дивними зупинками: «Кленова», «Горобинова», «Величава берізонька», «Мудра вербиця», «Лугові трави», «Дзвінкоголоса пташина», «Квіткова», «Басейна» і т.д.

Був оголошений конкурс серед батьків та працівників ДНЗ на краще оформлення майданчика. І... реалізувалася мрія дітей. Був створений господарський двір для малечі зі справжнім селянським возом, на якому малята так полюбляють загоряти влітку. З'явився міні-басейн у якому плавають живі жабки, а охороняють їх, виготовлені із шин та пофарбовані у білий колір, лелеки. Різні види квітів були висаджені та висіяні не тільки у клумби, але й у зроблені із пластикових пляшок «поросятка» з якими подружились і «їжачки» – теж зроблені із пластикових пляшок. Своє життя розпочала і криниченька-журавель, яка була зроблена із дерев'яних брусів. «Зоопарк, зоопарк!», - так зреагували діти на появу створеного крокодила, який розмістився на одному із майданчиків дитсадка. Квітковим різнобарв'ям можна милуватися на всій території дитсадка, адже всі павільйони на майданчиках завітчані петуніями. Дивовижний спів птахів можна чути на зупинці «Дзвінкоголоса пташина». Саме на ній змайстровані та вивішені дітьми та дорослими різноманітні годівнички, «хатинки» для птахів.

Після реалізації проекту «Мій квітучий дитсадок», колектив ДНЗ взяв участь у конкурсі «Моє квітуче Полісся». Як результат співпраці всіх

учасників навчально-виховного процесу дитсадка – нагородження грамотою міської ради та вручення цінного подарунку.

Але, найголовніше, не отримана нагорода, а те, як у практичній діяльності показані можливості та переваги проектної технології для досягнення якісно нового рівня навчання та виховання малят, підготовки педагогів до керівництва проектною діяльністю дітей, формування життєтворчості дітей. Можна із впевненістю сказати, що проектна діяльність є поштовхом для створення нового продукту, що має суб'єктивну або об'єктивну новизну, практичну значущість. У процесі проектної діяльності діти разом з дорослими вчаться організовувати, планувати, реалізовувати, оцінювати. А це є необхідними складовими компетентної особистості, здатної ефективно діяти в соціумі.

Колектив ДНЗ не зупинився на досягнутому. У 2011-2012н.р. педагоги продовжують впроваджувати технологію проектної діяльності у навчально-виховний процес, використовують дану технологію як самостійну діяльність дітей (дослідницьку, пізнавальну, продуктивну), в процесі якої дитина пізнає навколишній світ і трансформує набуті знання у практичну діяльність.

Педагоги, використовуючи технологію проектної діяльності, ставлять за мету:

- продовжувати активізувати пізнавальну діяльність вихованців на створеній екологічній стежині;
- формувати у дітей вміння складати план дій на основі раніше набутих знань;
- виховувати екологічно-доцільну поведінку дітей у природі;
- розвивати емоційно-ціннісні почуття у природному довкіллі;
- продовжувати співпрацювати із батьками вихованців та громадою міста по осучасненню навчально-матеріальної бази дитсадка та створенню сучасного предметно-ігрового середовища у групових кімнатах, щоб реалізувати наступний довгостроковий проект: «Формування позитивного іміджу ДНЗ»

Казмерчук Ірина,

Федорова Марія Анатоліївна

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ ПРИРОДИ

Сприйняття і розуміння прекрасного починається у дитинстві. «Все прекрасне, що існує в навколишньому світі і створене людиною для інших людей, повинно доторкнутися до серця дитини і облагородити його», - стверджував В. Сухомлинський [3, с. 167].

Перші кроки у безмежному, складному і загадковому світі дитина робить у дошкільному віці. За словами Януша Корчака, вона прагне створити у ньому свій світ дитинства, добра і краси, своєрідний мікрокосм реального світу [1, с. 8]. Дорослий допомагає їй знайти, відчути і зрозуміти красу поезії, музики, живопису, а через мистецтво глибше усвідомити все, що її оточує: природу, предмети, працю людини і її духовні надбання. Краса нерозривна з добротою, вона облагороджує життя, надихає людину на добрі справи. Введення дитини у світ краси і гармонії є важливим завданням естетичного виховання.

В останні роки зросла увага до проблем теорії та практики естетичного виховання як найважливішого засобу формування ставлення до дійсності, засобу морального і розумового виховання, тобто як засобу формування всебічної, розвиненої, духовно багатой особистості.

Мета: теоретично обґрунтувати особливості естетичного виховання дошкільників засобами природи.

Дитина з раннього дитинства відкриває і досліджує навколишній світ, вона тягнеться до гарного, яскравого, відчуває радість спілкування з природою. Вона відкриває для себе світ в різноманітних фарбах і звуках.

Проблема естетичного виховання викликає інтерес у фахівців різних галузей: вихователів, педагогів, психологів. Адже глибокі естетичні почуття, здатність сприймати прекрасне в навколишній дійсності і в мистецтві – важлива умова духовного життя людини.

Теоретики і практики у своїх публіцистичних статтях зазначали, що «дитина під безпосереднім впливом живої природи, використовуючи предмети для ігор і занять навіть без керівництва дорослого – отримує виховання та знання».

Необхідно зазначити, що вже в кінці ХХІ століття було визначено такі два шляхи ознайомлення дітей дошкільного віку з природою:

- Теоретичний(казки, розповіді про світ природи, ознайомлення з різноманітними явищами природи та їх пояснення, що супроводжується демонстрацією);

- Практичний(спостереження, догляд за тваринами і рослинами).

У системі по естетичному вихованню дошкільнят велике місце має бути відведено природі. Вона краще ніж щось збагачує психіку дитини, удосконалює його органи почуттів та естетичний смак. Виховання любові до природи, вміння відчувати її красу та захоплюватись нею має важливе значення як для естетичного розвитку дітей, так і морального виховання, зокрема, для пробудження у дошкільнят патріотичних почуттів, чутливості до оточення, потреби у праці, сприяє фізичному загартуванню.

Уміння бачити природу – перша умова виховання через природу. Вона досягається лише при постійному спілкуванні з природою. Якщо сім'я живе в селі або в невеликому містечку, то спілкування з

природою, здається, не представляє утруднень. Ну а якщо дитина живе в великому індустріальному місті, на якому-небудь 12-му поверсі? Що ж, і тут є небо і сонце, і зірки. Треба просто навчити дитину бачити їх.

Любов до природи виховується з раннього віку. «Саме в цей час необхідно прищеплювати дітям любов до краси, гармонії, доцільності, єдності, які панують в неї» [5. С.127]. Природа є могутнім засобом формування естетичного досвіду особистості, невичерпним джерелом естетичних вражень, емоційного впливу на дитину. Діти, які гостро реагують на красу природи, отримують насолоду від спілкування з нею, більш сприйнятливі і чуйні у своєму ставленні до поезії, образотворчого та інших видів мистецтва.

Природа – один з важливих чинників естетичного розвитку особистості. Складний світ суспільних явищ у їх естетичному виразі також робить істотний вплив на формування естетичних поглядів дітей.

Завданням усякого виховання є формування в особистості визначених потреб. У нашому випадку мова йде про формування естетичної потреби, ми визначаємо як потреба людини красі й насправді за законами краси.

Робота з естетичного виховання в дитячому садку тісно пов'язана зі всіма сторонами виховного процесу, форми організації її дуже різноманітні, і дуже різноманітні, і результати виявляються в різних видах діяльності. Робота ця передбачає:

- Виховання естетичного ставлення до навколишньої дійсності через ознайомлення з суспільними і природними явищами в побуті, в процесі праці, гри;

- Естетичне виховання засобами мистецтва.

Важко уявити естетичне виховання без залучення помічника вихователя – природи – цього природного джерела краси. Природа – як великий вчитель і великий вихователь.

Видатні вітчизняні педагоги-просвітителі кінця ХХІ т- початку ХХ століття вважали саме природу одним з найбільш впливових засобів естетичного виховання дітей дошкільного віку. Так, автор теорії і методики дошкільного виховання Н. Лубенець була переконана, що тісне спілкування дитини з природою – це «найкращий спосіб зміцнити сили дитини» [1. с. 25].

У сучасних умовах в дитячому садку висувуються такі завдання естетичного виховання:

1. Систематично розвивати сприйняття прекрасного, естетичні почуття, уявлення дітей. Всі види мистецтва, природа і побут сприяють цьому, викликають емоційні почуття, радість, хвилювання, захоплення.

2. Залучати дітей до діяльності в сфері мистецтв, виховуючи у них потребу і звичку посильно вносити елементи прекрасного в побут, природу, суспільні відносини.

3. Формувати основи естетичного смаку дітей і здатність самостійно оцінювати твори мистецтва і явища життя.

4. Розвивати художньо-творчі здібності дітей.

Слід звернути увагу на певні умови повноцінного естетичного виховання дошкільників.

Найважливішою умовою є середовище, яке оточує дитину в дитячому садку: будівля дитячого садка, ділянка з його обладнанням та зеленими насадженнями, предметне середовище: меблі, іграшки. Своїм зовнішнім виглядом, гармонією ліній і форм, кольором, різноманітністю змісту вони сприяють формуванню естетичного сприйняття, естетичних почуттів, оцінок, основ естетичного смаку.

Другою, не менш важливою умовою, є насиченість побуту творами мистецтва: картини, скульптура, музичні твори і т. д. Дитина з раннього віку має бути оточена справжніми творами мистецтва.

Третя умова – активна діяльність самих дітей, тому що створення естетичного середовища ще не визначає успіх естетичного виховання дитини.

Список використаної літератури

1. Кононко О. Л. Стратегічна мета виховання – життєва компетентність дитини//Дошкільне виховання. – 2009. - №5.

1. Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні/Наук,ред. О. Л. Кононко. – К., 2003.

2. Богуш А. М., Лисенко Н. В. Українське народознавство в дошкільному закладі. – К., 2002.

3. Сухомлинський В. О. Ми продовжуємо себе в дітях. – К.: Радянська школа, 1976. – С. 322.

4. Сухомлинський В. О. Сто порад учителям. – К.: Радянська школа, 1988. - С. 218.

5. Савчин М. В., Василенко Л. П. Вікова психологія: Навчальний посібник. – К.: Академвидав, 2006. – С. 360

**Кисельова Марта Василівна,
Сорочинська Оксана Андріївна**

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ОСВІТНЯ ТЕХНОЛОГІЯ «ДОВКІЛЛЯ» В СУЧАСНОМУ ДНЗ

Сучасний розвиток педагогічної науки, а саме дошкільної педагогіки, в Україні характеризується пошуком нових фундаментальних підходів до побудови навчально-виховного процесу. Законом України «Про освіту», програмою розвитку дитини-дошкільника – Базовою програмою розвитку дошкільника «Я у світі», визначено, що особливе місце набуває

спрямованість на цілісний збалансований розвиток дитини в усіх сферах її життєдіяльності. Вирішення її науковці та практики вбачають у посиленні ролі сучасних технологій, методик виховання та навчання у процесі дошкільної освіти. Однією з таких педтехнологій є освітня програма «Довкілля» [1, 23].

Освітня технологія «Довкілля» (педтехнологія «Довкілля») отримала назву від педагогів України за систему інтегрованих курсів «Довкілля» та уроків у довіллі для дошкільця, в початковій, основній та старшій школі. Друга назва педтехнології – «Освітня модель «Логіка природи» – поширена серед педагогів Росії через природовідповідність формування змісту знань, методів і форм навчання [2, 25].

Педтехнологія розроблена співробітниками Інституту педагогіки НАПН України на виконання стратегічних завдань реформування змісту освіти, поставлених у державних документах.

Педагогіка «Довкілля» дає поштовх ефективному розвитку мислення, вербального та не вербального інтелекту, мовлення, творчих здібностей, які виявляються на різних заняттях та в різних видах діяльності. Вплив технології «Довкілля» проявляється в екологічній вихованості дітей, у ставленні їх до власного здоров'я.

У предметі «Довкілля» закономірності природи вперше використано з метою формування цілісної системи знань, цілісності свідомості дитини. Вона дає дітям особистісно-орієнтовані, технологізовані (тобто особистісно присвоєні) знання щодо збереження суспільного та природного довілля і самозбереження [3].

Основне завдання програми – формувати у дітей розуміння, що таке довілля та місце дитини у цьому довіллі.

Мета освітньої програми «Довкілля» – формування цілісної свідомості людини, здатної брати відповідальність за своє майбутнє та рідної землі, народу, виховання ціннісного ставлення дитини до себе, світу [4, 15].

Вирішення цього завдання спрямовує оновлення освіти перш за все на вилучення з навчального процесу одноденних занять, які не стимулюють розвиток дитини (психологи Г. Еббінгауз, Дж. Міллер), вони мають бути об'єднані в інтегровані курси. В ідеалі навчальний процес необхідно перевести на 7±2 інтегрованих занять відповідно до психологічних закономірностей сприйняття особистістю інформації, цілісного розуміння її та пізнання світу.

Освітня технологія «Довкілля» створює умови для продуктивної освіти, оздоровлення дітей як через систему занять серед природи, через організацію самостійної роботи, спостережень спрямованих на відкриття «закону свого здоров'я». Отже довілля вивчається в безпосередньому спілкуванні з реальними об'єктами.

Науково-методичний супровід освітньої системи «Довкілля» сприятиме вирішенню проблеми формування цілісних природничо-

наукових знань дітей. Адже від рівня готовності вихователів до її упровадження залежить якість освіти дітей. Засобами навчання здійснюється систематизація елементів знань дитини про своє середовище життя і саму себе як невід'ємну частину довкілля на основі знання змісту загальних закономірностей природи – збереження, спрямованість самочинних процесів до рівноважного стану, періодичність процесів у довкіллі.

У педтехнології освітнє середовище як дидактичний фактор відіграє провідну роль. Воно включає аудиторне (традиційні кабінети, кабінет довкілля), дошкільна територія. Для молодших дошкільнят – це подвір'я дитсадка, «майданчик довкілля», для дітей середньої групи – екологічна стежка, старшої – об'єкти спостереження, дослідження в довкіллі садочка або села чи міста (парк, узлісся, берег річки, поле: завод, будівельний майданчик тощо).

До навчального середовища розробники педтехнології відносять систему книжок і відповідну систему занять у довкіллі. Назви їх відповідають переважаючому методу пізнання світу, притаманному певному вікові. На подвір'ї дошкільного закладу для спостережень, які проводяться різновіковими групами дітей обладнуються об'єкти спостережень відповідно до їх інтересів.

Отже інтегрований курс «Довкілля» покликаний сприяти формуванню у дітей дошкільного віку розуміння, що таке довкілля та власного місця у ньому, цілісної свідомості, здатної брати відповідальність за своє майбутнє та рідної землі, народу.

Список використаної літератури

1. Богуш А; Ільченко В. Довкілля: Для дітей дошкільного віку. У 2-х ч – Полтава, 2001. – 112 с.
2. Ільченко В., Гуз К. Освітня програма «Довкілля»: концептуальні засади інтеграції змісту природничо-наукової освіти. – Київ-Полтава: ПОІППОПП, 1999. – 123 с.
3. Інновації в довкіллі. Програма, технології, проекти, ідеї, досвід: Посібник на допомогу дошкільним працівникам / АВТ. – упор.: Л.В.Калуська, Н.В. Отрощенко. – Мандрівець. – 376 с.
4. Концепція освітньої програми «Довкілля». – Київ-Полтава, - 2003. – 133 с.

Климчук Інна Василівна

(Дошкільний навчальний заклад
(ясла-садок) комбінованого типу №5
«Вербиченька» м.Бердичева Житомирської області)

**ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ДОШКІЛЬНИКА ШЛЯХОМ
ВПРОВАДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ
В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО**

Кожна дитина – це цілий світ,
неповторний і своєрідний.
В.О. Сухомлинський

Педагогічні ідеї та літературні твори відомого педагога сучасності В.О.Сухомлинського дуже актуальні на даному етапі розвитку суспільства та виховання підростаючого покоління. Через всю його творчу спадщину червоною ниткою проходить думка про те, що основи фізичного, розумового і морального розвитку особистості закладаються саме в дошкільному віці.

Твори Сухомлинського розкривають перед дітьми красу навколишнього світу і рідного слова, навчають мудрості та людяності. Діти вчаться розуміти навколишній світ, пізнавати себе, у них розвивається мовлення, уява, фантазія. В.Сухомлинський наголошував на тому, щоб душа дитини пробудилася до творчості, потрібно навчити її «дивитися і бачити, слухати і чути, жити в світі прекрасного, щоб вона не могла жити без краси, щоб краса світу творила красу в ній самій [1, с. 87], а для цього потрібно викликати у дитини захоплення та інтерес.

Педагоги дошкільного закладу знайшли в педагогічній спадщині В.О.Сухомлинського невичерпну криницю мудрості про становлення основ особистості, тому всю діяльність спрямували на:

- вивчення педагогічної спадщини В.О.Сухомлинського з метою забезпечення всебічного, гармонійного розвитку особистості дошкільників та їх творчих здібностей;
- забезпечення інтегрованого підходу до використання творів в різних видах дитячої діяльності;
- розвитку творчих здібностей у дітей засобами образотворчої, театральної, музичної, художньо-мовленнєвої, самостійної художньої діяльності.

В.О.Сухомлинський твердив, що саме в природі вічне джерело дитячого розуму. Про це щоденно пам'ятає колектив дошкільного закладу і вишукує можливості для того, щоб як радив великий педагог, «перші наукові істини дитина пізнавала в навколишньому світі, де б джерелом думки була краса і невичерпна складність природних явищ» [2, с. 215]. А це можливо при умові, коли більше часу проводити з дітьми у безпосередньому спілкуванні з природою.

В дошкільному закладі створено еколого-розвивальне середовище, що є особистісно орієнтованим, яке поєднує природне, предметне, соціальне та середовище внутрішнього «Я», що дає змогу максимально розгорнути творчу активність дошкільнят. В усіх вікових групах створені дієві куточки природи. Кожен об'єкт природничих куточків сприяє екологічному вихованню дітей, спонукає дитину до діяльності: пізнавальної, естетично-споглядальної, творчої, морально-ціннісної, практично спрямованої.

Тож після вивчення та опрацювання досвіду роботи геніального педагога, та спираючись на свій набутий досвід, колектив виділив наступні форми роботи:

«Віконце в природу» - спонтанне спостереження за випадковим явищем. Це вміння бачити незвичне у звичайному. Проводиться в ранкові години від 3-х до 5-ти хвилин, мета яких поставити перед дітьми проблему: «Що ви бачили?», «Що ви чуєте?», «Що ви про це думаєте?». Адже такі спостереження, в основі яких лежать відчуття і сприймання, створюють надійний фундамент для правильного розуміння природи, розвитку уяви, творчого мислення.

«Хвилинка доброти» є обов'язковими на кожній прогулянці. Проводяться індивідуально або з групою дітей середнього та старшого віку. Перед дітьми ставиться проблемна ситуація і пропонується вирішити її на практиці. Цінність їх в тому, що у дітей виникає бажання висловити свого відношення до певного об'єкта та відтворити його у своїх малюнках, а також виховується чуйність і почуття співпереживання до всього живого.

«Хвилинка мислення» проводяться на денній прогулянці, основа яких складає відповіді на різноманітні - «Як?», «Чому?», «Від чого?», що стимулює дітей до міркування, творчого розв'язання поставленого завдання.

«Традиційні заняття» - проводяться 1 раз на тиждень в кожній віковій групі, які інтегровані з художньою літературою та зображувальною діяльністю.

«Засідання читайликів» - проводяться у вечірні години у всіх вікових групах, що дають змогу познайомити дітей з творами В.О.Сухомлинського на природничу та морально-етичну тему. Прослухавши та проаналізувавши казку чи оповідання діти відтворюють його зміст за допомогою нетрадиційних технік зображення.

«Подорожі в природу» проводяться 1 раз в місяць з дітьми молодшого дошкільного віку та 1 раз в тиждень зі старшими дошкільниками на прогулянці. Неоціненне значення творчих завдань під час «подорожі в природу», адже на основі прослуханих творів діти старшого дошкільного віку придумують свій кінець казки, замінюють персонажів, самостійно складають казочки та проявляють творчість, фантазію під час виконання ілюстрацій до них.

Педагогами використовується динамізм «подорожей», застосування цікавих форм залучення дітей до використання в роботі з дітьми завдань оцінно-творчого характеру (музичні та пластичні імпровізації, словотворчість, робота з природним матеріалом), адже, чим більший життєвий досвід, чим багатший активний та пасивний словник дитини, тим більше в неї є потреби творити щось своє.

Також педагогами розроблено блокові екологічні стежки: «Дерева», «Птахи», «Квіти», «Комахи». Допомагають здійснити маршрут в осінню пору – горобчик, взимку – сніжинка, навесні – метелик, влітку – коник-стрибунець. До кожного об'єкта підібрано науковий опис, ілюстрації, вірші, оповідання, монологічні описи. Під час «літературних хвилинок» діти проявляють творчі нахили, складаючи описові розповіді про об'єкти спостереження, дарують їм мовні подарунки у вигляді компліментів, підбираючи епітети, влучні вислови, порівняння.

Дошкільний заклад великого значення надає проектній діяльності. Результати екологічних проектів «Краплинка», «Птахи – наші друзі», «Світ комах», «Квіти», «Природа Космосу», «Візит до дерев», «Моя планета Земля», «Лікарські рослини», «Весняна палітра» та ін. оформлені у вигляді відеофільмів, фотоальбомів, стінних газет, книги скарг природи, виставок. Діти, вихователі, батьки мають можливість оцінити результати проекту, творчий підхід до виконання завдань.

Практикується проведення екологічних акцій: «За чисте довкілля», «Збережемо ялинку», «Нагодуй горобчика», «Обережно, первоцвіти!», що сприяють формуванню основ екологічної культури у дошкільнят, розвитку ініціативності, творчості та фантазії. Діти разом з дорослими виготовляють вироби з штучних та покидькових матеріалів, проявляючи креативність.

Твори В.О.Сухомлинського використовуються на заняттях з зображувальної діяльності. З цією метою створені художні осередки, де до послуг малят гуаш, олівці, фломастери, штампи, кольорова крейда, тички, глина та кольорове тісто, заготовки для аплікації, трафарети тощо. Найбільш доступними для дітей виявились нетрадиційні техніки малювання пальчиком, тичком, квачиком, свічкою, за допомогою трафаретів, кулькових дезодорантів, мильних бульок, зубної щітки, штампування, малювання «по мокрому», солоною та солодкою водою, за допомогою зібганого паперу, кляксографія, ниткографія, монотипія тощо.

Заняття з зображувальної діяльності проводяться інтегровано з художньою літературою, рідною природою, музичною діяльністю, що підсилює емоційне сприймання твору, сприяє розвитку творчості у дітей. Невід'ємною частиною кожного заняття є розглядання пейзажів, репродукцій картин, спостереження об'єктів реального світу на основі прочитаного твору та відтворення його змісту самими дітьми.

Дошкільний заклад живе за принципом ні дня без казки. Разом з дітьми казки не тільки розповідаються, обговорюються, а й театралізуються і драматизуються, завдяки чому розвивається фантазія дошкільнят, акторські здібності, в їхній уяві виникають яскраві образи літературних героїв. Відповідно до цього розроблено план театрального гуртка «На сцені герої Сухомлинського».

В.Сухомлинський наголошував, що не можна допускати, щоб талановиті, обдаровані діти працювали нижче своїх можливостей. З цією метою створено різноманітні гуртки за інтересами дітей: «Чарівні пальчики», «Орігамі», «Талановиті пальчики», «Дивовижні кружечки».

І як результат роботи по впровадженню педагогічної спадщини В.О.Сухомлинського, на базі дошкільного закладу проведено творчий звіт «Екологічне виховання дошкільнят», методичний день «Інтеграція мистецької діяльності», майстер-клас «Малюємо за творами В.О.Сухомлинського».

Дані форми роботи продемонстрували творчий підхід педагогів до використання творчої спадщини великого педагога в різних видах дитячої діяльності.

Відповідно маємо наступні напрацювання:

- створені відповідні умови в дошкільному закладі для роботи по використанню педагогічної спадщини В.О.Сухомлинського з метою формування творчих здібностей у дошкільнят;
- розроблено систему роботи по впровадженню літературних творів в освітній процес дошкільного закладу;
- значно зросли морально-ціннісні якості та розвинулась творчість дітей.

Колектив закладу презентував досвід роботи по впровадженню педагогічної спадщини В.О.Сухомлинського на міських, обласних та республіканських педагогічних виставках, за що нагороджений грамотами та дипломами.

Підводячи підсумок, слід наголосити, що Василь Олександрович неодноразово повторював, що в кожній людині є «золота жилка», і майстерність педагога полягає в тому, щоб розкрити обдарованість людини, спрямувати її на ту життєву дорогу, де вона принесе найбільшу користь суспільству. Тому впевнені, що завдяки неоціненному досвіду В.О.Сухомлинського ми зуміємо виховати дитину творчою особистістю, яка буде вершиною моральної, інтелектуальної, естетичної досконалості.

Список використаної літератури

1. Сухомлинский В.А. О воспитании. - М. 1975. – С. 1 - 125.
2. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям К.: Рад. школа, 1973. – С. 2-51.
3. Семез А. Виховання людини у творчості В.О.Сухомлинського // Початкова школа. 1998. – № 7. – С. 40.
4. Прокопчук Л. Сутність педагогічних ідей В.Сухомлинського // Дитячий садок. 2009. - № 36. – С. 14.

Клинчук Зінаїда Василівна
(ДНЗ № 29 м. Житомира)

ОРГАНІЗАЦІЯ ПОШУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ РОБОТИ У ПРИРОДІ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

В умовах сьогодення увага акцентується на ефективності процесів соціалізації, індивідуалізації розвитку пізнавальної активності дошкільників. У зв'язку з цим гостріше постає проблема організації пошуково-дослідницької роботи, адже застарілі методи та форми методичної роботи вже не спрацьовують.

Пошуково-дослідна діяльність розглядається Н. Лисенко як "організована педагогом діяльність дітей, у якій вони шляхом самостійного відкриття природи, розв'язання проблемних завдань, практично перетворюваних дій одночасно оволодівають новими знаннями, а також уміннями та навичками їх подальшого самостійного набуття".

Організація пошуково-дослідної діяльності повинна допомогти дітям: правильно орієнтуватися у формуванні активності пізнавальних інтересів у процесі ознайомлення з довкіллям; сприяти формуванню колективної думки і критичної оцінки щодо фактів негативного ставлення чи згубного впливу на природу; формувати практичні вміння та навички активної пізнавальної діяльності, моральні якості, які виховуються в умовах колективних видів діяльності.

На етапі реформування дошкільної освіти гостро постала проблема відродження методу нескладного експериментування та його впровадження в практику роботи ДНЗ.

Видатні педагоги минулого Є. Водовозова, Є. Тихєєва надавали великого значення проведенню нескладних дослідів із залученням дошкільників, вважаючи, що в процесі проведення дослідів діти повинні спостерігати, діяти, мислити, робити самостійні висновки.

Над проблемами застосування методу нескладного експериментування в роботі з дошкільниками в Україні працювали науковці: Н. Яришева, З. Плохій, Н. Лисенко, Г. Беленька, С. Єлманова та інші. Вони розробили структуру, умови та зміст дослідної діяльності дошкільників.

Для розвитку спостережливості Є. Водовозова рекомендувала спиратися на активність дітей, показувати предмети з усіх сторін. Вона пропонувала проводити дослід, які б показували дітям властивості явищ у природі, підводили їх до встановлення зв'язків. Дослідницька діяльність допомагає усвідомити причинно-наслідкові зв'язки, які важко виявити під час спостереження.

Нескладний дослід – це особливий вид спостереження, що організовується в спеціально створених умовах. Під час проведення

нескладних дослідів має забезпечуватись чуттєве сприймання, практична діяльність дітей і словесне обґрунтування. І лише такий органічний зв'язок сприятиме максимальній активізації розумової діяльності дошкільників. В експериментуванні для дошкільників слід брати до уваги одну з умов його ефективності: нові знання, як результат "відкриттів" кожної дитини, мають формуватися на знаннях, засвоєних нею раніше.

Беручи за основу структуру проведення складного досліді і враховуючи чуттєво-предметну сутність пошуково-дослідницької діяльності, слід виділити в її організації такі елементи: діяльність вихователя в галузі екологічного виховання; задум і планування діяльності, визначення її мети, засобів, змісту, складників до початку і після закінчення дослідження; практична робота вихователя і дітей; інтерпретація результатів цієї діяльності в інші види з дещо зміненим змістом, завданнями та умовами .

Отже, слід виділити два головні аспекти проведення складного досліді: належність до теоретичного пізнання; належність до практики. Це зумовлює чітке визначення змісту пошуково-дослідницької діяльності в різних вікових групах: проведення експерименту з об'єктами і явищами природи в обсязі нині діючих програм.

Характерною особливістю пошуково-дослідницької діяльності є те, що вона репрезентує активні методи, невід'ємною ознакою яких є зміни в об'єктах пізнання, тому вихователь має забезпечити умови для активності кожної дитини. Для цього треба правильно спланувати і провести даний експеримент, забезпечити чуттєве сприймання і практичну діяльність дітей.

Становлення пізнавальної активності відбувається по-різному на різних вікових етапах (у молодшому віці дитина звертається із запитанням "чому?" до дорослого, а старший дошкільник таке запитання ставить собі), характер взаємодії дорослого з вихованцями різного віку також має бути різним. При цьому дорослий повинен спрямувати пізнавальну активність дітей на конкретні предмети і явища. Для встановлення рівня розвитку пізнавальної діяльності дошкільників ми використовували тест "Картинка". Його суть полягає в тому, що дитині пропонують картинку, на якій зображено кілька персонажів у дії без ознак причин того, що на ній відбувається. Розповіді дітей дають змогу встановити рівень пізнавальної активності кожного з них. Було виділено наступні рівні: *високий рівень* (достатньо сформована пізнавальна активність), *середній рівень* (недостатньо сформовані пізнавальний інтерес та ініціатива, недостатньо розвинені мислительні операції, не сформована довільність пізнавальних інтересів, не сформоване вміння сприймати та розв'язувати завдання), *низький рівень* (недостатньо розвинені пізнавальні процеси, відсутнє довірче спілкування з дорослими). Із вихованцями старшої групи пошуково-дослідницька

робота проводиться за різними напрямками: "Повітряна таємниця", "Таємниця води", "Льодова таємниця", "Лід – твердий, слизький", "Лід тоне у воді", "Лід тане, якщо його посипати сіллю"; "Вода – це рідина", "Колір води залежить від барвника", "Смак води залежить від розчинених у ній речовин", "Вода, що оточує нас, не завжди чиста, але її можна очистити", "Солона вода важча за яйце", "Овочі, фрукти та інші продукти у своєму складі мають воду", "У воді є повітря"; "Повітря немає в оточуючих предметах", "Повітря всередині нас", "У воді немає повітря" та інші досліді.

Кондратець Інна Вікторівна

(Рівненський державний гуманітарний університет,
Управління освіти і науки Новоград-Волинської міської ради)

ФОРМУВАННЯ РЕФЛЕКСИВНОЇ КУЛЬТУРИ ПЕДАГОГІВ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ЯК ЗАСІБ ІННОВАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Перебудова зовнішнього і внутрішнього простору освітніх систем стала такою потужною, що педагог в потоці інформаційного буму не може, не встигає і не вміє адекватно оцінити та проаналізувати, які інновації є ефективними. В більшості випадків відбувається механічне та формальне впровадження в практику роботи нововведень, які приносить тимчасові результати й зміни, а потім зникають, поступаючись наступним новаціям.

У таких умовах назріла необхідність консолідувати зусилля андрагогічних служб різного рівня задля вироблення механізму формування у педагогів здатності не тільки накопичувати знання, досвід й навички, а й виховувати звичку і вміння розуміти власний внутрішній світ і сутність взаємодії з іншими людьми, критично аналізувати та осмислювати власну діяльність, бути спроможними вибудовувати стиль спілкування з дітьми у новому форматі, адекватно оцінювати новітні технології і бути до них готовими.

Новим орієнтиром у діяльності таких служб має стати не стільки процес інформування педагогів про наукові досягнення та досвід інноваційної практики, скільки організація інноваційної діяльності самих педагогів шляхом самоосвіти, самоорганізації й саморозвитку через опанування новими компетенціями. Надзвичайно важливим у цьому аспекті є навчання педагогів поетапному плануванню власної інноваційної діяльності на основі конкретизації завдань реалізації кожного етапу, визначення змісту й очікуваних результатів у відповідності до загальної мети здійснюваної роботи. З огляду на

зазначені проблеми актуальним стає питання формування рефлексивної культури у педагогів дошкільних навчальних закладів.

Вивчення досвіду професійної діяльності педагогів ДНЗ показує, що реальна практика майже позбавлена процесу рефлексії. Педагоги не володіють навичками самоаналізу професійної діяльності, відчують дефіцит супроводу рефлексії в процесі професійного самоудосконалення, залежні або від зовнішніх вимог, або від низького рівня власної педагогічної культури. Відсутність використання в практиці роботи дошкільних навчальних закладів рефлексивного механізму позбавляє педагогів можливості збільшувати об'єми отримуваної професійної інформації і включати в діяльність ті знання, які відповідають її логіці; встановлювати «суб'єкт-суб'єктні» стосунки з учасниками освітнього процесу; і, врешті, розвивати рефлексивну свідомість.

Для рішення цих задач нами була розроблена багаторівнева технологія формування рефлексивної культури педагогів, яка, враховуючи здатності й особливості кожного педагога, уможливорює розвиток у них рефлексивних здібностей, умінь та знань.

Мету даної технології ми бачили у наповненні життя педагогів сенсом, формуванні її осмисленої, ціленаправленої продуктивної взаємодії зі світом людей, природи, техніки та різними галузями знань про довкілля.

Технологія формування рефлексивної культури передбачає створення у системі навчання дорослих відповідних педагогічних умов: удосконалення освітнього процесу, зорієнтованого на розвиток мотивації саморефлексії; усвідомлення педагогами дошкільних навчальних закладів значущості рефлексії та сутності рефлексивної культури; діагностування та корекція розвитку саморефлексії; включення педагогів у рефлексивну діяльність на основі отримання і застосування рефлексивних знань, умінь та здібностей; поетапне формування рефлексивної культури через творчі форми роботи [1, с.64].

Головним засобом андрагогічного керівництва процесом розвитку рефлексивної культури у педагогів ми обрали педагогічну підтримку, яка здійснюється на основі таких принципів: безумовне прийняття педагога з усіма його особливостями, що сприяє реалізації внутрішнього потенціалу педагога; рівнопартнерська взаємодія педагогів та андрагогів, яка сприяє особистісно-професійному становленню педагога; творчість і самотворчість у процесі професійної діяльності, що розкриває творчий потенціал кожного педагога.

В основу організації технології формування рефлексивної культури покладені рекомендації І.Дичківської, яких мають дотримуватись андрагоги різних рівнів:

1) допомагати педагогам усвідомлювати цінність педагогічної діяльності;

2) сприяти розвитку аналітичних здібностей, які у поєднанні з іншими становитимуть основу педагогічної майстерності кожного педпрацівника; використанню у практиці роботи результатів сучасних наукових досліджень; здійснюванню саморефлексії поведінки, практичної діяльності;

3) формувати у педагогів потребу до постійного особистісного та професійного самовдосконалення [2, 16].

Матрицею для технології формування рефлексивної культури стала структура технології психолого-педагогічного проектування П³, розроблена лабораторією психології дошкільника Інституту психології ім. Г.С.Костюка НАПН України (автори ідеї: завідувача лабораторією, доктор психологічних наук Т.Піроженко та провідний співробітник лабораторії, кандидат психологічних наук С.Ладивір) [4, с.69].

Система формування рефлексивної культури педагогів вміщує методи: створення мотивації діяльності; організації пізнавальної діяльності педагогів, спрямованої на одержання нової інформації; репродукції знань та формування умінь і навичок; систематизації й узагальнення одержаних знань; організації творчої діяльності, яка є необхідною для використання знань, умінь і навичок у нових умовах на творчому рівні.

Процес формування рефлексивної культури у педагогів дошкільних навчальних закладів ми умовно розділили на п'ять етапів:

- 1) мотиваційно-цільовий,
- 2) інформаційний,
- 3) репродуктивно-узагальнюючий,
- 4) творчий,
- 5) рефлексивно-оцінювальний.

У кожному етапі враховані три рівні сформованості структурних компонентів рефлексивної культури (самоствлення, самопочуття, самопізнання, самооцінка, самоаналіз, самоконтроль): достатній, середній, низький. Робота з формування рефлексивної культури педагогів ведеться за трьома векторами: 1) рефлексія особистого життя; 2) рефлексія власної професійної діяльності; 3) рефлексія як складова частина взаємодії з дітьми.

Формування рефлексивної культури педагогів дошкільних навчальних закладів здійснюється за допомогою інтерактивних ігор та вправ, тренінгів, методів та прийомів концентрованого навчання та фреймового підходу, нетрадиційних методичних заходів (дебати, коучинг, майстер-клас, конкурс «Портфоліо педагога», конкурс творчих есе «Садочок рідний, ти – моє життя!» тощо), засідання школи педагогічної майстерні, клубу молодого педагога.

Методика проведення ділових ігор та інтерактивних вправ, покликаних сприяти проявам самопрограмування, самоконтролю та самооцінки педагогів, змістовно розкрита у збірках під авторством

Т.Поніманської та Ю.Манилюк, і може бути використана в рамках технології [5, 3].

Отже, з формуванням рефлексивної культури у педагогів дошкільних навчальних закладів ми пов'язуємо можливість рішення багатьох кардинально важливих питань: підготовки педагогів до духовно-творчої самореалізації, що виявляється, насамперед, у відході від шаблонів і стереотипів; у виробленні програми вимог до себе, до процесу і результатів діяльності; усвідомлення педагогом змісту своєї професії; знаходження зацікавленого, критичного відношення до різних її аспектів; послідовного збагачення професійного досвіду і майстерності, готовності до інновацій у власній професійній діяльності. Професійно-особистісна рефлексія педагога як якості особистості створює основу для наповнення його професійних дій ціннісним змістом, прагненням і здатністю до творчого пізнання, інноваційного пошуку і суттєвого перетворення власної педагогічної дійсності.

Список використаної літератури

1. Бизяева А.А. Психология думающего учителя: педагогическая рефлексия - Псков: ПГПИ им. С.М.Кирова, 2004. – 216 с.
2. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: навч.посіб. / К.: Академвидав. – 2004. – 352 с.
3. Манилюк Ю.С. Шляхи удосконалення управлінської діяльності керівника дошкільного навчального закладу. Актуальні проблеми психології. Т.IV: Психолого-педагогічні основи розвитку особистісного потенціалу дитини в сучасному суспільстві. Збірник наукових статей / За заг. ред. проф. С.Д.Максименка та канд.психол.наук С.О.Ладивір. – Київ, 2006. – С.172-241.
4. Піроженко Т.О. Особистість дошкільника: перспектива розвитку: Навчально-методичний посібник. – Тернопіль: Мандрівець, 2010. – 136 с.
5. Пониманская Т.И. Формирование творчества студентов в педагогических играх / Т.И.Пониманская // Методы формирования у студентов педвузов интереса к профессии: сб.статей. – М., 1992. – С.62-66.

Кравчук Людмила Миколаївна

(Житомирський центр розвитку дитини № 69)

СИСТЕМА ПОШУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ РОБОТИ ДЛЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Новою тенденцією в терії і практиці виховання дітей старшого дошкільного віку є включення пошуково-дослідницької діяльності засобами екологічного виховання як складової в систему навчально-

виховної роботи центра розвитку дитини з метою всебічного розвитку дитини.

З метою формування системи наукових знань, поглядів, переконань, які закладають основи відповідального та дійового ставлення до навколишнього природного середовища у Житомирському центрі розвитку дитини № 69 було створено природознавчий гурток «Таємниці природи» для дітей старшого дошкільного віку. Змістова характеристика роботи передбачає розкриття перед дітьми багатогранної цінності природи.

У Житомирському центрі розвитку дитини № 69 педагоги для своїх вихованців не тільки носії знань, а й зразок для наслідування. Організація діяльності дітей у процесі гурткової роботи відбувається через самостійні відкриття, розв'язання проблемних завдань, різноманітні дії з природними об'єктами завдань, різноманітні дії з природними об'єктами. Слід зазначити, що оволодіння новими знаннями, вміннями та навичками пов'язане з практичними перетвореннями об'єктів природи, які набувають характеру експериментування, нескладної пошуково-дослідницької діяльності. Завадяки такому пізнанню природи під керівництвом педагогів здійснюється досить глибока самостійна діяльність дітей з об'єктами та овищами, відбуваються їх різноплановий аналіз, порівняння, зіставлення тощо.

Заняття № 1

Тема: Дослідження явища виникнення тіні. Визначення довжини та напрямку тіні протягом дня.

Мета. Виховувати спостережливість, допитливість. Вчити ставити перед собою дослідницьке завдання, висловлювати припущення, робити висновки базуючись на результатах досліджу.

Обладнання. Дерев'яний кілок забитий в землю на відкритій місцевості, всі інші предмети, споруди, дерева, розташовані на майданчику, рулетка.

Дослід № 1

Хід досліджу

1. Стати на сонячне місце. Виявити тінь, яку відкидає предмет. Визначити форму тіні.

Висновок: у сонячну погоду всі предмети утворюють тінь. Форма тіні відповідає формі предмета.

2. Визначити на дотик де тепліший предмет: на сонячній чи затіненій стороні.

Висновок: освітлена сторона нагрівається сильніше.

3. Діждатись, поки сонце закриють хмари, або у похмурий день і виявити, чи відкидають тінь предмети.

Висновок: тінь з'являється тільки в сонячний день, коли сонячним променям не перешкоджають хмари.

Дослід № 2

Обладнання те саме, що і у попередньому досліді.

Припущення: тінь має однакову довжину протягом дня; напрямок тіні завжди однаковий (чи різний); довжина тіні залежить від положення сонця на небі.

Хід дослідів

Визначити довжину і напрям тіні о 8 годині ранку. Провести лінію, яка позначить довжину і напрям тіні в цю годину. Аналогічне вимірювання провести о 12 годині, о 16 годині та о 18 годині. Одночасно помічати положення сонця на небі та його відносну висоту.

Висновок: Тінь найкоротша о 12 год. дня, коли сонце знаходиться у найвищій точці неба. Найдовша тінь вранці і ввечері – сонце в цей час знаходиться низько над лінією горизонту. Напрямок тіні протягом дня змінюється і залежить від положення сонця.

Примітка: такий дослід доречно проводити декілька разів на рік (у різні пори року). За результатами вимірів та їх замальовок можна зробити висновок, що сонце в різні пори року має різну висоту стояння над лінією горизонту, і тому тіні виміряні в одну і ту ж годину, але в різні пори року будуть істотно різнитись. Влітку вони будуть коротші, а взимку довші.

Заняття № 2

Тема: Дослідження властивостей вітру переміщувати легкі предмети, змінювати напрям руху.

Мета: Виховувати допитливість, небайдуже ставлення до навколишнього. Розвивати вміння висловлювати здогади, мотивувати свою думку, робити висновки за результатами спостережень.

Обладнання: Пластиковая пляшка із вирізаною середньою частиною і загнутими lopастями, вирізаним дном, насаджена на забитий в землю кілок; мильні бульбашки, насіння кульбаби, іграшка для запуску мильних бульбашок.

Хід дослідів

1. Насадити відповідним чином вирізану пляшку на кілок. Спостерігати, як пляшка починає рухатись залежно від сили вітру. Рух може бути повільним або швидким. Пляшка може рухатись в одному напрямку, або змінювати напрям руху.

2. Запускати мильні бульбашки. Спостерігати за напрямком їхнього руху, швидкістю переміщення.

3. Достигле насіння кульбаби здмухнути із квітколожа та спостерігати за його переміщенням.

Висновок: У вітряний день прилад рухається. Швидкість його обертання залежить від сили вітру. Напрямок руху приладу змінюється в залежності від напрямку руху вітру. Вітер здатний переносити легкі предмети з місця на місце.

Вітер може бути корисним, коли рухає лопасті вітряних млинів, лопасті вітряних електростанцій, коли надуває вітрила на вітрильних кораблях, переносить насіння дикорослих рослин. Але він може приносити і шкоду, коли ламає дерева, обриває дроти електропередач, зносить дахи.

Заняття № 3

Тема: Ознайомлення із дослідницьким куточком, його обладнанням, матеріалами, кімнатними рослинами.

Мета: Виховувати допитливість, бажання більше дізнатись про таємниці навколишнього світу. Ознайомити дітей з обладнанням дослідницького куточка, його призначенням та з кімнатними рослинами.

Матеріал та обладнання: Лупа, колби, пробірки, склянки, скляні трубочки, фільтрувальний папір, ящик із різними субстратами (щебенем, піском, глиною, поживним ґрунтом), палочки для рихлення ґрунту в горщику із квітами, зразки речовин, що будуть досліджуватись (сіль, цукор, мінеральні добрива), кімнатні рослини.

Хід заняття

Сьогодні, діти, ми з вами відкриємо таємницю цієї шафи (показую на шафу дослідницького куточка). Я знаю, що ви допитливі діти, задаєте багато запитань. А от вміст цієї шафи допоможе вам самим знаходити відповіді на власні запитання. Тільки потрібно ближче познайомитись із цим таємничим куточком. Дістаю та показую лупу. Це прилад, який може в декілька разів збільшити всі дрібні предмети. Він має збільшувальне скло, вставлене в оправу та ручку. Це – лупа. Завдяки лупі ви можете роздивитись які чудові вусики має комар, якими лусочками вкриті крильця метелика, можете побачити, як влаштована квіточка незабудки чи споришу. Пропоную розглянути через збільшувальне скло квіточку фіалки. Помічаємо там не тільки великі пелюстки, а і збільшені пилячки тичинок та маточку. Так само розглядаємо спорангії на листі папороті. Переконаємось, що лупа дійсно в декілька разів збільшує всі дрібні предмети і дає змогу їх краще розглянути. Далі демонструю дітям склянки, колби пробірки, скляні трубочки. Розповідаю, що це спеціальний лабораторний посуд. Його можна нагрівати на вогні спиртівки, він не трісне при нагріванні. Цей посуд нам згодиться тоді, коли ми будемо досліджувати властивості води. А от відкрити таємниці повітря нам допоможе склянка, поліетиленовий кульок, паперова спіралька, свічка і навіть звичайна газета і лінійка.

В куточку природи ми будемо постійно спостерігати за його “мешканцями”- рослинами. Ми навчимося розуміти мову рослин. Ми навчимося помічати що в даний момент потребують рослини: води, світла, тепла чи підживлення. Навчимося вирощувати нові рослини не тільки з насіння, а із шматочка гілочки, і навіть із одного листочка.

Отже, наш дослідний куточок навчить вас робити свої великі відкриття. І дарма, що можливо, ці відкриття вже давно зробили інші

люди. Згодом, коли виростите, набуті навички і вміння дозволять вам розкрити такі таємниці, які ще досі невідомі жодній людині.

Заняття № 4

Тема: Кімнатні рослини – гості із різних куточків нашої планети. Диференційований догляд за ними.

Мета: Виховувати допитливість, естетичний смак. Дати поняття про кімнатні рослини, їхнє походження, умови зростання на батьківщині. Вчити розуміти тісний зв'язок між зовнішнім виглядом рослин та природними умовами, в яких вони ростуть. Вчити створювати подібні умови в кімнаті підбираючи ґрунт, регулюючи полив, температуру та освітлення.

Матеріали та обладнання: кімнатні рослини: фастхедера (ліана), папороті, бегонії, герані, алое, каланхое, кактуси. Зразки різних субстратів: пісок, дрібний щебінь, глина, поживний ґрунт. Предмети догляду за рослинами: поливалка, пульверизатор, палочка для рихлення ґрунту. Демонстраційні картини із зображенням різних природних зон.

Хід заняття

Підвожу дітей до куточка природи. Пропоную помилуватись нашими кімнатними рослинами. Вони справді виглядають дуже ошатно. Радують око своєю розкішною зеленню довгі вайї папоротей, виблискують глянцем листя китайської троянди, а між листям пломеніє її темно-червона, пишна квітка. Звертаю увагу на гнучку високу фастхедеру, яка має струнке тонке стебло, яке тягнеться вгору, використовуючи як опору натягнутий шпагат. Якщо їй створити умови, вона може вирости аж до стелі, обвити всі стіни. Адже ця рослина – ліана. А ось розвернули листя до вікна і світла дві родички – бегонії. Листя у них гарне – різьблене. Воно схоже за формою, але різне за розміром і забарвленням. Одне зелене, а інше темно-вишневе із зеленими плямками. Одне велике, а інше маленьке. Добре помітно, що листя цих рослин соковите. А ось і різдвяник розкинув у всі сторони свої лускоподібні стебла-листочки, розрісся широко у всі боки, а на кінчиках листочків помітно малесенькі бульбашки. Пройде небагато часу і він спалахне яскравим рожевим цвітом. Буде радувати нас квітами на новорічні і різдвяні свята. Підвожу дітей до алое та каланхое. Звертаю увагу на їхнє листя. Воно у обох рослин хоч і різної форми, але дуже товсте, ніби наповнене водою. Ці рослини – домашні лікарі. Їхнім соком можна лікувати деякі хвороби. А ось окремою групкою стоять колючі “їжачки”- кактуси. Нема у них пишного зеленого листя. Зеленіють тільки округлі, як головки стебла, а листя перетворилося у колючки. Зате, як вони гарно будуть цвісти наприкінці зими! Тільки потрібно створити їм для цього потрібні умови. Далі оглядаємо ошатні фіалочки, які горнуть до землі, ростуть невеличкими кущиками, мають опушене товсте листячко, а які гарні голубі і рожеві квіти!

Завершуємо огляд кімнатних рослин. Запитую у дітей, як вони думають, звідки прибули до нас всі ці квіти, чи знають вони де їхня батьківщина? Вислуховую думку дітей. Далі підвожу їх до демонстраційних картин, на яких зображені різні природні зони нашої планети. Ось розкішні вологі тропічні ліси. Високі дерева обвиті плющем, різними ліанами, із стовбурів дерев звисають рослини дуже схожі на наш різдвяник. Вони ростуть не в землі, а прямо на стовбурах дерев, у дуплах. Кругом ростуть папороті. Листя у всіх рослин дуже велике, зелене соковите. Але тропічний ліс погано освітлений сонцем – занадто густо там ростуть рослини. Тому там панують сутінки. Пропоную дітям визначити, чи є у нашій груповій кімнаті вихідці із цього лісу. Разом визначаємо що це папороті, фастхедера, бегонії, а ще різдвяник. Ось чому він росте у невеликому горщику. Адже у себе на батьківщині він звик рости не в землі, а на стовбурах дерев. Разом приходимо до висновку, що цим рослинам насамперед потрібен поживний ґрунт, частий полив та обприскування, неяскраве сонячне освітлення, але достатньо тепла.

Далі розглядаємо картину, на якій зображені посушливі степи та пустелі. Зразу звертає на себе увагу рослинність ніби покрита пилом, земля суха, потріскана, щербениста. Вочевидь цим рослинам потрібно мати багато життєвої сили, щоб знайти глибоко в землі воду, мати таке листя, яке могло б накопичувати в собі воду і не випаровувати її дарма. У себе в групі зразу ж знаходимо такі рослини – це алое, каланхое, кактуси. Для того, щоб вони добре себе почували в ґрунтову суміш потрібно добавляти пісок, дрібні камінці. Поливати рідко, але щедро. А ось кактуси взимку взагалі не поливають, тільки оббризкують водою із пульверизатора.

Починаємо розглядати таблицю із зображенням гірської місцевості. Рослини там дрібні, тиснуться до землі, часто мають опушені листочки. В горах мало доброго поживного ґрунту, він там піщаний, щербенистий. Там часто дмуть холодні вітри. Рослини ніби притискуються до землі. Знаходимо у себе в груповій кімнаті таких гірських мешканок. Це фіалочки. Їх привезли із африканських гір мандрівники. Вони для гарного росту потребують невеличких горщиків із легким піщаним ґрунтом, помірного поливу, та неяскравого освітлення.

Ось ми і здійснили з вами уявну мандрівку в різні райони нашої планети. Ближче познайомились із тамтешніми природними умовами. Отже зможемо правильно доглядати за нашими кімнатними рослинами.

Показую дітям як правильно поливати рослини відстояною водою із поливалки, як потрібно оббризкувати листя із пульверизатора, витирати із листя пил, рихлити палочками ґрунт в горщиках. Пропоную розповісти вдома про все, що дізнались на сьогоднішньому занятті.

Заняття № 5

Тема: Вода – необхідна складова життя. Дослідження властивості води бути добрим розчинником. Досліди по розчиненню цукру, солі, добрив. Виготовлення перенасиченого розчину солі та створення умов для її кристалізації.

Мета: Виховувати бережне ставлення до води. Вчити розуміти, яке значення має вода для забезпечення життя. Дослідити властивість води розчиняти різні речовини, випаровуватись та зробити висновок за результатами досліду.

Матеріал та обладнання: Склянки для води, чайні ложечки, неглибока тарілочка, сіль, цукор, добрива для кімнатних рослин.

Хід роботи

Сьогодні, діти, я хочу вас познайомити ближче із вашою давньою знайомою. Так, так, я не помилилась. Ви справді давно знаєте цю речовину, але ближче знайомство буде цікавим.

Ця речовина – вода. Звичайна вода – сповнене таємниць диво природи. Вода – найпоширеніша речовина на землі. У чистому вигляді вона не має ні запаху, ні смаку, ні кольору. Але насправді вода ніколи не буває такою. Це відбувається тому, що вона активно вбирає у себе, розчиняє в собі і проникає сама майже в усе, що її оточує. Водою заповнені океани, моря, річки, озера, болота, струмки і... калюжі. Вода є і в повітрі. У воді зародилося життя. Ми і самі значною мірою складаємося із води. Без води неможливе існування всього живого.

Сьогодні ми перевіримо твердження, що вода розчиняє в собі різні речовини.

Дослід № 1

У три прозорі склянки наливаємо води. Визначаємо, що вода прозора, без запаху, безколірна рідина. Для розчинення у воді візьмемо сіль, цукор і мінеральні добрива. У кожену склянку покладемо по одній чайній ложці кожної речовини (склянки відповідно позначені). Спостерігаємо, що ці речовини опустились на дно склянок і там лежать. Розчиняються вони повільно. Пропоную пришвидшити цей процес і помішати воду в склянках ложечкою. Діти розмішують воду і помічають, що цукор розчинився повністю, а вода залишилась такою ж прозорою. У склянці з розчином солі вода трохи мутна, а на дні лежать дрібні темні нерозчинені часточки (для досліду брали кам'яну сіль). У склянці із добривом вода має слабкий рожевий колір (такий був колір добрив), а на дні теж помітні нерозчинені часточки.

Робимо висновок. Вода розчинила всі три речовини. При цьому вона змінила смак (склянки із сіллю і цукром) та колір (склянка із добривом). Розчин добрива на смак куштувати не можна. Для людини ця речовина небезпечна. Відставляємо її в куточок природи для використання в вигляді підживлення для рослин. Деякі часточки у воді не розчинились.

Пропоную продовжити дослідження властивості води розчиняти речовини. Зокрема ставимо перед собою запитання: “Скільки солі можна розчинити в склянці води?”

Дослід № 2

Утворення перенасиченого розчину солі.

У склянку із розчином солі продовжуємо додавати сіль і розмішувати її ложечкою. Спостерігаємо, що спочатку сіль розчиняється швидко. Далі процес розчинення сповільнюється і згодом зовсім припиняється.

Висновок: Певна кількість води може розчинити тільки якусь обмежену кількість речовини (у нашому випадку солі). Далі процес розчинення припиняється.

Запитую у дітей, чи можна із солоної води добути сіль? Як це можна зробити? Діти на це запитання відповісти не можуть. Пропоную провести ще одне дослідження.

Дослід № 3

Зникнення мокрого сліду на дошці (висихання).

Вологою губкою проводжу по дошці. На ній з'являється добре помітний вологий слід. Пропоную спостерігати, що із цією мокрою плямою станеться. Пляма починає швидко зникати. Ставлю дітям запитання:

- Чому пляма була темнішого кольору як дошка? (Вона була мокра).
- Чому пляма зменшується в розмірах? (Висихає).
- Куди зникає вода із плями? (Переходить у повітря).

Висновок: Вода здатна висихати, тобто переходити із рідкого стану у газоподібний. Цей процес називається – випаровуванням води. Запитую у дітей, чи не можемо використати цю властивість води для вилучення солі із води. Думки дітей розділяються. Одні кажуть, що можемо, а інші думають, що з водою випарується і сіль. Пропоную перевірити чия думка була правильною.

Дослід № 4

Кристалізація солі із перенасиченого розчину.

Наливаємо трохи перенасиченого розчину солі у мілку тарілочку (щоб пришвидшити процес випаровування) та ставимо її на теплу батарею центрального опалення (з тією ж метою). Домовляємось перевірити результат досліду через декілька годин.

Тим часом у куточку природи виливаємо розчин добрив у поливалку і поливаємо ним (підживлюємо) квіти.

Наступного дня перевіряємо що сталося із розчином солі в тарілочці на батареї. Спостерігаємо, що на дні тарілочки утворились чисті, правильної форми кристали солі.

Робимо висновок. Із перенасиченого розчину солі випаровується тільки вода, а сіль залишається. Так можна добувати чисту сіль із розчину солі.

Насамкінець загадую дітям загадку:

Що за дивне створіння:
Виростає без коріння
І не має зовсім цвіту
А всьому потрібне світу,
Хоч родилось із води,
Пропаде, як вкинь туди.

Провівши таку дослідницьку роботу діти легше зможуть здогадатись, що це сіль.

Заняття № 6

Тема: Очищення забрудненої води способом фільтрації (через паперовий фільтр), коагуляції (за допомогою коагулянта “Ива”), та методом дистилювання.

Мета: Виховувати відповідальне ставлення до збереження власного здоров'я. Дати поняття про те, що вода завжди має в собі розчинені домішки, які змінюють її смак, колір, запах. Вчити дітей очищувати воду різними способами.

Матеріал та обладнання: Склянки із забрудненою водою, з водою із водогону, лійка, фільтрувальний папір, коагулянт “Ива”, спиртівка, пробірка, скельце, чисті склянки, тримач для пробірки, сірники.

Хід заняття

На минулому занятті ми з вами довели, що вода є добрим розчинником. Вона розчиняє у собі дуже багато різних речовин. Розчинені у воді речовини змінюють її смак, колір, запах. І далеко не завжди таке явище буває корисним. Зокрема, люди повинні пити чисту воду, не забруднену різними домішками. Адже брудна вода може викликати різні захворювання.

Сьогодні ми з вами будемо вчитись очищувати воду від забруднення. Далі розповідаю, що перед нами в склянках є забруднена землею вода, є вода із водопровідного крану та різні матеріали і обладнання, які нам допоможуть очистити воду.

Дослід № 1

Очищення води способом фільтрування.

Фільтрувальний папір згортаємо конусом і вставляємо його у лійку. Лійку із фільтрувальним папером ставимо у приймальний стакан. У лійку з фільтрувальним папером повільно наливаємо брудну воду. Спостерігаємо, що відбувається. Вода починає повільно скапувати у чисту склянку. Через деякий час води накапало достатньо для порівняння її із брудною водою. Ставимо поряд два стакани: із брудною та відфільтрованою водою. Порівнюємо її, робимо висновок.

Висновок: Після фільтрування вода стала набагато чистішою, прозорішою, але вона ще не достатньо чиста. У такій воді є невидимі оку живі організми – мікроби, вони можуть викликати захворювання. Тому перед вживанням воду потрібно кип'ятити, щоб знищити шкідливі мікроорганізми.

Дослід № 2

Очищення води за допомогою коагулянту “Ива”.

Беремо воду із водопровідного крану і розглядаємо її. Вода прозора, але має ледь помітний жовтуватий колір. Таку воду очищують на водоочисних станціях і по трубах водогону направляють до споживачів. Вода тече по металевих трубах, які, на жаль, бувають іржаві, тому вода із крану буває із різними домішками. Щоб очистити таку воду, до неї потрібно додати певну кількість особливої речовини, яка всі шкідливі домішки осадить на дно. Капаємо краплю коагулянту у склянку води і залишаємо на деякий час.

Тим часом проводимо ще один дослід.

Дослід № 3

Очищення води за допомогою дистиляції.

У пробірку наливаємо брудної води. Запалюємо спиртівку і починаємо нагрівати воду у пробірці, тримаючи пробірку спеціальним тримачем. Після того, як вода закипить до отвору пробірки підносимо холодне скельце. Пара із пробірки, потрапляючи на холодне скло конденсується у краплі, і стікає у підставлену склянку. Цей явище називається дистилюванням.

Через деякий час води набирається достатньо для порівняння. Порівнюємо два зразки: вода після конденсування стала дуже чистою, вона позбавлена шкідливих мікробів, адже вони загинули при кипінні. Таку воду можна пити.

Висновок. Воду очищену за допомогою дистилювання можна вживати без застережень.

Спостерігаємо, які зміни відбулись у склянці з водопровідною водою. Вода стала напрочуд чистою і прозорою, а на дні склянки утворився рудий, желеподібний осад. Збираємо чисту воду із осаду за допомогою пластикової трубочки в чисту склянку.

Висновок. Воду очищену коагулянтом можна вживати навіть без кип'ятіння. Такий висновок є в інструкції МОЗ України доданий до цього препарату.

Отже, забруднену різними домішками воду можна очистити за допомогою фільтрувального паперу, за допомогою дистилювання та використовуючи спеціальні засоби – коагулянти. Вживати можна тільки чисту воду.

Заняття № 7

Тема: Тверда вода. Дослідження властивості води перетворюватись із рідкого стану у твердий при температурі повітря нуль градусів. Закладання дослідів по замерзанню прісної, солоної та солодкої води.

Мета: Виховувати допитливість, небайдуже ставлення до навколишнього. Розвивати вміння висловлювати здогади, мотивувати свою думку, робити висновки за результатами дослідів.

Матеріал та обладнання: Три склянки, сіль, цукор, чайна ложечка, три мілкі тарілочки.

Хід заняття

Повторити з дітьми властивості води. Пригадати, що вода може бути рідкою та газоподібною. Рідка вода – добрий розчинник. Вода може бути холодною та теплою. Запропонувати дітям дослідити, що станеться з водою, якщо її винести на вулицю, де сьогодні мороз, або поставити у морозильну камеру холодильника. А також спробувати заморозити воду із розчиненим цукром та розчищеною сіллю.

Дослід № 1

Замерзання прісної, солодкої та солоної води.

Розчинити у 100 мл води дві чайні ложки солі. В іншій склянці у 100 мл води розчинити дві чайні ложки цукру. Вилити кожен розчин у окреме блюдце. В третю тарілочку наливаємо чисту воду. Виставляємо тарілочку на вулицю. Через деякий час (приблизно 30 хв.) вносимо тарілочку у групову кімнату спостерігаємо, що сталося із розчинами та чистою водою. За результатом спостережень робимо висновок.

Висновок. Чиста вода добре замерзла; розчин цукру тільки почав замерзати, став схожий на кисіль. Солонна вода не замерзла.

Запитати у дітей, чи знають вони де буває в природі солонна вода. Діти, які відпочивали влітку на морі можуть сказати, що солонна вода в морях. Саме тому наше Чорне море взимку не замерзає. Морози там не сильні і вода всю зиму залишається рідкою. По ній можуть плавати кораблі. Інша справа – Північний Льодовитий океан. У ньому вода хоч і солонна та морози там дуже сильні. І навіть солонна вода замерзає. Тому взимку там плавати кораблі не можуть. Люди придумали спеціальні судна, які можуть ломати лід і проводити за собою інші кораблі. Такі судна називають криголами.

Заняття № 8

Тема: Дослідження властивості води займати більший об'єм при замерзанні. Дослідження фізичних властивостей льоду (твердість, прозорість, крихкість, питома вага).

Мета: Виховувати спостережливість, розвивати вміння логічно мислити, робити висновки за результатами дослідів. Експериментально довести, що вода, замерзаючи, займає більший об'єм. Дослідити властивості льоду (твердий, прозорий, крихкий, легший за воду). Розуміти, яке це має значення в природі та господарській діяльності людини.

Матеріал та обладнання: Кусочки льоду, миска з водою, скляна банка з кришкою, вода, камінець, залізна гайка, дерев'яна цеглина із конструктора, дошка, гвіздок.

Хід заняття

Повідомити дітям, що сьогодні ми будемо досліджувати властивості льоду. Оглядаємо крижинки і робимо висновок, що лід холодна, тверда

речовина. Запитую, які ще тверді речовини знають діти. Можливі відповіді (камінь, залізо, дерево, пластмаса, тощо). Висловлюю припущення, що тверді речовини дуже міцні, адже можна молотком забити гвіздок у дерево. Пропоную забити гвіздок у дошку шматком льоду. Що із цього вийшло? Чому лід розколовся?

Робимо висновок, що лід хоч і твердий, але дуже крихкий.

Пропоную дослідити, що станеться із твердими речовинами, якщо їх опустити у воду (рідку речовину). В миску з водою кидаємо камінь – він тоне. Також занурюється на дно і металева гайка. А от дерев'яна цеглинка плаває на поверхні води. Занурюємо у воду лід – він спливає на поверхню.

Робимо висновок, що деякі тверді речовини важчі за воду і занурюються на дно, а деякі легші за воду і плавають на поверхні води. Лід легший за воду, і завжди залишається на поверхні води. Це має велике значення в природі. Водойми замерзають тільки на поверхні. Під кригою вода залишається рідкою. Там можуть жити неушкодженими водні тварини і рослини.

Пропоную дослідити, що станеться із скляною банкою заповненою водою і міцно закритою кришкою на морозі.

Дослід №1

Замерзаючи, вода збільшується в об'ємі.

Наливаємо у банку воду до краю. Закриваємо її кришкою і винисимо на балкон. (На вулиці мороз вісім градусів). Залишаємо її там на ніч.

Вранці вносимо банку у приміщення. Оглядаємо її, і бачимо, що банка тріснула. Чому так сталося? Вислуховую припущення дітей.

Робимо висновок. Вода, замерзаючи займає більший об'єм, і розриває закриту посудину у якій знаходиться.

Запитую, чи можна залишати на морозі закритий посуд із водою?

– Ні, тому що замерзаючи вода розірве посудину. Саме тому труби водогону не залишають на поверхні землі, а закопують глибоко в землю. Там вода не замерзає і не пошкоджує труби.

Підсумовуємо результати дослідів. Крига – тверда, прозора, крихка, легша за воду. Замерзаючи, вода займає більший об'єм.

Заняття № 9

Тема: Повітря навколо нас. Дослідження властивостей повітря переміщуватись, заповнювати всі пустоти, забезпечувати дихання.

Мета: Виховувати допитливість, наполегливість. Поглибити знання дітей про повітря, його властивість заповнювати всі пустоти, забезпечувати горіння, дихання. Познайомити із рухомою моделлю якісного складу повітря.

Матеріал та обладнання: Аркуш паперу, сухий камінець, склянка з водою, порожня склянка, свічка, сірники, посудина з водою.

Хід заняття

Діти, навколо нас є «невидимка». Цю «невидимку» ми не бачимо, але жити без неї не можемо. Якщо діти не здогадуються самі, то повідомляю що це – повітря. Щоб якось виявити цю «невидимку» пропоную провести досліди.

Дослід №1

1. Помахати біля обличчя аркушем паперу і дати дітям змогу відчути рух повітря.

2. Опустити сухий камінець у склянку з водою. На поверхні камінця з'являються бульбашки повітря, вони ховались у найменших тріщинках, а при опусканні у воду – з'явилися на поверхні. Вода виштовхнула повітря на поверхню.

3. Перекинути порожню склянку догори дном і, тримаючи її дуже рівно, повільно занурити у воду. Вода у склянку не потрапляє, бо заповнена повітрям. Повільно нахилити склянку у воді – із склянки «вирвалися» бульбашки повітря.

Висновок: Повітря може переміщуватись, створюючи вітер. Повітря заповнює собою всі пустоти.

Дослід № 2

Повітря забезпечує дихання та горіння.

Повітря необхідне для дихання. Пропоную дітям затримати подих. Виявилось, що зробити це ми можемо на дуже короткий час.

Повітря підтримує горіння. Розповідаю дітям, що повітря це суміш різних газів. Вони мають різні властивості. А от для дихання і горіння потрібен тільки кисень. Допоможе зняти із повітря «шапку невидимку» ось така модель (показую рухому модель якісного складу повітря) та чарівні фарби.

Азот розфарбували жовтим кольором. Його в повітрі найбільше.

Кисень – червоним. Він забезпечує дихання і горіння.

Вуглекислий газ – зеленим. Цей газ потрібен рослинам.

Водень – синім.

Коли ми дихаємо, то із повітря наші легені забирають лише кисень. Але чому ж тоді кажуть, що ми дихаємо повітрям? Саме так і є. Але вдихаємо ми повітря в якому є кисень, а видихаємо уже майже без нього. Зате в ньому тепер стало набагато більше вуглекислого газу, який для дихання не придатний. Чарівні фарби покажуть скільки залишилось кисню в тому повітрі, що ми видихнули.

Отже, щоб у кімнаті завжди було достатньо кисню, її потрібно провітрювати. Але кисень потрібний не тільки для дихання, а й для горіння.

Проведемо дослід:

Запалимо свічку, накриємо її склянкою. Спочатку свічка горить, але за хвилину гасне. Чому? Адже свічка ще не згоріла. А все тому, що вогонь не горить, коли немає кисню.

Далі розповідаю, що дихають люди, звірі, птахи, і всі видихають вуглекислий газ. Горить вогонь - теж забирає кисень. Вуглекислого газу в повітрі стає все більше і більше. Труби заводів, фабрик, електростанцій випускають в повітря цілі ріки вуглекислого газу. Із вихлопних труб автомобілів теж виринають струмені вуглекислого газу. Можна було б врешті-решт задихнутись. Але, на щастя, вуглекислий газ потрібен рослинам. І дуб-велетень, і травичка і крихітна водорість жадібно ловлять вуглекислий газ. А повертають у повітря кисень. Ліси, луки, поля, парки, сади - всі рослини на Землі, взамін вуглекислого газу дають нам живильний кисень. Чим більше навкруги зелених насаджень, тим чистіше повітря.

Заняття № 10

Тема: Повітря навколо нас. Дослідження властивості повітря створювати статичний тиск.

Мета: Виховувати допитливість, уважність. Розвивати вміння логічно мислити. Експериментально довести, що повітря тисне на всі предмети.

Матеріал та обладнання: Стіл, дерев'яна лінійка, газета.

Дослід № 1

“Витівки статичного тиску”

Розповідаю дітям, що ми живемо на дні повітряного океану. Земля притягує до себе повітря, і воно створює тиск. Такий тиск нерухомого повітря називається статичним. Ми до нього звикли і не помічаємо, а він же значний!

Хід дослідів

Покласти дерев'яну лінійку на край столу так, щоб її кінець виходив за цей край не більше ніж на 5 см. Вдарити по цьому виступу – лінійка впаде. Нічого дивного: з другого краю її нічого не тримає. Повторимо дослід, але тепер накриємо частину лінійки, що лежить на столі, розгорнутою великою газетою. Її потрібно добре розгладити по столу, щоб не було повітря між ним і газетою.

Знову вдаримо по виступу лінійки. Вона так і лежатиме на столі, а газета трохи підніметься. Але чому газета не піднімається високо в гору? Яка сила її притискає до столу? Не подумайте, що це її вага. Газета дуже легка, і власною вагою їй лінійки не втримати. Перевіримо це.

Покладемо на лінійку кілька разів зігнуту газету і вдаримо по краю лінійки, що виступає. Лінійка впаде, як і в першому випадку. Річ не у вазі, а в площині газети. Атмосферне повітря тисне на велику поверхню газети з силою, яка переважає вашу силу, з якою ви стукаєте по лінійці. Тому лінійка не падає. Цей тиск такий величезний, що можна уявити собі, начебто на довгій частині лінійки лежить дуже великий вантаж.

Заняття № 11

Тема: Повітря навколо нас. Дослідження властивості повітря при нагріванні підніматись вгору.

Мета: Виховувати спостережливість, розвивати вміння логічно мислити, робити висновки за результатами дослідів. Дослідити властивість повітря при нагріванні підніматись угору.

Матеріал та обладнання: Демонстраційні картини із зображенням повітряних куль, поліетиленові кульки для кожної дитини, паперова спіраль на нитці, вата, свічка, електронагрівач, картина “Політ на повітряній кулі”.

Хід заняття

Пригадуємо з дітьми прочитані оповідання М.Носова про жителів Квіtkового міста, які мріяли здійснити політ на повітряній кулі. І які врешті-решт його здійснили. Розглядаємо відповідні демонстраційні картини. Далі пропоную дітям самим перевірити, чи справді куля наповнена повітрям підніметься вгору.

Дослід № 1

Взяти поліетиленовий кульок, надути його повітрям, затиснути отвір, щоб не виходило повітря і відпустити кульку, не підкидаючи її вгору. Спостерігаємо, що кулька падає вниз.

Висновок. Холодне повітря не піднімається вгору.

Дослід № 2

Перевіримо, чи піднімається тепле повітря вгору.

Візьмемо паперову спіральку, і розташуємо її над обігрівачем.

Спостерігаємо, що спіраль починає швидко рухатись. Відводимо спіраль від обігрівача – спіраль припиняє рух.

Висновок: Спіраль рухає теплий струмінь повітря над обігрівачем.

Взяти маленький шматочок вати, та відпустити його над обігрівачем. Спостерігаємо, як шматочок вати швидко піднімається вгору.

Перевіримо, чи злетить кулька вгору, якщо її наповнити гарячим повітрям. Запалюємо свічку, над свічкою розміщуємо поліетиленовий кульок так, щоб свічка нагрівала повітря всередині кулька, але не плавила його. Чекаємо, доки гаряче повітря заповнить весь кульок та відпускаємо його.

Спостерігаємо: кульок злітає вгору, а далі повільно опускається до низу.

Висновок. Гаряче повітря піднімається вгору, а коли охолоне опускається вниз.

Заняття № 12

Тема: Електричні явища навколо нас. Дослідження властивості наелектризованих предметів притягувати до себе дрібні папірці. Виготовлення іграшки “Танцюючі чоловічки”.

Мета: Виховувати спостережливість, обережність. Познайти дітей із електричними явищами, які відбуваються навколо нас. Використати здобуті знання для виготовлення іграшки “Танцюючі чоловічки”.

Матеріал та обладнання: дрібно нарізати цигаркові папірці, пластмасові предмети (гребінці, ручки, лінійки), лист картону, вирізані із цигаркового паперу фігурки людей, клей.

Хід заняття

Сьогодні ми з вами ближче познайомимось із електричними явищами навколо нас.

Люди давно знайомі з блискавкою. Вони її боялись, і не безпідставно. Адже це великий електричний розряд, який може спричинити пожежу, інші лиха. Невеличкі електричні розряди можемо спостерігати, коли роздягаємось і знімаємо з себе кофтинку із синтетичної нитки. В темній кімнаті при цьому можна навіть помітити маленькі блискавки і почути тріск.

Люди навчились добувати електричну енергію, передавати її на великі відстані за допомогою металевих дротів та використовувати у своїй діяльності. Гадаю, у кожного з вас є дома телевізор, праска, комп'ютер, холодильник, пральна машина, тощо. Все це прилади, які для роботи використовують електричну енергію. Електрика ховається у нашому волоссі, у пластмасових предметах і навіть у папері. Спробуємо це перевірити.

Дослід № 1

Дрібно нарізати цигарковий папір і розсипати його на столі. Пластмасовим гребінцем провести декілька разів по волоссю і піднести його до папірців. Спостерігаємо, що паперові клаптики ніби ожили, підстрибують до гребінця. Якщо пластмасову ручку потерти об вовняну тканину, то "оживлення" клаптиків паперу буде ще помітнішим. Папірці прилипають до ручки і висять на ній ніби приклеєні.

Пропоную дітям виготовити цікаву іграшку, і використати при її виготовленні наші знання про електричні явища.

Беремо цигарковий папір, і вирізаємо із нього маленьких паперових чоловічків. Наклеюємо їх на картон у будь-якому порядку (в рядочок, у колі) тільки в одному місці (за ніжку). Іграшка готова. Залишилось тільки натерти шматочком вовняної тканини ручку і проводити нею над приклеєними фігурками. Вони будуть тягнутись до ручки і знову падати, коли ручку будемо відводити в сторону. Паперових чоловічків можна розфарбувати, іграшка від цього стане ще кращою. Такою іграшкою можна гратись. Вона безпечна, не може зашкодити людям. А ось електричний струм, який "ховається" в розетці, дуже небезпечний. При неправильному користуванні він може завдати значної шкоди здоров'ю людини. Тому дітям забороняється самим користуватись електричними приладами. Це можуть робити тільки дорослі.

Заняття № 13

Тема: Дзига допомагає пізнавати світ. Виготовлення дзиги та проведення з нею дослідів.

Мета: Виховувати допитливість, наполегливість, бажання самому створити дослідницький прилад та використати його у наступних дослідженнях. Дати поняття про те, що білий колір складний і утворюється внаслідок накладання один на один всіх кольорів веселки.

Матеріал та обладнання: Картонні кружечки із розграфленими секторами, кольорові олівці, сірники, пластилін, скляна призма або підвіска із кришталевої люстри з вирізьбленими гранями.

Хід заняття

Запитую у дітей чи є у них іграшка – дзига. Якщо у когось така іграшка є пропоную розповісти як нею гратись. Якщо такої іграшки у дітей нема, сама розповідаю, що ця іграшка може дуже довго обертатись сама навколо себе не падаючи. Пропоную виготовити таку іграшку власноруч. Для цього потрібно розфарбувати картонний круг по секторах у червоний, оранжевий, жовтий, зелений, голубий, синій, фіолетовий колір. Далі простромити картонний круг у центрі загостреним сірником, закріпити сірник пластиліном. Ми сконструювали дзигу! Тепер перевіримо, чи буде вона крутитись.

Дослід № 1

Беремо власноруч виготовлену, кольорову дзигу двома пальцями за сірник, ставимо її на стіл вертикально і різко “закручуємо”. Переконаємося, що обертаючись, дзига із різнобарвної перетворилась на білу. Коли дзига зупиняється, знову чітко видно сім кольорів на ній.

Робимо висновок: при швидкому обертанні наші очі сприймають різнобарвну дзигу – білою.

Далі розповідаю дітям, що великий вчений І. Ньютон, використовуючи дзигу довів, що білий колір складний. Правду кажучи, ми неправильно вживаємо слово “колір” стосовно білого і чорного. Білого кольору немає. Він утворюється внаслідок складання кольорів. Чорного також не існує. Чорне – це повна відсутність кольорів і світла взагалі. Та так вже прийнято, поряд з усіма кольорами казати “чорний” колір, “білий” колір.

Наша іграшка – дзига, довела, що при швидкому обертанні кольори накладаються один на одний і дають білий колір.

Тепер спробуємо перевірити, чи справді сонячний промінь, світло складається із семи кольорів.

Дослід № 2

Дослід можна провести у добре освітленій кімнаті, коли яскраво світить сонце і його промені спрямовані прямо у вікно. На шляху сонячного променя встановлюємо призму чи підвіску (можна використати скляну банку заповнену чистою водою) і спостерігати на протилежній стіні утворення різнобарвної веселки. Краще, коли стіна буде білого кольору.

Висновок. Сонячний промінь складається із семи кольорів: червоного, оранжевого, жовтого, зеленого, голубого, синього, фіолетового.

Заняття № 14

Тема: Розмноження рослин за допомогою живців, листків, цибулин (вегетативне розмноження). Закладання досліду: “Вивчення реакції колеуса на світло”.

Мета: Виховувати допитливість, розширювати кругозір. Дати поняття що розмноження рослин може відбуватися не лише насінням, а і пагонами, листками, цибулинами. Переконатись, довести експериментально, що рослинам для нормального росту потрібне світло.

Обладнання та матеріали: Рослини традесканції, сенполії, гіпераструму, колеусу у двох горщиках, хлорофітум.

Хід заняття

Діти пригадайте, як розмножуються рослини, що для цього утворюється? Так, звичайно, це насіння. Ви пам'ятаєте, як восени ми збирали насіння квіткових рослин, бачили насіння каштанів, кленів, лип дуба берізки. Але виявляється, що це не єдиний спосіб розмноження. Рослини можуть розмножуватись і за допомогою відростків, таких як у хлорофітуму. Оглядаємо нові дочірні рослини, що ростуть на пагонах, помічаємо на них зародкові корінці. Відрізаємо декілька таких молодих рослин і ставимо їх у воду для укорінення. Далі розповідаю, що у деяких рослин, біля мртєринської великої цибулини, утворюються дочірні цибулини.

Оглядаємо рослину гіпераструму і справді бачимо біля великої цибулини маленькі цибульки. При пересаджуванні їх відділяють, і садять в окремі горщики. Ці цибулини уже мають коріння і їх можна зразу після відділення садити. А от є рослини, які можна розмножувати відрізними пагонами (герані, традесканції, плющі, тощо). Показую, як потрібно відрізати пагінці для укорінення. Далі ставимо їх у воду. Такі рослини повинні певний час витратити на утворення корінців. Тільки після цього їх можна висаджувати в ґрунт. Деякі рослини можуть розмножуватись навіть одним листочком. Для прикладу відрізаємо декілька листочків фіалки і ставимо у воду для укорінення. Будемо за ними спостерігати, а як з'являться корінці – висадимо у ґрунт.

Далі звертаю увагу на інші кімнатні рослини. Пропоную пригадати, що їм потрібно для доброго росту. Так, це поживний ґрунт, вода, тепло. Все це ви знаєте, адже ми разом доглядаємо за рослинами, поливаємо, підживлюємо, рихлимо ґрунт, витираємо пил на листі. Але це ще не все. Рослині вкрай потрібне світло. Щоб переконатись в цьому пропоную одну рослину колеусу поставити на добре освітлене підвіконня, а іншу віднесемо вглиб кімнати, і поставимо у затінене місце. Результати ми зможемо помітити не одразу. Домовляємось, що через 10 днів знову порівняємо рослини і зробимо висновок за результатом досліду.

Заняття № 15

Тема: Світло – необхідна умова для нормального росту рослин. Виявлення результатів дослідів із колеусом. Висівання насіння сальвій та агератуму в ящики.

Мета: Виховувати спостережливість, розвивати вміння висловлювати свою думку, робити висновки за результатом дослідів. Вчити дітей висівати насіння квітів для розсади, розуміти значення всіх трудових дій.

Матеріал та обладнання: Колеуси, які перебували в різних умовах освітлення, ящики для розсади, поживний ґрунт, насіння сальвій та агератуму, пісок, вода, поливалка.

Хід заняття

Діти, пригадайте, який дослід ми з вами заклали на минулому занятті. Так, ми поставили для укорінення живці рослин, а також вирішили перевірити, як різні умови освітлення позначаються на рослинах колеусу.

Оглядаємо живці, що укорінюються, бачимо, що на гілочках традесканції з'явилися малесенькі корінці, а на листі фіалок коріння ще не утворилось. Вирішуємо спостерігати далі за цими рослинами.

Ставимо поруч рослини колеусу, що перебували у різних умовах освітлення. Пропоную дітям оглянути їх, порівняти чи однаково виглядають рослини. Після огляду рослин переконались, що колеус, який стояв на підвіконні, має яскраво забарвлене листя, товсті і короткі стебла, а рослина, яка перебувала в затіненому місці має неяскраве, бліде листя, стебла витягнуті у напрямку до світла. Пропоную дітям висловити свої думки за результатом дослідів. Нарешті приходимо до спільної думки, що рослині потрібне світло для нормального росту і розвитку. Недостатнє освітлення викликає витягування стебел, погіршення зовнішнього вигляду рослин. Далі ставимо обидві рослини на добре освітлене підвіконня, де умови для росту рослин найкращі.

Повідомляю дітям, що настав час висівати насіння квітів, зібране восени. На вулиці ще холодно, а у приміщенні тепло, отже ми можемо висіяти насіння в кімнаті. Поки воно проросте та досягне необхідних розмірів, на вулиці стане тепло. Тоді ми зможемо готову розсаду висадити у відкритий ґрунт на вулиці.

Наповнюємо ящики заздалегідь підготовленим ґрунтом, злегка притрамбовуємо його, щоб не було великих пустот у ґрунтосуміші.

Оглядаємо насіння сальвій та агератуму. Робимо висновок, що сальвії мають велике кулясте насіння, а у агератуму воно дуже дрібне, витягнуте.

В ґрунті робимо борозенки глибиною приблизно 1 см, в них на однаковій відстані розкладаємо насіння сальвій і присипаємо землею.

Розповідаю, що насіння агератуму дуже дрібне, і щоб його рівномірно висіяти вдаються до такого прийому: змішують насіння з

піском. Показую дітям як це потрібно робити. Запитую дітей, чи варто робити глибокі борозенки для дрібного насіння? Звичайно ні. Борозенки робимо мілкі, насіння висіваємо разом з піском та засипаємо ґрунтом. Висіяне насіння поливаємо із поливалки, накриваємо поліетиленовою прозорою плівкою, щоб земля швидко не висихала, а світло доходило до ґрунту і ставимо на підвіконня. Тепер будемо чекати появи дружніх сходів!

Заняття № 16

Тема: Висаджування у горщики укорінених живців.

Мета: Виховувати спостережливість, виявляти позитивні емоції від зроблених відкриттів. Вчити дітей самостійно садити укорінені рослини, дати знання про догляд за ними у перші дні після посадки.

Матеріал та обладнання: Укорінені живці, поживна ґрунтосуміш, палиці для утворення лунок, поливалка із водою, клейончасті фартушки для дітей, горщики для квітів, лупа.

Хід заняття

Діти, ви вже помітили, що всі рослини, які стоять у склянках із водою утворили корінці. Їх уже можна висаджувати у ґрунт. Але спершу давайте оглянемо утворене коріння. Воно має білий колір, або майже прозоре. Пропоную використати для детальнішого огляду лупу. Через збільшувач скельце на корінцях помічаємо безліч бічних маленьких корінчиків. Пригадуємо, яку функцію (роботу) виконує коріння. Воно утримує рослину у ґрунті та всмоктує із землі воду і поживні речовини, які вкрай потрібні всій рослині. Поки рослини стояли у воді, корінчикам легко було всмоктувати воду, а от у землі це робити важче, тому ми повинні дуже обережно садити рослину в ґрунт, щоб не пошкодити корінці. Показую дітям, як потрібно садити рослини і коментую свої дії. Спочатку наповнюємо горщики поживним ґрунтом, паличкою для рихлення ґрунту робимо ямку потрібного розміру, приймаючи до уваги розмір коріння. Обережно ставимо рослину у ямку, притримуємо рукою у певному положенні та присипаємо землею. Рукою притискуємо землю біля рослини, щоб забезпечити міцне прилягання землі до коріння. Поливаємо рослину водою із поливалки, чекаємо поки вся вода ввійде в ґрунт та присипаємо зверху ще землею так, щоб рівень ґрунту у горщику був на 1 см. нижчий від висоти горшка. Далі щойно посаджені рослини потрібно поставити у затінок. Адже коріння у них іще слабеньке, і декілька днів рослина буде відчувати недостачу води. Листя трохи втратить свою пружність. Але за кілька днів коріння розростеться, при звичається до нових умов, почне забезпечувати стебла і листя водою. Тоді рослини можна буде ставити у визначені місця, дарувати друзям. Це ж так добре – подарувати власноруч вирощену квітку мамі, другові, бабусі!

Допомагаю дітям посадити рослинки у горщики за всіма правилами та розташувати у затінок для доброго приживлення.

Заняття № 17

Тема: Виготовлення паперових вітрячків-анемометрів. Дослідження сили вітру за допомогою анемометрів.

Мета: Виховувати допитливість, розвивати вміння працювати за інструкцією дорослого та орієнтуючись на зразок. Дослідити властивість вітру приводити в рух вітрячок та співставити швидкість його обертання із силою вітру.

Матеріал та обладнання: Папір, ножиці, дерев'яні палички, кнопки.

Хід заняття

Діти, ви вже знаєте, що вітер це рух повітря. Вітер може виконувати якусь роботу: хитати гілки, переміщувати хмари, розносити насіння. Людина використовує вітер на вітрових електростанціях, на вітрильних човнах. Ви також знаєте, що помірний вітер не шкодить, а от дуже сильний може завдати великої шкоди. Щоб знати силу вітру, на спеціальних метеорологічних станціях використовують прилади – вітроміри. Їхня наукова назва – анемометри.

Ми з вами теж можемо виготовити такі вітрячки. Далі показую і розповідаю, якою повинна бути послідовність роботи. Із паперу вирізаємо квадрат. Загинаємо його по діагоналях, робимо глибокі надрізи по лініях згину. Потім загинаємо утворені “пелюстки” через один до центру та закріплюємо за допомогою кнопки на кінці дерев'яної палочки. От ми і виготовили паперову вертушку – модель вітряка. Створюючи вітер силою подиху, можна заставити вітрячок крутитись. Чим сильніший буде створений вітер, тим швидше буде рухатись вітрячок. Якщо взяти вітрячок і пробігтись із ним він почне обертатись. Чим швидший біг, тим швидше обертається вітрячок.

Ми самостійно виготовили прилад, який зримо виявляє вітер і визначає його швидкість.

Список використаної літератури

1. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у світі»//«Світич». – 1993.
2. Дитрих А., Юрмин Г., Кошурникова Р., Почемучка//Педагогика. – 1988.
3. Дмитренко І. В., Організація профільної групи «У гармонії з природою»//Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2010. –№ 9. – с. 52-62.
4. Кот Н. М., Куточок природи у дошкільному закладі// Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2010. –№ 9. – с. 46-51.
5. Лисенко Н. В., Екологічне виховання дошкільників.//Освіта.–1993.
6. Михайличенко Т.П.; Кладієва Е. А.; Аріна О. Г., Інтеграція пошуково-дослідницької діяльності з різними видами діяльності дошкільників// Вихователь-методист дошкільного закладу.– 2010. –№ 7. – с. 42-50.
7. Шапіро А. І., Таємниці довкілля, або секрети знайомих предметів// «Спалах» ЛТД. – 1996.

Куліковська Тетяна Станіславівна
(ДНЗ № 56 м. Житомира)

ГРУПОВА КАЗКОТЕРАПІЯ В ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОМУ ВИХОВАННІ ДІТЕЙ

Актуальність даної теми пов'язана з тим, що сьогодні стали забуватися найбільш ефективні і дієві засоби і методи виховання дітей. Казки представляють собою одне з самих древніх засобів морального, етичного виховання, а також формують норми поведінки у майбутніх дорослих членів суспільства.

В основі розробки особистісно орієнтованої системи навчання та виховання лежить принцип визнання індивідуальності дитини, створення необхідних умов для всебічного, гармонійного її розвитку, для виявлення рівня пізнавальної активності, творчої обдарованості, можливостей та здібностей. Завдання виховання за цієї системи полягає у створенні навчальних та виховних ситуацій, які б сприяли максимальному розкриттю здібностей дитини та стимулювали б її внутрішні можливості до саморозвитку. З допомогою функцій казкотерапії: діагностичної, прогностуючої, розвиваючої, терапевтичної- ми створюємо саме такі умови.

Джерелами концепції казкової терапії стали роботи Л. Виготського, Д. Ельконіна, дослідження та досвід Б. Беттельгейма, М.-Л. фон Франц, позитивна терапія притчами та історіями Н. Пезешкяна, дослідження дитячої субкультури М. Осоріної, ідеї Е. Романової, психотерапевтичні казки та ідеї А. Гнездилова, досвід О. Захарова. В українській педагогічній науці роботу із застосуванням казкових мотивів та образів запровадив В. Сухомлинський, який приділяв значну увагу використанню казки при роботі з дітьми. Також аналізом казок займалися відомі світові корифеї К. Юнг, Е. Фромм, Е. Берн, та саме авторами Т. Зінкевич-Євстигнєвою і А. Михайловим в 1998 році, був створений Інститут казкотерапії, який був націлений на інтеграцію особистості, розширення свідомості і досконалення взаємодії дитини з оточуючим світом.

Основний принцип казкотерапії - духовний, цілісний розвиток особистості дитини (терапія в перекладі з грецької означає «турбота про душу»). Завдяки казці дитина пізнає світ не лише розумом, але й серцем. Розказуючи казку, ми бачимо в дитячих очах віру в сказане, і усвідомлюємо величезну відповідальність за той відбиток у дитячих душах, за те «посіяне зерно».

Казкотерапія розвиває чуттєве сприймання й уяву, вчить творчо мислити й відтворювати все це в мовленні, стимулює активне спілкування, формує дитину як мовленнєву особистість. Мета казкотерапії щодо розкриття й розвитку мовленнєвих здібностей полягає в: створенні комунікативної направленості кожного слова і

вислову дитини;збагачення лексико-граматичних засобів мовлення;удосконалення звукової вимови, сприйняття і виразності;розвиток діалогічного і монологічного мовлення;ефективність ігрової мотивації дитячого мовлення.

Дошкільникам, в силу їх рухової активності, розповідання казок пропонується супроводжувати зображувальними жестами. Завдяки використанню цього прийому діти засвоюють виразні рухи, поряд з цим - швидко та якісно запам'ятовують текст казки. Вони люблять самі розповідати казки, нерідко добавляючи від себе багато нового. Це свідчить про те, що дитина усвідомлює, що казка - це не щось придумане в одній формі раз і назавжди, а вона «жива», все в казці можна змінити, як того забажає автор. Треба тільки підключити свою фантазію. Казки, які створює сама дитина, є особливо важливими, оскільки вони не лише у метафоричній формі відображають внутрішню реальність дитини, але й сприяють особистісному розвитку й вирішенню життєвих труднощів.

В казці завжди з'являється відчуття захищеності, знімаються тривоги від невпевненості в говорінні, зникають страхи перед необхідністю висловлюватися публічно. Будучи результатом роботи людської свідомості й підсвідомості, вона допомагає дитині через інтуїцію та фантазію стимулювати розвиток творчих здібностей, відчувати аромат таємничості йзагадковості, наділити звичайні речі казковими й чарівними властивостями, почати створювати нові пригоди та події, стати дійсним Чарівником.

Зазвичай, після напруженої роботи дітямпропонується прослуховування аудіо запису казки: закритими очима вони слухають спів пташок, шелест листя у лісі, перегукування голосів героїв - мимоволі включається уява. Таким чином, у своїй уяві дитина ніби створює цілий спектакль. Пізніше пропонуємо намалювати свої враження. Це дає можливість для додаткового дослідження внутрішніх переживань малюка. Для дитини з ознаками тривожності, за рекомендаціями психолога, створюються особлива казкова атмосфера, де головний герой, схожий на неї, переживає ті ж проблеми і емоції. Він бореться, наприклад, з темрявою, і за його вчинками дитина може бачити, що це насправді не страшно. Це дозволяє їй вступити у боротьбу зі своїми страхами, комплексами.

Особлива увага приділяється казкам, в яких описані конфліктні ситуації, і ставиться перед дітьми проблема - яким чином їх вирішити. Підводимо дітей до розуміння морально-етичних норм поведінки, розширюючи уявлення дошкільників про людські чесноти. І як результат - є покращення відносин в колективі, повага до дорослих, чуйність і доброта дітей. У рамках театралізованої діяльності з використанням різних видів театрів, діти вільно втілюються в уявні образи. Так, наприклад, запропонувавши розіграти казку «Коза-дереза» без героя Рака. В кінці казки несподівано виникає проблемна ситуація: як

повернути Зайчикові хатку, але не скривдити Козу. Навідне запитання: «Кізонько, а чи є у тебе друзі?», «Немає!», «Що ми можемо запропонувати Козі?». Діти (в образі героїв казок) : «Стати друзями», «Побудувати Козі нову хатку».

Отже, казка допомагає дитині зрозуміти навколишній світ, розкриває її потенціал, розширює світогляд. Вона сприяє підвищенню у дошкільників самооцінки, подоланню страхів і тривожності, розвитку комунікативних здібностей, фантазії і креативності, допомагає адекватно орієнтуватися в життєво важливих ситуаціях, будувати дружні взаємини між однолітками, виховує шанобливе ставлення до родини, до народних звичаїв та традицій. У дітей формується «банк» життєвих ситуацій, тобто набір знань про будову світу, взаємовідносин між людьми, можливості самореалізації.

Лусак Олександра Вікторівна

(Центр розвитку дитини № 69 м. Житомира)

ВИКОРИСТАННЯ НЕТРАДИЦІЙНИХ ТЕХНІК ХУДОЖНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ЗАСІБ ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

*Систематичні вправи з тренування пальців
є потужним засобом підвищення
працездатності головного мозку.*

*Маріонілла Кольцова,
фізіолог, психолог*

Базова програма розвитку дошкільника «Я у Світі» вперше в освітньому просторі України заявила *креативність* як одну з пріоритетних ліній розвитку дошкільника. Розвиток креативності як здатності до творчості набуває сьогодні такої значущості тому, що вона є базовою якістю особистості, її ядром, центральною характеристикою. Час повернутися обличчям до природної здібності дитини *творити* підтримати її, створити для її прояву сприятливі умови, стимулювати прагнення дошкільнят робити *по-своєму*, виявляти *оригінальність*.

Розвиток сучасної дитини як особистості передбачає максимальну реалізацію нею своєї активності, самостійності, творчої ініціативи, прагнення обирати на власний розсуд шляхи й засоби досягнення цілей/намірів, реалізувати свої власні потреби та інтереси.

На часі розробка оптимальних технологій виховання й навчання, нових: підходів до змісту пропонованих дошкільникам знань, узгоджених з життєвим досвідом дітей, накопиченим завдяки різним джерелам інформації.

Характеризуючи активність дошкільника в усіх видах діяльності (ігровій, предметно-практичній, учбовій, спілкуванні) та формах активності (фізичній, соціальній, моральній, емоційній, пізнавальній, мовленнєвій, художній), слід кваліфікувати їх як більш або менш *творчі*. Творчість – це активність дитини, спрямована на створення нового продукту в нерегламентованій ситуації.

Існує досить поширена думка, що творчість є долею обраних і що тільки той, хто обдарований особливим талантом, повинен його розвивати і може вважатись призваним до творчості. Це положення не є правильним.. Якщо розуміти творчість в її справжньому психологічному змісті як створення нового, легко прийти до висновку, що творчість є долею усіх у більшій чи меншій мірі, вона ж є нормальним і постійним супутником дитячого розвитку. На думку психолога Л.С. Виготського, типові особливості дитячої творчості з'ясовуються краще за все не на вундеркіндах, а на звичайних, нормальних дітях.

У кожної фізично здорової і психічно нормальної дитини є певні задатки до розвитку досить хороших здібностей у якійсь сфері людської діяльності, тобто передбачається, що *кожна здорова дитина є потенційно обдарованою*. Для того щоб наявні у неї задатки не пропали даремно і з часом перетворилися в здібності, потрібно своєчасно їх виявити та розвивати. Як стверджував ще Сенека «Свої здібності людина може пізнати, тільки шліфуючи їх».

Базова програма орієнтує освітян на формування в дошкільнят креативності як загальної здібності, творчості як здатності до конструктивної перетворювальної активності.

Для прояву дитиною творчої активності, важливо забезпечити їй *розвивальне середовище*, бо ж творчість не формують, а стимулюють!

Якщо старший дошкільник часто, легко й охоче продукує конструктивні ідеї; здатний самостійно їх апробувати й застосувати; як правило, аналізує свої дії, прогнозує ймовірні їх наслідки; уникає одноманітного маніпулювання, урізноманітнює пошуки способів розв'язання; ніколи не кидає розпочате на півдорозі, переважно самостійно долає труднощі; вміє зважено ризикувати, вдало використовувати відому інформацію і здобувати нову; приймає самостійні рішення у невизначених ситуаціях; реалістично оцінює результат своєї діяльності, об'єктивно визначає, яких зусиль це йому коштувало (було важко чи ні); прагне виявити оригінальність, не схильний репродукувати зразок, можна вважати, що в такої дитини розвинені креативні здібності.

Слід зазначити, що у Житомирському центрі розвитку дитини № 69 активна, конструктивна творчість є постійним супутником дитячої життєдіяльності. У процесі художньо-естетичної діяльності діти дошкільного віку мають можливість ознайомлюватися з нетрадиційними видами художньо-творчої діяльності.

Уже в ранньому віці ми знаходимо у дітей творчі процеси, які найкраще виражаються в іграх дітей. У віці 2-6 років у дітей починають проявлятися інтереси до творчих видів діяльності – малювання, ліплення, конструювання, співу, музики. Проте ці інтереси ще недостатньо стійкі і можуть досить сильно варіюватись.

Крім того, *вік, що розглядається — це вік «чомучок»*, коли *цікавість дітей досягає свого апогею і немає меж їх допитливості та запитанням.*

Здатність до творчості та фантазування є, як правило, особливістю добре розвинених дітей. З іншого боку, фантазії можуть бути і сигналом фрустрації різних мотивів. Тому при надмірному фантазуванні дитини потрібно звернути, досить пильну увагу на сюжетний характер її фантазії.

Дошкільний вік - це період, протягом якого відбувається колосальне збагачення та впорядкування почуттів дитини, оволодіння специфічно людськими формами сприймання й мислення, бурхливий розвиток уяви, творчості, формування довільної уваги та змістової пам'яті.

Найбільш пильну увагу дослідників привертає дитяче малювання. Малюнок дошкільників відрізняється своєрідними рисами: вони схематичні (людина зображається декількома лініями), в них часто порушені правильні співвідношення предметів за величиною, доповнюється словами або жестами. Крім того в особливостях малюнків проявляються і деякі риси дитячого сприймання та мислення. При правильному навчанні малюванню, (коли формуються уміння уважно й послідовно обстежити предмети, які малюють, виділити їх характерні риси, формують у дітей потрібні технічні навички), і в дошкільному віці може бути досягнуто досить реальне зображення предметів. Таке навчання сприяє розвитку активного цілеспрямованого сприймання і мислительних операцій. Дитина отримує необхідні «інструменти» для втілення своїх задумів, а це розвиває творчі здібності.

Обдарованість у загальному вигляді можна визнати як індивідуальний пізнавальний, мотиваційний, організаторський та міжособистісний потенціал, який дозволяє дитині на досить високому рівні, розвивати, свої здібності, у відповідних видах соціальної активності, добиватись високих результатів у різних видах діяльності, спілкування та взаємодії з людьми. У філогенезі обдарованість дитини часто проявляється в ранньому оволодінні мовою, в швидкому збільшенні словникового запасу. Разом з тим, відзначається наочність, підвищена допитливість, хороша пам'ять і здібність розв'язувати практичні завдання (робити щось своїми руками). Обдаровані діти активно вивчають навколишній світ, вже в ранньому віці виявляють здатність розподіляти увагу, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки й робити відповідні висновки. Такі діти володіють доброю пам'яттю, яка рано стає опосереднена мовою і зв'язаною з

абстрактним мисленням. Схильність до класифікації в категоризації у них часто проявляється в прагненні до колекціонування, в бажанні приводити свої колекції у відповідний порядок.

Один із ранніх показників обдарованості — це час, протягом якого 2-3 річна дитина концентрується на одному занятті.

Риси характеру, які сприяють творчій продуктивності, можна виявити досить рано. Батькам потрібно звернути увагу на їх розвиток. Основний закон дитячої творчості, сформульований видатним психологом Л.С. Виготським, твердить, що її цінність слід бачити не в результаті, не в продукті творчості, а в самому процесі [3, с. 11].

Дітей старшого дошкільного віку доцільно розвивати через творчість.

У процесі занять з нетрадиційними видами художньо-творчої діяльності вирішуються завдання сенсорних еталонів форми, величини, кольору; розвиваються дотикові відчуття, дрібна моторика рук, естетичні смаки; виховується охайність; формується вміння доводити розпочату справу до кінця; удосконалюються комунікативні навички; формується вміння самостійно орієнтуватися у завданні (аналізувати об'єкт, умови роботи тощо), попередньо планувати хід роботи над виробом (встановлювати логічну послідовність виготовлення виробу, визначати прийоми роботи й інструменти), контролювати свою роботу (визначати правильність дій і результати, оцінювати якість готових виробів).

Матеріали: силуетне зображення основи виробу в натуральну величину виробу (що дозволяє дитині самостійно "знімати контур", отримуючи готову основу для виробу), половинки гороху, розфарбовані фломастером чи аніліновими фарбами (можна використовувати гуаш із додаванням клею, щоб не бруднилися руки) або покриті безколірним лаком; олівець, калька для перемальовування силуетів деталей виробу, клей.

Кожна дитина може вибрати поробку за власним бажанням.

Четвертий рік життя

Дорослий заздалегідь кладе кольорові горошинки на блюдце, готує силует виробу на картоні. (Тло виробу можна оживити деталями.) Розфарбовувати горошинки діти навчаться поступово.

П'ятий рік життя

Нескладний силует вирізають округлими ножицями по малюнку, зробленому дорослим, потім приклеюють горошинки. Діти розмальовують їх самостійно.

Шостий рік життя

Діти самостійно обводять силует предмета. Спочатку перемальовують його на кальку, далі вирізають і копіюють на картон, розфарбовують горошинки і приклеюють їх на силует відповідно до задуму чи за поданим зразком.

На думку Марії Монтессорі, історія інтелектуального розвитку дитини, як і нашої цивілізації, базується на творчій роботі, що створюється паралельно головою та рукою.

Так, ігри з тістом особливо корисні для дітей з підвищеним чи пониженим тонусом м'язів рук, оскільки сприяють нормалізації тону й активізації дрібної моторики рук. Вони допомагають зняти стрес, сприяють вираженню почуттів, позбавляють надто балакучу дитину від надміру слів, а крім того, залучають нетовариських дітей до соціальної активності.

Дитині цікаві різноманітні матеріали, з яких можна щось зробити. Для дітей віком від одного року до двох як матеріал для творчості можна використовувати солоне тісто, оскільки йому легко надати будь-яку форму. Саме цю властивість відкриє для себе дитина, взявши до рук невідомий матеріал і отримавши нові відчуття.

Пропонуємо рецепт тіста для ліплення: дві склянки борошна, склянка дрібної солі, склянка води, 0,5 пакетика харчової фарби (вона продається у наборах для фарбування великодніх яєць), дві столові ложки олії.

Тісто має бути гладким, приємним на дотик, "слухняним". Зберігати його найліпше в поліетиленовому пакеті в холодильнику. Так воно зберігає свої властивості понад місяць. За допомогою харчової фарби можна отримати тісто рожевого, жовтого, синього кольорів.

Нехай дитина пограється спочатку з рожевим тістом. Наступного дня їй можна запропонувати тісто жовтого кольору. Потім у неї на очах з'єднати рожеве і жовте тісто, вимісити його - утвориться оранжеве. Дитина буде здивована. Змішуючи жовте і синє тісто, можна одержати зелене, а змішуючи рожеве і синє - фіолетове. Інтенсивність кольору можна міняти, додаючи замість харчового барвника трохи гуаші.

Методичні рекомендації для залучення дитини до ігор із тістом. Приготуйте тісто заздалегідь: дитина не зможе довго чекати початку гри, і доки мама готуватиме тісто, її цікавість зникне. Привчайте дитину гра ти з тістом за столом, на цераті, а після гри обов'язково мити руки.

Тісто - це своєрідний матеріал для ліплення. Воно може спочатку не сподобатися дитині. Починайте гру разом із дитиною, при перших ознаках зниження цікавості переключіть увагу дитини на інший вид діяльності, а до тіста поверніться через день-два.

Ігри з тістом: збагачують досвід відчуттів і сприймань (сенсорний) дитини; готують руки до роботи з тугішими матеріалами (пластиліном і глиною), активізують дрібну моторику рук; сприяють розвиткові просторової уяви, пам'яті, уваги і можуть стати потужним стимулом для інтелектуального розвитку дитини; формують емоційний і мовний контакт із дорослими; стимулюють розуміння мови й активне мовлення самої дитини; привчають дитину до охайної роботи за столом.

Цікавим та нетрадиційним видом художньо-творчої діяльності у процесі роботи гуртка «Умілі рученята» ЦРД № 69 м. Житомира

(авторські проекти: О.В. Лисак) є ознайомлення з тістом і елементарними діями з ним; аплікація на тісті.

Ляпаємо долоньками. Викладіть тепле тісто на дошку чи тацю - кольори тіста і таці не повинні зливатися (бажано, щоб це були контрастні кольори, наприклад: таця синя, а тісто рожеве). Розімніть тісто, поляпайте по ньому рукою. Запропонуйте дитині зробити те саме, акуратно взявши за лікоть, підведіть її руку до тіста. Супроводжуйте свої та її дії словами: «Ляп-ляп, ляп-ляп. Ти, долонька!»

Гра з теплим тістом. Візьміть пластмасову кульку і покажіть її дитині. Далі нехай дитина помне тісто, знову покажіть кульку, а потім сховайте її у тісто і запитайте: "Де кулька?" (Кулька і тісто мають бути різних, бажано контрастних кольорів.) Шукайте кульку разом, місіть тісто, ляпайте по ньому руками, допомагайте дитині стискати і розтискати кулачки.

Дістаємо з тіста предмети. Заховайте в тісто декілька каштанів, кульок чи кубиків так, щоб країв і хованих предметів не було видно. Запитайте: "Що тут сховали? Давай подивимось!" Акуратно, з цікавістю почніть діставати предмети, звільняючи їх під тіста. Називайте той предмет, який дістали ви, а потім той, який знайшла дитина. Можна сховати однорідні предмети: наприклад, лише каштани. Нехай дитина дістає предмети, а ви кажіть: "Один каштан, ще один каштан". Покажіть, як їх складати у коробку чи на тацю. Коли всі каштани будуть знайдені, скажіть: "Багато каштанів".

Оладки. Візьміть половину тіста і розділіть його на чотири-шість частин. Скате з них кульки (колобки) і покладіть перед дитиною в один ряд. Поруч

Бублик, калачик, сушка мають однакову форму - кільце, а ось за розмірами вони різні. Бублик більший, баранка менша, а сушка найменша. Зліпіть їх разом з дитиною і спитайте: "Де бублик? Він найбільший. А де сушка? Вона найменша". Так дитина повторить поняття "більший-менший" і ознайомиться з поняттями "більший-менший-найменший".

Квітка. Серединка квітки — приплюснута кулька з жовтого тіста, пелюстки -розплющені валики чи довгі валики, зігнуті навпіл, з рожевого чи голубого тіста, ніжка і листок - довгий і короткий зелені валики. Валики дитина вже вміє розкачувати самостійно, а ви допомагайте їй і відразу з'єднайте деталі в одне ціле - прямо на очах у дитини з'явиться квітка.

Збери тісто. Рівномірно розподіліть тісто по тарілці, нехай дитина допомагає вам. Залиште на тісті відбитки пальців, долоні. Запропонуйте дитині зібрати все разом у один шматок. Бажано, щоб вона діяла двома руками. Скажіть: "Був у нас млинець, а ти все зібрала у грудку. Давай з неї знову зробимо млинець!" Граючи, дитина дізнається про пластичні властивості тіста, ознайомлюється з об'ємними формами, тренує пальчики. Так ви готуєте основу для складніших ігор.

Доріжка. Розділіть тісто по тарілці, таці. Тепер ви зможете на ньому робити апплікації з різноманітних матеріалів: каштанів, морських камінців, мушлі, великих ґудзиків тощо. Скажіть: "Зробімо доріжку!" - і почніть викладати доріжку з одного якого-небудь матеріалу, наприклад, каштанів, а дитина нехай продовжить її. Візьміть будь-яку іграшку (кошеня, собачку), покажіть, як вона йде по доріжці: "Топ-топ". Нехай дитина сама покаже, як по доріжці ходить її улюблена іграшка.

Відбиток рук. Тісто розімніть і розподіліть на дві тарілки: на одній залиште свій відбиток руки, на другій - допоможіть дитині залишити відбиток її руки. Запитайте: "Де слід від твоєї руки? А де від маминої? У мами велика рука, а у тебе маленька". Тісто можна висушити у духовці на слабкому вогні, а потім разом розфарбувати його.

Рибка. Це повторення гри "Яблуко", відмінність полягає у доборі матеріалу (візьміть горох чи сочевицю) і в тому, що на початку гри дитині потрібно показати іграшкову рибку. Тулуб, очі, плавники можна зробити різного кольору.

Щука здобич виглядає,
А карасик не дрімає,
Швидко хвостиком махає
І від щуки утікає.

О. Узорова

Від вашої уяви залежить, який малюнок з'явиться на тісті: м'ячик, груша, кораблик чи машина.

Яблуко. Дайте дитині потримати яблуко і скажіть: "Яблуко кругле, червоне, смачне". Разом з дитиною розділіть тісто по тарілці. А потім вона буде з цікавістю стежити за тим, як ви викладаєте з темних квасолин контур яблука з листком. Скажіть: "Це також яблуко" - і її вказівним пальцем обведіть контур "малюнка". Запитайте: "Де справжнє яблуко, яке можна з'їсти? Правильно! Де яблуко, яке ми зробили? Де листок? Так, це також яблуко, тільки їсти його не можна".

Разом із дитиною вказівним пальцем у середині зображеного яблука зробіть ямки і скажіть, що сюди ви вкладатимите квасолинок. Важливо, щоб дитина робила ямки саме пальцями. Можливо, вона захоче діяти двома руками. Покажіть, як заповнити те, що обмежене контуром, - середину яблука. Потіштеся тому, що вона вдавила всього кілька квасолин. У міру зростання дитини вдосконалюються її основні і дрібні рухи. Якщо ви через деякий час повернетесь до гри, то побачите, що дитина вправніше заповнює обмежений простір, а ще через деякий час вона вже зможе заповнити квасолею все яблуко.

Прикрасимо пиріг. Коли будете готувати справжній пиріг чи піцу, зверніть увагу дитини на їх прикрашання: дозвольте на пирозі викласти кусочки яблука, родзинки, курагу, а на піці - кусочки солодкого перцю чи оливки. Покажіть, де центр пирога, а де край. Коли будете пригощати членів сім'ї, то обов'язково у присутності дитини скажіть, що вона

допомагала вам прикрашати пиріг чи піцу. Реальні, життєві події дитина переносить у гру. Розімніть тісто по всій Площині тарілки. Скажіть: "Давай прикрасимо пиріг для ляльки".

Отже, при використанні нетрадиційних технік художньої діяльності як засібу творчого розвитку дітей дошкільного віку формуються такі показники креативності:

- чутливість до проблем, готовність їх розв'язувати власними силами; відкритість новим ідеям, інтерес до невідомого;
- схильність руйнувати чи змінювати стереотипи, відмовлятися від шаблонів, відходити від зразків; спроможність виходити за рамки заданої іншими ситуації;
- уміння підійти до проблеми з різних точок зору;
- уміння вносити щось нове, видавати оригінальні ідеї, розв'язувати нові завдання, досягати незвичних результатів;
- пошуково-перетворювальне ставлення до дійсності; висока пізнавальна активність; допитливість;
- уміння швидко переходити від одного способу розв'язання до іншого; переключатися; переконструювати елементи в нових комбінаціях (комбінаторні властивості);
- сміливість та незалежність суджень; здатність до постановки власної мети;
- розвинена уява, метафоричність (створення фантастичних ідей);
- здатність прогнозувати, передбачати, висувати гіпотези, робити припущення;
- орієнтація на високі стандарти якості, ідеальні еталони.

Таким чином, щоб спонукати дітей дошкільного віку до прояву творчої активності, використовувати нетрадиційні техніки художньої діяльності, слід з довірою поставитися до їх природних схильностей діяти на власний розсуд, самостійно перетворювати життєві враження, покладатися на власний досвід.

Список використаної літератури

1. Богуславская З.М., Смирнова Е.О. Развивающие игры для детей младшего дошкольного возраста: Кн. для воспитателя детского сада. – М.: Просвещение, 1991. – 207 с.
2. Калуська Л.В. Народні ремесла у дитячому садку: Методичний посібник для вихователів дошкільних закладів. – Харків: Вид-во „Ранок-НТ”, 2004. – 64 с.
3. Провозюк Г.Г. Краса виховує творчість. Методичний посібник. – Тернопіль: Мальва-ОСО, 2010. – 260 с.
4. Ушинський К. Д. Праця в її психологічному і виховному значення // Твори. – Т. 2. – М., 1952.
5. Яловська О.О. Пальчики дошкільнят: розвиваємо руку – розвиваємо мозок. – Тернопіль: Мандрівець, 2010. – 228 с.

Максимова Олена Олександрівна

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНА МОДЕЛЬ ОСВІТИ У СВІТЛІ ДОСЯГНЕННЯ УСПІХУ ДИТИНОЮ

Демократизація й гуманізація суспільного життя в незалежній Україні призвели до становлення нового типу виховної взаємодії вчителя й учня. На противагу авторитарному стилю взаємин вихователя і вихованців поступово утверджується стиль гуманістичний, метою якого є створення педагогічних умов для розвитку внутрішніх сутнісних сил дітей. Таку систему виховання у психолого-педагогічній науці кваліфікують як особистісно орієнтовану. Природно, що це потребує у виховній практиці загальноосвітніх шкіл пошуку оптимізації шляхів впливу не лише на інтелект, але й на емоційно-мотиваційну, волюву сферу учнів. У цьому зв'язку значні потенційні можливості закладені у переживанні успіху дітьми, особливо молодшими школярами, як природної основи їхніх позитивних емоцій у різнобічній діяльності.

У Законі України “Про освіту”, “Національній доктрині розвитку освіти в Україні”, “Концепції виховання дітей та молоді в національній системі освіти” підкреслюється необхідність створення організаційних, психолого-педагогічних умов для особистісного розвитку й саморозвитку школярів, їх самореалізації відповідно до здібностей, суспільних та власних інтересів, підготовки до самостійної життєдіяльності.

Державною національною програмою “Освіта” окреслюється потреба відходу від авторитарної педагогіки й утвердження гуманістичних засад, які дозволять забезпечити розвиток індивідуальних здібностей і талантів особистості [1].

Також у Конвенції ООН “Про права дитини” в частині I, ст. 29 зазначається, що освіта дитини має бути спрямована на розвиток особистості, талантів, розумових і фізичних здібностей у їх найповнішому обсязі; на виховання поваги до прав дитини і основних свобод [2, с.19]. Разом з тим, великого значення надається сімейному вихованню. У Преамбулі даного документу підкреслюється, що “...дитині для повного і гармонійного розвитку її особистості треба рости в сімейному оточенні, в атмосфері щастя, любові й розуміння” [2, с.4].

Завданням нашої статті є висвітлити значення переживання успіху в особистісному зростанні дитини, проаналізувати доробок вчених з даної проблеми, з'ясувати педагогічні умови, що сприяють досягненню успіху школярами.

На часі важливою є проблема виховання самостійної, креативної, ініціативної, оптимістичної, впевненої у своїх силах дитячої особистості, що володіє вмінням самопрезентуватись, поважає себе й інших – такої, яка любить і цінує життя, вміє досягати успіху в своїх починаннях, не

боїться труднощів, має бажання їх вирішувати. Одним із чинників розвитку дитячої особистості є її діяльність. Докладаючи фізичних, інтелектуальних, духовних зусиль, вона вправляється в різних видах діяльності, розвиває здібності, отримує результат, який переживає як досягнення, успіх або ж як невдачу.

Усвідомлення дитиною особистих індивідуальних досягнень, суспільне визнання отриманого результату є стимулом для її подальшого розвитку в цьому напрямі. Переживання, що супроводжують досягнення успіху, впливають не тільки на самопочуття, породжуючи задоволення чи незадоволення собою, а й на подальший розвиток, визначаючи його темп, спрямованість, сприяють життєвому самоствердженню особистості дитини, підвищують віру в свої сили, забезпечують відчуття повноти життя.

Формування активного творчого суб'єкта, який володіє знаннями, має власну особистісну позицію, здатний здійснювати моральний вибір, розпочинається з малих років, набуваючи особливої актуальності у шестирічному віці, коли змінюється соціальне становище дитини у зв'язку з приходом до школи. Провідним видом діяльності, поряд з грою, стає навчання, з'являються нові обов'язки.

У цьому зв'язку важливим є створення атмосфери успіху в шкільному житті, що забезпечить радісне, оптимістичне світосприйняття дітей, віру в себе, впевненість у завтрашньому дні. Все це дозволяє задовольнити провідну в цьому віці соціальну потребу – потребу у визнанні. Головною умовою досягнення успіху школярами є взаємодія на суб'єкт-суб'єктному рівні у системі “вчитель (вихователь) – учень”, “учень – учень”, яка забезпечить розвиток у дитячої особистості прагнення та здатність до свідомої самостійної взаємодії з дорослими, однолітками, соціумом.

Зазначимо, що проблему досягнення успіху у філософії у різних аспектах досліджували В.Михайліченко, О.Романовський, Л.Сохань, Г.Тульчинський, А.Швейцер, В.Шухмін, тісно пов'язуючи поняття “успіх” із такими філософськими категоріями, як “оптимізм”, “щастя”, “свобода”.

Помітний доробок щодо дослідження проблематики життєвого успіху в соціології належить таким ученим, як Р.Ануфрієва, Є.Головаха, П.Бергер, І.Кон, Р.Мертон.

Внутрішні сутнісні механізми розвитку почуття радості досягнення успіху знайшли своє відображення у психологічній науці. Вчені І.Бех, М.Боришевський, І.Зязюн, О.Кононко, У.Глассер, Д.Холт доводять, що вирішальним чинником у цьому зв'язку є зміна позиції вчителя й учня, дорослих і дітей. Д.Белухін, Л.Виготський, О.Запорожець, І.Зимня, О.Леонтьєв, С.Подмазін, І.Якиманська, П.Ярмоленко підкреслюють виняткову вагу особистісно-діяльнісного підходу в розвитку успішності дітей. О.Кульчицька, О.Коломинський, Є.Панько, О.Савченко вказують на особливу чутливість молодших школярів до впливів довкілля, їх

позитивну емоційну реакцію на безпосередні враження. К.Ізард, Д.Карнегі, О.Лаврова, В.Леві, О.Лук, М.Мольц акцентують увагу на позитивних емоціях, що супроводжують успіх. Е.Берн, Р.Девіс, І.Добротворський, І.Іщук, М.Киянова, Е.Ксенчук, О.Марден, З.Петрасинський, О.Свергун, Е.Стро вивчають механізми досягнення життєвого успіху.

Природно, що до проблеми забезпечення успіху в навчанні й вихованні дітей неодноразово звертались педагоги: Ш.Амонашвілі, А.Белкін, Д.Дьюї, Я.Корчак, А.Макаренко, М.Монтессорі, В.Сухомлинський, С.Френе, С.Шацький, Р.Штайнер та інші. Значну цінність для нас у цьому зв'язку має розроблена А.Макаренко "система перспективних ліній", яка слугує стимулом людського життя і діяльності. Видатний український гуманіст ХХ сторіччя В.Сухомлинський у своїй праці "Серце віддаю дітям" (розділ "Школа радості") обґрунтовує положення про завтрашню радість дітей як виключний чинник становлення оптимістичного світосприйняття першокласників шестирічного віку та джерело їхньої наснаги у пізнанні, а також як результат дитячих успіхів у навчально-виховній діяльності.

Особливості побудови виховного процесу з метою формування ініціативних, творчих особистостей досліджують українські вчені-педагоги А.Бойко, В.Киричок, Б. Кобзар, Н.Кудикіна, А.Осмоловський, Г.Сазоненко, О.Чернявська, К.Чорна та інші, наголошуючи на важливості розвитку гуманістичної взаємодії вчителя й дітей, становлення в учнів оптимізму, почуття успіху як першооснови їхнього прогресивного зростання. Над проблемою підготовки вчителя до виховання успішної гуманної особистості учня плідно працюють В.Бондар, А.Капська, В.Кузь, М.Левківський, Д.Пащенко, Л.Хомич.

Для глибшого розуміння сутності виховної діяльності вчителя із першокласниками шестирічного віку значну цінність становлять роботи вчених М.Безруких, Н.Бібік, А.Богуш, М.Вашуленка, С.Єфимової, Н.Зубалій, Я.Коломинського, Г.Лаврентьевої, В.Мухіної, Н.Непомнящої, Є.Панько, О.Савченко, Н.Скрипченко, Т.Титаренко та інших.

Проблема міжособистісного спілкування, становлення моральних взаємин, на яких ґрунтується суб'єкт-суб'єктна взаємодія, між дітьми-дошкільниками, молодшими школярами широко досліджувалась ученими Л.Артемовою, Г.Бреслав, В.Горбачовою, В.Давидовим, В.Киричок, В.Котирло, М.Лісіною, Ю.Приходьком, Т.Репіною, А.Рояк, Т.Поніманською, С.Якобсон та іншими.

Аналізуючи дисертаційні дослідження, зазначимо, що Л.Ткачук розглядала успіх у навчанні молодших школярів у творчій спадщині В.Сухомлинського, Н.Батурина вивчав вплив успіху та невдачі на функціональний стан і результативність діяльності учнів на прикладі спортивної діяльності. Деякі аспекти проблеми досягнення успіху в

навчанні висвітлено у дисертаційних дослідженнях Л.Гавришак, К.Дрозденко, Л.Скрипченко, В.Ямницького.

Оптимізація досягнення успіхів молодших школярів зумовлюється включенням їх у суб'єкт-суб'єктну взаємодію зі старшими та однолітками. Результатом такого процесу є прояв дитячої активності у різноманітних формах; можливість здійснення учнями у позанавчальний час вільного вибору сфери діяльності, способів організації роботи відповідно до своїх бажань, уподобань; забезпечення статусу їх рівноправності з іншими особистостями.

Становлення успішної особистості значною мірою визначається ініціативністю, активністю, творчістю дитини. Забезпечення суб'єкт-суб'єктних взаємин оптимізує розвиток зазначених якостей, сприяє формуванню наближеної до адекватної самооцінки, відповідного можливостям рівня домагань, мотивації успіху. Основні ідеї концепції ґрунтуються на діяльнісному й особистісно-ціннісному підході, які передбачають ціннісну орієнтацію педагогів на особистість дитини, її індивідуальну неповторність і самотність, забезпечують реалізацію природних потенцій учня, спрямовують його на досягнення успіху в починаннях.

Вірогідність досягнення успіху школярами підвищується, якщо:

- у виховному процесі забезпечується суб'єкт-суб'єктна взаємодія у системі “вчитель – учень”, “учень – учень”;
- здійснюється розширення сфер діяльності дитини;
- акцентується увага на розвитку мотиваційної сфери дитячої особистості, адекватної самооцінки та необхідних для успіху вольових якостей;
- забезпечується індивідуальний підхід, що дає можливість створювати ситуації успіху для кожного зокрема;
- організовується мікросередовище, яке сприяє досягненню успіху дитиною.

Отже, зміни в освітніх пріоритетах загострюють проблему виховання успішної, самостійної, ініціативної, впевненої у собі дитячої особистості. Існує об'єктивна потреба актуалізувати цей процес у шестирічному віці, коли відбувається психологічна криза, змінюється соціальна позиція дитини у зв'язку з приходом до школи, висувається ряд нових вимог до неї. Основою для утвердження активної життєвої позиції першокласника, виявлення і розвитку його природних потенцій, спираючись на які, вихователь допомагає учню досягати успіхів у продуктивній діяльності, є забезпечення суб'єкт-суб'єктної взаємодії головних учасників виховного процесу.

Список використаної літератури

1. Державна національна програма “Освіта” (Україна ХХІ століття). – К.: Райдуга, 1994.– 62 с.

2. 1. Конвенція ООН про права дитини. – К.: Укр. Правнича Фундація. Вид-во Право, 1995. – 32 с.

3. Кононко О. Особистісно орієнтована модель дошкільної освіти: суть та проблеми впровадження у практику // Збірник наукових праць: Спеціальний випуск / В.Г.Кузь (гол. ред.) та ін. – К.: Науковий світ, 2002. – С. 273 – 283.

Малець Галина Федорівна
(ДНЗ №7 «Ромашка» м.Малина)

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ВИХОВАНЦІВ ДНЗ ЧЕРЕЗ СКООРДИНОВАНУ ДІЯЛЬНІСТЬ АДМІНІСТРАЦІЇ ДНЗ, ПЕДАГОГІВ ТА БАТЬКІВ

У народі кажуть «Здоров'я маємо – не дбаємо, а втративши – плачемо». Цінність здоров'я людина нерідко усвідомлює лише тоді, коли воно частково втрачене. Вся робота колективу педагогів ДНЗ спрямована на усвідомлення як дітьми, так і дорослими того, що здоров'я – це не відсутність хвороби, а фізична, соціальна та психологічна гармонія людини, доброзичливі, спокійні стосунки з іншими людьми, з природою, з самим собою.

Одним з основних завдань роботи педагогічного колективу є оздоровлення дитячого організму шляхом активного пошуку нових форм і методів роботи та тісної співпраці між адміністрацією, педагогами та батьками ДНЗ. І саме тому, девіз нашого садка звучить так: Діти + Батьки + колектив ДНЗ = Радість, здоров'я, комфорт.

Працівники дитячого садка щоденно створюють необхідні умови для захисту здоров'я вихованців, психомоторної реабілітації. Робота з дітьми направлена на формування мотиваційних настанов на здоровий спосіб життя.

Здійснювати комплексний підхід до збереження і зміцнення здоров'я дітей, розуміння його значення, допомагає використання адміністрацією, медичною сестрою, педагогами, батьками дитячого садка здоров'язбережувальних технологій:

- організаційно-педагогічних;
- медико-гігієнічних;
- фізкультурно-оздоровлювальних;
- еколого-валеологічних;
- безпеки життєдіяльності.

Важливими для забезпечення збереження здоров'я дітей є організаційно-педагогічні та медико-гігієнічні аспекти.

В кожній груповій кімнаті ДНЗ достатнє освітлення, столи розміщені в зоні найбільшого лівостороннього освітлення. Підтримується необхідний

температурний режим. Щодня, при відсутності дітей, проводиться наскрізне та кутове провітрювання, що сприяє надходженню у приміщення свіжого повітря. Особливо це важливо в період загострення інфекційних захворювань. Прогулянки на свіжому повітрі проводяться двічі на день, не допускається скорочення прогулянок за сприятливої погоди. Вихователі забезпечують достатньо високу рухову активність дітей під час прогулянок.

Ранковий прийом проводиться на свіжому повітрі. Діти на вулиці одягнені відповідно сезону, а в групах - перебувають у змінному полегшеному одязі. На заняття з фізкультури, ранкову гімнастику, спортивні свята та розваги діти переодягаються в спортивну форму – футболки, шорти та чешки. Кожна вікова група дітей має свій колір футболка та емблему.

Для відпочинку дітей в групах створені всі умови. Іграшки розташовані зручно, в доступних для дітей місцях. При закупівлі нових іграшок перевіряється сертифікат якості з висновком санстанції. Старі іграшки підтримуються у чистоті, порядку, постійно оновлюються та ремонтуються.

В усіх вікових групах обладнані спортивно - гігієнічні центри, в яких розміщені нетрадиційні посібники, фізкультурний інвентар. Даний інвентар сприяє розвитку рухів дітей та виконує профілактичні функції.

Для психомоторної реабілітації дітей створені куточки психологічного розвантаження. Вихователі підібрали матеріали для зниження психічної напруги, агресії, тривожності, гіперактивності. Це різноманітний природний та покидьковий матеріал: пазли, мильні бульбашки, повітряні кульки, газети та цільові ілюстрації для рвання тощо.

В усіх групах є центри для гри з піском, які одночасно слугують і дослідницькою лабораторією, і пісочною терапією, і центром розвитку у дітей творчої фантазії. Ігри з піском сприяють розвитку дрібної моторики, вдосконаленню координації рухів при діях з піском та дрібними іграшками.

Вихователь - методист ДНЗ проводить різнопланову роботу з педагогами по впровадженню в практику роботи з дітьми різних форм роботи для збереження психічного та фізичного здоров'я дошкільнят. Це консультації для вихователів: «Організація та проведення фізкультурно – оздоровчої роботи з дітьми», «Індивідуальний підхід у процесі фізичного виховання», «Робота з дітьми із збудженою нервовою системою». Цікаво пройшов практикум з елементами тренінгу «Фізкультурно-оздоровча робота у дошкільному навчальному закладі», який налаштував педагогів на активну роботу, вихователі закріпили теоретичні основи та практичні вміння по методиці навчання дітей основним рухам.

Цікавим для педагогів був тренінг по впровадженню в практику роботи з дітьми елементів системи реабілітації академіка Акбашева. А також, були проведені практичні вправлення у використанні психогімнастик, тренінги по релаксації. Питання оздоровлення дітей розглядались на педагогічній раді на якій педагоги представили свої творчі знахідки – тренажери та нетрадиційне обладнання, яке вони виготовили разом з батьками. Таке обладнання активізує рухову діяльність дітей, дає змогу підтримувати систему загартування та гігієни дітей в дитячому садку.

На всіх методичних заходах постійно проводяться хвилинки психологічного розвантаження адже позитивний психологічний фон дорослих – запорука збереження позитивного психологічного настрою дітей.

Для збереження фізичного та психічного здоров'я дітей в дитячому садку створено модель оптимального рухового режиму та оздоровлення дітей. Дошкільники ростуть у русі і це їх природний стан. Тому протягом дня діти багато рухаються. Ранковий прийом проводиться тільки на свіжому повітрі – діти з вихователями спостерігають за різними об'єктами, граються в рухливі ігри і як правило, не мерзнуть. Виключення проводиться за показаннями лікарів – для дітей з хронічними захворюваннями та дітей ослаблених після хвороби. Всі діти поділені, за висновками лікарів, на групи здоров'я і згідно цього здійснюється індивідуальний та диференційований підхід.

Ранкова гімнастика – обов'язкова складова організації життєдіяльності дітей у садочку. Добір вправ відбувається згідно можливостей і стану здоров'я дітей певного віку, проводяться корекційні та профілактичні вправи. Саме ранкову гімнастику в старшій групі мали змогу переглянути директори ЗОШ та їх заступники з навчально - виховної роботи в рамках наради по наступності в роботі ДНЗ та школи.

Гімнастика пробудження після денного сну проводиться з елементами методики М.Єфіменка, що сприяє поступовому пробудженню дитячого організму. Комплекси включають спеціальні вправи на формування стопи і постави. Педагогами ДНЗ виготовлене нетрадиційне обладнання з різними наповнювачами, яке викликає у дітей інтерес до таких вправ, знімає напругу. Вихователі використовують нетрадиційні методи оздоровлення – самомасажі, дотикові масажі, ходьбу по вологому килимку тощо.

Щодня проводяться фізкультурні заняття, які теж максимально виносяться на свіже повітря. В холодний період року заняття проводяться в добре провітреному приміщенні.

Особливу увагу педагоги і медична сестра приділяють забезпеченню оптимальних загальних навантажень на дітей у процесі фізкультурних занять. Адже дуже важливо вірно поєднати фізичні, психічні та емоційні навантаження. Медична сестра постійно здійснює

медико – педагогічний контроль за фізичним вихованням дошкільників.

Протягом дня проводяться також фізкультурні паузи, фізкультурні хвилинки, 1-2 рази в місяць - фізкультурні розваги по групах, Дні здоров'я, фізкультурні свята та тижні здоров'я.

Щоденно організовується самостійна рухова діяльність дітей, проводиться індивідуальна робота з фізичного виховання. Всі ці заходи впливають на зміцнення дитячого здоров'я, вироблення стійких навичок щодо занять фізичною культурою, зміцненню психічного здоров'я та емоційної сфери дошкільника.

Важливе значення для оздоровлення дітей мають спеціальні загартовуючі процедури, які сприяють підвищенню опірності організму дітей, розвитку в них здатності швидко й без шкоди для здоров'я пристосуватися до змінних умов навколишнього середовища.

На початку оздоровчого періоду серед батьків проведено експрес-анкетування по проведенню загартувальних процедур з дітьми, що дало змогу, за згодою батьків, урізноманітнити організацію водних процедур – діти мали змогу ходити по водичці в відкритій водоймі під час прогулянок в природі, бігати під веселим розсіяним дощиком з наступним обтиранням тіла жорсткими рукавичками.

Медичною сестрою в період епідемій проводиться полоскання ротової порожнини йодосолевим розчином (починаючи з 4 років). Протягом року вихователями, під керівництвом медичної сестри, проводяться різноманітні оздоровчі заходи: стимулювальна гімнастика з елементами антистресової програми академіка Акбашева, гімнастика для очей, яку переважно проводять на заняттях де переважає розумове навантаження, дихальну гімнастику з елементами методик Толкачева та Бутейко. Прості види масажу – точковий масаж по методиці А.Уманської, епізодичний самомасаж, масаж стоп ніг, тренування дрібної моторики. Використання таких видів роботи сприяє виробленню механізмів психосаморегуляції.

Педагоги ДНЗ використовують у роботі з дошкільниками казкотерапію, сміхотерапію, музотерапію; навчають дітей виконувати комплекси вправ на розвиток міміки, рухів і рухової фантазії. Таким чином, вихователі ДНЗ регулюють психоемоційний стан дитини, розвивають здібності малят до руху. Дитина розширює знання про себе, про будову власного тіла, вчиться долати страхи.

Дуже подобається дітям вживати фіточаї. Перед тим, як в групу прийде медсестра з переносним фітобаром, вихователі знайомлять дітей з цілющими властивостями рослинки, з якої будуть пити цілющий напій, вивчають вірші, лічилки, відгадують загадки.

Педагогами та батьками виготовлені тематичні теки по ознайомленню дітей з лікарськими рослинами.

Цікаво, нетрадиційно пройшло засідання методичного об'єднання для медичних сестер міста на базі нашого дитячого садка. На засіданні

учасники методичного об'єднання мали змогу ознайомитись з досвідом роботи колективу по темі «Забезпечення санітарно-гігієнічних умов у ДНЗ – запорука збереження і зміцнення здоров'я дошкільників». Гості відвідали всі групи, де мали нагоду побачити розвивальне середовище та умови перебування дітей, спостерігали за роботою фітобару, були активними учасниками ділової гри «Ромашка санмінімуму», мали змогу переглянути заключний етап конкурсу «Кращий помічник вихователя», який проводився з помічниками вихователів згідно річного плану роботи.

Важливе значення для зміцнення здоров'я дітей, виховання розуміння збереження здоров'я має робота з сім'ями вихованців. Педагоги в батьківських куточках розміщують інформацію про здоровий спосіб життя, безпеку дитини, загартування дитини вдома тощо. Інформаційні стенди, ширми, тематичні теки зацікавлюють батьків, вони мають змогу, при потребі, ознайомитись з ними вдома у колі всієї сім'ї. Для батьків постійно проводяться індивідуальні консультації.

Моніторинг проведення оздоровчої роботи дітьми в дитячому садку показав, що діти стали більш рухливими, більш розкуті, можуть долати труднощі. З задоволенням виконують спеціальні щоденні загартовуючі процедури, займаються фізкультурою, грають в різні ігри, мають знання з основ збереження свого здоров'я. Кращі і показники по поліпшенню здоров'я, що видно по аналізу захворюваності та відвідування дітьми дитячого садка.

Список використаної літератури

1. Закон України «Про дошкільну освіту».
2. Методичні рекомендації «Фізичний розвиток дітей в умовах дошкільного навчального закладу» (додаток від листа МОН України від 16.08.2010 р. №1/9 – 563).
3. Е. Вільчковський, Н. Денисенко «Організація рухового режиму дітей у ДНЗ» Тернопіль, 2008 р.
4. М.О.Рунова «Рухова активність дитини у дитячому садку»: Посібник для працівників дошкільних закладів. – Х.: Ранок, 2007.

Миронова Антоніна Павлівна

(Центр розвитку дитини №18 м. Коростеня)

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ ЗАСОБАМИ НЕТРАДИЦІЙНИХ ТЕХНІК МАЛЮВАННЯ

Творчість – це не вседозволеність, це поєднання нового погляду на звичайні речі, як от: краси, фантазії, інтелігентності, смаку. Творчість дає змогу рухатися вперед, а значить – вдосконалюватися.

Сьогодні постає проблема, як розвинути творчість, уяву, фантазію дошкільнят під час малювання. «Немає проблем у дітей, є проблеми у дорослих», - саме ці слова мають пряме відношення до сучасного навчання дошкільнят зображувати. Тому було зроблено висновок, що прийшов час щось змінити, доповнити, удосконалити, забезпечити сприятливу атмосферу, створити умови для розвитку дитячої інтуїції, надати можливість вільного вибору.

Працюючи над проблемою творчих здібностей дитини, особливу увагу приділено нетрадиційним технікам малювання. Чи потрібно навчати дітей різним технікам малювання? Це – просто необхідно! Нетрадиційне малювання – це така продуктивна діяльність, яка допомагає активізувати творчість дитини, яка об'єднує різні за своєю природою види діяльності, залишається у пам'яті дитини, стає улюбленим і захоплюючим заняттям. А найголовніше - дитина проявляється, як індивідуальність, вільна у своєму виборі, завжди зацікавлена, радісна, впевнена.

Пріоритетним напрямком досвіду роботи є поетапне формування та розвиток творчих здібностей дошкільнят засобами нетрадиційних технік зображення під час малювання. Нетрадиційні техніки малювання впроваджуються з молодшого дошкільного віку – малювання пальчиком, квачиком, долонькою, паличком, зім'ятим папером і т.п. Дітей старшого дошкільного віку залучають до малювання на вологому папері, мильною піною, мильними бульками, зубною щіткою, видряпування (гратаж), крапкове малювання, свічкою, тампонування, монотипія.

Вся навчально-виховна робота педагога спрямована на розкриття самостійної творчої активності дитини, а передумовою розвитку творчих здібностей дітей, здобуття нових знань і вмінь є відповідно дібрані нетрадиційні методи і засоби навчання і виховання – невимуснені бесіди, метод «занурювання», психогімнастика, музикотерапія, художнє слово, застосовані системно, послідовно, від простого до складного і за цілковитого сприйняття дитини як особистості. Враховуючи вікові особливості та індивідуальні здібності дітей, керівник гуртка планує діяльність так, щоб заняття не перетворювалось на механічне копіювання, а збагачувало уяву, фантазію, живило бажання вигадувати щось нове, цікаве, унікальне. Тільки тоді у дошкільників з'являється можливість діяти за самостійно наміченим планом, за задумом. Педагог допомагає дитині не просто фантазувати, а реалізовувати свої задуми, створювати хай невеличкі і не складні, але свої твори: малюнки, листівки (картини).

В дошкільному дитинстві практично всі діти мають дар - творчу, художню уяву, здатність фантазувати. Творча уява – це уміння уявити собі те, чого ще не існує в дійсності, полягає в створенні нових образів, уявлень[1,с.113]Це не особливий дар, притаманний лише

конкретним дітям, це певна «вікова талановитість», яка накочує як хвиля, майже на всіх дошкільнят, і, на жаль, як хвиля, відходить - хоча і залишає позитивний слід в духовному світі підростаючої особистості[2,с.7]. Всім відомо, що немає проблем у дітей, є проблеми у дорослих. Саме ці слова мають пряме відношення до сучасного навчання дошкільнят зображувати.

Наслідки вивчення досвіду свідчать про те, що у дитячих роботах відображено дитячий внутрішній світ: настрої, переживання, фантазії, прагнення, які діти не завжди самі усвідомлюють і не завжди висловлюють. Малювання, у порівнянні з мовленням, має цінну перевагу - воно є «інтернаціональною мовою», доступною кожній людині і зрозумілим всім від малюка до мудреця[1,с.114]. Варто відмітити, що за допомогою нетрадиційних технік, малюки відкривають простір для фантазії, дитина з будь-яким «другом» (чи пензлем, чи олівцем, чи пером, чи губкою, пір'їнкою, паличкою чи зубною щіткою) в руках вільна, завжди зацікавлена, радісна. Працюючи в такому напрямку, педагог формує творчу особистість дитини, де проявляється її індивідуальність. Якщо уважно придивитися до дитячих малюнків, виконаних нетрадиційними техніками, то завжди бачиш, що дитина впевнена, підкована, може реалізувати свої можливості, вільно діє в плані уяви, придумуванні та фантазуванні. Пріоритетного значення надає розкриттю перед дитиною сутності творчої діяльності, яка полягає в умінні не наслідувати зразки, шаблони, а шукати якомога більше своїх особистих оригінальних рішень, не боятися вільно обирати потрібний матеріал для створення задуму, спрямовувати свою уяву на пошук нового, доводити задумане до кінця. Поклавши в основу роботи принцип розвивального навчання, створено такі умови, де дитина відчуває, пізнає, уявляє та по своєму фантазує, зображує.

Аналіз досвіду роботи показав, що саме сучасні нетрадиційні види зображувальної діяльності активізують художній потенціал дітей, малюки залюбки прилучаються до творчості. Це їх стимулює, захоплює, розвиває естетичний смак, виховує наполегливість, самостійність. Виявлено, що серед малечі є чимало здібних «реалістів» та «абстракціоністів», не поспішають записувати малюків до розряду невдалих, тільки тому, що їх малюнки побудовані лише на грі кольорових плям та мазків. Не варто завжди демонструвати, якого кінцевого результату вони мають досягти, бо це призводить до стереотипності зображень. Відмовилися від вказівок типу: «А тепер я покажу вам як потрібно малювати». Це недоречно в особистісно-розвивальних технологіях спілкування. Адже кожна дитина бачить та уявляє по своєму. Керівник гуртка намагається так створити умови, щоб діти могли вільно для себе вибрати ідею, матеріал, засоби вираження. Важливим є формування не відступати перед невдачею і реалізовувати свої маленькі творчі плани. Якщо бачимо, що дитина залишає розпочате малювання, чи змінює задум у

ході малювання, це означає, що малюкові необхідна допомога дорослого, є необхідність в тому, щоб допомогти, використовуючи метод «підмайстра», який дозволяє розглядати педагогічний процес не як вплив, а як взаємодію дорослого і дитини в єдиному творчому процесі, забезпечує перехід педагога з позиції повчання на позицію співробітництва, співтворчості.

Образотворче мистецтво є унікальним у вирішенні завдань як художнього так і особистісного розвитку, духовного становлення дитини, бо завдяки своїй універсальності розвиває емоційно-чуттєву сферу, поглиблює знання, формує загальну та естетичну культуру.

Заняття із зображувальної діяльності розглядаються як форма спілкування. Вони здебільшого проводяться з підгрупою дітей і бувають мистецтвознавчими, практичними, творчими. Головна увага при цьому приділяється «опрацюванню» малюнка з метою досягнення образно-естетичної виразності. Однією зі складових успішної роботи з дітьми є планування, яке допомагає систематично та цілеспрямовано розв'язувати завдання навчання образотворчої діяльності. Це зобов'язує більше приділяти уваги змісту інноваційних технологій. Педагог цілеспрямовано керує творчим розвитком дітей, знайшовши таку форму занять, яка відповідає цілковито віковій дитині. Обов'язково необхідно дотримуватись положення про те, що дитина - суб'єкт творчості, головне йде від неї. Ніхто, окрім дитини, не дає вірного рішення творчого завдання, поставленого перед нею. Справа керівника гуртка – вести заняття так, щоб перед дитиною завжди стояло дійсно творче завдання, хоча б найелементарніше, яке носить відкритий характер, не має правильної відповіді, заздалегідь відомої вже комусь із дітей. Обмеження дитини певними рамками, інструкціями, правилами та рецептами наносять лише шкоду. Але мистецтво – це дуже складний вид діяльності, і сказати дитині: «Твори, уявляй, ти можеш», - не завжди доречно. Необхідно докласти чимало зусиль, щоб показати кожній дитині її можливості, розкрити перед дитиною специфіку усіх нетрадиційних технік малювання, їх сутність і засоби, якими користуються художники.

Наприклад, створюючи на папері малюнок свічкою, дитина не бачить його - він відкривається тільки тоді, коли візьметься за фарби. На розфарбованому місці проявляється намальований предмет або сюжет. Очікування результату і поява його живлять інтерес малюка, спонукають до творчих експериментів. Педагог завжди схвалює образотворчу ініціативу дитини, позитивно оцінює сміливі рішення. Така підтримка тішить її, додає впевненості.

Показавши малюкам технологію «кляксографії», дано змогу побачити, що злиття кількох фарб зумовлює казкові перетворення, відкриває простір фантазій. До того ж цей вид діяльності розвиває відчуття кольору, збагачує знання про утворення колірної гами.

Композиції, виконані мильними бульками, використовуються для виготовлення святкових листівок. Дітям цікаво розважатися з ними. Такий вид діяльності викликає дошкільнят на роздуми, «відкриття».

Сутність техніки «гратаж» - у видряпуванні патичком. Дитина починає видряпувати малюнок. Вийшла неповторна прекрасна гравюра. Звичайним способом намалювати так неможливо, а ця техніка допомагає легко, вільно передати тематики про космос, море, різдвяну ніч і т.п.

Під рукою немає пензля? Це байдуже! Один палець вмочити в червону фарбу, другий - в синю, третій - в жовту...Хіба це не палітра? А якщо вмочити всю долоньку і залишити на папері відбиток, то фарбу не тільки побачимо, але й відчуємо. Спочатку несміливо, а потім все сміливіше. Запропонувати дітям уявити. Відбиток руки може перетворитися на півника, лебедя, каченя, рибку.... Фантазуй, скільки забажаєш.

Техніка «штампування» дозволяє відбивати один і той же образ багато разів. Виходять чудові серветки, сукні та інші композиції. Замість губки можна використовувати паралон, зібганий папір, розрізані овочі. Молодшим і середнім групам пропонується намалювати квіти, метелики, гриби, а старшим дошкільникам – домалювати до відбитків необхідні деталі.

Ігри з плямами допомагають розвивати окомір, координацію і силу руху, фантазію та уяву. Поставимо пляму, візьмемо трубочку і обережно подмухаємо на краплинку. Побігла вона і залишила слід. А на що схожа?Думайте!

Надзвичайно цікава техніка – «набризк». Її сутність – розбризкувати краплинки за допомогою зубної щітки чи стеки. Яка насолода, помилуватись снігопадом, золотою осінню, барвами туману.

Яка б нетрадиційна техніка не використовувалась, всюди дошкільник має унікальну можливість себе творчо проявити. Слід відмітити, що педагог застосовує інноваційні технології інтегровано, будує свою діяльність за принципом взаємозв'язку трьох видів мистецтва - зображувального, музичного і художньої літератури. Цей принцип в навчальному процесі є одним із основних правил побудови заняття. Така методика сприяє зниженню скутості, напруженості, пригніченні особистості. Робота може бути плідною тільки при повному контакті педагога з дітьми, знанні індивідуальних особливостей кожної дитини, при гнучкому плануванні педагогом системи роботи.[1,с.50]

Отже, не всі діти стануть в майбутньому художниками. І в цьому не допоможуть ні найкращі психологічні рекомендації, ні педагогічні методики. Але творчий прояв, творчу уяву, фантазію можна розкрити у кожної дитини. Головне, що дорослий, який працює з дошкільниками, сприймає усіх дітей як майбутніх художників [1,с.121]. На практиці це означає, що ставиться до кожного малюка, як до творчої особистості, не передбачаючи того, як дитина далеко зможе піти в своєму розвитку,

приділяє постійну увагу специфічним художнім завданням, які носять дійсно творчий характер.

Список використаної літератури

1. Актуальні проблеми психології. Том IV За ред. С.Д. Максименка, С.О. Ладивір. – К.: 2006
2. Бех І.Д. Виховання особистості . У двох книгах.- К.: Либідь, 2003.
3. Горошко Н.А. Зображувальна діяльність у дошкільних навчальних закладах(малювання, ліплення, аплікація).- Х.: Видавництво «Ранок», 2007.
4. Доронова Т.Н. , Якобсон С.Г. Обучение детей 2-4 лет рисованию, лепке, аппликации в игре.-М.: Просвещение.-1992.
5. Левин С.В. Ваш ребенок рисует.- М.: Сов.художник. -1979.
6. Толстых А.В. Искусство понимать искусство .-М.: Педагогика.- 1990.
7. Чорна Л.Г. Установка на творчість у обдарованих особистостей// Українська психологія: сучасний потенціал.- К.: 1996
8. Чистякова М.И. Психогимнастика. –М., 1990

Наумчук Тетяна Володимирівна
(Житомирський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти)

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ПЕДАГОГА ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЧЕРЕЗ СУЧАСНІ ФОРМИ МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ В СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Діяльність дошкільного навчального закладу враховує основні вимоги Закону України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Положення про дошкільний навчальний заклад», «Базового компоненту дошкільної освіти», Базової програми розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі».

Останнім часом значно зросла свідомість освітян, стала об'єктивною необхідність оновлення принципів гуманізації завдань та цілей дошкільної освіти, оптимізації життя дитини відповідно до демократичних засад українського суспільства. Все це робить особливо актуальною проблему модернізації змісту першої ланки освіти, що є базовою для розвитку особистості майбутнього громадянина Української держави.

Педагоги дошкільного навчального закладу постійно працюють над удосконаленням і оновленням освітньо-виховного процесу, який базується на провідних принципах дошкільної освіти: реалізації підходу до дошкільного дитинства як до самоцінного періоду в житті дитини;

орієнтації на особистісну взаємодію дитини та дорослих; балансі всіх видів дитячої діяльності; концентрації на психологічному комфорті малюка. Це сучасна парадигма дошкільної освіти.

Сьогодні багато що з минулого досвіду не відповідає потребам сучасного дошкільного закладу, як і суспільства в цілому. Тому для того, щоб освітня галузь продуктивно розвивалась, потрібні нові ідеї, нові технології навчання і виховання, керівництва закладом. Все це вимагає апробації в інноваційній діяльності, яка повинна або довести доцільність і прогресивність висунутої ідеї, або спростувати її. Проте інноваційна діяльність - не мода, її не можна проводити без належного наукового обґрунтування.

Добре організована інноваційна діяльність завжди має характер наукового пошуку, прогностичне спрямування.

До головних аспектів інноваційної діяльності науковці В.Т. Волов, І.М. Дичківська, Н.І. Клокар, З.Абасов, Б.О. Житник [3;4;6;1,5] відносять: найвищий ступінь творчості, педагогічне винахідництво; чутливість до потреб дитини, суспільства; усвідомлення власних потенційних здібностей та бажання їх реалізувати; сконцентрованість на завданні реалізації нового, незалежного, критичного мислення; постійне живе сприйняття світу; свобода від авторитарних поглядів; здатність визначити ключові професійні проблеми та накреслити перспективи їхнього вирішення. Вони вказують на зв'язок інноваційної діяльності з відмовою від стереотипів і штамів.

Феномен **«готовність до інноваційної педагогічної діяльності»** в науковій літературі визначається як:

- інтегративна якість особистості, що, становлячи собою єдність особистісних і операційних компонентів, забезпечує ефективність цієї діяльності (Л. Подимова, В. Сластьонін);
- особливий особистісний стан, який передбачає наявність у педагога мотиваційно-ціннісного ставлення до професійної діяльності, володіння ефективними способами і засобами досягнення педагогічних цілей, здатності до творчості і рефлексії (І. Дичківська);
- складне, багато структурне утворення, в якому знаходять прояв психологічний, теоретичний та практичний аспекти. Воно повинне проходити через формування професійного духу, самосвідомості, мистецтва рефлексії, глибокого переконання в необхідності працювати в інноваційному режимі

(Н. Клокар);

- позитивне, емоційне ставлення до педагогічних інновацій, гуманістичних ціннісних орієнтацій, зацікавленість інноваційною роботою педагога та систематичне ознайомлення з нововведеннями в галузі освіти, сформоване педагогічне творче мислення, розвиток креативних здібностей та рефлексивних умінь

(Т. Демиденко);

- показник здатності педагога нетрадиційно вирішувати актуальні для особистісно орієнтованої освіти проблеми (Г. Сиротенко);
- це стійка сукупність усіх необхідних компонентів, зв'язків, залежностей, відношень, властивих цьому процесу як педагогічному феномену (І. Гавриш).

Приведення освітнього процесу у відповідність з державним стандартом потребує від кожного педагога та керівника дошкільного навчального закладу високого рівня соціально-педагогічної компетентності, самокритичного погляду, аналізу ситуації та завбачування результатів своєї роботи.

Результати освіти в світі нині пов'язують з компетенціями людини, а компетентнісний підхід відповідає прийнятій у більшості країн загальній концепції освітнього стандарту. Як відомо, компетентність (від лат. *Competens* – належний, відповідний) – сукупність знань і вмінь, необхідних для ефективної професійної діяльності: вміння аналізувати, передбачати наслідки професійної діяльності, використовувати інформацію [7, с.149]; кваліфікаційна характеристика індивіда в момент включення його в діяльність [10, с.47].

Як інтегральну професійно-особистісну характеристику розглядають професійно-педагогічну компетентність Д. Чернілевський, В. Моїсєєв, А. Шаповалов. «Вона визначається готовністю та здатністю виконувати професійно-педагогічні функції у відповідності до прийнятих у соціумі на даний момент норм та стандартів» [10, с.12]. Суть компетентнісного підходу учені розглядають у розширені освітнього простору за межі формальної освіти в паралельні структури системи неперервного навчання та формування навичок діяльності в конкретних умовах. Також вони наголошують на необхідності змін навчального процесу, так як формування компетентностей потребує створення певних навчальних ситуацій.

С. Сисоєва [8, с.364] розглядає творчість як невід'ємну та об'єктивну рису педагогічної діяльності, яка передбачає можливість самостійно комбінувати й перетворювати вже відомі засоби професійно-педагогічної діяльності, добирати нетипові засоби розв'язання педагогічних проблем. До ознак педагогічної креативності вона відносить:

- високий рівень соціальної і моральної свідомості;
- пошуково-перетворюючий стиль мислення;
- розвинені інтелектуально - логічні здібності (вміння аналізувати, обґрунтовувати, пояснювати, виділяти головне тощо);
- проблемне бачення;
- творча фантазія, розвинене уявлення;

- специфічні особистісні якості (любов до дітей, безкорисливість, сміливість, готовність до розумного ризику в професійній діяльності, цілеспрямованість, наполегливість, ентузіазм);
- специфічні мотиви (необхідність реалізувати своє «Я», бажання бути визнаним, творчий інтерес, захопленість творчим процесом, своєю працею, прагнення досягти найбільшої результативності в конкретних умовах своєї педагогічної праці);
- комунікативні здібності;
- здатність до самоуправління;
- високий рівень загальної культури» [8, с.361].

До особливостей творчого стилю діяльності педагога відносять [9, с.43] здатність до бачення проблем, самостійність суджень, оригінальність і антиконформізм мислення, легкість асоціювання і генерування ідей, критичність мислення, здатність переносити знання та навички в нові ситуації, готовність пам'яті, здатність до концентрації творчих зусиль, стійкість, схильність до виваженого ризику, сміливість та незалежність суджень, оптимізм, високий рівень самооцінки, цілеспрямованість та бажання запровадження нового.

К. Ангеловські вважає, що за ставленням до запровадження інновацій педагоги поділяються на п'ять категорій:

- «новатори» – люди з яскраво вираженим новаторським духом, сміливо сприймають, втілюють і поширюють все нове. Першими відгукуються на новації;
 - «передовики» – високо цінуються в колективі, до них звертаються по допомогу щодо інновацій та за інформацією. Не перші, але серед перших здійснюють практичну (експериментальну) перевірку цінності інновацій у конкретному середовищі;
 - «помірковані» – не зацікавлені в новому, але не відразу вірять у нове. Це – «золота середина». Не сприймають нове, поки його не прийме більшість;
 - «передостанні» – віддають перевагу старому. Вони більше сумніваються, ніж вірять у нове. Не останні, але серед останніх, котрі сприймають інновації лише після загальної схвальної думки більшості;
 - «останні» – дуже консервативні, сильно пов'язані з традиціями. [2, с.50].
- Під час дослідження проведено анкетування «Вивчення налаштованості педагогів на інновації». Прийняли участь 136 респондентів — педагогічних працівників дошкільних навчальних закладів області. Дослідження показали, що респонденти відповіли на запитання таким чином:
- «Що таке інновації, яке ваше ставлення до інновацій?» 105 педагогів відповіли не вірно;
 - «Як можна розвинути свої креативні здібності?» - 65 вивчили педагогічний досвід, 59 – на семінарах та тренінгах, 98 – самоосвіта, 21 – виставки, екскурсії;

- «Чи хочете Ви стати педагогом-новатором?» - 40 – хочуть цьому навчитися, 30 – прагнуть, 54 – недостатньо досвіду, 12 – не мають бажання.
- «Що спонукає вас до впровадження інновацій у роботу з дітьми?» - цікавість, зміна підходів до організації роботи з дітьми, цікавий дидактичний матеріал, розвиває інтерес дітей до певного виду діяльності, можливість педагогу проявити себе, можливість запропонувати нові форми і методи роботи з дітьми, бажання дізнатися щось нове.
- «Чи здатний колектив, у якому ви працюєте до інновацій» так – 119, ні – 17
- «Чи вважаєте ви себе лідером у колективі?» - так – 28 , ні – 108
- «З якими труднощами ви стикаєтеся у процесі впровадження інновацій?» - відповіді: важко ламати стереотипи, недостатньо педагогічного досвіду роботи та знань, відсутність інформації та методичних посібників з інновацій, не відповідає матеріально-технічне забезпечення, брак часу, низький рівень професіоналізму у керівника або вихователя-методиста, який має здійснювати допомогу.

Опитувальник «Інновації в моїй професійній діяльності» - 245 респондентів.

№ №	Назва технології, методики	Відмітка про обізнаність	Відмітка про використання технології, методики у власній діяльності	Відмітка про готовність презентувати досвід	Відмітка про бажання дізнатися про певну інновацію
1.	Технологія П-3	90	40	10	29
2.	ТРВЗ	67	21	3	105
3.	Ейдетика	90	40		7
4.	Технологія М. Монтессорі	57	25		8
5.	Проективні методики	55	12		28
6.	Методика Ховарда				8
7.	Методика Джані Родарі	10			19
8.	Технологія Г.Домана	25	10		16
9.	Технологія М. Зайцева	96	30		48
10.	Технологія Сесіль Лупан	1			9
11.	Вальдорфська педагогіка	62	10		37

12.	Технологія Ельконіна-Давидова	4			6
13.	Педагогіка Софії Русової	27	14	5	7
14.	Технологія Жана Декролі	5			7
15.	Технологія Б. Нікітіна	56	20		26
16.	Технологія М. Єфименка	40	24		36
17.	Педагогіка Ш. Амонашвілі	13	3		5
18.	Технологія «Пісне знайка»	10	3		5
19.	Педагогіка В.Сухомлинського	114	12	11	28
20.	Технологія Л.Занкова				7
21.	Методика Дьєнеша	5	3	1	9
22.	Технологія Лідії Блудової	2			8
23.	Технологія Масару Ібука	4	1	1	35
24.	Технологія Марії Гмошинської				7
25.	Методика Воскобовича				57
26.	Методика Л.Шульги	52	10	3	76

Результати дослідження показали, що педагогам потрібно стежити за спеціальною літературою, вивчати її, ознайомлюватися з перспективним педагогічним досвідом, упроваджувати в практику новітні методи та прийоми навчання, вести власний творчий пошук новаторських форм і методів роботи з дітьми. Для підвищення своєї професійної кваліфікації педагогу необхідно регулярно відвідувати методичні об'єднання міста, району, курси підвищення кваліфікації, проблемні семінари, педагогічні читання тощо.

Підсумовуючи результат дослідження, ми стоїмо на позиції, що інноваційна педагогічна діяльність – найвищий ступінь педагогічної творчості, процес генерації інноваційних ідей, їхнього запровадження та розповсюдження, оновлення педагогічної теорії та практики, альтернатива консервативному, традиційному, усталеному та авторитарному стилю діяльності.

На нинішньому етапі розвитку дошкільної освіти регіону виникла нагальна потреба в ефективній організації методичної роботи в РМК (ММК) та в дошкільних навчальних закладах взагалі і з творчими педагогами зокрема. Методичну роботу ми розглядаємо як цілісну

систему підвищення науково-теоретичного й загальнокультурного рівня педагогічного працівника сучасного дошкільного закладу, його психолого-педагогічної підготовки, удосконалення професійної майстерності, формування у нього готовності до інноваційної діяльності, самоосвіти, саморозвитку, самовдосконалення.

Так, у 2009 році був створений науково-методичний комплекс «Консорціум закладів післядипломної освіти України» для згуртування провідних установ системи післядипломної педагогічної освіти та координації їх діяльності щодо вирішення основних проблем післядипломної педагогічної освіти України.

Консорціум об'єднав зусилля державної, регіональної влади, науковців з усієї України, педагогічних і науково-педагогічних працівників 25 інститутів в тому числі і до складу увійшов Житомирський інститут післядипломної педагогічної освіти. Створена Школа новаторства керівних та педагогічних працівників дошкільних навчальних закладів України.

25 Травня 2011 року при Житомирському ОІППО затверджено положення та розпочала роботу творча група в рамках Школи педагогів-новаторів керівних та педагогічних працівників дошкільних навчальних закладів Житомирської області за темою «Розробка та впровадження науково-методичного забезпечення інноваційних та авторських технологій педагогами області». Склад учасників обласної Школи увійшли у Всеукраїнську Школу педагогів-новаторів керівних та педагогічних працівників. Методистами з питань дошкільної освіти ЖОІППО зроблений аналітичний аналіз стану впровадження інноваційних педагогічних технологій в освітньо-виховному процесі дошкільних навчальних закладах міст та районів області. На високому методичному та професійному рівні інноваційні технології та власні напрацювання педагогів - новаторів впроваджено у містах Житомирі, Новоград-Волинську, Бердичеві, Малині. В усіх інших містах та районах області використовують елементи інноваційних технологій. Зібрано банк педагогічних ідей.

Основними завданнями Школи стали:

- ✓ вивчення й популяризація інноваційних педагогічних технологій, а також вирішення проблем оновлення й модернізації науково-методичного забезпечення дошкільної освіти;
- ✓ пропаганда перспективних моделей новаторського досвіду з актуальних проблем педагогічної та управлінської діяльності;
- ✓ підвищення фахової компетентності й педагогічної майстерності педагогічних та управлінських кадрів;
- ✓ організація професійної взаємодії та співпраці фахівців з дошкільної освіти з різних міст та районів області, обмін досвідом роботи;
- ✓ сприяння створенню інноваційного освітнього простору дошкільної

освіти через упровадження досягнень психолого-педагогічної науки в освітньо-виховний процес дошкільних навчальних закладів.

Учасниками Школи є керівники, педагогічні працівники дошкільних навчальних закладів, які мають бажання підвищити свій фаховий рівень, ознайомитися з науково-теоретичними й практичними засадами впровадження інноваційних педагогічних технологій в навчально-виховний процес дошкільних навчальних закладів.

Організаційно-методичні форми діяльності Школи:

- ✓ науково-практичні конференції, семінари-практикуми, лекції, тренінги, форуми, «круглі столи», консультації, творчі звіти тощо;
- ✓ презентації авторських лабораторій, опорних дошкільних закладів;
- ✓ моделювання навчальних занять;
- ✓ обговорення й рецензування педагогічних та управлінських проектів;
- ✓ виставки педагогічних ідей і технологій;
- ✓ створення творчих груп з педагогів, які бажають розробити методичний матеріал за певною темою;
- ✓ створення «проблемних» груп для вивчення й аналізу конкретної педагогічної проблеми;
- ✓ самостійна робота запрошених до участі в Школі для опрацювання відповідної літератури, застосування у навчально-виховному процесі окремих інноваційних методів, прийомів, засобів, форм роботи, елементів інноваційних технологій тощо.

Розгляд методичних напрацювань. Щорічно в межах роботи Школи проводиться розгляд методичних напрацювань. Подаються матеріали педагоги, що презентують досвід про використання сучасних педагогічних технологій, інноваційних методів навчання і виховання у дошкільних навчальних закладах Житомирщини з метою створення банку даних новаторського досвіду.

**План роботи
творчої групи-Школи новаторства керівних і педагогічних
працівників дошкільної освіти Житомирської області**

№ п\п	Зміст роботи	Форма узагальнення	Відповідальний
1.	Відкриття I-засідання школи новаторства керівних і педагогічних працівників дошкільної освіти Житомирської області	відеоматеріал	Шегеда А.Ф. проректор з науково-методичної роботи ЖОІППО
2.	“Творчий діалог”(Амонашвілі Ш.А.)	лекція	Наумчук Т.В.
3.	Інновація, як чинник розвитку сутності дошкільної освіти	презентація	Коновальчук І.І. – канд.пед. наук, доцент ЖДУ ім. І.Франка
4.	Завдання та зміст роботи Школи новаторства керівних та педагогічних працівників дошкільної освіти Житомирщини	відеопрезентація	

5.	Сучасні підходи розвитку дошкільної освіти у місті Житомирі	Презентація	Наумчук Т.В. викладач, методист
6.	1. Система вивчення і впровадження гуманістичної Монтесорі педагогіки в освітній процес сучасного дошкільного закладу” 2. Театралізація в ДНЗ з використанням інноваційних технологій	Мультфільм за мотивами казки «Теремок»	Тонковид Л.Л. методист НМЦ міськун м. Житомира Ступницька Ж.О. – вихователь-методист ЦРД № 5
7.	Впровадження в практику роботи різновікової групи елементів Вальдорфської педагогіки як альтернативи розвитку творчої особистості дошкільника.	Презентація досвіду	Туровська Л.Т. вихователь-методист ЦРД № 69
8.	Досвід роботи Житомирського центру розвитку дитини №53 “АБВГДЕЙКА” за інноваційною технологією психолого - педагогічного проектування (ПЗ) взаємодії дорослого і дитини	Презентація досвіду	Рясенчук А.П. –вихователь-методист ЦРД № 53 Ринчовська Т.В. –
9.	Проектна діяльність в ДНЗ як один із шляхів успішного впровадження Базової програми “Я у Світі”	Презентація досвіду	вихователь-методист ДНЗ № 33 Салацька А.П. Головний спеціаліст облун
10.	Підведення підсумків роботи Школи новаторства керівних та педагогічних працівників дошкільної освіти		Наумчук Т.В.

Діяльність Школи спрямована на стимулювання творчої діяльності педагогів як фундаторів освітніх інновацій, взаємодію слухачів творчої групи з педагогами-майстрами, які мають творчі авторські напрацювання. Лекційно-практичні заняття забезпечили поєднання теорії і практики, моделювання майстер-класів тощо. На даному етапі відбудеться координація діяльності наставників, майстрів і слухачів, які мають підготувати навчально-методичний портфоліо, що наповниться інноваційними продуктами їх власної, самостійної діяльності. Як результат спільної творчої діяльності організаторів, наставників, слухачів будуть проведені обласні професійні конкурси, під час яких слухачі школи будуть демонструвати нові професійні здобутки та проводити майстер-класи.

На завершення можна сказати, що інновація – це не щось недосяжне, а досить реальна справа, яка природно супроводжує педагогічну діяльність кожної творчої людини. Творити доступно всім, але вимагати від кожного педагога винахідницьких ідей не слід. А от мобілізувати всі наявні творчі ресурси до інноваційної діяльності необхідно, і це мають

робити педагоги-практики. Бо головна надія у розв'язанні цього завдання покладається саме на них.

Будь-яка інноваційна діяльність може бути мистецтвом або технологією. Мистецтво засноване на інтуїції, технологія - на закономірностях науки. З мистецтва все починається, технологією - закінчується, щоб потім все почалося спочатку.

Список використаної літератури

1. Абасов З. Жизненный цикл педагогических инноваций /З. Абасов // Инновации в образовании. - 2007. - №8. - С. 13-20.
2. Ангеловски К. Учителя и инновации /К. Ангеловски. М.: Просвещение, 1991. - 159 с.
3. Волов В.Т. Инновационные принципы системы образования / В.Т. Волов // Педагогика. - 2007. - №7. - С.108-114.
4. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: Навчальний посібник /І.М. Дичківська. - К.: Академвидав, 2004. - 352 с.
5. Житник Б.О. Методи навчання та активізації пізнавальної діяльності учнів /Б.О. Житник // Управління школою. - 2005. - № 13 (97) травень. - С. 9-16.
6. Клокар Н.І. Психолого-педагогічна підготовка вчителя до інноваційної діяльності: дис....канд.педагог.наук:13.00.04 / Клокар Наталія Іванівна. -К., 1997. -227 с.
7. Професійна освіта: Словник: Навч.посіб./ Уклад. С.У. Гончаренко та ін.; За ред. Н.Г. Ничкало. - К.: Вища шк., 2000. - 380 с.
8. Сисоєва С.О. Психологія та педагогіка: Підручник для студентів вищих навчальних закладів непедагогічного профілю традиційної та дистанційної форм навчання / С.О. Сисоєва, Т.Б. Поясок. - К.: Міленіум, 2005. - 520 с.
9. Сластенин В.А. Профессионально-педагогическая подготовка современного учителя / В.А. Сластенин, А.И. Мищенко// Советская педагогика. - 1991. - № 10. - С. 79-84.
10. Чернилевский Д.В. Креативные аспекты становления образовательной системы: Монография / Д.В. Чернилевский, В.Б. Моисеев, А.П. Шаповалов. - М.: РИО МГТА, 2003. - 152 с.

Пінчук Наталія Павлівна

(Центр розвитку дитини № 69 м. Житомира)

ФОРМУВАННЯ АУДІАТИВНИХ УМІНЬ ТА НАВИЧОК ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ СЛОВЕСНИХ ІГОР

Важливою умовою продуктивної навчально-пізнавальної діяльності дітей дошкільного віку вважаємо опанування ними загальнонавчальних навичок, зокрема навички аудіювання (слухання – розуміння). Під цим

терміном у лінгводидактиці розуміють рецептивну діяльність комунікантів, спрямовану на слухове сприймання інформації і максимальне усвідомлення її основного змісту з одного прослуховування.

У процесі набуття дітьми аудіативних навичок стабілізуються довільна увага і слухова пам'ять; інтуїтивно створюється алгоритм (план) зв'язного висловлювання; удосконалюється граматичний лад мовлення; значно розширюється словниковий запас; формуються пізнавальні інтереси, в тому числі й інтерес до світу художньої літератури. Таким чином, робота щодо навчання малят слухати і розуміти повідомлення стає базою для формування і розвитку інших мовленнєвих навичок – говоріння, читання, письма.

Аудіативна робота як компонент формування комунікативної компетентності суб'єктів освіти присутня у навчальних програмах дошкільних навчально-виховних закладів. Слід зауважити, що аудіативні уміння й навички називаються у програмах і метою, і засобом навчання.

Мета формування аудіативних умінь у дітей дошкільного віку визначається загальними завданнями дошкільного виховання та специфікою етапу підготовки дошкільнят до систематичного шкільного навчання. Так, завдання набуття дітьми комунікативної компетентності (від народження до 6 років) передбачає формування базових навичок аудіювання: діти повинні навчитися розуміти зміст окремих реплік співрозмовника, а також інформативних висловлювань, побудованих на опанованому лексико-граматичному матеріалі.

Кінцевою метою аудіативної роботи в дошкільний період дитинства є автоматизація аудіативних умінь, які забезпечують сприймання різноманітних жанрово-стилістичних текстів, а також розуміння підтексту висловлювань, здатності сформулювати свою власну думку.

Виступаючи в навчально-виховному процесі в якості засобу навчання, аудіювання, окрім своєї основної мети (власне комунікативної), виконує безліч допоміжних педагогічних функцій. Воно стимулює мовленнєву діяльність дітей-дошкільників, забезпечує управління процесом навчання, використовується для ознайомлення з теоретичним мовним матеріалом, виступає як засіб формування навичок і вмінь у всіх видах комунікативної діяльності, допомагає підтримувати належний рівень володіння рідною мовою. Тому правильна організація аудіативної роботи в дошкільному закладі є провідною умовою успішного оволодіння українською мовою в цілому.

Обов'язковою умовою розуміння інформації на слух є концентрація уваги дитини на тому, що вона повинна почути, оскільки найменше відхилення від процесу слухання призводить до втрати змісту. Необхідно формувати у дітей уміння зосереджено сприймати слухову інформацію, паралельно аналізувати, розуміти її, оперативно запам'ятовувати й вчасно використовувати, таким чином, активно переробляти аудіативний матеріал.

На дошкільному етапі аудіативної роботи малятам необхідно уміти слухати і розрізняти окремі слова, вміти не тільки ділити мовленнєве

повідомлення на смислові частини, а й утримувати в пам'яті найдовші звукові ланцюжки, тобто розвивати слухову пам'ять. Спочатку діти вчаться утримувати в пам'яті слова, словосполучення, а потім речення і кілька речень одночасно.

Ще одне важливе уміння у сприйманні інформації на слух – уміння виділяти, знаходити основну думку повідомлення, відокремлювати основне від другорядного. Це досягається здатністю розрізняти комунікативні типи речень: розповідні, питальні і спонукальні. Осмислення почутого пов'язано з вірогідним прогнозуванням. Важливо, щоб дитина навчилася користуватися ситуацією, контекстом, всім тим, що забезпечує їй розуміння почутого. Від неї вимагається швидке переключення уваги з мовленнєвої форми на уміння знаходити перешкоди при розв'язанні пізнавальної задачі. Неспроможність долати ці труднощі призводить до того, що діти не здійснюють смислове прогнозування, а фантазують, власне домислюють.

Кінцева мета аудіативної роботи – сформувати аудіативність – автоматизовані мовленнєві дії, які забезпечують слухачеві сприймання неадаптованих текстів, розуміння підтексту висловлювання, осмислення загальної ідеї звукового повідомлення і здатності сформувати про нього власну думку.

Ефективним способом формування аудіативних навичок у дітей дошкільного віку є поєднання навчально-пізнавальної та ігрової діяльності. Педагогічним працівникам доцільно використовувати народні словесні ігри, репродуктивні вербальні ігри, дидактичні ігри з відгадуванням загадок, ігрові мовленнєві вправи тощо.

Прикладом *народних словесних ігор* є такі ігри, як "Заборонене слово", "Зіпсований телефон", "Так - ні". Їхній ігровий задум полягає у розв'язанні мовленнєвих завдань щодо розвитку мовленнєвого слуху, довільної уваги та логічного мислення, користування зв'язним мовленням, формування умінь вести діалог у ситуації розпитування або обговорення. Рольова поведінка у ході гри пов'язана із виконанням певних ролей, зокрема організатора гри, гравців, членів журі тощо.

Заборонене слово

Ігрові мовленнєві дії: організатор гри задає гравцям запитання щодо певних аспектів життя дітей; гравці під час відповіді не мають права використовувати "заборонене" слово, про яке завчасно домовились.

Мовленнєвий супровід: "заборонене слово" - матуся.

- Кого ви найбільше любите? (...). Хто проводить вас вранці в садочок? (...). Хто готує вам сніданок? (...). З ким ви ходили в ляльковий театр або в цирк? (...). Хто вам ввечері читає книжки? (...). Хто піклується про вас? (...). Кому ви даруєте квіти?

Зіпсований телефон

Ігрові мовленнєві дії: організатор гри пошепки на вухо називає певне слово одному з гравців; той передає почуте слово наступному гравцеві. Неможна перепитувати слово або голосно його промовляти. Перший та останній гравці зіставляють слова, що почули.

Мовленнєвий супровід:

- Якало, тикало, микало, викало, хтокало, шокало, кликало, кудикало.

Тобі слухати випало!

Тематична лексика: *"Ігри. Іграшки"*: лото, доміно, конструктор, лялька. *"Рідний дім"*: хата, дім, будинок, колиба, курінь, хижа. *"Предмети вжитку. Посуд"*: чайник, тарілка, склянка, чашка. *"Одяг. Взуття"*: костюм, сукня, блуза, кофта, светр; черевики, чобітки, сандалії, босоніжки. *"Світлиця природи"*: ліс, бір, гай, чагарник, галявина, просіка, поле, лука, степ. *"Їжа"*: хліб, пиріг, печиво, бублик, пряник; паска, крашанка, кутя, коровай, калач; морозиво, узвар, сік, компот, кисіль. *"Транспорт"*: вантажівка, автобус, трамвай, метро, потяг, човен, корабель.

У *репродуктивних вербальних іграх* вирішуються передусім мовленнєві завдання щодо виховання звукової культури мовлення, опанування зосередженням слухової пам'яті, довільної уваги, збагачення й активізація словника дітей, розвитку граматичної правильності мовлення, закріплення навичок інтонування висловлювання. З метою автоматизації аудіативних навичок дітей дошкільного віку доречно впроваджувати у навчальний процес зокрема такі ігри: "Веселий потяг", "Снігова брила".

Веселий потяг

Ігрові мовленнєві дії: організатор гри пропонує одному з гравців послухати сполучення слів і повторити ці слова, додаючи своє слово так, аби утворилось речення. Наступний гравець повторює попереднє речення, нічого не пропускаючи, і додає своє слово. Виграє та команда, яка утворить найдовше речення.

Мовленнєвий супровід: Діти граються. Маленькі діти граються. Маленькі діти граються на подвір'ї. Маленькі діти м'ячем граються на подвір'ї.

Снігова брила

Ігрові мовленнєві дії: перший гравець команди називає слово певної тематичної групи, другий гравець називає попереднє слово і додає своє цієї ж тематики, наступний повторює два попередніх слова й додає третє. Утворюється ланцюжок слів, ніби снігова брила, певної тематичної групи. Виграє та команда, яка утворить найдовший ланцюжок слів.

Мовленнєвий супровід: тема "Сім'я": матуся - матуся, татусь - матуся, татусь, донька - матуся, татусь, донька, син -матуся, татусь, донька, син, бабуся...

Розвиток фонематичного слуху, збагачення активного словника дітей мають на меті й дидактичні ігри з відгадуванням загадок, наприклад "Впізнай", "Відгадай", "Що змінилось?"

Впізнай

А. Ігрові мовленнєві дії: організатор гри називає слова-на-зви дій або ознак, за якими гравці мають впізнати певний об'єкт. Переможе той, хто першим дасть правильну відповідь.

Мовленнєвий супровід: лагідне, тепле, яскраве - ... (сонечко); білі, пахучі, ніжні - ... (ромашки); з паперу, в клітинку або в лінію, учнівський - ... (зошит); ремонтує, лагодить, фарбує, піклується - ... (тато).

Б. Ігрові мовленнєві дії: організатор гри називає ряд слів, діти уважно слухають, потім повторюють назви предметів і називають узагальнювальне слово.

Мовленнєвий супровід: пенал, портфель, ручка, олівець, зошит, підручник - ... (навчальне приладдя); парта, стіл, стілець - ... (меблі); квіти, кущі, дерева - ... (рослини); шука, короп, лящ, окунь - ... (риби).

Відгадай

Ігрові мовленнєві дії: організатор гри називає характерні ознаки певного предмета, й гравці за цими ознаками мають відгадати приховане слово. Переможе той, хто першим назве слово-відгадку.

Мовленнєвий супровід: Летить птах в небесах. Світами женеться - Скоро так, гучно так,

А зоветься ... (літак). (*Марійка Підгірянка*) - Тьох-тьох-тьох, тівув-тів... Лине радісно з гаїв. То співаночка чия?

Голосного ... (солов'я). (*Степан Жупанин*) Чистенькі віконця сміються до сонця.

Діточки довкола. Наша любя ... (школа). (*Марійка Підгірянка*)

Що змінилося? Ігрові мовленнєві дії: організатор гри розповідає про певні події, а потім повторює ще раз свою розповідь, деякі слова або події якої спотворює. Гравці мають уважно послухати перший варіант розповіді й плеснути в долоні, коли почують, що щось не так. Переможе той гравець, який визначив найбільшу кількість "помилки".

Мовленнєвий супровід: наприклад, оповідання В.Сухомлинського "Як білочка дятла врятувала".

Серед зими потепліло, пішов дощ, а потім знову все замерзло. Вкрилися льодом дерева, зледеніли шишки на ялинах. Немає чого їсти дятлові: стукає об лід, а до кори не достукається. Б'є дзьобом шишку, а зернята не вилущуються. Сів дятел на ялині й плаче. Падають сльози на сніг, замерзають.

Дивиться білка з дупла - дятел плаче. Стриб, стриб, прибігла до дятла.

- Чого це ти, дятле, плачеш?

- Немає чого їсти, білочко.

Жаль стало білочці дятла. Винесла вона з дупла велику ялинкову шишку. Поклала між стовбуром і гілкою. Сів дятел біля шишки та й ну довбати її дзьобом. А білочка сидить біля дупла й радіє. І білченята в дуплі радіють. І сонечко в небі радіє.

Серед осені потепліло, пішов дощ, а потім знову все замерзло. Вкрилися льодом дерева, зледеніли шишки на ялинах. Немає чого їсти білочці: стукає об лід, а до кори не достукається. Шкребе лапками шишку, а зернята не вилущуються. Сів білочка на ялині й плаче. Падають сльози на сніг, замерзають.

Дивиться дятел з дупла - білка плаче. Прилетів до білочки.

- Чого це ти, білочко, плачеш?

- Немає чого їсти, дятле.

Жаль стало дятлу білочки. Виніс він з дупла горішки. Поклав між стовбуром і гілкою. Сіла білочка біля горішків тайну їх кришити. А дятел сидить біля дупла й радіє. І пташенята його в дуплі радіють. І сонечко в небі радіє.

Ігрові мовленнєві вправи також сприяють розвитку оперативної слухової пам'яті дітей, зосередженої уваги, самостійності й активності їхнього мислення, уточненню знань про властивості та якості предметів довкілля. Вони передбачають багаторазове виконання дошкільниками і школярами певних мовленнєвих дій (слухове сприймання та усвідомлення змісту) для вдосконалення комунікативних умінь і навичок. Навчальне завдання розв'язується в ході ігрової діяльності, оскільки зберігається ігровий задум та рольова поведінка. За кожну правильно виконану вправу гравці отримують фант. Перемагає той, хто зібрав найбільшу кількість фантів. Наведемо приклади можливих ігрових вправ:

- *уважно послушайте і повторіть слова в тій самій послідовності або в повному обсязі (починаємо з 4-5 слів, за вершусьмо в кількості 8-10 слів):*

бабуся, тітка, сусідка, онука, донька, подруга, знайома, сестра;

береза, верба, горобина, дуб, калина, липа, горіх, ясен;

- *уважно послушайте і повторіть спочатку слова однієї тематичної групи, а потім - іншої (наприклад, спочатку назвати предмети одягу, а потім - взуття):* сукня, шуба, черевики, светр, валянки, кросівки, шорти, пальто, чобітки, халат.

- *уважно послушайте і продовжіть ряд слів:* голова, шия, плече, спина, ...; капелюх, берет, панама, хустка, ...; міксер, кавоварка, термос, холодильник,...; матрац, ковдра* подушка, покривало...

- *уважно послушайте вірш, (казку, оповідання), повторіть слова (сполучення слів, рядок з вірша), що повторюються:*

Стоїть смерічка на горі

У сонці, наче в янтарі.

І ми до неї в гості йдем -

Вона росте, і ми ростем.

Стоїть смерічка на горі

В снігу, неначе в кептарі.

І ми до неї в гості йдем -

Вона росте, і ми ростем

Д.Павличко.

Лялька, машинка, мозаїка, лялька, піраміда, конструктор; ручка, зошит, пенал, олівець, фарби, лінійка, зошит.

- *уважно послушайте висловлювання (2—3 речення), згадайте, якими словами (реченням) воно починалося (завершилося).*

У темному лісі живе дід Осінник. Він спить на сухому листі й сторожко прислухається до співу пташок. Як почує сумну пісню журавлів, виходить із лісу. Де пройде, там листя жовтіє і падає на землю.
(В.Сухомлинський)

- уважно послушайте розповідь, повторіть останні два-три слова з розповіді:

Старий Клен усю зиму спав. Холодний вітер гойдав його віти, нагинав їх. Та ось одного сонячного ранку відчув Старий Клен, ніби до нього доторкнулося щось тепле й лагідне (Зупинка). Прокинувся. А то до нього прилинув теплий Весняний Вітер

(Зупинка).

- уважно послушайте тематичний ряд слів, серед яких є одне слово з іншої тематичної групи: зима, весна, ранок, літо, осінь; мати, тато, син, дочка, подруга, онуки.

- уважно послушайте ряд слів, які належать до кількох тематичних груп, повторіть спочатку слова однієї групи, потім - слова іншої тематичної групи: зима, весна, ранок, день, літо, вечір, осінь, ніч - зима, весна, літо, осінь; ранок, день, вечір, ніч; олівці, зошит, пенал, лялька, ведмедик, кулі, лінійка, м'яч, книга - олівці, зошит, пенал, лінійка, книга; лялька, ведмедик, кулька, м'яч.

Провідною умовою результативного навчання у школі вважаємо сформованість у дітей старшого дошкільного віку комунікативних умінь і навичок, зокрема аудіативних умінь. Діти дошкільного віку опановують інформацію навколишнього середовищі і переважно завдяки зоровому і слуховому аналізаторам, причому зоровий аналізатор майже на третину продуктивніший, ніж слуховий. Педагог, пояснюючи новий навчальний матеріал, орієнтується насамперед на ефективність слухової пам'яті. Тому надзвичайно важливо, аби діти з першого пояснення могли зрозуміти основний зміст нового матеріалу. Отже, важливим резервом продуктивної організації навчальної діяльності дітей дошкільного віку є рівень сформованості аудіативної компетентності.

Прокопенко Оксана Миколаївна
(ДНЗ № 4 «Калинонька» м. Малина)

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕКТИВУ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНЬО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС ІЗ ДОШКІЛЬНИКАМИ

Педагогічним колективом нашого дошкільного закладу запроваджено низку системних заходів, спрямованих на збереження здоров'я вихованців. Поряд із традиційними технологіями фізкультурно-оздоровчої роботи вихователями ДНЗ використовуються інноваційні технології.

Ми визначили **пріоритетні напрями фізичного виховання дошкільників:**

- формувати вміння малят дбати про власне здоров'я;
- розвивати потребу в щоденній руховій діяльності;

- розвивати фізичні якості, формувати навички володіння основними рухами та руховими діями;
- підтримувати у дітей інтерес до різних видів спорту, занять фізкультурою;
- забезпечувати взаємодію педагогів, медичної сестри, батьків у питаннях зміцнення психічного, фізичного здоров'я дітей та формування у них здорового способу життя.

У ДНЗ №4 «Калинонька» створено необхідну матеріально-технічну базу для фізичного виховання дітей: спортивний зал обладнано фізкультурними комплексами, різними тренажерами, створений спортивний майданчик з необхідним спортивним обладнанням.

У своїй роботі використовуємо такі традиційні форми роботи з фізичного виховання:

1. Заняття з фізичної культури.
2. Ранкова гімнастика(щоденно).
3. Індивідуальна робота.
4. Гігієнічна гімнастика після денного сну (щоденно).
5. Фізкультурні хвилинки (під час малорухливих занять 1-2 хв.).
6. Фізкультурні паузи (у разі потреби).
7. Фізкультурні розваги (2-3 рази на місяць).
8. Фізкультурні свята (2-3 рази на рік).
9. Дні здоров'я (раз на місяць).
10. Самостійна рухова діяльність (щоденно).
11. Пішохідний перехід (раз на тиждень).
12. Завдання додому (ранкова гімнастика, фізичні вправи під контролем батьків і разом з ними).

Поряд із традиційними, застосовуємо нетрадиційні технології фізкультурно-оздоровчої роботи.

На заняттях з фізичної культури ми активно використовуємо такі технології як:

- вправи на масажних доріжках та килимках;
- гімнастика з елементами силових вправ;
- аеробічні комплекси та комплекси загальнорозвиваючих вправ на фітболах;
- кольоротерапію;
- аромотерапію;
- фітотерапію;
- загартовуючі процедури;
- дихальну гімнастику за системою Стрельникова;
- релаксацію, психогімнастику, різноманітні ігри по корекційно – розвивальній програмі «Світ дитинства»;
- вправи на степ-платформах.

Вправи на масажних доріжках і килимках сприяють не тільки розвитку рухів, але й закріпленню елементарних геометричних знань,

розвивають логічне мислення. Завдяки рифленій поверхні доріжки діти, виконуючи вправи, зміцнюють гомілкові суглоби, масажують стопи, а відтак **попереджують виникнення плоскостопості**. Вправи на різноманітних масажних доріжках та килимках діти виконують босоніж у будь-яку пору року, що є дієвим засобом загартування.

Суть технології використання елементів силових вправ полягає у тому, що діти виконують добре знайомі фізичні вправи **з додатковим навантаженням на певні групи м'язів**, яке досягається завдяки гантелям різної ваги. Виконання цих вправ під музику дає дітям силове навантаження, розвиває витривалість, формує вміння ритмічно виконувати вправи у повільному та швидкому темпах.

У дошкільному закладі №4 «Калинонька» м.Малина успішно застосовується ігрова релаксація. Наприкінці заняття для **досягнення емоційної релаксації** вчимо дітей імпровізувати, фантазувати, виконувати за вказівкою вихователя різноманітні творчі завдання з паличками, обручами, мотузками. За допомогою скакалки діти викладають метеликів, сонечко, змію, кульбабку, місяць; з паличок - різні геометричні фігурки, цифри, букви, будиночки, тощо.

Багато уваги в ДНЗ приділяється навчанню дітей **музично – ритмічним рухам, сучасним танцям**.

З дітьми середнього і старшого дошкільного віку ми проводимо аеробіку. Такі заняття розвивають у дітей гнучкість, почуття рівноваги, координацію рухів, допомагають виправити порушення постави. Діти із задоволенням виконують вправи у швидкому темпі під музичний супровід.

Вправи з великим м'ячем (футболом) завжди поліпшують настрій у дітей і **сприяють загальному оздоровленню дитячого організму**. Адже аеробіка та футбол позитивно впливають на роботу всіх внутрішніх органів та дають змогу:

- зміцнювати основні групи м'язів;
- формувати правильну поставу та попереджувати її порушення;
- розвивати вестибулярний апарат;
- зміцнювати серцево-судинну систему та органи дихання;
- активізувати обмін речовин;
- підвищувати імунітет.

В корекційно – розвивальну програму «Світ дитинства», яку ми використовуємо в нашому дошкільному закладі входять арт – терапевтичні техніки, такі, як **ізотерапія** – вирішення проблем дитини через спонтанне малювання, **данс – терапія** – позбавлення негативних емоцій через танець, **ігрова терапія**. Така програма, ігри, які ми використовуємо в роботі з дітьми слугує подоланням у дітей проблемних форм комунікативних відносин з однолітками: агресивності, сором'язливості, вразливості, демонстративності.

З 2011 року ми почали використовувати на заняттях з фізичної культури степ-платформи для виконання дітьми загальнорозвиваючих вправ.

Степ-аеробіка - це тренування, в основу якого покладено різні способи спуску та підйому на спеціальну степ - платформу. При виконанні вправ на степ-платформах, навантаження на ноги не більше, ніж при виконанні інших видів вправ. Під час занять на степ платформах покращується вентиляція легенів, поступово формуються навички правильного дихання під час рухів. Ці заняття цілком підходять для дітей різних вікових груп і різного рівня підготовленості.

Степ-аеробіка відрізняється від інших видів аеробіки тим, що ритмічні рухи вгору та вниз виконують на спеціальній степ-платформі.

Ці вправи дають змогу:

- розвивати рухливість у суглобах;
- тренувати рівновагу;
- зміцнювати м'язи ніг;
- тренувати серцево-судинну систему та органи дихання;
- розвивати окомір, рухові якості тощо.

Основними елементами степ-аеробіки є:

- базовий крок;
- крок – ноги нарізно (на підлозі), ноги разом (на степ-платформі);
- боковий приставний крок - піднімання на степ-платформу по чергово справа та зліва;
- крок - підйом на степ-платформу однією ногою та згинання іншої ноги у коліні;
- крок - ноги разом (на підлозі), ноги нарізно (на степ-платформі);
- крок - по чергове торкання степ-платформи носками ніг;
- крок - спуск зі степ-платформи однією ногою з поворотом тулуба на 90*;
- діагональний приставний крок - стоячи біля одного кута степ-платформи, піднімання у протилежний кут за діагоналлю;
- крок - переступання через степ-платформу;
- крок - випади ногою вправо, вліво, вперед і назад;
- крок - по чергове піднімання на правий та лівий край степ-платформи відповідною ногою, приставляючи до неї іншу ногу;
- крок - підскоки з по черговою зміною ніг (одна на степ-платформі, друга - на підлозі);
- крок - стрибки на двох ногах на степ-платформу і зістрибування з неї на підлогу;
- прогинання тулуба, лежачи на животі на степ-платформі, ноги-на підлозі, руки випростані вперед;
- піднімання сідниць і стегон вгору з вихідного положення лежачи на спині, ноги зігнуті в колінах в упорі на степ-платформі.

За цей рік наш педагогічний колектив уже напрацював певний досвід використання степ-платформ на заняттях з фізичної культури. І цей досвід свідчить, що **степ-аеробіка є ефективним засобом профілактики** хвороб органів дихання та порушень постави, а головне дуже подобається дітям.

Список використаної літератури

1. Вихователь – методист дошкільного закладу. – № 3, К., 2011. – С. 47-49.
2. Вихователь – методист. – № 6, К., 2011. – С. 40-42.

Ринчовська Тетяна Валентинівна

(Житомирський дошкільний навчальний заклад № 33)

ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІВ В ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ДОШКІЛЬНИКАМИ

Інтенсивний розвиток суспільного життя, активне проникнення науково-технічного процесу в усі його сфери вимагають від педагога-дошкільника обирати найефективніші засоби навчання і виховання на основі сучасних методів та інтегрованих технологій.

Сьогодні метод проектної діяльності є одним з перспективніших методів у дошкільній освіті, адже саме він розвиває пізнавальний інтерес до різних галузей знань, формує навички співробітництва. Застосування методу проектів дозволяє значно підвищити самостійну активність дошкільників, розвивати творче мислення.

Ми хочемо розповісти про напрацювання колективу закладу у цьому напрямку. Роботу представлено у вигляді подорожі кораблем з метою відкриття невідомого острова "Проект".

Отже, пропонуємо вашій увазі «мандрівку на кораблі» під назвою «Формування компетентності педагогів в організації проектної діяльності з дошкільниками», учасниками якої були педагоги нашого закладу. Корабель підняв свої вітрила – характеристики, які зорієнтували команду на правильний шлях. Тож, згаданий проект характеризується так:

За кінцевим результатом: теоретико-практичний.

За предметною галуззю (за змістом): міжпредметний.

За кількістю учасників: груповий.

За тривалістю: довготривалий.

За основною діяльністю: творчий.

За характером контактів: внутрішній.

Вітрила розкриті наповну, почалася мандрівка до невідомого острова під назвою "Проект" з метою його відкриття.

Перша зупинка – **берег Натхнення**, на якому було визначено **актуальність проекту**: Головна мета дошкільної освіти — створити сприятливі умови для особистісного становлення і творчої самореалізації кожної дитини, формувати її життєву компетентність, розвивати у неї ціннісне ставлення до світу Природи, Культури, Людей, Самої Себе.

Базова програма розвитку дитини дошкільного віку "Я у Світі" спрямовує педагогів на здійснення інноваційного підходу до розв'язання проблем змісту дошкільної освіти.

З метою забезпечення кожному вихованцеві перспективи різнобічного розвитку педагогові необхідно переосмислити місце дитини та дорослого у педагогічному просторі, впроваджуючи альтернативні методики у роботі з дошкільниками.

Звернення до методу проектів є закономірним, тому що педагогічні працівники використовують метод як педагогічну технологію в нових умовах освітнього середовища.

Відчаливши від берегу Натхнення, мандрівники потрапили на **річку Хвилювання**, оскільки зіштовхнулися з невідомістю і не знали, які труднощі стоятимуть перед ними.

Річка Хвилювання привела до **галявини Мрій**, на якій, впоравшись зі страхами, мандрівники визначилися з метою мандрівки.

Мета проекту:

- ознайомити педагогів з проектною діяльністю як педагогічною технологією в нових умовах освітнього середовища;
- визначити особливості організації проектної діяльності у дошкільному навчальному закладі.

З галявини мрій корабель потрапив до **діброви Сподівань**, яка надихнула на наступні **завдання**:

- формування потреби педагогів в інноваційній діяльності;
- пошук нових підходів, технологій організації освітнього процесу;
- ознайомлення з теоретичними основами проектної діяльності;
- створення сприятливих умов для повноцінної взаємодії і взаємовпливу дорослого і дітей;
- Залишаючи діброву Сподівань, мандрівники побачили **мис Надії**, який наділив їх вірою на наступні **очікування** (прогнозовані результати):
- виявлення реального рівня професійної компетентності кожного педагога;
- впровадження проектної діяльності в освітній процес дошкільного закладу;
- спрямування педагогічної діяльності на розвиток у педагогів та дітей пізнавальної активності, творчої індивідуальності, самостійного пошуку розв'язання проблеми;

- зміна взаємодії вихователя та дітей: перехід до партнерських взаємин на основі довіри, рівності та свободи у висловлюванні думок, умінні відстоювати й захищати власні ідеї.

З цього етапу шляху педагоги впевнилися у власних силах, визначилися з подальшим шляхом мандрівки і розробили план реалізації власного проекту. Першим етапом проекту став підготовчо-організаційний, який передбачав:

- *Діагностичне анкетування педагогів:*
 - “Що я знаю про проектну діяльність”;
 - “Виявлення ставлення педагогів до нововведень”;
 - “Моніторинг професійного зростання педпрацівників в процесі проектної діяльності”.
- *Підбір та опрацювання літератури.*
- *Організація роботи консультпункту.*
- *Оформлення ширми “Метод проектної діяльності в умовах ДНЗ”.*
- *Оформлення настільного календаря для вихователів “Етапи проектної діяльності”.*
- *Випуск інформаційного бюлетеня “Типологічні ознаки проектів”.*
- *Супервізія проекту.*

Враховуючи, що I етап був саме підготовчо-організаційний, кожна перерахована форма роботи була важлива для подальшого впровадження проектної діяльності у роботу дошкільного закладу.

Продовжилася мандрівка на **півострові Пізнання**, на який мандрівники висадилися з метою реалізації II етапу проектної діяльності - пошуково-аналітичного. Цей етап передбачав:

- *Проведення семінару «Втілення методу проектів у діяльність дошкільного навчального закладу».*
- *Надання консультативної допомоги педагогам з питань проектної діяльності:*
 - “Використання інноваційних технологій у сучасному освітньому процесі”;
 - “Знання та уміння, необхідні вихователю в оволодінні проектною діяльністю”.
- *Інтерактивні вправи “Асоціації”, “Піраміда”, “Будиночок”, “Кольоровий світ” тощо.*
- *Інтелектуальний тренінг “Дієва мотивація діяльності дітей – запорука активізації пізнання”.*
- *Методичний міст “Обмін інформацією про досвід організації проектної діяльності з дітьми дошкільного віку”.*
- *Вивчення досвіду роботи по проектній діяльності педагогів.*
- *Інформація у батьківські куточки “Проектні технології в роботі дошкільного закладу”.*
- *Вибір теми проектів, розробка алгоритму створення проекту.*

Найбільш дієвою та змістовною формою роботи був семінар-практикум «Втілення методу проектів у діяльність дошкільного навчального закладу», на якому педагоги дізналися історію виникнення методу проектів, розгляд проектної діяльності на сучасному етапі, види проектів, типологічні ознаки проектів, залежність проектної діяльності від вікових особливостей дошкільників та багато іншого. Не менш значимими було проведення інтерактивних вправ та "Методичного мосту".

Активний відпочинок на півострові Пізнання надав педагогам сміливості на вихід у відкрите **море Творчості** - III етап проекту - творчий. Творчий етап включав:

- Розробка критеріїв написання та оформлення проектів.
- Систематизація інформаційного матеріалу до "Валізи педагога" щодо впровадження проектної діяльності у роботу дошкільного закладу.
- Конференція "Метод проектів як форма організації єдиного освітнього простору"; оформлення колажу "Реклама проектної діяльності".
- Пошук та добір інформаційного матеріалу для розробки власних проектів.
- Інформація у батьківські куточки «Проектні технології в роботі дошкільного закладу».
- Реалізація власного проекту.
- Проблемний "круглий стіл" "Залучення батьків до проектної діяльності".
- Робота над оформленням проектів.
- Колективний перегляд проектного заняття "В гостях у казки".
- Конкурс на кращий проект освітньої роботи з дітьми дошкільного віку.

Творчий етап виявився найбільш плідним, в процесі якого педагоги розробляли та реалізовували власні проекти з дітьми та батьками.

Хвилі творчості підштовхнули колектив до **плато Задоволення**, на якому відбувся презентаційний етап проекту, що включав такі форми:

- Підготовка інформаційного банку з проблем:
 - "Готовність педагога до інноваційної педагогічної діяльності";
 - "Організація проектної діяльності в ДНЗ".
- Оформлення фотостенду "Реалізуємо метод проектів"; залучення батьків до оформлення фотостенду.
- Презентація проектів, розроблених педагогами дошкільного закладу.
- Виставка проектів, які були розроблені педагогами дошкільного закладу.

Найбільш яскравим елементом даного етапу була презентація проектів та оформлення фотостенду "Реалізуємо метод проектів". До виставки проектів було залучено педагогів, батьків та дітей.

Перебуваючи на плато Задоволення, команда мандрівників побачила омріяний **острів "Проект"**, діставшись якого пригадали увесь свій шлях та визначилися щодо подальшого втілення проектної діяльності у роботу дошкільного закладу. Саме на острові відбувся останній етап проектної мандрівки - підсумковий етап. В ході якого було здійснено:

- *«Методичний калейдоскоп»: обговорення накопиченого досвіду з проектної діяльності за «круглим столом».*
- *Батьківські вечорниці "Участь кожної сім'ї в здійсненні проектів" (обмін досвідом).*
- *Робота експертної групи щодо визначення результатів проектної діяльності.*
- *Узагальнення досвіду роботи по проектній діяльності.*
- *«Педагогічні обрії» - обговорення та вироблення плану дій щодо подальшого втілення проектної діяльності у роботу дошкільного закладу.*

Тож, **острів "Проект"** відкрито!!! Здобуті в ході довготривалої та насиченої подіями мандрівки скарби-знання команда взяла з собою у трюми корабля-педагогічного досвіду та повернулася у реалії освітнього середовища, де обов'язково використає свої знахідки.

Список використаної літератури

1. Інновації у дошкіллі. Програми, технології, проекти, ідеї, досвід: Посібник на допомогу дошкільним працівникам / Л. В. Калужька, М. В. Отрощенко. - Мандрівець, 2010.—376 с.
2. Проектні технології в дошкільному навчальному закладі / Буракова Ю. Д.—Х.: Вид. група "Основа", 2009.—204 с.
3. Метод проектів у діяльності дошкільного навчального закладу / Укладач Швайка Л. А.—Х.: Вид. група "Основа", 2010.—203 с.
4. Верещака Т. Впроваджуємо проектну технологію // Дитячий садок. 2004.—№7.
5. Терещенко І. Проектна діяльність в ДНЗ // БВДС.— 2004.— № 7-8.

Рясенчук Алла Петрівна

(Житомирський центр розвитку дитини №53 «АБВГДЕЙКА»)

ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ З ПЕДАГОГІЧНИМИ КАДРАМИ ПО РОЗВИТКУ ТВОРЧОСТІ

1. Шляхи залучення молодих педагогів до творчої співпраці

В Житомирському центрі розвитку дитини № 53 «АБВГДЕЙКА» працює 40 педагогів. Це високопрофесійний колектив, в якому щоденно

приділяємо значну увагу розвитку творчості, самовдосконаленню, підвищенню професійної майстерності і самореалізації кожного учасника освітнього процесу.

До нашого центру розвитку дитини приходять на роботу педагоги з різним рівнем знань, професійних вмінь і навичок та готовністю до творчості.

До нових педагогів застосовуємо такий самий підхід, як і до дітей. Адже творчість неможлива у строгих рамках вказівок. Розвиватиметься вона лише в атмосфері довіри, взаємодопомоги, коректності, педагогічного такту і лише **за умови тісного співробітництва і взаєморозуміння між учасниками освітньо-виховного процесу.**

Зусилля адміністрації, методичної і психологічної служб спрямовуються на створення сприятливого психологічного клімату в дошкільному закладі для адаптації, підтримки, надання адресної, поетапної допомоги кожній особистості, яка того потребує. Тому ми значну увагу приділяємо формуванню у нового співробітника усвідомлення своєї унікальності, віри в творчі сили, відчуття впевненості в тому, що твої ідеї підтримають, вислухають, зрозуміють і нададуть необхідну допомогу.

Інакше кажучи, зосереджуємо спільні зусилля не на контролі, а на формуванні мотивації до творчості та створенні ситуації успіху. **Потрапляючи в колектив, де панує творча атмосфера, у педагога запалюється іскорка творчості. А той, хто був готовий до творчості, має унікальну можливість реалізувати свій творчий потенціал, який розцвітає при демократичному стилі спілкування. Тому ми намагаємося розуміти один одного, вчасно подати руку допомоги, надихати на активність, нові ідеї і педагогічні знахідки та підтримувати ініціативу.**

Отже, надаємо допомогу тоді, коли людина цього потребує. Якщо не просить, даємо можливість себе проявити. Помітивши слабкі сторони, намагаємося надати необхідну методичну допомогу, психологічну підтримку, залучаємо до участі в школі молодого педагога, вносимо в план роботи консультації, направлені на поглиблення знань про вікові та психологічні особливості дітей дошкільного віку.

Разом з тим, допомагаємо визначити сильні сторони особистості педагога, які стануть **родзинками його власного неповторного педагогічного досвіду.** В процесі спостереження за взаємодією педагога з дітьми помічаємо його схильність до певного виду діяльності, визначаємо, яким окремим методикам чи підходам надає перевагу. Рекомендуємо вибирати проблемну тему саме в тому напрямку, в якому він відчуває себе найбільш впевнено. Працюючи над проблемною темою, педагог удосконалює свої знання, опрацьовує методичну літературу і, таким чином, розвиває свою слабку сторону.

Оскільки кожній людині особливо важливо повірити в те, що вона

здібна, ми **прагнемо створити умови, за яких молодий педагог переживав би успіх, повірив у власну неповторність і відчував, що його люблять діти, поважають колеги і батьки, він – талант, диво світу і його окраса.** Тому сходинки зростання педагогічної майстерності кожного педагога – це його власна перемога та досягнення, і наша заслуга, як керівників.

Такий комплексний підхід **дає можливість проектувати висококваліфікованого педагога** [4, с.45] . Для прикладу, один вихователь має базову вищу дошкільну освіту, досвід роботи з дітьми в іншому дошкільному закладі. Але, при переході на роботу в наш колектив, не виявляв активності та ініціативи. Тому ми намагалися виявити причину і створювати мотивацію до педагогічної творчості шляхом залучення до підготовки педагогічних рад, практикумів – семінарів тощо.

Інший молодий педагог має повну вищу освіту, педагогічний стаж – кілька місяців. У нього гарний стиль спілкування з дітьми. Але має недостатні знання про вікові та індивідуальні особливості дошкільників, що створює труднощі в спілкуванні з їх батьками. Тому розпочали роботу з ним також з інформаційного етапу: рекомендували спеціальну літературу по оволодінню психологічними прийомами і методиками роботи з дошкільниками, по співробітництву з батьками.

Проводиться така робота у формі співпраці, а не контролю. Адже **для педагога завідувач і вихователь–методист, в першу чергу – помічники, а не контролери.** Якщо педагог чогось не вміє, то ми звинувачуємо себе за те, що чогось не помітили вчасно, чогось не підказали, не підправили, не похвалили. Адже, **молодий педагог, так само, як і дитина, чекає позитивного схвалення своєї роботи.** Тільки після цього у нього загоряються іскорки в очах, „виростають крила” – поступово він виявляє ще більше наполегливості в роботі, ініціативи, творчості. Разом з тим, стає більш критичним і вимогливим до себе, не так болісно сприймає критику.

Іноді ми задаємося питанням: «Чому педагоги йдуть із дошкільної освіти?» – і усвідомлюємо, що не лише через матеріальні негаразди. А тому, що вчасно керівництво закладу не подало руки допомоги, не знайшло мудрого слова для підтримки, не помітило його родзинку і не дало їй прорости ніжними педагогічними сходами.

В розвитку творчості педагога дошкільного закладу особливо важливу роль відіграє професіоналізм вихователя-методиста, який не нав'язує свої ідеї, сприймає педагога як партнера, прагне підтримати, стимулювати творчу ініціативу педагога. Вихователь-методист високої культури поведінки в процесі співтворчості з педагогами **обговорює конкретну проблему, а не стиль чи поведінку педагога** в цілому. Такий підхід не підриває віру педагога у власні можливості, а сприяє розвитку педагогічної творчості.

Необхідно наголосити, що оперативна реакція адміністрації, методичної і психологічної служб на найменші позитивні зміни у вирішенні професійних завдань, підтримує впевненість педагога в тому, що він здатен до творчості в професійній діяльності.

Завдяки такій творчій співпраці кожен **педагог проникається усвідомленням того, наскільки його вклад є важливим і значимим для розвитку особистості кожного вихованця, для підвищення своєї професійної майстерності, досягнення власних результатів, для іміджу дошкільного закладу в цілому** [5, с. 50].

2. Форми методичної роботи з педагогами, спрямовані на розвиток творчості

Ефективно плекати педагогічну майстерність і творчість допомагають такі форми роботи з різними категоріями педагогічних працівників, як **психолого – методичне консультування, різні індивідуальні, групові та фронтальні форми методичної роботи** [5, с. 51].

Особливо заслуговують на увагу такі форми методичної роботи, як **школа молодого педагога (ШМП) і «майстер – клас» (МК)**. Учасниками ШМП і МК є педагоги закладу в залежності від професійної компетентності та індивідуальних особливостей. Досить ефективними виявилися **спільні засідання учасників школи молодого педагога та „майстер–класу”**, під час яких молоді педагоги роблять для себе відкриття, оволодівають критеріями аналізу педагогічної взаємодії, навчаються аналізувати переглянуті відкриті покази роботи з дітьми, критично оцінювати свою діяльність.

Перехід педагогів із ШМП і МК досить динамічний, оскільки один і той же педагог може бути сильним в одному виді діяльності і приймати участь в МК, а з інших питань є учасником ШМП. В цьому плані добре себе зарекомендували такі форми методичної роботи, як **спостереження за взаємодією педагога з дітьми та їх батьками, аналіз участі в педагогічних радах, семінарах-практикумах, тренінгах та анкетування** стосовно програмових вимог і особливостей психолого – педагогічного проектування, за якою наш колектив працює багато років.

При цьому зауважимо, що діагностиці приділяємо належну увагу і при прийомі на роботу нового співробітника. Ми намагаємося не приймати в колектив людей з високим рівнем агресивності, аби запобігти конфліктам. Для цього використовуємо діагностику агресивності педагога за методикою А.Ассінгера [1, с.21], яка дає змогу визначити, чи буде педагог достатньо коректний у стосунках з колегами, дітьми і батьками.

Практика роботи показала, що ефективно стимулюють творчість педагогів, дітей і їх батьків **участь у конкурсах і виставках**, які щорічно проводяться як в нашому закладі, так і на міському, обласному

та всеукраїнському рівні. Зокрема, особливо результативними для розвитку творчості та формування екологічної культури виявилися природоохоронні акції **«Збережемо життя ялинці!»** і **«Бережемо квіти рідного краю!»** [2, с.34]. Виставки пробудили вогник спільної творчості. Більшість художніх робіт супроводжувалася авторськими віршами, розповідями, казками.

Отже, лише тоді дитина буде рости творчою особистістю, коли з раннього дитинства в партнерській взаємодії з дорослим вона піклується про метелика і бджілку, підсніжник і конвалію, ялинку і берізку.

Тому ми глибоко переконані в тому, що лише в сприятливій для творчості атмосфері кожна дитина відчуває свою неповторність, повагу і довіру, а педагог – впевненість в тому, що творчість і наполеглива праця – це формула професійного успіху [5, с. 54].

Список використаної літератури

1. Моніторинг в роботі з кадрами сучасного дошкільного закладу. // Методика. Аналіз. Новини. Науково-інформ. часопис метод. кабінету управління освіти Житомирської міської ради, 2008.
2. Рясенчук А.П. «Першу квітку збережи»..., – Обдарована дитина, 2008, № 6, С. 33.
3. Тищук Л.І. Особливості творчої діяльності педагога дошкільного закладу в контексті синдрому професійного вигорання //Зб. наукових праць Інституту психології ім. Г.С.Костюка АПН України /За ред. С.Д.Максименка. Т.VIII, вип.3. – К., 2006 – С.318 – 328.
4. Тищук Л.І., Рясенчук А.П. Методична робота: специфічні особливості роботи з педагогічними кадрами в системі психолого-педагогічного проектування //Методика. Аналіз. Новини. Науково-інформ. часопис метод. кабінету управління освіти Житомирської міської ради, 2006.
5. Тищук Л.І., Рясенчук А.П., Балицька І.М. Плекаємо творчість педагога дошкільного закладу. *Досвід роботи з педагогічними кадрами адміністративної, методичної і психологічної служб Житомирського центру розвитку дитини №53 «АБВГДЕЙКА».* – Житомир, 2011. - 102с.
6. Я вчуся бути вихователем: професійні поради / упоряд. Т.Вороніна. – К.: Шк. світ, 2010. – 128с.

Танська Валентина Володимирівна

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНЕ НАВЧАННЯ ПРИРОДОЗНАВСТВА МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДНЗ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Перебудова педагогічного процесу у дошкільних закладах освіти відповідно до нової парадигми освіти, Концепції дошкільного виховання в

Україні та Базового компонента дошкільної освіти вимагають змін у підготовці фахівців – вихователів дітей дошкільного віку. Це стосується, поряд з іншим, розширення кола їх знань про природу Космосу, природу планети Земля та природу України, сучасні методи ознайомлення дошкільників з природою та форми організації взаємодії педагога і вихованців в контексті її пізнання.

Концептуальні положення сучасної дошкільної освіти, шляхи її модернізації відповідно до сучасних потреб особистості і суспільства визначені у законах України “Про дошкільну освіту” (2001), Державній національній програмі “Освіта” (“Україна XXI століття”) (1992), Національній доктрині розвитку освіти (2002), Коментарі до Базового компонента дошкільної освіти в Україні (2003), Базовій програмі розвитку дитини дошкільного віку “Я у Світі” (2008) і т.д.

Науковцями досліджено: теоретичні та методичні засади підготовки вихователів дошкільних навчальних закладів (*Ч.М. Корчинський, Н.Ф. Пічко, Т.І. Поніманська*); формування еколого-педагогічної культури вихователя (*Н.В. Лисенко*); формування пізнавальної самостійності майбутніх вихователів засобами інтелектуальної гри (*В.Є. Бенера*); природознавча підготовка вихователя дошкільного навчального закладу (*Г.В. Бєленька, Н.Ф. Яришева та ін.*); екологічне виховання дітей дошкільного віку в процесі ознайомлення з природою (*О.І. Білан, Н.М. Горopaха, З.П. Плохій та ін.*); виховання емоційно-ціннісного ставлення до природи у дітей старшого дошкільного віку (*В.В. Маршицька*).

Необхідним компонентом професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів є природознавча освіта, яка допомагає пізнати та зрозуміти оточуючий світ, виробити життєві орієнтири, сформувавши актуальне бачення місця людини в природі, активізувати потреби в самоосвіті та самовдосконаленні, а отже, сприяє професійному зростанню майбутніх фахівців, формуванню їх світогляду, екологічного мислення, ціннісного ставлення до навколишньої природи.

В умовах оновлення змісту природознавчої освіти, великого значення набуває впровадження нових технологій особистісно орієнтованого навчання природознавства, які сприяють формуванню особистісних та професійних якостей майбутніх вихователів, здатності до навчання упродовж життя.

Особистісно орієнтоване навчання природознавства майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів – спільна, педагогічна взаємодія викладача і студентів, яка на основі врахування індивідуальних здібностей, можливостей і досвіду останніх, спрямована на забезпечення якісної фахової підготовки у природознавчій галузі, формування екологічної культури та ціннісних орієнтацій майбутніх вихователів; розвиток інтелектуального та творчого потенціалу; здатності до самоосвіти, саморозвитку, самореалізації упродовж життя.

Водночас, особистісно орієнтоване навчання природознавства забезпечує усвідомлення життєвої позиції дитини як учасника педагогічної взаємодії, здатність до врахування її інтересів і потреб у процесі ознайомлення з природою, виховання позитивного емоційно-ціннісного ставлення до природного довкілля.

Ефективними формами та методами особистісно орієнтованого навчання природознавства майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів є евристична бесіда, дискусія, аналіз педагогічних ситуацій, пошуково-дослідницька діяльність у природі, екологічні тренінги, ділові та рольові ігри, вікторини, творчі проекти, природничі диктанти; технологічні прийоми: нетрадиційне привітання та повідомлення теми, обговорення плану заняття, змагання, жарт, художнє слово; педагогічні технології: творчого розвитку, індивідуалізації і диференціації навчання; створення ситуації успіху, ситуації вибору, опора на суб'єктивний досвід студента.

Отже, особистісно орієнтоване навчання природознавства забезпечує якісну фахову підготовку майбутнього вихователя у природознавчій галузі; оволодіння уміннями та навичками професійного самовдосконалення; сприяє формуванню екологічної культури, ціннісних орієнтацій, розвитку особистісних та професійних якостей майбутніх фахівців.

Список використаної літератури

1. Бех І. Д. Виховання особистості: У 2 кн. Кн. 2: Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади. – К.: Либідь, 2003. – 344с.
2. Горопаха Н.М. Виховання екологічної культури дітей: Посібник для вихователів дошкільних закладів та вчителів початкових класів. – Рівне: Волинські обереги, 2001. – 212 с.
3. Козак Л.В. Використання інтерактивних методів та прийомів в особистісно орієнтованому навчанні природознавству майбутніх вихователів // Інтерактивні методи навчання як засіб оптимізації навчально-виховного процесу (з досвіду підготовки бакалаврів спец. “Дошкільне виховання”): Науково-методичний посібник. – К.: Київський пед. коледж ім. К.Д. Ушинського, 2006. – С. 44-52.
4. Лисенко Н.В. Деякі аспекти вирішення проблеми еколого-педагогічної підготовки фахівців дошкільного профілю у світовій науковій думці // Збірник удосконалення професійної підготовки спеціалістів дошкільного профілю / Упор. А.В.Артемова, Н.В.Лисенко. – К., 1996. – С.93-107.

Тищук Людмила Іванівна,
(Житомирський центр розвитку дитини №53 «АБВГДЕЙКА»)

ТВОРЧІСТЬ ВИХОВАТЕЛЯ ЯК ЧИННИК ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Особлива значимість дошкільного періоду життя в становленні і розвитку особистості та інноваційна педагогічна діяльність висуває певні вимоги до рівня професійної підготовленості вихователя дошкільного закладу. Почесна професія вихователя завбачає глибоку любов до дітей і колосальне терпіння, позитивне ставлення до життя і доброзичливість, тактовність і здатність постійно вчитися, ерудицію та творчість, без якої неможливо вирішувати проблеми інноваційного характеру. Тому цій проблемі має приділятися належна увага при підготовці вихователя дошкільного закладу.

Категорія «**Творчість вихователя дошкільного закладу**», яка є невід'ємною складовою високоефективної педагогічної діяльності, – **це здатність створювати в процесі повсякденної роботи щось нове, комбінувати й видозмінювати, адаптувати відоме до вікових та індивідуальних особливостей конкретної дитини з метою задоволення її потреб, гнучкість у виборі адекватних засобів впливу на дитину, пошук нестандартних способів розв'язання освітніх завдань і конкретної психолого-педагогічної задачі, оригінальне застосовування засобів стимулювання творчої ініціативи вихованців та їх пізнавальної активності** [6, с. 242] .

Як зазначає Т.О.Піроженко, місія педагога – допомогти розкрити повний потенціал вихованця і вивести його на дорогу творчості [3,с.11]. На думку С.П.Тищенко, творення особистості вихованця й самотворення педагога є сторонами єдиного процесу й нерозривні, як рух правої й лівої ноги при ходьбі [5,с.91]. В.О.Моляко вказує, що для розвитку творчості найбільш значимим є органічне вплетення творчості в повсякденну роботу, за якої **педагогічна творчість стає нормою професійної діяльності та нормою підготовки до неї**, підсумком якого виступає творчий педагог [2,с.5]. За дослідженнями А.Г.Маслоу, **потреба в самовираженні є основною потребою людини, людського способу існування в світі** [1, с.28]. Коли ми стикаємося зі своєю творчою суттю, ми водночас стикаємося і з Я – потенційним. За визначенням В.М.Ямчинського, на цьому шляху людина реалізує природну потребу в самовираженні, набуває якісно нового рівня розвитку власних можливостей у напрямку досягнення простору Я-ресурсного [8,с.208]. В міру того, як розкріпачується творча енергія і оновлюються її запаси, зазначає Н.Роджерс, знижується рівень тривожності і зменшується стрес, інтегрується в єдине ціле наш інтелект, тіло, емоції і дух, посилюючи нас і породжуючи почуття радості та надії. Творчість подібна

свободі. Коли накладаються обмеження на творчість, ми стаємо напруженими, починаємо хворіти. Відчувши хоч би раз радість творчого піднесення, людина вже не може без неї [4, с.166].

Позитивні почуття і емоції, що сповнюють людину в процесі творчої діяльності, не лише підтримують, зберігають та спонукають до подальшої творчої активності, а й відволікають від концентрації почуттів і думок на негативних аспектах, пов'язаних зі стресогенними факторами професійної діяльності, тим самим запобігаючи виникненню синдрому професійного вигорання. Набутий педагогом досвід виявлення активності, власне самоактуалізації його потенційних можливостей, отримавши схвалення соціумом, виступає джерелом подальшої творчої активності [7, с.270].

Особливість творчості вихователя дошкільного закладу полягає у його взаємовідносинах з кожним малюком як з творчою особистістю в процесі їх спільних багатократних ігрових пошукових дій і варіаціях співтворчості в тій чи іншій сфері діяльності. Продуктами його творчості виступають не лише результати творчої діяльності у вигляді конспекту, нового дидактичного матеріалу, методичної розробки тощо, а й результати творчої взаємодії з вихованцями у вигляді художнього виробу, казки та ін. [6, с.245].

Творча діяльність вихователя дошкільного навчального закладу може здійснюватись у таких напрямках: моделювання процесу взаємодії вихователя з дітьми; удосконалення відомих чи розробка нових педагогічних методів і прийомів; збагачення ігрового та розвиваючого середовища; оригінальне вирішення проблем методичного характеру; пошук нестандартних форм співтворчості дорослого з дітьми; обрання плodотворних засобів стимулювання творчої активності дітей та їх батьків; підтримка процесу співтворчості з дітьми; допомога дитині у пізнанні свого творчого потенціалу, здатності розуміти і створювати красу навколо себе; запровадження сучасних педагогічних ідей; опанування нових освітніх технологій [6, с.246].

Отже, сутність творчості вихователя дошкільного закладу полягає, перш за все, в умінні творчо застосовувати педагогічні засоби, знання, навички та наявний матеріал для продуктивної взаємодії з дітьми.

Розвитку творчості вихователя дошкільного закладу сприяє дотримання таких принципів: розвитку творчості; поєднання запитів особистості і організації; комплексного підходу; системного учіння педагогів творчості; аналіз продуктів їх професійної діяльності. Творчість не можна нав'язувати. Її відшліфовує сам педагог. І для цього необхідна справжня свобода діяльності. Для того, **щоб мати добрих, знаючих, творчих педагогів, насамперед, треба надати їм можливість бути вільними в організації професійної діяльності.**

Адже перетворити гру у навчальний засіб, правильно зрозуміти сутність розвитку дитини дошкільного віку **неможливо без глибинної**

зацікавленості вихователя у результатах та творчому характері професійної діяльності. Важко також припустити наявність педагогічної творчості без підтримки і заохочення, оскільки розкриттю творчої особистості сприяє наявність творчого середовища і культивування в колективі педагогічної творчості.

Тому керівник дошкільного закладу має дбати про створення певного конструктивного дисонансу, діалогу в системі „творче середовище – творчий педагог”, який включає різні рівні співтворчості, що можуть стимулювати або нейтралізувати творчу активність і творчий сенс діяльності. Адже, **наряду з розвитком творчості в педагогічному колективі загалом, значна увага, зокрема, має приділятися підтримці та розвитку творчості окремої особистості.**

За таких умов атмосфера творчої активності стає природним професійним фоном діяльності колективу. Кожен педагог, незалежно від індивідуально-психологічних особливостей, віку і тривалості роботи в дошкільному закладі, спонукається до різних форм творчості. Психічні функції особистості постійно знаходяться в умовах оптимального навантаження, підсиленої мотивації, операційних перетворень. Це знижує вразливість людини до інтрапсихічних конфліктів, спроможних її невротизувати, отже, виступає пропедевтикою синдрому професійного вигорання [7, с.272].

Важливим чинником підтримки педагогічної творчості є переконання „Я можу творити”, „Я здатен до творчості” [6, с.244]. Динаміка розвитку педагогічної творчої супроводжується руйнацією грані між „Я – нетворчий” і „Я – творчий”, в наслідку якого утворюється третій простір, який можна означити, як прагнення відчуттів позитивних емоцій, що супроводжують процес творчості. Адже стан емоційного піднесення, радості і натхнення, що супроводжує процес творчості, перевищує почуття радощів у його звичайному розумінні. Це не просто одержання нового результату, більш-менш часткового або значного, а період згоди, узгодженості несвідомого і свідомості, нового уявлення і його всебічного розуміння, момент оптимальної роботи правої і лівої півкулі мозку, внутрішньої цілісності, згоди із самим собою, інколи – вищого щастя [6, с.243].

Прояви творчості у професійній діяльності більшості вихователів досить тривалий час носять своєрідний характер наслідування, який поступово змінюється якісно новим періодом самостійної, оригінальної педагогічної творчості. І саме на початкових етапах **максимально значимі для запуску творчих механізмів яскраві враження, події, явища, піки позитивних емоцій, пов’язані з особливою роллю творчості.** Вони суттєво впливають на розвиток педагогічної творчості, перебудовуючи його попередній досвід, формують готовність до інноваційної діяльності.

Список використаної літератури

1. Маслоу А.Г. Дальние пределы человеческой психики. – СПб.: Питер, Издат. группа "Евразия", 1997. – 69с.
2. Моляко В.О. Творчий потенціал людини як психологічна проблема. //Обдарована дитина. – 2005. – № 6 – С.2–9.
3. Піроженко Т.О. Особистість дошкільника: перспективи розвитку: Навчально-методичний посібник. – Тернопіль: Мандрівець, 2010. – 136с.
4. Роджерс Н. Творчество как усиление себя // Вопросы психологии. – 1988. – №1. – С.164–168.
5. Тищенко С.П. Розвиток здібностей у контексті самореалізації зростаючої особистості // Актуальні проблеми психології. Том IV: Психолого-педагогічні основи розвитку особистісного потенціалу дитини в сучасному суспільстві. Зб. наукових статей / За ред. С.Д.Максименка, С.О.Ладивір – К., 2006. – С.89–102.
6. Тищук Л.І. Чинники підтримки та розвитку творчості педагога дошкільного закладу // Зб. наукових праць Інституту психології ім.Г.С.Костюка НАПН України / За ред. С.Д. Максименка. Т.IV. Вип.6.– Житомир: Вид-во ЖДУ ім.І.Франка, 2010. – С.242-246.
7. Тищук Л. Взаємозв'язок творчості педагога дошкільного закладу і синдрому „професійного вигорання” // Актуальні проблеми психології. Т. IV: Психолого-педагогічні основи розвитку особистісного потенціалу дитини в сучасному суспільстві. Збірник наукових статей / За заг. ред. С.Д.Максименка, С.О.Ладивір. – К.: 2006. – С.249–274.
8. Ямчинський В.М. Психологія життєтворчої активності особистості: Монографія. – Одеса: СВД Черкасов М.П., 2004. – 360 с.

Шишилова Оксана Дмитрівна
(ДНЗ № 56 м. Житомира)

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДОШКІЛЬНИКІВ

Людина – це частина природи. Народжуючись, вона починає життя у нерозривному зв'язку з усім розмаїтим світом: рослинами, тваринами, повітрям, ґрунтом, водою, камінням. І так важливо, щоб дитина уже з перших років відчувала єдність з природою за допомогою дорослих, змінювала її, черпала з того джерела творчого натхнення.

Сьогодні є очевидним для всіх, що екологічне виховання дошкільників – це не лише подання відповідних знань, а й спрямування на усвідомлення екологічної цінності природного середовища у єдності його з людиною. Таке усвідомлення ґрунтується на розміщенні

залежностей, які існують в природі, впливу людської діяльності на неї і необхідність дбайливого ставлення до всіх її об'єктів.

Дітям потрібно подавати знання, які спонукали б пізнати навколишнє, у доступній для них формі. Ці знання впливають і на пізнавальні процеси. Необхідно розширити сферу емоційних вражень дітей, розвивати гуманне ставлення до природи, почуття обов'язку за збереження її багатств, виховувати патріотичні почуття на основі уявлень про красу рідного краю, а також формувати такі моральні якості, як доброта, чуйність, любов і увага до всього живого. Важливо навчити дитину не лише сприймати красу, бачити її, відчувати і розуміти, а й щоб одержані естетичні враження викликали бажання діяти чесно, гуманно, відповідати власною посильною участю у створенні прекрасного.

Враження, одержані від рідної природи змалку, глибоко западають в душу малюкам, а в майбутньому стають чи не вирішальними у ставленні до оточуючого. Тому треба прищепити дітям відчуття різноманітності форм, фарб, звуків у природі; прищепити потребу не лише милуватися, а й пізнавати, спостерігати, заглиблюватись у таємниці природи, розкриваючи для себе доступні явища.

Вивченням даної проблеми займалися видатні педагоги минулого: К. Ушинський, В. Сухомлинський, Я. Коменський. Останній вважав, що вже з раннього віку слід давати дітям знання про природу. Пізнання природи дитиною повинно починатися з реальних явищ і предметів. Навчання треба починати "не з словесного тлумачення про речі, а з предметного над ним спостереження". Наочність він називав "золотим правилом навчання". Поряд із спостереженням реальних предметів, розглядання ілюстрацій повинно допомагати дітям у пізнанні природи. К. Ушинський велику роль відводив спостереженням, саме воно збуджує самостійну думку дитини. Важливо навчити бачити предмет з усіх сторін і в середовищі тих відношень, в які він поставлений.

І в наш час багато науковців та педагогів – практиків присвятили свої дослідження проблемі екологічного виховання, серед них: Н.Лисенко, Н. Яришева, Н.Глухова, В.Скребець, В.Фокіна, С.Ніколаєва, З.Плохій, Н.Кондратьєва та ін. В екологічному вихованні особливе місце посідають радісні емоції, відчуття волі на лоні природи, задоволення від активності у взаємодії з навколишнім середовищем; можливість самовираження через конкретні дії дослідницького змісту. Тому нами використовуються такі форми роботи, як спостереження, бесіди, дидактичні ігри, трудову діяльність, але значну увагу приділяємо саме дослідницькій діяльності живої та неживої природи. Досліди – це важливий шлях до пізнання. Цінність їх полягає в тому, що для власної діяльності діти не отримують готових знань від педагога. Досліджуючи, дитина отримує знання у певній логічній послідовності. Так, вода, винесена на мороз, спочатку вкривається кіркою, шматочками льоду, а потім стає льодом; лід, коли його підігрівати, стає холодною водою, потім

теплою, гарячою і паром; пару охолоджують, вона стікає на холодному предметі й знову стає водою. У дітей формуються чіткі усвідомлені уявлення: вода і лід – одні й ті самі речовини, які змінюються залежно від умов. Кожна з них при цьому має особливості: лід – твердий, крихкий, його можна подрібнити, він займає певний об'єм; вода – рідина не має сталої форми, набуває такої, в якій посудині знаходиться. Дослідництво має суттєве значення для майбутньої практичної діяльності дітей. Воно дає змогу не лише орієнтуватися у характері роботи, а й раціонально спланувати свої дії. Отже, у чотирирічному і п'ятирічному віці дитина повинна вже добре знати: об'єкти неживої природи (воду, сніг, лід, пісок, глину); явища неживої природи: дим, вітер, дощ, сніг, град. У шестирічному віці її треба ознайомити з такими явищами неживої природи, як грім, блискавка, веселка, снігопад, хуртовина, льодохід, туман, іній, град.

У нашій діяльності намагаємось формувати у дітей уявлення про природу, як єдину систему, де всі об'єкти і явища перебувають у причинно-наслідкових зв'язках; продовжуємо формувати навички пошуково-дослідницької діяльності: вправляємо в умінні самостійно досліджувати явище або об'єкт, змінюючи умови та використовуючи різні засоби дослідження, зокрема ретельне сенсорне обстеження предмета з активним коментуванням; ефективно використовуючи пошуково-дослідницькі прийоми для з'ясування зв'язків, недоступних для органів чуття дитини, для проникнення в сутність явищ і властивостей предметів, закріплюємо вміння діяти за заданим алгоритмом, дотримуючись визначених правил та вимог; здійснюємо разом з дітьми аналіз та синтез досліджуваних процесів при цьому намагаємось розвивати пояснювальне мовлення та виховую допитливість та наполегливість.

Отже, підводячи підсумок можна сказати, що ознайомлення дітей з природою – одне із головних засобів їх розвитку. В процесі його розширюється орієнтація дітей в навколишньому середовищі, формуються пізнавальні здібності, виховується відповідне відношення до природи. Ознайомлення дітей з природою пропонує дати їм відповідний об'єм знань про предмети, явища неживої і живої природи, виховання інтересу і любові до неї.

Шпак Тамара Володимирівна
(ДНЗ № 22 м. Бердичева)

РОЗВИТОК ДИТЯЧОЇ КРЕАТИВНОСТІ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМ ЗОРУ ЗАСОБАМИ ГУРТКА «ЧАРІВНІ ПАЛЬЧИКИ»

Важливим завданням сьогодення є становлення творчо - активної особистості, здатної вносити прогресивні зміни в життя суспільства, здійснювати вибір, ставити й розв'язувати проблеми, бути винахідливими, мати творчу уяву. Цей процес, на основі вікових особливостей та за сприятливих психолого-педагогічних умов, розпочинається ще в ранньому дошкільлі.

Дослідження останніх років показали, що дошкільний вік характеризується великими психофізичними можливостями. Отже, завдання педагога - знайти шляхи та забезпечити розвивальне середовище для їх максимальної реалізації. Розвиток психіки дитини, формування її особистості можливі тільки в процесі активної діяльності, через яку відбувається пізнання навколишнього світу, набуття власного практичного досвіду та розвиток дитячої креативності. Практична діяльність для дошкільнят - це платформа психічного розвитку, «мислення руками». Тож головне завдання дорослого - супроводжувати малят у відкритті світу, йдучи поряд із ними від хаосу до гармонії, формуючи впевненість, запалюючи вогник творчості в душах.

Для розвитку креативності дітей з вадами зору важливе функціонування гуртка висипки «Чарівні пальчики», який є джерелом розвитку творчих здібностей та художнього смаку, дає великі потенційні можливості для розвитку фантазії кожної дитини, навчає творити незвичайне з дарів природи.

Гурткова діяльність ставить дитину в ситуацію активних дій, посилює самостійності, спонукає до цілеспрямованості в досягненні конкретного результату. Висипка сприяє розвитку зору, тактильного сприймання, слуху, тонкої моторики руки, формує точність та узгодженість рухів руки і зору розвиває стійкість уваги дитини, чіткість сприймання, вольові зусилля. А найголовніше - спонукає дітей до творчості, елементарного самовираження. Розв'язання навчально-виховних завдань на кожному засіданні гурткової студії сприяє формуванню емоційно - позитивних мотивів поведінки.

Відомо, що дитина вже змалку може стати не споживачем готових результатів, а своєрідним «співучасником» творчого процесу. Тому важливо бути її рівноправним партнером, впроваджувати її пропозиції і приймати дитячі задуми, допомагати вихованцям відкривати можливості незвичайних зображувальних засобів, підтримувати в них впевненість у власних здібностях.

Навчання «висипці» має відбуватись у ході цікавої життєдіяльності в товаристві однолітків, а найголовніше - без примусу. Це улюблена діяльність малят. Кожне засідання гуртка дає можливість розвивати у малят емоційно-вольову сферу: емоційний комфорт, формує уявлення про ознаки, якість використаного матеріалу, удосконалює вправність рук. При цьому необхідно ретельно дотримуватись санітарно - гігієнічних вимог та норм безпеки життєдіяльності малят. Бо ж використання дрібного матеріалу (*насіння маку, пшона, гречки, гороху та ін.*) потребує пильної уваги. Та, однак, під час творчої діяльності малят понад усе захоплює усвідомлене бажання щось створити із запропонованого матеріалу, ніж використати його не за призначенням.

То ж промайне веселе, гомінке літо. Теплі сонячні дні подарують всім утіху дозвілля, а щедрa українська земля зростить своє багатство - зернові культури, садовину, городину. Скуштуйте скибку кавуна, яблуко, диню, печеного гарбуза... А їхнє насіння зберіть. Додайте й усіляке інше, яке знайдете на городі, в садку й на лужку. А навіщо? Будете з усього цього цікаві речі робити.

Для поробок можна використати й насіння трави, квітів, дерев, яке відрізняється за формою, кольором, розміром, що дає можливість створювати оригінальні картинки. А можна використати і інший незвичайний матеріал. Це крупи, з яких господині готують смачні каші. Вони не стільки різнобарвні за кольором, але з них, пофантазувавши, можна створити цікаві композиції. Крім того, манну і рисову крупу можна фарбувати. І не тільки гуашевими, а й акварельними фарбами. Для фарбування підійде буряковий, вишневий соки, відвар цибулинної шкаралупи, зеленка, марганцівка. Всі ці барвники допоможуть отримати не тільки різні кольори, а й різнобарвні відтінки. Природний колір круп теж можна використати: гречана крупа - коричневий колір, перлова і пшенична - сірий, пшоняна і кукурудзяна - жовтий, манна крупа і рис - білий, горох - зелений і жовтий.

Послідовність виконання малюнка з насіння наступна.

- Спочатку підбирається і спрощується малюнок, тобто відкидаються всі лінії і деталі, котрі важко викласти з насіння. Можна створити фон композиції.

- Надалі по кольору і розміру підбирається насіння для самого малюнку. Приклеюється насіння клеєм ПВА. Причому наносити клей на основу необхідно перед накладанням насіння, щоб він не засох раніше часу.

- Після того, як малюнок повністю закінчений, на нього кладуть прес. Це робиться для вирівнювання наклеєного насіння.

- Картинку, виконану таким способом, можна покрити лаком. А ось картинки виконані за допомогою різаних кольорових ниток найкраще вставити в рамки під скло.

З такого багатого природного матеріалу можна створити невеличкі картини - композиції з різноманітним сюжетом.

Наприклад: «Букет у вазі». Для тла можна взяти кольоровий картон або пінопласт (*тоді не доведеться роботу вирівнювати під пресом*). Вазу викласти з насіння гороху, висипати маком. Квіти - з насіння дині та огірка. Можна викладати квіти за допомогою насіння гарбуза. Обрамити картинку насінням гороху. А ще можна використати насіння соняхів та кукурудзи. Дуже оригінальні роботи виходять, якщо малюнок висипати манкою.

Загальні принципи та етапи системи занять гурткової роботи «Чарівні пальчики»

Розробляючи систему занять гурткової роботи ми керувалися загальними принципами.

Принципи науковості. Систему занять будувала з урахуванням психологічних особливостей та вікових можливостей дітей, відповідно до сучасних вимог психолого-педагогічної науки.

Принцип свободи вибору. Кількість тем підбирала з перевищенням необхідної кількості на навчальний рік. Це дає можливість обирати зміст діяльності відповідно до місцевих умов, особливостей розвитку вихованців та індивідуальних особливостей кожної дитини з вадами зору.

Принцип повторюваності та концентричності. Враховувала нестійкість умінь та навичок дітей дошкільного віку, передбачала повернення до раніше визначених завдань, але на більш високому якісному рівні.

Принцип доступності та реальності заходів. Гурткові заняття будувала на основі сюжетно-ігрового методу навчання, практичної та чуттєво-пізнавальної діяльності, що є природним шляхом розвитку творчих здібностей дошкільнят.

Навчання різним способам висипки за допомогою природного матеріалу я здійснюю за такими етапами.

I етап. Ознайомлення дітей із природним матеріалом, його якістю та найпростішими прийомами висипки. Проводиться на початку року, є підготовчим етапом, несе емоційне та інформаційне навантаження.

II етап. Висипання горизонтальних та вертикальних прямих та хвилястих ліній (*зліва направо*) за допомогою ниток, круп.

- «Дощик крапає»
- «Вужик»
- «Доріжка для ведмедика»
- «Кораблик у морі»
- «Парканчик для півника»

III етап. Навчання способам висипання предметів округлої форми.

- «Снігопад»
- «Веселий сніговик»
- «Колобок»
- «Іграшки для ялинки»

IV етап. Поєднання округлої форми із прямою формою.

- «Яскраве сонечко»
- «Повітряні кульки»
- «Веселий чупа-чупс»
- «Дерево взимку»
- «Зимова казка»

V етап. Навчання поєднувати різні матеріали для створення естетичного зображення оточуючої дійсності.

- «Подарунок для матусі»
- «Котики-воркотики»
- «Підсніжники»
- «Пташки прилетіли»
- «Дерева прокидаються»
- «Пасхальне яєчко»
- «Веселка»
- «Кульбабка»

Отже, ми впевнені, за певних умов дошкільнята здатні до неймовірної фантазії, активної творчості та яскравого самовираження у творчих поробках. Ми дотримуємося саме цього погляду, а ви?

Список використаної літератури

1. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» [Наук. ред. та упоряд. О.Л. Кононко]. – К.: Світич, 2008.
2. Ж-л «Джміль» № 1, 2001 «Де беруться казки» Н. Гавриш
3. Ж-л «Джміль» № 1, 2003 «Кольорові фантазії» О. Грабовська
4. Ж-л «Дошкільне виховання» №4, 1989 «Образотворча діяльність і розвиток дитини»
5. Ж-л «Дошкільне виховання» №11-12, 1998 «Творимо добру казку» М. Туров
6. Ж-л «Палітра педагога» №1, 2001 «Великодні писанки» Н. Пархоменко
7. Ликова І. О. «Образотворча діяльність в дитячому садку», Харків 2007
8. Паронова В. І. «Мої улюблені вірші», Тернопіль, «Підручники і посібники» 2005р.

Яворська Тетяна Євгенівна

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ОЗДОРОВЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРАКТИКУ ДОШКІЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Постановка проблеми. В сучасному суспільстві росте значення оздоровчих технологій, спрямованих на зміцнення та збереження здоров'я, підвищення розумової працездатності, поліпшення самопочуття людини, що в свою чергу є необхідною умовою успішного виконання завдань економічного та соціального розвитку держави [2].

Програми з фізичного виховання, що використовуються в дошкільних навчальних закладах, зорієнтовані на використання протягом навчального дня традиційних засобів фізичного виховання та оздоровлення дошкільників, таких як: ранкова гімнастика, фізкультурні паузи, заняття з фізкультури, прогулянки тощо. Але змістове наповнення цих форм і видів рухової діяльності не дає змоги в повному обсязі враховувати особливості дітей цієї вікової групи та не сприяє ефективному розвитку більшості фізичних якостей.

Аналіз літературних джерел засвідчує, що чимало фахівців присвятили свої дослідження пошуку засобів підвищення ефективності фізичного виховання дітей, зокрема організаційно-педагогічне та методологічне підґрунтя вдосконалення системи фізичного виховання

дітей викладено у дослідженнях Л.В. Волкова, О.Д. Дубогай, Т.Ю. Круцевич, О.С. Куца, Б.М. Шияна; диференційованому фізичному вихованню присвячені дослідження Т.В. Петровської, Н.В. Москаленко, В.В. Веселової та інших; фізичному вихованню в системі самостійних занять учнів молодших класів присвятили свої дослідження С.М. Козацька, Н.А. Симон, А.Г. Сухарев, Б.М. Шиян [1; 3; 4].

Водночас, вивчення питання механізму оздоровчої дії фітболгмнастики на організм дітей дошкільного віку, а також впровадження її у практику дошкільного закладу потребує наукового розв'язання.

Актуальність обраної теми дослідження зумовлена гостротою проблеми здоров'я дітей дошкільного віку та необхідністю пошуку сучасних інноваційних оздоровчих технологій.

Отже, метою нашого дослідження було обґрунтувати теоретико-методичні основи впровадження оздоровчих технологій у практику дошкільного закладу та вивчити механізм дії фітболгмнастики на організм дітей дошкільного віку.

Сучасними педагогами розроблено чимало технік, прийомів та технологій, які мають оздоровчу спрямованість. За останні роки популярності набуло застосування оздоровчих технологій, що використовуються з лікувально-профілактичною метою. Вчені Богінч О.Л., Левінець Н.В., Петрова Ж.Г. схиляються до тієї думки, що у щоденному житті дитини варто використовувати різноманітні оздоровчі технології. Важливим у виборі оздоровчої технології, на думку вчених, є урахування індивідуального стану здоров'я вихованців, та умов і можливостей дошкільного навчального закладу [7].

Фітболгмнастика являє собою сучасним інноваційним та оздоровчим засобом фізичного виховання, що є простим у застосуванні та викликає велике психоемоційне задоволення дітей [5].

Фітбол (fitball, fit – оздоровлення, ball – м'яч) – швейцарський гімнастичний м'яч різного кольору, що вирішує оздоровчі завдання та застосовується для корекції фігури, формування постави і підняття настрою.

З найдавніших часів в культурі будь-якого народу м'яч служив предметом для ігор і розваг. Гімнастичні м'ячі великого розміру з'явилися порівняно недавно в різних країнах. Фітбол був винайдений у 1960 році, але тільки у 1996 році в Італії відбувся перший міжнародний семінар з фітбол-тренувань. Вперше його почали використовувати швейцарські лікарі як пристосування для фізичної реабілітації.

Гімнастичний м'яч застосувала лікар-фізіотерапевт Сюзан Кляйн-Фогельбах для лікування хворих на церебральний параліч. А у 80-х р.р. її американська колега Джоан Позднер Мауер стала використовувати м'яч після травм опорно-рухового апарату.

Оздоровчі заняття з використанням великих м'ячів одержали поширення в останні 50 років, в нашій країні вони стали відомі 8 років тому.

Фітболи як великі гімнастичні м'ячі застосовуються для активного відпочинку, ігор, спорту та занять лікувальної фізичної культури. Так як цей м'яч безпечний і дуже ефективний у застосуванні під час фізичних тренувань, його стали використовувати поряд з велотренажером та біговою доріжкою, адже це допомагає урізноманітнити тренування і зробити його приємним, тим більше, що фітнес-м'яч підходить як для молодих, так і для літніх людей. Дедалі поширеним стає використання вправ з фітболами у дитячих навчальних закладах.

Фітбол-гімнастика унікальна за механізмом дії на організм людини, вона викликає великий інтерес як у дітей, так і дорослих. Вправи на м'ячах володіють оздоровчим ефектом, який підтверджено досвідом роботи спеціалізованих корекційних та реабілітаційних медичних центрів Європи. За рахунок механічної вібрації та амортизаційної функції м'яча при виконанні вправ покращується обмін речовин, кровообіг і мікродинаміка в міжхребцевих дисках і внутрішніх органах; ці вправи впливають на хребет, суглоби і навколишні тканини, що сприяє профілактиці і корекції постави [1; 3; 6].

Вправи на м'ячах тренують вестибулярний апарат, розвивають координацію рухів і функцію рівноваги, сприяють розвитку рухових здібностей і підвищують емоційний фон занять, викликаючи позитивний настрій.

Практично це єдиний вид аеробіки, де під час виконання фізичних вправ одночасно включаються руховий, вестибулярний, зоровий і тактильний аналізатори, що в геометричній прогресії посилює позитивний ефект від занять.

Вправи на м'ячах доступні всім, незалежно від віку та стану здоров'я, навіть людям, які мають захворювання суглобів ніг, які страждають надмірною вагою і ін. При заняттях фітболгімнастикою серцево-судинна система працює в нормальному режимі, ударне навантаження на суглоби ніг набагато менше, ніж при інших аеробних тренувань. М'яч створює хорошу амортизацію, і тому, під час динамічних вправ на ньому осьове навантаження на хребет менш інтенсивне, ніж при ходьбі. Діти, які займаються фітболгімнастикою, менше хворіють, у них поліпшуються постава, увага, настрій, з'являється відчуття радості, задоволення. На позитивному емоційному фоні швидше і ефективніше проходить процес навчання руховим умінням та навичкам [2; 4; 5].

Має особливе значення ідея занять на м'ячах по формуванню дихання в дошкільників, так як м'яч має певні властивості, які використовуються з оздоровчою, корекційною і дидактичною метою. Це і розмір, і колір, і запах, і його особлива пружність. М'яч має форму кулі, при дотику долонею до його поверхні з'являється повнота відчуття

форми. Куля посиляє оптимальну інформацію всім аналізаторам. Спільна робота рухового, вестибулярного, зорового і тактильного аналізаторів, які включаються при виконанні вправ на м'ячі, підсилює ефект занять.

М'ячі можуть бути не лише різних розмірів, але і різних кольорів, впливаючи на психічний стан і фізіологічні функції людини. Теплі кольори (червоний, оранжевий) мають ерготропний вплив, підвищують активність, підсилюють порушення центральної нервової системи. Ці кольори зазвичай вибирають активні діти з холеричними рисами. Холодні кольори (синій, фіолетовий) мають трофотропний ефект, тобто заспокоюють. Їх зазвичай вибирають діти з флегматичними рисами, спокійні, трохи загальмовані, інертні. Жовтий і зелений кольори сприяють виявленню витривалості і за допомогою кольору можна регулювати психоемоційний стан дитини. Велику сигнальну роль має колір в попередженні травматизму.

Крім кольорового впливу на організм м'ячі володіють ще й вібраційним впливом. Вібрація активізує регенеративні процеси, що дозволяє використовувати м'ячі в період реабілітації після різних травм і захворювань опорно-рухового апарату.

Вправи верхи на м'ячі за своїм фізіологічним впливом сприяють лікуванню таких захворювань, як остеохондроз, сколіоз, неврастенія. Лікувальний ефект обумовлений біохімічними чинниками - це, насамперед, вплив коливань м'яча на хребет, міжхребцеві диски, суглоби і навколишні тканини.

У фітболгімнастиці поєднання фізичних вправ із музикою, казкою, промовою віршів розвиває почуття ритміки, координацію, мову, рівновагу, поставу, а також викликає емоційний підйом, почуття радості і задоволення.

М'яч за своїми властивостями багатофункціональний і тому може використовуватися в комплексах вправ фітболгімнастики як предмет, снаряд або опора. Оволодіння вправами фітболгімнастики дозволяє зміцнити здоров'я і фізичну підготовленість дітей.

Фітболгімнастику можна використовувати в усіх вікових групах. Гімнастикою з м'ячами можна займатися індивідуально з дітьми, з підгрупами 5-7 дітей або з усією групою дітей. Час проведення одного заняття 20-25 хвилин. Діти працюють на килимках, без взуття (в носочках). Позитивний емоційний фон, позитивне ставлення до занять, посмішка та радість роблять заняття особливо ефективними. Підвищує ефективність виконання фізичних вправ на м'ячах також використання музичного супроводу, художнього слова та наявності сюжету, яким об'єднанні всі рухові дії, завдяки цьому у дітей підвищується інтерес до виконання фізичних вправ і рухових дій, покращується якість їх виконання [6].

Вправи з фітболом можна комбінувати із звичайною гімнастикою, масажем і фізіотерапевтичними процедурами. У цьому випадку тривалість занять на фітбол з дітьми: 3-5 років 4-7 хвилин; 5-7 років 7-10 хвилин.

На відміну від загальноприйнятих методик гімнастика на фітболі:

- Дає унікальну можливість для тренування рухового контролю та рівноваги;
- Знімає навантаження з хребта, перерозподіляє тонус всіх груп м'язів;
- Тренує правильну поставу, дає відчуття природної координації тіла;
- Одночасно тренує м'язи спини і черевного преса.

Існує ряд правил, без знання та дотримання яких виконання вправ на м'ячах не принесе належного оздоровчого ефекту. Серед них:

1. М'яч повинен бути підібраний згідно зросту займаючого. Для дітей діаметр м'яча коливається в межах 45-55 см. Відповідний розмір визначається так. Коли дитина сидить на м'ячі, кут між його стегном і гомілкою повинен становити 90° або трохи більше. Гострий кут в колінних суглобах створює додаткове навантаження на зв'язки і погіршує відток венозної крові.

2. Постава при сидінні на м'ячі повинна бути правильною: спина пряма, підборіддя підняте, живіт втягнутий, плечі розгорнуті, зігнуті ноги нарізно (три точки опори: ноги, таз)

3. Одяг для занять повинен бути зручним, без ґудзиків, ґачків, блискавок. Слід уникати зіткнення м'яча з гострими й ріжучими поверхнями та предметами (існує небезпека пошкодження м'яча). Взуття має бути зручним, на неслизькій підшві.

4. Фітболи виготовляють з міцних матеріалів, що є гарантією безпеки проведення занять: у разі пошкодження м'яч не розривається, а поступово здувається. Але в цілях профілактики травматизму займатися слід на килимовому покритті.

Отже, використання фітболу сприяє зміцненню м'язів спини і черевного преса, створенню гарного м'язового корсету; профілактиці сколіозу; покращенню функціонування серцево-судинної і дихальної систем; поліпшенню кровопостачання хребта, суглобів і внутрішніх органів. Таким чином, фітболгімнастика, є різновидом оздоровчих технологій, інноваційним напрямком фізичного виховання та оздоровлення дітей, що поєднує в собі всі необхідні компоненти для гармонійного розвитку дитини.

Список використаної літератури

1. Веселовская С. В. Фитбол-тренинг / С. В. Веселовская, О. Ю. Сверчкова, Т. В. Левчинкова // Пособие по фитбол-аэробике и фитбол-гимнастике. – М: ННОУ Центр «Фитбол», 1998. – 354 с.

2. Жданкина Н. В. Корригирующая гимнастика в профилактике нарушений осанки у детей дошкольного возраста / Н. В. Жданкина. – Екатеринбург: ГОУ ВПО УГТУ-УПИ, 2006. – 361 с.
3. Зайцев А.А. Физическое воспитание дошкольников / А.А. Зайцев, Е.В. Конеева, Н.К. Полещук, С.А. Сологуб. – Калининград, 1997. – 75 с.
4. Каштанова Г. В. Лечебная физкультура и массаж / Г. В. Каштанова // Методики оздоровления детей дошкольного и младшего школьного возраста. Практическое пособие. – М.: «АРКТИ», 2006. – 296 с.
5. Козырева О. Комплексная физическая реабилитация дошкольников с нарушением осанки // Дошкольное воспитание. – №12. – 1998. – с.49-56.
6. Петрович В.В. Корекція сагітального профілю постави дітей молодшого шкільного віку засобами фітбол-гімнастики: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. виховання та спорту / В.В. Петрович. – Л., 2010. – 21 с.
7. Холодов Ж. К. Теория и методика физического воспитания и спорта / Холодов Ж. К., Кузнецов В. С. – М. : Академия, 2000. – 480 с.

Якухно Оксана Леонідівна

(Навчально-виховний комплекс
«Дитячий садок – школа-гімназія» №12, м. Коростень)

ВИХОВАННЯ КРЕАТИВНОЇ ОСОБИСТОСТІ ЧЕРЕЗ РОЗВИТОК ЇЇ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ

В сучасних умовах розвитку освіти в Україні виняткового значення набуває питання становлення творчої особистості, виявлення та розвитку її здібностей, організації такого навчання, яке стало б основою для вирішення проблеми креативності як важливої якості для соціалізації дитини-дошкільника.

Серед значущих шляхів розвитку креативності, як здатності до творчості, стоїть необхідність використання творчих завдань в усіх сферах життєдіяльності дитини.

У своїй роботі я спрямувала увагу на ознайомлення з теоретичними засадами розвитку креативності, особливості використання творчих завдань у роботі з дітьми, впровадження деяких педагогічних технологій, які сприятимуть розвитку дітей.

Щоб дитина старшого дошкільного віку виявляла творчу активність, важливо забезпечити їй розвивальне середовище. Для цього треба вміти допомагати дітям проявляти природне прагнення до креативності, використовуючи розвивальні завдання; правильно оцінювати досягнення дітей у творчій діяльності; не переривати творчий процес; не гальмувати прояви творчої активності дитини критичними зауваженнями,

негативними оцінками; створювати ситуації вільного спілкування, обміну думками.

Я розумію, що феномен креативності пов'язаний, насамперед, з уявою дошкільника. Дитина на основі попереднього досвіду створює образи побаченого, почутого. У своїй уяві малюк виходить за межі безпосередньо даного, може «відлітати» від реальної дійсності, фантазувати, мріяти.

Вирішую ці завдання та навчаю дітей творчості за допомогою теорії розв'язання розвиваючих завдань. Метою її є навчання дітей мислення. Кожен день роботи з дітьми – пошук, кожне заняття – проблема, відкриття, ланцюжок запитань. Це дає змогу розкрити істину, вирішувати будь-яке проблемне завдання, де не може бути єдиного правильного рішення.

Створення в дошкільному закладі розвивального середовища спонукає малят до творчої діяльності, насичення їхнього життя яскравими враженнями. Це робота за інтересами (ігрові центри), проведення дослідів, розробки оригінальних, часом фантастичних сюжетних ліній, усвідомлення простих моральних правил – малеча пізнає радість перших маленьких винаходів, одержує задоволення від своїх малюнків, споруд, рухів, пісень, ігор.

Використовуючи ТРВЗ, звертаю увагу на розкриття творчих здібностей дитини, на розвиток її уяви, фантазії. Застосовуючи різноманітні ігри, казки, тести і методичні прийоми, навчаю малих аналізувати конкретну ситуацію, і знаходити оригінальні шляхи її розв'язання.

Переді мною постало завдання: спочатку навчити дитину бачити суперечності, а потім навчити розв'язувати їх. «Таємниця подвійного» - це наявність протиріччя в кожному предметі, речовині, явищі, події, факті, коли щось у ньому добре, а щось погано, щось корисно, а щось шкідливо, щось заважає, а щось потрібно.

Застосовую прийоми емпатії. Пропоную уявити себе на місці спостерігаючого об'єкта: «А що, як ти перетворився на кущик? Про що ти мрієш? З ким би ти подружився?»

Будь-яке проблемне завдання, де не може бути одного правильного рішення, повинно на повну потужність активізувати дитячу творчість. Найкраще це вдається за допомогою нетрадиційної роботи з казкою, яка тісно пов'язана з польотом фантазії, вираженням творчості.

Нетрадиційна робота з казкою продовжується під час розваг, театральної-ігрової діяльності. Діти драматизують знайомі казки, змінюють їх сюжет на новий лад, самостійно виготовляють атрибути, декорації.

Зрозуміло, виконання творчих завдань неможливе без допомоги дорослих – педагога або батьків. Дорослі добирають проблемний матеріал із оточуючого дитину життя, і лише ми, дорослі, можемо

визначити рівень складності кожного завдання для конкретної дитини і, у випадку ускладнень, прийти на допомогу. Крім того, будь-яка дитина потребує заохочення та підтримки. Увага та доброзичливе ставлення батьків дозволяє підтримати і розвинути у дитини інтерес до творчих розумових завдань.

Поступово залучила батьків до творчої діяльності з дітьми – складання казок, оформлення їх у книжечку. Книжечка, зроблена власноруч – гарний подарунок і для малечі, і для їхніх батьків. Крім того, це дуже цікавий і корисний матеріал, який можна використовувати як посібник на різних заняттях, а також в різних видах театру. Розвитку творчої уяви, фантазії сприяла робота по складанню казок за схемами. кольоровими кружечками.

Творчість батьків і дітей не має меж. Сьогодні вона вилася в такі прекрасні книжечки-сюрпризи та книжечки-іграшки: «Книжечка-грибок», «Грибочок та листочок», «Книжечка-рукавичка», «Книжечка-листочок», «Книжечка-хмаринка», «Книжечка-сонечко», «Книжечка-хатинка».

Дитина ще не встигла народитися, а в ній уже живе велика таємниця таланту. І високе призначення педагога – допомогти маленькій людині розгадати секрети свого внутрішнього «я».

Віднайти шлях до дитячої душі допомогла мені методика Л.М Шульги з розвитку творчих здібностей старших дошкільників на заняттях з малювання «Коли оживають речі».

Пізнання себе і навколишнього світу відбувається через почуття. Тому так важливо навчити малюка бачити, чути, відчувати цей світ, сприймати його як диво. Зображувальна діяльність – благодатна для виховання почуттів. Передусім, що всі діти люблять творити. А ще тому, що це продуктивна діяльність, яка дає дитині змогу відтворити на аркуші паперу світ своїх думок і почуттів.

Сприймання навколишнього – складний процес. І чим більше органів беруть участь у ньому, тим повнішим будуть уявлення, глибшим пізнання.

Так, знайомлячи дітей з живописом, я пропоную дітям не просто розглядати картину, а й занурюватися в неї, щоб діти уявили себе між деревами, вдихнули аромат квітів, трав відчули подих вітру на обличчі. До занурення підключаю і музику із звуками лісу, це дає змогу більш яскраво малювати образи в дитячій уяві. Спочатку я допомагаю дітям почути тишу, а потім прислухатися до своїх відчуттів. І у дітей зовсім по іншому світяться очі, і вони, хай іноді і невміло, починають творити свої «шедеври».

Розглядаючи зимові пейзажі, я веду дітей немовби алеями засніженого парку, і всі слухають, як рипить сніг під ногами. Про що він співає? Про що шепочуть білі, кришталеві сніжинки, кружляючи в танку? Діти вдивляючись в картину починають розуміти мову фарб. І фарби відкривають їм свої секрети.

Так барви «озвучують» картину, створюючи настрій і викликаючи почуття. А музика малює в уяві дитини кольорові образи.

Я встановила для себе кредо: поважати особистість дитини, розуміти і прийняти кожну її знахідку, кожне відкриття. Вчу розуміти один одного, бути терпимими до інших та сприймати чужу точку зору.

Застосовуючи кольорову терапію, вчу створювати образи. Подивившись на жовтий колір, пропоную дітям закрити очі і уявити: сонце, яблуко, грушу, курчатко. Розглянути створений образ, а потім відтворити словами або в малюнку. І в кожного з'являється свій образ груші: велика, мала, одна, багато, на тарілці, на дереві і т. ін..

Це дало свої результати не тільки в малюванні, а й в розвитку дрібної моторики пальців рук, діти стали впевненіші в своїх рухах, та у спробах висловити свою думку словами.

Увагу дітей зосереджую за допомогою матеріалу, який містить відомості – незвичайні, загадкові, несподівані. Отже, що частіше вводжу цікаві, захоплюючі ігрові моменти, то емоційнішою, продуктивнішою стає робота.

В роботі з дітьми використовую друдли, які сприяють розвитку творчої уяви. Діти дуже люблять миттєві перетворення, коли за їхніми ідеями з якоїсь прямої чи хвилястої лінії, кружечка створюю відповідні образи: овочі, фрукти, будиночки, іграшки... До крапель води домальовую хмарку – і вже йде дощ, на основі хвилястих ліній малюю мишку, до квадрата додаю ніжки – і виходить стіл, кружечки з хвостиками – кавун, яблуко. В одному зображенні можна побачити десятки різноманітних ситуацій. Спонукаю дітей до самостійних перетворень фрагментів запропонованого друдла. Головне, щоб дитина могла пояснити свої асоціації, довести схожість з друдлом.

Наприкінці заняття в групу «застрибують» м'ячики, на яких наклеєні малюнки з різними виразами обличчя: радості, задоволення, втоми, незадоволеності, злості. Ці м'ячики на вушко мені «говорять», з якими дітками вони хотіли б погратися, але, як правило, «погані» м'ячики нікого не вибирають.

Як підготовкою до занять, як мотивацією, перенесенням або закінченням у мене слугує психогімнастика, цілющі мудри, гімнастика пальців рук з природними чинниками: жолудями, каштанчиками, горішками, та віршики-забавлянки. Цілющі мудри допомагають дітям зняти ранковий стрес прощання з батьками, укріпити свій імунітет, знімають роздратованість. Виконуючи мудри, ми проспівували в минулому році голосні звуки. А зараз проспівуємо відкриті і закриті склади. Це допомагає зміцнювати лицеві м'язи, та покращує вимову дітей шиплячих звуків. Всю роботу я планую для зміцнення і розвитку дрібної моторики пальців рук, розвитку мовлення, щоб викликати в дітей сильні відчуття і глибокі почуття. Пропонуючи психогімнастику «Я – сонце», стараюсь, щоб кімната була яскраво освітлена і додаю чарівну

музику. Діти виконують рухи, імпровізуючи на вільному місці, щоб ніщо не сковувало їх. Додаю також перед психогімнастикою кольорову терапію. Щоб діти змогли краще уявити себе деревом, допомагає зелений колір, морем – синій, небом – голубий і т. д. Перевтілюючись, або входячи в якийсь образ діти краще розкриваються, стають більш довірливими, впевненішими в собі. В них зникають страхи, невдоволеність собою, а гіперактивні діти стають спокійнішими, зваженішими і більш дружньо відносяться до оточуючих.

Моє кредо - кожна дитина талановита і геніальна. Одне із моїх завдань – навчити її орієнтуватися в сучасному світі, розвинути креативне мислення, не втративши при цьому дитячої геніальності, намагатися при мінімумі затрат досягти максимального ефекту.

Головними завданнями роботи я вважаю:

- активізувати знання у процесі праці;
- користуватися «механізмом думання»;
- формувати вміння здійснювати елементарну прогностичну оцінку своїх майбутніх результатів;
- забезпечити можливість поглиблення й розширення уявлень про навколишній світ, оволодіння певними прийомами його дослідження;
 - стимулювати експериментування, прояв фантазії;
 - розвивати самостійність й ініціативу, прагнення до дослідницької діяльності;
- формувати усвідомлення поетапного пошукового процесу, розуміти значущість усіх його компонентів (пояснення, дослід, висновок);

Список використаної літератури

1. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі», видавництво «Світич», Київ – 2008.
2. Методичні аспекти реалізації Базової програми розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі», видавництво «Світич», Київ – 2008.
3. Кононенко О.Л. «Дитяча креативність крізь призму Базової програми «Я у Світі», «Дошкільне виховання» №4, 2008 р.
5. Яценко А.М. «Граємо, виховуємо і розвиваємо за системою ТРВЗ», «Дошкільне виховання» №2, 2003 р.
6. Кононко О.Л. «Психологічні основи особистісного становлення дошкільника (системний підхід)», «Стилос», Київ – 2002.
7. Шульга Л.М. «Барви натхнення» //Д.в. 2008 -№12

РОЗДІЛ II.

ЗМІСТОВО-МЕТОДИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ЖИТОМИРЩИНИ

Вітвицька Світлана Сергіївна

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТВОРЧОСТІ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНИ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО

В історії українського суспільства, педагогічної думки є постаті, ідеї яких залишаються сучасними протягом багатьох десятиліть і навіть століть. Саме такою духовно багатою і талановитою особистістю, індивідуальністю був В.О. Сухомлинський.

Інтерес учених і вчителів до педагогічної спадщини видатного педагога-гуманіста XX століття Василя Олександровича Сухомлинського з року в рік зростає і поглиблюється. Це ім'я стає знаним у багатьох країнах світу. Його педагогічна творчість багатогранна і невичерпно багата. Центральною ідеєю його новаторської гуманної педагогіки було створення умов для творчого зростання вчителя й учнів.

У свій час В.О. Сухомлинський розумів, що кожна цивілізована країна, або та, яка хоче бути цивілізованою, дбає про творчий потенціал суспільства загалом і кожної особистості зокрема.

Педагогічна творчість – дуже складна праця, яка потребує затрати сил, і, якщо ці сили не будуть відновлюватися, учитель видихається і не може працювати [2, с. 450].

Усе це разом пов'язано із рівнем загальної освіти, педагогічною творчістю, увагою до розвитку творчих здібностей вихованців-учнів, надання їм можливості виявити їх.

Продовжуючи себе в своїх вихованцях, підкреслює В.О. Сухомлинський, – ми творимо не тільки людину. Ми творимо самий час. Дух часу, взаємовідносини між людьми – все це залежить від того, які ми з вами, від того, яка школа, що їй народ ввіряє своє майбутнє, від того, яке керівництво школою [2, с. 394].

В.О. Сухомлинський вважав, що творча праця починається там, де загоряється іскра живої, тремтливої думки, що шукає відповідь на питання, яке висуває життя [2, с. 419].

Запалити, надихати на творчість вчителів, створювати умови для творчості, на думку В.О. Сухомлинського, має директор школи.

В.О. Сухомлинський у своїй праці «Розмова з молодим директором» підкреслює, що директор, організатор з позакласної роботи повинні бути посередниками між педагогічною теорією і практикою. Від них залежить не тільки пропаганда, втілення наукових знань в практику роботи, але й

така організація педагогічного колективу, при якій поєднуючим початком є творчий задум, ідея [2, с. 402].

Завдання директора школи – допомогти кожному вчителеві у створенні індивідуальної творчої лабораторії.

В.О. Сухомлинський пише: мені завжди здавалося, і так здається багатьом вчителям, що перетворення наукових істин у живий досвід творчої праці – це найскладніша сфера дотикання науки до практики. Зроблене вченим відкриття, коли воно оживає в людських взаємовідносинах, у живому пориві думок і емоцій, постає перед вчителем як складне завдання, розв'язати яке можна багатьма способами, і у виборі способу, у втіленні теоретичних істин у живі людські думки й емоції саме і полягає творча праця вчителя [2, с. 402].

Творчість учителів початкових класів можлива за тієї умови, коли в колективі склалось педагогічне переконання: для того, щоб діяти успішно вчилися, їх треба навчити вчитися [2, с. 413].

В.О. Сухомлинський визначив специфіку педагогічної творчості. Специфіка педагогічної творчості, на думку В.О. Сухомлинського, полягає в тому, щоб вчитель знайшов такі методи впливу, які б сприяли б перетворенню книжних наукових ідей у свідому систему знань, почуттів і переконань.

Специфіка педагогічної творчості полягає в тому, що результатом творіння є не річ, як в техніці, не образ як в мистецтві, а духовний світ особистості. І це покладає на вчителя величезну відповідальність і робить професію значущою.

Перед педагогом стоїть величезна кількість важко контрольованих завдань, а іноді непередбачених факторів, що впливають на формування особистості (умови, характер, сім'я, смаки, спадковість, традиції, оточення тощо), тому зміст, методи, форми постійно змінюються. Звідси дійсно педагогічна праця не творчою не буває, бо діти неповторні. А якщо вчитель нічого цього не враховує, то його діяльність лежить за межами того, що називається педагогічна.

Наш педагогічний колектив – творча співдружність односторонців, в якій кожний робить свій індивідуальний внесок у колективну творчість, кожний збагачуючись духовно збагачує своїх товаришів [1, с. 61].

Дати людині щастя улюбленої праці – означає допомогти їй знайти серед безлічі життєвих шляхів той, на якому найяскравіше розкриваються індивідуальні творчі сили і здібності її особистості.

Педагогічна праця лише тоді стає творчим процесом, а вчитель лише тоді стає активною силою, яка впливає на особистість вихованця, коли він, учитель, не фіксує все, що відбувається, а сам активно впливає на педагогічне явище, створює його. Якраз у тому, що вчитель спостерігаючи, вивчаючи, аналізуючи факти, творить педагогічне явище, а полягає найважливіший елемент творчого дослідження – передбачення. Без вивчення фактів нема передбачення, нема творчості,

нема багатого, повноцінного духовного життя, нема інтересу до педагогічної роботи [2, с. 473].

Однак історія освіти України подає оригінальні зразки педагогічного досвіду з цієї проблеми, які заслуговують на те, щоб бути розглянутими сьогодні. Серед них особливе місце займає творча спадщина українського педагога В.О. Сухомлинського.

Передусім варто зазначити, що, працюючи тривалий час учителем і директором Павлиської загальноосвітньої школи, В.О. Сухомлинський особливої уваги надавав поєднанню педагогічної діяльності з дослідницькою. Зокрема значне місце у творчій спадщині Василя Олександровича займає проблема діагностичного дослідження особистості учня. Аналіз педагогічного доробку видатного педагога засвідчує, що ця проблема була основною в його дослідницькій діяльності, а також важливою складовою педагогічної діяльності кожного вчителя Павлиської школи. Багаторічна праця В.О. Сухомлинського в одній і тій же школі, з тим же колективом створювала сприятливі умови для тривалого експерименту для спостереження за процесом становлення, розвитку, участі у виробництві й громадському житті принаймні двох поколінь учнів. Ця праця засвідчила високу ефективність його педагогічної системи, яка, без перебільшення, здобула світове визнання. Тому звернення до цього досвіду, перевіреного практикою кількох поколінь, має особливе значення.

Василь Олександрович неодноразово закликав учителів долучатися до дослідницької роботи, бо вже за своїм покликанням педагогічна діяльність має творчий характер і цим самим вона є близькою до наукового дослідження. Ця спорідненість полягає передусім у щоденній потребі аналізу фактів з обов'язковим передбаченням можливих результатів своєї діяльності. Учитель, який уміє проникати думкою в сутність фактів, у причинно-наслідкові зв'язки між ними, запобігає багатьом труднощам і невдачам, уникає того, що є результатом недостатньо глибокого осмислення процесу виховання, ~ гірких несподіванок. Відкрити перед учителем можливості для творчого дослідження в процесі щоденної роботи – одне із завдань сучасної школи. В.О. Сухомлинський радив кожному директорів школи залучати вчителів до дослідницької роботи, особливо до такої важливої її складової, як вивчення й аналіз педагогічних явищ. На думку видатного педагога, власне дослідницькій роботі вчителя має передувати ознайомлення з методикою спостереження, вивчення й аналізу фактів. Він говорив: „Факти - це реальний вираз, вияв об'єктивних закономірностей педагогічного процесу. Щоб побачити взаємозалежність, по-перше, того, що дає саме життя (дитина прийшла до школи з притаманними саме їй рисами та особливостями), по-друге, того, що робить учитель, і, по-третє, того, що буде досягнуто, треба вміти розбиратися в суті фактів". Видатний педагог був переконаний, що

кожне педагогічне явище може бути представлене та схарактеризоване певним обсягом фактів, отже, вивчаючи й аналізуючи факти, дослідник створює для себе об'єктивну картину розвитку досліджуваного явища і, таким чином, може передбачати перспективи майбутнього розвитку особистості. На його думку, без вивчення фактів будь-яке передбачення матиме не науковий, а суто випадковий характер і зводиться до чергової спроби без творчого елементу з великою ймовірністю втрати контролю за розвитком учня. У цьому разі не може бути й мови про якесь зацікавлення педагога в позитивних результатах своєї праці. Бажання побачити нові риси, нові деталі у звичайному, звичному, відчуття новизни взагалі - важлива умова творчого ставлення до роботи. Усім учителям Василь Олександрович радив вивчати факти, аналізувати коло понять і уявлень, з якими діти приходять до школи, вивчати особливості їхнього мислення й одночасно бути небайдужими до духовного життя сім'ї, до інтелектуальної, моральної, естетичної атмосфери, в якій дитина робить перші кроки свого свідомого життя.

Видатний педагог наголошував, що вміння фахово оцінити та розглянути складнощі, все розмаїття педагогічних явищ, уміння визначати їх взаємозалежності - найголовніше в діяльності педагога. Вивчати особистість учня потрібно в найрізноманітніших ситуаціях, тому що на уроках відбувається тільки частина того складного процесу, який прийнято вважати реальним поєднанням навчання та виховання. Багато явищ, з яких складається життя учнів, а саме їх інтелектуальний, моральний, естетичний, фізичний розвиток і вдосконалення, відбувається поза уроками - і в школі (на перервах, у гуртках, у спортивних секціях тощо), і вдома, і навіть тоді, коли дитина йде додому. Тому вивчення дитини як особистості має бути всебічним не тільки щодо її індивідуальних рис, але й тих чинників, які впливають на її розвиток.

Багаторічний досвід поєднання практичної роботи з науково-дослідницькою в Павлиській школі привів до твердого переконання в тому, що правильне розуміння, правильне пояснення теоретичної сутності тієї чи іншої проблеми - запорука постійного розумового заглиблення дослідника в саму суть справи, в конкретні питання навчання й виховання. Закономірним наслідком поєднання дослідної і практичної роботи є потреба в щоденному теоретичному мисленні, для якого практика стає невичерпним джерелом фактів, нових відкриттів, із сутності яких народжуються теоретичні узагальнення про закономірності виховання. Саме така натхненна творча робота відомого педагога давала Василеві Олександровичу багатющий матеріал для написання книг, у яких викладено його погляди на закономірності виховання всебічно розвиненої особистості. Однак щоденна практика й наукове дослідження, за В.О. Сухомлинським, не є простим і механічним поєднанням. Незважаючи на те, що практика й дослідницька робота щораз взаємно проникають і

доповнюють одна одну, кожна з них виступає як специфічна, в певному розумінні, самодостатня діяльність. Зокрема найважливішою складовою дослідницької діяльності є не тільки щоденне теоретичне проникнення в сутність педагогічних явищ, але й і мислений аналіз проблем у їх історичній ретроспективі. Без глибокого аналізу того, що зроблено й досягнуто в минулому, без постійного осмислення теоретичної спадщини попередників науково-дослідна робота немислима взагалі чи матиме суто формальний характер. В.О. Сухомлинський вірив у вчителя. Він писав: «Я знаю працівників десятки спеціальностей, але нема - я в цьому впевнений – людей більш допитливим, невгомним, які б захоплювалися творчістю більше ніж вчитель».

Сучасне суспільство потребує творчих, талановитих людей, які здатні розв'язувати соціальні й економічні проблеми нашого суспільства, і тому суспільство звертається до вчителя. Не лише і дослідників, а й кожному практичному працівникові потрібно бачити педагогічні явища в їх багаторічному розвитку та розуміти роль і місце сьогодення як такого періоду, що, успадковуючи досвід минулого, і продовжує цей творчий процес.

Список використаної літератури

1. В.О. Сухомлинський. Павлиська середня школа. Вибрані твори: У 5 томах, Т. 4. – К.: Рад. школа, 1977. – 638 с.
2. В.О. Сухомлинський. Розмова з молодим директором школи. Вибрані твори: У 5 томах, Т. 4. – К.: Рад. школа, 1977. – С. 393-629. с 450

**Бордюг Ніна Іванівна,
Камінська Тетяна Адамівна,**
(Житомирський міський колегіум,
Науково- методичний центр
управління освіти Житомирської міської ради)

ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНЕ НАВЧАННЯ ЗА ПРОГРАМОЮ «КРОК ЗА КРОКОМ»

Програма «Крок за кроком» - особистісно орієнтоване навчання, яке забезпечує вчителів створювати інтеграційне розвивальне середовище, зосереджуючи навчання і виховання навколо окремих центрів діяльності, скерувавши його на задоволення потреб та інтересів кожної конкретної дитини, залучаючи до навчально-виховного процесу сім'ї.

В основі програми лежить поєднання діяльнісного, особистісно орієнтованого і компетентнісного підходів до організації навчально-виховного процесу. На уроках і в позаурочний час організовується

пошуково-дослідницька, проектна діяльності школярів з наданням свободи вибору форм і способів цієї діяльності.

Методичним оновленням таких занять вважається проведення їх на основі інтеграції навчального матеріалу з кількох предметів, об'єднаних навколо однієї теми. Цей підхід сприяє інформаційному збагаченню сприймання, мислення і почуттів учнів за рахунок залучення цікавого матеріалу, що дає змогу з різних сторін пізнати якесь явище, поняття, досягти цілісності знань.

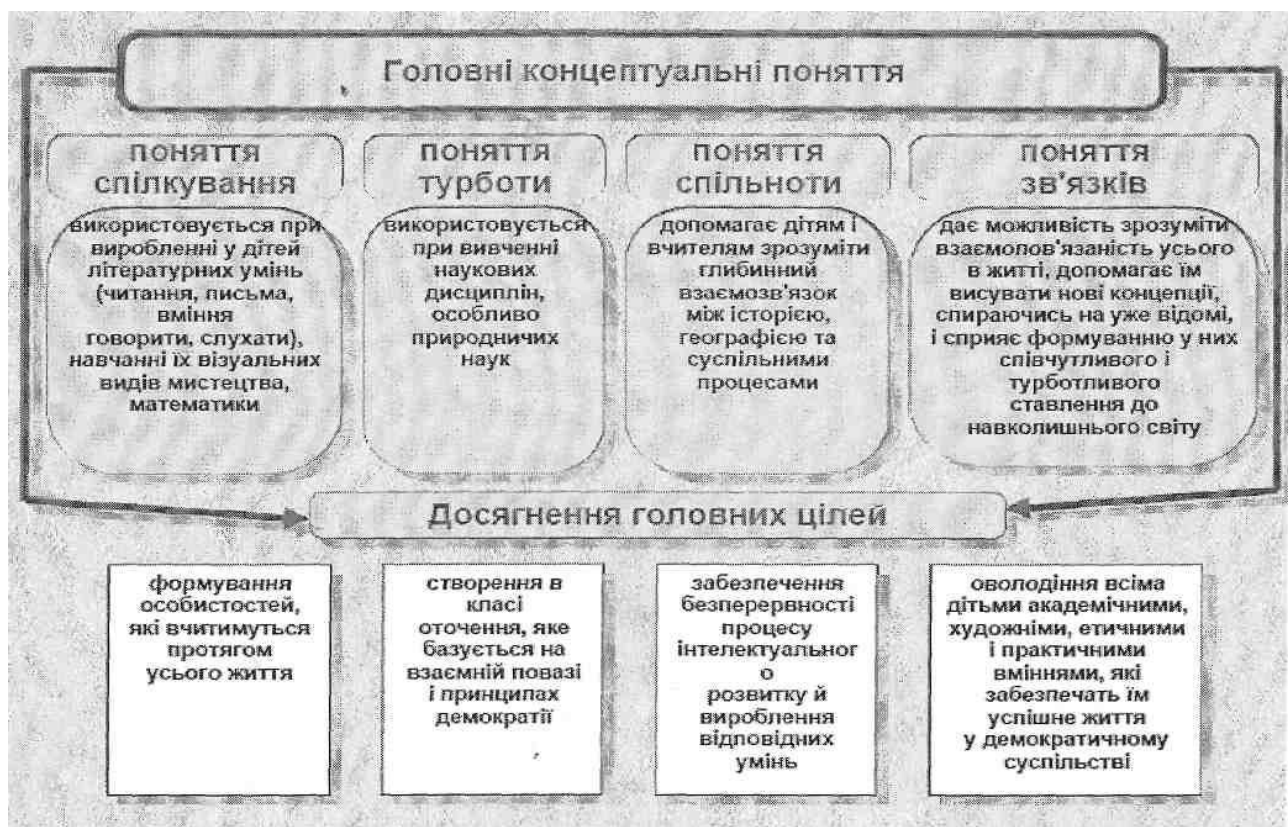
Програма поєднує в собі мотиваційно-ціннісний, когнітивний і діяльнісний компоненти та найбільше відповідає сучасним вимогам щодо підготовки людини до життя як інтегральний соціально-особистісно-поведінковий метод.

Головною метою даної програми є: - створення гуманного простору дитинства з максимальними умовами для розвитку та саморозвитку дитини, забезпеченням її інтересів на принципах нових відносин між світом дорослості і світом дитинства;

- створення нової освітньої моделі, яка допоможе дитині вже з першого року навчання в школі усвідомити, що все в житті взаємозалежне;

- пробудити й закріпити в дитини стійке позитивне ставлення до навчальної діяльності; викликати допитливість, пізнавальний інтерес; закріпити особистісно значущий сенс навчальних дій.

Це поєднання актуальних і перспективних потреб учнів у навчальному процесі.

Мета програми конкретизується через систему завдань:

- визначення оптимальних методів, форм, засобів, що сприяють формуванню у дітей життєвої компетентності;
- створення умов для самореалізації особистості в різних видах творчої діяльності;
- розробка, апробація та впровадження в навчально-виховний процес інтеграційних занять розвитку пізнавальних здібностей молодших школярів;
- перехід від пасивного засвоєння знань до активного їх пошуку, практичного осмислення;
- розробка інструментарію для моніторингового вивчення рівня сформованості.

Ця програма більш схильна до індивідуалізованого підходу у викладанні, коли зусилля і здібності кожної дитини шануються в процесі формування знань. Вчителі надихають дітей на їх власні запитання і на пошук відповідей, чим пробуджують в них потребу зрозуміти складність нашого світу. На заняттях є місце для випробувань, пізнання, кооперативного розв'язання проблем і вдумливого діалогу. Все орієнтовано на дитину. Освіта в своїй динаміці навчання і є процес життя.

Інтегровані заняття за програмою «Крок за кроком» дають відчутні результати в розвитку пізнавальних здібностей молодших школярів, формують здатність усвідомлювати значення самонавчання.

Таким чином, змістовні й цілеспрямовані інтегровані заняття вносять у звичну структуру уроків привабливу для учнів новизну, знімають суворі кордони предметного навчання, а найголовніше - інтеграція змісту і організаційних форм допомагає дітям сприймати можливі поняття, явища цілісно й водночас різнобічно.

Учасниками навчально-виховного процесу є не тільки вчителі та учні, а й батьки. Програма «Крок за кроком» вирізняє, поважає та підтримує значимість батьків в ролі вчителів та експертів своєї дитини; вірить в можливість співробітництва школи з батьками для успішного розвитку дітей. Коли діти бачать, що їхні батьки залучені до роботи в школі та співпрацюють з вчителями, їхнє почуття значимості навчання зростає.

Підготовка дорослих асистентів до роботи в класі — необхідна умова в роботі за даною методикою. Вчителі створюють сприятливі умови для залучення батьків відвідувати заняття, ділитися своїми інтересами та вміннями, що дає змогу уникнути самоізоляції дитини в класі. Коли батьки бачать свою важливість у процесі навчання дитини, то починають підтримувати зусилля вчителів у розробці занять за новою методикою. Вчитель комплектує, орієнтує, керує асистентами, які допомагають дітям у багатьох видах діяльності.

їм легше побачити, як батьки спонукають своїх дітей вирішувати поставлені проблеми, допомагають справлятися із завданням та як батьки поділяють їх інтереси і вподобання. Між вчителями та батьками виникає справжнє порозуміння:

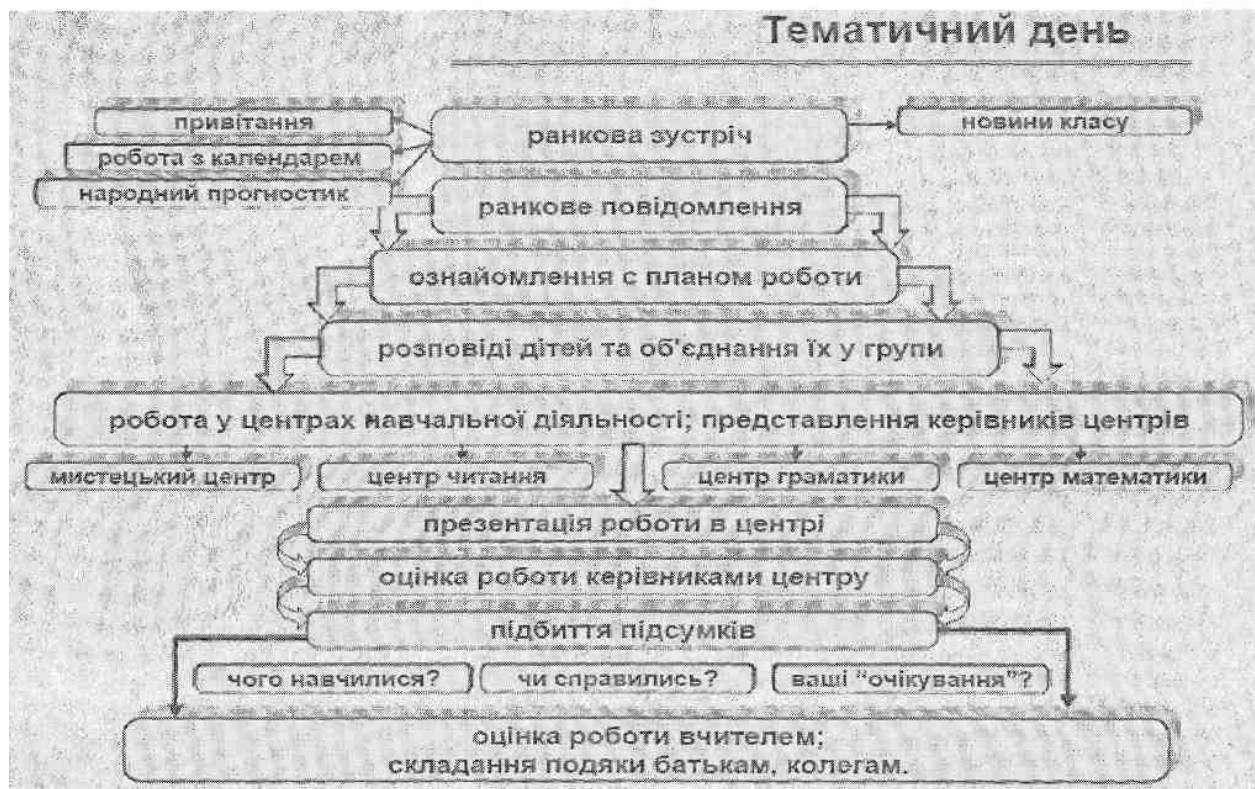
Асистенти знаходяться у центрах з метою керівництва роботою учнів, наданням індивідуальної допомоги (за вказівкою вчителя) та заохочують їх до спільної діяльності. Батьки починають відчувати себе частиною шкільного життя, розуміти філософію школи, чим підвищується їх стратегія впливу на своїх дітей.

Тематичне навчання - інтеграція різноманітних сфер навчального плану на основі цікавої ідеї, яка зосереджує зміст різних предметів. Навчальні програми використовуються таким чином, щоб учні бачили зв'язок між різними предметами та практичним застосуванням цих знань у житті. Учитель організовує заняття так, щоб використати предметні теми та важливі питання, які дітям цікаві, щоб була можливість вирішувати реальні проблеми та відкривати нові ідеї.

Алгоритм побудови заняття за програмою «Крок за кроком» з використанням проектних технологій: *Крок перший. Організація проекту.*

Визначення теми і мети. Визначення центрів діяльності. Гіпотези її розв'язання. «ЗХН». *Крок другий. Планування діяльності в проекті.*

Визначення джерел інформації. Вибір учнями центрів, завдань для виконання. Залучення батьків. Очікувані результати.

Крок третій. Дослідження теми проекту.

Збір необхідної інформації. Аналіз дібраної інформації. Висновки, пропозиції.

Крок четвертий. Результати.

Підготовка загального сценарію проведення заняття. Забезпечення обладнання центрів заняття. Презентація. Оцінка і самооцінка проекту.

Тематичний проект розробляється з використанням моделі «ЗХН» (знаємо, хочемо знати, навчилися). Спочатку йде обговорення, що діти знають про даний предмет (явище), потім з'ясовується, що хотіли б дізнатись ще. Далі проектується способи отримання інформації. І слідує складова моделі - «Чому навчилися?»

Список використаної літератури

- 1 .Кейт Брук Уолт. Крок за кроком. Особистісно орієнтоване навчання. Програма для дітей та їх родин. - К., 2000.
- 2.Сілков В., Сілкова Є. На шляху від колективних до особистісно орієнтованих технологій навчання. - К., Початкова школа №11, 2000.
- 3.Бучківська В.В. Взаємини в дитячому колективі - умови особистісно орієнтованого педагогічного процесу. - К. Педагогіка і психологія, с 72., 2000.
4. Бех І.М. Інваріанти особистісно орієнтованого підходу до до виховання дитини. - К. Початкова школа, с 32-33, 2001.

**Бумар Тетяна Іванівна,
Клименюк Юлія Михайлівна**

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

**РОЛЬ ДИФЕРЕНЦІЙОВАНОГО ПІДХОДУ ПРИ ВИВЧЕННІ
МАТЕМАТИКИ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ**

Проектом Державного стандарту загальної середньої освіти передбачається диференційоване навчання учнів початкових класів, а за мету курсу математики ставиться досягнення кожним учнем рівня навченості не нижче обов'язкового. Нові вимоги вимагають нових технологій навчання, які б забезпечили і високий рівень теоретичної та практичної підготовки з математики, і переорієнтацію навчально-виховного процесу на особистість учня, на сприятливі умови для досягнення кожним належного рівня знань, умінь і навичок.

Як правило, «обраний учителем середній темп діяльності є нормальним лише для певної частини учнів, для інших він швидкий чи повільний. Одна і та ж учбова задача для одних дітей є складною, майже нерозв'язною проблемою, а для інших вона – легке питання. Один і той

самий текст одні діти розуміють після першого читання, іншим необхідне повторення, а третім – пояснення».

Тому «кожен учитель має створити такі умови, за яких стало б можливим використання фактичних і потенційних можливостей кожної дитини за класно-урочної форми навчання» [2, 11]. Розв'язання цього практичного завдання тісно пов'язане з послідовною реалізацією диференційованого та індивідуального підходу до школярів.

Програму навчання математики в початковій школі побудовано так, щоб реалізувати багаті потенційні можливості дитини: перетворити її природну допитливість на стійкий пізнавальний інтерес, а жвавість [1,21].

Зміст диференційованого навчання вчитель визначає відповідно до змісту і конкретних завдань кожного уроку. З метою організації практичної діяльності учнів слід широко застосовувати індивідуальний роздатковий матеріал, диференційовані завдання на уроках математики.

Важливим при використанні диференційованого підходу є те що учням не кажуть як працювати в якому темпі, а вони самі обирають зміст та обсяг роботи на урок для себе. Під кінець уроку ніхто не почуває себе слабшим чи сильнішим, діти починають вірити у свої сили. І що головне, діти отримують задоволення від проробленої роботи.

Метою статті є визначення ролі диференційованого підходу при вивченні математики у молодших класах.

Особливого підходу вимагають, як учні з низьким рівнем навчальних досягнень, так і обдаровані. Звідси випливає необхідність диференційованого підходу в навчанні [3,17].

Диференціація (з лат. differentia) – поділ, розчленування чогось на окремі різноманітні, якісно відмінні елементи [5,43].

Диференційоване навчання – це спеціально організована навчально-пізнавальна діяльність (суб'єктна педагогічна взаємодія), яка, враховуючи вікові, індивідуальні особливості суб'єктів учіння, їхній соціальний досвід і стартовий стан, спрямована на оптимальний фізичний, духовний та психічний розвиток учнів, засвоєння необхідної суми знань, практичних дій за різними навчальними планами і програмами [4,119]

Успішне здійснення диференційованого навчання можливе за умов, коли вчитель:

- уміє передбачати труднощі, що можуть виникнути в дітей під час засвоєння матеріалу;
- враховує загальну готовність своїх підопічних до наступної діяльності, тобто рівень сформованих знань, здатність самостійно працювати, ставлення до роботи;
- використовує в системі диференційовані завдання індивідуального та групового характеру;

- проводить перспективний аналіз: для чого плануються завдання, чому їх треба використати на цьому етапі уроку, як продовжити роботу на наступних уроках [6,100].

Диференційований підхід до учнів початкових класів з врахуванням типових особливостей їх учбової діяльності дає змогу ширше використовувати і виховні можливості уроку. Навчання зможе повніше виконати свою виховну функцію, якщо на кожному уроці, при роботі з будь-яким навчальним матеріалом вчителі будуть формувати певні властивості особистості учня залежно від його індивідуально-типологічної приналежності.

Складніший і ефективніший вид диференційованого навчання – його здійснення в умовах поділу класу на групи залежно від рівня навчальних можливостей учнів. У практиці такого поділу використовують методику Ю. Бабанського, який увів поняття реальних можливостей учнів. Їх зміст визначають такі критерії:

1) психологічні компоненти (здатність до аналізу, синтезу, порівняння, вміння виділити суттєве, робити узагальнення; раціональність, самостійність, гнучкість, темп мислення, спостережливість, логічність мовлення, пам'ять, увага);

2) навички навчальної праці (самоконтроль, планування, темп обчислень, письма, читання, організованість у навчальній роботі, дотримання розпорядку дня);

3) окремі компоненти вихованості (наполегливість у навчанні, старанність, свідоме навчальна дисципліна, громадська активність, ставлення до навчання, учителів, однокласників);

4) позашкільний вплив сім'ї, однолітків;

5) біологічні компоненти (фізична працездатність, стан здоров'я, дефекти мовлення, слуху, зору) [6,51-52].

Завдяки диференціації дітям цікаво, вони отримують завдання, які їм під силу. Учні комфортно почуваються на уроці, бо кожен працює на рівні з усіма і переживає почуття успіху.

Отже, готуючи диференційовані завдання, вчитель обов'язково зіставляє їх мету й зміст з рівнем знань і розвитку учнів, шукає те спільне в змісті й характері завдань, без чого не можна правильно визначити ступінь їх складності для кожної групи, і на цій основі визначає необхідний і посильний зміст та обсяг роботи. Лише за таких умов створюються сприятливі можливості для успішного навчання кожної дитини [4,108].

Список використаної літератури

1. Захарова А.М. Розвивальне навчання математики в початковій школі // Педагогіка і психологія. - 2000. - № 1. - С.21-23.
2. Зимняя О.А. Педагогическая психология. - М.: Просвещение, 1999. – 476 с.

3. Педагогіка. Большая современная энциклопедия / Под. ред. Рапацевич Е.С. – Минск: Современное слово, 2005.
4. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи. - К.: Генеза, 1999. – 368 с
5. Сучасний тлумачний словник української мови для школярів, абітурієнтів, студентів, викладачів / Уклад. Олексієнко Л.П., Шумейко О.Л. – Київ: Кобза, 2002. – 544 с.
6. Фіцула М.М. Педагогіка. – Київ: Академія, 2002. – 528 с.

Бутузова Лариса Петрівна

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ

В умовах активного впровадження інноваційних технологій в навчально-виховний процес, системний психолого-педагогічний супровід (ППС) психічного розвитку та становлення особистості дитини стає дуже важливим аспектом психологічної роботи в сфері освіти. Створення системи психологічної служби освіти повинно відповідати запитам практики, необхідності застосовувати психологічні знання в процесі виховання та розвитку дітей, забезпечувати збереження та зміцнення психічного здоров'я дітей в ході реалізації різних навчально-виховних технологій.

На початку 90-х років ХХ століття відбувся перегляд загальноосвітньої парадигми, їй було надано сенс не стільки пізнавальний, скільки розвиваючий. Пріоритетними стали загальнолюдські цінності, життя і здоров'я людини, вільний розвиток особистості, розкриття її індивідуальності [2]. Навчально-виховний процес сьогодення стає варіативним, гуманістичним, особистісно орієнтованим, розвиваючим [5]. Стають затребуваними і впроваджуються в практику масової школи системи розвивального навчання Л.В. Занкова, Д. Б. Ельконіна, В.В. Давидова, створені ще в 60-80-і роки. Сьогодні на основі ідей і розробок цих авторів, а також результатів дослідної діяльності інших відомих психологів і педагогів (Ананьєв Б.Г., Асмолов О.Г., Блонський П.П., Виготський Л.С., Гальперін П.Я., Леонтьєв О.М., Ляудіс В.Я., Рубінштейн С.Л., Талізін Н.Ф., Толстой Л.М. та ін.) з'являються нові авторські програми розвивального типу [3]. У кожній авторській системі є своє науково-обґрунтоване розкриття змісту розвитку, проте кожна з них може бути реалізований повною мірою лише за умови адекватного психолого-педагогічного супроводу дитини у освітньому середовищі.

Під психологічним супроводом в більшості психологічних досліджень (Бардієр Г.Л., Бітянова М.Р., Деркач А.О., Ромазан І.В., Череднікова Т.В. та

ін.) розуміють систему професійної діяльності психолога та педагога, яка спрямована на створення спеціальних умов для повноцінного розвитку та успішного навчання дитини у конкретному освітньому середовищі. На думку Бітянової М.Р., «...психолог і педагог у цьому процесі не просто спостерігач, який стоїть поруч, він створює оптимальні соціально-психологічні умови для розвитку дітей, він іде з ними поруч» [1]. При цьому особливість ППС в цінності самостійного вибору дитиною свого життєвого шляху. Дорослий повинен цінувати природні механізми розвитку дитини, не руйнувати їх, а розкривати, при цьому самому бути і спостерігачем, і співучасником, і дослідником. Завдання дорослих - сформувати здатність і готовність вихованця до усвідомлення своїх можливостей і потреб, здійснення самостійного вибору. Психологу потрібно не перебирати ці вибори на себе, а навчити учня ставити та досягати індивідуальних цілей, співвідносячи їх із цілями оточуючих людей і соціальними цінностями. На думку цих дослідників, ППС здійснюється в різних за формами психологічних розвивальних заняттях [4].

Інші дослідники (Петровський В.А. та ін.) вважають, що ППС - це програма зустрічей, спілкування психолога з дітьми, спрямована на створення умов для прояву й розвитку особистісних «устремлінь». Качан Т.М. вважає, що ППС створює умови, щоб діти й дорослі повірили у свої різнобічні здібності. Бітянова М.Р. звертала увагу на те, що слід урахувувати, що умови, котрі створює психолог, вторинні відносно умов даного освітнього середовища, вони залежать від освітніх технологій, які застосовуються в даній школі, загальних виховних принципів педагогічного колективу. Тому для здійснення психологічного супроводу психологу спочатку потрібно органічно включитись у педагогічний колектив при безумовному дотриманні своєї автономності як професіонала й враховувати у своїй діяльності особливості навчального закладу.

У ППС розвитку молодшого школяра як цілісному процесі можна виділити три обов'язкових компонента:

1. Систематичне відстежування (діагностика) психолого-педагогічного статусу учня та динаміки його психічного розвитку у процесі навчання та виховання.
2. Створення соціально-психологічних умов для адаптації особистості учня в складні періоди життєдіяльності (адаптація до шкільного навчання та до переходу у середню ланку школи) та психолого-педагогічна допомога у розвитку молодших школярів в процесі навчання та виховання.
3. Створення спеціальних соціально-психологічних умов для надання допомоги дітям, які мають проблеми у психічному розвитку та навчанні.

З іншого боку, під супроводом молодшого школяра розуміється не просто процес односторонньої активності психолога чи педагога, але взаємодія із суб'єктом супроводу, що забезпечує створення умов для прийняття суб'єктом розвитку оптимальних рішень в різноманітних ситуаціях життєвого вибору. При цьому під суб'єктом розвитку розуміється як сам молодший школяр, який розвивається, так і система, в якій він розвивається. Таким чином, психолого-педагогічний супровід розвитку дитини невіддільний від її навчання, а отже, опосередковується й застосовуваними інноваційними технологіями навчання.

Педагог інноваційної школи орієнтований на потенційні можливості учня, він виконує роль фасилітатора, помічника становлення і розвитку особистості учня, поважає цю особистість незалежно від міри її оволодіння знаннями, виявляє увагу до особистої ініціативи учня, до зростання її особистості. Змінюється і позиція особистості учня, яка переорієнтовується з результату засвоєння, з отримання оцінки на активну взаємодію з учителем та іншими учнями, на власний розвиток і саморозвиток.

Список використаної літератури

1. Барднер Г., Ромазан И., Чередникова Т. Я хочу!: Психологическое сопровождение естественного развития маленьких детей. - СПб., 1993.
2. Практическая психология в развивающем образовательном пространстве. Коллективная монография / Под ред. Н.М Швалевой. Пятигорск: Изд-во ПГЛУ, 2002. - 301 с.
3. Репкина Н.В. Система развивающего обучения в школьной практике// Вопросы психологии.- 1997.- №3.- С.40-51.
4. Слюсарев Ю.В. Психологическое сопровождение как фактор активизации саморазвития личности: Автореф. дис. канд. психол. наук. СПб, 1992.
5. Становление личности в условиях развивающей среды инновационной школы. Коллективная монография. – Пятигорск, 2006.

Вікарчук Олена Павлівна

(Загальноосвітня школа № 36 м. Житомира)

АКТИВІЗАЦІЯ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА УРОКАХ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

Образотворче мистецтво - один із засобів творчого розвитку вчителя та учнів. "Творчість, - писав В.О. Сухомлинський, починається там, де інтелектуальні й естетичні багатства, засвоєні, здобуті раніше, стають засобом пізнання, освоєння, перетворення світу. При цьому людська особистість немовби зливається із своїм духовним надбанням "[2].

Основна мета викладання мистецтва в школі – формування творчої особистості школяра, виховання його на кращих гуманістичних традиціях. Ця важлива проблема загальноосвітньої школи втілена в програмі образотворчого мистецтва для 1-4 класів: «Метою художнього виховання засобами образотворчого мистецтва є розвиток у дітей високих естетичних ідеалів на основі особистісно-ціннісного ставлення до реального світу та творів мистецтва, здатності до сприймання, розуміння і створення художніх образів, формування потреб і здібностей до творчої самореалізації у процесі художнього осмислення світу»[1]. Її основоположний принцип – систематичний розвиток в учнів здатності сприймати художній образ у мистецтві й житті, посилено відображати його в самостійних роботах. Методика предмета відповідно орієнтує вчителя на формування духовного світу дитини, навчання бачити і сприймати красу навколишнього світу/

Уроки образотворчого мистецтва потенціально містять широкі можливості для формування творчої активності молодших школярів. За своєю суттю їхня зображувальна діяльність – продуктивна: діти мають змогу передати у художній формі свої враження від навколишнього, вносячи елементи індивідуального бачення.

Спинимось на основних прийомах і засобах, які сприяють активізації творчої діяльності учнів. Це – створення емоційного комфорту на уроках, спеціальні пізнавальні завдання, які стимулюють творчі вияви, застосування синтезу різних видів мистецтва, організація колективної роботи школярів.

Уроки образотворчого мистецтва можуть мати однакову моноструктуру й розпочинатися зі сприймання навколишнього, художніх творів як для збудження творчої думки дітей, так і активізації їхньої пізнавальної діяльності. Найчастіше на цьому етапі застосовується метод евристичної бесіди. Але її треба організувати так, щоб слово поєднувалося з музикою, зображувальною діяльністю. Тривалість бесід – 5- 7хв у 1-2 класах, 5-10хв – у 3-4 класах. Мета такої роботи не лише дати дітям потрібну інформацію, а й обов'язково розвивати їх естетично, емоційно.

Результативність роботи підвищується, коли учнів спрямовуємо добре продуманими запитаннями. Наприклад, щоб зорієнтувати дітей на цілісне сприймання твору, треба обов'язково запитати: «Як назвав художник свою картину? Як би ви її назвали?» Тут ми спираємося на досвід дітей, звертаємося до їхньої чуттєвої сфери і естетичного бачення.

Щоб школярі не втрачали інтерес до пензля і фарб, дітей потрібно своєчасно навчити працювати в різних художніх техніках і кожний урок починати з практичних тренувальних вправ. Для цього в учнів має бути все необхідне для роботи, а в класі важливо створити творчу атмосферу, щоб він нагадував художню майстерню.

Для емоційного сприймання треба добирати відомі учням предмети і явища. За допомогою малюнка, кольору, освітлення художник показує особливості об'єктів, що їх не помітили інші люди. Звідси завдання вчителя - допомогти дітям побачити добре відомі з нового несподіваного боку.

Важливий засіб розвитку творчого бачення та активності учнів – встановлення між предметних зв'язків. «Відповідно до вимог Державного стандарту початкової загальної освіти предмет «Образотворче мистецтво» реалізує змістову лінію візуального мистецтва на основі взаємодії з іншими видами мистецтв – художнього слова, музики, театру, хореографії, кіно, телебачення»[1]. Синтез мистецтв забезпечує цілісне сприймання образотворчого мистецтва. Важко переоцінити, скажімо, значення використання музики П.Чайковського на уроках образотворчого мистецтва і, навпаки, творів І.Левітана на уроках музики. Навряд чи можна організувати творче сприймання теми «Чарівна осінь» без залучення музично-літературного образу цієї пори року, без зв'язку з предметом «Ознайомлення з навколишнім світом».

Творча активність школярів на уроці не виникає сама по собі, її треба стимулювати, створити відповідну атмосферу. Найефективніший прийом щодо цього - застосування гри, ігрових ситуацій, завдяки яким значно зростає інтерес дітей до навчання

Використовуючи гру на уроках образотворчого мистецтва. Вчитель повинен мати певну педагогічну мету, чітко знати, що він цим виховує. Поставлена педагогічна мета визначає дидактичні задачі гри, її навчаючий характер.

Емоційно та продуктивно проходять на уроках образотворчого мистецтва в початкових класах і колективні ігри, в яких беруть участь декілька груп школярів, що творчо змагаються між собою або створюють колективну творчу роботу ("Разом готуємося до свята", "У світі кольорових казок", "Золота осінь", "Квіти України" та багато інших).

Треба вчити дітей малювати сміливо, показувати послідовність виконання композиції. Учні працюють разом з учителем, не чекаючи поки він закінчить. Задній план – голубе небо, лісок вдалині можна написати й аквареллю. Але передній – осінні дерева – зобразити гуашшю, змішуючи її на палітрі чи на самому малюнку. Найдоступніші, найдоцільніші й найефективніші хвилини сприймання, коли вчитель власноручно демонструє працю художника. Класовод, на велику радість дітей, малює разом з ними. Коли планується робота дітей фарбами, то й учитель повинен працювати пензлем, а не крейдою на дошці. Попутно вчитель навчає школярів доступних для них прийомів композиції, роботи пензлем, змішування фарб.

На практичній частині уроку потрібна індивідуальна робота з дітьми. Доцільно також показати вдалу роботу, оригінальний прийом виконання завдання.

Оцінювання учнів на уроці – важливий стимул його творчої діяльності. Важливо всіляко заохочувати до вдосконалення знань, умінь і навичок, відзначаючи навіть незначний успіх, старанність, захопленість зображувальною діяльністю.

Можливостей для формування творчої активності молодших школярів безліч. Вчитель повинен на кожному уроці вишукувати неординарні засоби і методи їх проведення, щоб не тільки урок був цікавим для учнів, але й щоб, перш за все, розкрити в дитині талант на користь їй та іншим.

Список використаної літератури

1. Програми для середньої загальноосвітньої школи 1-4 класи. «Початкова школа» К.2006
2. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям.
3. Журнали «Початкова школа», «Початкова освіта»

Вознюк Тетяна Василівна

(Житомирський навчально-виховний
комплекс № 38)

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

Однією з провідних цілей сучасної початкової школи є розвиток дитини як особистості, створення умов для самореалізації кожної дитини, формування критичного мислення, прагнення до самостійної творчої діяльності. Виховувати творчу людину без краси неможливо. Прекрасне – вічне джерело духовності, натхнення, творчості. Дитяча творчість залежить від багатства й розмаїття досвіду дітей, кругозору, начитаності, емоційного світовідчуття.

Основою всебічного розвитку особистості є діяльність, де розвиваються нахили та творчі здібності дитини, інтереси, ініціатива, самостійність, активність, винахідливість. З цього приводу Л.С.Виготський та його послідовники зазначають, що оптимальною для розвитку дитини є така діяльність, яка створює умови для дитячої творчості [3, с.119].

Трудове навчання - обов'язкова умова і складова частина навчання, виховання та розвитку дитини на початковому ступені загальноосвітньої школи реалізується засобами різноманітної урочної та позаурочної діяльності учнів.

Мета трудового навчання - виховання особистості учнів на основі формування трудової діяльності.

Навчально-практична діяльність учнів розглядається як важливий комплексний метод, що допомагає реалізувати загальні принципи роботи при виконанні творчих завдань учнями. Молодші школярі люблять створювати речі, які можна було б застосовувати в побуті, а далі – у своїй діяльності. Маленький школяр дуже рухливий, у цьому віці інтенсивно розвиваються інтелектуальні інтереси дитини, тому молодші школярі захоплюються конструюванням, а в старших класах – технічним моделюванням. У зв'язку з цим дуже важливо в цьому віці навчити дитину-школярика працювати з учителем, праця повинна бути продуктивною [1, с.5].

Роблячи що-небудь своїми руками, діти розвивають увагу і пам'ять, привчаються до акуратності, наполегливості і терпінню. Все це допоможе дитині у школі, особливо в оволодінні листом, та й у подальшому його житті ці якості будуть незайвими.

Заняття творчістю допомагають розвивати художній смак і логіку, сприяють формуванню просторової уяви. Крім того, у дітей удосконалюється дрібна моторика рук, що дуже важливо для молодших школярів. Творчі заняття не тільки розвивають фантазію, але і дають дитині безліч практичних навичок. Пришити собі гудзик, приготувати сніданок, зробити своїми руками подарунки рідним і друзям - усе це стане в нагоді дитині [2, с. 57].

І ще одне дуже важливе доповнення: вміння що-небудь зробити самому дозволяє дитині відчувати себе впевненіше, позбавляє від відчуття безпорадності в навколишньому його світі дорослих. А адже віра в себе, впевненість у своїх силах - необхідна умова для того, щоб дитина була по-справжньому щасливий.

Праця - це творча робота дитини з різними матеріалами, в процесі якої він створює корисні і естетично значущі предмети і вироби для прикраси побуту (ігор, праці, відпочинку). Така праця є декоративною, художньо-прикладною діяльністю дитини, оскільки при створенні гарних предметів він враховує естетичні якості матеріалів на основі наявних уявлень, знань, практичного досвіду, придбаних у процесі трудової діяльності та на художніх заняттях.

Для молодших школярів найдоступніший і легко піддається обробці матеріал - папір. Робота з папером - це робота з матеріалом, що мають своє обличчя, що володіє конструктивними і пластичними властивостями. Виготовлення виробів з паперу сприяє розвитку м'язів кистей рук, вдосконалює окомір у дитини, готує його до вироблення навичок письма, сприяє естетичному розвитку дітей, набуття ними умінь грамотно підбирати поєднання кольорів папери, форм і розмірів комплектуючих виробів деталей. Школяр досліджує можливості застосування папери, згинаючи, стискаючи, розриваючи її на частини, але потім об'єднує їх і отримує нову форму. Дітям дуже подобається виконувати вироби зі смужок паперу. Цей вид роботи створює великі

можливості для творчості дітей. Чудова білосніжна паперова пластика, чарівна гра світла і тіні, нескінченні творчі можливості та перспективи її використання змушують дивуватися і шукати нові шляхи вирішення художніх образів і сюжетів. [4, с. 89].

Яскраво проявляється фантазія дитини, оскільки він створює все нові і нові комбінації і часом сам дивується з того, що в нього вийшло з первісної затії. Діти можуть дуже довго займатися цим видом виробів, оскільки у них постійно народжуються нові ідеї.

Навколишня природа радує кількістю форм і кольору. Кожна пора року багато своїми природними дарами: від красивих зелених травинок і квіткових пелюсток до багатих плодів осені і сухих, на перший погляд, непримітних рослин, які ми вважаємо бур'янами. Природа багата матеріалом, який діти можуть використовувати в роботі. Дитина черпає натхнення безпосередньо з природи і створює неповторні речі, що радують око своєю красою. У природних матеріалах діти бачать красу і узгодженість форм, гармонію, крім того, вони дізнаються характерні особливості матеріалів: запах, колір, форму, будову. Практично немає такого природного матеріалу (за винятком отруйних рослин), який не можна було б використовувати для виробів, немає і встановлених правил, як його використовувати.

Особливо виділяються уроки роботи з глиною (пластиліном) - ліплення. Уроки ліплення сприяють формуванню таких якостей особистості, які є для людини не якимись специфічними (необхідними тільки для цієї та подібної роботи), а загальнозначущими. Ці заняття розвивають розумові здібності учнів, розширюють їх художній і політехнічний кругозір, формують моральні уявлення і сприяють формуванню творчого ставлення до навколишнього світу. Особливу увагу приділяється декоративно-прикладного мистецтва. Діти з задоволенням ліплять декоративні іграшки за мотивами народних зразків, посуд, настінні рельєфи, декоративні маски. Школярі знайомляться з народними промислами.

У порівнянні з обробкою інших матеріалів робота з текстильними виробами має свої особливості. Робота з тканиною дозволяє здійснювати на практиці міжпредметні зв'язки. Так, учні значно розширюють свій кругозір, словниковий запас, знайомлячись з назвами інструментів, матеріалів, трудових процесів. При виготовленні виробів по викрійці і обробці деталей, що представляють собою різні геометричні фігури (квадрати, прямокутники, кола) закріплюється геометричний матеріал, вивчений на уроках математики.

Уроки рукоділля також взаємопов'язані з уроками малювання. Діти привчаються підбирати кольори ниток для вишивання, дізнаються, що в залежності від особливості виробу, його конструкції і призначення підбираються тканини відповідної якості і кольору. Крім того, велике значення має підбір узору для вишивання, вміння красиво виконувати

обробку виробу. Практичні вправи в обробці текстильних матеріалів розвивають окомір. Якість роботи при цьому багато в чому залежить від точності та акуратності, додержуються при складанні викрійки, при розмітці, різанні, зшиванні та інших операціях. Обробка текстильних матеріалів у порівнянні з іншими вимагає більш кропіткої та наполегливої праці.

Робота по шиттю і вишиванок, плетіння приваблює дітей своїми результатами. Скільки радості отримують молодші школярі від зробленої своїми руками закладку, серветки! Не менше задоволення доставляє виготовлення подарунків для батьків, друзів, малюків.

Таким чином, правильно організована праця дає дітям поглиблені знання про якість і можливості різних матеріалів, сприяє закріпленню позитивних емоцій, стимулює бажання трудитися і опановувати особливості майстерності, долучає до народного декоративного мистецтва. Отже, є всі підстави розглядати трудове навчання як важливий елемент гармонійного розвитку дітей.

Список використаної літератури

1. Веремійчик І.М. Трудове навчання 1-4 кл.: Підручник. – К.: Педагогічна думка.
2. Гомиріна Т.А. Розвиток творчих здібностей першокласників на уроках художньої праці. - М.: ВЧГК "Російський Центр". - 2003
3. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології. – К., 2004. – 220 с.
4. Левіна М. 365 веселих уроків праці / Беляков Е.А.-М.: Рольф, Айріс прес, 1999.-256с.

**Гакалець Тетяна Михайлівна,
Клименюк Юлія Михайлівна**

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

МАТЕМАТИЧНА ОБДАРОВАНІСТЬ ТА ПОДАЛЬШИЙ ЇЇ РОЗВИТОК НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

Розбудова державності в Україні зумовила нові тенденції в розвитку освіти. З'явилася нагальна потреба суспільства у вихованні обдарованих, інтелектуально, творчо і духовно розвинених громадян.

Кожна дитина по-своєму неповторна. Вона приходить у цей світ, щоб творити своє життя, знайти себе: хтось здібний до музики, образотворчого мистецтва, художньої праці, хтось до математики, хтось пише вірші, оповідання. Скільки дітей - стільки й здібностей, які залежать від психолого-фізіологічних особливостей людини, соціального оточення, сім'ї та школи.

Сукупність ряду здібностей, що обумовлює особливо успішну діяльність людини у визначеній області знань і виділяючи її серед інших осіб, що навчається тій чи іншій діяльності, виконуючих її в тих же умовах, називається *обдарованістю*.

Математична обдарованість виявляється в розумовій діяльності людини у вигляді специфічних здібностей при одержанні, переробці, збереженні і використанні математичної інформації. У структурі здібностей математично обдарованих дітей виділяють такі компоненти:

- ✓ здібність до сприймання математичного матеріалу, усвідомлення структури задачі;
- ✓ здібність "схоплювати" задачу загалом, в цілому, не втрачаючи з виду всіх її даних;
- ✓ здібність до розумового орієнтування у відшуванні шляхів розв'язання задачі, з'ясування логіки доведення;
- ✓ здібність до логічного мислення;
- ✓ здібність до математичної абстракції, до швидкого і широкого узагальнення математичного матеріалу;
- ✓ здібність до швидкого згортання міркувань під час розв'язання задач;
- ✓ здібність легко і швидко переключатися з однієї розумової операції на іншу, прояв гнучкості мислення, вміння знаходити декілька розв'язків однієї і тієї ж задачі;
- ✓ здібність знаходити найбільш раціональні шляхи розв'язання задач, прагнення до простоти і ясності їхнього розв'язку;
- ✓ здібність легкого і вільного переключення з прямого на обернений хід думки, від розв'язання прямої задачі до розв'язання оберненої;
- ✓ здібність до тривалого і захопленого заняття математикою, низька стомлюваність і висока працездатність [4, с. 78-82].

Математично здібних і обдарованих дітей характеризує особливе математичне спрямування розуму, своєрідна схильність знаходити логічний і математичний зміст у багатьох явищах дійсності, усвідомлювати і сприймати явища навколишнього світу через призму логічних і математичних категорій і відношень. Було встановлено, що психічну діяльність обдарованих дітей характеризують такі загальні риси особистості:

- ✓ надзвичайно ранній прояв високої пізнавальної активності і допитливості, прагнення відкрити і досліджувати нове;
- ✓ глибока зацікавленість і потреба в узагальненому підході до проблеми, пошуку і поясненні суті того, що відбувається;
- ✓ швидкість і точність виконання розумових операцій, сформованість навичок логічного мислення;
- ✓ значна працездатність, висока стійкість уваги і відмінна пам'ять;
- ✓ багатство активного словника, швидкість і оригінальність вербальних (словесних) асоціацій, багата фантазія;

- ✓ яскраво виражена установка на творче виконання завдань, винахідливість;
- ✓ оперативне володіння основними компонентами загальнонавчальних умінь [2, с. 48-49].

Педагогіка розвитку особистості у своїх основах спирається і враховує особистісні властивості дітей, що виявляються в специфіці і спрямованості їхнього мислення, сприйманні, пам'яті, психомоторних функціях тощо. Найбільш яскраво ця ідея відбита в індивідуалізації навчання, що має багату історію і досвід упровадження. Незважаючи на різноманітне тлумачення в науці її ототожнюють, часом, із поняттям диференційованого навчання. Індивідуалізація навчання розглядається в трьох аспектах:

а) з позиції процесу навчання, як вибір різноманітних форм, методів, засобів і прийомів, що сприяють підвищенню ефективності навчання учнів;

б) з позиції змісту навчання, при упорядкуванні навчальних планів, індивідуалізованих програм, навчальної і методичної літератури, доборі спеціальних завдань, що відбивають сферу пізнавальних здібностей і особливості мислення обдарованих дітей;

в) з позиції побудови шкільної системи освіти, як умова формування різноманітних спеціалізованих шкіл і селективних класів, які дозволяють обдарованим учням реалізувати свій творчий потенціал і забезпечити подальший розвиток своїх здібностей.

Спір про те, чи створювати для обдарованих дітей спеціальні школи і класи або ж доцільніше навчати їх у звичайних змішаних класах, залишаючи таланту можливість пробиватися самому, після тривалих дискусій був вирішений на користь створення спеціальних селективних класів, що функціонують у структурі масової школи. Ця ідея була покладена в основу організаційної побудови методичної системи роботи вчителя з математично обдарованими дітьми [1, с. 8-13].

Сучасна школа повинна враховувати і розвивати особистісний потенціал обдарованості кожної дитини, зокрема її математичні здібності, вже на ранніх етапах навчання в основній школі.

Індивідуалізація навчання математики шляхом запровадження диференційованих форм організації навчального процесу, зокрема завдяки створенню селективних класів для математично обдарованих дітей, дозволяє забезпечити належний розвиток їх математичних здібностей і сприяє самореалізації їхнього інтелектуального потенціалу в обраній сфері знань.

Список використаної літератури

1. Анджейчак А. Психолого-педагогічні умови формування творчої особистості дитини в освітньо-виховних закладах // Обдарована дитина. - 2000. - №5. - С.8-13.

2. Колінець Г.Г. Структура дослідницьких здібностей у школярів // Психологічні аспекти розвитку здібностей та творчої обдарованості в дошкільному та шкільному віці. – Матеріали міжрегіональної конференції “Психологічна наука і сучасний заклад народної освіти”. – Частина 4. – Запоріжжя, 1994. – С. 48-49.
3. Метельський Н.В. Пути совершенствования обучения математике: Пробл. современной методики математики. – Мн.: Университетское, 1989. – 160 с.

**Гакалець Тетяна Михайлівна,
Кондратюк Ірина Ігорівна,
Кучер Тетяна Олександрівна,
Орел Лілія Олександрівна**

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

САМОСТІЙНА РОБОТА УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

Вимоги сучасного суспільства до загальноосвітньої школи з однієї сторони, і інтереси особистості, що розвивається, з іншої, викликають необхідність нового підходу до організації навчально-виховного процесу школи. Особливу актуальність набуває зараз проблема формування самостійності мислення учнів, спроможності отримувати, аналізувати інформацію і приймати адекватні рішення, використовувати в практичній діяльності нові інформаційні технології. У зв'язку з цим особлива роль відводиться і шкільному курсу математики.

Досягнення потрібного суспільству рівня освіченості та розвитку особистості неможливо без систематичної самостійної праці, готовність до якої закладається в шкільному віці. У зв'язку з цим у концепції шкільної освіти велика увага приділяється самостійній навчальній діяльності учнів у процесі навчання.

Самостійна робота як форма організації навчального процесу з математики постійно в центрі уваги дидактів і психологів. Доведено, що самостійна робота відіграє велику роль у формуванні і розвитку навчальних умінь, вихованні волі, пізнавального інтересу, навичок колективної праці. В ній виявляється індивідуальність кожного учня, формується їх інтелект і характер. Усе це сприяє засвоєнню глибоких і міцних знань. Тому, проблема самостійної роботи учнів як форма організації навчального процесу з математики на сьогодні є актуальною.

Цією проблемою займалися багато науковців, серед яких М. В. Бондарчук, М. І. Пашник, О. В. Панішина, А. Г. Рівіна, І. Нагорняк, Л. О. Кобзева.

Метою цієї статті є висвітлити значення самостійної роботи учнів та узагальнити форми самостійних робіт, що використовуються в сучасній початковій школі в процесі вивчення математики.

Навчатись можна не тільки зі слів учителя, не тільки під час колективного розв'язування задач і вправ, а й самостійно. В умовах звичайної загальноосвітньої школи корисно час від часу пропонувати учням різні форми самостійної роботи: самостійне вивчення теорії за підручником, і самостійне розв'язування задач, виконання різних завдань: тестів, математичних диктантів, лабораторних робіт, практикумів, розгадування вікторин, участь в KBK, математичних олімпіадах, конкурсах, турнірах, круглих столах, дискусіях, проектах.

Однією з форм самостійної роботи учнів з математики в класі є *самостійне вивчення теорії за підручником*.

Пропонувати учням самостійно опрацьовувати за підручником теоретичний матеріал треба хоча б три-чотири рази за семестр (залежно від того, як вони вміють працювати з книгою). Основна мета таких завдань — навчити учнів читати математичний текст, інакше кажучи, навчити їх учитися.

Самостійну роботу обов'язково треба перевіряти. Бажано наголосити учням на те, що відповідати можна не завжди у такій самій послідовності, як у підручнику. Коли учень змінює послідовність, змінює приклади,— це навіть краще, ніж він розповідатиме точно за підручником.

Самостійне розв'язування задач у школі можна організовувати по-різному. Для самостійних робіт зручніше відводити тільки частини уроків — 15-20 хв. Учитель на уроці може пояснити матеріал, дати завдання, розв'язати кілька прикладів колективно, а потім запропонувати кілька вправ до кінця уроку розв'язати самостійно. Такі роботи можна оцінювати.

Лабораторні роботи дають, можливість учням більш повно і свідомо з'ясувати математичні залежності між величинами, знаходити певні закономірності, удосконалити навички вимірювань і обчислень, роботи з таблицями, графіками, діаграмами тощо.

Математичний диктант — одна з ефективних форм організації самостійної роботи учнів. Це короточасні письмові контрольні роботи, під час яких учні, сприймаючи завдання на слух (повністю чи частково), виконують його письмово або записують лише результат.

Математичні диктанти бувають навчаючі і контролюючі.

Систематичне використання математичних диктантів дає надійну інформацію про рівень засвоєння нового матеріалу, підвищує математичну культуру учнів, сприяє розвитку їх математичного мовлення.

Тести призначаються для організації самостійної роботи учнів, спрямованої на повторення та систематизацію курсу математики і підготовку до навчання у відповідних класах. Тести можуть використовуватися для моніторингового дослідження рівня математичної

підготовки учнів, а також для вивчення їхнього математичного розвитку. Тестування на початку і наприкінці навчального року є ефективним засобом контролю за динамікою стану математичної підготовки колективу в цілому і кожного учня зокрема. Ефективна організація самостійної роботи учня – одна з головних умов досягнення учнем успіхів у навчанні.

Контрольні роботи проводяться для виявлення рівня знань учнів у письмовій формі, які учні самостійно виконують цілий урок.

На контрольних роботах учням пропонують розв'язувати задачі, приклади тощо. Контрольні роботи дають у кількох варіантах, або пропонують індивідуальні контрольні роботи. Крім обов'язкових завдань, доцільно включати у контрольну роботу і додаткові, щоб стимулювати розвиток пізнавального інтересу у сильних учнів.

З метою здійснення диференційованого підходу при організації самостійної роботи використовують різнорівневі завдання на картках трьох кольорів (кожен колір відповідає рівню складності завдання: жовтий – високий рівень; зелений – достатній рівень; червоний – середній рівень; фіолетовий – низький рівень).

Домашня робота – важливий вид самостійної роботи з математики. У домашній (самостійній) роботі учень має навчитись виконувати всі операції, які він спочатку виконував під керівництвом учителя, а тепер має повторити їх стосовно себе (ставити мету, планувати, контролювати, оцінювати).

Виконання домашніх завдань сприяє закріпленню і поглибленню поданого на уроці нового матеріалу, допомагає виробити навички, дисциплінує учнів, привчає їх працювати систематично і самостійно, функція домашньої роботи – навчити дітей вчитися.

Учитель повинен стежити за тим, чи справді самостійно учні виконують домашні завдання. Самостійності виконання домашніх завдань сприяють індивідуальні картки «*Моє завдання*» (завдання вчителя для кожного учня на вдосконалення навичок виконання проблемних завдань, які виникають під час вивчення нового матеріалу).

Індивідуальна самостійна робота найчастіше дає позитивні результати, коли учні, знаючи загальні положення, закономірності, можуть застосувати їх до окремих випадків, розв'язати доступні завдання. Однак такі роботи можна організувати не стільки в процесі сприймання нових знань, скільки під час повторення добре усвідомленого матеріалу.

Працюючи самостійно, учні, як правило, глибше вдумуються в зміст опрацьованого матеріалу, краще зосереджують свою увагу, ніж це звичайно буває при поясненнях учителя або розповідях учнів. Тому знання, уміння і навички, набуті учнями в результаті добре організованої самостійної роботи, бувають міцнішими і ґрунтовнішими. Крім того, у

процесі самостійної роботи в учнів виховується наполегливість, увага, витримка та інші необхідні якості.

Групові форми самостійної роботи сприяють формуванню навичок роботи в колективі, виховують товариськість, взаємодопомогу. Групові роботи не можуть проводитися часто під час вивчення нового матеріалу. Їх можна організувати тоді, коли навчальний матеріал не містить складних теоретичних понять, не вимагає показу демонстраційних дослідів тощо. В умовах спільного повторення ліквідується можливість прогалин у засвоєнні, учні надають один одному допомогу, пояснюють помилки, неточності, спільно обговорюють висновки.

На нашу думку, різні форми самостійної роботи на уроках дають змогу кожному учневі відчувати себе активними в навчальному процесі, розвивають мислення, формують вміння вислуховувати інших і поважати їхню думку. Під час такої роботи фактично всі учні залучені до процесу пізнання. Кожен має можливість обмінятися знаннями, ідеями, способами діяльності. При цьому самостійна робота відбувається в атмосфері доброзичливості та взаємодопомоги.

Ми вважаємо, що мислення учнів активізується, якщо в них виникло бажання зрозуміти новий матеріал, тобто з'явилася зацікавленість, внаслідок чого вони стають співучасниками навчального процесу. Тому варто добирати різні форми самостійної роботи, які зможуть викликати захоплення, а як наслідок – інтерес до вивчення математики.

Будь-яка діяльність дитини буде успішною тоді, коли вона здійснюється без примусу й дарує радість відчувати себе переможцем, творцем. Потрібно, щоб учні вже від самого початку усвідомлювали мету й прагнули досягнути її.

Список використаної літератури

1. Богданович М.В., Козак М.В., Король Я.А. Методика викладання математики в початкових класах. – Тернопіль: Навчальна книга—Богдан, 2006. - 336 с.
2. Буряк В. Самостійна робота як вид навчальної діяльності школяра // Рідна школа. - 2001. - № 9. - С. 49 - 51.
3. Демченко О. Реалізація основних підходів, методів та форм організації самостійної роботи у сучасній педагогічній практиці// Рідна школа. - 2006. - № 7. - С. 19 - 22.
4. Лобанчук О. Різноманітні самостійні роботи // Початкова освіта. – 2011. - №40. – С. 6-16.

Глуцук Вікторія Вікторівна
Піддубна Оксана Михайлівна

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ОЗНАЙОМЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ВИДАМИ І ЖАНРАМИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Сучасні естетичні теорії розглядають надзвичайно широке коло проблем, необхідність звернення до яких обумовлює динаміка мистецтва. Інтенсифікація соціокультурних змін у суспільстві позначилася в художній творчості становленням нових різнорідних сфер та жанрових моделей, які сьогодні сприймає людина.

Наслідком пошуку форм співіснування традиційного мистецтва з інноваційними творчими задумами стала «поліжанровість, полістилістика сучасного мистецтва. За такої багатомірності художньої практики складно визначити критерії для аналізу та оцінки твору мистецтва. Проте незмінним між реальністю людських стосунків і художньою реальністю, яку створює мистецтво, залишається його актуальність щодо виявлення різноманітних форм взаємозв'язку мистецтва та суспільства» [1, 7].

Мистецтво – вища форма естетичного освоєння дійсності. І це не дивно. Справа в тому, що «в мистецтві естетичне – самоціль. Митець не ставить перед собою інших цілей крім як створити естетичну цінність, у той час як в інших видах людської діяльності естетичне походить від цих видів діяльності» [3, 23].

Будучи вищою формою прояву естетичного, мистецтво займає особливе місце в естетиці. Воно містить у собі величезний арсенал художніх творів різних видів і жанрів, історичних епох і напрямків.

Тенденції сучасної творчості, коли художній твір не «вміщується» в єдиному виді мистецтва, зумовлюють необхідність звернення до виду й жанру, як до такої художньої форми, що «утримує» нові явища в межах цілісності мистецького твору. «Природа виду й жанру розгортає його особливу здатність у створенні емоційно-почуттєвої основи для взаємодії автора, виконавця художнього твору. Зазначені якості жанру стають пріоритетним принципом сприйняття, безпосереднього переживання людиною суперечливих, але неповторних в їх художній значущості, явищ сучасного мистецтва» [4, 88].

Актуальність проблеми зумовлюється ще й тим, що з-поміж інших видів мистецтва образотворче мистецтво є унікальним у вирішенні завдань як художнього, так і особистісного розвитку, громадського і духовного становлення підростаючого покоління. Це зумовлено не тільки природою сприймання різних видів і жанрів образотворчого мистецтва, а й тим, що «вже в ранньому віці образотворча діяльність стає однією з найдоступніших і емоційно-захоплюючих форм творчості» [2, 246].

Формувати духовно багату людину, яка глибоко розуміє твори мистецтва, має розвинуті естетичні смаки, відчуває красу навколишнього світу й прагне до творчого перетворення дійсності за законами прекрасного, покликана система естетичного виховання. Для того, щоб ця система впливала на дитину найбільш ефективно і досягала поставленої мети, вона повинна бути насамперед єдиною, поєднувати всі предмети та позакласні заняття, все життя учня, де кожний предмет і заняття мають свої чіткі завдання у формуванні естетичної культури й особистості школяра.

У сучасних дослідженнях ідея взаємодії видів мистецтв як найефективнішої умови естетичного розвитку молодших школярів є найпродуктивнішою. Дослідники (Н. Агальянова, К. Антонечко, І. Демченко, І. Дмитрієва, О. Лисько, І. Покулита, Р. Романченко, Р. Шевченко та ін.) вивчають механізми створення художнього образу на основі взаємодії виразних засобів різних мистецтв (музики, живопису, літератури, театру), причому йдеться про поєднання та взаємозбагачення у творчому процесі різних видів дитячої художньої діяльності.

Тенденція до використання різних видів мистецтва визначається загальними закономірностями художнього мислення та зв'язком різних мистецтв між собою і реальним життям. Об'єднувальним чинником є «художній образ, що включає такі універсальні компоненти, як відповідність змісту, формі, композиційній особливості твору». Будь-який витвір мистецтва відбиває особливий світ, що називають художньою моделлю реального світу, він викликає цілу низку асоціацій. Водночас «кожному з видів і жанрів мистецтва притаманна своя специфічна система образних засобів» [5, 194].

Виховний потенціал мистецтва міститься у самій його суті і пояснюється тим, що емоційний чинник, естетичні ідеали особистості – первинні відносно інтелекту в формуванні духовних інтересів, ставлення до світу взагалі.

Отже оптимізації процесу емоційно-естетичного і духовно-морального виховання диктує такий розподіл акцентів завдань у викладанні образотворчого мистецтва, серед яких виховні та художньо-розвивальні були б провідними відносно навчальних. Адже «саме вирішення художньо-розвивальних завдань насамперед формує рівень художньо-творчої свідомості особистості, що й визначає ступінь залучення її до культурних процесів» [4, 89]. З огляду на зазначене – мету художнього виховання засобами образотворчого мистецтва в стислій, сконцентрованій формі можна визначити як розвиток у дітей високих естетичних ідеалів, формування потреб і здібностей до образотворчого мистецтва в процесі художнього осмислення світу.

Список використаної літератури

1. Герман М.М. Скатерщинов В.К. Основные принципы классификации видов искусств. - М., 1982. – 224 с.
2. Дворак І.О. Педагогічні умови сприймання різних видів і жанрів образотворчого мистецтва // Гуманізація навчально-виховного процесу: Наук.-метод. зб. Вип. XV. - Слов'янськ: ІЗМН - СДПІ, 2002.- С.246-249.
3. Левшина Л.С. Как воспринимается произведение искусства. – М.: Искусство, 1983. – 96 с.
4. Лисько О.К. Соціальні виміри жанру в мистецтві // Наукові записки. Релігієзнавство. Культурологія. Філософія. – Вип. 9. – К.: НПУ ім. М.Драгоманова, 2001. – С.88-94.
5. Покулита І.К. Жанрова природа мистецтва // Актуальні філософські та культурологічні проблеми сучасності. – К.: Київський державний лінгвістичний університет. – 2000. – С. 193-198.

**Гльоза Аліна Альбертівна,
Левківський Михайло Васильович**
(Житомирський державний
університет імені Івана Франка)

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

У сучасній педагогічній науці патріотичне виховання визначається як історично зумовлена сукупність ідеалів, поглядів, переконань, традицій, звичаїв та інших форм соціальної поведінки, спрямованих на організацію життєдіяльності підростаючих поколінь, у процесі якої засвоюється духовна і матеріальна культура нації, формується національна свідомість і досягається духовна єдність поколінь. На думку І.Д.Беха, патріотичне виховання також передбачає «широкі знання конституційних і правових норм, державної політики, сформованість патріотичних думок та дієвих заходів з відстоювання національних форм життєдіяльності і поведінки в усіх сферах суспільного життя» [2, 136]. Мета патріотичного виховання, як стверджують автори Державної національної програми «Освіта» (Україна ХХІ століття) [1], є формування національної свідомості, самосвідомості та патріотизму у вихованців різного віку.

Важливою складовою змісту патріотичного виховання є розвиток трудової активності школярів. Зміст патріотичного виховання забезпечує розуміння економічних законів і проблем суспільства та шляхів їх розв'язання; розвиває мотивацію до праці, усвідомлення життєвої потреби трудової активності, ініціативи, підприємництва, здатність до соціальної творчості як умови соціальної адаптації,

конкурентоспроможності й самореалізації особистості в ринкових відносинах.

Виховання патріотизму, формування державної ідеології й національного світогляду тісно пов'язано з сучасними процесами. До них входять такі провідні ідейно-політичні чинники як ставлення до політики, до ідеї державності, до рідної землі, до питань спілкування людей, що живуть в Україні. Важливе місце в цьому процесі посідають морально-етичні засади- людяність і бережливе ставлення до близьких і рідних, повага до поглядів і переконань іншої людини, совість, честь, прагнення робити добрі вчинки, ідеї свободи, совісті, поваги й толерантності до національних і релігійних почуттів особистості.

Виховання — соціально і педагогічно організований процес формування людини як особистості. Суспільство як соціальне об'єднання людей може функціонувати і розвиватися лише за цілеспрямованої, систематичної та організованої роботи з виховання кожної особистості. Зупинення цього процесу — катастрофа для суспільства, внаслідок якої людина не змогла б піднятися до рівня особистості. Ще Я.-А. Коменський зауважував, що «зневага до виховання є кроком до загибелі людей, сімей, держав і всього світу» [2, 9]. Тому виховання з погляду суспільного розвитку є провідною сферою діяльності як окремої людини, так і людської спільноти. Завдяки йому людство забезпечує свою безперервність у соціальному розвитку.

Виховання школярів здійснюють у процесі навчання і виховної роботи у школі та за її межами. Воно є цілісним процесом, у якому органічно поєднані змістова (сукупність виховних цілей) і процесуальна (самокерований процес педагогічної взаємодії вчителя й учня, що передбачає організацію і функціонування системи виховної діяльності та самовиховання учнів) сторони [3, 38-39].

Патріотичне виховання реалізується як планомірна виховна діяльність, спрямована на формування у вихованців почуття патріотизму. Воно включає розвиток національної самосвідомості й гідності; дбайливе ставлення до рідної мови, культури, традицій; відповідальність за природу рідної країни; потребу зробити свій внесок у долю батьківщини; інтерес до національного спілкування; прагнення праці на благо рідної країни, її народу. Патріотичне виховання використовує такі засоби: рідну мову, родовід, рідну історію, краєзнавство, природу рідного краю, народну міфологію, фольклор, національне мистецтво, народний календар, національну символіку, народні прикмети і вірування, виховні традиції, національні традиції, звичаї та обряди.

Любов до Батьківщини є однією з визначальних рис кожного справжнього громадянина. Будучи якістю синтетичною, «патріотизм включає в себе емоційно-моральне і дієве ставлення до себе та інших людей, до рідної природи, до своєї нації, до матеріальних та духовних надбань суспільства» [4, 52]. Проте легко виховувати любов до країни,

яка забезпечує належний фінансовий добробут і впевненість у майбутньому. Важче це робити, коли діти щодня стикаються з матеріальними нестатками та постійними розбіжностями між бажаним і реальним. Але ж якщо до виховання патріотів навіть не братися, кращого майбутнього для України досягти буде важко.

Кожній дитині, яка прийшла за шкільну парту, необхідно допомогти пізнати себе, свій народ, свою землю, а потім уже інші народи, землі, цілий всесвіт. Лише тоді вона зможе знайти свою дорогу в життя, збагнути своє призначення на землі. І починати це треба з тієї стежини, яка привела до школи, з батька-матері, діда-бабусі, оточуючої природи та людей, що поряд.

Патріотичне виховання – це сфера духовного життя, яка проникає в усе, що пізнає, робить, до чого прагне, що любить і ненавидить людина, яка формується (В. О. Сухомлинський [5, 207]).

Патріотизм (грец. *patriótes* – співвітчизник, грец. *patrís* – батьківщина) — любов до Батьківщини, відданість своєму народові, готовність заради них на жертви і подвиги [6, 6].

Патріотичне виховання як введення підростаючого покоління в систему цінностей демократичного (громадянського) суспільства передбачає формування у нього основ громадянської культури [7, 17]. Громадянська культура – це глибоке усвідомлення своєї належності до певної держави, почуття громадянської гідності, відповідальності й обов'язку, здатність рішуче відстоювати суспільно-державні цілі в складних ситуаціях.

Ось чому патріотичне виховання сьогодні - це формування перш за все громадянськості, політичних, державотворчих рис характеру, а також відповідальності, поваги до закону, працелюбності, людяності; це виховання в дусі національних пріоритетів, національної самосвідомості, як органічної частини загальнолюдських цінностей, високої моралі, гуманізму, любові до праці.

Виховати патріота - означає підготувати підростаюче покоління до участі в розв'язанні сьогоденних та перспективних завдань держави, до управління нею та виконання функцій трудівника і господаря, керівника і виконавця, громадського діяча та захисника Батьківщини. Для цього потрібно сформувати комплекс таких особистісних якостей і рис характеру, як патріотична свідомість, громадянська відповідальність і мужність, готовність працювати на благо Батьківщини, захищати її; знання і дотримання законів України; знання та вільне володіння державною мовою; гуманність, поважне ставлення до культури, звичаїв і традицій тощо.

Учні повинні засвоїти, що любити свою країну, свій народ - це не тільки пишатися її славною історією, культурою, мовою, а й прагнути всіма справами, помислами підносити їх велич, невтомно працювати в ім'я їх процвітання. У вихованні патріота, який не відривається від свого

коріння, відчуває свою відповідальність перед минулим, сьогоденням і майбутнім, і бачить це завдання вчителя. Ясно, що воно має вирішуватись школою з допомогою громадності, держави. Лише тоді дістанемо бажані результати - сформуємо людину з високим рівнем національного усвідомлення, патріота, який скаже: "Я-українець!"

Список використаної літератури

1. Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття). - К.: Райдуга, 1994. – 112 с.
2. Бех І.Д. Виховання особистості: У 2 кн. – К.: Либідь, 2003. Кн.1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. – 280 с.
3. Кловак Г., Ткаченко В. Формування етнічної самосвідомості школярів – важлива проблема сучасної національної школи України // Учитель. – 2000. - №1-3. – С.38-40.
4. Кошіль М. Народне мистецтво – джерело національного виховання // Рідна школа. – 2000. - №6. – С.52-54.
5. Ляшко Л. Виховання патріотичних почуттів молодших школярів у творчій спадщині В. О. Сухомлинського // Школа першого ступеня: теорія і практика: Зб. наук. пр. - Переяслав-Хмельницький, 2002. - Вип. 4. - С.204-218.
6. Вишневський О. Ще раз про народження громадянина: національне і громадське у сучасному українському вихованні // Освіта. – 2002. - №8-9. – С.6-7.
7. Національна програма патріотичного виховання громадян, формування здорового способу життя, розвитку духовності та зміцнення моральних засад суспільства: Затв. Постановою Кабінету Міністрів України, 15 верес. 1999 р.: (Витяг) // Директор шк.– 2003.– № 29–32.– С. 16–18.

Гордієнко Олена Анатоліївна

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ КРАСНОМОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ У ВІТЧИЗНЯНІЙ РИТОРИЧНІЙ СПАДЩИНІ

Вивчення історії вітчизняної риторики та творче переосмислення ідей мислителів минулого – один із шляхів пошуків джерел для духовного відродження українського народу. Зокрема, вони спонукають до ґрунтовних змін у системі освіти й виховання, створення новітніх технологій для формування креативної риторичної особистості, здатної до самоосвіти і самовдосконалення. Такою бачиться і особистість педагога майбутнього – людини, яка не мислить себе без духовних джерел нашого народу, його національного духовного спадку.

Так, вивчення спадщини видатних вітчизняних ораторів допомагає молодому педагогу віднайти багато корисного для своєї праці та відкривають нові можливості для піднесення власного професійного рівня. Звертаючись до історичних основ слов'янської риторики, ми повертаємось до своїх духовних коренів, адже подальший шлях у майбутнє неможливий без знань про минуле.

З найдавніших фольклорних творів дізнаємось про те, що в Давній Русі князі виступали з промовами перед дружинниками, іноземними послами, власним народом. Пересічні люди могли за допомогою судового красномовства в ході судового зібрання захищатися від звинувачень. Усяка ж промова в ті часи називалася *словом*. У риториці Київської Русі виділяли два піджанри: *дидактичний* (повчальний) і *панегіричний* (урочистий). Як і всюди в середньовічному християнському світі, в Київській Русі переважало релігійне красномовство [1: 35].

Серед видатних християнських проповідників України-Русі згадаємо митрополита Іларіона (р.н. невід. – 1054). Яскравий риторичний талант Іларіона виявився у проповіді, названій "Слово о законі і благодаті", у якій автор виступив поборником політичної та культурної самостійності держави. "Слово" містить похвалу князеві Володимирі Великому, яку Іларіон виголосив у роковини смерті князя. Шанує промовець і Ярослава Мудрого – продовжувача справи Володимира. Патріотична молитва закінчує похвалу. Виховний ідеал для українців, за Іларіоном, – підготовка молодого покоління до захисту рідної землі. За приклад він ставив князів Ігоря і Святослава, які мужньо обороняли державу. Вихованню молоді на героїчних традиціях ритор надавав загальнодержавного значення. Про оригінальність поглядів Іларіона свідчить пропагування активної позиції особистості в суспільстві. У творі виявились освіченість та ерудованість Іларіона, ораторський і письменницький талант. Автор демонструє національну свідомість у своїй любові до Батьківщини, гордість, що він син української землі. Говорячи про Володимира, наголошує: "Не в невідомій землі панував, а в українській, про яку чують на всіх кінцях світу" [2: 59 – 60].

Митрополит Іларіон відомий також як співавтор Статуту Ярослава (*статути* – пам'ятки книжного законодавства Київської Русі, в яких розглядалися питання, що належали до компетенції церковного суду). Тут наголошувалося на необхідності пильного догляду за немовлятами та покарання за грубе ставлення до матері. Це перші відомі письмово зафіксовані питання, що стосуються дошкільного дитинства. Тому деякі історики вказують на Іларіона як засновника вітчизняної дошкільної педагогіки.

Риторичні звертання до молодшого покоління знаходимо в "Повчанні Володимира Мономаха дітям" (1096). Як свідчить мовний стиль "Повчання", цей риторичний жанр виявився дуже плідним для того, щоб

висловити патріотичні почуття, стурбованість за майбутнє Вітчизни – її дітей.

Зразком ораторського мистецтва можна вважати вступне слово до "Повчання": "Сидячи на санях [готуючись до смерті (Г.О.)], помислив я в душі своїй і похвалив Бога, що допровадив він мене, грішного, до цих днів. Хай діти мої чи інший хтось, слухаючи грамоту цю, не посміються, але кому з дітей моїх любо, хай прийме її в серце своє і стане не лінитися, а трудитися" [3: 10 – 11].

Ідеї "Повчання Володимира Мономаха дітям" не втратили актуальності й донині. Ось декілька порад: "Старих шануйте, як батька, а молодих, як братів", "У домі своєму не лінуйтеся, але за всім доглядайте", "Остерігайтеся брехні і пияцтва, бо в ньому душа помирає і тіло", "Куди не підете, де не спинитесь, напійте, нагодуйте хоч одного кого-небудь; найбільше ж шануйте гостя", "Хворого навісити... і людини не проминіть, не привітавши, добре слово скажіть їй", "А якщо вмієте щось, то не забувайте того доброго, а чого не вмієте, то того навчайтеся", "Страх перед Богом вважайте вищим за все" [3: 10 – 11].

Як бачимо, моральні настанови Володимира Мономаха відзначаються ясністю, стислістю, глибоким філософським сенсом. Ось ще один зразок риторично побудованого тексту: "Але ж, кінець кінцем, страх перед Богом вважайте вищим за все. Якщо будете забувати все [що я написав тут], то частіше перечитуйте; і мені не соромно буде [за вас], і вам буде добре" [3: 10 – 11].

Блискучим оратором, творцем величально-похвальних промов був Кирило Туровський (бл. 1130-1134 – 1182). Він є автором численних повчань, послань, молитов, володів ораторським і політичним талантом, за що в народі був прозваний Златоустом. Становить інтерес його "Слово в новий тиждень після Пасхи", яке автор побудував за суворими законами середньовічного красномовства. Митець відомий також як учитель риторики: радив бути уважним до слова, старанно відшукуючи потрібне для найточнішого висловлювання думки [4: 103].

У 1701 році в результаті реорганізації Київського братського колегіуму утворилася Києво-Могилянська академія – перший вищий навчальний заклад України, який мав статус європейського і тривалий час був єдиним вогнищем просвіти й культури не тільки в Україні, але й у Росії, значною мірою в Білорусії та південних слов'янських країнах. Риторику спудеї (тодішні студенти) вивчали впродовж восьми років: читався курс світської риторики, заснований на ідеях античного красномовства, студенти створювали ораторські промови, були бажаними учасниками багатьох урочистих та церковних подій. Водночас церковного красномовства навчали лише бажаючих, бо студенти риторики вважались світськими людьми [5: 64].

Неоціненний внесок у вітчизняну риторику зробив видатний церковний, політичний і громадський діяч, учений, педагог, письменник

Феофан (Єлеазар) Прокопович (приблизно 1677-1681 – 1736). Риторика Феофана Прокоповича складається з 10 книг, у яких висвітлено основні питання риторичного курсу, що читався ним у Києво-Могилянській академії. Тут найповніше сформований слов'янський риторичний ідеал. Мета і завдання риторики, за Прокоповичем, у тому, щоб навчити, як за допомогою мистецтва слова дати відповіді на важливі питання і переконати, що ці відповіді є правильними. Мислитель розвинув теорію риторичного ідеалу, сформованого ще Цицероном і Квінтіліаном, описуючи достоїнства оратора: уміло розпочати виклад; бути наполегливим у навчанні; бути дотепним у розважанні, сильним і багатослівним у зворушенні; добирати стиль згідно з вимогами справи і часу. Актуальною залишається думка Феофана Прокоповича про національну користь красномовства, адже воно спрямоване на захист інтересів країни, її авторитету, увічнення її історії, заохочення молоді до подвижництва і подвигів. Усі його рекомендації й риторичні поради спрямовувалися на досягнення ефективності промов [4: 105 – 106].

Серед видатних діячів XVIII століття варто згадати великого просвітителя, філософа, поета, першого народного вчителя та ритора Григорія Савича Сковороду (1722 – 1794). Він ратує за ідеї народності та природовідповідності у вихованні та освіті. У своїх поетичних та філософських творах, поемах, байках, які є зразком красномовства, він дає поради щодо виховання.

У філософській притчі "Благодарний Єродій" знаходимо цікаві думки щодо природності виховання. Природу автор називає всенародною і справжньою вчителькою: "Народженого на добро неважко навчити на добро... Від природи, яко матері, легесенько досягає і наука собою. Це є всенародна і справжня вчителька, і єдина". І далі: "Всяка справа спіє, якщо вона вказує дорогу. Не заважай тільки їй, а коли можеш, відвертай перешкоди і буцім шлях для неї розчищай: дійсно сама вона чисто і вдало все виконає. Клубок сам собою покотиться з гори: убери лише камінь перешкоди, що йому заважає. Не вчи його котитись, а тільки допомагай... Вчитель і лікар – не вчитель і лікар, а лише служник природи, єдиної і справжньої і лікарки, і вчительки" [6: 162 – 163].

Погляди Г. С. Сковороди не втратили своєї актуальності і тепер: він один із перших засновників гуманістичної та демократичної педагогіки, його настанови відповідають усім сучасним вимогам педагогічної риторики. Крім того, багато з його висловлювань набули справжнього афористичного звучання і можуть сприйматися як заповіді для сучасного вчителя.

Отже, вивчення та врахування в сучасній науці і практиці поглядів та досвіду видатних ораторів минулого надає поштовх для наукових пошуків у створенні новітніх систем формування особистості сучасного педагога, його саморозвитку та самореалізації. Це цілком відповідає сучасному положенню про розкриття потенційних можливостей

особистості сучасного студента, про формування його риторичної компетенції як невід'ємного компонента педагогічної та загальної комунікативної компетенції.

Список використаної літератури

1. Абрамович С. Д. та ін. Риторика загальна і судова: Навчальний посібник / С. Д. Абрамович, В. В. Молдован, М. Ю. Чикарьова. – К.: Хрінком Інтер, 2002. – 16 с.
2. Артемова Л. В. Історія педагогіки України: Підручник. – К.: Либідь, 2006. – 424 с.
3. З літопису за Лаврентіївським списком, Т. 1, вид. Археографічної комісії; Повчання Володимира Мономаха дітям // Хрестоматія з історії вітчизняної педагогіки / За ред. С. А. Литвинова. – К.: Освіта, 1961. – С. 10 – 11.
4. Голуб. Н. Б. Самостійна робота студентів з риторики: Навчально-методичний посібник. – Черкаси: Брама-Україна, 2008. – 232 с.
5. Хижняк З. І. Києво-Могилянська академія. – 2-е вид., перер. і доп.– К.: Вища школа, 1981.– 36 с.
6. Сковорода Г. С. Вдячний Єродій // Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки / За ред. З. Н. Борисової. – К.: Вища школа, 2004 – С. 160 – 168.

Гордієнко Людмила Анатоліївна

(Житомирський обласний центр науково-технічної творчості
учнівської молоді Житомирської обласної ради)

УКРАЇНЬСЬКА НАРОДНА ІГРАШКА ТА ЇЇ РОЛЬ У ВИХОВАННІ ДИТИНИ

Нові умови суспільного розвитку нашої держави висувають нові вимоги до особистості, що формується саме зараз і складатиме основу майбутньої української нації.

Це повинна бути людина вільна, творча, незааганжована, що добре орієнтується не тільки в перепетях громадсько-політичного життя, а й у складних міжособистісних стосунках. Таким чином, сьогодні особливої актуальності набувають питання формування творчої особистості, виховання молодшої людини як громадянина України шляхом оволодіння нею духовними цінностями, нормами демократичної культури.

Отже, одним із завдань навчання і виховання є відродження духовної культури, формування фізичного, здорового, духовно багатого покоління, яке шанує свою громадську, національну й особисту гідність, виявляє працелюбність і здатність до самонавчання і самовдосконалення.

Народна педагогіка вимагає виховувати дитину, зважаючи на вікові особливості дитини. Впродовж всього дитинства гра і народна іграшка займає найголовніше місце у житті дитини. В грі діти відтворюють працю дорослих, елементи трудових дій. У дітей змалку виховується любов до праці, діти засвоюють знання про навколишню дійсність. У народі кажуть:

"Де гра, там і радість". В ранньому віці діти граються предметами, тобто вчаться їх використовувати. Потім виникає творча або рольова гра. Зразки дитячих ігор призначалися не лише для фізичного розвитку і загартування, але є і школою етики й естетики спілкування. Під час гри використовуються діалоги, де закріплюється мовний етикет, виробляється певне відношення до товаришів, почуття дружби, одночасно проходить тренування пам'яті, коли діти заучують ті чи інші віршовані тексти. Велике розмаїття дитячих ігор приналежне календарним та обрядовим святкам. Для більшості ігор діти виготовляють іграшки власноруч, майструють свищики, пищалки, роблять ляльки. Такі іграшки виготовлялися у дусі народного мистецтва. Діти робили іграшки із глини, дерева, овочів. До виготовлення іграшок залучалися дорослі.

Нині, коли у світ дитячої гри впевнено і власно входить комп'ютер, комп'ютерні ігри та іграшки є чимось звичайним, як такими стали техніко-механічні іграшки, чи потрібно пропагувати абот взагалі згадувати народні іграшки? Не треба бути особливо обізнаним у сучасній культурі та її тонкощах, щоб прийняти необхідність поширення народної іграшки, вивчення її основ у загальноосвітніх, позашкільних закладах та дошкільних установах. Адже в ній – суттєвій частині фольклорно-національної культури- значно більше багатств світопізнання і світорозуміння, не говорячи вже про інформативно-генетичні багатства, ніж у найскладнішій комп'ютерній грі.

Народна іграшка ніби повертається у своє неігрове минуле, у ті часи, коли вона ще не була іграшкою, а служила оберегом чи якимось символом. Вона все більш знаходить своє місце в музейних експозиціях і приватних зібраннях, стає об'єктом споглядання, інтересу різних верств суспільства.

Отже, дитина нині має сприймати народну іграшку не як предмет побуту, об'єкт гри (хоч і таке сприйняття не шкідливе), а як твір мистецтва, який потребує вивчення, аналізу, творчого наслідування та повторення. Таке ставлення до народної іграшки сприятиме її збереженню і духовному збагаченню дитини. Народна іграшка в сім'ї, дитячому садку, різних гуртках повинна не витіснити сучасну іграшку, не замінити її, а існувати поруч з нею, доповнювати її, давати дитині те, чого не здатна дати сучасна іграшка.

Виховна цінність іграшки полягає в тому, що вона сприяє формуванню самостійності творчої діяльності дітей. Традиційні іграшки різних народів здавна використовують з метою естетичного, морального,

розумового, фізичного виховання. Іграшка є засобом передавання культурного досвіду народу від покоління до покоління.

Дитина, наприклад, не оцінює іграшку, як витвір мистецтва, а бо як образ пов'язаний з певними легендами, казками, міфами. Однак граючись нею, здійснює зорове та сенсорне сприйняття її форми непомітно для себе, приєднується до місцевої, а через неї і до етнонаціональної сфери образних уподобань, художніх особливостей, які водночас мовою свого змісту, розповідають про виробничо-господарську та святково-обрядову діяльність населення тієї місцевості, того краю, який ця дитина згодом, коли стане дорослою людиною, усвідомить як рідний.

Народна іграшка є насамперед явищем культури. Але основні образні, смислові, символічні чинники народної іграшки є породженням етнонаціонального середовища.

У народній іграшці, поряд з архетипами загальнолюдських понять і критеріїв, існують образні та змістовно-формальні принципи етнонаціональної давнини.

Справжня народна іграшка, як правило, містить обмаль зовнішніх атрибутів етнічної належності. Така належність становить саму її образну і змістовну сутність. Тому традиційна народна іграшка здебільшого позначена простотою форми, позбавлена кричущо-яскравих кольорів, складної та вибагливої орнаменталізації. Близькість цієї іграшки до витоків національних культурних традицій пов'язує її з факторами ставлення до матеріалу, пластичною інтуїцією, колористичними рефлексіями. Саме така іграшка насичена буттєвою та історичною інформацією, комунікативно близька дитині. У ній – цілий світ образів, архетипів, метафізичних і символічних основ бачення, сприйняття й переживання життя; у ній містяться нюанси психоментального характеру етносу, а також відображено специфіку певних транс-етнічних явищ. Гра з такою іграшкою, візуальне й сенсорно-контактне знайомство з нею є одним із засобів формування в дитини критеріїв причетності до своїх родових, національних ціннісних основ. Засвоєння такої іграшки разом з мовою і творами фольклору (колисковими, казками, колядками, співаночками, приказками, загадками тощо) формує перші уявлення про навколишній світ, перші життєві враження та почуття, закладає в дитині той духовний резерв, який знадобиться їй у дорослому житті, коли постане питання вибору шляху та напрямку руху.

Народна іграшка має не лише екологічну, а й духовну чистоту. Зроблена з любов'ю, вона розвиває кмітливість, фантазію, духовний світ дитини, дає перші професійні навички, пробуджує відчуття рідного коріння.

Художньо оформлена іграшка збуджує у дитини естетичні почуття і переживання, формує естетичний смак. Цікаві за змістом і формою іграшки позитивно діють на психічний стан дитини, світосприймання,

активізують життєвий тонус, що впливає на її здоров'я і фізичний розвиток.

На дітей дошкільного віку особливо впливають іграшки, що зображають людей, істот і предмети реального світу: тварин, риб, птахів, рослинність, предмети побуту, техніки тощо. Вони не тільки спонукають до різноманітних за змістом ігор, а й допомагають увійти в роль, створити улюблений ігровий образ, реалізувати задум. Засобом реалізації задуму іграшка може стати лише в тому разі, якщо дитина правильно сприймає її образ, має певні знання про предмет, а іграшка викликає усвідомлений інтерес і бажання гратися.

Умовні, а не натуралістичні образи птаха, тварини, людини, вчать дитину розумінню метафоричної мови традиційного мистецтва. До того ж шляхом спілкування з подібними іграшками дитина навчається бачити або уявляти образ живого натурального через умовне, в узагальненому знаходити риси конкретного, що розвиває її спостережливість і кмітливість. Зрештою, дитина змалечку привчається до традиційних місцевих формообразних уподобань.

У системі виховання дітей особливе місце займає моральне виховання.

Одним із завдань морального виховання є виховання громадянської й соціальної відповідальності. Граючись народною іграшкою, діти прилучаються до набутків творчої спадщини свого народу, їм відкриваються особливості його світосприйняття і характеру. Бережно відносячись до народних іграшок, створюючи їх своїми руками, вони відчувають свою відповідальність за збереження і розвиток культури свого народу.

Засобом народної іграшки відбувається вивчення і пропаганда культурних надбань свого народу. Дітям дають знання про культуру, обряди і традиції українського народу, знайомлять з матеріалом, способом виготовлення, змістом і значенням народної іграшки, формують знання про традиційний одяг, знайомлять з народними ремеслами, дають уявлення про історію створення народної іграшки.

Література, культура, мистецтво рідного краю- засоби патріотичного виховання, формування творчих здібностей дітей. Тож знайомлячи дітей з регіонами території України, їх красою, формуються елементи почуття патріотизму.

Іграшка – духовний образ ідеального життя, ідеального світу, це архетип уявлень про добро - справжнє чи уявне. Справжня іграшка стверджує добро й визначає розрізнення добра й зла. Іграшка ставить перед собою шляхетне виховне завдання - учити добру й красі, мудрості й співпереживанню.

Іграшка впливає на дитячу психіку й на розвиток особистості дитини.

Адже для неї вона жива й справжня. Захоплюючись грою з іграшкою, дитина найчастіше ототожнює себе з нею, її "звичками", зовнішністю, її прихованою суттю.

Одним із напрямків у моральному вихованні дитини є виховання культури поведінки. В процесі ознайомлення дітей з народною іграшкою, у різноманітних іграх і спостереженнях необхідно формувати навички ввічливого відношення з близькими для дитини дорослими і однолітками, бережливого відношення до іграшок і речей, якими всі користуються.

Ігри з образними іграшками розширюють й уточнюють уявлення дитини про навколишній світ, розвивають мислення, уяву, мовлення, збагачують словниковий запас. У виборі образної іграшки, діях з нею значною мірою виявляється ставлення до того, що вона уособлює. Використання народної іграшки у вихованні сприяє прилученню дитини до духовного, естетичного, побутового досвіду народу.

На формування самостійних ігор дітей раннього віку продуктивно впливають сюжетно-образні іграшки, серед яких виокремлюють: реалістичні — різноманітні ляльки з яскраво вираженими характерами; умовні — ляльки з узагальненими рисами (наприклад, лялька-невалешка); символічні (предмети-замінники), які лише позначають реальний предмет і мають деякі характерні для нього властивості. Самостійна сюжетна гра формується більш успішно, якщо в ній поступово використовувати умовні, реалістичні, символічні іграшки, що зображають тварин. Підбір їх повинен враховувати особливості ігрової діяльності дітей, розуміння образу іграшки у різні вікові періоди, практичний та ігровий досвід дитини. Сюжетна іграшка допомагає малюкам відображати зрозумілі дії людей з предметами. З гарною іграшкою граються тривалий час і активно, глибоко пізнаючи її особливості та функції. У грі відбувається закріплення знань про призначення предметів, найпростіших знарядь праці, загальних способів дії з ними. Використовуючи символічну іграшку (предмети-замінники), дитина починає вперше самостійно оперувати образами, узагальнює свій попередній ігровий досвід.

Виготовляючи народну іграшку, дитина відчуває задоволення від створення прекрасного. Бачачи красу, проникається повагою до історії і культури свого народу. Коли дитина отримує знання про народну іграшку, вона вчиться описувати її, розповідати про неї, порівнювати іграшки за видами, функціями. В неї формуються такі моральні якості, як повага до рідної землі, до народних майстрів та їх творів, до мистецтва взагалі. Народна іграшка несе в собі моральні норми і культуру наших предків. Так як змістом народної іграшки є тварини, люди, знаряддя праці та побуту, тому і несе вона собою повагу до праці, любов до людей і тварин.

Отже, іграшка — це не лише предмет гри, вона дуже багато може розповісти про історію своєї країни, про звичаї і традиції народу, про

традиційний одяг наших предків та їх спосіб життя. З іграшкою пов'язано багато легенд і казок, вона вчить дитину, як правильно поводити себе, і навпаки – як не варто себе вести. Використання народної іграшки в процесі виховання допомагає дитині виявити себе у творчій справі та підштовхує її до активного і самостійного пошуку, допомагає зберегти національні українські традиції, а через іграшки навчити цього і дитину.

Список використаної літератури

1. Найден О. С. Українська народна іграшка: Історія. Семантика. Образна своєрідність. Функціональні особливості. — К., 1999.
2. Фіголь Д. І. Українська народна дитяча іграшка. — К., 1956.
3. Янківська О. П. Дидактичні ігри в дитячому садку. — К., 1985.

**Гордійчук Олена Вікторівна,
Піддубна Оксана Михайлівна**

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

РОЗВИТОК ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Ідея естетичного виховання зародилась у період глибокої давнини. Уявлення про сутність естетичного виховання, його завдання і мета змінювались від епохи Платона і Аристотеля до сучасних днів. Сьогодення характеризується посиленням уваги до проблем теорії і практики естетичного виховання як важливої складової формування всебічно розвиненої, духовно багатой особистості. У Національній доктрині розвитку освіти України в ХХІ столітті визначено основну мету освіти, спрямованої на естетичне виховання та всебічний розвиток людини як найвищої цінності суспільства, формування її духовних смаків, ідеалів та розвитку художньо - творчих здібностей. У зв'язку з цим важливого значення набуває осмислення конкретних питань естетичного виховання і естетичної діяльності та базових теоретичних засад формування. Одним з найважливіших завдань сучасної системи освіти є формування потреби дитини у красі та діяльності за законами краси [4].

Стаття присвячена розвитку естетичної культури молодших школярів засобами образотворчого мистецтва. Розглядаються питання активізації процесів сприйняття та умови ефективного естетичного розвитку дитини.

“ Ми з перших років шкільного виховання навчаємо дітей розуміти красу навколишнього світу, природи, суспільних відносин. Сприймання, осмислювання краси – це основа, стрижень естетичного виховання, серцевина тієї естетичної культури, без якої почуття залишаються

глухими до всього прекрасного. Ми прагнемо до того, щоб через усі сфери духовного життя дитини і через її розумову і фізичну працю, через її творчість, громадську діяльність, морально - естетичні відносини, дружбу, любов – проходила червоною ниткою думка: красу треба цінувати і берегти ...”

“ ... Завдання школи полягає у тому, щоб почуття прекрасного, краса, створені за багатовікову історію, стали надбанням кожного людського серця, перетворилися на естетичну культуру особистості та моральних відносин між людьми ...” – саме така думка про естетичне виховання була в В.О. Сухомлинського.

Навчити бачити прекрасне навкруги себе, в навколишній дійсності покликана саме система естетичного виховання. Для того, щоб ця система впливала на дитину найефективніше і досягала поставленої мети, Б.М. Неменський виділив наступну її особливість: " Система естетичного виховання повинна бути, перш за все єдиної, об'єднуючої всі предмети, всі позакласні заняття, все суспільне життя школяра, де кожний предмет, кожний вид заняття має свою чітку мету в справі формування естетичної культури і особи школяра" [3].

Проблема естетичного виховання у естетико-педагогічному аспекті широко репрезентована у спадщині видатних українських педагогів та діячів освіти Е.Водовозової, П.Каптерева, С.Лисенкової, Е.Михеєвої, С.Русової, К.Ушинського. Філософсько-естетичні аспекти цієї проблеми розглядаються в наукових працях Ю.Борева, І.Гончарова, М.Киященка, В.Ядова. Психологічні основи естетичного виховання розкрили Б.Ананьєв, Л.Божович, Л.Виготський, І.Кон, Б.Теплов та інші.

Видатні вчені, естети і педагоги Ю.Борев, О.Буров, В.Вансаалов, Л.Волович, І.Долецька, М.Каган, Є. Квятковський, Л.Коган, В.Розумний, В.Скатерщиков, М.Лайзеров, А.Макаренко, О.Семашко, В.Сухомлинський, В.Шестакова, зробили значний внесок у розробку теорії естетичного виховання. Вони визначили основні поняття, на які потрібно спиратися при побудові системи естетичного виховання.

Важливі питання теорії і методики естетичного виховання підростаючого покоління висвітлюються в працях Л.Коваль, В.Передерій, Ю.Фохт-Бабушкіна, Т.Цвілих, Г.Шевченко, А.Щербо та інших.

У «Словнику з педагогіки» Г. М. Коджаспірова термін "естетичне виховання" описується так: “ вироблення і вдосконалення у людей здатності сприймати, правильно розуміти, цінувати і створювати прекрасне в житті та мистецтві, активно брати участь у творчості, творенні за законами краси ” [2].

Естетичне виховання спрямоване на формування здатності сприймати дитиною прекрасне у навколишньому середовищі і мистецтві, на розвиток естетичних почуттів, суджень, смаків, умінь, творчих здібностей, потреби брати участь у створенні прекрасного в житті і художній творчості.

Завданнями естетичного виховання є:

1. Формування естетичної свідомості, що включає в себе сукупність знань з основ естетики, світової та вітчизняної культури, здатність розуміти і відрізнати справді прекрасне у мистецтві, народній художній творчості, природі.

2. Формування естетичних почуттів, смаків; педагогічно коректна проти дія впливам псевдокультури; розвиток мотивацій (потреб, інтересів) і здібностей до художньо-творчої діяльності.

3. Формування способів художньо – творчої діяльності; підтримка обдарованих дітей: вироблення досвіду (умінь і навичок) організації середовища проживання, праці, навчання з урахуванням естетичних норм і потреб [6].

Естетичне виховання позначає процес формування почуттів у сфері прекрасного. Але в естетиці це прекрасне пов'язане з мистецтвом, з художнім відображенням дійсності у свідомості і почуттях людини, з його здатністю розуміти прекрасне, слідувати йому в житті й творити його. У цьому сенсі сутність естетичного виховання, на думку І.Ф. Харламова, полягає в організації різноманітної художньо-естетичної діяльності учнів, спрямованої на формування у них здібностей повноцінного сприйняття і правильного розуміння прекрасного в мистецтві і житті, на вироблення естетичних понять, смаків та ідеалів, а також розвиток творчих задатків і обдарувань в галузі мистецтва [7]. "Майбутнє людства сидить зараз за партою, воно ще дуже наївно, довірливо, щиросердно. Воно цілком у наших дорослих руках. Якими ми сформуємо їх, наших дітей, - такими вони й будуть. І не тільки вони. Таким буде і суспільство через 30 - 40 років, суспільство, побудоване ними на ті уявленнях, які ми у них створимо ". Ці слова Б.М. Неменського говорять про те, що школа вирішує, що будуть любити й ненавидіти, чим захоплюватися і пишатися, чому будуть радіти, а що зневажати люди через 30 - 40 років. Це тісно пов'язаний з світоглядом майбутнього суспільства. Формування ж будь-якого світогляду не може вважатися закінченим, якщо не сформовані естетичні погляди. Без естетичних відносин світогляд не може бути справді цільним, здатним об'єктивно і у всій повноті охопити дійсність. "Як неможливо собі уявити людське суспільство без історії його культурного та мистецького розвитку, так само не можна уявити собі культурної людини без розвинених естетичних поглядів " [1].

Образотворча діяльність – основний шлях розвитку здібностей дітей, оскільки здібності проявляються в адекватній діяльності; це той вид художньої творчості, в якому активність дитини приводить до відчутних результатів. На нашу думку, організація образотворчої діяльності має поєднувати в собі творчу працю й задоволення, пізнання світу і гру, фантазію і точний розрахунок. Заняття з образотворчого мистецтва слід спрямувати на розвиток в учнів зорової пам'яті, спостережливості, просторової уяви, тонкої моторики пальців, уміння зосередитися,

наполегливості у досягненні мети і, головне, відчутті ритму і гармонії. Гарно впливає на активізацію образотворчої діяльності дитини організація постійних виставок дитячих робіт, які стимулюють потяг до мистецтва, сприяють естетичному розвитку учнів, залученню до образотворчої діяльності нових талантів. Науковцями доведено, що досвід образотворчого мистецтва, набутий людиною в дитинстві, дає відчутні позитивні наслідки в дорослому житті.

Образотворче мистецтво відіграє не менш значущу роль в естетичному розвитку дітей молодшого шкільного віку. Воно дозволяє не тільки знайомити школярів зі специфічним видом мистецтва, яке має свої засоби, свою мову, розширюючи тим самим знання і уявлення про мистецтво, але й включати учнів у художню діяльність з урахуванням віку дітей і особливостей розвитку їх особистості. Практична діяльність поєднує традиційну роботу на площині (малювання) з навичками об'ємно - просторового зображення і художньої орієнтації середовища (ліплення, художнє конструювання, архітектура).

Сфера естетичного ставлення дитини дуже різноманітна і розфарбована у яскраві кольори, які проявляються у її світосприйнятті. Діти молодшого шкільного віку, як правило, вірять, що життя створене для радощів. Безпосередність відношення дитини до дійсності проявляється у її творчості. Відкриваючи світ як радісне, світле, повне яскравих кольорів, рухів, звуків ціле, як створене для здійснення її бажань, дитина ще не дуже глибоко проникає у сутність прекрасного. Як бачимо, основні морально-етичні якості особистості формуються у ранньому періоді дитинства і зберігаються у більш-менш незмінному вигляді на все життя, тобто ефективна художньо-естетична робота з виховання у молодшому шкільному віці впливає на формування світогляду, звичок, переконань.

Сприйняття творів образотворчого мистецтва передбачає активну діяльність зорових відчуттів, яка потребує відповідної підготовки дитини [5].

Ставлячи собі за завдання розвиток художньо-естетичного сприйняття, ми враховуємо завдання навчально-виховного процесу:

- розвиток чутливості до творів образотворчого мистецтва;
- розвиток здатності виражати своє ставлення до твору;
- розширення обсягу знань та уявлень про мистецтво (знайомство з національними традиціями та видами декоративно-ужиткового мистецтва).

Винятково великий і різноманітний вплив мистецтва як найважливішого елементу краси і естетичного ставлення до дійсності на людину. Воно сприяє розвитку свідомості та почуттів особистості, її поглядів і переконань, велику роль відіграє у формуванні моральності, створює умови для духовного піднесення людини. Сприйняття творів дітьми – це інтелектуальна й емоційно-творча діяльність, у процесі якої

відбувається взаємодія образних складових. За умов врахування в роботі з молодшими школярами означеної взаємодії можливо суттєво покращити ефективність естетичного виховання засобами образотворчого мистецтва.

З кожним роком мистецтво естетики все сміливіше входить в життя школи. І педагоги і діти розуміють : прекрасне – добрий помічник у процесі виховання дитини. Твори декоративно прикладного мистецтва допомагаючи пізнавати життя людини і природи, розвивають не тільки зорове сприйняття, але і фантазію [1].

Засобами образотворчого мистецтва (живопису, скульптури, архітектури, графіки тощо), виражається краса життя, природи, виражаються високі думки, почуття. Твори образотворчого мистецтва кличуть до боротьби за прекрасне, відіграють велику роль в повсякденному житті. Потрібно розвивати у дітей талант тонко відчувати прекрасне в образотворчому мистецтві, завдяки його засобам.

Вчитель поступово веде дітей до того, щоб вони виконували малюнки гарно, по-своєму, індивідуально. Всі естетичні переживання дітей на уроках, в процесі творчої праці, а також в повсякденному житті розвивають в них здібності бачити, розуміти, цінувати прекрасне в оточуючому світі, а також прагнення брати участь в його творінні. В молодшому віці “ всі діти без винятку – пристрасні художники”.

Список використаної літератури

1. Козляковський П.А. Загальна психологія. – Миколаїв: Дизайн і поліграфія, 2005. – 205 с.
2. Лабковська Г.С. Естетична культура і естетичне виховання: кн. для вчителя / Г. С. Лабковська. – М.: Просвещение, 1983. –304 с.
3. Лихачов Б.Т. Теорія естетичного виховання школярів: навч. посібник зі спецкурсу для студентів пед. ін-тів. – М.: Просвещение, 1985. –176 с.
4. Лихачев Б.Т. Теория эстетического воспитания школьников. – М.: Искусство, 1985. – С. 350.
5. Лихачов Б.Т. Система эстетического восприятия школьников. –М.: Искусство, 1983. – С. 212.
6. Тализіна Н. Ф. Формування пізнавальної діяльності молодших школярів: кн. для вчителя / Н. Ф. Тализіна. М.: Просвещение, 1988. – 175 с.
7. Шадріна І.М. Розвиток художньої уяви на уроках художньої праці // Початкова школа. – 2000.– № 4.– С. 84-87.

**Граб Тетяна,
Рудницька Неля Юріївна**
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Вихід української освіти на якісно новий рівень визначив сучасні ідеали виховання, які повинні стати основою відтворення духовно-морального потенціалу нації. Головна мета виховання, визначена в Концепції національного виховання, полягає у передачі молодому поколінню багатств духовної культури народу.

В сучасних умовах, коли динамічна і часом непередбачена соціально-політична обстановка в країні значно ускладнила виховний процес, коли підростає покоління, увібравши в себе всі недоліки суспільства в його переломний період, стає також все більш непередбаченим, проблеми моральності, моральної культури, морального виховання висувуються на одне з перших місць, як основа насамперед гуманістичного виховання молоді в обстановці ринкових відносин, що вимагає не тільки самостійності, гнучкості, діловитості, але й виховання нової особистості, орієнтованої на загальнолюдські моральні цінності, щоб і ринкова економіка була сформована з людською особою: для блага людини.

Мета статті полягає в аналізі змісту і завдань морального виховання й визначенні рівня сформованості моральних знань та норм моральної поведінки молодших школярів.

Проблемою морального виховання особистості займалися В. Зибковець, І. Мар'єнко, Т.Гуменникова, В.Бачінін, І. Зайцева, Л. Крайнова, Є. Богданов, Б. Додонов, А. Запорожець, К. Платонов, К. Ушинський, О. Чебикін та ін..

Моральне виховання – виховна діяльність школи, сім'ї з формування в учнів моральної свідомості, розвитку морального почуття, навичок, умінь, відповідної поведінки.

Моральне виховання передбачає формування в дітей почуття любові до батьків, вітчизни, правдивості, справедливості, чесності, скромності, милосердя, готовності захищати слабших, шляхетного ставлення до жінки, благородства, інших чеснот [1, с. 110].

Гельвецій твердив, що мета виховання має полягати в тому, щоб розкрити серце дитини для гуманності, а розум – для правди, щоб виховувати патріотів, у свідомості яких ідея особистого добра тісно пов'язана з ідеєю добра для всіх людей. Моральне виховання, на думку Гельвеція, можна здійснювати за допомогою «Катехізису моралі» (подібно до релігійного катехізису), де дитина може взнати про справедливість, істину, користь тощо [2, с. 54].

Основу моральних цінностей молодших школярів складають знання про моральні норми поведінки, мотиви моральної поведінки, уміння морального вибору, уміння оцінити моральний вчинок (моральна самооцінка).

Роботу з морального виховання дітей я уявляю як послідовне розв'язання таких завдань:

- розширювати, поглиблювати і систематизувати знання дітей про моральні норми і правила культурної поведінки;
- викликати у школярів активне бажання культурно поводитися, додержуватися морально-етичних норм, виробляти негативне, неприязне ставлення до антигромадських виявів у навколишньому житті;
- формувати турботливе ставлення до оточуючих людей, до природи;
- розвивати вміння школярів справедливо оцінювати свої і чужі вчинки, узагальнювати й нагромаджувати досвід моральної поведінки

У визначенні показників і ознак вихованості учня вихідними є: з одного боку, інтегральні прояви особистості, їх структура, з іншого – їх динаміка: «зона найближчого розвитку» [3, с. 30].

Для діагностики сформованості моральних знань і норм моральної поведінки молодших школярів нами були обрані відповідні методики.

В дослідженні взяли участь 20 учнів 3-класу ЗОШ №25 м. Житомира.

Методика «Незакінчені речення» мала за мету визначення рівня розуміння та усвідомлення молодшими школярами сутності змісту моральних понять.

Результати методики «Незакінчені речення» дали змогу виявити певну обмеженість у трактуванні змісту моральних понять.

Узагальнюючи відповіді дітей на всі 6 незакінчених речень, ми отримали наступні результати:

- поняття «добро» усвідомлюють 16(80%) учнів;
- поняття «зло» усвідомлюють 18(90%) учнів;
- поняття «чесність» усвідомлюють 15(75%) учнів;
- поняття «справедливість» усвідомлюють 9(45%) учнів;
- поняття «співчуття» усвідомлюють 16(80%) учнів;
- поняття «відповідальність» усвідомлюють 12(60%) учнів.

Отже, проведене дослідження дозволило оцінити рівень розуміння та усвідомлення молодшими школярами сутності змісту моральних понять як такий, що потребує подальшого розвитку і вдосконалення.

Ефективність процесу засвоєння моральних знань молодшими школярами, поряд із формуванням відповідних уявлень і понять, передбачає цілеспрямовану роботу, що сприяє формуванню в учнів:

- вміння правильно сприймати моральну ситуацію, представлену в літературному творі або виділену із реального життя;
- вміння дати оцінку, адекватну моральній ситуації, що аналізується;
- вміння правильно визначати мотиви морального вчинку;
- вміння співпереживати, співчувати іншій людині;
- особистісне ставлення до тих чи інших моральних ситуацій;
- моральної потреби діяти певним чином, відповідно засвоєним моральним знанням [1, с. 377].

Результати методики «Незакінчені речення» засвідчили, що найбільші труднощі у молодших школярів виникли при трактуванні змісту моральних понять «справедливість» і «відповідальність». Проведене дослідження дозволило оцінити рівень розуміння та усвідомлення молодшими школярами сутності змісту моральних понять як такий, що потребує подальшого розвитку і вдосконалення.

Методика «Вибір» передбачала дослідження рівня володіння молодшими школярами знаннями про норми моральної поведінки.

Учням пропонувалося обмірковувати свою поведінку у запропонованих педагогічних ситуаціях. Потрібно було вибрати запропонований варіант відповіді, який був би тотожний до вчинку учня.

Проведена методика дозволила встановити, що більшість опитаних дітей володіють елементарними навичками поведінки у типових ситуаціях. В той же час проведенне дослідження дозволило оцінити рівень володіння молодшими школярами нормами моральної поведінки як такий, що потребує подальшого розвитку і вдосконалення.

Глибинний сутнісний зв'язок між соціальністю, духовністю й моральністю як продуктованими людиною явищами, не дозволяв нехтувати формуванням моральних і духовних якостей.

Формування внутрішнього, духовного світу людини без огляду на соціальні реалії її життя несе в собі небезпеку соціальної неадекватності, самотності, втечі у світ ідеальних ілюзій, втрати життєвої наснаги.

Список використаної літератури

1. Волкова Н.П. Педагогіка: Посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Видавничий центр «Академія», 2002. – 576 с.
2. Левківський М.В. Історія педагогіки: Підручник. – Київ.: Центр навчальної літератури, 2003. – 360 с.
3. Колкунова В.В. Рівні, показники та критерії моральної вихованості особистості // Педагогічний альманах. – 2009. – Випуск 4. – С. 29-35

Гужанова Тетяна Сергіївна

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

З ІСТОРІЇ ІННОВАЦІЙ В ПЕДАГОГІЦІ

Сучасний етап розвитку освіти в Україні характеризується відходом від стандартизації педагогічного процесу, переосмисленням цінностей, пошуками нового в теорії та практиці навчання і виховання. Розвиток сучасної освіти на даному етапі характеризується широкою наявністю у ньому інноваційних процесів. Інноваційна діяльність в Україні передбачена проектом Концепції державної інноваційної політики (1997) та проектом Положення «Про порядок здійснення інноваційної діяльності у системі освіти» (1999).

Слово (innovatio) прийшло до нас з англійської мови й означає "нововведення", "новаторство". Філософське розуміння змісту інновації полягає у створенні нового, суспільно значущого продукту діяльності людини, який узагальнено характеризується двома ознаками: перетворенням явищ, речей, процесів; новизною, оригінальністю [1].

Стосовно педагогічного процесу інновація означає введення нового в цілі, зміст, форми і методи навчання та виховання; в організацію спільної діяльності вчителя і учня, вихованця. Інновації є результатом наукових пошуків, передового педагогічного досвіду окремих учителів і цілих колективів.

У сучасній педагогіці терміни "інновація", "інноваційний" означають певне нововведення, що стосується того чи іншого аспекту освітньо-виховного процесу. Результатом творчого пошуку можуть бути нові технології, оригінальні виховні ідеї, форми та методи виховання [2].

При цьому нове у педагогіці - то не лише авторські ідеї, підходи, технологічні методи, які досі не використовувались, а й елементи педагогічного процесу з прогресивними засадами, що дає змогу ефективно забезпечувати розвиток і саморозвиток особистості. Свідченням цього є, зокрема, активне звертання сучасних педагогів до педагогічної спадщини минулого - вітчизняної та зарубіжної.

Кожній історичній епосі притаманні відповідні особливості педагогічного новаторства, які залежать від суспільної формації, національних традицій, ментальності народу. Найбільш значущого масштабу вони досягли наприкінці XIX — початку XX ст. у Росії, Німеччині, Франції, США характеризуються яскраво вираженою творчою зорієнтованістю і нестандартністю підходів до навчання й виховання.

Педагогіка вільного виховання — одна з найзагальніших концепцій, яка набула поширення в Європі завдяки діяльності Олени Кей (1849—1926) — шведської письменниці та громадського діяча. Вона висунула ідею самонавчання і самовиховання, за якої дітей треба виховувати спеціально, надавати можливість поступово виховуватися й розвивати

свої здібності самим. Головне завдання вихователя — допомагати дитині в цьому, не нав'язуючи своїх думок і вимог.

Теорію "громадянського виховання" і "трудової школи" сформулював німецький педагог Георг Кершенштейнер (1854—1932). Він вважав, що головне завдання школи — "громадянське виховання", тобто виховання у дусі беззастережної слухняності, відданості державі. Для цього людина мусить оволодіти професією як засобом служіння державі, вбачати в цьому мету свого життя.

Педагогіка прагматизму (педагогіка дії) була поширеною в США та Англії, заснована американським філософом і педагогом Джоном Дьюї (1859—1952). Його погляди будувались на твердженнях, згідно з якими різні види людської діяльності — це інструменти, створені для розв'язання індивідуальних і соціальних проблем. Істина має визначатися її практичною ефективністю й корисністю. Тому необхідно заснувати школу на принципах практичної підготовки, яка б забезпечувала вияв особистої активності й індивідуальності учнів.

"Метод проектів", розроблений французьким педагогом і мислителем Селістеном Френе (1896—1966), передбачав організацію навчання, за якої учні набувають знань і навичок у процесі планування й виконання практичних завдань-проектів. Немає традиційного вчителя та навчального процесу, бо навчають самі форми організації загальної справи, які проектується педагогом разом зі школярами.

Ідею вільного виховання, гуманного підходу до дитини підтримав російський педагог і письменник Лев Толстой (1828—1910), показавши наочний приклад вільного пошуку кращої школи, нових стосунків між вчителями та учнями. Він шукав способів викладання так, щоб учневі було зручно навчатися, а на уроці панувала довіра й повна рівність.

Нові концепції виховання й навчання пропонували способи педагогічного розв'язання проблеми людини та її ставлення до суспільства, природи, культури й пізнання. Деякі з них реалізувалися на практиці у формі авторських шкіл. Так виникли "Бадьоре життя" С. Шацького, "Технологія вільної праці" С. Френе, "Вальдорфська школа" Р. Штейнера, "Яснополянська школа" Л. Толстого, "Наш дім" та "Дім сиріт" Я. Корчака та ін. [3].

В Україні протягом XX ст. педагогічне новаторство розвивалося у руслі педагогічних пошуків, серед них найчастіше були окреслені концепція гуманістичної педагогіки (В. Сухомлинський), ідея творчого педагогічного колективу, що визріла в лоні традицій колективної педагогіки А. Макаренка, В. Сороки-Росинського.

Пізніше заявили про себе новаторські ідеї, що розвивалися в контексті теорії та методики навчання й виховання (Ш. Амонашвілі, В. Шаталов, С. Лисенкова, Є. Ільїн, Б. Нікітін та ін.). Вони практично довели, що за певних обставин можливе різке підвищення ефективності різних ланок педагогічного процесу. Однак їх діяльність неоднозначно була

оцінена як науковцями, так і працівниками системи народної освіти. У 70-ті—80-ті увагу педагогічної громадськості привернула концепція "авторської школи" (М. Щетинін, О. Тубельський, Н. Гузик та ін.), в основу якої покладено нові творчі принципи організації навчання й виховання.

Однак справжнє педагогічне новаторство не набуло значного поширення і, попри певні спроби аналізу та узагальнення, воно не стало цілісною науковою системою.

Тобто у ІХХ-ХХ століттях та в сьогоденні мають місце процеси осмислення накопиченого людством досвіду, на цій основі - формування нових підходів до сенсу буття, самого способу життя як творчої самореалізації кожної особистості, творчого розвитку та існування суспільства в цілому, в якому інноваційність є однією з найважливіших ознак будь-якої діяльності.

Список використаної літератури

1. Абасов З.А. Понятийно-терминологический аппарат инновационной педагогической деятельности // Философия образования. - 2006. - №1(15). - С.56-62.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад, і голов. ред. В.Т.Бусел. - К., Ірпінь: Перун, 2001. - 1440 с.
3. Слободчиков В.И. Проблемы становления и развития инновационного образования// Инновации в образовании. – 2003.- №2. – С. 4-18.

**Гуменюк Юлія Олександрівна,
Сорочинська Оксана Андріївна**

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ В НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Сьогодні проблеми збереження здоров'я дітей набувають особливої актуальності, оскільки дедалі помітнішою стає тенденція до його погіршення. Це зумовлено еколого-економічними факторами та недостатнім рівнем знань підростаючого покоління щодо фізичного, психічного і соціального сфер здоров'я та мотивації до його збереження з дитячих років.

Зниження тривалості життя, підвищення захворюваності населення, особливого дитячого віку, засвідчує, що високорозвинений рівень медицини не в змозі справитися з проблемами погіршення здоров'я, тому постає питання про превентивну роботу, формування усвідомленого ставлення до здоров'я і здорового способу життя (ЗСЖ).

Щорічне збільшення обсягу пізнавальної інформації, яку учні повинні засвоїти спричиняє зростання розумового навантаження, і як наслідок перевантаження організму дітей, погіршення їх стану здоров'я. Одне з головних завдань навчального закладу полягає в організації освітнього процесу, за якого не лише зберігатиметься високий рівень розумової працездатності дітей, а й зміцнюватиметься їхнє здоров'я.

У зв'язку з цим останніми роками все частіше особливу увагу приділяють впровадженню в освітньо-виховний процес здоров'язберігаючих технологій, що дають змогу проводити оздоровлення в цікавих, різноманітних формах, забезпечувати фізичне, соціально-емоційне, духовне, інтелектуальне благополуччя дітей.

Аналіз останніх досліджень. Проблемі професійної підготовки майбутніх учителів присвячено багато досліджень вітчизняних і зарубіжних авторів. Теоретичні та методичні основи даної проблеми знайшли відображення у працях С.Ф. Русової, В.О. Сухомлинського, К.Д. Ушинського. Велику увагу цьому питанню приділяли сучасні вчені-педагоги і психологи, а саме: А.М. Алексюк, Л.В. Артемова, І.А. Зязюн, О.Я. Савченко, В.О. Сластьонін та ін..

Питаннями класифікації здоров'язберігаючих технологій займалися І.В. Волкова, О.М. Ващенко, О.В. Петров, В.Д. Сонькін, Ю.В. Наumenко та ін.. Упровадження їх у навчальний процес школи висвітлені у працях Т.С. Бойченка, М.К. Смірнова.

Формування цілей роботи. Враховуючи критичний стан здоров'я населення України, а особливо підростаючого покоління і нездатність медицини кардинально покращити цей стан, значним фактором у цьому процесі є формування мотивації до здорового способу життя, впровадження у навчальний процес початкової школи здоров'язберігаючих технологій та підготовка майбутніх учителів до цього виду роботи.

Результати дослідження. Поняття "здоров'язберігаючі технології" з'явилося в педагогічному лексиконі в останні декілька років і дотепер сприймається багатьма педагогами як аналог санітарно-гігієнічних заходів. Так, К.В. Дубов визначає їх, як повноцінне медичне забезпечення роботи освітньої установи. А.Н. Акімова включає в це поняття своєчасне проведення щеплень і профілактику "шкільних захворювань". Як ви бачите, існують різні думки учених з даного питання [5].

Сутність здоров'язберігаючих технологій постає в комплексній оцінці умов виховання і навчання, які дозволяють зберігати наявний стан підростаючого покоління, формувати більш високий рівень їхнього здоров'я, навичок здорового способу життя, здійснювати моніторинг показників індивідуального розвитку, прогнозувати можливі зміни здоров'я і проводити відповідні психолого-педагогічні, корегувальні, реабілітаційні заходи з метою забезпечення успішності навчальної

діяльності та її мінімальної фізіологічної "вартості", поліпшення якості життя суб'єктів освітнього середовища [1, 2].

Метою здоров'язберігаючих технологій в освіті є забезпечення високого рівня реального здоров'я підростаючого покоління і виховання валеологічної культури, як сукупності усвідомленого відношення до власного здоров'я і життя людини, знань про здоров'я і умінь оберігати, підтримувати і зберігати його [3, 38].

Аналіз наукової літератури дозволив нам виокремити такі типи здоров'язберігаючих технологій [2, 4; 3, 40; 4, 46]:

- *Технології збереження і стимулювання здоров'я* – технології, що створюють безпечні умови для перебування, навчання та праці в освітньому закладі та ті, що вирішують завдання раціональної організації виховного процесу (з урахуванням вікових, статевих, індивідуальних особливостей та гігієнічних норм), відповідність навчального та фізичного навантажень можливостям дитини (профілактичні щеплення, забезпечення рухової активності, вітамінізація, організація здорового харчування) (*стретчинг, ритмопластика, динамічні паузи, рухливі і спортивні ігри, контрастна доріжка, тренажери, релаксація, пальчикова гімнастика, гімнастика артикуляції, гімнастика для очей, дихальна гімнастика, ортопедична гімнастика*);
- *Оздоровчі технології*, спрямовані на вирішення завдань зміцнення фізичного здоров'я дитини, підвищення потенціалу (ресурсів) здоров'я (*фізіотерапія, аромотерапія, загартування, гімнастика, масаж, фітотерапія, музична терапія*);
- *Технології навчання здоров'ю* – гігієнічне навчання, формування життєвих навичок (керування емоціями, вирішення конфліктів тощо), профілактика травматизму та зловживання психоактивними речовинами, статеве виховання (*ігротерапія, самомасаж, точковий самомасаж, спортивні розваги, свята*);
- *Технології музичної дії* (*музикотерапія, казкотерапія, бібліотерапія*);
- *Коректувальні технології* (*арт-терапія, музикотерапія, казкотерапія, кольоротерапія, психогімнастика, фонетична і логопедична ритміка, мімічні розминки, гімнастика для очей, пальчикова гімнастика, дихальна гімнастика, точковий масаж, ігри та вправи для профілактики і корекції плоскостопості і постави*).

У зв'язку з поставленими завданнями нами було проведено анкетування у якому взяли участь студенти ННІ педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка за напрямом підготовки 6.010102 "Початкова освіта". Їм було запропоновано такі запитання: Що Ви розумієте під поняттям "здоров'язберігаючі технології"? Яке на Вашу думку значення

здоров'язберігаючих технологій? Чи є у Вас методичні розробки здоров'язберігаючих технологій? Чи вмієте Ви організовувати цей вид роботи з учнями початкових класів?

У відповідях на питання щодо розуміння сутності здоров'язберігаючих технологій студенти зазначили, що, це система заходів, спрямованих на збереження здоров'я.

На думку студентів, значення різних типів здоров'язберігаючих технологій у навчанні, вихованні та розвитку учнів полягає у процесі збереження, зміцнення здоров'я.

Респонденти зазначили, що вони практично неготові до впровадження цих технологій у школі й у них немає практичних розробок для проведення цієї роботи.

Для належної підготовки до впровадження здоров'язберігаючих технологій у навчальному процесі початкової школи студенти вважають необхідним посилити теоретичний і практичний аспекти цього напрямку професійної діяльності під час їх навчання у ВНЗ шляхом читання лекцій і проведення семінарів із даних питань та проведення різноманітних тренінгів, зустрічей з фахівцями у цій галузі, конкурсів, де вони зможуть на практиці опанувати методикою організації та проведення цієї роботи з дітьми початкової школи.

Враховуючи результати опитування студентів та стан підготовки їх до впровадження цих технологій у навчальний процес початкової школи у навчальний план підготовки студентів п'ятого курсу за напрямом: 6.010102 "Початкова освіта" включено предмет "Технології вивчення валеології у початковій школі". Однією з лекцій передбачених робочою програмою курсу є тема пов'язана з ознайомленням студентів із метою, значенням та класифікацією здоров'язберігаючих технологій для збереження та зміцнення здоров'я учнів початкових класів. Під час практичних занять студенти готують повідомлення про різновиди цих технологій та знайомляться з методикою їх проведення.

Висновки. Отже, проведене нами дослідження і впроваджений у навчальний процес предмет і практичне заняття із зазначеної вище теми сприяють належній підготовці майбутніх фахівців до використання у початковій школі здоров'язберігаючих технологій та підвищенню особистої мотивації до здорового способу життя.

Перспективи подальших розвідок із зазначеної проблеми потрібно спрямувати у напрямку перевірки ефективності використання здоров'язберігаючих технологій у навчальному процесі початкової школи і покращенні здоров'я підростаючого покоління.

Список використаної літератури

1. Бойченко Т. Валеологія – мистецтво бути здоровим // Здоров'я та фізична культура. – 2005. – №2. – С. 1-4.

2. Ващенко О., Свириденко С. Готовність вчителя до використання здоров'язберігаючих технологій у навчально-виховному процесі // Здоров'я та фізична культура. – 2006. – №8. – С. 1-6.
3. Наumenко Ю.В. Здоров'язберігаюча діяльність школи // Педагогіка. – 2005. – №6. – С. 37-44.
4. Наumenко Ю.В. Здоров'яформуюча діяльність дитячого будинку і школи-інтернату // Методист. – 2005. – №2. – С.45-49.
5. Чеботарева О.В. Теоретический семинар "Использование здоровьесберегающих технологий в работе педагога" [електронний ресурс] режим доступу <http://festival.1september.ru/articles/503900/>

**Гуринчук Тетяна,
Рудницька Неля Юріївна**

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ЗАВДАННЯ І ЗМІСТ ГРОМАДЯНСЬКОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Розбудова України як вільної демократичної держави, становлення і розвиток громадянського суспільства неможливі без якісної цілеспрямованої підготовки школярів до життя і діяльності у такому суспільстві.

Державі потрібна свідома, соціально активна особистість, готова до участі в процесах державотворення, до самостійного життєвого вибору на основі гуманістичних цінностей, до співпраці у громадянському суспільстві. Це обумовлює необхідність нового осмислення громадянського виховання учнів початкових класів [3; с. 2].

Мета статті полягає в аналізі змісту і завдань громадянського виховання й визначенні рівня сформованості громадянських, патріотичних і гуманістичних рис учнів початкових класів.

Проблемою громадського виховання особистості молодших школярів займалися: І.Бех, М.Боришевський, І.Зязюн, В.Кремень, В. Лозова, А. Скемська, Г. Троцько, К.Чорна, Г.Филипчук, та ін

Лозова В., Троцько Г. вказують, що «громадянське виховання – процес формування громадянськості як риси особистості, яка характеризується усвідомленням нею своїх прав і обов'язків у ставленні до держави, народу, законів, норм життя; турботою про благополуччя своєї країни, збереження людської цивілізації конкретними діями відповідно до власних переконань і цінностей» [2; с. 108]. В «Концепції громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності» зазначається, що «громадянське виховання – це процес формування громадянськості як інтегрованої якості особистості, що надає людині можливість відчувати себе морально, соціально, політико, юридично

дієздатною та захищеною» [1; с. 35]. Головна мета громадянського виховання - набуття молодими поколіннями соціального досвіду, успадкування духовних надбань українського народу, досягнення високої культури міжнаціональних взаємин, формування в молодших школярів рис громадянина України, розвиненої духовності, моральної, художньої, естетичної, правової, економічної культури.

Мета громадянського виховання реалізується через систему виховних завдань, до яких належить:

- забезпечення умов до самореалізації особистості, відповідно до її здібностей, суспільства та власних інтересів;
- формування громадянської свідомості і людської гідності;
- виховання правової культури;
- формування мовної культури;
- утвердження загальнолюдської культури;
- забезпечити повноцінний розвиток дітей;
- формування спеціальної активності та відповідальності;
- спонукання вихованців до активної протидії аморальності, правопорушення, бездуховності, антигромадянської діяльності.

Під час педагогічної практики ми провели дослідження, в якому взяли участь 11 учнів 3 класу і Хотинської ЗОШ І-ІІ ступенів Березнівського р-ну Рівненської обл.

Для визначенні рівня сформованості громадянських, патріотичних і гуманістичних рис учнів початкових класів ми розробили картки спостереження. Громадянські риси включали в себе: відповідальність, почуття обов'язку; відповідальне ставлення до виконання громадянських доручень, відповідальне ставлення до навчання, успішність; активність на уроці та в позаурочний час; участь у вирішенні питань шкільної тематики; повага до прав і свобод людини. Гуманістичні риси: повага до старших (батьків, учителів, знайомих і незнайомих людей); повага до однолітків та менших дітей; справедливість, чесність; взаємодопомога, взаємопідтримка; повага до думок інших; любов до сім'ї, до довкілля. Патріотичні риси: любов до Батьківщини, до свого народу; знання історії України, рідного краю; шанобливе ставлення до державних символів України, до звичаїв та обрядів; дотримання народних традицій; знання народної творчості (переказів, легенд, притч, приказок, прислів'я).

Рівень сформованості громадянських якостей в учнів визначається залежно від набраної кількості балів:

- 38– 28 балів – високий рівень;
- 27 – 19 балів – середній рівень;
- менше 19 балів – низький рівень.

Після проведення дослідження ми визначили, що серед 11 досліджуваних високий рівень сформованості громадянської культури спостерігається у 9 (27%) дітей, середній - у 6 (55%) дітей, а в 2 (18%) дітей низький рівень.

У дітей досліджуваного класу найкраще розвинені гуманістичні риси. Вони поважають старших, однолітків та менших дітей, відзначаються справедливістю, чесністю, взаємодопомогою, взаємопідтримкою, поважають думки інших, люблять сім'ю, до докільля.

Більшості дітям притаманні такі патріотичні риси: любов до Батьківщини, до свого народу, знання історії України, рідного краю, шанобливе ставлення до державних символів України, дотримання народних традицій.

Особливу увагу вчителю даного класу потрібно звернути на розвиток громадянських рис, що й дало нам підстави для розроблення методичних рекомендацій щодо шляхів підвищення громадянської культури учнів початкових класів. Нами була розроблена диференційована система позакласної роботи для учнів, що включала в себе: форми організації громадянського виховання, орієнтовну тематику традиційних свят та виховних бесід.

I. Форми організації громадянського виховання учнів 1-4 класів: історичне віконце, виховні бесіди; екскурсії визначними місцями рідного села; словникова скринька, бабусина казка (українські народні казки); конкурси національних страв, пісні, танцю, одягу.

II. Орієнтовна тематика традиційних свят: «Кажуть, дитино, що мова наша солов'їна», «Шануй батька свого і матір свою, щоб довгими дні були твої на Землі», «Мамина пісня»; «Посвята у козачата», «Рідну землю, де живемо, Україною зовемо», "Свято рідної мови".

III. Орієнтовна тематика виховних бесід: «Україна – моя рідна Батьківщина», «Державна символіка України», «Твої права та обов'язки», «Рід, родина, рідня», «Патріотизм – нагальна потреба України», «Утверджую в собі людину – громадянина».

Ми вважаємо, що таким чином буде підвищуватися громадянська культура учнів початкових класів.

Отже, формування основ громадянської культури учнів початкових класів - це цілісний процес виховання в молодшого школяра гуманістичного ставлення до людського оточення, до держави, людства в цілому, відповідальності, яка передбачає дотримання державних і суспільних законів, правил життєдіяльності, а також соціальної взаємодії в суспільстві.

Список використаної літератури

1. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності // Науково-методичний журнал. - Вип. 1. – Харків: ХОНМІБО, 2005. – С. 35.

2. Лозова В., Троцько Г. Теоретичні основи виховання і навчання: Навчальний посібник. – 2-е вид. – Харків: «ОВС», 2002. – 400 с.

3. Скемська А. Формування громадянської компетентності учнів // Початкова освіта. – 2010. - №37. – С. 2.

**Довгалюк Наталія Станіславівна,
Ямчинська Галина Володимирівна**

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ НЕТРАДИЦІЙНОГО УКРАЇНСЬКОГО МИСТЕЦТВА ВИТИНАНКИ ТА ВИКОРИСТАННЯ ЙОГО НА УРОКАХ ОБРАЗАТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Перші паперові прикраси виникли у Китаї у зв'язку з винаходом і розповсюдженням паперу.

У 13 ст. паперові прикраси з'явилися в Персії, а в 15 ст. через Туреччину потрапили до Європи, спочатку у Венецію, а далі в Угорщину.

У середині 19 ст. по українським селам з'явилися народні паперові прикраси, якими селяни оздоблювали хати.

Силуети – різновидність паперових прикрас, що виникли в середині 18 ст. у Франції і звідти швидко поширилася по всій Європі. Силуетами називали своєрідні портретні зображення і фігурні композиції, намальовані тушшю, контуром маленькими ножицями з тонкого чорного глянцевого паперу. Мистецтво силуетів було поширене й на Україні. З літературних джерел відомо, що виготовленням силуетних витинанок захоплювались М. Гоголь, Г. Нарбут, І. Рєпін. Силуети нагадували і так звані тіньові фігурки. Їх витинали за контуром, не вдаючись до сюжетних, складних композицій.

Термін «витинанка» вперше з'явився в літературі 1913 р. кожний різновид ажурних прикрас у різних регіонах і навіть осередках називали по-своєму: стригунці, зірочки, квіти, хрестики, козаки, тощо.

Народні паперові прикраси успадкували техніку виготовлення шкіряних ажурних візерунків, орнаменти яких створювали за допомогою гострого інструмента (ножа або ножиць) на основі дзеркальної симетрії. Витинанки виготовляли навесні, перед святами, коли селяни за звичаєм білили й оздоблювали житло. Подекуди й перед новим роком старі витинанки знімали, а їх місце займали нові. Тому ажурні прикраси «жили» один рік.

Найдавніші українські витинанки, що дійшли до нашого часу, походять з Прикарпаття і Західного Поділля.

Експонування витинанок на виставах, колекціонування їх та дискусії в процесі привертали до цього способу декорування житла дедалі більшу увагу інтелігенції. Вже наприкінці минулого століття художники – педагоги, оцінивши високі декоративні якості, доступність матеріалу і легкість витинання, почали запроваджувати його вивчення в школах як засіб художнього виховання дітей.

У 20-х роках нашого століття ажурні візерунки виготовляли не тільки в початкових і середніх школах, а й у різноманітних творчих гуртках для дівчат і жінок. Під впливом міської культури виник особливий вид

витинанок – своєрідне наслідування технік виготовлення декоративних тканин з мереживом, вишивкою тощо. На Подніпров'ї це була паперова ажурна лиштва, яку розміщували на поличках, над невеличкими віконцями хат. На Поділлі та Прикарпатті аналогічні паперові прикраси називали фіранковими або фіранками.

Дослідники народного мистецтва Є. Берченко, М. Шепотьєв та інші вивчали декор сільських хат у різних регіонах України. У тих випадках, коли розписи органічно співіснували з паперовим декором, автори досліджень не могли обминути витинанок, їх спільна роль у системі хатнього декору. У 20-30-х рр. на Подніпров'ї і Поділлі у розписах і витинанках застосовувалася характерна композиція декорування стін «під шпалери».

Новий етап еволюції настінних паперових прикрас припадає на 50-60-ті роки. Піднесення матеріального й культурного життя селян закономірно вплинуло на естетичні критерії формування житла. На зміну традиційним народним меблям (лави, скрині та інше) прийшли фабричні. Мальований і паперовий декор поступився місцем декоративним тканинам, вишивкам, картинам тощо. Проте ні настінне малювання, ні паперові витинанки не зникли як вид народної творчості.

Українські народні витинанки – яскравий, своєрідний вид народної декоративної творчості, що має глибокі та багаті традиції. Їм притаманні силуетне узагальнене зображення, чіткий візерунок, дзеркальна симетрія, лаконізм форми, обмеженість деталей, спокійний, руховий ритм, логічна відповідальність між формою, матеріалом і технікою виготовлення.

Багатобарвність польської витинанки вказує на її декоративний характер. Очевидно, декоративність була пов'язана з обрядовістю. Особливо два щорічні свята: Різдво Христове й Великдень сприяли оздобленню хат, також деяких обрядових реквізитів (наприклад різдвяних зірок, вертепів). Також цьому сприяли сімейні свята, особливо весілля. Перед кожним святом хати оновлювалися, оздоблювалися стіни, двері, вікна, знаряддя праці і меблі, а також ікони.

Типовим видом витинанок найдавнішого походження, були круглі «зірки», які називалися просто кільця, квадрати і ромби, що відрізнялися простим візерунком, грубою лінією, що означають первісні форми. На території Центральної Польщі витинанки мали звичайно грубі контури з невеликою кількістю орнаментальних мотивів, що в основному опиралися на геометричні мотиви, але часто з використанням силуетів птахів, серед яких найчастіше з'являються когути.

До паперових форм курпівських витинанок (вже з початку 20 ст.) зараховують когути, пави, індички. Вдосконалювали їх рисунок і колористику, збагачували також іншими видами птахів одуди, голуби, дятли і т. п. Переливаються вони різнокольоровими крилами і хвостами. Їх часто витинали парами на гілках в дзеркальній симетрії. В 60-80-рр.

з'явилися букети квітів у вазах і вазонах, деревцях з вертикальною симетрією з наклеєними багатоколірними галузками і квітами.

«Кодри» це найбільш характерні ловицькі витинанки. Вони виконувалися з прямокутних аркушів паперу, шириною до 20 см, а довжиною до 1 м.

Також типовими ловицькими витинанками є ажурні кільця і квадрати. Вони переливаються різнокольоровими квітками, птахами, звірами. Ловицькі багатоколірні витинанки використовували в різдвяних і великодніх оздобах.

Характерною польською витинанкою є витинанка, виконана з облатка, що виконувалася на різдвяні свята. Традиція їх виконання виникла з кінця 18 ст. і була пов'язана не тільки з народною культурою, а й з шляхетною, загально польською. Їх виконували з білих і кольорових облатків в формі зірок. Також виконувалися круглі витинанки і «світи», тобто кулясті витинанки. Облаткові витинанки підвищували на сволоках чи стінах. Ними також оздоблювали образи святих.

Витинанки як досконалі малюнки, картини, графічні знаки з успіхом знайшли застосування в промисловому виробництві, а ще більше в ілюструванні друкованих видань книг, часописів, етикеток, марок.

Дудчак Ірина Володимирівна
(Житомирський навчально-виховний
комплекс № 65 «Родина»)

СПОСТЕРЕЖЕННЯ В ГРУПІ ПРОДОВЖЕНОГО ДНЯ

Природа є джерелом перших конкретних знань і тих радісних переживань, які запам'ятовуються на все життя. Діти завжди і всюди у тій чи іншій формі спілкуються з природою. Дерева, квіти, метелики, жуки, птахи, звірі, хмаринки, струмочки, сніг – все це привертає увагу дітей, дає поштовх для розвитку. Протягом усього життя зберігає людина згадку про річку, в якій вона купалася в дитинстві, про галявинку, на якій збирала квіти.

Кольори і запахи квітів, спів птахів, плескіт води, шелестіння сухого листя під ногами – усе це дає можливість дітям відчувати природу і служить багатим матеріалом для розвитку у них естетичного почуття, сенсорного виховання тощо.

Екскурсія – це заняття, під час якого діти активно сприймають натуральні об'єкти дійсності – предмети, явища в їхньому природному середовищі, в звичайних режимах функціонування. Основний метод пізнання – цілеспрямоване спостереження під опосередкованим керівництвом вихователя живої реальності, аналіз її сутності, яке доповнюють записи вражень, зарисовки, складання схем процесів. Все

це потім систематизується, узагальнюється й колективно глибоко і всебічно обговорюється на інших заняттях.

За зв'язком з навчальними програмами розрізняють екскурсії програмні й непрограмні. За змістом навчальні екскурсії діляться на природничо-географічні; гуманітарні; виробничі. За обсягом навчальні екскурсії можна поділити на однотемні, багатотемні, комплексні, інтегральні, тематичні. За методом проведення розрізняють дослідницькі, ілюстративні й комбіновані екскурсії. За часом проведення відносно тем, які вивчаються на уроках, екскурсії діляться на вступні, супровідні й заключні.

Серед природничо-географічних екскурсій вихователі ГПД виділяють як правило ті, що пов'язані із сезонними змінами в природі та працею людей: осінні, зимові, весняні. Для зручності практичного застосування екскурсій їх ділять одночасно за кількома ознаками.

Враховуючи фізичні можливості школярів, для екскурсій треба використовувати найближчі місця (бульвари, сади, парки, стави тощо). Виходячи з програми, вихователь вирішує, що можна показати дітям, що треба взяти з собою для збирання об'єктів, як організувати спостереження (запитання, завдання для дітей), які провести ігри, де влаштувати відпочинок. Рух і радісні переживання, які пов'язані з перебуванням на свіжому повітрі у лісі чи в парку серед запашних квітів, сприятливо діють і на фізичний розвиток дітей.

Після прибуття на місце, дітям можна дозволити побігати, посидіти. Дуже важливо, щоб вони відчували природу. Для цього треба зосереджувати їхню увагу на осінніх барвах лісу, його вбранні тощо. Проте не можна допускати перевантаження дітей враженнями. Центральним моментом будь-якої екскурсії є планове спостереження, яке проводиться з усіма дітьми.

Спостереження дітей молодшого шкільного віку за природою є засобом створення у їхній свідомості реалістичних знань про навколишній світ, необхідних для формування матеріалістичного розуміння його. Це цілеспрямоване сприйняття, складний пізнавальний процес, у якому виявляється єдність чуттєвого і раціонального. На основі спільної діяльності аналізаторів, завдяки слову вихователя у дітей утворюються конкретні знання, розвивається мислення, мова, виховується інтерес і любов до природи, відчуття красивого. Природа є одним з основних засобів естетичного і фізичного виховання дітей.

Формування в дитини знань про живу і неживу природу, про зв'язки між об'єктами і явищами природи повинно бути тісно пов'язане з розвитком їхніх пізнавальних здібностей: сенсорного апарата, логічного мислення, уваги, мови, спостережливості, допитливості.

Процес ознайомлення дітей з різноманітністю форм, барв, звуків у природі спрямований на удосконалення аналізаторів, набуття дітьми чуттєвого досвіду, що є основою для подальших узагальнень,

формування елементарних природознавчих понять, розвитку у них умінь спостерігати.

Інтерес до природи теж необхідно виховувати, показуючи дітям, що і як треба спостерігати у тварин і рослин, звертаючи увагу на їх зовнішній вигляд, рух, звички. Разом із спостережливістю розвивається у дітей допитливість, в основі якої лежить орієнтовний і дослідницький рефлекс, який проявляється у нескінченних запитаннях дорослим: що це? Як? Чому?

Задовольняючи допитливість дітей, треба там, де це можливо, залучати їх самих до розв'язання різних питань, що робить інтерес до природи стійкішим.

Для ознайомлення дітей з природою вихователю потрібен величезний запас знань з різних галузей науки. Він повинен насамперед сам розуміти закономірності розвитку природи, уміти правильно пояснити дітям зв'язки між предметами і явищами, що відбуваються у природі.

Застосовуючи той чи інший метод, вихователь використовує багато різних прийомів. Іноколи виникає необхідність доповнити спостереження дітей розповіддю. При проведенні бесід у поєднанні з спостереженням вихователь «наближує» об'єкт до дітей, порівнює його з уже відомим, вводить елементи гри, вживає прислів'я, приказки тощо. Під час бесіди вихователь керує мисленням дитини за допомогою запитань, які повинні стимулювати дітей на зіставлення фактів, уловлювання деяких причинних зв'язків.

Залежно від об'єкту і віку дітей спостереження можуть бути *епізодичними*, тривалістю у кілька хвилин і *тривалими*, такими, що проводяться протягом багатьох днів, а іноколи й тижнів.

Для того, щоб спостереження сприяли формуванню правильних уявлень і розвитку дітей, вихователь повинен керувати ними. Він пояснює дітям мету спостережень, ставить запитання, які скеровують їхню увагу на характерні особливості об'єкта чи явища.

У ході спостережень необхідно включати різні аналізатори дітей. Вихователь повинен добиватися того, щоб діти роздивлялися об'єкти, слухали звуки, гладили чи торкалися і правильно називали те, що вони сприймають. Робота аналізаторів активізується, якщо у ході спостережень вихователь використовує ігрові і практичні дії дітей з природними об'єктами.

Поєднання спостережень з художнім словом сприяє утворенню особливо яскравих, стійких образів і разом з тим збагачує словник дітей. Тому під час спостережень добре використовувати вірші, пісні, загадки, приказки.

З досвіду відомо, що добре поставлене керівництво спостереженнями переростає у такий процес, коли діти бажають самостійно спостерігати.

Милування природою – це не просто спостереження за її об'єктами та явищами або фіксація змін у навколишньому середовищі і тлумачення їх з погляду причинно-наслідкових зв'язків. Милуватися красою – означає зробити її предметом особливої, захопленої уваги, духовно з'єднатися з нею.

Уроки милування допомагають вихователю групи продовженого дня, по-перше, урізноманітнити форми прогулянок, по-друге, забезпечити належний рівень емоційно-духовного розвитку вихованців.

За технологією проведення вони звичайно відрізняються від звичайних шкільних уроків або навчальних екскурсій і потребують високої педагогічної культури вихователя.

В системі щоденних прогулянок їх бажано проводити не частіше, ніж раз на місяць. Визначаючи їхню тривалість, варто враховувати вікові можливості дитячого сприймання – 15-20 хвилин для 1-2 класів; 25-30 хвилин для 3-4 класів.

Слід непомітно пов'язати уроки милування із своєрідним станом природи, як-от: листопад, перший сніг, ожеледиця, відлига, іній, льодохід, перші струмочки, повінь, веселка, мжичка тощо.

Вихователь має насамперед осмислити естетичну своєрідність природного явища, яке споглядатиме з дітьми, заздалегідь знайти відповіді на такі запитання: що зумовлює естетичну виразність і своєрідність конкретної пори року? Який комплекс чуттєвих ознак можна вважати «естетичним змістом», скажімо, осені чи весни?

Завжди можна виокремити певну естетичну домінанту – переважання конкретних чуттєвих ознак (світло, колір, форма, симетрія, пропорція, ритм, звук, запах тощо), які надають особливої виразності тому чи іншому стану природи. Для осіннього пейзажу це – розмаїття кольорів. Узимку панує форма. Весні притаманні особливий динамізм і багатство звуків. Отже, уроки милування мають відповідати певним вимогам:

- Постійне звертання вихователя не стільки до інтелектуальної, скільки до емоційно-чуттєвої сфери.

- Активізація чуттєвих аналізаторів школярів, забезпечення належної гостроти колірного зору, слуху, тонкої диференціації запахів, тактильних і смакових відчуттів.

- Піднесення дитячого сприймання на належний емоційно-образний рівень вдалим добором та доречним застосуванням художніх активізаторів – пейзажної лірики, загадок, казок, пісень.

- Застосування час від часу активних форм емоційно-естетичного пізнання навколишнього світу (ігри, змагання, конкурси, трудові справи), цікавих завдань оцінного та творчого характеру (музичні та пластичні імпровізації, словотворчість, робота з природним матеріалом).

Закріпленню того, що діти спостерігають, сприяють малюнки і ліплення об'єктів, розповіді про побачене, ігри тощо. Малювання і

ліплення квітів, листя, плодів, тварин, що бачили діти, закріплюють у дитячій пам'яті їхні форми, тому проводити це треба після того, як діти набудуть деяких конкретних уявлень про них. Своєрідною фіксацією спостережень дітей за рослинами може бути виготовлення гербарію.

Розповідь про побачене має величезне значення для розвитку мови і закріплення уявлень. Коли вихователь дає завдання для спостереження, він повинен попередити дітей про те, що їм доведеться розповідати про все нове, що вони засвоїли, що їм незрозуміло, що потрібно ще пояснити.

На прогулянках широко практикуються ігри з природним матеріалом, в результаті чого діти ознайомлюються з їх якістю, властивостями. У сюжетно-рольових іграх вони часто відтворюють те, що вони сприйняли під час прогулянок, екскурсій.

Крім практичної цінності рослин і тварин для людини (деревина, молоко, шерсть тощо) слід розкривати й інші сторони: моральну, пізнавальну, гігієнічну, естетичну, екологічну, що сприяє подоланню однобічного, споживацького ставлення людини до природи.

У початкових класах розглядаються зв'язки між різноманітними компонентами живої природи, взаємозв'язки між неживою і живою природою, розкриття та вивчення яких є головним завданням екологічної культури молодших школярів, відповідального ставлення до природи.

В основу формування уявлень про взаємозв'язки покладено ланцюги живлення, що дає змогу дітям дійти певних висновків і викликає у них великий інтерес.

Природа – це Батьківщина, це наш дім. І діти навчаються жити в цьому домі так, щоб у ньому завжди вистачало місця всім: і пташці в небі, і звірям у лісі, і черв'ячку у землі, травинці і квіточці, високому дереву і маленькій стеблинці і, звичайно ж, людині. І щоб у цьому домі панували мир та злагода, любов і добро.

Перед ними відкривається краса навколишнього світу, в якій вони вчаться бачити духовне благородство, сердечність, і на основі цього утверджувати прекрасне в собі.

Розвивається дитяча спостережливість, яка тісно пов'язана з багатьма якостями особистості. Вона поєднує у собі допитливість, цікавість, увагу, вміння бачити взаємозв'язки і в той же час народжує ці якості в людині, робить їх більш досконалими. Навколишній світ діти сприймають життєрадісно, емоційно, що сприяє народженню таких моральних якостей як чуйність, милосердя, доброта і справедливість.

«Дивитися і бачити! Слухати і чути!» - такий девіз кожної прогулянки.

Список використаної літератури

1.Байбара Т.М. Методика навчання природознавства в початкових класах: Навчальний посібник. - К.: Веселка, 1998.

2. Гетьман В.Ф. Екскурсії з природознавства у 2-3 класах. – К., 1983.
3. Кисельов Ф.С. Методика викладання природознавства в початкових класах. – К.: Вища школа, 1975.
4. Нарочна Л.К. та ін. Методика викладання природознавства. – К.: Вища школа, 1990.
5. Неллі Лисенко. Практична екологія для дітей. – І-Ф., 1990.
6. Низова А.М. великий учитель – природа. – М., 1981.
7. Програма для середньої загальноосвітньої школи. 1-4 класи. – К.: Початкова школа. 2006.
8. Слива Л.І., Романцова Н.І. Природознай. – Х., 2002.
9. Хитяєва Л.П. Довідник з природознавства. – Х., 1999.
10. Яришева . Методика ознайомлення дітей з природою. – К., 1993.
11. Початкова школа. № 3. 1997.
12. Початкова школа. № 11. 1998.

Залібовська – Ільніцька Зоя Володимирівна
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

НАУКОВІ ПІДХОДИ ЩОДО ВИДІЛЕННЯ ЕТАПІВ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТВОРЧОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

Загальновідомо, що найпершим і найважливішим завданням вищої школи є професійна підготовка майбутнього фахівця.

Професійна майстерність спеціаліста спирається, з одного боку, на глибокі професійні знання та різнобічні професійні уміння, а також на уміння спілкуватись індивідуально або в колективі з представниками-виконавцями різних соціальних ролей (статусних, позиційних, ситуативних), а з другого – на педагогічну творчість.

Педагогічна творчість – особистісна якість педагога, яка є невичерпним джерелом його ініціативи, активності, інновацій, постійного натхнення для вдосконалення всього педагогічного процесу[2].

Професор С. О. Сисоєва зазначає, що педагогічна творчість вчителя – це особистісно орієнтована розвиткова взаємодія суб'єктів навчально-виховного процесу (вчителя й учня), зумовлена специфікою психолого-педагогічних взаємовідносин між ними, спрямована на формування творчої особистості учня і підвищення рівня творчої педагогічної діяльності вчителя [6].

У психолого-педагогічній літературі не існує єдиного підходу щодо виділення етапів творчої діяльності вчителя. Так, у процесі здійснення конкретизації структури творчого навчально-виховного процесу В.А. Кан-Калик та М.Д. Нікандров вводять таку послідовність етапів творчості педагога: виникнення педагогічного задуму, спрямованого на розв'язання психолого-педагогічної задачі; розробка задуму; втілення педагогічного задуму в діяльність, в процес спілкування з людьми; аналіз і оцінка результатів творчості [3].

М.М. Поташник визначає три етапи творчої діяльності вчителя щодо його підготовки до уроку чи позаурочного заходу: знаходження оптимального варіанту уроку чи позанавчального заходу за допомогою даних методичних рекомендацій, або тих, які вчитель уже одержував. При цьому вчитель здійснює операцію вибору, яка є творчою; конструювання оптимального варіанту уроку чи позаурочного заходу на рівні раціоналізації існуючих варіантів; конструювання оптимального варіанту уроку, заснованого на принципово новому, новаторському вирішенні навчально-виховних завдань [5].

С.О.Сисоєва виділяє такі етапи педагогічної творчості: педагогічний задум; актуалізація і відбір професійних знань, умінь, здобутків власного педагогічного досвіду щодо реалізації задуму; інформаційний пошук; проектування навчально-виховної взаємодії з учнями; визрівання остаточного розв'язку; реалізація педагогічного задуму; аналіз і внесення коректив у подальші впровадження педагогічного задуму [6].

На підставі аналізу психолого-педагогічної літератури було виявлено, що під час виділенні рівнів педагогічної творчості дослідницькі підходи можна поділити на дві групи: перша визначає рівні творчої професійної діяльності досвідчених педагогів (Ю.К. Бабанський, В.І. Загвязинський), а друга – рівні прояву педагогічної творчості всіх вчителів, які прагнуть до творчості (В.А. Кан-Калик, Н.В. Кузьміна, С.О. Сисоєва, І.П. Радченко) [4].

Ю.К. Бабанський виділяє три рівні прояву педагогічної творчості вчителя: професійна майстерність; новаторський і дослідницький рівні. Автор зазначає, що у творчо працюючих вчителів всі три рівні взаємопов'язані і фактично поєднані, але домінування того чи іншого аспекту зумовлює рівень прояву педагогічної творчості. Так, учитель-майстер характеризується вільним володінням професійної технології, творчим підходом до справи і досягає високих результатів у навчанні та вихованні. Вчитель-новатор має якості майстра, але, крім того, вносить у роботу нові форми, методи і засоби, що підвищують ефективність навчально-виховного процесу. Такому вчителю властиві оригінальність стилю діяльності, раціоналізаторство, прогресивні новації. Вчителів – дослідників характеризують не лише майстерність і новаторський підхід до справи, але й цілеспрямована науково-дослідницька діяльність, створення нових систем побудови навчально-виховного процесу [1].

В.І. Загвязинським створена трирівнева характеристика творчої особистості вчителя. Її вищий рівень – це педагогічні відкриття (наприклад, творчий досвід А.С. Макаренка, В.О. Сухомлинського); середній – педагогічні винаходи, які робляться педагогами-новаторами (С.Н.Лисенкова, І.П.Волков, В.Ф. Шаталов та інші); низький рівень – це педагогічні вдосконалення, які здійснюють педагоги-практики у масовому досвіді [2].

С.О. Сисоева вводить чотири рівні творчої педагогічної діяльності вчителя: 1) репродуктивний рівень характеризується тим, що вчитель, працюючи на основі вироблених до нього методик, рекомендацій, досвіду вибирає ті, які найбільше відповідають конкретним умовам його праці та індивідуально – психологічним особливостям учнів; 2) раціоналізаторський рівень характеризується тим, що вчитель на основі аналізу свого досвіду, конкретних умов своєї педагогічної діяльності вносить корективи у свою роботу, вдосконалює, модернізує деякі елементи існуючих рекомендацій, методик, досвіду відповідно до нових завдань, які виникають у конкретних умовах; 3) конструкторський рівень характеризує діяльність вчителя тоді, коли на основі власного досвіду, самоаналізу власної діяльності й знань психолого-педагогічних особливостей кожного учня та учнівського колективу в цілому, вчитель, використовуючи існуючі методики, рекомендації, передовий досвід, конструє власні варіанти вирішення педагогічних проблем, прагнучи до найбільш оптимального їх розв'язання; 4) новаторський рівень характеризується тим, що вчитель підходить до вирішення педагогічних проблем на принципово нових засадах, які відрізняються новизною, оригінальністю та високою результативністю [6].

Аналіз психолого-педагогічної літератури з даної проблеми довів, що існують різні класифікації рівнів прояву творчої професійної діяльності та готовності вчителя до педагогічної творчості. Отже, цей аналіз дає можливість викладачам ВНЗ закладу здійснити різноманітні підходи для діагностики етапів та рівнів творчої педагогічної діяльності майбутніх учителів. Адже відомо, якщо творчій особистості вчителя, розвитку його творчих здібностей приділяється належна увага в навчальному закладі, створюються відповідні умови для саморозвитку в творчому плані, для вияву своїх творчих здібностей, підтримуються творчі спроби вчителя, то такий підхід відкриває можливість перед вчителем проявити себе в повній мірі.

Список використаної літератури

1. Бабанский Ю.К. Избранные педагогические труды. / Ю.К. Бабанский – М. : Педагогика, 1989. – С. 367-378.
2. Загвязинский В.И. Педагогическое творчество учителя. / В.И. Загвязинский – М. : Педагогика, 1987. – 159 с.
3. Кан-Калик В.А. Педагогическое творчество. / В.А. Кан-Калик, Н.Д. Никандоров – М. : Педагогика, 1990. – 144 с.
4. Пехота О.М. Освітні технології: Навч.-метод. посіб. / О.М. Пехота, А.З.Кіктенко, О.М. Лабарська та ін.; за ред. О.М. Пехоти – К. : Видавництво А.С.К. 2003.–255 с.
5. Поташник М.М. Педагогическое творчество: проблемы развития и опыт: Пособие для учителя. – К. : Рад.шк., 1988. – 187 с.
6. Сисоева С.О. Основы педагогической творчости учителя: Навчальний посібник. / С.О. Сисоева – К. : ІСДОУ, 1994 – 112 с.

Защитнікова Світлана Володимирівна
(СЗОШ №12 м. Житомира)

З ДОСВІДУ РОБОТИ «СТВОРЕННЯ «КНИЖКИ-МАЛИШКИ»

Ще видатний педагог В.О. Сухомлинський вважав, що саме початкова школа повинна дати дітям радість успіху в навчанні, зацікавити всіх учнів. Саме використання проектних робіт на всіх уроках в початкових класах дає можливість виконання нестандартних завдань і спрямовує увагу педагога на розвиток творчої особистості. Щоб зацікавити дитину і викликати бажання удосконалити навички читання, доцільно використовувати у своїй практиці найрізноманітніші засоби: організація книжкових виставок; постійно діючий "Куточок читання", де кожної перерви завжди пожвавлення: діти вільно беруть книжки, читають їх і діляться враженнями про прочитане; це і проведення уроків, спрямованих на формування навичок швидкого читання і культури читання. Велика увага приділяється обліку прочитаних книг, які учні ведуть у щоденниках читача. Першокласники записують назву книги, автора і виконують малюнки, а учні другого класу стисло фіксують зміст твору, дають оцінку ілюстраціям, виписують крилаті вислови, які зачитують під час уроків рідної мови чи позакласного читання. У кінці уроку підбивається підсумок, з'ясовується, чи зрозуміли діти матеріал, про що дізналися, що найбільше сподобалося, що необхідно уточнити, дається інструктаж з виконання домашнього завдання. Учні пропонуються диференційовані як за часом, так і за формою домашні завдання: вибрати і підготувати частину із прочитаного в класі оповідання чи казки, пояснити свій вибір; намалювати словесні картинки до певних частин твору; підготуватися до творчого переказу від першої особи; підібрати прислів'я чи приказки до всього оповідання чи дійової особи; провести літературні чи життєві аналогії; пригадати, яких героїв нагадує дійова особа; підготувати усну розповідь про головний персонаж; подумати, які запитання можна поставити на наступному уроці своїм товаришам; обмірковувати питання про найголовніше у творі і багато іншого.

Систематичне голосне читання - важливий засіб формування читацьких навичок школярів у молодшому шкільному віці. Воно розвиває вміння прислухатися до тексту і запам'ятовувати його, осмислюючи зміст прочитаного, образно уявляючи описувані картини, збагачує мислення і мову дітей, підвищує техніку читання.

Розвиток комунікативних умінь на основі читання і засобами читання: інтенсивне формування навичок декламації, привселюдних читань, умінь виразно читати з листа і правильно інтонувати усі види

складних і простих речень, перехід до свідомої роботи над удосконаленням навички читання.

Сучасна школа спонукає вчителя початкових класів до постійних пошуків нових методів та форм роботи для навчання та виховання молодшого школяра. Для гармонійного виховання дітей, розвитку у них комунікативних вмінь значне місце відводиться художнім творам, усній народній творчості.

Приваблюючи дітей до народної творчості, ми прагнемо виховувати в них любов до художнього слова, до історичних цінностей нашого народу, любові до прекрасного, розвивати усне мовлення, збагачувати словниковий запас маленьких школярів. Важливу роль в цьому процесі відіграють уроки рідної мови, читання. В роботі по формуванню необхідних рухів органів артикуляції, в фонетичній роботі над звуком пропонуються скороговки та чистомовки.

Наприклад: І-І-І – настали холоди

О-О-О – куди пішло тепло?

І - І - І – летять листя осені.

А-А-А - скоро вже зима .

Лиска лащить лисеня, а лосиха лосеня.

Знання прислів'їв та приказок, потішок розвиває нестереотипну мислительну діяльність, збагачують словниковий запас учнів, роблять їх більш уважнішими до слова, розвивають пам'ять. Збирання, записування та складання своїх приказок та прислів'їв збагачує внутрішній світ дитини, робить їх більш чуйними до людей, до однолітків, розвиває пам'ять. Прислів'я та приказки, які учні знаходять у тексті, чують вдома, серед оточуючих людей – це своєрідний моральний кодекс поведінки.

Наприклад: «Вік живи – вік учись», «Не красне життя днями, а красне ділами».

Працюючи на уроці читання з фольклором, звертається увага дітей на те, що знати народну творчість необхідно. Вчу їх доречно вживати фольклор у мовленні для точного вираження думки. Практична робота з прислів'ями та приказками, скороговками та чистомовками проводиться на всіх уроках.

Для розвитку мовленнєвої діяльності дітей, розвитку здібностей до поетичної видумки, велике значення приділяється загадці.

Наприклад: «Без чого людині неможна жити?» (без імені)

«Що на світі м'якіше всього?» (долоня)

В період навчання грамоти пропонуються дітям загадки - добавлялки.

Наприклад: « Ні сани, ні віз, а їде без ...» (коліс)

*«Ранком дід спитав в онуки,
Ти чому не миєш ...» (руки)*

«Якщо в слові качка замінити к на д, то ми зможемо поїхати туди на вихідні» (дача).

Заучування напам'ять загадок сприяє розвитку пам'яті та орфографічної зірності.

Діти збирають прислів'я та приказки, шукають їх в книжках, складають власні загадки та казки, записують потішки та народні пісні. Підсумок роботи – це авторська, самостійно складена та оформлена «Книжка-малишка». Народна мудрість казок та прислів'їв, привабливість загадок, зачаровування героями казок, веселий гумор великої кількості творів усної народної творчості народу – все це допомагає знайти шлях до серця та розуму маленького школяра. Важливим є той факт, що формування пошукової діяльності учнів на основі творчої співпраці з вчителем, засобом вивчення фольклору, виконується творча робота – складається перша авторська книга школяра.

Діти створюють книжку взявши за приклад фольклор. Кожна дитина вкладає в книжку своє індивідуальне сприймання.

Так, на уроках з читання, розвиваючи творчу особливість учням пропонується проектна робота: створення «Книжки-малишки». Визначається тема для узагальнення вивченого, наприклад: «Пори року» («Весна», «Літо», «Осінь», «Зима»), «На гостинах у казки»...

Підготовку до виконання творчої роботи починають діти з 1 класу за алгоритмом:

1 клас – «зернятко» - введення та ознайомлення з творчою роботою;

2 клас – «паросток» - початок творчої роботи, удосконалення набутих знань, умінь, навичок за даною темою;

3 клас – «квіточка» - розвиток творчої діяльності;

4 клас – «ягідка» - майстерність.

У 2 класі «книжка-малишка» створюється за участю батьків.

Етапи виконання роботи:

I етап – підготовчий:

- добірка образних художніх висловів з прочитаних творів;
- добірка прислів'я, приказки, загадки з даної тематики;
- обов'язково готується авторська робота з одного із жанрів (казка, твір, вірш, тощо);
- складання сенкену, кросворду, скоромовки, чистомовки.

II етап – основний: етап виконання творчо-проектної роботи.

- Обирається форма, якою має бути «Книжка-малишка».
(наприклад, тема «Зима»- ялинка, новорічна іграшка, сніговик,...)
- Оформлюється обкладинка книжки (автор, назва книжки), зміст.
- Зібраний матеріал розміщується на сторінках книжки:
 - мій твір,
 - вірші та уривки з оповідань по даній темі,
 - приказки та прислів'я,
 - мої цікавинки.

У 3-4 класах проектна робота ускладнюється:

- зібраний матеріал розміщується за розділами: «Моя творчість», «Усна народна творчість», «Культура рідного краю»;
- зміст книжки доповнюється короткими відомостями про багатство нашого краю, про відомих людей нашої місцевості;
- ведеться облік сторінок.

Робота виконується самостійно, без допомоги батьків.

III етап – кінцевий: підведення підсумків дослідницької та пошукової роботи.

Виконані «книжечки» презентуються автором у класі на уроках позакласного читання. Кожна сторінка має своє напівнаправлення, тому учень повинен довести, чому саме цей матеріал його зацікавив.

Сучасне суспільство змінюється досить швидко, важко прогнозувати навіть найближче майбутнє. Неможливо передбачити, які знання можуть знадобитись дитині в її позашкільному житті, а які - ні. Тому позачерговим стає завдання не накопичення дитиною інформації, а розвиток мислення, вміння аналізувати ситуацію, планувати свої дії на кілька кроків вперед, адекватно оцінювати результати, самостійно добувати і переробляти інформацію. Наше завдання розвивати творчу, обдаровану дитину – громадянина нашого сучасного суспільства.

**Зозуля Наталія Іванівна,
Гужанова Тетяна Сергіївна**

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ДОЗВІЛЛЯ ЯК ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ШКОЛЯРІВ У ПОЗАУРОЧНИЙ ЧАС

Проблема формування культури поведінки в дозвіллевій діяльності дітей хвилює нині вчених і практиків різних галузей знань. Філософи і психологи, педагоги і фізіологи, культурно – освітні працівники досліджують сутність та особливості цілеспрямованої організації дозвілля молодших школярів [3, с.18].

Оцінюючи стан морального виховання в Україні, слід зазначити, що до цього процесу причетні різні соціальні інститути суспільства – сім'я, школа, позашкільні заклади.

В статті поставлено за мету проаналізувати умови дозвіллевої діяльності молодших школярів в позаурочний час.

Провідна роль у формуванні особистості належить діяльності. Залежно від того, що людина робить (тобто якого змісту її діяльність), як робить (способи діяльності), від організації й умов цієї діяльності, а також від ставлення людини до такої діяльності, формуються відповідні нахили, здібності та якості характеру, закріплюються певні знання. У

процесі діяльності, здійснюваної спільно з іншими людьми, людина пізнає саму себе.

Діяльність – одна з умов створення, розвитку і становлення колективу, формування особистості; тільки в колективній різноплановій діяльності можлива органічна єдність особистого і суспільного, тільки в процесі суспільно корисної діяльності в шкільному колективі виховуються сумлінне ставлення до праці, почуття відповідальності за доручену справу, вміння враховувати спільні інтереси, трудова активність, бажання допомагати товаришам, вміння підкоритися або керувати. Все це зумовлює діяльнісну спрямованість процесу формування особистості як основного чинника розвитку її якостей і різнобічних здібностей.

Діяльність школярів сприяє вихованню в них творчої активності, впливає на всі підсистеми виховання: комплекс виховних цілей, внутрішньокolleктивні відносини, що складаються між учасниками цієї діяльності, форми й методи виховання.

Виховний вплив будь – якої діяльності безпосередньо залежить від її організації, продуманості, від того, чи враховуються вікові особливості дітей, чи відбувається чергування і дозування видів діяльності, різноплановість якої має надзвичайно важливе значення у формуванні всебічно розвиненої особистості школяра [2, с. 135].

Питання організації дозвілля дітей в позаурочний час хвилює багатьох учених, проблему виховного процесу в сучасній школі досліджують у різних аспектах Гончаренко С.У., Демиденко В.К., Чорна К.І. , Бех І.Д., Білоусова В.О., Кобзар В.С.. Вільний час є важливим чинником виховання особистості, її духовного ставлення і збагачення, зокрема на кращих зразках світової культури, народній художній спадщині, традиціях, звичаях та обрядах українського й інших народів, що живуть на теренах України [1, с. 104].

Велике значення для молодших школярів має дозвілля, воно є духовним розвитком учнів, дає їм широку можливість для вибору суспільно значущих ролей, забезпечує умови діяльності з раціонального використання безмежних дитячих можливостей.

Моральні якості особистості формуються за умов тренування їх у процесі діяльності. Дозвілля стає сферою всебічного і морального розвитку лише тоді, коли відзначається цілеспрямованістю, організованістю, правильним чергуванням різних видів діяльності, позитивним спілкуванням. Деякі дослідники вважають, що дозвілля – це сфера життєдіяльності, яка реалізує принцип гармонійної репродукції всіх здібностей людини.

Розглядаючи дозвілля як «сукупність занять у вільний, час за допомогою яких задовольняються безпосередні фізичні, психічні та духовні потреби, в основному відновлюю чого характеру», В.Піча підкреслює, що «на відміну від природної основи відновлення сил людини – це специфічний засіб регенерації цих сил» [4, с. 84].

В ході нашого дослідження було виявлено, що 80% молодших школярів ефективно проводять свій вільний час відвідуючи позашкільні заклади. Найбільша кількість дітей відвідує спортивні секції – 50%, гурток «Умілі ручки» обрали 13,6%, музичний напрям – 27%, близько 9% учнів обрали гурток іноземних мов.

Для учнів молодшого шкільного віку дозвілля є необхідною умовою опанування культурних цінностей, задоволення потреб, оволодіння навичками й уміннями дозвілєвої діяльності. Дуже важливо, щоб ця діяльність відповідала духовному розвитку учнів, їхнім розумовим потребам та інтересам.

За умови оптимальної організації, використання різноманітних форм і методів дозвілєва діяльність може виступати дійовим фактором формування культурної особистості школяра, спроможного сприймати та оцінювати естетичні явища в житті, природі, мистецтві, діяти за законами краси [3, с.19].

Відомо, що основи моральної свідомості засвоюється у молодшому шкільному віці, тому потрібно залучати дітей у діяльність культурно – дозвілєвих закладів для збагачення етичного знання.

Список використаної літератури

1. Казанжи І.В. Підготовка студентів факультетів початкових класів до позаурочної виховної роботи // Вісник ЖДУ ім. І. Франка. – Житомир, 2003. – Вип. 12. – С. 104 – 107.
2. Карпенчук С.Г. Теорія і методика виховання: Навч. посібник. – К.: Вища шк., 1997. – 304 с.: іл.
3. Кононенко Н. Особливості формування культури поведінки молодших школярів в умовах дозвільної діяльності // Рідна школа. – 2006. - № 10. – С. 18 – 19.
4. Піча В.М. Культура вільного часу: філософсько – соціологічний аналіз. – Львів: Світ, 1990. – 152 с.

Іваненко Людмила Дмитрівна

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ПОГЛЯДИ ВИДАТНИХ ПЕДАГОГІВ НА ВАЛЕОЛОГІЗАЦІЮ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

Найважливішою проблемою сьогодення й майбутнього є збереження духовного, психічного й фізичного здоров'я нації та окремої особистості. Практика доводить, що розв'язати цю проблему лише суто медичними засобами неможливо – потрібні засоби педагогічні. Основний тягар її розв'язання лягає на школу, адже саме тут формується світогляд

дитини, її моральні ідеали, тут вона визначає своє ставлення до життя і здоров'я.

Проблема формування здоров'я учнів через освіту, науково вивірене впровадження в українську школу здоров'язберігаючих освітніх технологій вимагає історико-педагогічного аналізу й творчого осмислення теорії та практики організації навчально-виховного процесу, спрямованого на збереження і зміцнення здоров'я дитини. Одним з найзначніших представників такого підходу до виховання учнів є український педагог-новатор В. О. Сухомлинський. Аналіз педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського дозволяє зробити висновок про те, що видатним педагогом висловлювалися важливі й цікаві ідеї щодо збереження й розвитку здоров'я учнів:

- про керівну роль „радості пізнання”, значення дитячої радості й творчості, без чого неможлива гармонія здорового тіла й здорового духа;

- про відповідність навчання віковим особливостям учнів, запобігання їх перевантаження;

- про правильне чергування видів діяльності, дотримання режиму праці й відпочинку, активізацію учнів через фізичну працю, рух, гру;

- про створення належних медико-гігієнічних умов навчальної діяльності учнів, відсутність яких призводить до хворобливих виявів [1, с. 9].

Невід'ємною складовою комплексної системи С. Русової є фізичний розвиток дітей дошкільного віку. Гарне фізичне виховання у дошкільному закладі сприятиме правильному розвитку дитини, зміцненню її здоров'я, створення умов для кращого розумового, морального, естетичного, трудового виховання. Основою фізичного виховання дітей дошкільного віку, на думку С. Русової, є рухливі ігри, особлива увага приділяється національним іграм. Організація фізичного виховання за С. Русовою передбачає: а) врахування особливостей дитячого організму; б) наявність відповідного приміщення; в) добре харчування; г) упорядкований і організований день; д) проведення різноманітних рухливих ігор; є) максимальне використання свіжого повітря під час ігор, праці, занять [2, с. 198].

Однією з головних проблем сучасного дошкільного виховання є проблема фізичного розвитку і фізичного виховання дітей. Тому думки, положення, висновки української просвітительки співзвучні концепції організації дошкільного виховання в нашій країні [2, с. 302].

Відомий педагог ХХ-го століття А. С. Макаренко розумів, що здоров'я дітей і підлітків залежить не тільки від лікарів та медичних працівників, а й від способу життя, харчування, соціально-психологічних умов в родині й суспільстві, епідеміологічної ситуації в регіоні. Він був прихильником гігієнічного виховання у навчально-виховному процесі, яке передбачає перш за все санітарно-гігієнічні навички й уміння, як невід'ємні вимоги, що забезпечують охорону здоров'я всього колективу [3, с. 164]. Педагог приділяв увагу профілактиці порушень опорно-рухового апарату,

загартовуванню організму, руховій активності, чергуванню розумової і фізичної праці, засобам профілактики стомлюваності і зниження працездатності, антиалкогольній та антинікотиновій пропаганді і статевого вихованню. Ці проблеми й зараз є вкрай актуальними і становлять основу здорового способу життя. Виховати вимогливе ставлення до себе, до свого здоров'я, сформувати потребу в здоровому способі життя є одним з головних завдань сучасного суспільства [4, с. 100].

Отже, згідно валеологічним думкам видатних педагогів, які перекликаються з проблемами з питань охорони здоров'я сьогодення, основними завданнями валеологічного навчання і виховання є:

- формування нового типу мислення – саногенного (того, що зцілює) і валеологічного (того, що творить здоров'я), формування відповідальності за своє здоров'я, усвідомлення цінності життя.

- формування культури здоров'я (валеокультури), навичок здорового способу життя;

- створення сприятливих умов для формування, збереження й зміцнення здоров'я дітей;

- здійснення валеологічного підходу до навчально-виховного процесу;

- вивчення й діагностика фізичного, психічного та соціального стану здоров'я дітей з наступною його корекцією на всіх етапах навчання;

- створення інформаційно-методичної бази школи.

Список використаної літератури

1. Горащук В. Погляди В. О. Сухомлинського на валеологізацію навчально-виховного процесу у школі / В. Горащук / Здоров'я та фізична культура. – 2008. – №2. – С. 9 – 12.
2. Кравець В. П. Історія української школи і педагогіки / В. П. Кравець. – Тернопіль, 1994. – 428 с.
3. Неженский Н. П. А. С. Макаренко і педагогіка школи / Н. П. Неженский. – К.: Радянська школа, 1976. – С. 164.
4. Ярмаченко Н. Д. Педагогическая деятельность и творческое наследие А.С. Макаренка / Н. Д. Ярмаченко. – К.: Радянська школа, 1989. – 191 с.

**Каленюк Інна Сергіївна,
Танська Валентина Володимирівна**
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР НА УРОКАХ ПРИРОДОЗНАВСТВА

Всі діти дуже різні, але вже з раннього дитинства допитливі й цікаві. Не секрет, що більшість дітей в захопленні від природи. Розгрібаючи

ручками пелюсткову одешинку квітки, вони натикаються на пухнастого джмеля, і ними опановують радість та здивування. Вони швидко стають чомучками і всі їх «чому» насамперед стосуються природи. Завдання кожного педагога полягає в тому, щоб, ознайомити дітей з явищами живої і неживої природи, сформувати в них вміння не тільки запитувати, а й самостійно знаходити відповіді, аналізувати отримані знання і вміння, порівнювати, синтезувати. Викликати у дітей інтерес до природи, ще більшу допитливість і цим самим виховувати свідоме ставлення до природного середовища допомагають уроки природознавства. Чим більше дитина знатиме про навколишній світ, тим краще розумітиме його, більше любитиме та оберігатиме. Діти початкової ланки освіти мають свої фізіологічно-психологічні особливості, люблять все нестандартне, нетрадиційне, цікаве, обрамлене художнім словом чи казкою. Деякі традиційні елементи уроків природознавства з усною перевіркою отриманих знань можна доповнити захоплюючою казкою про Природничу Цікавинку, Тест, Цифровий Диктант. Діти залюбки будуть виконувати цікаві завдання цих незвичайних героїв, матимуть змогу самостійно здійснити перевірку і оцінювання своїх знань. Саме тому вчителям приємно буде оцінювати роботу, в яку діти вкладатимуть не тільки необхідні для цього знання, уміння, навички, але й радість та задоволення від досягнення результату. А це означає, що педагоги повинні творчо підходити до викладання природничого матеріалу, вміти перетворити звичайний урок на дивовижну гру. Цей урок може бути й гарним додатком для організації елементів пошуку на уроках (робота за схемами-малюнками), роботи в групах і т. ін. При цьому слід зауважити, що проблема застосування гри на уроках не нова. Розробкою теорії дидактичних ігор, з'ясування ролі, структури та їх значення для виховання і навчання дітей займалися психологи Ж. Піаже, Л. Виготський, О. Леонтьєв, Д. Ельконін. Ще відомі дидакти попереджали проти одорослення навчальної та виховної роботи зі школярами, наполягали на організуючій ролі гри. А. Макаренко вважав дидактично-рольові ігри такими ж важливими для розвитку дитини, як для дорослого - справжню працю. Він розглядав гру в різних аспектах і, зокрема, у плані підготовки дитини до школи, до праці. Сухомлинський В. стверджував, що без гри нема і не може бути повноцінного розумового розвитку учнів. Це дозволяє стверджувати, що питання про використання ігор та цікавого матеріалу на уроках природознавства в початковій школі є не лише актуальним, але й таким, яке можна вдосконалювати і розвивати, адже все залежить від фантазії і уяви самого вчителя, від того, на скільки творчо він підійде до викладу природознавчого матеріалу, враховуючи інтелектуальні можливості учнів свого класу.

У процесі навчання з використанням ігрових методів і форм відображається хід педагогічної взаємодії (навчання), який характеризується постійною зміною діяльності учителя і діяльності учнів.

Він зумовлює зміну якостей особистості кожного школяра внаслідок власної навчально-пізнавальної діяльності, спрямованої на засвоєння певного обсягу матеріалу.

Під навчальною ігровою діяльністю будемо розуміти активну самостійну пізнавальну діяльність школярів, керовану учителем, яка розгортається на основі гри і веде до реалізації дидактичних завдань. У зв'язку з цим навчально-ігрову діяльність слід розглядати як складну цілісну систему, яка відображає впорядковану сукупність взаємозв'язаних і взаємозалежних компонентів. Дуже важливо, що в процесі навчальної гри спрямовуються зусилля учнів на досягнення мети, виховуються в них волеволі якості. При цьому формуються самостійність, наполегливість, витримка, воля до перемоги – все те, без чого не може бути успіху. Наявність усіх цих умов складає в наш час основу продуктивної праці в будь-якій сфері суспільства. Ігрові методи і форми навчання суттєво відрізняються від традиційних тим, що дають змогу учню безпосередньо стати учасником ситуації чи події, яка розглядається. У процесі гри він має можливість потрапити на деякий час у «реальні» життєві умови, «відчути» їх, осмислити і вже потім прийняти рішення, тобто, школяр є не спостерігачем, а реальною дійовою особою. Слід відзначити і те, що умовність ігрової діяльності, відсутність реального ризику невдачі (якщо навіть рішення і помилкове) дає змогу учню шукати, знайти і обґрунтувати правильне рішення. Саме в процесі ігрової діяльності з'являється здивування перед власним «відкриттям», задоволення своїми здобутками, радість самостійного руху вперед.

Розглядаючи навчально-ігрову діяльність як процес навчання, можна зробити висновок: навчально-ігрова діяльність – це динамічна багатокомпонентна цілісна система; провідним, системоутворюючим у діяльності є відношення педагогічного управління й учіння; ігрові методи і форми навчання зумовлюють активізацію пізнавальної діяльності; пізнавальна діяльність, що розгортається на основі гри, має свій предмет і спрямована на конкретні цілі та уявлення про результат; спосіб досягнення цілей і розвиток особистості школярів відбувається завдяки особистісно-мотиваційній діяльності; результат ігрового навчання досягається в процесі поетапного вирішення системи проблемних завдань; завдяки ігровій діяльності формуються комунікативні дії учнів між собою та вчителем, підвищується рівень естетико-етичної сторони навчання; зростає інтерес до вивчення предмета.

Кобєлкова Ірина Олегівна
(ЗОШ I-III ступенів №28 м. Житомира)

ВИКОРИСТАННЯ ВІРШОВАНИХ ТВОРІВ НА УРОКАХ РІДНОЇ МОВИ У 2-3 КЛАСАХ

Головне завдання вчителя-словесника— це виховати в дитини любов до рідної мови. Вчитель повинен зробити рідне слово основою духовного світу дитини. Адже рідна мова — одна-єдина на все життя, тому треба знати, берегти, збагачувати її. Оволодіння культурою слова є неодмінною передумовою успішного навчання і розумового розвитку дитини. Слово й думка нерозривно пов'язані.

Сьогодні в діяльності початкових класів утверджується ідея практичної спрямованості курсу української мови. А це вимагає активної мовленнєвої діяльності молодших школярів у навчальному процесі, оскільки виховання соціально активної, духовно багатой особистості неможливо здійснювати без опанування нею рідною мовою й мовленням в усіх її функціях.

Як зазначено в Державному стандарті початкової освіти, "мета і завдання цього навчального предмета (української мови) у початковій школі полягає не лише в опануванні грамоти (початкових умінь читати і писати), а й у мовленнєвому розвитку молодших школярів — умінь висловлюватися в усіх доступних для них формах, типах і стилях мовлення.

"Учитель покликаний використовувати всі можливості, щоб саме в роки дитинства донести до свідомості й серця найтонші відтінки барв, пахощі слова, щоб рідне слово стало духовним багатством дитини," — зазначав В.О.Сухомлинський. Найважливішим засобом впливу на дитину, облагороджування її почуттів, душі, думок, переживань є краса і велич, сила й виразність рідного слова. Тому вчителям особливу увагу слід приділяти розвитку усного і писемного мовлення

Красу слова особливо можна відчувати в поезії. Захоплюючись віршем чи піснею, діти чують музику слова, проймаються найтоншими емоційними відтінками рідної мови. Школяр дістає велику насолоду, повторюючи слова, що запали йому в душу.

Я пропоную звернутися до віршованих творів - перлин дитячої поезії, які відповідають віковим потребам молодших школярів, малюють у дитячій уяві реальні картини, ті, які дитина здатна сприйняти та усвідомити. Поезії допомагають створити емоційну атмосферу уроку, налаштувати дітей на творчу працю.

Кожен вірш має ряд завдань, що стосуються вивчення фонетики, лексикології, граматики, орфографії. Завдяки одному віршу можна повторити та закріпити весь матеріал, який раніше вивчали: звуко-буквений аналіз слів, лексичне значення слів (добір антонімів, синонімів,

багатозначність, вживання слів у прямому та переносному значеннях), частини мови, види речень і т. п. Поєднання цікавого мовного матеріалу та поставлених завдань дає гарні результати, адже вивчений і опрацьований матеріал на фоні позитивних емоцій запам'ятовується надовго.

У дитинстві кожна людина — поет. Але було б наївним думати, ніби поетичне натхнення приходить як чудесний дар. Душу пробуджує почуття прекрасного. Якщо це почуття не виховувати, учень залишиться байдужим до краси природи і слова. Поетична творчість — найвищий ступінь мовної культури, яка виражає сутність людської культури.

I. ВІРШІ ДЛЯ ЗАПАМ'ЯТОВУВАННЯ

Для розвитку пам'яті корисною є робота з віршами: заучування коротких цікавих віршів та самостійний запис віршів по пам'яті. Я в своїй практиці починаю роботу з одного речення, бажано римованого. Діти читають речення разом, потім самостійно декілька разів і перевіряють себе, промовляючи вірш із закритими очима. В цей час я витираю з дошки декілька слів з речення (вірша) і пропоную дітям записати його в зошит, заповнюючи пропуски. Попередньо доречно звернути увагу на слова, в яких діти можуть допустити помилки. Згодом кількість речень та пропусків збільшується. Важкі для написання та запам'ятовування слова залишаю на дошці, щоб не викликати у дітей відчуття розгубленості та невпевненості. У дітей другого класу словниковий запас невеликий, тому витирати повністю вірш із чотирьох рядків недоречно. Перевірити написане діти можуть один у одного, промовляючи вірш.

Сніговик

От так диво! Сніговик
Загубив десь черевик.
Тупця босою ногою –
Водить холод за собою.

М. Томенко

Весна

Все навколо зелениться:
І дерева, і травиця.
Вилізли комашки
І малі мурашки.

В. Паронова

Літо

На деревах вишеньки,
У траві сунички.
Сонечко із вишини
Нам цілує личка.

В. Паронова

Осінь

У садочку клени
Всі були зелені.
Подивіться, що це з ними?
Клени стали золотими.

В. Паронова

Останній листочок

Листя падає додолу,
Засипає гай і поле.
На вербі один листочок,
До зими – один деньочок.

А. Камінчук

Вітерець

Хто листочки обриває
І травички накриває?
Чи маленький горобець,
Чи холодний вітерець?

В. Паронова

II. РОБОТА НАД ВІРШЕМ 2 КЛАС

БІЛКА

Білка в лісі стриб та стриб
І знайшла великий гриб.
А додому принесла –

Гриб не влазить до дупла.
Довелося білочці
Гриб сушить на гілочці.
А. Качан

ЗАВДАННЯ:ЗВУКИ

1. **Чим відрізняються** слова гриб - грип, білочці – гілочці, білка – гілка?

2. **Поділіть слова для переносу:**

Стриб, білка, гілочці, гриб.

СЛОВА

3. **Добери слова – родичі:**

Гриб – грибок, грибочок, грибний.

Визнач спільну частину і накрив її дашком.

4. **Знайдіть у вірші слова-родичі, продовжте ряд:**

Білка – білочці,....(білченя, білячий (хвіст))

РЕЧЕННЯ

5. **Замініть у вірші слова:** гриб – на грип, білочці - на гілочці, білка – на гілка.

Гілка в лісі стриб та стриб

І знайшла великий грип.

А додому принесла –

Грип не влазить до дупла.

Довелося гілочці

Грип сушить на білочці.

Діти мають знайти неточності та виправити їх.

6. **Вивчіть напам'ять та запишіть вірш.**

Кожен ряд може вивчити по одному реченню і продиктувати своє речення всьому класу.

Звернути увагу на написання слів: стриб, гриб, додому, білочці.

7. **Відновіть вірш:**

Довелося білочці

Гриб сушить на гілочці.

Білка в лісі стриб та стриб

І знайшла великий гриб.

А додому принесла –

Гриб не влазить до дупла.

НЕДАЛЕКО ДО ЗИМИ

Вітер плаче, вітер віє,

Дощ осінній дрібно сіє.

Жовкне листя, в'януть квіти,

Скрізь калюжі поналито.

І ніде не видно пташки,

Ані бджілки, ні мурашки

І метеликів нема,

Недалеко вже зима.

К. Перелісна

ЗАВДАННЯ:ЗВУКИ

1. **Знайдіть слова**, в яких зв.>б. (віє, дощ, сіє);
та слова, в яких зв.<б.(осінній, скрізь, бджілки).

СЛОВА

2. Доберіть слова – родичі:

Вітер -(вітерець, вітрище, вітрюган, вітряний);

Дощ -(дощик, дощовий, задощило).

3. Запишіть назви предметів у два стовпчики:

1 ст. – **Що є?**

2 ст. – **Кого немає?**

вітер

пташки

дощ

бджілки

листя

мурашки

квіти

метеликів

калюжі

- Що об'єднує слова кожного стовпчика? (Слова першого стовпчика відповідають на питання «Що?», а слова другого стовпчика – на питання «Хто?»)

- Розподіліть слова, назви предметів за іншою ознакою – «Один – багато». (Один – вітер, дощ; багато – всі інші слова).

4. У якому значенні вжито слова «вітер плаче», «дощ дрібно сіє»? (В переносному). Спробуйте пояснити їх значення, доберіть синонім. (Гуде, сипле краплі).

5. Виберіть серед поданих слів ті, що характеризують настрій вірша: веселий, радісний, сумний, бадьорий, осінній.

- Знайдіть у вірші слова, що допомагають визначити настрій вірша. (Плаче, віє, жовкне, в'януть, поналито).

НЕСЛУХИ

Огірочки – огірки

Не ростуть там, де грядки.

Той пробравсь у верболіз,

Той аж на жердину,

Ну, а той тихцем поліз

У густу малину.

Розбрелися огірки

Скрізь довкола хати.

І не хочуть на грядки

Неслухи вертати.

О. Головка

СЛОВНИЧОК:

Верболіз – високий кущ або невелике дерево з блискучими гілками та вузьким листям.

Жердина – довгий, тонкий кусок дерева; горизонтально прикріплена палиця.

Неслухи – тут: неслухняні огірки.

ЗАВДАННЯ: ЗВУКИ

1. **Випишіть слова, що мають три склади.**(Огірки, верболіз, жердину, малину, неслухи). На яке питання відповідають ці слова?

СЛОВО

2. **Що зробили огірки?**(Пробравсь, поліз, розбрелися, не хочуть вертати).

3. **Що знаходиться навколо хати?**(Верболіз, жердина, малина).

4. **Поспостерігайте за утворенням слова верболіз.** (Утворене за допомогою двох слів - верба та лізе). Доберіть схожі слова. (Водограй, велоспорт, водоспад...)

РЕЧЕННЯ

5. **Запишіть**, чому огірки назвав автор неслухами?

6. **Допишіть речення та підкресліть головні слова.**

Розбрелися

7. **Попросіть огірочки повернутися на грядки.** Запишіть прохання.

3 КЛАС

3 метою інтеграції радимо використовувати вірші з читанки. Пропонуємо роботу над віршами, вміщеними у підручнику Савченко О. Я. « Читанка» для 3 класу, частина 2 с. 24 – 60.

ІМЕНА. А. КОСТЕЦЬКИЙ.[2, с. 48]

ЗАВДАННЯ: ЗВУКИ

1. **Знайдіть слова, в яких різна кількість звуків та букв та поясніть чому.** (Страшенно, по-своєму, щоб, більше, її, хлоп'ят, я, іще...)

2. **Поділіть для переносу слова по-своєму, безіменних, ніжністю.**

3. **Знайдіть слова з ненаголошеними [е], [и].** (Любенята, веселіше, речей).

4. **Вставте пропущені букви, користуючись підручником.**

Страше.....о, хлоп....ят, люб....нята, в...селіше, ні...ністю, бе...іме...их.

СЛОВА

5. **Випишіть п'ять іменників, визначте їх рід та число.**

6. **Погрупуйте іменники за ознакою «істота-неістота»:** волошка, хлоп'ята, дівчата, тополя, птахи, притулок, бабуся, ніжність, імена.

7. **З'єднайте пари слів.**

Голубинка бабуся

Любенята волошки

Лопотуля діти

Любуся тополя

8. Складіть сенкан до слова «імена».

1. Імена

2. Складні, цікаві.

3. Називають, зацікавлюють,

4. Кожен народ має свої особливі імена.

5. Хлопчики, дівчатка, люди.

РЕЧЕННЯ

9. Знайди найдовше речення у вірші. Який розділовий знак стоїть в кінці цього речення? (!) Чому? Порахуйте, скільки слів має це речення. (28). Скільки серед них службових слів? (10).

ГНОМ. ДМИТРО ПАВЛИЧКО [2, с.44]

ЗАВДАННЯ: ЗВУКИ

1. Назвати слова, в яких звуків менше, ніж букв (більший, мимохить, будьте, підвезить, маленька).

2. Назвати слова з найбільшою кількістю складів (гноменята, мухомора, чародійна, перетворю, малесеньким).

СЛОВА

3. Знайти у вірші слова-родичі та продовжити ряд спільнокореневих слів. Розібрати їх за будовою \ Гном, гноменята,..... \

4. Знайти звертання (небоже, дідусю,)

5. Виписати сполучення іменника з прикметником, ставлячи питання до прикметника. Позначити закінчення прикметників. Усно визначити число.

Н-д, Борода (яка?) сива (одн.), ніс (який?) горбатий (однина), машина (яка?) маленька (однина), радість (яку?) маленьку (однина).

РЕЧЕННЯ

6. Поширити перше речення у вірші прикметниками. Записати утворене речення.

7. Дати і записати пораду хлопчикові, використовуючи звертання.

Список використаної літератури

1. Мої улюблені вірші/Уклад.: Віра Паронова. - Тернопіль: Підручники і посібники, 2008.-480 с.

2. Савченко О. Я. Читанка. Підруч. для 3кл.-Освіта, 2004 – Ч.2. - 144 с.

**Ковалик Лілія Володимирівна,
Усатий В'ячеслав Дмитрович**

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

РОЛЬ СЛОВНИКОВОЇ РОБОТИ В РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНИХ МОВЛЕННЄВИХ УМІНЬ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

Комунікація – надзвичайно таємниче поняття – «поняття-мішок», - що вміщує в собі водночас всі предмети і події, що оточують нас: телеграфи та телебачення, автобуси та поїзди, і звичайно порозуміння не лише людей, а й тварин, які теж мають таку здатність. Незважаючи на те, що проблема комунікації була поставлена мислителями ще на початку XX ст., проте на сьогодні вона залишається маловивченою. Тому й тепер дослідження проблем сучасного суспільства та людини здійснюється з позицій комунікативної проблематики. Проблема комунікації, однієї з базових ознак людини, стала домінуючою.

На сучасному етапі оновлення структури та змісту початкової освіти традиційна методика навчання української мови потребує певної корекції в плані формування в молодших школярів комунікативно зорієнтованого мовлення. І хоча нові освітні документи орієнтують на розвиток комунікативного мовлення школярів, у науковій літературі обмаль публікацій, що стосуються цієї проблеми (С. Дубовик, А. Ляшкевич, О.Хорошковська). Не враховується також те, що до багатьох міських шкіл України приходять російськомовні першокласники. Крім того, результати досліджень показують, що: а) лише 55,2 % учителів правильно розуміють значення поняття "комунікативне мовлення"; б) більшість учителів не володіє на достатньому рівні методами й прийомами формування комунікативних умінь; в) систематична робота з розвитку комунікативного мовлення в початкових класах, починаючи з першого, майже не проводиться; г) учителі намагаються під час добукварного періоду навчання грамоти якнайшвидше сформулювати уявлення про речення, слово, звук, склад, наголос тощо, формуванню ж навичок українського мовлення не надається достатньої уваги, хоч більшість дітей російськомовна; д) уміння українського мовлення формується в учнів спонтанно, часто - шляхом виправлення вчителем помилок.

Саме тому основна увага педагога має зосереджуватися на мовленнєвій діяльності учнів на уроці. Одночасно повинно відбуватись і засвоєння мовного матеріалу, й формування комунікативних мовленнєвих умінь та навичок.

Комунікативні мовленнєві вміння як об'єкт вивчення являють собою складні психофізіологічні та інформаційно-діяльнісні явища [1: 5]. Зіставлення різних визначень комунікативних і мовленнєвих умінь дозволило зробити узагальнення: комунікативні мовленнєві вміння – це „здатність мовця забезпечити правильне застосування словесних і

невербальних засобів з метою ефективної взаємодії з учасниками акту спілкування” [2: 20]. Вченими визначено перелік комунікативно-мовленнєвих умінь, якими повинні оволодіти молодші школярі:

1) уміння ставити запитання, висловлюючи подив, сумнів, уточнення, здогадку, передбачення;

2) уміння констатувати, виражаючи погодження, підтвердження, судження, наслідок, посилення, обіцянку;

3) уміння заперечувати, висловлюючи відмову, заперечення, непогодження;

4) уміння спонукати до дії, висловлюючи прохання, запрошення, наказ, пропозицію, побажання [3: 76-77].

До цього слід додати основні комунікативні ознаки мовлення: правильність, чистота, точність, логічність, виразність, образність, доступність, дієвість, доцільність [4: 303]. Зазначені характеристики мовлення можна розглядати як лінгвістичну інтерпретацію типології комунікативних мовленнєвих умінь, яка ґрунтується на змістовому, композиційному та функціональному аспектах мовлення.

Важливу роль у збагаченні словника дітей має мова вчителя. Вона завжди є зразком для учнів, а тому й повинна бути не лише правильною щодо побудови, а й багатою, змістовною, різноманітною за своїм словниковим складом. Таким чином, мова вчителя — важливе джерело збагачення словника учня початкових класів.

Враховуючи цей фактор, ефективним є метод спостереження. Так, спостерігаючи за мовленням учителя, молодші школярі доходять висновку про залежність сили голосу від умов спілкування чи змісту висловлювання. Наприклад, повідомивши школярам, що кожне висловлювання оформляється певною силою голосу (голосно, напівголосно, тихо), учитель демонструє всі три варіанти на прикладі такого вірша:

Морська тиша

Тиша в морі... ледве-ледве

Колихає море хвилі;

Не колишуться од вітру

На човнах вітрила білі.

З тихим плескотом на берег

Рине хвилечка перлиста;

Править хтось малим човенцем,

В'ється стежечка злотиста.

Править хтось малим човенцем,

Стиха весла підіймає,

І здається, що з весельця

Щире золото спадає.

(Леся Українка)

З якою силою голосу, на вашу думку, треба читати цей вірш? Чому? (Тихо, бо у вірші говориться про тишу на морі).

На уроках української мови, читання діти ознайомлюються й з деякими не літературними, діалектними чи жаргонними словами, тому треба боротися з тим, щоб учні не засвоювали жаргонних слів, переконливо доводити їм, що цим псується, засмічується мова [5: 16].

Значне місце на уроках рідної мови відводиться вправам, які допомагають розширити й уточнити словник дітей. Значення невідомих слів, що трапляються в текстах, обов'язково слід пояснювати, формуючи в учнів відповідні уявлення й поняття. Також слід виробляти в школярів уміння добирати ті слова, якими можна найточніше, найяскравіше, образно висловити думку. З перших днів навчання дитини в школі необхідно повсякденно працювати над словом, пояснювати різні його значення, добирати синоніми, вводити слова в речення, виявляти синоніми в ілюстративному матеріалі і т. ін.

З цією метою необхідно використовувати такі види вправ:

- 1) вибір з тексту синонімів і групування їх у синонімічні ряди;
- 2) розташування синонімів за зростанням чи зменшенням міри якості.

Наприклад, розташувавши за збільшенням розмірів синоніми *маленький* і *крихітний*, діти зуміють правильно використати їх у реченні: *У траві метушилися маленькі цвіркуни й крихітні жучки*;

- 3) добір синонімів до запропонованого слова.

Наприклад, дібравши синоніми до слова *їжа* (*страва, корм, пожива*), учні мають з'ясувати, що *їжа* – це те, що їдять, *страва* – це варена їжа, *корм* – це їжа для тварин, а *пожива* – їжа для рослин. Після цього школярам можна запропонувати вставити в речення пропущені слова.

- 4) заміна слова в реченні синонімом.

Наприклад: 1. *Я дивився цікавий (захоплюючий) фільм.* 2. *Біля мишачої нірки причаїлася руда лисиця (хитрунка).* 3. *Діти сміялися (реготали) так, що було чути аж у сусідній кімнаті.*

- 5) вибір одного з поданих синонімів.

Наприклад, пропонуючи дітям вибрати найвлучніше слово для конкретного речення: *По лісовій стежині повільно ... старенька бабуся*, слід подати їм ряд синонімів: *ішла, крокувала, пленталась, чимчикувала, шкандибала*. В цьому випадку варто з'ясувати значеннєві відтінки кожного слова.

Програма з рідної мови для початкових класів передбачає вивчення й антонімів — слів, що мають протилежні значення (легкий — важкий, низький — високий, початок — кінець). Під час словникової роботи як один з методів пояснення нових чи незрозумілих слів використовується наведення протилежного слова. Рекомендуються такі вправи:

- 1) групування антонімів у пари. Школярам потрібно виписати пари слів з протилежним значенням (для ускладнення завдання можна включати й

так звані «зайві» слова). Наприклад: *білий, солодкий, сірий, молодий, кислий, гарячий, чорний, гострий, тупий, старий, холодний.*

2) добір антонімів до поданих слів:

зима - ...; південь - ...; день - ...; радість - ...

3) заміна антонімів у реченні:

Взимку рано смеркає. (Взимку пізно світає.) Антилова бігає швидко. (Черепаха ходить повільно.)

4) доповнення розпочатого речення словом з протилежним значенням:

Грудень рік кінчає, зиму... (починає).

З самого початку думай, який буде... (кінець).

Колос повний до землі гнеться, а ... (пустий) – угору пнеться.

5) добір антонімів до багатозначних слів:

свіжі новини – старі новини

свіжі яблука – консервовані яблука

свіжий хліб – черствий хліб

Молодші школярі практично ознайомлюються із багатозначними словами з підручників (легка сумка, легка задача, легка хода). Основний методичний прийом роботи над різними значеннями одного слова — це спостереження за ним у різних реченнях. Для цього використовуються тексти оповідань, які є в підручниках, а також спеціально дібрані тексти.

Одним із способів ознайомлення з багатозначністю слів є виконання вправ на вживання їх у прямому й переносному значенні:

1) пояснення прямого й переносного значення слів: *залізний цвях — залізна людина; солодкі цукерки — солодкі слова;*

2) добір із тексту слів з переносним значенням і вживання їх у прямому (*Хвилі грають — грають у м'яча*);

3) складання попарно речень зі словами, вжитими в прямому й переносному значенні: *гірка цибуля - гірка доля; тепла вода - тепла розмова.*

Молодшим школярам доступні елементи образної мови: епітети, метафори, порівняння (без уживання термінів).

Зацікавлене спостереження над мовою в художніх творах, добір образних слів викликають у дітей бажання опанувати словникове багатство мови.:

1) добір образних слів до предметів, зображених на ілюстрації до тексту;

2) додавання до певної частини речення порівняння: *міцний, як дуб; в нього очі, наче волошки в житі тощо [6: 76].*

Ще одним видом роботи є логічні вправи, що сприяють розвиткові мислення, збагачення й систематизації дитячого словника. Вони широко застосовуються в усіх початкових класах. Крім того, доцільно використовувати натуральні предмети й сюжетні малюнки, таблиці, картки зі словами чи зв'язним текстом.

Найпоширенішими є такі види словниково-логічних вправ:

- 1) групування слів – назв предметів за певною ознакою (вибери назви дерев, кущів);
- 2) розподіл слів – назв предметів на дві чи три групи (вибери спочатку назви свійських тварин, а потім диких);
- 3) називання предметів за вказаною ознакою (білий, солодкий – що це? білий, холодний – що це?);
- 4) зарахування назви предмета до того чи іншого роду (шафа – це що? вовк – це хто?);
- 5) вилучення зайвого слова з певної родової групи (визнач, яке слово зайве в цій групі: чайник, каструля, плита, миска);
- 6) визначення назви предмета (склянка – це посуд);
- 7) називання предметів конкретного роду (назви, яких ти знаєш птахів);
- 8) продовження ряду видових понять (які ще квіти ти знаєш?);
- 9) узагальнення на основі протиставлення чи виключення (туфлі – взуття, а пальто? Ластівка не риба. Кішка і курка – птахи?).

Виконуючи такі завдання, школярі навчаються елементарної класифікації (групування) слів, порівнювати предмети і явища, встановлювати на основі цього схожість і різницю між ними. Логічні вправи допомагають дітям правильно співвідносити родові й видові поняття, визначати правильний зв'язок між предметом і словом, яке позначає його.

Особливо велике значення для збагачення словникового запасу учнів мають вправи на словотворення, які формують навички словотворчого аналізу, а й починають розуміти залежність лексичного значення слова від його словотворчих елементів, усвідомлюють різноманітність, багатство засобів творення нових слів.

Програма з рідної мови [7] передбачає в кожному класі вивчення слів, вимову яких слід запам'ятати. До кожного з них доцільно мати малюнок і картку. Передусім слід показати й назвати зображення, пояснити лексичне значення цього слова, а потім зосередити на ньому увагу дітей. Можна запропонувати чітко повторити його хором, двом-трьом дітям – окремо. Потім учні складають з цим словом речення. Виучуване слово підкреслюють, далі записують до словничка, а вдома добирають малюнок. Застосовуючи картки з кольоровими зображеннями, вчитель має змогу викликати в дітей інтерес до навчання. Таким чином, словникова робота є одним з найефективніших засобів збагачення, уточнення, активізації й розвитку загалом мовлення школярів, підвищення їхньої грамотності. Якщо проводити її

систематично, цілеспрямовано й послідовно можна досягти хороших результатів.

Список використаної літератури

1. Калмикова Л. Психолінгвістичні і лінгвометодичні підходи до змісту мовленнєвих навичок і вмінь // Початкова школа. – 2003. – №5. – С. 5-7.
2. Сидор Е. Вправи для розвитку в учнів загальномовленнєвих, комуніка-тивних і творчих умінь // Початкова школа. – 2001. – №6. – С. 19-23.
3. Тактал М. Г. Формирование коммуникативно-речевых учений на текстовой основе // Південний архів (філологічні науки): Зб.наук.пр. – Херсон: ОДІ, 2000. – Вип. 10-11. – С. 75-81.
4. Иванова Р.О. Проблема формирования коммуникативно-речевых умений в истории методики преподавания русского языка // Педагогічні науки: Зб.наук.пр. – Херсон: Айлант, 2000. – Вип. XIII. – С. 301-306.
5. Левченко Г. Г. Формування звуковимови в умовах місцевого говору // Поч. школа. – 1994. – №4. – С. 16-17.
6. Гончаренко С. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
7. Програми середньої загальноосвітньої школи. 1-4 класи. – К.: Початкова школа, 2006.

Колесник Наталія Євгенівна

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВНА ТЕХНОЛОГІЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ХУДОЖНЬО- ТЕХНІЧНОЇ ТВОРЧОСТІ УЧНІВ В УМОВАХ МОДУЛЬНО-РЕЙТИНГОВОЇ СИСТЕМИ НАВЧАННЯ

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів спрямована на активний пошук інноваційних форм, методів, які стимулюють розвиток інтелектуальних сил, ініціативу і творчість, творчий потенціал особистості.

Доцільність дослідження впливає з його спрямованості на розв'язання суперечностей між потребами шкільної практики та рівнем підготовки спеціаліста до здійснення художньо-технічної освіти у початковій школі, зокрема між реально існуючими технологіями підготовки у вищих навчальних закладах, зокрема університетах, і необхідністю впровадження сучасних інноваційних технологій з метою формування творчого фахівця.

Технологічний аспект проблеми підготовки майбутніх учителів розроблено у працях учених В. Беспалька, М. Жолдака, Ю. Майбіца, Н. Ничкало, О. Пехоти, Г. Селевка, Ю. Татур та інші [1; 2; 3]; обґрунтування ефективних форм і методів розвитку творчих здібностей майбутніх учителів приділяли увагу вчені Г. Костюк, О. Леонтьєв, Ю. Пелех, І. Цимбалюк та інші [4; 5].

Проте, дослідження з проблеми підготовки майбутніх учителів початкових класів до організації художньо-технічної творчості учнів в умовах модульно-рейтингової системи навчання, де б висвітлювалися науково-теоретичні підходи до побудови змісту, застосування інноваційних форм і методів їх реалізації, безпосередньо спрямованих на створення сучасної моделі та технології, не були об'єктом спеціального наукового пошуку.

Метою цієї статті, що становить одну зі складових нашого дослідження, є визначити основні положення щодо підготовки майбутніх учителів початкових класів до організації художньо-технічної творчості учнів в умовах модульно-рейтингової системи навчання, покладені в основу експериментальної технології, дисципліни „Методика викладання художньої праці в початкових класах“, факультативу „Організація художньо-технічної творчості учнів початкових класів“.

Створення особистісно-орієнтованої технології підготовки майбутніх учителів початкових класів до організації художньо-технічної творчості учнів в умовах модульно-рейтингової системи навчання здійснювалося на основі інтегративного підходу, одним із напрямів якого було вивчення інших педагогічних технологій.

Технологія підготовки майбутніх учителів початкових класів до організації художньо-технічної творчості учнів – це модель спільної роботи вчителя і учнів з планування, організації та проведення реального процесу навчання за умови забезпечення комфортності для всіх суб'єктів художньо-технічної діяльності.

Технологія включає такі компоненти як: ціле-мотиваційний, інформаційний, дієво-практичний, організаторський, творчо-пошуковий, емоційно-ціннісний, рефлексивно-діагностичний, оцінно-результативний.

Відповідно до розробленої нами моделі технологія підготовки майбутніх учителів початкових класів до організації художньо-технічної творчості учнів побудована на основі сучасних концепцій полікультурного та естетичного виховання. Запропонована технологія включає як теоретичний, так і практичний аспекти, що містять інваріантний і варіативний рівні.

Результатом підготовки майбутніх учителів початкових класів до організації художньо-технічної творчості учнів у практичному вияві є готовність, творчий потенціал учителя.

На етапі формувального експерименту ми здійснювали підготовку майбутніх учителів початкових класів до організації художньо-технічної

творчості, якій притаманні були такі складові: теоретична частина; практична частина; науково-методична частина.

Дисципліна „Методика викладання художньої праці в початкових класах” та факультатив „Організація художньо-технічної творчості учнів початкових класів” є складниками предметного блоку багаторівневої підготовки студентів.

Зміст структурується на основі блочно-модульного підходу. Системоутворюючими складниками змісту є один із видів образотворчого мистецтва, мистецтво архітектури та народне декоративно-прикладне мистецтво і психологічні основи художньо-технічної творчості.

Специфіка кожного модуля полягає в тому, що предметом розгляду є інший вид мистецтва і відповідний йому вид художньо-технічної творчості, доступний сприйманню учнів початкових класів.

Крім того, визначаються основні види знань та поняття кожного модуля: мистецтво, виразні засоби, художній образ, художній розвиток, художнє виховання, образотворче мистецтво, здібності до образотворчої діяльності, здібності до трудової діяльності, образотворчі вміння, трудові вміння, творчість, художньо-технічна творчість, дизайн, конструювання, моделювання, обдарованість.

Кожний модуль вважається одиницею завершеного повідомлення з виокремленням об'єкта вивчення цілеспрямовано і послідовно, структуруванням інформації з дотриманням логіки вивчення навчальної дисципліни.

Визначаються засоби навчання, форми та методи роботи зі студентами, щоб кожен з них міг виявити особистісне ставлення до навчального матеріалу, успішно його засвоїти.

Враховуючи особливість модульного навчання в забезпеченні можливості самостійного навчання студентів при організаційному та мотиваційному управлінні з боку викладача, структура кожного модуля сприяє виділенню головного, визначає дозування навчального матеріалу. Інформація вноситься в структуру модуля цілеспрямовано і послідовно, зорієнтована на логіку вивчення навчальної дисципліни, яка складається з автономних блоків, що мають свої специфічні функції в загальній структурі.

Кожний модуль передбачає послідовне оволодіння змістом спецкурсу „Методика викладання художньої праці в початкових класах”, побудований з урахуванням рівнів засвоєння знань, основою розробки яких є послідовність розвитку розумових процесів: перший рівень – сприймання та розуміння; другий рівень – відтворення знань; третій рівень – практичне застосування знань; четвертий рівень – творче використання знань.

Зміст кожного модуля також структурується на основі послідовності навчальних дій. У першому модулі подано інформацію на рівні

узагальнених визначень, про основне поняття певної теми, встановлено зв'язок між його значущістю для практичної професійної діяльності. Другий модуль передбачає відпрацювання, закріплення та узагальнення попереднього матеріалу, забезпечує безпосередній зв'язок теорії з практикою. У третьому модулі відбувається використання теоретичних та практичних знань у науково-дослідній діяльності.

Кожний модуль включає навчальні теми. Одночасно з визначенням мети кожного з них визначається підготовленість студентів до роботи на певному етапі пізнання. Показником такої підготовленості виступають внутрішньо предметні знання, отримані на попередньому етапі вивчення модуля, або міжпредметні знання, які здобуті при вивченні інших навчальних дисциплін. Визначається значення кожного навчального складника, планується діяльність студентів по засвоєнню знань.

Теоретичні знання допоможуть диференційовано підійти до розробки і вирішення різноманітних діагностичних і практичних завдань.

Зміст кожного модуля передбачає вивчення питань методики і технології ознайомлення дітей з конкретним видом мистецтва та організацією художньо-технічної творчості учнів початкових класів.

Формування готовності майбутніх учителів початкових класів до організації художньо-технічної творчості учнів здійснювалося на інформаційно-теоретичному, лабораторно-практичному, процесуально-діяльнісному, аналітико-корективному та самостійно-творчому етапах. Відповідно до кожного етапу визначено цілі, зміст, форми та засоби педагогічної технології підготовки майбутніх фахівців педагогічного факультету до організації художньо-технічної творчості молодших школярів.

На *інформаційно-теоретичному етапі* здійснено підготовку майбутніх учителів початкових класів до організації художньо-технічної творчості учнів у культурно-освітньому, соціально-педагогічному та науково-дослідному аспектах. До змісту підготовки включено комплекс психолого-педагогічних, художньо-естетичних, методичних, технологічних знань; сукупність практичних умінь у художньому сприйманні й художньо-технічній діяльності.

В якості засобів запропонованої технології використано навчально-педагогічні ситуації самопізнання і самовираження через спілкування з викладачами, одногрупниками, проблемні лекційно-дискусійні заняття, творчі презентації тощо. Ефективною формою методичного управління визначено читання лекцій за опорними конспектами у вигляді таблиць, схем, текстів, що дає можливість студентові творчо відтворювати навчальну інформацію. З метою активізації пізнавальної діяльності студентів на цьому етапі застосовано організація і самоорганізація науково-дослідної роботи в галузі художньої та технічної творчості молодших школярів.

Метою *лабораторно-практичного етапу* було цілеспрямоване формування готовності майбутніх учителів початкових класів до організації художньо-технічної творчості учнів. Основними завданнями цього етапу є використання знань, вмінь, навичок, прийомів самоосвіти у ході вивчення як психолого-педагогічних, так і художньо-естетичних дисциплін. Основними формами організації навчання є практичні заняття, робота в мікрогрупах (3-5 студентів), консультації, забезпечення студентів алгоритмами виконання творчих завдань, методичні майстерні, тренінги.

Процесуально-діяльнісним етапом передбачено формування системи умінь, що дозволяють систематизувати, узагальнювати, свідомо сприймати та відтворювати візуальні образи, застосовувати асоціативні зв'язки у художньо-технічній творчості, збагатити конструктивне мислення студентів. Такий етап спрямований на формування готовності майбутніх учителів у процесі педагогічної шкільної практики, де вони демонструють рівень своєї підготовки. На установчій конференції, ознайомлено студентів зі схемами аналізу уроків, акцентовано увагу на використання новітніх особистісно-зорієнтованих технологій навчання під час проведення уроків та позакласних заходів.

Виявлення змін у процесі підготовки майбутніх учителів початкових класів здійснено на *аналітико-корективному етапі*, де визначено володіння різними методами аналізу, уміння творчо мислити, використовувати операції логічного мислення, здійснювати оцінку і самооцінку діяльності. Основною метою запропонованого етапу є наступне: спрямування студентів на самовдосконалення отриманих протягом педагогічної практики практичних професійно-педагогічних умінь, навичок; розширення обсягу психолого-педагогічних, методичних, художньо-естетичних, технологічних знань. Основними організаційними формами навчального процесу були такі: педагогічна практика, лекція, лабораторне заняття, індивідуальна, групова самостійна робота, консультації, критеріально-орієнтовні завдання, навчальні конференції, ділові ігри, евристичні бесіди та ін.

На *заключному, самостійно-творчому етапі* відбувалося оволодіння педагогічною професією у вигляді всіх сформованих компонентів підготовки майбутніх учителів початкових класів до організації художньо-технічної творчості учнів. У ході дослідження студентів було залучено до творчої діяльності Житомирського обласного центру науково-технічної творчості учнівської молоді. Майбутні вчителі початкових класів мали можливість узяти участь в організації Всеукраїнських виставок-конкурсів «Початкове технічне моделювання», «Космічні фантазії», «Декоративно-прикладне мистецтво», «Великодні писанки» серед учасників-майстрів різних регіонів. Крім того, майбутні вчителі початкових класів мали можливість відвідувати Державний музей іграшки Міністерства освіти і науки України (м. Київ) та працювати в

ньому. Майбутніми вчителями початкових класів представлено проекти іграшок з дерева, з глини, соломи, лози, трави, сиру та інших матеріалів, ляльок з тканини. У ході виконання проекту „майстрами“ відображено композиційне рішення, втілення авторського задуму (емоційне та естетичне враження; оригінальність стилю, манери, технологію роботи).

Результати самостійної роботи та проекти проведення уроків майбутні вчителі початкових класів продемонстровано на лабораторних заняттях, під час виставок творчих робіт, на конкурсах, турнірах, змаганнях тощо.

Модульне структурування змісту дисципліни „Методика викладання художньої праці в початкових класах” сприяє зміні функції педагога від інформаційно-контролюючої до консультативно-координуючої. Змінюються також методи, форми і засоби навчального процесу, які передбачають перехід від інформаційно-ілюстративного викладання до проблемно-пошукового.

Важливим етапом у художньо-педагогічній підготовці студентів є не тільки виявлення рівня засвоєння знань, а й перевірка на вірогідність розробленого змісту спеціальної навчальної дисципліни та методичного управління, в основу чого покладено функції і види контролю.

Для об'єктивної оцінки засвоєння модулів ми звернулися до розробки критеріально-орієнтовних завдань, тестів. Вивчення теоретичних основ організації контролю сприяє врахуванню рефлексії як ефективного засобу виявлення рівня засвоєння знань та вмінь, педагогічної діагностики, критеріально-орієнтованого оцінювання змісту навчання, запропонованого студентам для засвоєння.

Ступінь розуміння матеріалу перевіряється в поточному контролі під час вирішення художньо-педагогічних завдань. Рубіжний контроль здійснюється в кінці вивчення кожного модуля з метою контролю якості засвоєння знань навчального матеріалу, що міститься в кожному модулі.

Модульний принцип побудови змісту дисципліни „Методика викладання художньої праці в початкових класах” сприяє розробці рейтингової системи контролю з введенням багатобальної системи оцінки, яка дозволяє, з одного боку, виявити індивідуальні здібності студентів у ширшому обсязі, а з іншого – об'єктивно оцінити в балах знання та вміння студентів щодо виконання окремих видів завдань.

Список використаної літератури

1. Беспалько В.П. Слагаемые педагогической технологии. – М.: Педагогика, 1989. – 191 с.
2. Падалка О.С. Педагогічні технології. Навчальний посібник. – Київ: Енциклопедія, 1995. – 252 с.
3. Пехота О. М. Індивідуальність учителя і освітні технології // Освітні технології: Навч.-метод. посіб. / О. М. Пехота,

- А. З. Кітченко, О. М. Любарська та ін. – К.: Вид-во А.С.К., 2004. – С. 238-252.
4. Педагогічний словник / За редакцією дійсного члена АПН України Ярмаченка М.Д. – К.: Педагогічна думка, 2001. – 514 с.
5. Цимбалюк І.М. Підвищення професійної кваліфікації: психологія педагогічної праці: Навчально-методичний посібник. – 2-ге видання. – К.: ВД „Професіонал”, 2004. – 150 с.

**Кондратюк Ірина Ігорівна,
Колесник Наталія Євгенівна**

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

РОЛЬ ТА МІСЦЕ МИСТЕЦТВА «ОРИГАМІ» У РОЗВИТКУ ЗДІБНОСТЕЙ ДИТИНИ

У сучасному світі важливе місце займає проблема розвитку творчих та інтелектуальних здібностей дітей молодшого шкільного віку. Часто буває так, що вчитель не може правильно підібрати методи і засоби для розвитку здібностей дитини, зацікавити її до праці. А коли в класі 20-30 учнів, і для кожного потрібно знайти щось цікаве, свій підхід, розвинути різні здібності, що були закладені природою. Що тоді робити? Відповідь може бути досить простою: аркуш паперу, який за кілька хвилин перетворюється на магічну квітку чи тваринку. Відразу діти зацікавляються, стануть активними партнерами в праці, створиться позитивна атмосфера від щойно побаченого «дива».

Питання щодо проблем застосування та використання мистецтва «орігамі» в початковій школі розглядали Н. Котелянець «Орігамі – розвиток творчих та інтелектуальних здібностей дітей», О. Ф. Ботюк «Конструювання з паперу методом орігамі», К. Сирова «Вправні рухи – шлях до геніальності», Л. Іваницька «Пізнання навколишнього світу через орігамі», С. Нестеров «Оригами для всей семьи» та ін. Але, разом з тим, педагоги підтверджують, що орігамі як засобом розвитку здібностей дітей нехтують в сучасній школі.

Метою цієї статті є визначення ролі мистецтва орігамі у розвитку здібностей дитини молодшого шкільного віку.

З психології відомо, що молодший шкільний вік характерний тим, що провідною діяльністю дитини є гра, яка виконує провідну роль у формуванні уяви, уваги, фантазії та творчих здібностей.

Для дитини мистецтво «орігамі» - це гра, де простий аркуш паперу квадратної форми може перетворитися на оригінальну та фантастичну іграшку.

Орігамі – стародавнє мистецтво складання фігурок з паперу (дослівно з япон. – «складений папір»). Мистецтво орігамі своїми коренями йде у древній Китай, де й було винайдено папір.

В сучасному світі орігамі (яп. 折り紙 орі — «складати», камі — «папір», тобто «складений папір») — мистецтво складання паперу. Метою цього мистецтва є створення витворів шляхом використання схеми геометричних згинів і складок. Термін орігамі відноситься до всіх типів складання паперу, а не тільки японських зразків.

В орігамі використовуються небагато різних згинів, але вони можуть бути скомбіновані багатьма засобами й утворювати дуже складні фігури. Зазвичай фігури орігамі складають без розрізів з квадратного аркушу паперу, сторони якого можуть бути різних кольорів. Всупереч найпоширенішій версії у традиційному японському орігамі, що сягає ери Едо (1603—1867), цих правил суворо не дотримувались і в багатьох випадках аркуші розрізались (Кірігамі 切り紙), або фігури складали не з квадратного аркушу, а з прямокутного, круглого, трикутного чи з інших неквадратних аркушів паперу [1].

Розквіт мистецтва орігамі припадає на середину двадцятого століття, коли робочий-металіст Акіра Йошизава вирішив присвятити себе орігамі та його розвитку. Основна заслуга А. Йошизава в тому, що він зумів створити те, що сьогодні називають «Азбукою орігамі». Умовні позначення, символи, графічні знаки, які придумав А. Йошизава, дозволили зафіксувати на папері процес складання фігур орігамі. Це відкриття дозволило орігамі стати універсальною, міжнародною мовою.

В сорокових роках створюються перші Центри і школи орігамі. Перший Центр Орігамі створила орігамістка Ліліан Оппенгеймер в Нью-Йорку.

Сьогодні мистецтво орігамі відкрито всьому світу і використовується в педагогіці, арттерапії, дизайні та архітектурі.

Заняття орігамі дозволяє людині хоч не надовго відірватися від повсякденних проблем і полетіти разом з квадратним аркушем паперу в прекрасну країну Мистецтва [2; С.5].

Ще у ХІХ столітті складання з паперу як сильний педагогічний засіб рекламував німецький гуманіст, засновник дитячих садків у Німеччині, а з часом і у Європі, Фрідріх Фребель. Він вважав, що найперше і головне завдання педагога – сприяти органічному розвитку у дитини закладених природних даних.

Фребель стверджував, що життя, рух і знання – три складові одного гармонійного акорду. «Знання досягаються через рух, що сприяє природному росту дитини». А філософія виховання і освіти, на його думку, включає такі важливі компоненти:

- вільна активність;
- творчість;
- участь у житті соціуму;

- м'язова активність.

Тому він пропонував своїм школярам розвивальні ігри, а саме орігамі. Основи геометрії він викладав не за допомогою лінійки, циркуля та абстрактних понять, а демонструючи різні варіанти складання паперу [3; С.36].

Не дивно, що у всьому світі орігамі набуло великого розповсюдження.

Але, нажаль, в Україні це мистецтво не знайшло ще свого місця.

Мистецтво «орігамі» – це створення казки не тільки для дитини, але й для дорослої людини. Це диво, як з простого аркушу паперу можна виготовити все, що нас оточує, створити свій фантастичний світ.

Під час конструювання того чи іншого елемента у дитини розвивається уява, увага, пам'ять, моторика пальців рук, що забезпечує її всебічний розвиток.

Майже усі фігурки орігамі прості та умовні, що дає можливість кожній дитині домислити, до фантазувати фігуру, що здається ніби вона оживає в руках дитини, яка вчиться не лише складати фігурки, а й моделювати щось нове, вигадувати складніші форми.

Мистецтво «орігамі» є унікальним явищем, це схоже на фокус, що захоплює кожну дитину. Орігамі є також універсальним, в тому сенсі, що його можна використовувати при постановці театральних вистав, маскарадів, лялькових вистав (де дитина створює свого власного героя, яким вона його уявляє), в різних рольових іграх, можна проводити змагання, складати казки та історії про виготовлених персонажів. Все це допомагає позбутися проблем у спілкуванні між дітьми, а також між педагогом та учнями, розкрити краще внутрішній світ дитини, виявити страхи та переживання.

Тому не дивно, що мистецтво орігамі дуже широко використовується психологами та педагогами в розвинутих країнах світу.

Ш. Амонашвілі визначав яким повинен бути педагогічний процес, найсприятливіший для формування та розвитку здібностей дитини. Він казав: «По-перше, зміст, атмосфера спілкування, стиль взаємин повинні допомагати дитині вчитися, засвоювати все справді загальнолюдське, пізнавати себе як людину, плекати почуття власної гідності, самоповаги, усвідомлення, що з нею рахуються, вона потрібна, її помічають, цінують.

По-друге педагогічний процес повинен сприяти формуванню соціально значущих мотивів навчання, духовному піднесенню, моральному становленню, спонукати до співпереживання, взаємоповаги, об'єднувати дитячий колектив на основі спільної мети, єдиних принципів, взаємостосунків.

По-третє, в педагогічному процесі має бути простір для творчості, кмітливості, самостійності, пізнавальної та творчої активності дітей, характер спілкування повинен допомагати кожній дитині розвивати свою справжню людську природу.» [4].

Всі ці умови створюються на уроці орігамі, під час складання виробів. Такі уроки допомагають дитині виховувати самоповагу, гідність, створюється атмосфера активної діяльності та творчості.

Заняття орігамі робить позитивний вплив на розвиток дітей. Фахівці-медики вважають, що воно дозволяє повніше використовувати ресурси психіки. У хлопців удосконалюються дрібна моторика рук, рухи пальців стають більш точними (що важливо для школярів початкових класів, оволодівають листом), виробляється посидючість. Адже, щоб вийшла гарна фігурка, потрібні акуратність, увага, зосередженість. Крім того, орігамі розвиває пам'ять, мислення, просторову уяву, кмітливість. Неспроста це заняття застосовують у своїй практиці лікарі -логопеди. Допомагає воно і людям з порушеннями опорно-рухового апарату, з психічними розладами.

А на думку психологів, заняття орігамі розвивають сприйняття (цілісність та структурованість образу); увагу (концентрацію та сталість); пам'ять (зорову та кінетичну). Важливим є також той факт, що, за висновками дослідників процес створення макетів фігур за допомогою орігамі синхронізує роботу обох півкуль головного мозку. Це пояснюється тим, що під час малювання (ліплення, ведення записів тощо) домінує ведуча рука, тоді як в орігамі задіяні обидві, що сприяє розвитку як логічного, так і образного мислення.

За допомогою орігамі дитина мимовільно забуває про проблеми, позбувається внутрішніх страхів, переживань та стресів, краще адаптується до шкільних умов.

Список використаної літератури

1. Ботюк О. Ф. Конструювання з паперу методом орігамі: Навч. - метод. посібник. – Тернопіль: Навчальна книга. – Богдан, 2000. – 64 с.
2. Гуцол Н. В. Модульне орігамі у зразках та схемах (метод. розробка). – Вінниця, 2009. – 30 с.
3. Котелянець Н. Орігамі – розвиток творчих та інтелектуальних здібностей дітей // Рідна школа. – 2002. - №12. – С. 36-38.
4. Педагогический поиск : Сборник / Амонашвили Ш. А., Лысенкова С. Н., Волков И. П. и др. / Амонашвили Ш. А. В школу в шесть лет. – М.: Педагогика, 1988. – 540 с.
5. Сидорова К. Вправні рухи – шлях до геніальності // Дитячий садок. – 2009. - №18-19. – С.12-13.

Коновальчук Іван Іванович

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Особливу актуальність на сучасному етапі модернізації системи середньої освіти набуває проблема результативності інноваційної діяльності загальноосвітніх навчальних закладів. Для її вирішення необхідно розробляти ефективні шляхи практичної реалізації інноваційних педагогічних ідей, теорій, підходів. Саме реалізація інновації є завершальним етапом інноваційного процесу, логічним завершенням її життєвого циклу, свідченням її практичної цінності, показником ефективності в конкретних, якісно нових результатах.

У дослідженнях з освітньої інноватики досить активно розробляються методологічні основи, структура, закономірності функціонування та розвитку інноваційних процесів у педагогічних системах (К. Ангеловські, В. Докучаєва, О. Коберник, В. Курило, О. Лоренсов, В. Паламарчук, І. Підласий, М. Поташник, О. Саранов, О. Хомеріки, Н. Федорова Н. Юсуфбекова та ін.). У зарубіжній інноватиці дослідженням притаманна прагматична спрямованість на розробку практичних аспектів інноваційних процесів (А. Ніколлс, Дж. Бассет, А. Адамс, Дж. Нісбет, Е. Роджерс та ін.) і створення умов, необхідних для реалізації інновацій (Х. Барнет, Д. Гамільтон, Н. Гросс, Р. Карлсон, М. Майлз, А. Хаберман, Р. Хейвлок, Д. Чен, Р. Едем, А. Елліс та ін.).

Підкреслюючи цінність цих досліджень, слід відзначити, що у вітчизняних наукових працях, присвячених проблемам інноваційного розвитку освіти, як теоретичні так і технологічні основи етапу реалізації інновацій у загальноосвітніх навчальних закладах залишаються практично не розробленими.

Мета статті полягає в аналізі організаційних і технологічних аспектів інноваційної діяльності загальноосвітніх навчальних закладів.

У Концепції розвитку національної інноваційної системи України освіта визначається одним із провідних інститутів реалізації послідовної державної політики, спрямованої на активізацію інноваційних процесів, формування інноваційної культури суспільства, підвищення інноваційно-інтелектуального потенціалу країни, її конкурентоспроможності на світовому ринку технологій, наукових знань і трудових ресурсів. Забезпечення інноваційної спрямованості освіти має здійснюватися шляхом утворення інноваційних освітніх структур, реформування системи освіти з урахуванням вимог європейських стандартів і збереження культурних та інтелектуальних національних традицій, упровадження навчальних програм, спрямованих на виховання у дітей та молоді творчого мислення та позитивного ставлення до інновацій [6, с. 32].

Практичне здійснення державної інноваційної політики в галузі освіти полягає в створенні умов для розвитку мережі нових типів навчальних закладів й реалізації їх інноваційного потенціалу.

Інноваційний навчальний заклад характеризується як відкрита соціально-педагогічна система, яка постійно оновлюється структурно й функціонально, реагуючи не тільки на наявні зміни в суспільстві, а прогножуючи їх, стратегічно плануючи розвиток своїх можливостей для випереджувального вирішення задач, які будуть виникати перед освітою в процесі соціальних перетворень.

Інноваційність є сутнісною ознакою й основним механізмом динамічного саморозвитку навчального закладу, показником його готовності до змін, можливості освоєння й реалізації інновацій. А. Пригожин зазначає, що інноваційність як здатність організації породжувати новації і здійснювати нововведення проявляється у відкритості змінам (мислення, поведінки, продукту і т.п.) й проактивності управління, тобто орієнтації не стільки на слідування попиту, а стільки на вплив на попит. Механізм інноваційності полягає у постійній саморефлексії, вибудовуванні образу майбутнього, пошуку новацій та розвитку можливостей їх реалізації [4, с. 44].

Останнім часом спостерігається активізація інноваційних процесів у загальноосвітніх навчальних закладах. Практично інноваційні процеси із спорадичних, дискретних і відносно непостійних характеристик сучасної школи перетворюються в іманентну її якість, стають постійними, тотальними і незворотними. Педагогічними колективами загальноосвітніх навчальних закладів активно апробуються вітчизняні та зарубіжні освітні технології, альтернативні традиційній, створюються авторські школи, розробляються і впроваджуються в навчально-виховний процес нові навчальні програми, методики, технології тощо. Успішність модернізаційних процесів, ініційованих на державному рівні, значною мірою визначається теоретико-методологічною і технологічною підготовленістю педагогічних колективів та особистим ставленням учителів до цілеспрямованої усвідомленої інноваційної діяльності.

Разом з тим, процесам, що відбуваються сьогодні в загальноосвітніх навчальних закладах України, часто притаманна так звана „обвальна інноваційність” (М. Кларін). У більшості випадків упровадження інновацій на рівні конкретних загальноосвітніх навчальних закладів проходить емпірично – їх вибір і реалізація відбувається безсистемно, стихійно, виходячи із критеріїв популярності, „модності” педагогічних технологій, сліпого копіювання зарубіжних зразків, намагання адаптувати окремі компоненти інноваційних педагогічних систем у традиційному навчально-виховному процесі. На нашу думку, труднощі проблеми в реалізації інновацій виникають перш за все із-за незнання або ігнорування об’єктивних закономірностей і принципів інноваційних процесів, які за своєю природою є універсальними, та

особливостей їх функціонування на рівні загальноосвітніх навчальних закладів. Як наслідок, у таких випадках нововведення не дає очікуваних результатів, у педагогів формується негативне ставлення до новацій, прагнення до стабільності, яка насправді виявляється рутинністю.

У створеному в 1986 р. вченими Міжнародного інституту системних досліджень “Інноваційному глосарії” термін “інноваційний процес” використовується для позначення послідовності етапів втілення ідеї у конкретний корисний результат: сприйняття проблеми чи можливості; перша концепція оригінальної ідеї; дослідження і розробка; перший вихід у виробництво й на ринок; застосування і впровадження; удосконалення і зміни, які приносять прибуток [9].

Новаціями є знання: нові ідеї, теорії, моделі, відкриття, винаходи, процеси, структури, методики, стандарти, технології тощо. Відмінною ознакою інновації порівняно з новацією є її практична реалізація, результати якої дозволяють судити про ефективність нових ідей, підходів, технологій тощо. Для усвідомлення цінності новації, а значить, доцільності її впровадження, необхідний певний час. Період між появою новації і її реалізацією називають інноваційним лагом. Існує залежність між тривалістю впровадження нововведення й результатами його впливу на ефективність змін у педагогічній системі. Якщо ці зміни розтягнуті в часі, то якісні перетворення системи набувають еволюційного характеру й вона встигає пристосуватися до них. У зв'язку з цим необхідно створювати умови, що забезпечують результативність інноваційного процесу, постійний пошук і впровадження системних інновацій для забезпечення стратегічного розвитку навчального закладу та його конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг.

Наукові дослідження й практичний досвід показують, що успішність інноваційної діяльності навчального закладу в значній мірі пов'язана з рівнем його інноваційного потенціалу. Потенціал (від лат. *potentia* – сила) – можливості, наявні сили, запаси, засоби, що можуть бути використані. І. Дичківська інноваційний потенціал навчально-виховного закладу вбачає у його здатності створювати, сприймати, реалізувати нововведення і своєчасно позбавлятися від застарілого, педагогічно недоцільного [1, с. 35].

Структура і зміст інноваційного потенціалу визначається функціональною значимістю кожного з його компонентів в інноваційному процесі навчального закладу. Причому наголошується, що формування й використання інноваційного потенціалу можливе лише при наявності певної комбінації ресурсів [5, с. 19].

Питання структури й змісту інноваційного потенціалу мають не тільки теоретичне значення, а й важливі для проектування умов і шляхів його розвитку, до яких ми відносимо:

- визначеність місії й інноваційної стратегії розвитку на основі гуманістичних цінностей освіти, спільного бачення колективом свого майбутнього;
- усвідомленості педагогами суб'єктних смислів і цінностей інноваційної діяльності, мотивів творчого самоствердження і самореалізації в професії, формування у колективі критичної маси інноваторів;
- постійне оновлення цілей, змісту, форм діяльності, участі в процесі цілеутворення всіх членів колективу;
- активної участі педагогів у науково-методичній роботі, створення і реалізації авторських інноваційних проектів і програм, підготовка й публікація статей, методичних матеріалів;
- організація науково-практичних конференцій і семінарів, педагогічних і методичних нарад як форм поширення досвіду інноваційної діяльності;
- налагодження співпраці з науково-дослідними установами, науково-методичними центрами, творчими об'єднаннями педагогів, міжнародними освітніми організаціями.

У структурі інноваційного потенціалу навчального закладу можна виділити як матеріальні (фінанси, обладнання, будівлі, територія та ін.) так і нематеріальні активи (мотиви, цінності, знання, технології, якими володіють педагоги, чи до яких вони мають доступ і можуть оволодіти). Інноваційний потенціал навчального закладу утворюють кадрові, інформаційно-комунікативні, організаційно-управлінські, технологічні, матеріальні, фінансові ресурси у їх єдності.

Системоутворювальним компонентом у структурі інноваційного потенціалу виступають інновації. Сукупність інновацій, якими володіє навчальний заклад і використовує їх (чи може використати за наявних умов), утворює його інноваційні ресурси. Але інновація з часом втрачає свій потенціал, тому для запобігання технологічного розриву необхідне постійне оновлення всіх видів ресурсів навчального закладу.

Наявність ресурсів без створення сприятливих умов і технологій їх реалізації не дозволяє в повній мірі ефективно реалізувати інноваційний потенціал навчального закладу. Тільки тоді із потенційно можливих вони стають реально дієвими. Приховані резерви інноваційного потенціалу навчального закладу можуть бути розкриті повноцінно використані при стратегічному управлінні освітньою організацією. Примноження змісту, оптимізація структури, вдосконалення механізмів використання інноваційних ресурсів визначається одним із основних завдань стратегії розвитку навчального закладу.

Стратегія – це довготерміновий, якісно вибраний напрям розвитку організації, який інтегрує місію, цілі організації, норми та дії в єдине ціле; визначає ресурсне забезпечення організації з урахуванням її внутрішніх

переваг і недоліків, очікуваних змін і пов'язаних із ними дій конкурентів [3, с. 61].

Стратегія розвитку навчального закладу – це прогноз майбутніх змін у діяльності, домінуюча обрана модель інноваційного процесу. Для навчального закладу вироблення інноваційної стратегії розвитку перш за все полягає в усвідомленні місії навчального закладу як бачення нових гуманістичних цінностей освіти, провідної ідеї, визначення образу свого теперішнього й майбутнього місця в суспільстві.

Місія, що є головною метою ЗНЗ як освітньої організації, відбиває суть і його призначення існування, деталізує статус, репрезентує напрями та орієнтири для визначення цілей та стратегій на різних ієрархічних рівнях управління і відіграє важливу роль при визначенні пріоритетів у ході щорічного й довгострокового планування діяльності колективу. Бачення – це взірець, це погляд у власне майбутнє, а також планування, яким воно має бути. Власне бачення відповідає на такі питання: що?, навіщо? і як змінювати? Бачення має бути настільки привабливим, що сприятиме колективу ЗНЗ натхненно працювати на нього, воно не є сталою величиною і може бути оцінено та розвинуто через якийсь час, як зміна ресурсів і потреб через наявність необхідної інформації [2, с. 46-47].

Інноваційні стратегія, процес, технології і результати взяті в їх цілісності й визначають ті особливості, що відрізняють інноваційний навчальний заклад від традиційного.

Структуру інноваційного процесу (його будову, склад) визначають безпосередньо на основі сутності нововведення як процесу, що відбувається протягом різних за тривалістю, але завершених проміжків часу. Це дає змогу виокремити послідовні етапи, з'ясувати сутність, особливості тих, які різняться між собою за видами діяльності.

У педагогічній інноватиці, як і в загальній теорії інноватики, сформувалася схема поділу інноваційного процесу на етапи, яка отримала назву "життєвий цикл нововведення".

Етап реалізації нововведення є заключним у структурі інноваційного процесу. Суть його, як правило, полягає у практичному застосуванні, коригуванні, доопрацюванні нового засобу. Завершується етап отриманням стійкого ефекту від нововведення, після чого воно існує автономно [1, с 53].

Інноваційний процес реалізується на рівні технології інноваційної діяльності. Поняття технологія походить від грецьких слів "teche" – мистецтво, ремесло, уміння і "logos" – наука. Спочатку його використовували в системі технічного знання для позначення наукової дисципліни чи сукупності відомостей про різні фізико-механічні, хімічні та інші способи обробки сировини, виготовлення виробів в сфері матеріального виробництва. Складність сучасних суспільних явищ

обумовили технологізацію практично всіх сфер людської життєдіяльності, зокрема економіки, політики, освіти, соціальної і духовної сфери. Це призвело до появи соціальних технологій, в яких ключова роль в забезпеченні ефективності діяльності відводиться людському фактору. На соціальні технології покладаються великі сподівання в можливості управління складними соціальними процесами, зокрема, інноваційними [7, с. 15].

Технологічний підхід забезпечує можливості для концептуального проектування й здійснення процесу реалізації інновацій в освіті завдяки:

- чіткого прогнозування й гарантованого досягнення результатів інноваційної діяльності;
- постійного моніторингу й інструментального управління на всіх етапах реалізації інновацій;
- виявлення, створення комплексу умов максимального сприяння входження інновації у педагогічну систему;
- оптимального використання людських, матеріальних, часових ресурсів;
- передбачення й зменшення ефекту впливу несприятливих факторів;
- вибору найбільш раціональних шляхів втілення наукової ідеї в конкретний практичний результат.

Технологія може виступати в двох формах: як програма, яка описує цілі, зміст, способи й засоби діяльності, так і як сама діяльність, побудована у відповідності з цією програмою. Специфіка програми полягає в тому, що вона суттєвим чином визначає спрямованість і зміст діяльності, яка піддається технологізації.

Технологізація процесу реалізації інновацій передбачає вибудовування структури технології, Технологія реалізації інновацій розробляється і здійснюється як технологічний процес – система технологічних одиниць, зорієнтованих на конкретний результат. Технологічний процес вибудовується на основі закономірностей, сутності, структури, змісту того процесу (педагогічного, навчально-виховного, управлінського т.д.), особливості інноваційного розвитку якого він конкретизує на рівні конкретного алгоритму дій. Як комплексний інтегративний процес він включає людей, ідеї, засоби і способи організації тих видів діяльності, які необхідні для аналізу проблем і планування, забезпечення, оцінювання й управління всіх аспектів реалізації інновацій.

Щоб процес реалізації був технологічним він має відповідати таким основним вимогам:

- системність як нова інтегральна властивість цілісності компонентів процесу реалізації, яка виникає як результат причинно-наслідкових змістових і функціональних зв'язків між цілями, змістом, методами і формами взаємодії суб'єктів інновації;

- науковість ідей, теорій, принципів, які лежать в основі інновації;
- концептуальність теоретико-методологічних позицій – системи поглядів на інноваційний процес як закономірне явище розвитку педагогічних систем;
- спрямованість гарантоване досягнення цілей, які можна діагностувати як зміни в системі в результаті реалізації інновації;
- структурованість – розчленування процесу на послідовні, пов'язані між собою етапи, координованість дій, операцій;
- алгоритмічність – однозначність виконання включених у технологію дій та операцій за чітко визначеною схемою;
- керованість – передбачає можливість коригування дій на основі зворотного зв'язку й аналізу даних діагностики на кожному технологічному етапі реалізації інновації;
- ефективність – співвідношення отриманих результатів і кількості витрачених ресурсів;
- відтворюваність – передбачає можливість здійснення процесу іншими суб'єктами в аналогічних керуючись описанням всіх його характеристик.

Інноваційний процес за структурою є складним. Розглядаючи інновації як поліструктурні процеси, А. Лоренсов, М. Поташник і О. Хомерики виділили в них такі компоненти:

- структуру життєвого циклу, елементами якої є етапи розвитку інновації;
- діяльнісну структуру: цільовий, мотиваційний, змістовий, операційно-діяльнісний, контрольно-регулюючий та оцінно-результативний компоненти;
- суб'єктну структуру, елементами якої виступає інноваційна діяльність усіх суб'єктів інноваційного процесу;
- управлінську структуру, до елементів якої належать окремі види управлінських дій: планування, організація, керівництво та контроль;
- змістову структуру, елементами якої є окремі компоненти навчально-виховного процесу, що зазнають змін (новації в змісті освіти, методиках, технологіях, формах, методах, навчально-виховного процесу тощо);
- організаційну структуру, елементами якої є окремі етапи здійснення інноваційних перетворень: діагностичний етап, прогностичний етап, організаційний етап, практичний етап, узагальнюючий етап, етап запровадження нововведення в масову педагогічну практику [8].

Різні типи структур інноваційного процесу поєднані між собою не лише горизонтальними, а й вертикальними зв'язками. Кожен компонент будь-якої структури реалізується у компонентах інших структур, оскільки всі вони утворюють єдину систему.

При побудові теоретичної моделі технології інноваційного процесу в цілому, або кожного з етапів, зокрема етапу реалізації інновації,

проблеми виникають у синтезі всіх типів структур в єдиному технологічному процесі.

Багатоваріантність структурування інноваційних процесів обумовлює відповідну інваріантну багатомірну, поліфункціональну структуру технології реалізації педагогічних інновацій у загальноосвітніх навчальних закладах.

Горизонтальна структура технології реалізації інновацій включає: науково-концептуальну, формалізовано-описову (дескриптивну) змістовно-цільову й процесуально-діяльнісну взаємопов'язані складові.

Синтез різноманітних типів структур дає змогу побачити всю складність інноваційного процесу та пов'язаних із його впровадженням завдань і, спрогнозувавши ймовірні проблеми, уникнути їх. Поліваріантність структури технології вимагає розробки інтегративних алгоритмів реалізації інновацій у загальноосвітніх навчальних закладах. В таких алгоритмах чітко прописуються процедури цілеутворення, цілепокладання, цілездійснення, управління, способи комунікації, форми взаємодії учасників інноваційного процесу. Технологічний підхід дозволяє перейти від спонтанного, інтуїтивного способу реалізації інновацій до прийняття педагогічним колективом науково виважених рішень при прогнозуванні стратегічних, тактичних й оперативних перспектив і вибору ефективних шляхів інноваційного розвитку навчального закладу.

Список використаної літератури

1. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: Навч. посіб. / І. М. Дичківська. – К.: Академвидав, 2004. – 352 с.
2. Калініна Л. М. Інформаційне управління загальноосвітнім навчальним закладом: системи, процеси, технології: Монографія / Л. М. Калініна. – К.: Інформатор, 2008. – 472 с.
3. Освітній менеджмент в умовах змін: Навчальний посібник / Л. Калініна, Л. Карамушка, Т. Сорочан, Р. Шиян та ін. / За ред. В. Олійника, Н. Протасової. – Луганськ: СПД Резніков В. С., 2011. – 308 с.
4. Пригожин А.И. Методы развития организаций / А. И. Пригожин. – М.: МЦФЭР, 2003. – 863 с.
5. Радченко М. В. Совершенствование инновационной деятельности вузов: дис. ... канд. эконом. наук: 08.00.05 / М. В. Радченко. – Ставрополь, 2005. – 168 с.
6. Розпорядження кабінету Міністрів України від 17.06.2009 № 680-р “Про схвалення Концепції розвитку національної інноваційної системи” // Офіційний вісник України. – 2009. – 47. – С. 533.
7. Сурмин Ю. П., Туленков Н. В. Теория социальных технологий: Учеб. пособие / Ю. П. Сурмин, Н. В. Туленков. – К.: МАУП, 2004. – 608 с.
8. Хомерики О. Г. Развитие школы как инновационный процесс: Метод. пособие для руководителей образоват. учреждений

/ О. Г. Хомерики, М. М. Поташник, А. В. Лоренсов; под ред. М. М. Поташника; Рос. акад. образования. Ин-т управления образованием. – М.: Новая шк., 1994. – 61 с.

9. Н. D. Haustein, Н. Mair. Innovation Glossary. Oxford, New-York, Toronto. Sydnei, Frankfurt. 1986. – 224 p.

**Кононова Юлія Олександрівна,
Колесник Наталія Євгенівна**

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ТЕХНІКА «ОРИГАМІ» У КОНСТРУЮВАННІ ВИРОБІВ

Орігамі може бути цікавою людям різного віку. Насамперед, це діти. За допомогою орігамі дитина отримує можливість розвивати свої творчі навички, створювати своїми руками красиві іграшки та геометричні фігури з паперу. По-друге, це любителі. Зробити оригінальний подарунок близьким і просто зробити щось своїми руками з паперу – однезадоволення. По-третє, орігаміце завжди красиво і оригінально.

Взагалі всі виготовлені вироби повинні мати суспільно корисне призначення, тобто можливість його використання в школі, в класі, будинку, для прикраси, як подарунок, для гри.

Вироби повинні відповідати вимогам програми та емоційно впливати на учнів, а трудові завдання посилювати для учнів. Всі роботимають бути цікавими. Отримані на уроках знання, вміння і навички повинні бути міцними і використовуватися в подальшому в якості бази для продовження навчання в школі.

При виготовленні орігамі в учнів розвивається фантазія, уява, моторика рук, просторове мислення, виховується естетичний смак, воля, акуратність, працьовитість, що і робить вивчення техніки орігамі в школі актуальним для дослідження.

Метою цієї статті є розглянути можливості використання техніки орігамі для розвитку всебічної особистості дитини.

Орігамі (яп. 折り紙 *орі* – «складати», *камі* – «папір», тобто «складений папір») – мистецтво складання паперу. Термін орігамі відноситься до всіх типів складання паперу, а не тільки японських зразків. Орігамі походить з Китаю, де і було винайдено папір (хоча як мистецтво орігамі розвинулось в Японії) [3, с. 10]

Спочатку фігури орігамі використовувались в релігійних обрядах. Довгий час цей вид мистецтва був доступний тільки представникам вищих соціальних станів, де ознакою хорошого тону було вміння складати орігамі нарівні з вмінням скласти вірш [1, с. 6].

Фігурки орігамі ввійшли в життя японців вже на початку періоду Хей'ан (9 – 12 ст.). Самураї обмінювались «носі», своєрідними

символами удачі, складеними з паперових стрічок. Складені з паперу метелики використовувались під час святкування весіль за сінтоїстськими обрядами і репрезентували наречених [5, с.15].

При складанні фігур оригамі використовуються небагато різних згинів, але вони можуть бути скомбіновані багатьма способами й утворювати дуже складні фігури. Зазвичай фігури складають без розрізів з квадратного аркушу паперу, сторони якого можуть бути різних кольорів [4, с.35].

Хоча для складання може використовуватись будь-який листовий матеріал, але до його вибору слід підходити відповідально, оскільки матеріал дуже впливає на процес складання та остаточний вигляд моделі. Звичайний копіювальний папір з густиною 70-90 г/м² може використовуватись для простих моделей, таких як журавлик або водяна бомбочка. Важчий папір, з густиною більш 100 г/м² зазвичай використовується у технології мокрого складання, що дозволяє майстру створювати більш округлі моделі, які стають твердими й міцними після висихання [2, с.13].

Спеціальний папір для оригамі, що має назву «камі» (папір) або «васі» (японський папір), продається розфасований квадратами різного розміру від 2,5 см до 25 см та більшими. Зазвичай такий папір має білу та кольорову сторони, але може використовуватись двосторонній або візерунковий папір.

На сьогоднішній час існує декілька різних методів складання оригамі, найпоширенішим з яких є модульне оригамі, в якому фігура збирається з однакових готових частин (модулів). Кожен модуль складається за правилами класичного оригамі з одного аркуша паперу, а потім модулі з'єднуються шляхом вкладання їх один в одного, і фігура тримається за рахунок сили тертя, що з'являється при цьому. Одним з найпоширеніших об'єктів модульного оригамі є кусадама – шароподібна фігура, складена з великої кількості модулів [6, с.20; 10, с.8].

Ще одна цікава техніка – це мокре складання, яке розробив реформатор оригамі 20 ст. Акірайосідзава. Ця техніка використовує змочений водою папір для надання фігуркам плавності ліній, виразності та твердості. Особливо цей метод актуальний для таких негеометричних об'єктів, як фігури тварин і квітів – у випадку використання цієї техніки оригамі виглядають значно природніше та ближче до оригіналу.

Кірігамі (яп. 切り紙) – вид оригамі, в якому допускається використання ножиць і розрізання чи нарізання паперу в процесі виготовлення моделі. Це головна відмінність кірігамі від інших технік складання паперу, що і підкреслено в назві: 切る – (кіру) різати, 紙 (камі) – папір.

На мою думку техніку оригамі потрібно вивчати у школі тому що, воно є у певному сенсі терапевтичним мистецтвом - впливає на емоційну сферу учнів, що особливо важливо для тих, у кого є різні проблеми

спілкування, хто сором'язливий чи, навпаки, надмірно агресивний. Тобто орігамі як вид мистецтва - ідеальна дидактична гра, що розвиває фантазію та винахідливість, логіку і просторове мислення, уяву та інтелект. У процесі роботи з просторовою трансформацією плоского листа дитині легко освоювати складні математичні поняття, вирішувати завдання з геометрії. Ефективність проявляється не тільки у вирішенні питань комунікабельності, така діяльність сприяє розвитку естетичного почуття і асоціативного мислення [13, с. 30].

У мистецтві орігамі єдиним робочим матеріалом є папір. У своєму житті дитина знайомиться з папером раніше, ніж з будь-яким іншим матеріалом: він їй звичний, легко піддається будь-яким змінам. Але для того, щоб створити свою орігамну фігурку, необхідно навчитися правилам, відшліфованим століттями, дізнатися безліч древніх форм, класичні моделі орігамі [7, с.44; 8, с.25].

Зі створеною фігуркою можна гратися, подарувати, і навіть влаштувати спектакль для дітей з паперовими ляльками-героями казок. Навчити дитину робити з паперу човник або коробочку можливо, звернувши його увагу стежити за рухами дорослого і повторювати їх. У віці 5-7 років діти можуть виконати подібні завдання. Практика орігамі має навчальний ефект, дитина тренує увагу, пам'ять і пальці рук. Для створення орігамі переважно використовують тільки терміни і поняття, прийняті в цьому виді мистецтва, потрібно дотримуватися оптимального рівня складності виготовлення фігур. Головне в процесі навчання, щоб з десяти дій при складанні сім-вісім дитина виконувала сама, без допомоги батьків [9, с. 12].

Заняття орігамі розвивають комбіноване та просторове мислення, почуття форми (в орігамі немає можливості досконально зобразити деталі й фактуру, і тому особливу важливість набуває вміння кількома рубаними лініями створити силует), формує навички виконавської майстерності і виробляє складну координацію рухів кисті. Але найголовніше - заняття орігамі розвивають інтуїтивне мислення, здатність до осяяння [2, с. 15].

Чому орігамі подобається дорослим і дітям?

Насамперед, орігамі схоже на фокус - зі звичайного листка паперу за кілька хвилин народжується чудова фігурка! По-друге, орігамі – це просто, адже для занять орігамі потрібен лише папір і ваші знання і не потрібно особливих здібностей. Також заняття орігамі абсолютно безпечні навіть для найменших дітей.

Список використаної літератури

1. Артемов А.В. Декоративно-прикладне мистецтво, М. – 1990. – 201с.
2. Афонькін С.Ю. Уроки орігамі в школі і вдома. Експериментальний підручник для початкової школи. М.: Яким, 1995. – 168 с.

3. Афонькін С.Ю., Афонькіна Є.Ю. Все про оригами. Довідник. С-Пб: «Кристал», М.: Онікс, 2005. – 140 с.
4. Вигонів В.В. Практикум з трудового навчання. – М.: Академа, 1999. – 135 с.
5. Гагарін Б.Г. Конструювання з паперу. – Ташкент, 1988. – 220 с.
6. Гончар В.В. Модульное оригами. – 2-е изд. – М.: Айрис-пресе, 2009. – 112 с.: ил. + цв. вклейка 8 с. (Внимание:дети!).
7. Даванова В.М. Уроки праці для початкової школи. Посібник для учнів. – Москва-Ставрополь. – 2000. – 95 с.
7. Демидова А.П. Довідник з трудового навчання. – М., 1989.
8. Долженко Г.І. 100 оригами. Ярославль: Академія розвитку. – 1998.
9. Савіних В.П. Умільцеві про виробні матеріали. – М. – 1998. – 135 с.
10. Сальнікова Н.В. Модульне оригами // Трудове навчання в школі.- 2010. – № 6. - С.18-24.
11. Сержантова Т.Б. Оригами. Базовые формы. - 8-е изд. - М. : Айрис-пресе. – 2008.-160 с.:ил. + цв.вклейка 8 с.(Внимание:дети!)
12. Сержантова Т.Б. 366 моделей оригами. 8-е изд.-М.: Айрис-пресе, 2008. – 192 с.: ил. + цв. вклейка 8 с.(Внимание: дети!).
13. Сундара Р. Геометричні вправи з шматком паперу. – Одеса, 1973. – 185 с.

**Корчевської Тетяна Вікторівна
Клименюк Юлія Михайлівна**

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ВАЖЛИВІСТЬ САМОСТІЙНИХ РОБІТ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

Вимоги сучасного суспільства до загальноосвітньої школи з однієї сторони, і інтереси особистості, що розвивається, з іншої, викликають необхідність нового підходу до організації навчально-виховного процесу школи. Особливу актуальність набуває зараз проблема формування самостійності мислення учнів, спроможності отримувати, аналізувати інформацію і приймати адекватні рішення, використовувати в практичній діяльності нові інформаційні технології. У зв'язку з цим особлива роль відводиться і шкільному курсу математики.

Досягнення потрібного суспільству рівня освіченості та розвитку особистості неможливо без систематичної самостійної праці, готовність до якої закладається у шкільному віці. У зв'язку з цим у концепції шкільної освіти велика увага приділяється самостійній навчальній діяльності учнів у процесі навчання.

Метод самостійної роботи учнів постійно в центрі уваги дидактів і психологів, які проводять дослідження з різних аспектів розвиваючого навчання. Доведено, що самостійна робота відіграє велику роль у формуванні і розвитку навчальних умінь, вихованні волі, пізнавального

інтересу, навичок колективної праці. В ній виявляється індивідуальність кожного учня, формується їхній інтелект і характер. Усе це сприяє засвоєнню глибоких і міцних знань.

Метою цієї статті є визначення ролі самостійних робіт на уроках математики в початковій школі.

Питання розвитку в школярів самостійності, критичності мислення, здатності до творчих пошуків у педагогічній науці не є новим. Перші вимоги до учнів бути творцями, активними співучасниками процесу пізнання відомі ще за часів античності. Наприклад, метод навчання, застосований Сократом, названий “маєвтикою” [24]. Він полягає в умінні вести діалог так, що внаслідок руху думки за допомогою суперечливих висловлювань позиції учасників діалогу згладжуються, однобічність поглядів кожного з них долається, здобувається істинне знання. Тобто Сократ у процесі бесіди, діалогу допомагав “народитися істині в душі співрозмовника”.

Однією з основних вимог методики викладання за К.Д.Ушинським є умова обов'язкової самостійності в набутті знань учнями та самостійності суджень і висновків.

Англійський педагог Армстронг (друга половина XIX- початок XX ст.) започаткував у навчально-виховному процесі “евристичний метод” [23, с. 214]. Сутність цього методу полягає в тому, що учень виступає в ролі дослідника і проходить шлях від формулювання проблеми до останнього висновку цілком самостійно. Безперечно, метод Армстронга прогресивний, але, на жаль, з точки зору сучасної дидактики, він має низку недоліків. По-перше, учні все дослідження проводили самостійно, без будь-якої допомоги вчителя, без допоміжних навідних запитань, без критичних зауважень педагога, що все разом повинно допомогти учням одержати чітку систему знань.

В.О.Сухомлинський в основі навчання учнів у школі вбачав виховання в них самостійності, критичності мислення, активності. Дидакт наголошував, що справжнім можна вважати лише те навчання, яке має спрямованість на розвиток дитини, її мислення, діяння у процесі пізнання, оскільки “розум не формується без розумового напруження, без думки, без самостійних пошуків” [29, с.585].

У 60-70 рр. XX ст. значний внесок у розвиток теорії учнівської самостійної діяльності вніс польський педагог В.Оконь. Він зробив висновок, що “вирішальною умовою розвитку самостійності мислення є набуття нових знань за допомогою вирішення проблем” [25, с.44]. Дослідник ґрунтовно розробив низку питань, пов'язаних із проблемним навчанням: дав чітке визначення поняття “проблема”, сформулював умови, за яких запитання має проблемний характер, вказав етапи уроку, на яких можливе використання навчальної проблеми.

Психологи розглядають самостійність як одну з вольових рис характеру. Вона полягає “у вмінні орієнтуватися на власний досвід,

знання й переконання, а не на тиск чи прохання з боку інших" [1, с. 244]. На думку Д.М.Дубравської, самостійною варто вважати людину, якій притаманна сильна воля.

Але поняття самостійності щодо навчально-виховного процесу не варто трактувати однозначно. Самостійна діяльність учня розуміється як умотивовані й усвідомлені самостійні дії школяра, що завершуються певним результатом. Однак ця діяльність передбачає керування зі сторони вчителя (як суб'єкта навчально-виховного процесу) діяльністю учня (як об'єкта), управління цим процесом, а саме: спрямування (пояснення мотиву, цілі діяльності), проектування (план, структура дослідження тощо), підтримки (навідні запитання, коригування, виправлення, уточнення тощо). (М.І. Алексєєв, І.Я. Лернер, К.В. Яресько та ін.).

Сучасна дослідниця І.С.Зоренко вважає самостійною таку навчально-пізнавальну діяльність школярів, яка детермінується цілями, усвідомленими учнями, визначеними мотивами й реалізується за допомогою самостійних дій, які вимагають розумових, вольових чи фізичних зусиль, а завершуються конкретними результатами [18].

Будь-яка творча діяльність учня передбачає його самостійність у процесі навчання, особливо на уроках математики. Але самостійна робота буде творчою лише за умови, якщо вона зумовлює мислительні та практичні дії школяра, певним чином організовані вчителем, на критично-творчому та творчому рівнях. Тому важливо використовувати на уроках математики різні види самостійних робіт.

Вчитель проводить на уроках математики самостійні роботи різного дидактичного призначення: перевірні, підготовчі, навчальні. Так, перевірні роботи допомагають їй контролювати знання учнів; підготовчі — актуалізують опорні знання, які необхідні для наступного сприйняття нового матеріалу; навчальні — під час вивчення нової теми, але лише тоді, коли переконана, що попередні знання, на яких ґрунтується вивчення нового, добре засвоєні школярами.

Самостійній роботі на уроці математики властиві не стільки контрольні, скільки навчальні функції. Тому самостійну роботу в школі, залежно від її мети, можна проводити на різних етапах уроку.

Самостійно ознайомлюючись із новим матеріалом за підручником чи іншим джерелом, школяр фактично виконує декілька супідрядних завдань: визначає мету, виділяє невідоме, зосереджує увагу на головному, встановлює послідовність дій, контролює їх.

Тільки в самостійному пошуці створюються необхідні умови для підвищення активності учнів і творчого підходу при оволодінні знаннями.

Список використаної літератури

1. Абрамова Г. С. Возрастная психология. Учебное пособие для студент. вузов.- М.: Академия, 1997 – 638 с.
2. Аргинская И. И. Математика 3 класс. – Самара, « Корпорация» Федоров», 1997 – 88 с.
3. Бабанский Ю. К. Оптимизация процесса обучения. Общедидактический аспект. – М.: Педагогика, 1977 – 254 с.
4. Берцфаи Л. В., Романко В. Г. Исследование особенностей рефлексивного контроля. Сообщение 1 // Новые исследования в психологии – 1981, - №2 – с. 68 – 72
5. Бадма – Гаряева М. В. Развитие вычислительных навыков у учащихся 1 класса // Начальная школа – 1999 - №11 – с.21 – 23
6. Бантова М. А. Система формирования вычислительных навыков // Начальная школа – 1993 - №11 – с. 38 – 43
7. Бахир В. К. Развивающее обучение // Начальная школа – 1997 - №5 – – 31 с. 26
8. Буряк В.К. Самостоятельная работа учащихся. – К.: Знание, 1990. – 48 с.
9. Дубравська Д.М. Основи психології: Навч. посібник. – Львів: Світ, 2001. – 280 с.
10. Давыдов В. В. Проблемы развивающего обучения: опыт теоретического и экспериментального психологического исследования. – М.: Педагогика, 1986 – 239 с.
11. Давыдов В. В. Содержание и строение учебной деятельности школьников. – М., 1978 – 321 с.
12. Давыдов В.В. Теория развивающего обучения. – М.: ИНТОР, 1996 – 544 с.
13. Давыдов В. В. Что такое учебная деятельность // Начальная школа – 1999 - №7 – с. 12 – 18
14. Дичковська. І.М Основи педагогічної інноватики. Рівне, 2001р
15. Волкова. Н.П. Педагогіка. Київ, Видавничий центр "Академія",2002р.
16. Захарова А.В. Развитие контроля и оценки в процессе формирования учебной деятельности//Формирование учебной деятельности школьников. – М., 1982 – 234 с.
17. Зимняя И. А. Педагогическая психология. – Ростов на Дону: Феникс, 1997 – 476 с.111
18. Зоренко И.С. Дидактические условия организации самостоятельной учебной работы школьников: Дис... канд. пед. наук. – Кривой Рог, 1997. – 181 с.

Кук Валентина Віталіївна

(СЗОШ №12 ім. С. Ковальчука м. Житомира)

ВВЕДЕННЯ КОЛЕКТИВНОГО САМОВРЯДУВАННЯ В ГРУПІ ПРОДОВЖЕНОГО ДНЯ

В житті учнів початкових класів праця займає важливе місце. Цікава, зрозуміла, добре організована трудова діяльність, сприяє всесторонньому розвитку учнів. Набуті знання, вміння та навички, які шестирічні учні набувають в обслуговуючій праці, дитячій творчості і сюжетно-рольових іграх – необхідна основа для оволодіння новим для них видом праці – працею учбовою.

"Відповідальність за поведінку суспільства і врядування лежить на кожному членові співжиття, - зазначав Д. Дьюї. – Тому виховання має кожного готувати до цієї відповідальності, ознайомити з умовами життя і нестатками народу, як цілого, розвивати властивості і здібності, які гарантують плідну участь громадян у справах врядування. Якщо діти привчаються тільки підкорятись наказам, робити те чи інше, тому що їм це сказано, якщо в дітях не розвивають довіру до своїх сил і самостійного мислення, самі собою нагромаджуються перешкоди на шляху вдосконалення демократії і поширення демократичних ідеалів" [1, с.145].

В основному учні початкової ланки охоче включаються в роботу, їх захоплює сам процес праці. Але у зв'язку з нестійкістю, ситуативністю своєї поведінки вони можуть не довести почату справу до кінця, відволікаються на інше.

Якщо учень привчений до охайності, пунктуальності й наполегливості при виконанні трудових доручень, то вихователю не важко сформувати у нього навички самоорганізації і самоконтролю, необхідні в навчанні. Саме в праці у дітей формуються ті вольові якості, які їм необхідні для оволодіння шкільними знаннями та навичками.

Психологи та педагоги виділяють два основних структурних компоненти, загальних для учбової діяльності, для дитячої творчості і трудового процесу. Це – навички самоорганізації і самоконтролю, сформованість яких тісно пов'язана з рівнем розвитку емоційно-вольової і мотиваційно-потребуючої сфер, і операційно-технічні можливості учня, які тісно пов'язані з розвитком його спеціальних здібностей (вправності, виразності мови, художні, музичні здібності і т. д.).

Вміння подумки планувати свої дії згідно поставленого завдання – це складна психічна функція, яка швидко розвивається в шестирічному віці. Всі її компоненти в учнів початкової ланки ще недосконалі. В рівні їх сформованості є великі індивідуальні відмінності. Поряд з учнями, які по своїй цілеспрямованості, наполегливості і обов'язковості в будь-якій діяльності наближаються до дітей семирічного віку, зустрічаються й такі,

у яких цікавість до початкої справи втрачається при зіткненні з першими труднощами.

Формування позитивного відношення до праці – це важливий аспект морального виховання, необхідний компонент формування соціально активної особистості. "Ставлячи учням вимоги, слід насамперед дбати про те, щоб вони викликали в дітей позитивні емоції, активізували їхні власні можливості, виховували почуття впевненості в собі. У них передусім має виявлятися повага до особистості маленького школяра. У вимозі вихователя важливий не лише її зміст, а й форма.

Результативність вимог вихователя залежить не тільки від того, як їх зрозуміли учні, а й від того, як вони впливають на емоційну сферу дітей" [3, с.64]

Вже в першому класі вихователю треба не пропустити той момент, коли діти починають прагнути до загальнокорисної праці, виконання доручень. Адже залучення дітей до громадського життя дає можливість грати нову роль, нехай і нетривалу, організатора чи виконавця, командира чи підлеглого. Саме тут формується досвід суспільних відносин – соціальний досвід, яким ми повинні озброювати дитину упродовж усіх років шкільного життя.

Залучення дітей до самоврядування – річ серйозна. Вона потребує від педагога вдумливості, спостережливості, поступовості і наполегливості. Існують різні методи розподілу доручень у колективі:

- призначення вихователем;
- призначення згідно з чергою;
- призначення за порадою;
- призначення за власним бажанням;
- вибори відкритим чи таємним голосуванням;
- призначення лідером, активістами.

У початкових класах доцільно використовувати перші чотири методи розподілу доручень.

У першому класі діти часто переоцінюють свої можливості. Спонуканням до виконання того чи іншого доручення є бажання дитини. Вихователь повинен допомогти дитині зрозуміти суть дорученої справи, обсяг та визначити строки виконання. Деякі учні потребують уваги та участі під час самого процесу виконання покладених на них обов'язків. Крім того, діти повинні знати: їх роботу перевірять. Тобто введення звітності вже з першого класу сприятиме ефективності виконання доручень.

Доцільно, щоб учні кожного місяця звітували про свою роботу: що робили, що не вдалося і чому. А вихователь повинен оцінювати громадську активність дітей, залучаючи до цього всіх членів колективу. Якщо доручення виконуються добре, треба це відзначити, якщо ні – дати пораду, вказати на недоліки.

Зупинимося на питанні чергування в групі. Діти по-різному ставляться до обов'язків чергових. Одні активно прагнуть до їхнього виконання, іншим треба нагадувати, а декого наполегливо спонукати до праці. Відсутність бажання працювати – цебіда, з якою, на жаль, все частіше ми зустрічаємось у сучасному житті. Серед батьків поширена думка: життя важке, у дитини повинно бути хоча б щасливе дитинство. Як наслідок, дітей не привчають до необхідної побутової праці, навіть до самообслуговування. Треба дати можливість дитині відчувати важкість всілякої праці. І тут велике поле для діяльності вихователя. Як цього досягти? Як зробити так, щоб дітям праця дарувала радість? Будь-яка організаційна єдність спирається на єдність ідейну. Необхідно домагатися, аби у дітей були загальні поняття про те, що добре, а що погано, які знаходили відображення в суспільно корисній праці. Таким ідейним кредо може бути «Кодекс честі і добра», розроблений учнями під керівництвом вихователя на заняттях у ГПД.

📖 У нашій групі існує повага один до одного, терпимість, доброзичливість, турбота.

📖 У нашій групі всі дружать і допомагають один одному.

📖 У нашій групі ніколи ніхто не буде жорстоким, не буде нікого ображати, не буде несправедливо ставитись до інших.

📖 У нашій групі всі радіють успіхам один одного в навчанні, спорті, іграх.

Отже, відчувши себе невід'ємною частинкою колективу, об'єднаного високою моральною ідеєю, беручи участь у різних колективних справах, дитина робить перші кроки до участі в класному самоврядуванні. Наступні кроки на цьому шляху такі:

—вміння працювати в парі з товаришем, що сидить поряд (чергування в класі);

—виконання тимчасових доручень вихователя.

І нарешті, дитина отримує постійне доручення (особиста відповідальність), яке дає їй можливість постійно відчувати самодостатність, а головне – корисність.

Структура самоврядування в колективі вихованців – творчасправа вихователя, визначається напрямом його виховної роботи, шкільного колективу в цілому і нарешті вподобаннями і фантазією. Це можуть бути комісії, палати, гурти, ділянки, бригади, «вулики» тощо. Перш ніж навести приклад структури самоврядування в моєму колективі учнів, зауважу, що в 2 класі для розподілу доручень використовую як уже названі методи так і метод за власним бажанням.

Структура колективного самоврядування в групі

Командир — 1 учень.

Заступник командира—1 учень

Сектор «Живи, книго!» — 4 учні.

Сектор «Всезнайки» — 4 учні.

Сектор «Паросток» — 4 учні.

Сектор «Забава» — 4 учні.

Сектор «Айболить» — 4 учні.

Сектор «Мурашки» — 4 учні.

Сектор «Фізорги» — 4 учні.

Командир групи

Допомагає вихователю в організації роботи колективу відповідно до плану; контролює періодичну звітність про виконання учнями своїх доручень; несе відповідальність за перебої в роботі секторів; здійснює контроль за дотриманням дисципліни, порядку, чергуванням.

Заступник командира

Виконує обов'язки командира за його відсутності.

Сектор «Живи, книго!»

Проводять щомісячні рейди-перевірки стану книжок в книжковій бібліотеці; організовують заняття з ремонту книжок бібліотечки («книжкова лікарня»); періодично звітують перед колективом про свою роботу.

Сектор «Всезнайки»

Беруть участь в організації та проведенні пізнавальних заходів, усних журналів, вікторин, диспутів. Члени сектора знайомлять учнів із найцікавішими рубриками дитячих журналів: «Барвінок», «Пізнайко», та інших; періодично звітують про свою роботу.

Сектор «Паросток»

З вихователем планують і організують природоохоронні заходи; організують підгодовування птахів взимку; доглядають за кімнатними рослинами в класі; контролюють дотримання учнями класу правил поведінки на пришкольній території навесні, організують збір матеріалу для шкільного квітника; звітують про свою роботу.

Сектор «Забава»

Допомагають вихователю у підготовці та проведенні культурно-розважальних заходів, колективних свят, організують дозвілля учнів (рухливі та настільні ігри); звітують про свою роботу.

Сектор «Айболить»

Слідкують за дотриманням учнями санітарно-гігієнічних навичок; звітують про свою роботу.

Сектор «Мурашки»

Організують чергування у групі; перевіряють наявність змінного взуття; контролюють збереження шкільного майна в класі; здійснюють розподіл доручень під час робіт; звітують перед класним колективом про свою роботу.

Сектор «Фізорги»

Здійснюють контроль за дотриманням учнями порядку і дисципліни під час проведення спортивної години, рухливих ігор; відповідають за

збереження спортивного інвентарю; допомагають у проведенні фізкультурно-масових заходів; звітують про свою роботу.

Важливо побудувати роботу таким чином, щоб у колективі не було "зайвих". Адже "кожну справу самі придумуємо, самі виконуємо і самі оцінюємо. Так складається справжнє самоврядування. Заберіть одну ланку – і від самоврядування нічого не залишиться" [2, с.92]

Отже, жодної дитини не можна відсторонити від громадського життя. Ось чому саме вихователю необхідно допомогти кожному учневі знайти місце в колективі групи, дати можливість проявити себе в корисній праці.

Список використаної літератури

1. Дьюи Д., Дьюи Э. Школы будущего.- М.: Работник просвещения, 1922.- 321 с.
2. Иванов В.Д. Самодеятельность, самостоятельность, самоуправление.- М., 1991.- 128 с.
3. Боришевський М.Й. Виховання самоконтролю в поведінці учнів початкових класів.- К.: Рад. школа, 1980.- 143 с.

**Кучер Тетяна Олександрівна,
Колесник Наталія Євгенівна**

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

МЕТОДИКА ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОВЕДЕННЯ УРОКІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ З ВИКОРИСТАННЯМ ЕЛЕМЕНТІВ МИСТЕЦТВА «ОРИГАМІ»

Програма загальноосвітніх навчальних закладів з трудового навчання визначає коло знань, умінь та навичок для засвоєння молодшими школярами, до яких включається мистецтво оригамі.

В 1 класі діти знайомляться з мистецтвом «оригамі», досліджують основні способи згинання паперу. У 2 класі - ці знання поглиблюються відомостями з історії розвитку мистецтва, вчать виготовляти стартовий аркуш для оригамі. У 3 класі діти виготовляють об'ємні оригамі, засвоюють послідовність дій при роботі в техніці оригамі. 4 клас особливий тим, що діти доповнюють відомі їм образи новими деталями, декорують їх. [9, с. 2].

Але, не зважаючи на нормативні документи, особливу актуальність в сучасній школі набуває зараз не достатнє використання мистецтва «оригамі», що негативно впливає на розвиток молодших школярів.

При виготовленні оригамі в учнів розвивається фантазія, уява, моторика рук, просторове мислення, виховується естетичний смак, воля, акуратність, працьовитість.

Цією проблемою займалися багато науковців, серед яких Котелянець Н., Ботюк О.Ф., Сирова К.

Метою цієї статті є розглянути можливість використання техніки «орігамі» для розвитку всебічної особистості дитини.

Термін орігамі відноситься до всіх типів складання паперу, а не тільки японських зразків.

В сучасному світі орігамі (яп. 折り紙 *орі* — «складати», *камі* — «папір», тобто «складений папір») — мистецтво складання паперу. Метою цього мистецтва є створення витворів шляхом використання схеми геометричних згинів і складок.

В орігамі використовуються небагато різних згинів, але вони можуть бути скомбіновані багатьма засобами й утворювати дуже складні фігури. Зазвичай фігури орігамі складають без розрізів з квадратного аркушу паперу, сторони якого можуть бути різних кольорів. Всупереч найпоширенішій версії у традиційному японському орігамі що сягає ери Едо (1603—1867), цих правил суворо не дотримувались і в багатьох випадках аркуші розрізались (*Кірігамі* 切り紙) або фігури складали не з квадратного аркушу, а з прямокутного, круглого, трикутного чи з інших неквадратних аркушів паперу [14, с. 27].

У міжнародній літературі по орігамі давно склався певний набір умовних знаків, необхідних для того, щоб замалювати схему складання навіть самого складного виробу.

Умовні знаки відіграють роль своєрідних "нот", дотримуючись яких можна відтворити будь-яку роботу. Кожен орігамісти повинен знати ці знаки й уміти користуватися ними для записів. Крім знаків, існує невеликий набір прийомів, які зустрічаються досить часто. Зазвичай вони даються в книгах без коментарів. Вважається, що будь-який новачок вміє виконувати їх на практиці.

Міжнародні умовні знаки разом з набором нескладних прийомів і складають своєрідну "абетку" орігамі, з якою повинен бути знайомий будь-який хто складає.

Навчання мистецтву орігамі необхідно починати не тільки з окремих елементів виробів, але і з "школи орігамі" – з базових форм. Слід добре знати основні базові форми виробів, що дозволить зрозуміти обриси і характер виготовленого предмета, а при створенні власних виробів – підібрати найбільш відповідний варіант бази. [3, с.19].

Один важливий класичний підхід до розробки орігамі полягає в понятті бази. База – проста складена форма, яка може бути розвинена в безліч різних фігурок.

Далі розглянемо ці 11 форм.

Чотири базові форми відбуваються зі східної культури - основа паперового змія, основа риби, основа птиці і основа жаби. Основа катамарана має західні корені. Основа млинця досить проста, щоб з'явитися в обох культурах. База водяної бомби і подвійний квадрат також використовувалися в обох культурах. Останні, насправді, є вивернутими версіями один одного.

Згини, виконані при створенні цих форм, ділять кути і грані навпіл набагато частіше, ніж будь-яким іншим довільним способом.

З базових форм можна зробити безліч фігур як плоских, так і об'ємних. Деякі базові форми є проміжним етапом при виконанні більш складних баз. Наприклад, з бази "квадрат" можна зробити базові форми "журавлик", "жаба". Базові форми можна використовувати і як самостійні геометричні фігури при вирішенні різних геометричних завдань у початковій школі. Складання базових форм допомагає дітям засвоїти такі поняття, як "трикутник", "квадрат", "трапеція", "прямокутник"; вирішувати завдання на теми: паралельні прямі, перетин прямих, поділ відрізка, поділ кута, площа.

Назва базових форм у багатьох країнах однакове, хоча це чисто умовні назви і можуть бути варіанти.

Трикутник - це одна із двох самих простих базових форм. Для того щоб її скласти, необхідно зробити всього лише одну складку - провести діагональ квадрата.

Книга – наступна проста базова форма. Як і при складанні трикутника, нам достатньо зробити всього одну складку.

Двері - базова форма дверей виходить з книги.

Повітряний змій - ще одна досить проста базова форма. Вона виходить з трикутника.

Риба - назва говорить сама за себе. Перед вами голова, хвіст і два плавця. Залишилося тільки додати їм потрібну форму.

Подвійний трикутник - інша назва подвійного трикутника - водяна бомба.

Подвійний квадрат - якщо ви виверне подвійний квадрат навиворіт, то отримаєте подвійний трикутник.

Будинок - назва вибрана виходячи з зовнішнього вигляду фігурки.

Птах - у птиці є крила, голова і хвіст. Є вони і в цієї базової форми.

Катамаран - з цієї форми дуже просто робиться пахаріти. А також безліч кусудам.

Жаба - з цієї форми можна скласти як жабу, так і квітка.

З базової форми "*Журавлик*" можна скласти: кінь, журавлика, лелеки, слона, корову, північного оленя, мавпу, ворону, спанієля, горобця, коника, бабку, маску Будди, який стоїть журавлика, зірку .

З базової форми "*Капелюх*" можна скласти: горилу, сомбреро, жабу, морську черепаху, квіти, летючу мишу, ракету .

З базової форми "*Верблюди*" можна скласти: жирафа, верблюда, зайця, кенгуру, білку, слоненяти, лебедя, коропа, вівцю, оленя, маску Смерті, ослика, квіти .

З базової форми "*Поні*" можна скласти: стрибаючого поні, ліхтарик, маски японської опери, гортензію, рамки для фотографій, орнамент .

Природно, що олень, зроблений з базової форми "Журавлик", буде відрізнятися від оленя, зробленого з базової форми "Верблюд", не тільки за технікою виконання, але і за можливостями тієї базової форми.

Основною вимогою, що пред'являються до модулів, є їхня повна ідентичність. Навіть невеликі відхилення в розмірах найчастіше призводять до неможливості складання виробу [2, с. 12].

Діапазон можливостей орігамі великий: від простої дитячої гри до цілого мистецтва. Значне місце орігамі займає в освіті та розвитку дитини:

- Вчить дітей різним прийомам роботи з папером, таким, як згинання, багаторазове складання, надрізання, склеювання.

- Розвиває у дітей у дітей здатність працювати руками, привчає до точних рухів пальців, у них удосконалюється дрібна моторика рук, відбувається розвиток окоміру.

- Вчить концентрації уваги, тому що змушує зосередитися на процесі виготовлення виробу, вчить слідувати усним інструкціям.

- Стимулює розвиток пам'яті, так як дитина, щоб зробити саморобку, повинен запам'ятати послідовність її виготовлення, прийоми та способи складання.

- Знайомить дітей з основними геометричними поняттями: коло, квадрат, трикутник, кут, сторона, вершина і т.д., при цьому відбувається збагачення словника дитини спеціальними термінами.

- Розвиває просторову уяву - вчить читати креслення, по яких складаються фігурки і представляти по них вироби в обсязі, допомагає розвитку креслярських навичок, так як схеми вподобаних виробів потрібно замальовувати в зошит.

- Розвиває художній смак і творчі здібності дітей, активізує їхню уяву і фантазію.

- Сприяє створенню ігрових ситуацій, розширює комунікативні здібності дітей.

- Удосконалює трудові навички, формує культуру праці, вчить акуратності, вміню дбайливо й економно використовувати матеріал, утримувати в порядку робоче місце.

- Велика увага при навчанні орігамі приділяється створенню сюжетно-тематичних композицій, в яких використовуються вироби, виконані в техніці орігамі. Походження мистецтва складання паперу не відомо, але можливо, це було звичайною справою в багатьох країнах, де використовувався папір.

Список використаної літератури

1. Білякович Л. М., Чорна О. С. Спроба систематизації існуючих видів орігамі. – Київ, 2009. – 7 с.
2. Ботюк О. Ф. Конструювання з паперу методом орігамі: Навч.-метод. посібник. – Тернопіль: Навчальна книга. – Богдан, 2000. – 64 с.

3. Гуцол Н. В. Модульне оригамі у зразках та схемах. – Вінниця, 2009. – 30 с.
4. Колесник Н. Є. Розвиток в учнів початкових класів творчих здібностей через художнє пізнання, ігрову фантазію та мистецтва на уроках праці й малювання // Вісник ЖДПУ. – Житомир, 2003. – Вип. 13. – С. 54-57.
5. Котелянець Н. Оригамі – розвиток творчих та інтелектуальних здібностей дітей // Рідна школа. – 2002. - №12. – С. 36-38.
6. Нестеров С. Оригами для всей семьи. – Питер, 2009. – 144 с.
7. Осадчук Л. Швидка допомога: Мистецтво оригамі // Психолог. – 2005. - №41. – С. 28-30.
8. Педагогический поиск : Сборник / Амонашвили Ш. А., Лысенкова С. Н., Волков И. П. и др. / Амонашвили Ш. А. В школу в шесть лет. – М.: Педагогика, 1988. – 540 с.
9. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Трудове навчання 1-4 класи.
10. Сидорова К. Вправні рухи – шлях до геніальності // Дитячий садок. – 2009. - № 18-19. – С. 12-13.
11. Феценко С. Майстер оригамі Маргарита Антонова: Не людина обирає оригамі, а оригамі людину // Репортер Житомира – 2011.

**Лонська Оксана Федорівна,
Гордієнко Олена Анатоліївна**

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

МІЖПРЕДМЕТНІ ЗВ'ЯЗКИ НА УРОКАХ ЧИТАННЯ

Одним із шляхів удосконалення навчально-виховного процесу в початковій школі на сучасному етапі можна вважати використання міжпредметних зв'язків, що робить процес навчання цікавішим, різноманітнішим, ефективнішим та допомагає сформувати активну, творчу особистість.

У нашому дослідженні ми спирались на ідеї прогресивних педагогів минулого. Так, Я.А. Коменський говорив про необхідність під час пояснення матеріалу "завжди і всюди брати разом те, що пов'язане одне з одним", спираючись на принцип "природовідповідності" дитини [1: 378]. Дж. Локк висунув ідею про стрижень, навколо якого мають бути об'єднані знання [2], К.Д. Ушинський у праці "Людина як предмет виховання" стверджував: "Під час розподілу предметів викладання в загальноосвітніх закладах слід мати на увазі не науки в їх окремоті, а душу учня в її цілості та її органічний, поступовий і всебічний розвиток..." [3: 74]. За К. Ушинським, міжпредметні зв'язки в голові дитини є ланцюгом асоціацій, пов'язаних між собою. Думки К. Ушинського про

асоціативну природу міжпредметних зв'язків послужили одним з постулатів для розробки їх подальших обґрунтувань. Так, крім спеціальних понять, якими оперує кожна окрема наука, існують поняття, загальні для багатьох, а деякі й для всіх наук, тому для їх засвоєння необхідно залучати міжпредметні зв'язки.

В. Сухомлинський, розвиваючи ідею міжпредметних зв'язків, зокрема, у 1 класі не визнавав "чистих" уроків читання, письма, математики тощо. У праці "Серце віддаю дітям" Василь Олександрович ділиться своїм досвідом: "Як тільки діти починали втомлюватись, я переходив до іншого виду роботи". Могутнім засобом урізноманітнення праці було малювання. "Ось я бачу, що читання починає стомлювати дітей. Кажу: "Розгорніть, діти, свої альбоми, намалюємо казку, яку ми читаємо". Зникають перші ознаки втоми, в дитячих очах радісні вогники, одноманітна діяльність змінилася творчістю" [4: 119]. Це ж стосується й інших уроків.

Як показують сучасні дослідження, міжпредметні зв'язки можуть бути здійснені у трьох напрямках: педагогічний варіант зв'язків між різними видами мистецтва; педагогічний варіант зв'язків між науками; зв'язки методичного характеру. Перші два компоненти – це зв'язки між окремими видами мистецтв, між окремими науками про них, які доступні учням молодшого шкільного віку й потрібні для кращого розуміння навчального матеріалу з певного шкільного предмета, в даному разі – з читання. Третій компонент – це зв'язки між умінням й навичками, набутими учнями в процесі вивчення різних предметів, а також між формами, методами й прийомами, що їх застосовують учителі в процесі викладання своїх предметів [5: 28 – 31].

Чинна програма з читання передбачає міждисциплінарні зближення з такими предметами гуманітарного циклу: українська мова, образотворче мистецтво, предмету "Я і Україна", природознавство, музика. Можемо робити пропедевтичні виходи в будь-який інший курс шкільної науки, зокрема з основ права, історії, географії.

Міжмистецькі зв'язки здійснюються на уроках дисциплін естетичного циклу. На нашу думку, вивчення літературних творів на уроках читання дає широкі можливості для ознайомлення учнів із творами образотворчого мистецтва.

Вплив засобів мистецтва на духовний світ людини розглядали ще античні філософи, зокрема Аристотель, мислителі епохи Відродження (Леонардо Да Вінчі), в епоху Просвітництва – Г. Лессінг, зарубіжні й вітчизняні вчені (зокрема Л. Виготський) та ін. Педагогічні умови впливу мистецтва на розвиток дитини розглядали Я. А. Коменський, І. Песталоцці, Ж.-Ж. Руссо. Розвитку ідей виховного впливу засобами мистецтва сприяли видатні педагоги К. Ушинський, В. Стоюнін, М. Рибникова, В. Сухомлинський, Ш. Амонашвілі та ін.

Емоційний вплив засобів різних видів мистецтва на учня сприяє посиленню його інтересу до вивчення предмета. Такі заняття є джерелом формування справжнього мистецького смаку, розширення кругозору, духовного збагачення особистості, яка вчиться творчо переосмислювати художні доробки минулого, формувати власну думку. Завдяки використанню музики, живопису з'являється можливість якнайповніше розкрити творчий потенціал учнів, залучити кожного з них до співпраці й привчає вільно висловлюватися, виховувати розуміння краси й справжніх цінностей у житті людини.

Немає жодного письменника, особистість якого не була б відтворена художниками. Деякі письменники (Т.Г. Шевченко, Леся Українка, І.П. Багряний, В.К. Винниченко та інші) були самі чудовими художниками, які залишили після себе живописну спадщину. Тому в багатьох випадках твори образотворчого мистецтва використовуються на уроках під час вивчення біографії письменника. Це портрети, автопортрети, картини, що відображають моменти з життя письменника.

Працюючи над портретами письменників, в процесі бесіди можна висвітлювати такі моменти: зовнішній вигляд письменника (вираз обличчя, поза, костюм); значення фону і окремих деталей; колорит портрета і його значення; задум художника (яку особливість письменника відобразив художник в даному портреті і т. ін.). На таких уроках учні навчаються спостерігати і розповідати про зміст живописних портретів. Багато картин, що відображають окремі моменти з життя письменника, є цінним матеріалом в пізнавальному і виховному відношенні.

Зразки образотворчого мистецтва допомагають учням увійти в атмосферу життя епохи минулого, правильно й виразно уявити зовнішність типових представників різних класів минулих епох, умови їх життя, предмети побутового користування, інструменти, зброю тощо, які давно вийшли з ужитку, а також пейзажі різних географічних зон, вигляд міст і сіл, інтер'єри. Разом із тим звертаємо увагу на мистецьку досконалість творів живопису, графіки, скульптури, які специфічними для них засобами художнього вираження зображують ті ж картини життя, що й виучуваний літературний твір. Учні зможуть повніше осягти мотиви виучуваних поезій, краще зрозуміти настрої та переживання персонажа, стосунки з іншими дійовими особами, сприйняти красу пейзажів тощо.

Робота з ілюстраціями привчає учнів розмірковувати над зображувально-виражальними засобами двох видів мистецтва (образотворчого і мистецтва слова), що сприяє розвитку їх художнього бачення, творчої уяви, розширенню естетичного кругозору. Учитель може поставити питання: "Подивіться на ілюстрацію до цього вірша. Можемо ми віднести її до всього твору чи до якоїсь його частини? Що зобразив художник на картині? Що намалював у центрі картини? Вдалині? Які фарби вибрав художник для своєї картини? Який настрій

вони створюють? Якими рядками вірша можна було б підписати картину?"

Отже, систематичне і цілеспрямоване використання ілюстрацій є одним з аспектів роботи над літературним твором на уроці читання. Вчителю важливо враховувати, що ілюстрація – це витвір мистецтва, що має свою ідейну і естетичну цінність. Підбір ілюстрацій у початкових класах здійснюємо ретельно, залучаємо такі з них, які за змістом близькі до художнього тексту в головному і в деталях, щоб не розсіювати увагу учнів. Ми також помітили, що добираючи картини, не слід перевантажувати ними уроки читання, треба використовувати тільки такі з них, які дозволять розв'язати основні завдання уроку. В процесі використання картин слід намічати запитання для бесіди, розрахованої на виявлення самостійності учнівських суджень, ступені розвитку їхнього мислення, мовлення. Все це сприяє загальному розвитку учнів в процесі опрацювання літературного твору [6: 196 – 205].

Міжнаукові зв'язки як компонент міжпредметних здійснюється на уроках усіх дисциплін. В курсах предметів гуманітарного циклу вивчається чимало одних і тих же або близьких наукових відомостей (історичні факти, явища, ситуації тощо). На уроках читання учні засвоюють одні й ті ж відомості з літератури (тема, ідея, герой, опис та інші), про них вони довідуються і в курсах образотворчого мистецтва та музики. Це так званий спільнопредметний матеріал. В багатьох темах із читання є окремі елементи знань, спільні з різними темами інших предметів. Готуючись до уроків читання, педагоги повинні обов'язково враховувати, що вже учні знають з інших предметів, щоб не пояснювати заново вже відоме.

Зупинимось на міжпредметних зв'язках методичного характеру. Вивчення будь-якого шкільного предмета передбачає формування в учнів практичних умінь і навичок, які необхідні й для набуття нових знань, і для застосування набутих знань під час виконання різноманітних навчальних завдань. У процесі вивчення предметів естетичного циклу школярі оволодівають багатьма однаковими чи близькими вміннями, зокрема аналізувати художній твір. Використання сформованого вміння в нестандартних, нових для учня ситуаціях є найточнішим показником високого ступеня сформованості його в учня.

Звичайно, це не означає, що міжсистемні контакти мають бути обов'язковими на кожному уроці і на всіх його етапах. Під час вивчення кожної теми курсу не потрібно встановлювати абсолютно всі можливі зв'язки, а лише найнеобхідніші, такі, що допомагають учням глибше, свідоміше сприйняти нові знання на уроках читання.

Вважаємо, що міжпредметні зв'язки відіграють важливу роль у підвищенні практичної і науково-теоретичної підготовки учнів, тому що допомагають школярам оволодіти знаннями, уміннями і навичками узагальненого характеру. Вони можуть бути застосовані в нових

ситуаціях, під час розв'язання найрізноманітніших проблем як у навчальній, так і в позаурочній діяльності, а також у майбутньому виробничому, науковому і громадському житті випускників школи.

Список використаної літератури

1. Коменский Я.А. Избранные педагогические сочинения: В 2-х т. / Под ред. А.И. Пискунова и др. – М.: Педагогіка, 1982. – Т.1. – 656 с.
2. Кулагин П.Г. Идея межпредметных связей в истории педагогики // Советская педагогика. – 1964. – № 12. – С. 87-99.
3. Ушинський К.Д. Твори: В 6 т.– К.: Радянська школа, 1954. – Т. 1. – 452 с.
4. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям //Вибрані тв.: У 5 т. – К., 1977. – Т. 3.
5. Колягин Ю.М., Алексеенко О.Л. Интеграция школьного обучения // Начальная школа. – 2001 – № 9. – С. 28-31.
6. Наукові основи методики літератури. Навчально-методичний посібник / За редакцією доктора педагогічних наук, професора, члена-кореспондента АПН України Н.И.Волошиної. — К.: Ленвіт, 2002. – 344 с.

**Лукашенко Надія Василівна,
Клименюк Юлія Михайлівна**

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОЇ САМОСТІЙНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ПРИ ВИВЧЕННІ МАТЕМАТИКИ

До найважливіших наукових і практичних проблем вчительської праці належить широке коло питань розвитку пізнавальної активності й самостійності школярів у процесі навчання. «У центрі дидактики, психології навчання і предметних методик перебуває проблема виховання пізнавальної активності й самостійності учнів, вінцем якої є формування здатності самостійно виробляти діалектико-матеріалістичний світогляд, з одного боку, і прагнення до активної, творчої діяльності в усіх видах розумової та фізичної праці – з другого. Саме у світлі цієї проблеми виникають нові аспекти розробки методів навчання та організаційних форм їх побудови».[2, с. 34]

Питання щодо розвитку пізнавальної активності і самостійності школярів у процесі навчання розглядали Данилов М.А. «Воспитание у школьников самостоятельности и творческой активности в процессе обучения», Лернер И.Я. «Дидактические основы познавательной самостоятельности учащихся при изучении гуманитарных дисциплин», Ніколенко Л. Т. «Розвиток пізнавальної активності і самостійності учнів».

Метою цієї статті є визначення дидактичних умов і способів розвитку пізнавальної самостійності молодших школярів.

Навчальний процес, як відомо, характеризується двома протилежними тенденціями: цілеспрямованістю і суворою послідовністю викладання, з одного боку, і безперервним збудженням активності учнів і створенням простору для творчої діяльності класу і кожного учня – з другого. Саме з цих джерел виникає потреба розвитку пізнавальної активності і самостійності учнів.

Самостійність особистості характеризується двома факторами: по-перше, знаннями, вміннями й навичками, по-друге, ставленням до процесу діяльності, результатів і умов її здійснення, а також зв'язками, які створюються під час діяльності з іншими людьми.[6, с. 78]

Самостійність – це насамперед свідоме мотивування дій та їх обґрунтованість, не піддавання чужим впливам, прагнення і здатність чинити відповідно до своїх особистих переконань. Вона виявляється нерівномірно і специфічно в різних видах діяльності.

У більшості досліджень, проведених останнім часом, пізнавальна самостійність учня визначається як сформованість прагнення й уміння пізнавати в процесі цілеспрямованого пошуку. Дослідники розрізняють в даній якості два аспекти: мотиваційний і процесуальний. Мотиваційний зумовлює потребу і прагнення особистості до пізнання. Це виявляється в активному сприйманні, допитливості, пізнавальних інтересах, самостійному ставленні до результатів праці, у потребі в самоконтролі. Проте мотиваційна сторона пізнавальної самостійності не забезпечує і не формує сама по собі технологічної, процесуальної сторони пізнання, тобто не забезпечує оволодіння засобами і способами пізнання, тими практичними і інтелектуальними можливостями особистості, які зумовлюють виконання самого механізму пізнання, інакше кажучи, вміння пізнавати в процесі цілеспрямованого пошуку.

У сучасній дидактиці вважається, що пізнавальна самостійність виявляється у потребі й умінні школяра самостійно мислити, у здатності орієнтуватися в новій ситуації, самому бачити питання, задачу і знайти підхід до її розв'язання.

Пізнавальна самостійність нерозривно пов'язана з розумовим розвитком і є одним з критеріїв його сформованості. Як і розумовий розвиток, вона ґрунтується на знаннях і способах їх засвоєння.

Узагальнюючи дослідження психологів про взаємозв'язок навчання і розвитку, В.А. Крутенький висловлює думку, яка має принципове значення для розгляду нашої проблеми. Учений пише: «Розумовий розвиток пов'язаний з двома категоріями явищ. По-перше, необхідне нагромадження фонду знань – на це звернув увагу П.П. Булонський: «Пуста голова не міркує: чим більше досвіду і знань має ця голова, тим більше здатна вона міркувати».

Таким чином знання – необхідна умова мислення. По-друге, для характеристики розумового розвитку важливі ті розумові операції, за допомогою яких засвоюються знання, тобто характерною рисою розумового розвитку є нагромадження особливого фонду добре відпрацьованих і міцно закріплених розумових прийомів, які можна віднести до інтелектуальних умінь. Отже, розумовий розвиток характеризується і тим, що відображається в свідомості, і ще більшою мірою тим, як відбувається відображення» [3, с. 176].

У розвитку пізнавальної самостійності молодших школярів найважливішу роль відіграють завдання продуктивного типу. Про це переконливо свідчать результати досліджень, представлених у публікаціях з проблем побудови шкільного підручника. Тривалі спостереження за роботою вчителів переконують також, що в масовому досвіді цілеспрямоване формування пізнавальної самостійності в молодших учнів, на жаль, майже не проводиться.

Отже, є чимало нерозв'язаних теоретичних і практичних питань цієї багатопланової проблеми. Зокрема, у дидактиці і методиці початкового навчання важливим є визначення умов розвитку даної якості, розробка типів проблемних і пізнавальних завдань, розробка способів їх методичної реалізації за предметами, а також шляхів керування пошуковою діяльністю молодших школярів на різних етапах навчання. Науково обґрунтоване розв'язання цих проблем створює основу для більш досконалої методичної організації навчального матеріалу і керування самостійною пізнавальною діяльністю молодших школярів.

Один з перших дослідників розвитку пізнавальної самостійності, М.О. Данилов зазначав, що її суть виявляється в потребі й умінні учнів самостійно мислити, у здатності орієнтуватися в новій ситуації, самому бачити питання, задачу і знайти підхід до їх розв'язання [1, с. 33].

На думку Г.О. Люблінської, самостійність у навчальній роботі молодших учнів насамперед є здатністю школяра не тільки розуміти матеріал, а й застосовувати його в нових видах самостійних завдань.

У навчальній роботі самостійність виявляється в активності, спрямованій на набування, вдосконалення знань, оволодіння прийомами роботи. Останнє пов'язане з формуванням пізнавальних інтересів та інших мотивів, які стимулюють і зміцнюють вольові зусилля для виконання тих чи інших завдань».[7, с. 26]

Пізнавальна самостійність завжди спрямована на засвоєння нових знань, передбачає готовність учня до пошукової роботи, а пізнавальна активність має місце і під час засвоєння знань, і під час їх відтворення, закріплення. Пізнавальна самостійність співвідноситься з творчими здібностями як родове і видове поняття, але формування обох цих якостей можливе лише в процесі активної інтелектуальної діяльності.

Пізнавальна самостійність є складним комплексним поняттям, але вона не зводиться тільки до роботи думки, вона охоплює і чуттєве

сприймання, і запам'ятовування, і різні види дій, емоційне ставлення особистості тощо.

Список використаної літератури

1. Данилов М.А. Воспитание у школьников самостоятельности и творческой активности в процессе обучения.-М., 1981.
2. Дидактика средней школы.-М., 1985.
3. Крутецкий В.А. Психология обучения и воспитания школьников.-М., 1986
4. Лернер И.Я. Дидактические основы познавательной самостоятельности учащихся при изучении гуманитарных дисциплин.- М., 1991
5. НіколенкоЛ, Т, Розвиток пізнавальної активності і самостійності учнів // Початкова школа. - 2001. - № 8. - 28
6. Педагогическая энциклопедия. – М.,1988.
7. Скрипченко О.В. Психічний розвиток учня.- К., 1984

Медведєва Марта Валеріївна

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ЯК ОСНОВНИЙ ШЛЯХ ІННОВАЦІЙНОГО ПРОФЕСІЙНО - ПЕДАГОГІЧНОГО СТАНОВЛЕННЯ ВЧИТЕЛЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Становлення творчої професійної діяльності студентів відбувається виключно на особистісній основі. Адже людина не може бути творчою лише в певній окремо визначеній діяльності. Творчість людини – це спосіб мислення, пізнання та перетворення світу. Тому творчість в одній сфері життя студента провокує розвиток творчості в інших, в професійній сфері зокрема.

Важливою умовою розвитку професійних здібностей залишається організація власної навчально-пізнавальної діяльності самими студентами. Інтерес до професійної літератури, самостійне опрацювання необхідної допоміжної літератури – дитячі журнали, енциклопедії, періодичні видання, присвячені дитячій творчості, оволодіння новими для студентів формами і методами педагогічної діяльності тощо.

В початковий період навчання в навчально-науковому інституті педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка основними видами самостійної роботи студентів виступають підготовка та захист рефератів та доповідей, аналіз педагогічної діяльності вчителів-практиків.

Програма навчання на III, IV, V, VI курсах передбачає написання курсових та дипломних робіт, участь в студентських олімпіадах та конкурсах, активну педагогічну практику, розробку позакласних та позашкільних виховних заходів для учнів початкової школи, участь у міських, обласних та всеукраїнських художніх виставках, художніх конкурсах, майстер-класах. Не можна обійти увагою також проведення рольових ігор та психолого-педагогічних експериментів.

Однією з найефективніших форм підготовки студентів до майбутньої інноваційної діяльності на уроках образотворчого мистецтва у початковій школі є підготовка ними мультимедійних презентацій для проведення уроків на активній педагогічній практиці протягом навчання на III – V курсах.

Виконання студентами завдань, як таких, що поступово ускладнюються і вимагають нестандартного підходу, є важливою складовою підготовки творчого спеціаліста. Одним з головних факторів виступає участь всіх студентів без врахування рівня їх творчих здібностей в даному процесі.

Неабияку роль в розвитку творчості та професійної гнучкості майбутніх вчителів відіграє проведення професійних конкурсів. Участь у них впливає на внутрішню мотивацію учасників, спрямовуючи їх на здобуття в першу чергу професійної майстерності.

А.П. Чехов писав О.М. Горькому: «Вчитель повинен бути артистом, справжнім художником, закоханим у свою справу!» [6, с. 68]. Слово «артист» відомий російський письменник застосував до характеристики всіх педагогів, незалежно від спеціалізації. Важливим для нього було те, щоб всі науки викладались як мистецтво.

Отже наявність артистизму як набору відповідних творчих здібностей просто необхідна вчителю, особливо вчителю початкової ланки.

Артистизм викладацької діяльності – це вищий щабель професійної досконалості. Без артистизму вчителя учні на уроці не дотягнуться до певного емоційного та духовного рівнів, які зможуть забезпечити стовідсоткове засвоєння навчального матеріалу.

Не останню роль в процесі навчання і виховання відіграє імпровізація. Вміння швидко реагувати на конкретні ситуації, особливості дітей, перебіг уроку стає можливим лише при наявності досконалого володіння предметом навчальної діяльності.

Подати матеріал учневі початкової школи можливо досить науково, сухо, а можливо через казку, через поезію. Емоційно забарвлене подання матеріалу, живе спілкування з дітьми, яскрава образна чиста мова вчителя здатна створювати маленькі дива в щоденному навчально-виховному процесі. Дикція вчителя, вільне володіння рідною мовою, правильність, чіткість та мелодійність потребують розвитку та певних зусиль з боку викладача, володіння аудиторією та технологією

публічних виступів стимулюють його до розвитку цього виду творчих здібностей.

Антон Семенович Макаренко відмічав пластичну культуру як неодмінний органічний елемент педагогічних здібностей. За його твердженням вчитель має володіти мімікою, вміти стримувати свій настрій, контролювати жести. Цього можливо досягти тільки шляхом саморозвитку та самовиховання.

Перед сучасним вчителем початкових класів поставлено завдання пошуку нових можливостей максимально продуктивної адаптації до мінливих умов діяльності, способів найбільш конструктивного професійного і особистісного розвитку в цих умовах, осмислення різних аспектів своєї діяльності.

Початкова школа знаходиться на етапі модернізації та оновлення змісту освіти. Перехід до сучасної освіти не може бути реалізований без чіткої відповіді на запитання «Як навчати?» Кожен вчитель-практик початкової школи повинен володіти конкретним і зрозумілим алгоритмом побудови своєї діяльності по підготовці і проведенню уроків. Цей алгоритм не повинен нівелювати особистий практичний досвід, містив би уявлення про те, що допоможе будь-якому учневі стати успішним. З іншого боку цей алгоритм повинен містити також наявні в педагогіці та психології наукові знання загальних закономірностей ефективного розвитку дітей.

Методи роботи по розвитку творчої активності вчителів-практиків початкової школи мають різний потенціал і завдання. Наприклад, проблемно-ділові та рефлексивно-рольові ігри дозволяють змодельовати ситуації, в яких через самооцінку формується потреба в змінах. Щоб закріпити новий мотив професійної діяльності вчителям демонструють «зразки» успішного вирішення виявлених проблем, організують перегляд уроків колег, що працюють за новими методиками.

Знайомство з новими моделями початкової освіти здійснюється за допомогою інформативних методів (лекції, педагогічні читання тощо). Для формування практичних вмінь застосовуються комплексні методи роботи: педагогічні майстерні, майстер-класи, робота в творчих групах. Важливим фактором втілення результатів наукових досліджень та передового педагогічного досвіду є опора на творчих, найбільш досвідчених вчителів. Вчитель може мати високу професійну кваліфікацію, але інколи це не може позбавити його постійно виникаючих в процесі навчання та виховання проблем. Згідно з практикою, місію «першопрохідців» з впровадження в навчальний процес досягнень педагогічної науки можуть виконати невеликі творчі, проблемні або ініціативні групи вчителів. Створення проблемних творчих груп реалізує особистісно-діяльностний підхід до перебігу педагогічного процесу в межах початкової ланки освіти.

Оздоровчий профільний табір системи освіти України є позашкільним навчально-виховним закладом, призначеним для оздоровлення учнівської молоді в канікулярний період, організації їх змістовного відпочинку, фізичного загартування і задоволення духовних потреб. Табір забезпечує оптимальні умови для набуття досвіду в самовизначенні, самореалізації молодого людини, реалізації її творчого потенціалу, розширення і поглиблення знань, умінь у науковій, технічній творчості, спорті, туризмі, краєзнавстві, народознавстві та інших видах пізнавальної діяльності, практичному використанні набутих навиків у виробничій та суспільно корисній праці.

Тому, перебуваючи у таборі у якості педагога-організатора, вихователя, викладача гуртків, перш за все студенти повинні згадати окрім всіх наданих інструкцій, набутих в університеті знань, себе у віці тих дітей, яких вони мають підтримувати і виховувати на протязі практики. Найвизначніша роль вже не у точності, а саме в творчому підході, у креативності, у нових шляхах вирішення тих чи інших ситуацій.

Активна участь студентів у педагогічних конкурсах стимулює підвищення художньої майстерності людини, адже вони стимулюють майбутніх учителів початкової школи до використання нових методів, творчих підходів у проведенні занять з образотворчого мистецтва, написанні картин. Звідси і результат. Студенти перемагають у художніх конкурсах, підвищують свій творчий розвиток та, що є необхідним, своє бажання розвивати талант далі, розвиватися творчо.

Велике значення у творчому зростанні студенті відіграє саме яскраве, насичене студентське життя: органи студентського самоврядування, зустрічі з провідними педагогами та митцями сьогодення, творчі вечори.

Останнім часом набули широкого поширення інноваційні процеси в системі вищої освіти. Усвідомлення суспільством необхідності підтримки й відтворення національної інтелектуальної еліти активізувало розробку цілей й змісту освіти, пошук нових технологій навчання відповідно до сучасних соціально-педагогічних умов. Педагогіка вищої школи бере на озброєння особистісно-орієнтовний підхід до студента, заснований на його самостійності й активності у процесі навчання та саморозвитку. Нові технології вузівського навчання та нетрадиційні підходи до оцінки його результатів дають змогу студентові вибирати навчальний матеріал, темп його засвоєння, форми роботи й звітності відповідно до власних пізнавальних можливостей.

Нинішній етап інноваційної педагогічної діяльності визначається запровадженням нової освітньої парадигми й умовами сучасної соціокультурної ситуації, що зумовило значне зростання педагогічних інновацій: з'явилися нові концепції навчання, авторські навчально-виховні заклади, експериментальні методики, новаторські технології. Аналіз стану підготовки студентів до інноваційної діяльності в

образотворчому середовищі свідчить про те, що вищі навчальні заклади недостатньо використовують свої можливості для формування майбутнього вчителя, а відповідно і викладача як провідника передової наукової думки й організатора науково-педагогічної роботи в початковій школі. Розроблення, апробація та впровадження освітніх інновацій передбачають розвиток творчих можливостей кожного учасника навчально-виховного процесу. З огляду на це актуальною є проблема підготовки педагогів до інноваційної діяльності, формування у них науково-дослідних умінь.

Отже, аналізуючи навчальний процес як основний шлях інноваційного професійно-педагогічного становлення вчителя образотворчого мистецтва початкової школи, можна виділити провідні види навчальної діяльності студентів: лабораторні, практичні, лекційні заняття, написання реферативних, курсових, дипломних робіт, організація власної навчально-пізнавальної діяльності самими студентами, участь у художніх конкурсах, виставках, майстеркласах, конкурсах педагогічної майстерності, участь у студентських наукових олімпіадах, проходження практики у дитячих оздоровчих таборах.

Початковій школі потрібні педагоги, котрі оперативно і творчо реагують на зміни соціального середовища, ефективно відображають у навчанні досягнення науково-технічного процесу, кваліфіковано спрямовують особистісний розвиток учнів (студентів), постійно працюють над удосконаленням педагогічного процесу. Важливою умовою актуалізації цих якостей є готовність і спроможність педагога здійснювати пошукову діяльність в освітній галузі.

Список використаної літератури

1. Антонова О. Є. Обдарованість: досвід історичного та порівняльного аналізу: Монографія. – Житомир: Житомир. Держ. ун-т, 2005. – 456 с.
2. Бех І. Почуття успіху у вихованні особистості // Початкова школа. – 2005. - № 1 (427). – С. 3.
3. Веремійчик І. М. Творчість на кінчиках пальців. – Тернопіль: Мальва-ОСО, 2002. – 108 с.
4. Волощук І.С. Методи розвитку творчих здібностей учнів молодшого шкільного віку: Методичний посібник // Рідна школа. - 1998. - № 6 - С. 30 - 32.
5. Гіптерс З. В. Художня самодіяльна творчість студентів як засіб естетичного виховання майбутніх спеціалістів: Метод. посіб. / З. В. Гіптерс. – Л.: Каменярь, 1998. – 144 с.
6. Коновець С. В. Підготовка вчителя образотворчого мистецтва: Метод посібник. – Рівне: Агенція М і Со, 2002. – 75 с.
7. Кан - Калик В.А., Никандров Н.Д. Педагогическое творчество. - М.: Педагогика, 1990. - 144 с.

8. Паламарчук В. Рудаківська С. Від творчої особистості до нових технологій навчання // Рідна школа. – 1998. - №2. – С. 52-62.

**Мельник Ганна Миколаївна,
Рудницька Неля Юріївна**

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ ПАТРІОТИЧНИХ ПОЧУТТІВ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Проблема патріотичного виховання завжди посідала одне з найважливіших місць у вітчизняній педагогічній думці різних часів, адже виховати гідного громадянина-патріота одне з важчих і відповідальніших завдань нашого суспільства. Щоб спрямувати в українському суспільстві виховну роботу на формування в дітей духовних цінностей, сучасна школа має подолати негативні стереотипи минулого, поставити особистість у центр виховної системи, створити такі педагогічні умови, які сприяли б ефективному розвитку патріотичних почуттів у молодших школярів.

Патріотизм сьогодні стає нагальною потребою і держави, і кожної особистості, яка своєю активною любов'ю до Вітчизни прагне досягти взаємної любові від неї з метою створення умов для вільного саморозвитку і збереження індивідуальності; і суспільства, яке сприятиме саморозвиткові кожної особистості, становленню її патріотичної самосвідомості на моральній основі.

Мета статті полягає в аналізі педагогічних умов ефективного розвитку патріотичних почуттів у молодших школярів.

На нашу думку, легко виховувати любов до країни, яка забезпечує належний фінансовий добробут і впевненість у майбутньому. Важче це робити, коли діти щодня стикаються з матеріальними нестатками та постійними розбіжностями між бажаним і реальним. Але ж якщо до виховання патріотів навіть не братися, кращого майбутнього для України досягти буде важко. Адже людське суспільство саме будує свою державу, і в залежності від того, які погляди, відносини складаються в українській громадськості, так і буде розвиватись наша українська держава. Тому створення сприятливих педагогічних умов для ефективного розвитку патріотичних почуттів є дуже важливим завданням сучасної педагогіки.

Серед класиків педагогічної науки, що розглядали у своїх працях актуальні для свого часу проблеми розвитку патріотичних почуттів у школярів як складової частини національної системи виховання були такі як: Г. Ващенко, О. Духнович, А. Макаренко, О. Огієнко, С. Русова, Г. Сковорода, В. Сухомлинський, К. Ушинський, Я. Чепіга та інші.

Поняття «патріотизм» як сукупність політичних і моральних ідей, моральних почуттів, розглядав видатний наш сучасник В. Сухомлинський. Перебуваючи на межі між комуністичним і національним народним виховним ідеалом, педагог підґрунтям виховного ідеалу вважав загальнолюдські і національні цінності: любов до рідної землі, народу, Батьківщини; любов до матері, батька, старших у сім'ї; любов до рідної мови; шанобливе ставлення до історії та культури українського народу; працелюбність[2,с. 62].

Саме ці п'ять цінностей ми взяли за основу створення діагностичної методики, яка передбачає виявлення рівня патріотичної вихованості в молодших школярів; шляхів збагачення та умов впливу на розвиток патріотичних почуттів в молодших школярів та визначення їх мотивації до вивчення і пізнання своєї Батьківщини. Результати дослідження, яке проводилося у 4-А класі Житомирської ЗОШ №33, свідчать про те, що більшість дітей (80%) маючи високий рівень патріотичної вихованості, і незначна частина (20%) середній рівень, розуміють важливість пізнання своєї Батьківщини, і як свідчить діагностика всім дітям цікаво це робити, тому дуже важливо створювати відповідні умови для ефективного розвитку патріотичних почуттів у молодших школярів. В результаті діагностики ми дійшли такого висновку, що навчально-виховний процес немає належних умов для ефективного розвитку патріотичних почуттів, а забезпечений лише в деякій мірі (з допомогою навчальних предметів таких як: « Я і Україна», « Українська мова», « Читання»), тобто всі зобов'язання школа бере на себе, це могло стати наслідком того, що батьки не беруть активної участі у патріотичному вихованні своїх дітей, а «Сім'я – це коріння з якого починається становлення свідомого громадянина-патріота нашої держави». У зв'язку з цим, ми проаналізували передовий педагогічний досвід, і дійшли до таких висновків, що розвиток патріотичних почуттів молодших школярів буде ефективним за таких умов:

- врахування вікових і психологічних особливостей дітей молодшого шкільного віку при виборі форм, методів та засобів патріотичного виховання;
- взаємозв'язок навчальної та позакласної роботи;
- взаємозв'язок родини і школи;
- підсилення патріотичних почуттів дослідницькою і творчою діяльністю учнів, за допомогою шкільних музеїв, бібліотек та ін.);

Також ми можемо запропонувати певні рекомендації щодо покращення ефективного розвитку патріотичних почуттів:

- 1) Запровадження пошукової та дослідницької діяльності учнів.
- 2) В організації змістовного дозвілля школярів мають стати заходи патріотичного виховання, виховання любові до рідного краю, до земляків.

- 3) Важливим осередком патріотичної, історико-краєзнавчої роботи учнів повинні стати кімнати та музеї народознавства, бойової та трудової слави, створення комплексів «школа-музей», запровадження роботи волонтерських загонів.
- 4) При проведенні заходів, спрямованих на формування патріота України, слід враховувати регіональний характер патріотичного виховання, а також специфічні умови навчального закладу, вікові та індивідуальні особливості учнів, рівень розвитку класного колективу, його можливості, рівень самостійності та активності учнів в громадській діяльності.

Ми погоджуємося з думкою С. М. Хатунцевої, що педагогічні умови – це джерело виникнення, існування та розвитку самого педагогічного процесу, запорука його присутності та можливостей удосконалення. Більше того, спеціально створені педагогічні умови мають здатність регулювати педагогічний процес, можливість робити його компоненти співвідносними один до одного [4, с. 97].

У процесі виховання не може бути стандартних ситуацій і стандартних підходів до використання способів виховного впливу. Тут педагогіка в першу чергу є мистецтвом. Тому слушною залишається думка А. С. Макаренка: «...ніякого засобу не можна розглядати відокремлено від системи. Ніякого засобу взагалі, хоч би який ви взяли, не можна визнати ні добрим, ні поганим, якщо ми розглядатимемо його окремо від інших засобів, від цілої системи, від цілого комплексу впливів».

У підході до використання методів виховання не можна дати якісь рецепти. Треба вивчати закони психічних явищ, якими збираємося керувати, співставляти власні дії з цими соціально-психологічними законами та обставинами.

Отже, успіх патріотичного виховання насамперед залежить від учителя (вихователя). Тому він повинен знати сутність патріотизму, а також вікові, психологічні й етнічні особливості учнів, втілювати в собі високі патріотичні почуття, і створювати педагогічні умови для ефективного розвитку патріотичних почуттів у молодших школярів.

Список використаної літератури

1. Карпенчук С. Г. Теорія і методика виховання: Навчальний посібник. – К.: Вища школа, 1997. – 304 с.
2. Коркішко О. Становлення патріотичного виховання в 19-20 ст. // Рідна школа. – 2004. – №2. – С.60-63.
3. Кузьминський А.І., Омеляненко В.Л. Педагогіка: Підручник. – К.: Знання-Прес, 2003. – 418 с.
4. Хатунцева С. М. Педагогічні умови адаптації викладача-початківця до професійно-педагогічної діяльності у вищому навчальному закладі : Дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / С. М. Хатунцева. — Харків, 2004. — С. 97—98.

Москвіна Тетяна Пулипівна

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

РЕАЛІЗАЦІЯ ГУМАНІСТИЧНИХ ІДЕЙ А.С. МАКАРЕНКА В СУЧАСНІЙ ПЕДАГОГІЦІ

Одним із шляхів оновлення системи освіти є її гуманітаризації та гуманізація. Педагогічна система А.С.Макаренка є взірцем організації демократизації життєдіяльності дітей, виховання гуманних взаємин. Реформування сучасної системи освіти потребує звернення до ідей талановитого педагога, до їх аналізу і реалізації в сучасних умовах.

Відомий педагог висловлював необхідність формування в дитині загальнолюдських якостей особистості: гуманності, гідності, милосердя, співчуття до ближнього, миролюбності, добросердності. Найвищим принципом виховання, на його думку, є гуманне ставлення до дитини, що полягає у любові і повазі до особистості.

В основі діючого, активного гуманізму Макаренка лежала ціла низка принципів, серед яких принцип поваги до вихованця і високої вимогливості до нього: “Якнайбільше вимогливості до людини, але разом з тим і якнайбільше поваги до неї” [1]. Цей принцип пов’язаний з гуманістичним бажанням бачити дитину кращою, ніж вона є.

Велика заслуга вченого полягає у розробці принципу опори на позитивне, який передбачав довіру до вихованця, тісно пов’язану із справедливими вимогами, із зацікавленістю його долею. Видатний педагог радив знаходити, розкривати і проектувати у вихованцях позитивне, складати програму людського характеру за законами краси, щастя, добра, основою яких є розумна цікава діяльність дітей, спілкування з вчителем, товаришами, а не моралізування.

Гуманізм Макаренка проявлявся у привчанні дітей бути бадьорими, веселими, енергійними, працьовитими, отримувати радість і задоволення від праці, вміти фантазувати. Він пропонував учителям будувати стосунки з дітьми без підозри, недовіри, крику і образливої посмішки або зауважень. Макаренко закликав “проектувати” людину за законами краси, добра, щастя на основі включення у цікаву діяльність, спілкування з вчителем.

Для гуманістичної педагогіки Макаренка характерний принцип активної цілеспрямованості, який реалізується у вірно обраній меті, засобах та змісті виховання. Вчений застерігав не захоплюватись якимось одним методом, не розглядати його тільки як негативний чи позитивний, не використовувати ізольовано один від одного. Педагог стверджував, що немає ані хороших, ані поганих методів, а є конкретна дитина, конкретна педагогічна ситуація, конкретні умови.

А.С.Макаренко зазначав, що ознакою моральних стосунків є готовність завжди прийти на допомогу, проявити турботу, дійсно

товариську зацікавленість в обопільній інформації, захищеності кожного в колективі [2]. Він називав серед обов'язкових рис, якими має володіти дитина, хороше самопочуття людини в колективі, вміння включатися в колективні стосунки, увага до людини, душевність, вимогливість, дисциплінованість.

Вчений виділяв характерні ознаки стилю дитячого колективу. Деякі з них: мажор, почуття власної гідності; ідея захищеності дитини, звичка поступатися товаришеві; вміння заступатися за людей, захищати слабшого; боротися з егоїзмом, сумом, байдужістю тощо, які сприяли б, на його думку, встановленню гуманних взаємин в дитячому колективі.

Гуманістичні ідеї А.С.Макаренка у вихованні продовжував видатний український педагог, засновник гуманістичної, новаторської педагогіки В.О.Сухомлинський (1918 - 1970).

Вся багатогранна педагогічна творчість видатного педагога пройнята ідеями гуманізму, які відбивались у всіх його творах, особливо "Як виховувати справжню людину", "Серце віддаю дітям", "Складні долі", "Про виховання", "Павлиська середня школа", "Сто порад вчителю" тощо. Василь Олександрович реалізував ідею гуманізму у вихованні через творіння добра для людей, милосердя, співчуття, благородства, вміння переживати чужий біль як особистий; через уміння протистояти злу, насильству, неправді, підлості, байдужості, злочину.

Робота у Павлиській школі була побудована так, щоб кожна дитина переживала радість, горе, тугу іншого. "З перших днів життя "Школи Радості" я прагнув до того, щоб кожен вихованець переживав горе, радість, печаль і незгоди іншої людини... Виховання чуйності, чутливості до горя і страждань інших людей – важливе завдання школи. Людина може стати другом, товаришем і братом іншої людини лише за умови, коли горе іншого стане її особистим горем. Щоб дитина відчула серцем іншу людину – так можна сформулювати важливе виховне завдання, яке я поставив перед собою" [3, 94-95].

У творчості В.О.Сухомлинського провідною стає система поглядів на людину, як на цінність. В основі його підходу до виховання є знання і розуміння дитини, віра, любов і повага до неї, бережливе ставлення до почуттів, гідності, фізичного, психічного та духовного розвитку. В.Сухомлинський створив педагогіку, де все зосереджено навколо дитини. Це потужна гармонійна педагогіка.

Проектування людини, за Сухомлинським, можливе лише за умови включення дітей у систему гуманних взаємин. "Скільки я буду жити, стільки буду перевіряти у своїй школі правдивість істини, у яку я щиро і глибоко вірю: людину можна виховати тільки добром" [4]. Він дав цінні поради, як навчати дітей загальнолюдським формам взаємин, як виховувати з них справжніх людей. В "Азбуці моралі" Василь Сухомлинський закликав: "Робіть так, щоб людям, які оточують вас, було добре, люди дають вам щастя дитинства, отрочтва і юності. Платіть їм

за це добром; всі блага і радості життя створюються добром; всі блага і радості життя створюються працею і тільки працею; будьте добрими і чуйними до людей; не будьте байдужими до тих, хто намагається жити за рахунок батька і матері” [3, 120-121].

В книзі “Як виховати справжню людину” обґрунтована гуманістична ідея величчя, допитливості людини. У дітей молодшого шкільного віку доброта проявляється у ставленні до батьків, рідних, близьких, любові до Батьківщини, до людей; у прояві почуття обов’язку перед ними; розумінні життя, добра і зла в ньому; вихованні високих моральних якостей; засвоєнні норм гуманних взаємин, що є важливим етапом формування гуманної поведінки; у любові до знань, школи, вчителя; дружбі, любові, ставленні до краси в природі і суспільстві: “Вчити дитину бачити, розуміти, відчувати серцем людей – це, можливо, найтонша благоухаюча квітка в саду, ім’я якої – виховання почуттів” [5].

Гуманізм учителя розглядався В.Сухомлинським, як уміння бачити і розвивати в дітях все найкраще через прищеплення позитивних якостей: “Щоб дитина відчувала серцем іншу людину – так можна сформулювати важливу виховну задачу, яку я поставив перед собою” [6].

У праці “Сто порад вчителю” він пише: “...Я твердо переконаний, що виховання людського благородства в дитячому серці починається з *олюднення* його ставлення до людей, одухотворення цього ставлення чистими, піднесеними почуттями поваги до людини і, передусім, поваги до матері й батька” [7, 164].

В.О.Сухомлинський вважав, що джерелом дитячого егоїзму є невихованість почуттів. Він знає причини моральних порушень і шукає шляхи їх подолання, запобігаючи “емоційному безкультур’ю у ставленні до людей, що породжує егоїзм, який є головним коренем байдужості, антигромадянських вчинків, злочинів” [8].

В.О.Сухомлинський стверджував, що школа повинна виховувати високі якості в людині – дружелюбність, товариськість, братерство. “Ці високі якості виховуються тільки тоді, коли людина віддає частку своєї душі в ім’я щастя інших людей. *Віддача* духовного багатства – тільки це і є *здобування* духовного багатства” [7, 176].

У своїй етико-виховній програмі вітчизняний педагог в систему знань і переконань для формування особистості школяра вводив такі етичні категорії – щастя, радість, справедливість, моральний ідеал тощо, а також конкретні поняття, етичні норми, правила поведінки. Новий гуманістичний ідеал, на його думку, має включати такі компоненти:

- прагнення свободи, справедливості, діяльної участі у всьому, що відбувається навколо;
 - ідея насильства, вільного розвитку, еволюції людини і природи
- [9].

Особливу увагу В.О.Сухомлинський приділяв відносинам учителя й учнів, ретельно проаналізував роль любові і поваги вчителя до дітей у

навчально-виховному процесі. Він ставить у обов'язок вчителя зробити процес навчання радісним, підкреслює значення в навчальній діяльності позитивних емоцій дітей: "Учитель повинен бути не тільки наставником, але й другом учнів, разом з ними долати труднощі, переживати, радіти і засмучуватися" [10].

Надзвичайно важливим засобом гуманістичного, як складової морального, виховання видатний педагог вважав народні традиції, звичаї, свята та обряди, які він разом зі своїми колегами впроваджував у практичну діяльність Павлиської школи. Можна виділити такі народні традиції, які впроваджувались у школі В.О.Сухомлинського: повага і шанобливе ставлення до старших людей, вшанування пам'яті полеглих героїв, бережливе і чуйне ставлення до всього живого в природі, виховання любові до рідної мови, книги, народного мистецтва. У практичному житті школи – ці традиції реалізуються через проведення різноманітних свят та обрядів: "День Невідомого героя", закладання "Саду вдячності", "Саду героїв", "Саду дружби", свято птахів, квітів, зимове свято сніжного містечка, свято весни, пісні, книги.

Азаров Ю.П., аналізуючи педагогічну творчу діяльність Сухомлинського, стверджував, що вчений передав «нам не технологію організації справи, а скоріше механізм побудови нової моральної якості», він вчить, «як торкатися в людині тендітних струн здібностей, які розвиваються. Це технологія ... зародження духовності» [11].

Модель гуманного педагогічного процесу започаткована А.С.Макаренком і знайшла своє відображення у практичній діяльності загальноосвітньої школи 70-х років завдяки педагогам-новаторам. Прикладом є досвід роботи видатного педагога ХХ ст. Ш.О.Амонашвілі, який відстоював позиції особистісно-гуманного підходу до дитини, в результаті чого народжується гуманно-творча особистість та співробітництво вчителя і учня. "Моє завдання в тому й полягає, щоб допомогти дітям збагатитися життєвим досвідом дитинства, оскільки добре знаю: чим багатогранніший у дитини життєвий досвід дитинства, тим успішніше можна вплітати в нього багатющій досвід людства" [12].

Книга Амонашвілі "Роздуми про гуманну педагогіку" розкриває основи гуманізації навчально-виховного процесу, який спирається на гуманістичну педагогічну систему В.О.Сухомлинського: вивчати дитину, осмислювати її і розкривати сутність розвитку і становлення дитини; відмова від примусу у навчанні і вихованні.

До основних принципів гуманної педагогіки Амонашвілі вніс такі:

- дитина має пізнавати істинно людське (правдиве, справедливе, моральне, корисне, наукове і ін.);
- необхідно допомогти учню пізнати себе як людину, створену для себе, людей, природи, добрих людських справ);
- педагог повинен створювати умови , в яких формується справжня особистість – індивідуальність;

–виховувати таку особистість, інтереси якої збігаються із загальнолюдськими;

–усувати умови, що можуть спровокувати дитину на асоціальні вчинки [13].

Отже, гуманістичні ідеї педагогіки А.С.Макаренка розвиваються у сучасній вітчизняній педагогіці.

Список використаної літератури

1. Макаренко А.С. Соч.: В 7-ми т. – М., 1960. – Т.5. – С. 98.
2. Матвієнко О.В. Моральне виховання моралі молодших школярів. – К.: Стилос, 1999. – С. 36.
3. Сухомлинський В.О. Вибр. тв.: У 5-ти т. – К.,1976. – Т.3. – С.94-95; 120-121.
4. Сухомлинский В.А. Отношение к истине //Юность. – 1972. - №4. – С.93.
5. Сухомлинский В.А. Как воспитать настоящего человека. Советы воспитателям. – Минск: Нар. асвета, 1978. – С.152.
6. Сухомлинский В.А. Сердце отдаю детям. – К.: Рад. шк., 1969. – С. 76.
7. Сухомлинський В.О. Сто порад вчителів. – К.: Рад.шк., 1988. – С.164, 176.
8. Сухомлинський В.О. Вибр. тв. У 5-ти т. – Л.-К., 1976. – Т.2. – С.499-500.
9. Сухомлинський В.О. Теоретичні проблеми виховання і діяльності позашкільних закладів // Почат. шк. – 1995. - №1. – С.28.
10. Сухомлинский В.А. Павлышская средняя школа. – М.: Мол. гв. – 1969. - С.29.
11. Азаров Ю.П. Искусство воспитывать: Книга для учителя. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Просвещение, 1985. – С. 41.
12. Амонашвили Ш.А. Как живет, дети? – М., 1986. – С.11.
13. Столяренко О. Формування гуманних рис школярів загальноосвітньої школи //Освіта і управління. Т.№. – 1999. - №3. – С. 53.

**Никорич Тетяна Юріївна,
Колесник Наталія Євгенівна**

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

УКРАЇНСЬКА НАРОДНА ВИШИВКА: ІСТОРІЯ, ТЕХНІКА ТА МЕТОДИКА ВИКОНАННЯ

Вишивка в Україні – світ краси й фантазії, поетичного осмислення навколишньої природи, схвильована розповідь про думки й почуття

людини, світ натхнень образів, що сягають давньої міфології, звичаїв і уявлень наших предків.

Сучасний стан нашого суспільства характеризується зростанням етнічної свідомості народу, посиленням його інтересу до вітчизняної історії та культури, до усвідомлення необхідності збереження традиційного народного мистецтва як генофонду його духовності. Втрата якого загрожує існуванню самого народу.

Метою цієї статті є розглянути історико-теоретичні аспекти проблеми української народної вишивки; змістову характеристику техніки та методики виконання вишитих виробів; розкрити сутність поняття «традиційна вишивка», що займає одне з найважливіших місць у збереженні та трансмісії етнокультурної спадщини української нації; здобути багаті знання з матеріально-духовної культури рідного народу; збагнути споконвічну мудрість і доцільність народних традицій і звичаїв; осмислити глибоку символіку культури місцевого етносу.

Ознайомити учнів з вишитими речами, з окремими техніками вишивання, з історією вишивки, з кольоровою гамою і її значенням, окремими символами.

Вишивці приділяли увагу А. Прусевич, А. Зарембський, В. Гагенмейстер. Також глибоко і проникливо відчуває вишивку українська поетеса Ірина Сенік – мучениця за правду та ідею незалежності України. Ця мужня жінка, що провела в засланні близько 32 років, весь час вишивала – адже вишивання було її потребою, її життям, її зв'язком з рідним краєм.

Звернення до життєдайних джерел народного мистецтва, до збереження та оновлення всіх його видів – це усвідомлення свого родоводу, духовних традицій, відродження культури українського народу. Витоки народного мистецтва сягають сивої давнини. Зберігаючи тісний зв'язок з традиціями народної творчості минулого, народне мистецтво набуває нового змісту, нових якостей і рис сьогодення. Вічнозелене дерево народної творчості збагачується новими паростками в наш час (4, с. 28).

У розмаїтті українського декоративного мистецтва вишивання посідає одне з провідних місць. Це улюблений і здавна поширений різновид народної творчості. Адже для вишивання не потрібно складних пристосувань (4, с. 12).

Вишивка - класичний вид українського народного мистецтва, що розкриває невичерпне багатство творчих сил народу, вершини його мистецького хисту.

Українська вишивка, рушники на перший погляд не мають ніякого значення в житті сучасної людини, але вони віють на серце кожного з нас чаром рідної стихії і є живущим бальзамом, який сповнює нас споконвічною могутньою силою українського народу (2, с. 31).

Уважно придивившись до узорів вишивки ми побачимо, що це мистецтво високої естетичної наснаги, мистецтво простого й разом із тим мудрого декоративного мислення (3, с. 7).

Робота з вишивання не лише цікава, а й корисна вона має загальноосвітнє й виховне значення. У процесі занять із вишивки вихованці набувають певних трудових умінь, оволодівають доступними для них прийомами ручного шиття, навчаються практично осмислювати свою роботу, працювати індивідуально. Все це пробуджує любов до рідного народу, сприяє розвитку художнього смаку, навчає оцінювати художні якості речей. Крім того, заняття з вишивки сприяють розвитку тонких і точних рухів рук і пальців.

Для досягнення поставленої мети мають бути досягнуті такі завдання, як:

з'ясувати художньо-естетичну природу української вишивки; ознайомитись з технікою вишивання яка поширена в даній місцевості; прививати любов до вишивання, любов до прекрасного, вчити шанувати чужу працю, знати історію своєї Батьківщини, кращих людей своєї місцевості.

Сучасна вишивка, наслідуючи традиції народної, зберігає свій дивосвіт. Пізнаючи її секрети, вихованці позашкільних навчальних закладів не лише ознайомлюються з надбаннями культури рідного краю, а й вчаться виражати любов до рідної землі мистецькими засобами, розкривати в цікавій та емоційно насиченій позашкільній діяльності свої творчі можливості, набувати високого рівня майстерності. Усе означене є важливими елементами національно-патріотичного виховання. Недарма ж кажуть, що рідне слово, українська пісня і вишивання – це ті терени, що формують юні душі, закладають основи їх світогляду, вірності власному народові, любові до Батьківщини.

У вишивці яскраво й повно розкрилася душа народу, споконвічне прагнення до прекрасного, високорозвинене почуття ритму. Композиційної міри в побудові орнаменту, гармонії кольорових поєднань.

На нашу думку вишивка сьогодні живе повнокровним життям, прикрашає сучасний інтер'єр, одяг, надаючи йому своєрідності й неповторності. До невичерпних джерел народного вбрання постійно звертаються й черпають у ньому наснагу модельєри, конструктори, художники.

Список використаної літератури

1. Бойко А.М., Титаренко В.П. Український рушник: Навч.-метод. посібник. – Полтава: Верстка, 1998.
2. Гасюк Є.О., Степан М.Г. Художнє вишивання. – К.: Вища школа, 1987.
3. Еременко Т.И. Альбом узорів. – М.: Олма-пресс, 2002.

4. Кара-Васильєва Т. Український рушник: Наук.-метод. посібник. – К., 1997.
5. Титаренко В. Полтавська традиційна вишивка: минуле й сучасне: Навч.-метод. посібник. – Полтава: Верстка, 2000.
6. Мельничук Ю. Вишивка: історія та досвід // Журнал "Народне мистецтво". – К.: Національна спілка майстрів народного мистецтва України. – 2001.
7. Радкевич В.О., Пащенко Г.М. Технологія вишивки. – К.: Вища школа, 1997.
8. Шевченко Є. Українська народна вишивка. – К.: Артанія, 1999.

**Оліщук Ася Борисівна,
Ямчинська Галина Володимирівна**
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ІНТЕГРАЦІЯ УРОКІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА І МУЗИКИ ПОВ'ЯЗАНИХ З НАРОДОЗНАВСТВОМ

Педагогічна наука постійно розвивається, змінюються її форми, методи, пріоритети, проте, в будь-які часи, значна увага приділялася якісній підготовці молодшого покоління до самостійного життя.

Навчальна програма сьогодні перенасичена величезною кількістю навчальних предметів, дисциплін та курсів. Одним з ефективних засобів вирішення даної проблеми може стати інтеграція змісту освіти, що сприяє формуванню в учнів початкових класів поняття про цілісну картину світу.

Інтеграція в широкому розумінні значення виступає як процес та результат встановлення цілісності. Під цією цілісністю розуміється не просто розчинення елементів структури один в одному, а їх єдність, коли діючі незалежні системи мають між собою взаємозалежні контакти.

Найбільш вдало інтегровані процеси навчання можуть бути втілені на уроках образотворчого мистецтва. Художня діяльність дає можливість молодшим школярам виразити своє бачення будь-якої навчальної дисципліни в доступній їм формі. Це може бути їхнє бачення літературного твору, природи, що їх оточує, соціального середовища, відносин між людьми тощо. Саме тому інтегровані уроки з образотворчого мистецтва, які межують з такими навчальними предметами молодших школярів як читання, письмо, природознавство, іноземна мова та багато інших допомагають учням більш глибоко засвоїти знання з цих предметів, а згодом більш швидко та точно їх відтворити.

Державний стандарт початкової освіти визначає ряд обов'язкових вимог до навчального блоку „ Мистецтво ”. Ключовими елементами цієї

навчальної сфери виступають такі уроки як „Музичне виховання” та „Образотворче мистецтво”, мета яких полягає в узагальненні різних видів мистецтва та формування в учнів молодшого шкільного віку цілісної художньої та естетичної картини. Державний стандарт початкової освіти визначає також сектори, які охоплюють основні види мистецтва – музичне, театральне, хореографічне, екранне тощо.

Використанні процесів інтеграції на цих уроках дозволяє учням краще засвоїти навчальну програму, сформувані в них асоціативні зв'язки між предметами та явищами, закласти фундамент цілісної художньої картини світу.

Зазначені вище навчальні предмети естетичного циклу повинні не лише допомогти учням охопити певні знання та навички, а й викликати в учнів позитивне ставлення та емоції до світу мистецтва, розширити кругозір учня, збагатити його внутрішній світ.

Фундаментальні принципи програми „Мистецтво” полягають у наступному:

- Системність, послідовність та доступність;
- Зв'язок між національними та загальнолюдськими цінностями;
- Єдність навчальної та позакласної роботи;
- Цінність думок, знань та уявлень;
- Диференціація та індивідуалізація навчальних методів та технологій.

Загальним та фундаментальним для усіх навчальних предметів естетичного циклу є відображення за допомогою художніх образів зовнішнього світу, людини, світу предметів та явищ через призму людської свідомості.

Розробка та реалізація інтегрованих уроків з образотворчого мистецтва у початковій школі залежить від наступних чинників:

- Відповідності тематичного матеріалу;
- Об'єму навчального матеріалу;
- Відповідності тематико-логічних та

художньо-естетичних компонентів уроку.

Інтегрованих урок розробляється вчителем або двома вчителями, які організовано та цілеспрямовано працюють разом.

Розробка інтегрованого уроку є досить складним процесом. Учителю або учителям необхідно визначити методику подання учневі цілісної картини світу, визначити об'єм, межі та структуру навчального матеріалу, який буде представлено.

Педагоги також повинні брати до уваги психологічні особливості учнів молодшого шкільного віку, про які мова йшла в попередньому розділі. Вчителі повинні також сформулювати та організувати форму подачі знань на інтегрованому уроці.

В початковій школі проводити інтегровані уроки є доречним уже тому, що фундаментом процесу інтеграції виступає сам учитель, так як в

початковій школі він навчає дітей практично всім навчальним предметам: математиці, читанню, природознавству тощо.

Важлива роль інтегрованих уроків з образотворчого мистецтва полягає в тому, що вона визначає головні та універсальні поняття та категорії, якими користуються усі види мистецтва. Вони допомагають учням досліджувати предмети та явища з різних сторін та у різних їхніх проявах, гармонічно упорядковують у них логічне та емоційне бачення цих предметів та явищ.

Особливість інтегрованих уроків з образотворчого мистецтва полягає також у специфіці одного з його основних елементів – художнього сприйняття. Художнє сприйняття – це складний та багатогранний процес, який орієнтується перш за все на інтелектуальні та духовні знання. Складність цього процесу також полягає у тому, що кожна людина сприймає його по-своєму, залежно від культури, моральних цінностей та багатьох інших соціальних та генетичних факторів.

Уроки образотворчого мистецтва можна поєднувати з уроками читання, трудового навчання, письма, природознавства, іноземної мови та інформатики.

Використання інтегрованих уроків є найбільш доречним на прикладі образотворчого мистецтва. Враховуючи психологічні та вікові особливості учнів молодшого шкільного віку, саме образотворче мистецтво з його образністю, ілюстративністю та наочністю є прекрасним фундаментом для організації інтегрованих процесів. Інтегровані уроки допомагають молодшим школярам систематизувати та організувати велику кількість нової інформації, вони допомагають при формуванні цілісної картини світу та художньо-естетичного сприйняття навколишнього середовища.

Розглянувши зразки інтегрованих уроків, можна зазначити, що інтегровані уроки з різних навчальних предметів та з образотворчого мистецтва зокрема пов'язаних з Великоднем, дозволяють учням більш глибоко та міцно засвоїти нову інформацію. Молодші школярі мають змогу поглянути на такі речі як традиції та культуру з різних точок зору, з різних позицій, що сприяє розширенню їхнього кругозору, розвитку пізнавального інтересу та мотивації до навчання.

Список використаної літератури

1. Державний стандарт початкової загальної освіти // Початкова школа – 2001 - № 1. – С. 28 – 55.
2. Програми для середньої загальноосвітньої школи. 1 – 2 класи. – К.: Поч. школа. – 2001. – 296 с.
3. Зорина Л.Я. Интегрированные предметы естественнонаучного цикла / Современная дидактика: теория – практика

/ Под научной редакцией И.Я. Лернера, И.К. Журавлёва. – М.: ИТП и МИО РАО. 1993. – с. 125 – 140.

4. Попова А. Будь красивим як писанка// Початкова школа. – 2002. - № 10. – С. 30-39.

5. Лисенко Г. З досвіду проведення інтегрованих уроків // Початкова школа. – 1998. - № 8. – С. 46 – 48.

6. Гончаренко С.У. Інтеграція наукових знань і проблема змісту освіти // Постметодика. – 1994. - № 2 (б). – с. 2 – 4.

7. Комарова Т.С. Образотворча діяльність у дитячому садку//Х.:Вид. «Ранок» 2007.-С.19-35.

8. Калініна Є. Інтегровані уроки з образотворчого мистецтва // П. школа. – 2002. - № 2. С. 37 – 38.

9. Кравченко О.Н. Интегрированный урок по математике и природоведению // Н. школа Плюс – минус. – 2002. - № 5. С. 65 – 71.

10. Масол Л. Особливості впровадження програми. “Мистецтво” у контексті предметно-інтегративної освіти // П. школа. – 2003. - № 4 – С. 42 – 44.

**Отрощенко Анастасія Сергіївна,
Танська Валентина Володимирівна**
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

РЕАЛІЗАЦІЯ КРАЄЗНАВЧОГО ПРИНЦИПУ НА УРОКАХ ПРИРОДОЗНАВСТВА

Природознавство вивчає природу як єдине матеріальне ціле, розглядає її в розвитку, у часі і просторі. Звідси основна задача уроків природознавства – вивчення природи як єдиного цілого і встановлення зв'язків і взаємозв'язків між окремими її елементами і явищами.

Ідея вивчення рідного краю та використання краєзнавчих матеріалів у процесі навчання була обґрунтована ще в працях відомого чеського педагога Я. Коменського. Пізніше окремі аспекти виховного впливу краєзнавства досліджували Д. Локк, М. Ломоносов, Ж.-Ж. Руссо, Й. Песталоцці. На важливе значення краєзнавства у вихованні дітей вказували українські вчені й педагоги М. Галущинський, В. Геринович, О. Духнович, А. Макаренко, С. Рудницький, С. Русова, К. Ушинський, І. Ющишин та ін. Значну увагу вивченню школярами рідного краю приділяв В. Сухомлинський.

Методичним аспектам краєзнавчої роботи присвячені дисертаційні дослідження Г. Гуменюк, Я. Яціва. На сучасному етапі дослідження цієї проблеми займаються Т. Завгородня, С. Золотухіна, О. Сухомлинська, М. Чепіль та ін.

В основу вивчення природи в початкових класах покладено краєзнавчий принцип, здійснення якого передбачає систематичне вивчення свого краю.

Краєзнавчим принципом будемо називати таку структуру змісту навчального матеріалу, яка дозволяє встановити взаємозв'язок між науково-теоретичними знаннями школярів та результатами дослідження регіону, в якому вони проживають.

Природознавчі знання молодших школярів служать основою для вивчення природничих дисциплін в середній школі (географії, ботаніки, зоології, анатомії і фізіології людини). Природознавчі знання постійно використовуються дітьми на інших учбових предметах початкового курсу навчання. Здійснюючи зв'язок з життям, вчитель використовує результати дитячих спостережень за навколишньою природою і працею людей. Чим більше об'єм знань, що вчать про природу і працю людей, тим легше вчителю працювати по всіх предметах початкового навчання. Одним із складових природи є ґрунт, тому вивчення і засвоєння цієї теми є не менш важливим ніж будь-якої іншої.

Значення краєзнавчої роботи в школі не тільки в тому, що вона сприяє всебічному вивченню природно-економічних і соціальних умов рідного краю і перспектив його розвитку, а й у тому, що дає вчителю можливість вивчити психологічні особливості учнів, виявити їхні інтереси. Участь у суспільно-корисній роботі, виконання індивідуальних завдань краєзнавчого змісту формує в школярів пізнавальний інтерес до краєзнавчих знань, а через них – і до географії. Психологи визначають географічне краєзнавство як один з видів науково-освітньої діяльності, якому властиві свій зміст, техніка, функції, етапи і стадії.

Значення краєзнавчої роботи в школі не тільки в тому, що вона сприяє всебічному вивченню природно-економічних і соціальних умов рідного краю і перспектив його розвитку, а й у тому, що дає вчителю можливість вивчити психологічні особливості учнів, виявити їхні інтереси.

Важливе значення під час вивчення природознавчого матеріалу мають екскурсії. Урок-екскурсія – це особливий вид навчальних занять, що проводяться поза школою: на луках, у полі, лісі, саду тощо.

На уроках-екскурсіях, як і на предметних уроках, учні безпосередньо вивчають предмети та явища природи, але тут вони бачать їх у природній обстановці, тоді як у класі об'єкти, що вивчаються, ізолюються один від одного і від навколишнього середовища. Тому екскурсії допомагають значно глибше і повніше вивчити різноманітність явищ і об'єктів природи, встановити зв'язки організмів один з одним і з середовищем, з умовами існування. Екскурсія конкретизує програмний матеріал, що вивчається в класі, пов'язує школу з життям нашої країни, з життям природи, є основою краєзнавчої роботи класовода з учнями. Проведення екскурсій розвиває в учнів інтерес і навички до вивчення

природи свого краю, спостережливість. Перебуваючи на свіжому повітрі, діти загартовуються фізично.

Екскурсія конкретизує програмний матеріал, що вивчається в класі, пов'язує школу з життям нашої країни, з життям природи, є основою краєзнавчої роботи класовода з учнями.

Значну допомогу в організації та проведенні різноманітних видів позаурочної роботи може надати краєзнавчий куточок, в якому містяться відомості про природу рідного краю, корисні копалини, водні ресурси, рослинний і тваринний світ, колекції, гербарії тощо.

Спостереження за навколишнім середовищем у шкільній програмі і підручниках з природознавства відводиться належне місце. Кожний урок «Я і Україна» (природознавство) починається підведенням підсумків спостережень за минулий тиждень, зокрема з'ясовуються погодні умови, зміни, що відбуваються в житті рослин і тварин. Учні 3-4 класів вчаться встановлювати взаємозв'язки між об'єктами і явищами: з настанням потепління оживають рослини, прилітають птахи, змінюється сільськогосподарська праця людей тощо. Спостереження слід вести систематично, результати записувати в зошитах з природознавства, тільки тоді діти усвідомлюють, що все у природі взаємопов'язане, що природа – це єдиний ланцюг, розвиваючи який людина завдає шкоди природі, і собі.

Таким чином, створення краєзнавчого куточка сприяє вивченню учнями своєї місцевості, збір краєзнавчого матеріалу і використання цього матеріалу вчителем у процесі навчання.

Павленко Віта Віталіївна

(Житомирський державний університет
імені Івана Франка)

ІДЕЇ Р. ШТАЙНЕРА У СУЧАСНІЙ ОСВІТНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Вальдорфська педагогіка була започаткована в час соціального і економічного безладу, що виник після Першої світової війни. Серед людей, які були свідками страшних руйнувань і вболівали за відродження Європи, був Еміль Мольт, директор Вальдорф-Асторії – тютюнової фабрики в Штутгарті (Німеччина).

Персонал тютюнової фабрики «Вальдорф Асторія», спостерігаючи за своїми дітьми, часто скаржився власнику фабрики на ситуацію в сфері середньої освіти в Німеччині, на безініціативність і відсутність творчого підходу серед вчителів, що не сприяло розвитку дітей, їх особистісному і пізнавальному становленню.

Е. Мольт звернувся до Рудольфа Штайнера з проханням організувати школу для дітей робітників фабрики. Звернення Е. Мольта з

таким питанням саме до Р. Штейнера було не випадковим. До того часу Р. Штейнер вже публічно висловлював ряд нових прогресивних ідей, що стосувались педагогіки, і володів певним досвідом приватного викладання і репетиторства.

Заслуговує на увагу педагогічна діяльність молодого Р. Штайнера в сім'ї віденського комерсанта Ладислава Шпехта, в якій під його опікою були четверо дітей. Найбільший педагогічний успіх Р. Штайнера – це проведена робота за складеною ним спеціальною програмою, з молодшим сином Шпехта, який страждав легкою гідроцефалією, головними болями і порушенням поведінки. Лікарі висловлювали сумніви в можливостях хлопчика нормально розвиватися. Однак, Р. Штейнеру вдалося педагогічними методами оздоровити і підтягнути хлопчика, який протягом двох років нагнав однокласників, а в подальшому вступив до університету і став лікарем.

Р. Штейнер з готовністю відгукнувся на прохання Е. Мольта і перший цикл лекцій, присвячений вальдорфській педагогіці, був прочитаний у Штутгарті у вересні 1919 року. На той час вже було отримано дозвіл вюртембергського міністра культури і освіти на заснування нової школи (13.05.1919). У тому ж році (07.10.1919) на пагорбі Уланда (Ulandshöhe) в Штутгарті на кошти, виділені Е. Мольта, була розпочата забудова першої вальдорфської школи. Після завершення будівництва в школі відразу відкрилися 8 класів з 256 учнями, з яких 191 були дітьми співробітників і робітників тютюнової фабрики [3, с. 3-5].

Мета статті – визначити актуальні методи навчання та виховання, які використовуються у сучасній педагогіці.

Провідна ідея теорії Р. Штайнера – вільна педагогіка, яка не знає соціального, релігійного, національного поділу, педагогіка, покликана розвивати природні задатки дитини, її внутрішню свободу й гідність. Теоретична основа методики навчання – установка на цілісне виховання особистості учня з урахуванням особливостей саме його розвитку. Тому найважливіша вимога – глибоке вивчення індивідуальності дитини, її мислення, характеру, волі, пам'яті тощо. Знайомство з дітьми відбувається ще перед вступом до школи.

Вальдорфські школи України зорієнтовані на цілісне запровадження основних принципів педагогічної системи. Вальдорфська школа України є єдиною (цілісною) до завершення процесу навчання. Вона відкрита для будь-якого учня, який цього бажає, та має забезпечувати якість навчання та здорового розвитку дитини, відповідно до принципів вальдорфської педагогіки.

Зміст викладання навчальних дисциплін у вальдорфських школах України відповідає вимогам Програм, затверджених Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України, у той же час кожен вчитель є вільним у виборі методів і прийомів навчання, відповідно до принципів

вальдорфської педагогіки, і несе персональну відповідальність за якість та результати навчального процесу.

На відміну від державних у вальдорфських школах навчання в обсязі повної середньої школи триває 12 або 13 років, диференціація запроваджується лише в старших (9 – 12-х або 11 – 13-х) класах. Тринадцятий рік навчання передбачає підготовку до вищого навчального закладу, тому навчальний процес і екзамени відбуваються у державній школі [2, с. 253].

З першого по восьмий клас оцінок і екзаменів немає, але наприкінці навчального року вчитель складає детальну характеристику на кожного учня. Звіт розкриває індивідуальний досвід учнів, підсумовує теперішній стан та накреслює завдання розвитку дитини в майбутньому.

Високі вимоги ставляться до професіоналізму вчителів, оскільки силі впливу особистості вчителя на дітей і батьків надається великого значення. Учителі мають бути добре естетично підготовлені: уміти малювати, грати на музичному інструменті, ритмічно рухатися. Естетичне середовище, навчальний дизайн, художньо-естетична діяльність і ручна праця розглядаються як обов'язкова умова виховання й навчання.

У вальдорфській школі один учитель веде дітей з першого по восьмий клас майже з усіх предметів (наприклад, у восьмому класі йому належать 50 – 55% навчального часу). Високі вимоги ставляться до особистості вчителя. Щоб уникнути негативного впливу на дитину, педагог повинен контролювати свою поведінку, займатися самовдосконаленням та постійно підвищувати професійну кваліфікацію.

Індивідуальний підхід до дитини дозволяє найбільш повно розкритися здібностям і не нашкодити здоров'ю дитини. Наприклад, для того, щоб врівноважити дію темпераменту в дитині, йому дають можливість побачити себе з боку. Для цього дітей з однаковими темпераментами часто садять за одну парту. Навчання без оцінок, відсутність змагань не викликає у дитини, яка дійсно слабше інших, почуття неповноцінності. Єдиною мірою досягнень дитини є порівняння її власних успіхів сьогодні з досягненнями вчорашнього дня. Індивідуальний підхід позбавляє дитину від зайвих стресів, виключає знецінення особистості дитини.

При обладнанні вальдорфських шкіл віддається перевага натуральним матеріалам і «недоробленим» іграшкам і посібникам (в першу чергу для розвитку фантазії дітей). Велика увага приділяється духовному розвитку всіх учасників навчально-виховного процесу. Навчальний матеріал подається блоками, але день на всіх етапах навчання (від ясел до семінарій) розділений на три частини: *духовний* (переважає активне мислення), *душевний* (навчання музиці і танцю), *креативно-практичний* (діти навчаються в першу чергу творчим завданням: ліпити, малювати, вирізати з дерева, шити).

Досить часто вальдорфські школи розташовані на лоні природи. Кожен клас має своє окреме приміщення. Школа утримує майстерні, сад, город, зали для занять різними видами мистецтв [2, с. 253].

Становить великий інтерес структура навчального режиму. Тут немає традиційного розкладу уроків, за яким переважно через кожні 45 хвилин відбувається перехід до вивчення іншого предмета. У вальдорфській школі запроваджено навчання за «методом епох» у поєднанні із звичайними уроками тривалістю 45 хв.

У розкладі уроків навчання вранці поєднується з практичними заняттями після 12-ої години – ручною працею, музикою, ритмікою. Заслуговує на увагу ритмічний початок робочого дня, що виступає як бадьорий гуртуючий етап. Протягом 20 – 30 хв. діти хором декламують вірші, співають, часто під супровід сопілки або плескання в долоні чи притупування. Методика занять чітка й досить проста: перевірка завдання, пояснення нового, повторення. Заклучні 10 – 15 хв. – розповідь учителя. У початкових класах – це оповідання з історії, міфології, фольклору, Біблії.

У вальдорфській школі діти з першого класу вивчають дві іноземні мови, що ґрунтується на врахуванні підвищеної сензитивності дітей цього віку до вивчення мов. Принциповим положенням вальдорфської педагогіки є концепція Р. Штайнера про розвиток людини у ритмі семи років. У перших сім років життя дитини педагоги вважають найважливішим формування процесів сприймання звуків, кольорів, форм.

У наступні сім років – з першого по восьмий клас – дорослі, які працюють з дітьми, мають цілеспрямовано розвивати в них волю, мислення, організованість, позитивні почуття, емоції. Починаючи з першого класу, учителі спеціально шукають шляхи поглиблений процесів сприймання, інтелектуальної та естетичної радості, використовують велику кількість різноманітних ритмічних вправ і повторень, читають багато казок з яскраво вираженою ідеєю перемоги добра над злом. Взагалі у початкових класах велике значення надається слову вчителя і практичним діям учнів. Стосовно формування навичок читання, письма, обчислення діє принцип природовідповідності, урахування готовності дитини до цієї діяльності.

Виняткове значення надається педагогічному впливу довкілля. Вальдорфські вчителі прагнуть поглибити в дітей почуття зв'язку з природою. їхнє кредо: «Те, що добре для природи, завжди добре й для людей». Тому дітей учать жити у співробітництві й злагоді зі світом природи. Це навчання включає: *емоційний рівень* – любов до природи; *науковий* – розуміння природних процесів; *рівень вчинків* – дійова турбота про довкілля.

Основний метод вальдорфської педагогіки – метод **«душевної економії»**. Метод полягає в тому, що в процесі навчання у дітей

розвивають ту діяльність, яку дитина може освоїти на даному етапі розвитку без внутрішнього опору організму. Так, від періоду зміни зубів до статевого дозрівання, працюють з образним мисленням дитини, апелюють до почуття, а не до інтелекту. Після статевого дозрівання у навчальний матеріал включають поняття, працюють з абстрактним мисленням дитини.

Метод **«образного викладу матеріалу»** полягає в тому, що на будь-якому занятті дітей вчать образно мислити, співпереживати, співчувати, тобто включають у процес пізнання людину, її уявлення, фантазію, почуття.

«Гетеаністичний» метод пізнання – це пізнання світу, пізнання себе, пізнання себе, пізнаючи світ.

Сутність методу **«епох»** полягає в тому, що викладання предмета ведеться протягом 3 – 4 тижнів, щоденно із 7 год. 45 хв. до 9 год. 40 хв. ранку. За цей час (близько 50 год.) діти вивчають більшу частину навчального матеріалу або й увесь матеріал з певного предмета. Це примушує вчителя дуже ретельно добирати матеріал, методи засвоєння, виділяти провідні ідеї та головне, що підлягає обов'язковому засвоєнню. Переважно використовується такий підхід: спочатку концентроване ознайомлення з новим матеріалом, а потім його розгортання й закріплення.

Зміст навчання за методом «епох»:

- прообрази і казки; від образу до букви; співи, евритмія, в'язання на спицях;
- дива та легенди; письмо, арифметика; флейта, малювання, ручна праця;
- створення світу та Старий Заповіт; ноти, малювання форм;
- відрив загального і окремого; дробі; європейські міфи; орнамент, канон, вишивка;
- гармонія і античність, Греція; десяткові дробі, оркестр, робота по дереву;
- середні віки, боротьба добра і зла; Рим; фізика, відсотки, геометрія, робота по дереву;
- простір, Ренесанс; алгебра, вірші, шиття;
- революція, XIX століття; економіка, хімія, композитори, робота з металом;
- екологія, технічний прогрес і моральність, історія мистецтв, столярна справа;
- політика, історія, суспільство, фізика, драматургія, кераміка;
- суспільство, література, музика, скульптура, політурна справа;
- історія культури, імпровізація у всіх сферах [1 с. 133].

При надлишку розумової діяльності погіршується здоров'я дітей. Вирішенням даної проблеми є введення великої кількості предметів, на яких діти займаються активною діяльністю (евритмія, живопис). На

споглядальних предметах педагог прагне розбудити уяву дитини, привести в рух його почуття. Це може бути цікаве повідомлення під час викладання, або захоплюючий розповідь в кінці уроку. Головне включити інтерес як позитивну емоцію.

Евритмія – це вид мистецтва, розроблений Р. Штайнером; поєднання особливого гармонізуючого руху, що нагадує танець і пантоміму, з поетичною мовою або музикою.

Спільна діяльність у класі сприяє душевному комфорту дитини. Об'єднання дітей у класі відбувається у ритмічній частині, на заняттях евритмією і гімнастикою Ботмера. Узгодженість рухів можлива лише за умови взаємної уваги один до одного. Хорове читання і спів виробляють здатність слухати один одного. Участь у спільних виставах вчить діяти спільно, поважати один одного, розуміти, що результат їх роботи залежить від злагодженості їх дій. Головним об'єднуючим чинником є авторитет вчителя, який необхідний дитині за приклад для наслідування осмисленого і для почуття захисту. Дуже важливо вчителю організувати свою роботу таким чином, щоб учні ставали все більш самостійними, щоб їх особиста прихильність до вчителя переростала в прихильність до школи. Це допомогло б їх безболісного переходу на старшу ступінь.

Метод **«навчання у супроводі почуттів»** пропонується замість методу «наочного навчання». До дванадцяти років вальдорфська педагогіка відкидає метод «наочного навчання» з причини того, що формування понять природно для природи дитини після дванадцяти років. Процес запам'ятовування полегшується завдяки включенню руху почуттів у дитини, які є опорою для пам'яті. Емоційна пам'ять одна з самих довгострокових. Завдання педагога – подолати байдуже ставлення учнів до навчального матеріалу. Наприклад, почуття ритму є нагальною потребою дитини до статевого дозрівання. Тому в даному віці дитині легко дається заучування великої кількості віршів. Також легко і весело заучують діти таблицю множення під ритмічні удари і тупання ногами.

У вальдорфській школі виділяються головні уроки та спеціальні предмети. Головний урок проводиться щоденно і займає дві навчальні години. Викладання здійснюється «епохами» по 2-4 тижні. Для предметів, що потребують систематичних спеціальних вправ, таких як іноземна мова, ремесло, фізична культура, художні дисципліни, виділяються окремі уроки.

Головний урок будується на основі трьох взаємопов'язаних частин: а) *ритмічна частина*; б) *представлення навчального матеріалу «епохи»*; в) *розповідь*.

Ритмічна частина уроку допомагає учням поглибити знання з теми уроку та гармонізувати сили мислення, волі, почуттів. Матеріалом для цієї частини уроку є музика, рухові вправи, читання віршів, спів, образне відтворення картин оточуючого світу.

У процесі другої частини засвоюється програмний матеріал «епохи» у формі, адекватній віку дітей та педагогічному задуму вчителя. Методика навчання на цьому етапі побудована на ритмічній зміні трьох фаз: *фаза пізнання* – переживання, спостереження, експериментування; *фаза розуміння* – спогади, описи, характеристики, замальовки; *фаза оволодіння матеріалом* – переробка, аналіз, узагальнення (досягнення третьої фази у більшості випадків не відбувається в рамках одного уроку).

Після переживання та опису звичайно настає пауза, коли дитина активно опрацьовує та засвоює матеріал. Саме тому тільки на наступний день учень підходить до висновків, тобто відбувається завершальний крок у навчанні.

Розповідна частина уроку сприяє розвитку моральних та вольових якостей і є важливим чинником виховного впливу на учнів.

Побудова навчання, коли день розпочинається з предметів, які спираються головним чином на знання та розуміння, вимагають міркувань та розумових уявлень, сприяє формуванню у дітей здібності концентруватись, глибше занурюватись у вивчення певного предмету та досягати поставленої мети. Після головного уроку ідуть предмети, що вимагають ритмічного повторення: іноземні мови, евримія, фізкультура, музика. Після них настає час художньо-практичної діяльності.

Отже, основою діяльності вальдорфської школи є вчення Р. Штайнера про людину і її розвиток, розкриття індивідуального потенціалу кожної дитини. Жодна дитина не може бути дискредитована за відсутністю певних здібностей, вона повинна максимальна реалізувати свої можливості. Запропоновані Р. Штайнером нововведення та рекомендації для шкіл до цього часу є актуальними, сучасними та інноваційними, тому що зачіпають методико-дидактичні основи педагогіки.

Вальдорфська школа або дитячий садок є частиною світового вальдорфського руху і має можливість співпрацювати з іншими закладами на регіональному, національному та міжнародному рівнях (ПУ Загальноосвітня вальдорфська школа «Софія» (Київ, 2007), Навчально-виховний комплекс Загальноосвітня вальдорфська школа I-III ступенів дитячий-садок «Ступені» (Одеса, 1993), ПУ ЗНЗ Вальдорфська школа «Михаїл» (Київ, 2003), Криворізький навчально-виховний комплекс Загальноосвітня вальдорфська школа I-III ступенів дитячий-садок (Кривий Ріг, 2002), Дніпропетровська вальдорфська середня загальноосвітня школа (Дніпропетровськ, 1995), ПУ ДНЗ «Золота казка» (Київ, 2002).

Список використаної літератури

1. Сбруєва А.А. Історія педагогіки у схемах, картах, діаграмах : [навчальний посібник] / А.А. Сбруєва, М.Ю. Рисіна. – Суми: СумДПУ, 2000. – 208 с.

2. Сбруєва А.А. Порівняльна педагогіка : [навчальний посібник] / А.А. Сбруєва. – Суми: СумДПУ, 1999. – 300 с.
3. Waldorf. Die Geschichte eines Namens. Hansjörg Hofrichter, 2003. – 60 с.

Пантус Наталія Федорівна

(Житомирський обласний центр науково-технічної творчості
учнівської молоді Житомирської обласної ради)

РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ КОЛЬОРУ В ЖИТТІ ЛЮДИНИ (КОНЦЕПЦІЯ ГАРМОНІЇ У ПОЄДНАННІ КОЛЬОРІВ)

**«Соняхи». Техніка гільйоширування.
Автор – Пантус Наталія Федорівна.**

Декоративно – прикладне мистецтво – одне з важливих областей сучасної художньої культури. Його характеризує ширина розповсюдження, різноманітність видів, масовість і сила впливу на духовне життя суспільства та нерозривний ідейно-естетичний зв'язок з стрімким плином часу. Вироби декоративно-прикладного мистецтва створюються для задоволення як матеріальних так і духовних потреб людини.

Будучи самостійною специфічною формою художньої творчості, відтворення і пізнання світу, твори декоративно-прикладного мистецтва мають можливість не лише показувати існуюче, за законами специфічної для них мови, але й перетворювати за законами краси оточуючу дійсність. Вони знаходяться поряд з людиною щоденно, повсякчас, і тому мають нести глибокий зміст, бути невичерпним джерелом естетичної насолоди, переживань, емоцій. Автор перетворює предмет (явище або подію) на основі багатогранних засобів художнього відтворення за допомогою фантазії, інтуїції та підсвідомості. Ідейно-емоційне, художнє наповнення твору є головним критерієм його цінності.

Творчий процес створення декоративного виробу неможливий без використання знань і досвіду попередніх поколінь, та разом з тим це завжди емоційне відтворення особистих переживань, які зв'язані з певними об'єктами, явищами природи, мотивами народного мистецтва та інше. Декоративно-прикладне мистецтво – це органічна єдність знань, досвіду з інтуїцією, з емоційною творчістю. Твір стає мистецьким тоді, коли автор зуміє знайти в природі й житті особливо важливі моменти, глибоко проникнути в суть явища, за висловом видатного художника слова О. Довженка, «... і в калюжі побачити зорі...». З метою досягнення виразності художнього образу автор обдумує композицію, шукає розміщення об'єктів на площині, підпорядковує творчому задуму всі елементи. Сюжет, психологічна характеристика, колорит – все повинно бути взаємопов'язаним і служити змісту.

В глибокій давнині люди надавали кольору великого значення, як сильному впливовому фактору. Колір у всьому і навкруги нас. Він вічний і водночас мінливий. Наукою кольорознавства займались Аристотель, Леонардо да Вінчі, Ньютон, Гете, Ломоносов, Павлов і інші вчені. Михайло Ломоносов вніс великий внесок в науку про колір. Він писав: «Багато насолод і прохолод в нашому житті від кольору залежить». Люди по різному реагують на колір.

Одні люблять яскравий, дзвінкий, інші віддають перевагу приглушеним, пастельним тонам. Про колір можна сказати, що він спокійний чи різкий, теплий чи холодний, чистий чи тьмянний.

«Принесу водиці - студениці».

Техніка ошибана – пресована флористика.

Автор – Лялюшко Марія (м. Бердичів)

«Покажи мені свій улюблений колір і я тобі скажу – хто ти». Так говорив швейцарський лікар і психолог Макс Люшер. Дійсно, стан людини, в тому числі і його самопочуття, багато в чому залежать від кольорової гами. В свою чергу інформація про те, які кольори ми сприймаємо, «бачимо», впускаємо в себе, які кольори нам подобаються, а які не сприймаються нами, можуть розповісти про стан здоров'я і про наші хвороби, про те до чого ми прагнемо в житті і яким чином маємо досягти бажаного. Колір, як функція енергії, відтворює стан людини в дитячому періоді, розповідає, що проходить тепер в її житті. Можливість

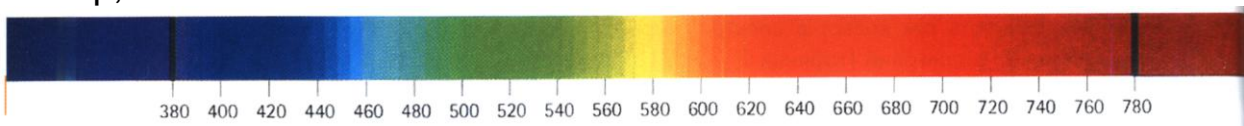
бачити колір, всі його відтінки, і напівтони - це справжній подарунок нам від творця.

Особливості взаємодії організму людини з кольором та сприйняття їм різних кольорових енергій здавна цікавила цілителів. Наприклад, згідно древніх індійських доктрин – людський організм зітканий з вібрацій звуку і кольору, мелодій і світлових потоків, динаміка яких повністю визначає життєдіяльність та психічне життя людини. Колір не рідко матеріалізує наші емоції, оскільки люди часто передають кольором свого одягу те, про що не можуть сказати оточуючим словами. Словом людина передає усвідомлене нею, а кольором – несвідоме. Колір близький до самого важливого, самого глибокого, самого істинного в наших душах.

Глибинний зв'язок кольору з емоційним і фізичним станом людини визначає фантастичні можливості і його могутність.

Великий художник Вінсент Ван Гог писав: «Колір сам по собі щось виражає – від цього не можна відмовлятися. Це треба використовувати». Одне з найважливіших можливих застосувань кольору-пізнання самого себе.

Вивчення кольору велось здавен, і особливо інтенсивно після відкриття зробленого Ньютоном. Він довів, що сонячне світло складається з кольорових променів. Розклавши його за допомогою призми на складові частини, учений отримав кольорову смугу – спектр,

який став основним засобом класифікації кольорів. Однак спектральну смугу зображують у вигляді кольорового круга. Кожен колір у ньому має чітко визначене місце. Усі кольори цього круга називаються **хроматичними**.

Характер кожного кольору визначається його властивостями. З урахуванням того, що кольори ставали об'єктом вивчення науковців різних галузей, нині існує декілька точок зору щодо його переліку. Початкова позиція визначення властивостей спиралась здебільшого на його променеву природу. Так з'явилося визначення **основних (власних) властивостей** кольорів: **«світлота»**, **«кольоровий тон»** та **«насиченість»**.

Активізація наукового пізнання психологічного аспекту феномену кольору у ХІХ –ХХ ст. сприяла появі визначення **невласних властивостей**, що розширюють характеристичні ознаки хроматичних кольорів. Це властивості, що базуються на емоціях. Тому їх доцільно розглядати в контексті вивчення тем «кольоросприйняття» та «психології кольору», які висвітлюють передумови їх появи.

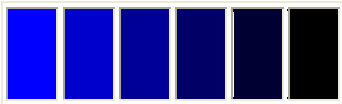

Крім хроматичних кольорів є **ахроматичні**, сюди входять чорний, білий і всі сірі – від самого темного до самого світлого.

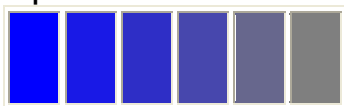
Кольоровий тон – відтінок, який характеризує колір, як червоний, оранжевий, жовтий і т. д. Це основна відмінна ознака хроматичних кольорів. З точки зору фізичної природи кольору, кольоровий тон – це переважаюче відбиття променів певної довжини. Характеристика «кольоровий тон» має важливе значення з точки зору психосоматики кольору, а саме - надання кольору значення семантичного об'єкта, що є самостійною складовою об'єктивної реальності, здатної впливати на фізичний та психологічний стан людини. В цьому контексті дана властивість кольору є визначальною щодо характеру смислового наповнення кольору як феномена об'єктивної реальності (семантика червоного, семантика синього та іш.)

Насиченість – кількісна характеристика, яка відображає більшу чи меншу присутність у кольорі його кольорового тону, тобто ступінь вираження. Оскільки мова йде про присутність в тій чи іншій мірі кольорового тону, то ця властивість стосується виключно хроматичних кольорів. Насиченими називають кольори кольорового круга, мало насиченими – висвітлені або затемнені кольори.

Однаково насичені відтінки, що відносяться до одного і того ж кольору спектра можуть відрізнятися один від одного мірою яскравості. Наприклад - при зменшенні яскравості **синій** колір поступово наближається до **чорного**.

Два відтінки одного тону можуть відрізнятися ступенем тьмяності. Наприклад, при зменшенні насиченості синій колір наближається до сірого.

Світлота – визначає наскільки той чи інший колір світліший від найтемнішого – чорного, чи темніший від найсвітлішого – білого. Ця властивість притаманна всім без винятку кольорам (ахроматичним і хроматичним).

У кольоровому крузі найбільшу світлотінь має жовтий колір, а найменшу – фіолетовий. Світлість інших кольорів визначається їх близькістю до жовтого або фіолетового.

Три кольори – червоний, синій і жовтий – називають **основними**. Змішуючи їх отримують багато інших кольорів. Кольори, які отримують при змішуванні називають **похідними**. Сприйняття кольорів ґрунтується на оптичних змішуваннях і протиставленнях – контрастах.

«Чистота» кольору – це присутність хроматичних домішок в основному кольоровому тоні. З позицій визначення чистоти кольору

фарби червоний, жовтий, синій – це «чисті» кольори, інші «нечисті», або «змішані».

Контраст – це зміна кольорів за світлістю (світловий контраст), за колірним тоном (хроматичний контраст), за насиченістю, за фактурою, за асоціаціями.

Колірний круг переважно розділяють на дві частини – теплу і холодну.

Теплі кольори складають червоні, оранжеві, жовті кольори. Ці кольори нагадують колір вогню, сонця, колір розпечених тіл. **Холодними** кольорами є синьо-зелені, сині, блакитні, синьо-фіолетові кольори. Холодні кольори асоціює людина з чимось холодним – льодом, місячним світлом і т.д.

Колір, який випромінює сонце і сприймається нами як білий, складається з ряду хроматичних променів. Щоб переконатися в цьому, достатньо пропустити сонячний промінь через призму, яка розкладе білий колір в кольоровий спектр. Промені світла, які мають різну довжину хвилі, викликають і різні колірні відчуття.

Світлість кольору обумовлюється яскравістю подразнювача і відчуття до нього очей. Якщо мати на увазі поверхню, яка відбиває світло, то в цьому випадку світлість кольорів визначається коефіцієнтом відбивання променів, падаючих на дану поверхню. Чим більше світла відбивається поверхнею, тим більшою світлістю відрізняється ця поверхня. Біла поверхня предметів порівняно мало поглинає світла і набагато більше відбиває падаюче на неї світло. Темні предмети, навпаки, багато поглинають і дуже мало відбивають світлових променів. Наприклад, білий папір відбиває 85% падаючого світла, а чорний бархат відбиває лиш 0,03%. І не дивно, що літом і в місцях з жарким кліматом улюблений одягу – білий.

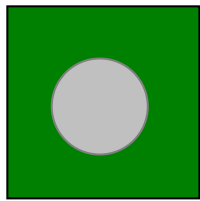
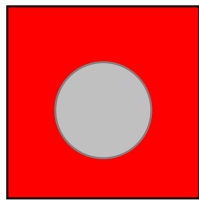
Для людини теплими зігріваючими кольорами є червоно-оранжеві. В цьому можна переконатись, одягнувшись в холодну пору року в одяг цих кольорів. Вченими-психологами доведено, що в одязі теплих тонів температура навколишнього середовища здається на 2-3 градуси вище реальної, а в одязі холодних - синьо-зелених – на 2-3 нижче.

Закономірності просторового поєднання кольорів важливо враховувати автору при створенні будь-якої творчої роботи, і особливо необхідно враховувати ефекти такого змішування при виконанні значних за своїми розмірами картин, панно, стендів, плакатів і т.д., які розраховані на їх сприйняття з великої відстані.

В цьому допомагає знання явища колірного контрасту.

Явище **колірного контрасту** заключається в тому, що будь-який колір (як ахроматичний, так і хроматичний) на фоні темних кольорів

світліє, а на фоні більш світлих темніє.

Хроматичний контраст легко спостерігати на прикладі тих же двох сірих кругів на червоному і зеленому фонах. Сірий круг на червоному фоні внаслідок контрасту зеленіє, а на зеленому – червоніє.

Об'єднання різних кольорів здійснюється при умові відмінностей їх один від одного в рівній долі. Різко виділяється лиш той колір, який значно відрізняється від інших. Так, серед насичених хроматичних кольорів ахроматичні виділяються навіть тоді, коли їх світлість рівносильна світлості інших кольорів. І навпаки, якщо навколо ахроматичні кольори, то більш помітні хроматичні.

Серед однорідних по тону кольорів не важко побачити загальний середній тон. А чим більше різниця між кольорами однієї колірної групи, тим важче визначити її загальний тон.

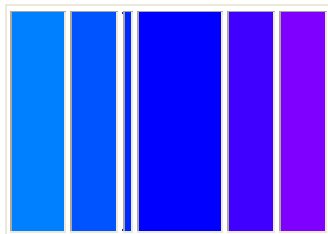
Якщо який-небудь колір не відповідає зображенням на картині вимогам освітлення, просторовому розміщенню, то такий колір різко виринає, робиться чужим для всіх інших кольорів.

Існують складні взаємовідносини між кольорами композиції і її загальній тональності. Це проявляється в тому, що якщо сукупність кольорів твору обумовлює її загальну тональність, то одночасно загальна тональність впливає на сприйняття кожного окремого кольору.

Середній, або загальний, тон групи кольорів представляє собою той відтінок кольору, який є в усіх кольорах групи або домінує з нею.

Тональністю називають підпорядкованість всіх кольорів твору, тобто коли ні один з кольорів не можна змінити по яскравості або насиченості, ні збільшити або зменшити по розмірах для збереження цілісності і однозначності витвору, її колориту.

Коли кольори тонально об'єднані між собою, то спостерігається їх якісна зміна, яка проявляється в особливій їх звучності. І той колір, який випадає з загальної тональності, здається чужим, розвалює цілісність твору.

Кольоровим тоном називають сукупність кольорових відтінків, споріднених з одним і тим же кольором спектру. Будь-який хроматичний колір може відноситись до певного спектрального кольору. При зміні тону, наприклад, синього кольору в зелену сторону спектру він змінюється голубим, в протилежну – фіолетовим.

Значення різних кольорів залежить від традицій тієї або іншої країни, які до того ж сильно змінюються з плином часу. Але вплив тих або інших кольорів на психіку, зовнішність і навіть долю людини науково доведено багатьма дослідженнями. Саме тому так важливо уміти

вибрати «свій» колір в одязі, інтер'єрі, а також в певній ситуації. В процесі виготовлення виробів декоративно – ужиткового мистецтва варто знати характеристики кольорів, їх вплив на людину. Іноді вдало підібрана кольорова гама виробу допомагає дитині позбутись багатьох проблем, врівноважити, вирівняти її психологічний стан, допомогти самоствердитись.

Варто пам'ятати - за допомогою кольору можливо впливати на навколишній світ!

Колір діє не тільки на орган енергії – ока. Він впливає на інші органи почуттів – смаку, слуху, дотику і нюху. Колір - це не лише краса. І коли ми милуємось неповторними фарбами пурпурових відтінків, жовтогарячими відблесками, синіми та голубими відтінками неба і всієї зеленої гами, - це все дає відчуття вічності та безпечності. Ми не задумуємось над тим, що колір, діє на наші органи чутливості, на шкіру, зір, дає той чи інший лікуючий ефект.

Колір - один із факторів, який визначає стан нашої психіки. Психологи і психіатри на основі переваги і любові людей до конкретного кольору визначають характер людини, його здібності, склад розуму, психіки і навіть стан здоров'я. Діти особливо люблять яскраві та чисті кольори – червоний, синій, жовтий. Будь – який інший колір, що не входить в звичну для них кольорову гаму, одразу викликає у дитини високий інтерес.

Існує думка, що з віком кольорова палітра змінюється і залежить від темпераменту. Так, білий колір полюбляє флегматик, чорний – меланхолік, червоний – сангвінік, а жовтий – холерик .

Вплив кольору на людину дуже великий, навіть в повсякденному житті, хоча на це ми не звертаємо увагу. Колір діє на людину навіть з зав'язаними очима. В навколишньому середовищі вогненно - червоного кольору пульс частішає, в навколишньому середовищі різних відтінків синього уповільнюється, а на пацієнта наводить сонливість.

В західних країнах стіни спеціалізованих лікарняних палатах фарбують відповідним чином. Для хворих серцем лікувальним є зелений колір, хвороби шкіри лікуються скоріше при жовтому, а пацієнти в синіх палатах перестають боліти головними болями. Однак надто перебільшувати кольоровою терапією шкідливо. Так, багато інтенсивного синього кольору через мірно розслаблює організм – діє, паралізуючи; багато червоного призводить до роздратованості із-за підвищеного постійного збудження, знижує увагу, заважає зосередитись.

Науково-технічний прогрес, розвиток інформативних технологій з новою силою актуалізують проблеми кольору у сучасному мистецтві в контексті інсталяції, комп'ютерної графіки, дизайну, поряд з якими продовжують розвиватись і класичні види та жанри мистецтва, що на новому образно-смысловому рівні оперують кольоротворенням. І завдання кожного митця-художника має бути пізнання усіх граней

важливого мистецького засобу створення художнього образу – кольору.

Знаючи характеристики кольорів, теорію їх гармонійного поєднання, а також їх терапевтичний вплив на людину, можна рекомендувати дітям підбір кольорів для виготовлення виробу, та використання його в повсякденному житті.

Список використаної літератури

1. Гизела Ватерман. Дизайн вашей квартиры. Изд. Кристина и Кх00ВА. Москва, 1996, 128 с.
2. Корниенко Г. Искусство цветов. Узд. МАВП Комьютерние Системи. Киев, 1992, 48 с.
3. Яремків М. Композиція. Творчі основи зображення. Підручники і посібники. Тернопіль. 2005, С. 32-33.

Петруняк Тетяна Миколаївна,

Піддубна Оксана Михайлівна

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ВИВЧЕННЯ ПЕЙЗАЖНОГО ЖАНРУ НА УРОКАХ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У сучасних умовах становлення незалежної держави в Україні постають важливі завдання гуманізації освіти та виховання підростаючого покоління, які вимагають здійснення наукових досліджень та пошуку нових фундаментальних підходів до розробки проблеми формування естетичної культури школярів. Постає нагальна необхідність чітко визначити роль і місце образотворчого мистецтва та мистецької підготовки у загальній системі виховання учнівської молоді.

Останніми роками зросла увага до проблем теорії і практики естетичного виховання як найважливішому засобу формування відношення до дійсності, засобу етичного і розумового виховання, тобто як засобу формування всесторонньо розвиненої, духовно багатой особи.

В естетичному розвитку провідну роль відіграє мистецтво пейзажного живопису завдяки його унікальній здатності комплексно впливати на духовний світ людини.

Мистецтво пейзажного живопису дає змогу розкривати перед учнями багаті художньо-пізнавальні можливості, навчати школярів сприймати через образи художніх творів навколишній світ, одержувати від малювання глибоку естетичну насолоду.

Образотворче мистецтво розглядають як цілісний феномен художньо-творчої діяльності обдарованої особистості. Тому «мистецтво пейзажного жанру є джерелом комплексних естетичних знань, основою для формування досконалої особистості школяра» [3, 42-43]. З іншого

боку, художньо-творча діяльність є одним із проявів мистецьких прагнень людини. Тож сутність мистецтва полягає у творчості, яка визначає і процес творення мистецьких та культурних надбань, і процес їх сприйняття» [2].

Залучення молодших школярів до образотворчого мистецтва пейзажного жанру як до естетичної діяльності, розвиток та виховання учнів – одна із важливих і складних проблем сучасної школи.

На сучасному етапі розвитку суспільства спостерігається тенденція переходу до гуманістичної освіти, основою якої є збереження, трансляція й набуття духовних особистісних цінностей. Метою навчання в такому контексті має бути послідовна реалізація гуманістичного принципу – дбайливе ставлення до внутрішнього світу дитини, її інтересів і потреб, збагачення її духовного потенціалу [5]. Досягненню цієї мети сприяє впровадження в освітньому процесі особистісно-орієнтованого підходу, спрямованого на цілісний розвиток особистості учня. Освітній процес за таких умов має на меті створення ситуацій для розвитку особистості, в яких вихованець набуває можливостей оволодіти досвідом особистісного ставлення до навколишньої дійсності.

Завдання естетичного виховання шляхом ознайомлення молодших школярів з образотворчим мистецтвом визначені у нормативних та законодавчих документах: у Законі України «Про освіту», «Концепції національного виховання в Україні (проект)», «Національній державній комплексній програмі естетичного виховання (проект)», «Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття»)). Відповідно до вимог цих документів, естетичне виховання дитини має здійснюватись у процесі формування її естетичних потреб та досвіду (емоцій і почуттів, поглядів, смаків, ідеалів, інтересів) як основи виховання естетичного ставлення, активності до сприймання, освоєння та перетворення дійсності. Це, в свою чергу, сприятиме вихованню різнобічно й гармонійно розвиненої особистості, максимальному використанню естетичного фактора в удосконаленні національної самосвідомості дитини, піднесенню її трудової і соціальної активності, зростанню творчого потенціалу молодих громадян України.

Проблема формування в учнів естетичної культури є і залишається актуальною. Для теоретичного осмислення порушеної нами проблеми важливе значення мають філософські дослідження (О. І. Буров, В. О. Василенко, Є. В. Волкова, М. С. Каган, В. С. Корнієнко, М. І. Колесник, Н. Б. Крилова, Л. Н. Столовичдзе). Психологічні засади формування естетичної оцінки охарактеризовані у працях Б. Г. Ананьєва, Л. С. Виготського, В. М. М'ясищева, С. Л. Рубінштейна, П. М. Якобсона. Психолого-педагогічні дослідження П. Я. Гальперіна, В. В. Давидова, Л. В. Занкова, О. В. Запорожця, В. А. Крутецького, Г. О. Люблинської, М. М. Матюхиної, Т. С. Михальчик, Н. Д. Молдавської, Л. М. Рожиної, З. І. Романовської та ін. визначають особливості розвитку художнього

мислення в учнів початкових класів.

Педагогічні дослідження вчених (Н. Й. Волошина, Д. М. Джола, Н. В. Ігнатенко, Л. Г. Коваль, І. В. Крицька, Н. Є. Миропольська, Г. М. Недялкова, Л. І. Олефіренко, Л. А. Руденко, О. П. Рудницька, М. М. Шпак та ін.) підтверджують думку про те, що учням молодшого шкільного віку властиві особливі передумови для активного розвитку естетичного сприймання, оцінок, суджень та естетичних мотивів діяльності.

У практиці навчання образотворчого мистецтва молодших школярів важливим є проблема використання творів живопису.

Природа є найбагатша скарбниця, з якої видатні художники минулого і сучасності черпали натхнення для своїх художніх творів. Вивчення дітьми на уроках образотворчого мистецтва пейзажного жанру сприяє збагаченню і розширенню формування їх як естетичної культури школярів так і розвитку їхньої особистості, саме вона навчає цілісного бачення предметів та явищ навколишнього світу, вміння виділити основне у явищах буття.

Аналіз навчальних програм та методичних праць з образотворчого мистецтва показав, що в початковій школі передбачається ознайомлення учнів з творами українських (Й. Бокшай, Е. Волобуєв, М. Глущенко, С. Шишко, Т. Яблонська та ін), російських (І. Айвазовський, В. Васнецов, І. Рєпін, О. Саврасов, І. Шишкін та ін) та зарубіжних художників (Анрі Матісс). Також звертається увагу на те, що твори, які включено до програм, різняться манерою письма, наприклад, О. Шовкуненко «Повінь. Конча-Заспа» та М. Глущенко «Зимовий день», виконані в різних техніках накладання мазків фарби на полотно, характером художніх образів тощо.

Разом з тим в сучасних дослідженнях підкреслюється визначальна роль творів живопису у формуванні естетичної культури особистості, розвитку уявлень про мистецтво загалом. Найважливішим живописним жанром у початковій школі є пейзаж.

Пейзажем називають зображення природи, міст, архітектурних споруд, моря тощо. Малювання пейзажу є одним з основних завдань у розвитку просторової уяви та просторового зображення у тих, хто малює. Зображення пейзажу розвиває естетичні почуття, навчає спостерігати дійсність, знаходити красу в звичайному і виділяти характерне.

На прикладі творів Шишкіна і Левітана видно, що в зображеннях природи виражається світогляд художника і його епохи, національні, історично обумовлені особливості сприйняття природного світу. Адже французьке слово «пейзаж» означає «природа», а в образотворчому мистецтві так називають жанр, присвячений відтворенню природної або перетвореної людиною природи.

Відчуття краси природи, навколишніх людей, речей створює в школяреві особливі емоційно психічні стани, порушує безпосередній

інтерес до життя, загострює допитливість, розвиває мислення, пам'ять, волю і інші психічні процеси.

Отже навчити бачити прекрасне навколо себе, в навколишній дійсності засобами пейзажного живопису покликана система естетичного виховання.

Для того, щоб ця система впливала на учнів найефективніше і досягала поставленої мети, виділяється наступна її особливість: система естетичного виховання має бути, перш за все єдиною, об'єднуючою всі предмети, всі позакласні заняття, все суспільне життя школяра, де кожен предмет, кожен вид заняття має своє чітке завдання в справі формування естетичної культури й особистості школяра.

Список використаної літератури

1. Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття). - К.: Райдуга, 1994. - 112 с.
2. Базовий компонент початкової освіти // Початкова школа. - 1999. - №1. - С.6-19.
3. Васильєва О., Поклад І. Розвиток творчої особистості дитини в образотворчій діяльності // Мистецтво та освіта. - 2002. - №2. - С.42-43.
4. Волошина Н.Й. З теоретичних засад естетичного виховання учнів засобами мистецтва // Педагогіка і психологія. - 1996. - №3. - С.9-18.
5. Щолокова О. Концепція художньо-естетичного розвитку школярів в системі освітньої галузі «Мистецтво» // Мистецтво і освіта. - 1999. - №8. - С.62-63.

Піддубна Оксана Михайлівна

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ У ШКОЛЯРІВ ПРО ВИДИ І ЖАНРИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Наукова рефлексія проблеми соціальної обумовленості видо-жанрової організації мистецтва має багатовікову традицію. Тобто, її актуальність постає не лише в напрямку дослідження сучасного процесу жанроутворення, а як питання збереження духовної спадщини, пробудження наскрізних засад художнього мистецтва. В контексті історичної динаміки концептуалізація виду й жанру виокремлює ту міру розбудови художньої мови мистецтва, яка визначає його соціальне буття. «Жанр як «пам'ять культури» функціонує в суспільстві за принципом механізму взаємодії всього історичного діапазону мистецтва із комунікативними процесами сучасної художньої творчості» [5, 174].

Соціокультурна активність жанру інтегрує внутрішній та зовнішній

образний світ людини, її минуле та сучасне, відтак проблема соціальної природи жанру відтворює питання різних рівнів мотивації художньої діяльності. Серед них особливо перспективним уявляється звернення до ментального рівня мотивації, що дозволить розглянути проблему національно-специфічних художніх форм у контексті загальноестетичних закономірностей жанрового розвитку мистецтва.

Мистецтво – вища форма естетичного освоєння дійсності. Митець не ставить перед собою інших цілей крім як створити естетичну цінність, у той час як в інших видах людської діяльності естетичне походить від цих видів діяльності» [3, 23]. Будучи вищою формою прояву естетичного, мистецтво займає особливе місце в естетиці.

Предметом мистецтва, як і предметом науки, є дійсність, реальний світ, природа, суспільство, людина. Завдання полягає в тому, щоб встановити, у чому перебуває відмінність художнього пізнання від наукового. Однак на відміну від фізика і хіміка, біолога і геолога художник пізнає природу в її співвіднесенні з людиною, у її ціннісному значенні. Природа під пензлем художника розкривається такою, якою він бачить її, емоційно сприймає і духовно осмислює живописець.

Художнє пізнання орієнтовано на пізнання духовного життя людини і суспільства як на головну і кінцеву мету, тоді як пізнання матеріального буття природи і людини є лише засобом для формування уявлень у молодших школярів. Закономірно виникає питання: що цікавить художника в тому чий портрет він пише? Зовнішність, що зображується людини або його внутрішній світ, фізичне його буття або його духовне життя? Ціллю портрета є пізнання внутрішнього, духовного, психологічного, пізнання ж зовнішнього необхідно мистецтву лише остільки, оскільки без цього мистецтво не відкриває нові закони, не встановлює нові факти. Це завдання науки. Але якщо мистецтво і відкриває факти наукового знання, то це не мета його, а побічний результат.

Завдяки формуванню уявлень у молодших школярів про види і жанри образотворчого мистецтва ми розуміємо моральну природу науки, різних по характеру людей, що займаються нею. Образотворче мистецтво відкриває нам внутрішній світ людини у всьому його багатстві і відкриває в ньому нове, несподіване, не замічене нами. Мистецтво дає знання про життя, про складні людські відношення. Воно вчить розуміти інших людей і самого себе, учить жити, будить у людині людське. Так, наприклад, М. М. Герман говорив про відтворення дійсності в мистецтві, «головний предмет якого – людина» [1, 12]. Людське життя він називав «єдиним корінним предметом, єдиним істотним змістом поезії» [1, 13].

Однак твердження, що предметом образотворчого мистецтва є людина, потребує деяких додаткових роз'яснень. Справа в тому, що існують жанри і види мистецтва, у котрих немає безпосереднього зображення людини.

Музика, наприклад, повністю позбавлена можливості зображення тілесного вигляду людини, не знаходимо ми такого зображення й у пейзажі, натюрморті, декоративно-прикладних мистецтвах, архітектурі. Але це не заважає музиці відтворювати глибинні процеси життя людського духу, у пейзажі передати визначений настрій, хоча такого настрою немає ні в полі, ні в лузі, ні в річці. Воно властиво тільки людині.

Що ж стосується архітектури, декоративно-прикладних видів мистецтва, то тут сутність людини може бути художньо пізнана через освоєний суспільною людиною предметний світ. Ця обставина підкреслювалася ще Л. Фейєрбахом: «... Той предмет, із котрим суб'єкт зв'язаний по суті, у силу необхідності, є не що інше як власна, але об'єктивна сутність цього суб'єкта». «Людина самого себе пізнає з об'єкта: свідомість об'єкта є самосвідомість людини. По об'єкту ми можемо впізнати обличчя століття і його сутність. У об'єкті виявляється сутність людини, його щире об'єктивне «Я». Це відноситься не тільки до розумових, але і до почуттєвих об'єктів» [4, 92].

У творах декоративно-прикладного мистецтва, в архітектурних способах розкриті характери, почуття, погляди людей і через них – суть громадського життя тієї або іншої історичної епохи. Навіть натюрморт (що означає мертва природа) завжди говорить нам не тільки про речі, але і про живу людину, його відношення до світу. Прикладом цього є мистецтво голландських майстрів Яна Ван Гейсума, Пітера Класа, Балтазара ван дер Аста й ін. Зображуючи природу в жанрі натюрморту, вони розкрили типове для того часу відношення до природи, що склалося в суспільній практиці.

Твори образотворчого мистецтва розповідають нам не тільки про спосіб життя, думки, почуття окремої людини, але і про світогляд, світовідчуття суспільства, його ідеали. Тому предметом мистецтва є не людина взагалі, а духовний сенс його соціального буття. Мистецтво – одна з форм суспільної свідомості. Мистецтво – специфічний різновид відбитку і пізнання дійсності в почуттєвих способах. Але якщо саме це поняття – абстракція, то реальне буття мистецтва – художній твір.

Таким чином, твори образотворчого мистецтва і художній спосіб діалектично взаємозалежні і з необхідністю припускають один одного. Формування уявлень у молодших школярів про види і жанри образотворчого мистецтва виникають тільки у свідомості, становлячись частиною суб'єктивної естетичної свідомості, у той час як твір мистецтва матеріальний та існує поза суспільною й індивідуальною свідомістю. Але формування уявлень у молодших школярів про види і жанри образотворчого мистецтва може тільки завдяки творам мистецтва, його естетичним якостям.

Мистецтво реалістичне, коли воно глибоко проникає в дійсність і відображає її в динаміку, у єдності об'єктивного і суб'єктивного. Тобто в

ньому цілком суб'єктивне повинно бути одночасно цілком об'єктивним. Лише в цьому випадку суб'єктивне може бути естетично передане і сприйняте школярами, тому що об'єктивне тут і є одночасно цілком суб'єктивним. Така «діалектика суб'єктивного й об'єктивного є лише тоді, коли реалістичне мистецтво розуміється як єдиний процес, як єдність створення і сприйняття мистецтва» [3, 9].

Наукове відкриття покликане впливати в основному на розум, а не на почуття читача, воно не має на меті представити емоційне відношення автора до об'єкта дослідження. В образотворчому мистецтві ж емоції є необхідною складовою частиною, одним із компонентів змісту, що органічно забарвлює його і що виражає закладену в ньому думку. Зображення людського горя і страждання на полотні або в скульптурному портреті викликало б тільки жалість. Емоційна сила мистецтва виникає не спонтанно. Це результат глибокої думки і почуття. Створюючи свій твір, художник враховує, як усе показане й описане їм буде впливати на людей. Найважливішою особливістю художнього способу є також його індивідуальна визначеність. Мистецтво завжди зштовхує людину з конкретними життєвими фактами, подіями, переживаннями.

У художньому способі втілена конкретно почуттєва повнота, індивідуальне багатство кожного явища, що зображується. Реалістичний спосіб несе у своїй індивідуальній формі узагальнення життєвих явищ і не тотожний окремому індивіду, а фіксує, завдяки творчій силі художника, неповторність думки почуттів, учинків багатьох людей.

У реалістичному мистецтві, формування уявлень у молодших школярів про види і жанри образотворчого мистецтва, типізація розуміється як виявлення і художнє втілення самого істотного і значного в навколишньому житті, у людині, що визначає сили прогресивного розвитку. «Реалізм, – указував М. В. Гончаренко, – припускає крім правдивості деталей, правдиве відтворення типових характерів у типових обставинах» [2, 120]. Процес узагальнення й індивідуалізації, перейнятий глибоким демократизмом, повним злиттям художника з народом, збагатив мистецтво цих художників, показав, що на основі загального методу реалістичного узагальнення, загальних принципів реалістичної типізації можливі самі різні зразки талановитої творчості.

Особистістю художника, природою його таланту, глибиною проникнення його в життя сучасного суспільства визначається якісний рівень типізації художніх способів. Розглядаючи спосіб як діалектичну єдність суб'єктивного й об'єктивного, раціональне й емоційне, типового й індивідуального, необхідно відзначити, що він як ідеальне утворення не зміг виникнути в процесі сприйняття, якщо в структурі твору відсутній хоч один із цих ознак. Специфіка способу перебуває в тому, що ці ознаки проникають одна в одну; раціональне й емоційне, типове й індивідуальне виявляються через суб'єкт.

Список використаної літератури

1. Герман М. М. Скатерщино В. К. Основные принципы классификации видов искусств. - М., 1982. – 224 с.
2. Гончаренко Н. В. Художественное в эстетике и в искусстве. - К.: Просвещение, 1990. – 249 с.
3. Левшина Л. С. Как воспринимается произведение искусства. - М.: Искусство, 1983. – 96 с.
4. Лисько О. К. Соціальні виміри жанру в мистецтві // Наукові записки. Релігієзнавство. Культурологія. Філософія. - Вип.9. - К.: НПУ ім. М. Драгоманова, 2001. - С. 88-94.
5. Покулита І. К. Жанр як ментальна сутність європейського мистецтва // Актуальні філософські та культурологічні проблеми сучасності. - Вип.9. - Київ.: Київський державний лінгвістичний університет. - 2002. - С. 172-182.

***Пустова Тетяна Володимирівна,
Рудницька Неля Юріївна***

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Проблема взаємозв'язку людини з природою не нова, вона мала місце завжди. Але в даний час, екологічна проблема взаємодії людини і природи, а також впливу людського суспільства на навколишнє середовище стала дуже гострою і прийняла величезних масштабів. Планету може врятувати лише діяльність людей, що здійснюються на основі глибокого розуміння законів природи, облік численних взаємодій в природних спільнотах, усвідомлення того, що людина – це всього лише частина природи [2].

Сучасні масштаби екологічних змін створюють реальну загрозу життю людей, тому навчально-виховна діяльність школи має бути спрямована на виховання екологічної культури учнів, щоб виросло покоління, яке охоронятиме довкілля. Виходячи з актуальності означеної проблеми, виникла потреба в екологічному вихованні учнів

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні системи педагогічних умов для забезпечення екологічного виховання молодших школярів у процесі навчальної діяльності.

Проблема взаємовідношення людини і природи була предметом вивчення багатьох мислителів різних областей наукового знання минулого і сучасності. Ще в XVII столітті Я.А. Коменський звернув увагу на природовідповідність всіх речей, тобто на те, що всі процеси в

людському суспільстві протікають подібно процесам природи. Коменський стверджував, що природа розвивається за певними законами, а людина – це частина природи, отже, в своєму розвитку людина підкоряється тим же загальним закономірностям природи.

Відтак вчені виявили, що свідоме й бережливе ставлення до природи слід формувати з дитинства у сім'ї та школі, за умови активного формування екологічної культури й накопичення систематичних знань у цій галузі. Екологічне навчання і виховання – це психолого-педагогічний процес, спрямований на формування в людини знань наукових основ природокористування, необхідних переконань і практичних навичок, певної орієнтації та активної життєвої позиції в галузі охорони, збереження і примноження природних ресурсів.

Молодший шкільний вік сприятливий для розвитку в учнів основ екологічної культури. Самою природою обумовлено соціальне призначення дитинства – адаптація дитини до природи і суспільства, здатність брати відповідальність за свої вчинки перед людьми, рослинним і тваринним світом. Початкова школа дає можливість сформувати пізнавальний потенціал екологічних знань для подальшої бази вивчення природничо-математичного циклу, виховувати особистість, яка усвідомлює місце людини у довкіллі, через ознайомлення з рослинним і тваринним світом, розкриття взаємозв'язків і взаємозалежностей у природі, вивчення та дослідження куточків рідного краю [1].

Ми провели експериментальне дослідження для виявлення екологічної свідомості та рівня екологічної культури в молодших школярів. У проведенні експерименту брали участь учні 4-Б класу Житомирської ЗОШ № 5, результати свідчать про те, що у більшості учнів (75%) рівень екологічної вихованості досить високий, у незначній частини (20%) середній рівень і у декількох учнів (5%) низький рівень екологічної вихованості. Більшість дітей усвідомлює свою приналежність до природи, розуміє необхідність допомагати і захищати навколишній світ. Проте є і такі, котрі недостатньо усвідомлюють вирішальне значення природи в своєму житті і житті усього людства. В ході проведення діагностики, усі діти охоче поставилися до запропонованих завдань, їм були досить цікаво відповідати на запитання. Після обробки результатів, я дійшла висновку, що навчально-виховний процес має недостатньо умов для ефективного здійснення екологічного виховання. Розвиток екологічних почуттів та екологічної культури досягається лише в деякій мірі на уроках «Природознавства» та «Я і Україна». Поза школою дітям не пропонується ніяких завдань для розвитку екологічної свідомості, тобто батьки не беруть достатньої участі в розвитку екологічних почуттів дітей. Таким чином, для забезпечення ефективності екологічного виховання необхідно дотримання ряду умов, без яких воно взагалі не можливий, таких як:

- ✓ зв'язок з життям ;
- ✓ різноманіття форм екологічного виховання ;
- ✓ практичної спрямованості у формуванні екологічної культури молодших школярів ;
- ✓ взаємодія сім'ї і школи ;
- ✓ зв'язок шкільної і позашкільної діяльності ;

В процесі екологічного виховання учні мають набути знань про навколишнє середовище, його захист для збереження гармонії, краси, навчитися охороняти природу.

Отже, *екологічна культура* – складова частина світової культури, якій властиве глибоке і загальне усвідомлення важливості сучасних екологічних проблем у житті і майбутньому розвитку людства. Свідоме засвоєння й оволодіння екологічною культурою має розпочинатися ще з дитинства, одночасно з засвоєння положень загальної культури.

Список використаної літератури

1. Варакута О. Формування природничих понять в учнів початкових класів // Початкова школа. – 1999. – № 5. – С. 20.
2. Іванова О. Формування екологічної культури // Початкова школа. – 1998. – № 8. – С. 40–42.

***Пчолкіна Марія Валеріївна,
Клименюк Юлія Михайлівна***

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

РОЛЬ ОБДАРОВАНОСТІ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

В останні роки все більшу увагу науковців і практиків привертає проблема обдарованої особистості. Організуються конкурси, виставки, створюються різноманітні фонди для підготовки окремих особистостей. Це роблять люди, які розуміють, що обдаровані діти – національне багатство держави, що розвиток і виховання таких дітей вирішує завдання формування творчого потенціалу нашого суспільства, забезпечує науково-технічний прогрес.

Обдаровані учні вимагають не менше ніж інші, індивідуального підходу, поваги до себе. Відсутність такого підходу призводить до втрати творчого потенціалу молоді.

Ранній вияв обдарованих дітей є новим завданням удосконалення системи освіти. Потрібна, на державному рівні, цілісна, науково обґрунтована система дій щодо забезпечення необхідних соціально-психологічних умов для розвитку обдарованої дитини, формування її як особистості, розробка єдиної концепції обдарованості, діюча система захисту талановитої дитини, державний контроль за роботою центрів по діагностуванню рівня здібностей дитини, створення державного банку

талантів, спеціальна державна практична служба психологічної допомоги обдарованим дітям.

У психологічному словнику обдарованість визначається як: 1) якісно своєрідне сполучення здібностей, що забезпечують успішність виконання діяльності. Спільна дія здібностей, що представляють певну структуру, дозволяє компенсувати недостатність одних здібностей за рахунок переважного розвитку інших; 2) загальні здібності або загальні характеристики здібностей, що зумовлюють широту можливостей людини, рівень і своєрідність її діяльності; 3) розумовий потенціал або інтелект; цілісна індивідуальна характеристика пізнавальних можливостей і здібностей до навчання; 4) сукупність задатків природних даних, характеристика ступеня виразності і своєрідності природних передумов здібностей; 5) талановитість; наявність внутрішніх умов для видатних досягнень у діяльності [7, 386].

Багатозначність терміна вказує на багатоаспектність проблеми цілісного підходу до сфери здібностей.

Словосполученням "обдаровані діти" (обдарована дитина) позначається якась винятковість. Вимовляючи його, ми допускаємо можливість існування особливої групи дітей. Ці діти вже за визначенням якісно відрізняються від однолітків. Даний підхід досить уразливий і традиційно є предметом критики з боку більшості вітчизняних педагогів і психологів, хоча таке розуміння цілком допустиме і не можна не відзначити, що воно відображає реальне положення справ.

Відомий фахівець в області дитячої обдарованості Н.З. Лейтес, класифікуючи різні педагогічні підходи до цієї проблеми, виділяє три категорії дітей, яких в соціально педагогічній практиці звично прийнято іменувати обдарованими: діти з високим IQ; діти, що досягли видатних успіхів в якому-небудь виді діяльності і діти з високою креативністю [4, 1-8].

Реальна педагогічна практика навчилася розрізняти лише три категорії обдарованих дітей.

Перша категорія обдарованих, яку прийнято виділяти, – діти з високими показниками по рівню загальної обдарованості.

Друга група обдарованих, на існування яких реагує педагогічна практика, – діти, що досягли успіхів в яких-небудь галузях діяльності. Цю категорію дітей частіше називають талановитими.

До третьої категорії обдарованих можна віднести дітей, що добре навчаються в школі ("академічна обдарованість") [5, 41-43].

Навчання і виховання обдарованих учнів на уроках математики необхідно здійснювати з опорою на наступні дидактичні принципи:

- індивідуалізації і диференціації навчання;
- довіри і підтримки;
- залучення обдарованих учнів до участі в житті школи [3, 5].

Для обдарованих дітей по математиці з успіхом можна використати нові організаційні форми: "Поле чудес", заняття клубу "Що? Де? Коли?", індивідуалізовані програми навчання. Особливою популярністю серед обдарованих дітей користуються дискусійні форми (симпозіуми, дебати, бесіди за круглим столом, невеликі сесії, ділові бесіди типу інтерв'ю, шкільні лекції, семінарські заняття).

Список використаної літератури

1. Анастаси А. Психологическое тестирование. В 2-х кн. Пер. с англ. – М.: Педагогика, 1982. – 405 с.
2. Богданович М., Козак М., Король Я. Методика викладання математики в початкових класах: Навчально-методичний посібник. – К., 1999. –
3. Босенко М. Соціально-психологічні аспекти розвитку обдарованості учнів // Шкільний світ. – 2001. - № 3 (113). – вересень. – С. 1-8 (вкладка).
4. Вороніна І.Г. Організація пізнавальної діяльності в позаурочний час у початковій школі //Початкове навчання та виховання. – 2007. – № 28 (жовтень) – С. 10-13.
5. Гільбух Ю.З. Розумово обдарована дитина: Психологія, діагностика, педагогіка. — К.: РО-ВО "Укрвузполіграф", 1992. – 84 с.
6. Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка: в 4 тт. Т. 2.: И-О. – Оформл. «Динамит». – СПб.: ТОО «Динамит», 1996. – 784 с.
7. Дружинин В.Н. Психология общих способностей. – М.: "Питер", 2000. – 368 с.

**Рассоха Тетяна Юріївна,
Танська Валентина Володимирівна**
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ТЕХНОЛОГІЯ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НА УРОКАХ ПРИРОДОЗНАВСТВА

Однією з ключових дидактичних проблем, що стоять сьогодні перед педагогічною наукою та шкільною практикою, є тенденція реформування сучасної освіти в Україні та її спрямованість на підвищення якості освіти, орієнтацію всебічного розвитку особистості, підвищення рівня її освіченості. Одним із пріоритетних сучасних напрямків такого розвитку є застосування інтерактивних методів у навчальному процесі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій вчених показав, що основним проблемам освітньої інноватики в сучасній теорії і практиці присвячено низку праць науковців, зокрема: роботи І. Бома, Л. Ващенко, Л. Даниленко, П. Дроб'язка, О. Дусавицького, Дж. Мейерса, А. Підласого, С. Подмазіна та ін.

Існують різні підходи до визначення поняття „інтерактивного навчання”. Слово „інтерактив” прийшло до нас з англійської від слова „interact”, де „inter” – взаємний і „act” – діяти. Таким чином, інтерактивний – здатний до взаємодії, діалогу. Одні вчені визначають його як діалогове навчання: „Інтерактивний– означає здатність взаємодіяти чи знаходитись в режимі бесіди, діалогу з чим-небудь (наприклад, комп’ютером) або ким-небудь (людиною). Отже, інтерактивне навчання – це перш за все діалогове навчання, в ході якого здійснюється взаємодія вчителя та учня”.

За визначенням С. Пометун та Л. Пироженко: „Сутність інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умов постійної, активної взаємодії всіх учнів. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове навчання в співпраці)...”, де і учень, і вчитель є рівноправними, рівнозначними суб’єктами навчання, розуміють, що вони роблять, рефлексують з приводу того, що вони знають, вміють і здійснюють.

Ефективність впровадження інтерактивного навчання на уроках природознавства зростає за умови, що вчитель правильно і доцільно підбирає методи інтерактивного навчання, керуючись анатомо-фізіологічними, психологічними та особистісними рисами учнів 3-4 класів, а також планує урок з урахуванням індивідуальних особливостей кожного з учнів, таких як темперамент, розвиток мислення та мовлення, пам’яті, уваги, уяви.

У шкільній практиці використовуються різні форми та методи інтерактивного навчання. Досліджуючи питання впровадження інтерактивних методів навчання в початковій школі ми опиралися на поділ методів на дві великі групи: групові та фронтальні.

Наприклад, дискусія дає прекрасну нагоду виявити різні позиції з певної проблеми або з суперечливого питання. Використання методу дискусії на уроках природознавства в початковій школі активізує розумову діяльність учнів, розвиває логічне мислення та зв’язне мовлення. Дискусія – метод обговорення ситуації, висловлення своєї точки зору з приводу конкретного питання. Дискусія повинна бути проблемною. Світовий педагогічний досвід накопичив низку прийомів організації обміну думок, які є згорнутими формами дискусії. До них належать: “круглий стіл”; “засідання експертної групи” (“панельна дискусія”); “форум”; “дебати”; “засідання суду”.

Впровадження інтерактивних форм та методів у практику на уроках природознавства у початкових класах потрібно починати з простих (“Мозковий штурм”, Коло ідей) та поступово переходити до більш складних (“Діалог”, метод моделювання ситуації ” та ін.)

Серед інтерактивних методів навчання, орієнтованих на практику виділяємо такі основні групи: 1. Методи, що використовуються для введення в тему уроку та активізації роботи учнів: 1) метод “АБВ”; 2)

Постав на голову; 3) мозковий штурм; 4) Замальовування та записування ідей.

Методи розробки та поглиблення нового змісту навчання: введення учнів в роботу на робочому місці; 2) проблемні ситуації; 3) робота в малих групах; 4) креативні методи; 5) рольова гра; 6) бесіда за круглим столом.

Методи контролю мети навчання та завершення навчальної теми уроку: 1) проблемні ситуації; 2) робота в малих групах; 3) креативні методи; 4) рольова гра; 5) бесіда за круглим столом; 6) метод шпаргалок.

Зокрема, метод „АБВ” можна використовувати під час введення в нову тему (наприклад, Земля в Сонячній системі. Сонце – найближча до Землі зірка. Планети Сонячної системи) для активізації уваги учнів, пробудження в них інтересу до вивчення новою матеріалу та контролю знань, роботи над темою.

Використання інтерактивних методів навчання на уроках природознавства в початковій школі допомагає досягнути триєдиної мети навчання: освітньої, розвивальної та виховної. При використанні інтерактивних методів навчання на уроках природознавства рівень знань учнів якісно та кількісно поліпшується.

**Романюк Анна Олександрівна,
Клименюк Юлія Михайлівна**

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ДИДАКТИЧНА ГРА ЯК МЕТОД НАВЧАННЯ МАТЕМАТИКИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Вимоги суспільства до підвищення якості навчання і виховання підростаючого покоління ставлять перед школою ряд складних проблем, одна із головних – проблема активізації пізнавальної діяльності, розвитку творчої активності, виховання інтересу до знань і потребі в самоосвіті.

Сьогодні небажання учня вчитися – чи не головна проблема школи. Причин виникнення такої ситуації багато, і вони найрізноманітніші. Тут і недоліки попереднього навчально-виховного процесу, які понижують ефективність методів навчання і труднощі взаємовідносин з ровесниками і вчителями, конфлікти в сім'ї, послаблення здоров'я учня і т.д. І все ж однією із головних причин небажання вчитися є недостатній розвиток, деформація пізнавальних потреб у школярів, стандартний підхід до вибору форм і методів навчання, відсутність творчості, одноманітність в роботі.

У системі навчання і виховання молодших школярів активно використовуються дидактичні (навчальні) ігри, які розвивають спостережливість, уяву, пам'ять, мислення, мовлення, сенсорні

орієнтації, максимально задіюють інтелектуальний потенціал у пізнанні світу і себе.

Якщо творчі ігри забезпечують максимальні можливості для вияву уяви, нестантартного мислення, ініціативи дітей, то педагогічна мета дидактичних полягає в сенсорному вихованні, мовленнєвому розвитку, ознайомленню молодших школярів з навколишнім світом, формуванні у них математичних уявлень тощо.

В.О.Сухомлинський писав: «Без гри немає і не може бути повноцінного дитячого розвитку. Гра – це величезне світле вікно, через яке в духовний світ дитини вливається життєвий потік уявлень, понять про навколишній світ» [1, с.19]. В роботах А.С.Макаренка гра розглядається як могутній засіб виховання волі, колективізму, практичних навичок. А.М.Горький вважав бажання дітей грати «біологічно законним» і стверджував, що гра – основний шлях пізнання світу [2, с.3]. К.Д.Ушинський застерігав проти «потішливої педагогіки», підкреслюючи, що в грі можна легко навчитися читати, писати, але серйозна учбова праця потребує таких зусиль, які вправляються тільки у відповідній діяльності [2, с.4]

Дидактична гра – гра, спрямована на формування у дитини потреби в знаннях, активного інтересу до того, що може стати їх новим джерелом, удосконалення пізнавальних умінь і навичок.

Дидактичні ігри підвищують ефективність сприймання дітьми навчального матеріалу, урізноманітнюють їхню навчальну діяльність, вносять у неї елемент цікавості.

У дидактичній грі як формі навчання взаємодіють навчальна (пізнавальна) та ігрова (цікава) сторони. Відповідно до цього вчитель одночасно навчає дітей і бере участь у їхній грі, а діти граючись навчаються.

Здатність дидактичної гри навчати і розвивати дитину через ігровий задум, дії і правила О.Усова визначає як автодидактизм [3, с.356]

На мою думку, пізнавальний зміст навчання виявляється в його дидактичних завданнях, які педагог ставить перед школярами не прямо, як на уроці, а пов'язує їх з ігровими завданнями та ігровою дією. Основним стимулом, мотивом виконання дидактичного завдання є не пряма вказівка вчителя чи бажання дітей чогось навчитися, а природне прагнення до гри, бажання досягти ігрової мети, виграти. Саме це спонукає учнів до розумової активності, якої вимагають умови і правила гри. Краще сприймати об'єкти і явища навколишнього світу, уважніше вслуховуватися, швидше орієнтуватися на потрібну властивість, підбирати і групувати предмети та ін.).

Для того щоб дидактичні ігри стимулювали різнобічну діяльність і задовільняли інтереси дітей, вчитель повинен добирати їх відповідно до програми початкової школи, віку, враховуючи пізнавальний зміст, ступінь складності ігрових завдань і дій. Творче ставлення педагога до справи є

передумовою постійного і поступового ускладнення, розширення варіативності ігор. Якщо у дітей згасає інтерес до гри, вчитель ініціює спільне придумування нових ігрових завдань, ускладнення правил, включення до пізнавальної діяльності різних аналізаторів і способів дій, активізацію всіх учасників гри.

Дидактична гра збагачує чуттєвий досвід дитини, забезпечує розвиток сприймання. Розвиток сенсорних здібностей у дидактичній грі відбувається разом із розвитком логічного мислення і вміння виражати думки словами, адже для розв'язання ігрового завдання дитині доводиться знаходити характерні ознаки предметів і явищ, порівнювати, групувати, класифікувати їх, робити висновки, узагальнення. Виконання цікавих ігрових дій і правил сприяє розвитку спостережливості, довільної уваги, швидкого і тривкого запам'ятовування.

Отже, як і всі інші види ігор, дидактичні ігри стимулюють загальний особистісний розвиток молодших школярів. Поєднання в них готового навчального змісту з ігровим задумом і діями вимагає від вчителя майстерного педагогічного керівництва ними [3, с.358]

Список використаної літератури

1. Горбатюк О., Заторжинська В. Дидактичні ігри до уроків математики у 2 класі // Початкова школа. – 2009. - №4. – С.19-21.
2. Подгорная Н.И., Библик Н.М., Скрипченко Н.Ф. Дидактические игры и познавательные задания в 2 классе четырехлетней начальной школы: Пособие для учителей. – К.: Рад.шк., 1988. – 63 с.
3. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: «Академ – видав», 2004. – 456 с.
4. Коваленко В.Г. Дидактичні ігри на уроках математики. - М., 1990. - С.12

***Рудзінська Вікторія Валеріївна,
Усатий В'ячеслав Дмитрович***

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР

Національне відродження, демократизація суспільства, розширення економічної самостійності України зумовили необхідність докорінної зміни підходів до механізму формування національної свідомості особистості на основі проектування новітніх освітніх систем.

Розвиток дитини буде успішним, ефективним лише в тому разі, якщо ми зуміємо звернутися до багатющої спадщини минулого, творчо використати в педагогічній практиці скарби народної мудрості, духовності, здобутки науки попередніх поколінь і сучасні досягнення.

Лише так ми зможемо відродити втрачене. На зміну початковій школі, що працювала на «середнього учня», повинна прийти школа, де таланти будуть формуватися завдяки вчителю. Від учителя, його вміння організувати клас, захопити матеріалом, що цікаво подається, залежить те, наскільки наполегливо діти здобуватимуть знання, а в цьому йому стануть в нагоді ігри, без яких не можемо уявити урок в початковій школі.

Мета статті – розкрити психолого-педагогічні аспекти виникнення дидактичних ігор.

Педагогічні та психологічні дослідження засвідчують, що ігрові технології стали предметом особливої уваги в працях А.Макаренка, В.Сухомлинського, А.Сікорського, Л.Виготського, А.Леонтьєва, Л.Артемової, Д.Ельконіна, Г.Щукіної.

Проблему використання ігрових технологій у навчальному процесі досліджували також зарубіжні педагоги Я.А. Коменський, Ж.-Ж. Руссо, Ж. Піаже, М. Монтессорі.

Вивчення досвіду роботи вчителів показує, що в реальному навчанні ігрові технології часто використовуються епізодично, безсистемно і з недостатнім врахування вікових особливостей і дидактичної ситуації на уроці, без належного ускладнення змісту, характеру навчальної діяльності.

Один із важливих шляхів реалізації програми національного виховання дітей полягає у максимальному залучення гри в навчально-виховний процес початкової школи.

Сучасна дидактика залишає за дитиною право на гру в школі і розглядає її як один із показників відповідності навчання віковим особливостям учнів. Гра застосовується коли важко, коли є потреба створити додатковий фон навчання, додати сил учням, опосередковано вплинути на хід та результати їхньої діяльності. Гра на уроці української мови – це звичайні вправи, за масковані в цікаву форму. Гра об'єднує триєдину мету навчання: *освітню, розвивальну, виховну*. Ігрові моменти дають можливість зацікавити дітей і упродовж досить тривалого часу підтримувати їхній інтерес до складних питань, властивостей, явищ, на яких у звичайних умовах зосередити увагу дітей не завжди вдається.

Відомо, що у глибоку давнину ігри виникли як стихійне наслідування дій дорослих. У всі часи, де жили люди, діти і їхні ігри були нерозлучні. В ігрових вправах та змаганнях підростаюче покоління готувалося до праці, полювання, війни, виконання норм поведінки, тобто гра мала важливі *соціальні функції*. У кожного народу з'явилися свої ігри та іграшки, з допомогою яких люди виховували та навчали своїх дітей. З розвитком людства, нагромадженням знань, засобів матеріальної і духовної культури, прискорення темпів життя гра поступово втрачала свою *навчальну функцію*. Як універсальний засіб народної педагогіки, вона починає вважатися «несерйозним» заняттям, стає переважно привілеєм дітей із заможних класів, обслуговує лише дозвілля. У школі,

із її традиційним бажанням уникати будь-якої стихійності, із поглядами на учнів як на слухняних виконавців аж до тепер для гри не було місця.

Вивчення історії використання дидактичних ігор у навчальній діяльності необхідно перш за все почати з народних ігор. Кожен народ створює для навчання дітей свої ігри та іграшки, за допомогою яких діти пізнають рідну мову, ознайомлюються з навколишнім світом, переймають від дорослих соціальний досвід, засвоюють моральні та етичні норми поведінки. Народні ігри відрізняє велика емоційність, чіткість правил, гумор, поєднання розумової та рухової активності. Змінюючись та виникаючи знов, народні ігри не лише передаються з покоління в покоління, але й задовольняють різноманітні дитячі інтереси : *ігрові, пізнавальні, соціальні*.

Зарубіжні та вітчизняні педагоги постійно звертали увагу на те, що діти повинні учитись, граючись, і поклали початок відповідній методиці навчання.

Найбільш відомі теорії гри Шіллера, Бюллера, Піаже доповнюють одна одну.

Вчені вважали, що завдяки грі дитина розвиває та удосконалює процес сприйняття. Гра пов'язується перш за все з виникненням та розвитком символічної (знакової) *функції мислення*, яка виражається в основному в здатності виконувати дії, заміни реального предмета знаками, уявляти одну річ за допомогою іншої.

У методиці Ж. Піаже можна знайти пряму залежність між грою, яку він називав «символічною», формуванням і розвитком символічного мислення. Головний недолік методики Ж. Піаже в недооцінюванні ролі соціального фактору для інтелектуального розвитку дитини. Вважалось, що дитина стихійно стикається з навколишнім світом і набуває досвіду, який веде її до інтелектуального розвитку. Методика обминає вплив соціального середовища. Психічний розвиток пояснюється перш за все з точки зору інтелекту [10, с. 236].

Відома дослідниця М. Монтессорі свою знамениту систему вільного виховання побудувала на засадах гри.

У вітчизняній педагогіці дидактичні ігри стали предметом особливої уваги, про це свідчать роботи А.С. Усової, А.І. Сорокіної, Є.І. Удальцової та інших.

У грі проходить формування сприйняття, мислення, пам'яті, мови – тих фундаментальних, психічних процесів, без достатнього розвитку яких не можна говорити про виховання гармонійної особистості.

Питанню значення гри в навчальній діяльності дітей приділяли увагу такі великі педагоги, як Я.А Коменський, К.Д. Ушинський [7, с. 11].

Великий педагог Я.А. Коменський вважав гру необхідною формою діяльності дитини, яка відповідає її природі і нахилам: гра – серйозна розумова діяльність, в якій є усі види здібностей дитини; у грі розширюється і збагачується коло уявлень про навколишній світ,

розвивається мова. Розглядаючи гру як умову щасливого дитинства і як засіб всебічного гармонійного розвитку дитини, Я.А. Коменський радить дорослим уважно до них ставитись, розумно керувати ними [7, с. 87].

У педагогічній літературі розуміння гри як відображення дійсності вперше було розкрито великим педагогом К.Д. Ушинським. Він стверджував, що ігри не проходять для дитини безслідно: вони можуть визначити характер і поведінку людини в суспільстві. Таким чином, «дитина, яка звикла командувати або підкорятися в грі не позбавляється від цього і в житті» [11, с.440].

К.Д. Ушинський надавав великого значення спільним іграм, так як у них утворюються перші суспільні взаємини. Він дуже цінував самостійність дітей у грі, бачив у цьому основу глибокого впливу на дитину, однак вважав необхідним направляти дитячі ігри, забезпечуючи моральний зміст дитячих вражень.

Гра – одна з найважливіших сфер у життєдіяльності дитини; разом з працею, навчанням, мистецтвом, спортом вона забезпечує необхідні емоційні умови для всебічного та гармонійного розвитку особистості.

Для педагогіки вона стає інструментом виховання, що дає змогу повніше враховувати вікові особливості дітей й підлітків, розвивати ініціативу, створювати атмосферу розкнутості, самостійності, творчості та умови для саморозвитку.

Яскравим прикладом ігрової позиції вчителя є діяльність А.С. Макаренка, який писав: «Є ще один важливий метод – гра ... Треба зазначити, що між грою і роботою немає такої великої різниці, як дехто думає ... У кожній гарній грі є, насамперед, робоче зусилля та зусилля думки ... Дехто гадає, що робота відрізняється від гри тим, що в роботі є відповідальність, а в грі її не має. Це не правильно : у грі є така ж велика відповідальність, як і в роботі, – звичайно, у грі гарній, правильній ...» [9, с. 367-368].

А.С. Макаренко дав глибокий аналіз психології гри, показав, що гра – продумана діяльність, а радість гри – «радість творча», «радість перемоги». Видатний педагог намітив ряд станів у розвитку гри, і для кожного з них визначив завдання керівництва. За можливістю потрібно надавати дітям свободу дій у грі, але, якщо вона протікає нецікаво, необхідно допомогти дитині поставити запитання, запропонувати цікавий матеріал, іноді погратися разом [9, с. 373].

Видатний педагог спеціально дидактичних ігор не виділяв, але, вказуючи на велике значення гри для дітей, говори : «У дитини є потяг до гри, який потрібно задовольнити. Треба не тільки дати їй час погратися, але й наситити цією грою все життя дитини. Все її життя – це гра» [9, с. 178].

У вивченні питання теорії дидактичної гри на сучасному етапі необхідно розглядати фізіологічні підходи до проблеми впливу

дидактичних ігор на розвиток психічних процесів у дітей, на формування активної особистості.

Ряд науковців вважають, що гра є вродженою, не чим не замінною потребою організму, такою, без задоволення якої неможливий нормальний розвиток мозку. Граючись, дитина набуває те, що можна назвати «універсальним озброєнням до життя», – фантазію, логіку, уяву, інтуїцію.

Дані одержані вченими-фізіологами про роль гри у фізіологічному та психічному розвитку дітей молодшого шкільного віку важливі для розробки теорії дидактичної гри і рекомендації щодо їх використання в педагогічному процесі початкової школи.

Прекрасним майстром педагогічної гри є А.О. Амонашвілі. Природно, що вчений, який пропагує оптимістично педагогіку на своєму експерименті організовує життя (а не просто навчання) дітей на уроці, утверджуючи радість, не може не використовувати ігрової діяльності [1].

На основі експериментальних даних ми вважаємо, що найсуттєвішими для вчителя-предметника є такі діяльності:

- визначення місця дидактичних ігор та ігрових ситуацій у системі інших видів діяльності на уроці української мови;
- доцільність використання дидактичних ігор на різних етапах вивчення різноманітного за характером навчального матеріалу;
- розробка методики проведення дидактичних ігор з урахуванням дидактичної мети уроку та рівня підготовленості учнів;
- вимоги до змісту ігрової діяльності у світлі ідей розвивального навчання;
- передбачення способів стимулювання учнів, заохочення в процесі гри тих, хто найбільше відзначився, а також підбадьорення тих, хто відстає.

Дидактичні ігри відіграють значну роль у всесторонньому розвитку особистості учнів. Ігри виробляють також уміння аналізувати навчальний матеріал, узагальнювати його, вміння працювати з літературою, усвідомлювати прочитане і використовувати його в ігрових діях.

На даний час в теорії дидактичних ігор немає єдиного підходу до їх класифікації. Часто ігри групують за змістом: ігри сенсорного виховання, ознайомлення з навколишнім, розвитку мовлення. За характером матеріалу, який використовується дидактичні ігри, умовно поділяються на *ігри з предметами, настільно-друковані та словесні* [8].

Отже, важливим засобом підвищення якості знань молодших школярів є ігрові технології, зокрема, дидактичні ігри, адже: у грі збагачується коло уявлень про навколишній світ, ігри підвищують інтерес до навчання, розвивають увагу, формують уважність, забезпечують краще засвоєння навчального матеріалу; гра активізує не лише розумову

діяльність, вона розвиває трудові уміння та навички школярів; гра сприяє виділенню у дитячій свідомості соціально прийнятих етичних норм поведінки та їх усвідомленню.

Список використаної літератури

- 1.Амонашвілі Ш.О. До школи – у шість років / Ш.О. Амонашвілі // Педагогічний пошук. – К.: Рад.школа, 1989. – С.3-47.
- 2.Артемова Л.В. Вчися граючись / Л.В. Артемова. – Київ: Томіріс, 1995. – 112 с.
- 3.Выготский Л.С. Игра и ее роль в психологическом развитии ребенка / Л.С. Выготский // Вопросы психологии. – 1996. – №6. – С.76.
4. Гришин В.В. Методики психодіагностики у навчально-виховному процесі / В.В. Гришин, А.В. Лушин. – М., 1990. – 138 с.
- 5.Колодця Д.А. Детские игры, их психологическое и педагогическое значение / Д.А. Колодця. – М., 1911. – 347 с.
- 6.Кольцова М.М. Двигательная активность и развитие функций мозга ребенка / М.М. Кольцова. – М.: Педагогика, 1973. – 143 с.
7. Коменский Я.А. Великая дидактика / Я.А. Коменский. – М.: Начальная школа, 1893. – 227 с.
8. Ляпина Г.А. Игра как средство активизации учебно-воспитательного процесса / Г.А. Ляпина. – Алма-Ата: Мактян, 1978. – 65 с.
9. Макаренко А.С. Гра / А.С. Макаренко – К., 1954. – Т.4. – 624 с..
- 10.Пиаже Ж. Речь и мышление ребенка / Ж.Пиаже. – М. – Л.: Учпедгиз, 1932. – 412 с.
11. Ушинський К.Д. Вибрані педагогічні твори: в 2 т. / За ред. Пискунова А.І. – К., Рад.школа, 1983. – Т.1. – 488 с.

**Рудницька НеляЮріївна,
Синиця Майя Олегівна**
(Житомирський державний
університет імені Івана Франка)

ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Сучасна система освіти постійно оновлюється, зазнає змін. Важливим фактором, що визначає характер змін у системі освіти, є науково-технічний прогрес, який не мислиться без комп'ютерних технологій.

Комп'ютерні технології постійно вдосконалюються, стають більш доступними, гнучкими. У навчальний процес шкіл України все частіше впроваджуються мультимедійні засоби навчання (сукупність візуальних, аудіо- та інших засобів відображення інформації, що інтегровані в інтерактивному програмному середовищі) серед яких важливе місце

посідають мультимедійні презентації. А що ж означає поняття «презентація»? Презентація - це набір послідовно змінюючих одна одну сторінок - слайдів, на кожній з яких можна розмістити будь - який текст, малюнки, схеми, відео - аудіо фрагменти, анімацію, 3D - графіку, використовуючи при цьому різні елементи оформлення.

Ця мультимедійна форма дозволяє подати матеріал як систему яскравих опорних образів, наповнених вичерпною структурованою інформацією в алгоритмічному порядку. Мета такого подання навчальної інформації, перш за все, у формуванні у школярів системи образного мислення.

Кожен учитель знає, як відбувається запам'ятовування інформації: якщо інформація сприймається тільки слухом, засвоюється 20% її обсягу; якщо лише за допомогою зору, запам'ятовується 30% матеріалу. За умови комбінованого поєднання «включення» слухового й зорового каналів інформації учень спроможний засвоїти до 60% інформації. А застосування мультимедіа дає змогу об'єднати текст, звук, графічне зображення, відеозображення та ще й улюблену дітьми анімацію (мультиплікацію). Таким чином, використання мультимедіа значно сприяє засвоєнню навчальної інформації кожним школярем.

Метою статті є аналіз методичних прийомів використання мультимедійних презентацій на уроках у початковій школі.

Мультимедійна презентація матеріалу – спосіб пред'явлення творчо переробленого вчителем, адаптованого для певного віку учнів мовної інформації у вигляді логічно завершеної добірки слайдів з певних тем. Мультимедійна презентація базується на використанні аудіовізуальних можливостей комп'ютерних технологій. Технологія безпосереднього використання мультимедійних презентацій в навчальному процесі включає в себе кілька етапів: підготовчий, перед демонстраційний, демонстраційний, після демонстраційний, рефлексивний.

Підготовчий етап містить у собі відбір необхідного матеріалу, аналіз і створення вчителем мультимедійних презентацій. У ході апробації даної технології нами вироблений алгоритм створення мультимедійних презентацій. Відповідно з цим, вчитель повинен: 1) визначити педагогічні завдання, що вирішуються за допомогою створюваної мультимедійної презентації; 2) продумати мету й завдання створення слайдів; 3) поставити себе на місце учня, з огляду на його вікові особливості, потенційні можливості; 4) підібрати ілюстрації (малюнки, звуки), використовуючи мультимедійні можливості комп'ютера (обробка зібраної раніше інформації або пошук нової); 5) продумати зміст текстів виходячи з основних вимог до мультимедійної презентації; 6) скласти сценарій мультимедійної презентації; 7) створити структуру мультимедійної презентації, використовуючи необхідні комп'ютерні програми; 8) застосувати анімаційні й звукові ефекти; 9) проаналізувати й оцінити

підготовлену презентацію відповідно до вимог мультимедійних презентацій; 10) скорегувати можливі недоліки.

Вчителеві в розробці презентації можуть допомогти наступні технічні можливості програми: шаблони – надають можливість підібрати відповідний дизайн зразка слайда відповідно до теми презентації, дозволяючи вчителеві не замислюватися над його оформленням і не витрачати час на створення власного шаблону; макет слайда – це набір заповнювачів структури слайда, у якості яких виступають текст, картинки, таблиці, діаграми, графіки, аудіо- і відеофайли.

Макет визначає також розташування інформації на слайді. *Фон слайда* – це основа для значеннєвого наповнення. Фон може бути однотонним, багатобарвним, мати текстуру або візерунок. Як фон можна використати малюнок або фотографію. Фон слайдів буває різним, але звичайно всі слайди презентації мають однакові кольори, що забезпечує цілісність сприйняття. *Сховані слайди* – з їхньою допомогою вчитель може використати ту саму презентацію на різних етапах роботи над темою. При цьому він свідомо приховує слайди, які планує використати на іншому уроці, наприклад, для розширення або поглиблення раніше вивченого матеріалу. Це заощаджує час, затрачуваний на підготовку презентації. *Ефекти кадрових переходів* – це способи переходів від одного кадру до іншого, у результаті яких відбувається відокремлення значеннєвих фрагментів презентації. Ефекти анімації об'єктів у кадрі. Вони є інструментом для дозованої подачі інформації усередині кадру. Найбільш оптимальними для навчальних і навчальних цілей представляються так називані «прості» ефекти; для функції «вхід» й «вихід»: вицвітання, прояв зі збільшенням, прояв з обертанням, розгортання; для функції «виділення»: вицвітання, затемнення, додаткові кольори, підкреслення, підведення до сірого; функція «шлях переміщення». *Замітки* – їхня основна функція – графічні пояснення до кожного слайда презентації. Замітки можна зробити розгорнутими й короткими. В область заміток кожного слайда можна внести цілий конспект уроку або окремі його етапи. Замітки не відображаються на слайдах, а друкуються окремо. З кожним слайдом презентації пов'язана окрема сторінка заміток, на ній розташовується зменшена копія слайда, з яким вона пов'язана. Дану технологію можна використати при виготовленні роздавального матеріалу. *Примітки* – вони не відображаються в режимі показу презентації й можуть бути корисні вчителеві на етапі технічного втілення слайд-шоу, тому що дозволяють зробити позначки щодо того або іншого об'єкта на слайді. Наприклад, у процесі перевірки підготовлених навчальних презентацій вчитель за допомогою приміток може додавати свої корективи в презентацію, не займаючись її виправленням.

У переддемонстраційний етап входять: зняття мовних труднощів, перевірка розуміння раніше вивчених лексичних одиниць, повторення

необхідного граматичного матеріалу й формулювання цілей і завдань для учні. На демонстраційному етапі відбувається пред'явлення нового матеріалу з паралельним коментарем вчителя, робота над змістом кожного слайда, «паузіровання» вправи, при необхідності повтор потрібних слайдів. Післядемонстраційний етап охоплює питально-відповідні вправи, підведення учнями підсумків, самостійне формулювання ними правила, повторення лексичних одиниць. Рефлексивний етап включає аналіз і висновки вчителя про результативність підготовки й показу мультимедійної презентації, моніторинг. Також проводиться критичний аналіз результатів проробленої роботи, і внесення корективів у презентацію з урахуванням виявлених недоліків; вдосконалення її наступних показів. Бажано щоб вчитель по можливості відразу після проведення уроку займався даною процедурою, оскільки вона дозволяє оцінити результат роботи й полегшити підготовку до наступних уроків з використанням склад-шоу. Незважаючи на методичні рекомендації, ми допускаємо елемент творчості при підготовці й показі презентації PowerPoint. Однак при цьому вчитель повинен завжди пам'ятати про те, що перед ним стоять конкретні навчальні завдання, виконання яких залежить від якості створених ним навчальних матеріалів.

Представлений у вигляді електронних презентацій матеріал істотно розширює можливості звичайних підручників за рахунок використання звукового й відео супроводу й ефектів анімації. У ході роботи з комп'ютером в учнів задіюються слухові й візуальні канали сприйняття, що дозволяє збільшити не тільки обсяг сприйнятої інформації, але й міцність її засвоєння. Зміст матеріалу опирається на принцип обліку індивідуальних особливостей учнів з різним рівнем готовності до навчання, що передбачає можливість розвитку кожного учня, а також дозволяє вибудовувати його індивідуальну освітню траєкторію.

Кожен навчальний мультимедійний засіб має відповідати всім дидактичним вимогам, що й традиційні посібники, а саме науковості, систематичності, послідовності, доступності, зв'язку із практикою, наочності. Проте під час створення мультимедійної презентації необхідно враховувати не тільки відповідні принципи класичної дидактики, але й специфічні підходи використання комп'ютерних мультимедійних презентацій.

Важливим моментом є розподіл навчального матеріалу на слайдах: він повинен подаватися порціями, зручними для сприйняття. Нелогічно на одному слайді розміщувати багато інформації, навіть якщо вона має відношення до суті питання, що викладається на ньому.

Отже, мультимедійна інформація відрізняється чіткістю, лаконічністю, доступністю. У процесі роботи з нею учні вчать аналізувати, висловлювати власну думку, вдосконалюють уміння працювати на комп'ютері. Якщо застосування мультимедійних технологій

добре продумане, заняття буде образним, наочним, цікавим, життєвим, дозволить розвивати уміння учнів працювати в парах і групах.

Список використаної літератури

1. Пометун О.І., Пироженко Л.В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук. метод. посіб. – К.: Видавництво А.С.К., 2004. – 192 с.
2. Бученко І. В. Комп'ютеризація навчання – свідчення професійної майстерності педагога. Інститут післядипломної педагогічної освіти. – К., 2007. – Режим доступу: <http://ippro.org.ua> . – Назва з екрану.

**Сатановська Ольга,
Гордієнко Олена Анатоліївна**

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКИХ ІНТЕРЕСІВ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В СИСТЕМІ РОБОТИ ВЧИТЕЛЯ-КЛАСОВОДА

Проблема духовного розвитку особистості набуває особливої значущості у сучасних умовах модернізації освіти. Унікальним засобом формування загальної культури людини, її моральних орієнтирів і цінностей є художня література. Любов до книги, начитаність, уміння сприймати і глибоко розуміти мистецтво, а зокрема й художню літературу, усвідомлювати її сенс і естетичний зміст, грамотно й аргументовано доводити власні міркування – такі якості завжди вважалися необхідними складовими освіченості людини.

Одним із важливих напрямів формування особистості учня є розвиток його як читача, підвищення рівня читацької культури. Вона виявляється в щоденній потребі працювати з текстом, в умінні добрати книжку, в ступені осягнення творчого задуму митця, що викликає певні устремління, прагнення діяти. Адже "психічна діяльність людини являє собою єдність пізнання, переживання й прагнення" [1: 103].

Художня література є невичерпним джерелом постійного збагачення й духовного розвитку молодшої людини. Адже в процесі читання вдосконалюються оперативна пам'ять і стійкість уваги, а від цих двох показників залежить розумова працездатність. Крім того, в умовах сучасності, коли школа переорієнтується з пам'яті на мислення, роль книги й читання незмінно зростає.

Для того, щоб керувати процесом розвитку читацьких інтересів, учителю необхідно пам'ятати, що методика рекомендує застосовувати три форми читання школярами художньої літератури: навчальне читання, додаткове, вільне. Перша форма – класне й домашнє читання творів, передбачених програмою для текстуального вивчення; друга – самостійне читання рекомендованих учителем творів, які потім

обговорюються на уроках-бесідах; третя – дібраних учнями самостійно. Усі ці форми читання взаємопов'язані, доповнюють одна одну, сприяючи формуванню учня-читача, набуттю ним повноцінної літературної освіти, формуючи читацьку культуру та інтерес до читання, виховуючи естетично [2: 264].

Інтерес до книги починає формуватися ще з ранніх дитячих років. У початкових класах, навчившись читати, учень має змогу самостійно ознайомлюватись зі змістом творів, невеликих книжок. Водночас у молодшому шкільному віці техніка читання ще недосконала, і діти не одержують задоволення від самостійного читання. Щоб у школярів був сформований стійкий інтерес до читання, його необхідно весь час підтримувати і збагачувати. Тому ми вважаємо за необхідне, з одного боку, вдосконалювати техніку читання, а з іншого, – для підтримання інтересу практикувати читання вголос дома батьками, старшими братами й сестрами, а в школі – учителем або бібліотекарем. Отже, важливого значення набуває спільність зусиль класовода, батьків, бібліотекаря.

Формування інтересу до читання неможливе без наполегливої роботи вчителя з удосконалення техніки читання, бо найглибше розуміння тексту досягається, якщо швидкість читання збігається зі швидкістю розмовної мови, тобто в темпі від 120 до 150-ти слів за хвилину. Це оптимальна швидкість читання.

З перших кроків необхідна пильна увага вчителя до освоєння дітьми різноманітних видів читання. Весь букварний період присвячується голосному читанню й читанню пошепки. **Голосне** читання домінує і на початковій стадії роботи над "Читанкою" [3: 14]. Читання вголос активізує роботу всього класу, воно допомагає тим, хто відчуває труднощі в набутті навичок читання. У процесі читання вголос діти вчаться виразно відтворювати написане [4: 74]. Голосне виразне читання сприяє кращому усвідомленню прочитуваного, посилює виховний та естетичний вплив на слухачів. Здійснюється воно застосуванням різноманітних форм учнівського читання: індивідуального, хорового, "ланцюжкового", вибіркового, в особах [4: 89 – 96].

Індивідуальне читання дозволяє здійснювати роботу з окремим учнем: навчати чи контролювати його успіхи. Воно не виключає залучення однокласників до ознайомлення з текстом.

Хорове читання допомагає вчителеві вирівняти уміння й навички читання всіх учнів чи "підтягти" окремих із них до рівня інших.

"Ланцюжкове" читання – це ефективна форма активізації учнівської діяльності у класі, засіб контролю за вже вивченим; це й практичний прийом удосконалення навичок виразного читання: текст читають учні по одному реченню, передаючи "естафету" читання сусідові.

До *вибіркового* читання вдаються переважно при аналізі твору: коли необхідно знайти найбільш важливі місця для розуміння ідеї твору,

процитувати оцінку, яку дає автор учинкам персонажів, нагадати присутнім опис природи, подій тощо.

Читання в особах, відоме ще з букварного періоду, – один із результативних способів навчання виразного читання. Читання в особах доцільно поєднувати з інсценуванням.

Незаперечним є вплив усіх форм голосного читання на культуру мовлення учнів: читаючи вголос, діти запам'ятовують орфоепічні норми, замислюються над правильним вираженням думки. Усе це змушує не відмовлятися від голосного читання протягом усього часу навчання дітей молодшого шкільного віку [5: 34].

Водночас важливо, щоб діти оволоділи й мовчазним читанням. Доказом практичного значення мовчазного читання служить його широке застосування в повсякденному житті. Без нього не можна уявити самостійного читання газет, книжок, документів. Воно є основним видом читання в життєвій практиці людей. Переваги його, порівняно з голосним читанням, в економії часу, адже темп читання про себе значно вищий, ніж читання вголос. А це значить, що читання мовчки продуктивніше за голосне читання [6: 10].

Під час педагогічної практики ми радили майбутнім педагогам такі прийоми навчання різних видів читання:

1) Зразкове виразне читання вчителя. На різних етапах навчання демонструємо вимову слів, прочитування речень, абзаців і цілих текстів. Під час опрацювання ж творів художньої літератури приклад виразного читання (чи декламації) справляє особливе враження.

2) Мовчазне читання вже прочитаних уголос творів.

3) Поглиблене осмислення прочитаного: відповіді на запитання, добір речень до ілюстрацій для характеристики персонажів, визначення головної думки твору та ін. Це активізує роботу учнів і привчає їх до швидкого читання [7: 38].

Як уже було зазначено, в такій важливій справі, як виховання інтересу до літератури, формування швидкості читання молодших школярів, необхідно залучати й батьків. Адже не секрет, що якщо дорослі самі люблять читати, привчені берегти книгу, виховання інтересу до читання, формування учня-читача відбувається легше.

Вихованню любові до читання, розвитку читацьких навичок сприяють і такі форми роботи, як конкурси кращих читців, уроки позакласного читання, колективні відвідування бібліотеки, конкурси ілюстрацій до прочитаних книг, створення "відеофільму" до книги, складання кросвордів. Велике виховне значення мають також літературні свята, ранки, в яких беруть участь і батьки.

Список використаної літератури

1. Психологія: Підручник для педагогічних вузів / За ред. Г. С. Костюка. – Вид. 3-є, доповнене. – К., 1968. – С. 103.
2. Наукові основи методики літератури: Навчально-методичний посібник / За ред. Н. Й. Волошиної. – К.: Ленвіт, 2002. – С. 344.
3. Соловейчик М. С. Хорошо ли мы умеем учить детей читать? // Нач. школа. – 1988. – №1. – С. 14.
4. Дорошенко С. І. та ін. Методика викладання української мови: Навч. пос. – К.: Вища школа, 1992. – 380 с.
5. Мацько Л. І. Культура мови // Початкова школа. – 1996. – № 5. – С. 34.
6. Светловская Н.Н. Нравственное воспитание младших школьников в процессе обучения чтению // Нач. школа. – 1983. – № 10. – С. 10.
7. Львова Ю. Л. Творческая лаборатория учителя: Из опыта работы. – М.: Просвещение, 1980. – 76 с.

Свириденко Ірина Миколаївна

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВИХОВАННЯ ВІРНОСТІ В ОСОБИСТІСНИХ ВЗАЄМИНАХ СТУДЕНТІВ ВНЗ

В сучасних умовах розвитку державності відбувається новий етап модернізації системи освіти, що супроводжується суттєвими змінами у виховній теорії та практиці. Основними показниками ефективності виховної системи ВУЗу визнано особистість студента, його самопочуття в колективі, уміння ефективно взаємодіяти в особистісній сфері, рівень соціально-комунікативного розвитку, характер самореалізації. Однак, у роботі вищих навчальних закладів спостерігається орієнтація на здобуття студентами знань, умінь, навичок, а проблема виховання моральних якостей, в тому числі й вірності, залишаються поза їхньої уваги.

Зазначимо, що вірність особистості є складною структурою, яка інтегрує низку взаємообумовлюючих і взаємозалежних компонентів, що і зумовлює необхідність в обґрунтуванні педагогічних умов виховання вірності в особистісних взаєминах студентів ВНЗ.

Проблема визначення педагогічних умов знайшла своє осмислення у наукових працях Т.Авксентьєвої, А.Алексюка, В.Андрєєва, А.Аюрзанайна, І.Беха, І.Бойчук, О.Бражнич, С.Брунової, Л.Маслак, А.Найна, М.Нарійчука, С.Ожегова, О.Пехоти, П.Підкасистого, Г.Пономарьової, В.Тернопільської, І.Фролова, І.Хітрової, Н.Яковлевої, С.Яшник.

До педагогічних умов відносимо ті умови, які цілеспрямовано створюються у виховному процесі вищих навчальних закладів і

забезпечують його ефективне функціонування. При цьому важливим є сукупність певних обставин, послідовність дій, що створюються у виховному процесі та позитивно впливають на формування особистості. Нами були визначені наступні педагогічні умови виховання вірності в особистісних взаєминах студентів: формування у студентській групі виховного середовища, що активізує засвоєння студентами моральних понять і цінностей в тому числі й вірності; залучення юнаків і дівчат до колективного обговорення морально-етичних дилем, пов'язаних із виявленням вірності в особистісних взаєминах на матеріалі художніх творів і реальних життєвих ситуацій; використання групових форм виховної взаємодії, які забезпечують систематичну демонстрацію студентами вчинків-вірності, що перевищують їх актуальний рівень морального розвитку; педагогічна підтримка студентів у моральному самовизначенні, вияві вчинку-вірності.

Під час виділення зазначених педагогічних умов нами враховується зміна вимог сучасного суспільства до виховання молоді. У цих умовах виникає необхідність у створенні виховуючого середовища, яке виконує "роль джерела особистості" (Л. Виготський). Зокрема, для реалізації першої педагогічної умови необхідно створювати у студентській групі відповідне виховне середовище, яке б стимулювало осмислення юнаками і дівчатами вчинку-вірності та засвоєння моральних понять і цінностей. На думку вчених, виховне середовище – це сукупність оточуючих обставин, які впливають на особистісний розвиток вихованців і сприяють їх входженню в сучасне суспільство та культуру [1, с. 35-39]. Особлива роль у створенні виховного середовища, орієнтованого на виховання вірності в особистісних взаєминах студентів ВНЗ, належить куратору академічної групи. Як організатор виховного процесу він покликаний розв'язувати наступні завдання: створення і згуртування студентського колективу; узгодження педагогічних зусиль щодо виховання вірності в особистісних взаєминах студентів; організація органів студентського самоврядування.

Важливою умовою виховання вірності в особистісних взаєминах студентів є створення особистісно орієнтованих моральних ситуацій, ситуацій вчинку-вірності в особистісних взаєминах. Теоретичною підставою конструювання таких ситуацій слугують дослідження В. В. Серикова, Н. Є. Щуркової [2, с.16-21; 3, с.34]. Розв'язання особистісно орієнтованих ситуацій актуалізує такі якості студентів, як готовність діяти з урахуванням позиції іншого, брати на себе відповідальність у розв'язанні проблеми, переводити конфліктну ситуацію в діалог шляхом аналізу її причин і вироблення спільної позиції, уміти прислухатися до чужої думки, відчувати емоційний настрій співрозмовника [4, с. 85].

Особистісно орієнтовані ситуації реалізуються у формі переживання, рефлексії, з виробленням власної позиції в ситуаціях пошуку, діалогу. Створення моральних особистісно орієнтованих

ситуацій, ситуацій вчинку-вірності в особистісних взаєминах забезпечується низкою прийомів: прихованою інструкцією, авансуванням довіри, посиленням мотивації, позитивним підкріпленням, педагогічним навіюванням.

Аналіз психолого-педагогічних досліджень свідчить, що найбільш доцільним щодо виховання вірності в особистісних взаєминах студентів ВНЗ є стиль педагогічного спілкування, який відповідає суб'єкт-суб'єктній, діалогічній стратегії соціальної взаємодії, передбачає рівноправність психологічних (не соціальних) позицій викладача та студентів, взаємну активність, відкритість та конгруентність, готовність стати на точку зору партнера. Побудова педагогічного процесу на принципах діалогу як психологічно рівноправного співробітництва є необхідною умовою реалізації особистісного підходу у вихованні вірності студентів.

Отже, до педагогічних умов ефективного виховання вірності в особистісних взаєминах студентів ВНЗ ми відносимо організацію педагогічної взаємодії з домінуванням діалогічних форм.

Як свідчить аналіз сучасної педагогічної практики, найбільш поширеними у моральному вихованні студентів залишаються методи вербального впливу: навіювання, переконування, інформування. Моральне виховання часто зводиться до читання лекцій і нотацій. Іноді, викладачі, абсолютизуючи власний моральний досвід, намагаються нав'язати студентам власні погляди та переконання. У результаті цього у студентів виробляється імунітет до моралізаторства, вони не сприймають слова педагога, виходять з-під його виховних впливів.

Отже, для виховання вірності в особистісних взаєминах студентів недостатньо культивувати відповідні реакції чи проповідувати вірність як моральну цінність, оскільки цінності не проповідуються, а виростають з умов життя. Студенти мають не тільки засвоїти певні моральні норми, цінності, намагатися виявляти вірність в особистісних взаєминах, а й навчитися самостійно мислити на тему вірності. На наш погляд, найбільшою мірою розв'язанню цього завдання може сприяти когнітивно-еволюційний підхід до морального виховання, обґрунтований американським психологом Л. Кольбергом [5]. У контексті цього підходу ефективним методом виховання вірності студентів вважається колективне обговорення морально-етичних дилем, складених на матеріалі художніх творів і реальних життєвих ситуацій. На думку Л. Кольберга, індивіди переходять від однієї стадії морального розвитку до іншої, стикаючись з поглядами, які суперечать їхній позиції й спонукають знаходити більш досконалі аргументи.

Спираючись на ідеї Л. Кольберга, М. Блатт висунув гіпотезу: якщо особистості систематично демонструвати моральні судження, які дещо перевищують її стадію морального розвитку, то вона поступово

пересвідчиться в їхній справедливості й розумності, завдяки чому перейде на вищий рівень моральних міркувань [6].

Отже, важливою умовою виховання вірності в особистісних взаєминах студентів є їх ознайомлення з різними поглядами на проблему виявлення вчинку-вірності й зради в особистісних взаєминах та постійна демонстрація моральних суджень щодо вчинку-вірності особистості, які перевищують їх актуальний рівень морального розвитку. За таких обставин стимулюється виникнення та подолання пізнавальних конфліктів, завдяки чому студенти досягають вищого рівня розвитку моральної свідомості.

Важливою педагогічною умовою виховання вірності в особистісних взаєминах є педагогічна підтримка їх морального самовизначення (Т. Анохіна, І.Батракова, М. Боришевський, О. Газман, Д. Григор'єв, Т.Строкова, Т. Фролова, Н. Щуркова, С. Юсфін).

Виділення підтримки як засобу, що сприяє розвитку особистості, в особливу сферу педагогічної діяльності здійснене групою вчених під керівництвом О. Газмана [7, с. 60-65]. В широкому значенні педагогічна підтримка полягає у створенні сприятливих умов для розвитку моральної свідомості студентів, розкриття і реалізації їх задатків, формування здатності до самостійних дій і морального самовизначення.

Проведений аналіз психолого-педагогічної літератури дозволяє зробити висновок, що педагогічна підтримка студентів щодо виховання вірності в особистісних взаєминах повинна мати системний характер і враховувати наступні фактори : необхідність оптимізації спілкування й підвищення рівня особистісного розвитку педагога; можливості прояву індивідуального стилю спілкування, прагнення суб'єктів до саморозвитку; наявність гнучкого й творчого підходу до проблем виховної взаємодії.

Останнім часом увага вчених все більше привертається до інтерактивних методологічних підходів у вихованні і просвіти молоді (соціально-комунікативні тренінги, рольові ігри, психодрама), які дозволяють коригувати поведінку людей у ситуаціях особистісної взаємодії. Дані форми розраховані на формування й розвиток емпатії та рефлексії, що дає змогу усвідомити і оцінити деякі звичні стереотипи сприймання самого себе та інших людей.

Важливим виступає також той момент, що використання ігрових елементів та тренінгу у вихованні вірності в особистісних взаєминах студентів сприяє: стійкості і тривалості набутої студентами активності; стимулюванню самостійного прийняття творчих за змістом, мотивацією дій і рішень. Крім того, це позначиться на становленні ефективних і гармонійних взаємин із людьми, як у системі студент – студент, так і в системі студент – викладач: зумовлюють вихід на передній план діалогізації виховного процесу у вищій школі.

Отже, важливою педагогічною умовою ефективного виховання вірності в особистісних взаєминах студентів ВНЗ є вплив розвивальних

технологій на засвоєння студентами знань у процесі вивчення спецкурсу "Вірність та особистісні взаємини".

Необхідно підкреслити, що тільки комплексне забезпечення обґрунтованих педагогічних умов дає можливість успішно виховати вірність в особистісних взаєминах студентів ВНЗ.

Таким чином, виділені нами педагогічні умови побудовані на врахуванні сучасних педагогічних підходів, повинні впроваджуватись за сучасними технологіями й методиками, забезпечувати врахування особливостей та потреб юнацького віку, тому можуть бути використані для виховання вірності в особистісних взаєминах студентів ВНЗ.

Список використаних джерел

1. Селиванова Н. Л. Современные представления о воспитательном пространстве / Н. Л. Селиванова // Педагогика. – 2000. – № 6. – С. 35–39.
2. Сериков В. В. Личностно-ориентированное образование / В. В. Сериков // Педагогика. – 1994. – № 5. – С. 33–39.
3. Щуркова Н. Е. Практикум по педагогической технологии / Н. Е. Щуркова. – М. : Пед. общество России, 1988. – 34 с.
4. Николина В. В. Духовные ценности и воспитание личности : психолого-педагогический аспект / В. В. Николина. – Н. Новгород, 2002. – С.85.
5. Kohlberg L. Stages of moral development as a basis for moral education / L. Kohlberg ; Munsey B. (ed.) // Moral Development, Moral education and Kohlberg. – 1971. – P. 68–94.
6. Blatt M. The effects of Classroom Moral Discussion upon Children's Moral Judgment / M. Blatt, L. Kohlberg // J. Moral Education. – 1975. – V. 4. – P. 130–144.
7. Анохина Т. В. Педагогическая поддержка как реальность современного образования / Т. В. Анохина // Классный руководитель. – 2000. – № 3. – С. 60–65.

Сірош Юлія Петрівна,

Гордієнко Олена Анатоліївна

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ПРИЙОМИ ЗАПОБІГАННЯ ПОМИЛКАМ В УЧНІВСЬКИХ ТВОРЧИХ РОБОТАХ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В 2-4 КЛАСАХ

Актуальність проблеми. Підвищення мовної культури учнів - одне з актуальних завдань, що стоять перед сучасною школою. Відомо, що одним з показників рівня культури людини, її мислення, інтелекту є її

мовлення, яке відповідає вимогам правильності – відповідності мовним нормам.

Саме в початковій школі діти починають опановувати норми усної і письмової літературної мови, вчаться використовувати мовні засоби в різних умовах спілкування. Вчитель повинен допомогти дітям осмислити вимоги до мови, вчити молодших школярів при формулюванні думок стежити за правильністю, точністю, різноманітністю, виразністю мовних засобів [1].

Аналіз методичної літератури, власні спостереження за навчальним процесом у початкових класах показали, що робота з культури мовлення проводиться на уроках української мови не завжди систематично, іноді має фрагментарний характер.

Це обумовлене тим, що вчитель не завжди може визначити тип помилки, що припускається учнем, і відповідно дібрати прийоми для її усунення і запобігання. Крім того, як показує аналіз методичної літератури відсутність єдиної помилок в мовленні учнів ускладнює роботу вчителя в напрямку запобігання помилкам.

Таким чином, **метою нашого дослідження є :**

- 1) аналіз чинних класифікацій мовних помилок і недоліків у письмових роботах учнів початкових класів;
- 2) визначення типових мовних помилок у письмових творчих роботах учнів;
- 3) створення комплексу спеціальних прийомів для їх запобігання.

У нашому дослідженні ми використовували такі методи: аналіз і синтез науково-методичної літератури, констатувальний зріз, педагогічний аналіз робіт учнів, опитування, спостереження за навчальним процесом, аналіз шкільної документації, статистична обробка даних.

Для вивчення мовних помилок у письмових творчих роботах учнів початкових класів ми спиралися на класифікацію М. С. Соловейчик, яка доступно і детально описала різноманітні мовні помилки, що зустрічаються в роботах дітей. Класифікація М. С. Соловейчик містить дві основні групи помилок: граматичні і мовні. Вона дозволяє точно визначати помилки, розмежовувати їх за типами, не змішуючи один з одним [2, с.47].

Аналіз методичної, лінгвістичної і педагогічної літератури з теми дослідження дозволив зробити висновок, що проблема виявлення, диференціації та виправлення мовних помилок, а також пошук шляхів запобігання, їм є актуальною в початковій школі. Саме в цей період діти починають опановувати норми усного й письмового літературного мовлення, навчаються використовувати мовні засоби в різних умовах спілкування відповідно до цілей і змісту мовлення [3, с.21].

Констатувальний зріз дав змогу виявити типові помилки в письмових творчих роботах учнів 2-го класу. Такими, зокрема, є:

- 1) граматичні помилки у визначенні меж речень;
- 2) порушення логічної послідовності у викладі подій;
- 3) порушення стилістичної правильності мовлення, зокрема, вживання розмовних слів;
- 4) пропуск букв у словах.

Проаналізувавши типові помилки, ми розробили комплекс вправ і запропонували його учням у процесі експериментального навчання.

Комплекс включав в себе 4 групи вправ на редагування тексту. Комплекс вправ було складено на основі прикладів помилок, які допустили діти, і доповнено іншими прикладами. Учні пропонувалося виконати по одній вправі на кожному уроці української мови в період з 6 лютого по 6 березня 2012 року. Учні виконували такі типи вправ:

I. Вправи на визначення меж речень – *поділіть текст на речення.*

1. Якийсь бешкетник кинув у криницю Камінь камінь закрит джерело
Висохли трава і дерева.

II. Вправи на запобігання вживання розмовних слів - *запропонуйте правильний варіант:*

1. - тече криша;
- красивше;
- червона помідора.
- 2.- приклад вирішується дією віднімання;
- дівчата збирають ягоди і малину;
- біля вухів у нього цятки.

III. Вправи на встановлення логічної послідовності викладу подій – *розташуйте у правильному порядку:*

1. Під його промінням гралися діти. А після нього на небі з'явилася веселка. На небі ясно світило сонечко. почався теплий літній дощ. Аж ось насунули хмари.

IV. Вправи на запобігання повторів у мовленні учнів – *усуньте повтори у тексті:*

1. Покрита сухим листям лісова стежина привела нас на лісову галявину.

2. Поруч з табором є ліс, а за ним є річка.

3. Був сонячний день. День був теплий.

Контрольний зріз показав такі результати:

1) помилки у визначенні меж речень допустили в контрольній групі 0% учнів, в експериментальній – 7,5%;

2) помилки у порушенні логічної послідовності у викладі подій допустили в контрольній групі 23% учнів, у експериментальній – 0%;

3) помилки у вживанні розмовних слів не допустив жоден учень;

4) пропуск букв у словах у контрольній групі допустили 77%, в експериментальній – 0%;

5) кількість помилок, що допускаються учнями експериментальної групи, знизилася в середньому на 50%. У контрольному класі кількість помилок майже не змінилась.

Отже, гіпотеза про те, що комплекс спеціальних прийомів сприяє усуненню та запобіганню мовних помилок у мовленні учнів, підтвердилось.

Крім того, експериментальне навчання показало, що підвищенню ефективності роботи із запобігання мовних помилок сприяє дотримання таких педагогічних умов:

1. Систематичність. Так, вправи на редагування тексту ми проводили на кожному уроці української мови.

2. Доступність. Зокрема, ми пропонували дітям не більше одного типу вправ на уроці.

3. Чергування різних типів вправ на редагування тексту на різних уроках.

Список використаної літератури

1. Методика навчання української мови в початковій школі: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів/ За наук. ред. М. С. Вашуленка. – К. : Літера ЛТД, 2010. – 364с.

2. Соловейчик М. С. Про зміст роботи по культурі мовлення// Початкова школа. – 1979. – №3. – С. 45 – 49.

3. Соловейчик М. С. Порушення мовленнєвих норм в писемному мовленні молодших школярів // Початкова школа. – 1979. – №4. – С. 19 – 23.

Сидоренко Наталія Іванівна

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ВИВЧЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Підготовка професіоналів для основних сфер людської діяльності в сучасній соціокультурній ситуації є актуальним завданням. Сьогодні в суспільстві переважають нові цінності: саморозвиток, самоосвіта, самопроекування особистості, що стали стрижньовим особистісно-орієнтованої освіти. Як ніколи раніше школа суверенної України потребує вчителя високої духовної культури, національної самосвідомості, глибокої професійної компетенції, щоб працювати плідно і розвивати творчий потенціал у кожному своєму учневі [1].

Віджила утилітарно-прагматична концепція вищої освіти як передача підростаючому поколінню і тим, хто навчається у вищій школі знань, умінь, навичок, способів діяльності, сукупності національного досвіду попередніх поколінь. Виявилось, що вона не гарантує розвиток

сутнісних внутрішніх сил особистості, відповідно, не гарантує і прогрес суспільства. На зміну їй приходить детермінована сучасними тенденціями цивілізації системна концепція гуманістичної педагогіки. Основним ціннісним орієнтиром її можна вважати активно-діяльнісну, цілісну особливість.

Одним з інтегральним якостей цілісної особистості, що формується в процесі професійного становлення є ступінь незалежності, ініціативності, самостійності і активності у досягненні своїх цілей, розвиток особистої відповідальності за події, що відбуваються з нею. Розвиток внутрішнього контролю за подіями життя є важливим компонентом соціально зрілої особистості. Формування цієї риси відбуваються паралельно з розвитком автономності особистості і забезпечення свободи у прийнятті рішень. В наш час у психології поширена концепція про два типи відповідальності (теорія локусу контролю), яку запропонував американський вчений Дж. Роттер. Відносно цієї теорії люди різняться між собою по тому, де вони локалізують контроль над значимими для себе подіями. Якщо людина схильна приймати відповідальність за події, які відбуваються в її житті на себе, пояснюючи їх своєю поведінкою, характером, компетентністю, цілеспрямованістю та здібностями – це свідчить про наявність внутрішнього або інтегрального локусу контролю. Якщо ж вона схильна атрибутувати відповідальність за все зовнішнім силам, таким як вдача, випадок, воля інших людей, тощо – це свідчить про наявність зовнішнього або екстремального локусу контролю [3,4]

Взагалі, проблема локусу контролю здавна розглядалася науковцями. З власне психологічних аналогів локусу контролю J.Rotter відмічав концепцію компетенції (competence) R.W. White, яка концентрує увагу на здатності людини ефективно впливати на своє соціальне оточення, теорія мотивації досягнень D. Mc Clelland та J.W. Atkinson, вважаючи, що люди, які мають високі потреби в досягненнях, вірогідно більше вірять у власні сили та здатність досягти власних цілей. Певний вплив мала також концепція Н.А. Witkin, яка диференціює людей у залежності від когнітивного стилю на «полезалежних» та «полenezалежних» Люди, сприйняття яких є залежним від перцептивного поля. Заслуговує на увагу також фрустрація теорія S. Rosenzweig. Згідно з її твердженням, в життєвих ситуаціях людям властиво реагувати на труднощі по-різному: одні постійно звинувачують себе (інтрапунітивний тип реагування), інші завжди приписують відповідальність зовнішнім обставинам та оточуючим (екстрапунітивний тип реагування), треті дотримуються позиції примирення, не звинувачуючи ні себе, ні інших (імпунітивний тип реагування) [5].

Введення у психологію поняття «локус контролю» стимулювало подальше вивчення цього феномена. Виявилось, що превалювання у індивіда одного або іншого типу локалізації контролю впливає на

різнобічні характеристики його психіки та поведінки. Численні дослідження показують, що екстернали сильніше піддаються соціальним впливом, ніж інтернали [6].

Одним з питань, яке виникає при вивченні соціальної поведінки інтерналів та екстерналів є питання про те, як ведуть себе люди цих типів у невизначеній ситуації. Логічно припустити, що невизначена ситуація, умовна ситуація шансу буде фруструючою для інтерналів та органічною для екстерналів, проте в ситуації експериментального моделювання шансу екстернали виявилися більш фрустрованими умовами експерименту, ніж інтернали. Було висловлено припущення, що оскільки ситуація невизначеності є перманентною для екстерналів, тому як би вони не приписували відповідальність зовнішнім обставинам, постійна необхідність діяти в невизначеній ситуації не може не впливати негативно на їхню психіку. Це, можливо, одна з причин того, що у екстерналів частіше спостерігаються тривожність та репресивність.

Окрім спеціалізованих опитувальників, розроблених з метою дослідження локusu контролю особистості, існують також шкали локалізації контролю, вбудовані в інші особисті опитувальники: «Тест змістовно-життєвих орієнтацій» (ЗЖО – російськомовна модифікація Д.А. Леонтьєва) та «Опитувальник соціально-психологічної адаптованості» (СПА – російська версія А.К. Осницького).

Все це дає достатньо підстав вважати, що виділення особистісної характеристики, що відображає те, в якому ступені людина відчуває себе активним об'єктом власної діяльності, а в якій – пасивним об'єктом дії інших людей і зовнішніх обставин, обґрунтовано існуючими емпіричними дослідженнями і може сприяти подальшому вивченню психології особистості.

Список використаної літератури

1. Сисоєва С.О. Основи педагогічної творчості вчителя. – К., 1994. – 110с.
2. Психология и педагогика. Учебное пособие для вузов. Составитель Радугин А.А.-М., 1997.-256с.
3. Tamayo A.Locus of control:differences by sex and age // Achta-Psiquiatr-Psiol-Am-Lat. – 1993. -№39(4.) –Р 301-308
4. Барлачук Л.Ф., Коржова Е.Ю. Психология жизненных ситуаций. – М., 1998.-262с.
5. Rotter J.B. generalized expectancies for internal versus external control of reinforcement. –Psychological Monographs,1966.-80 (1) –Р.1-28.
6. Morison M., de Man A.F.,Drumheier A. Multidimensional locus of control and attitudes toward mental illness. -1994. –Vol.78. -№3. –Р.1281-1282.

**Сологуб Юлія Дмитрівна
Піддубна Оксана Михайлівна**

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ ПЕДАГОГІЧНОГО МАЛЮВАННЯ В ПРОЦЕСІ УДОСКОНАЛЕННЯ НАВИЧОК ОБРАЗОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

За своєю природою образотворче мистецтво пов'язане із зоровими відчуттями і сприйманнями. Повноцінне уявлення про художній твір учень може одержати лише на основі власного зорового сприймання, тому заняття малюванням безпосереднім чином пов'язані з наочністю навчання.

Ще К. Ушинський звертав увагу учителів на властивість дитячої натури чутливо сприймати зорові образи, наголошував на навчальному значенні малюнків та ілюстрацій. Якщо при вивченні багатьох дисциплін дидактичний принцип наочності викладання відіграє важливу, але все-таки додаткову роль, то на заняттях з образотворчого мистецтва наочність навчання набуває істотного значення – як один із головних засобів інформації про навчальний матеріал.

Тому метою статті є вивчення педагогічного малювання як засобу удосконалення образотворчої діяльності учнів початкової школи на уроках образотворчого мистецтва.

Опираючись на зорові враження, одержані під час розгляду ілюстрації при поясненні вчителя, школярі одержують повніше й глибше уявлення про вивчене, краще розуміють, осмислюють і запам'ятовують головне у темі уроку. Пояснювальні малюнки викликають в учнів підвищений інтерес до занять із образотворчого мистецтва.

Ілюстративну діяльність вчителя, пов'язану з ілюструванням навчального матеріалу і доповненням усного пояснення під час уроку, у методиці образотворчого мистецтва називають педагогічним малюванням.

Протягом тривалого часу під педагогічним малюванням розуміли лише малюнки вчителя на класній дошці, виконані крейдою. У сучасний період таке трактування терміну «педагогічне малювання» вважається застарілим, оскільки воно не повністю відображає ті види образотворчої діяльності вчителя, які за своїм призначенням слід віднести до педагогічних.

Наприклад, пояснювальний малюнок вчителя, зроблений на полях учнівської роботи, а також лаконічні начерки великого розміру, зроблені різноманітними матеріалами під час уроку з метою пояснення навчального матеріалу і доповнення усного пояснення, є різновидами педагогічного малюнка.

Малюнок учителя є «своєрідним інструментом педагогічної праці і

повністю відповідає інтересам підвищення якості навчального процесу загалом, оскільки роз'яснює учням незрозуміле, закріплює у їхній пам'яті набуте, приваблює їх майстерністю зображення і спричинює симпатії школярів і до викладача, і до предмета» [2, 12].

У практиці вчителя образотворчого мистецтва і початкової, і середньої школи часто використовується такий традиційний для школи вид графічної діяльності, як малюнок крейдою на класній дошці. Це пояснюється передусім доступністю і економністю даного матеріалу. Класна дошка і крейда є в будь-якій школі, з їх допомогою вчитель може швидко проілюструвати своє пояснення.

Крейдове зображення легко стерти, змінити його частину, доповнити іншими елементами. Це необхідно в тих випадках, коли треба розкрити перед учнями процес роботи в динаміці, показати можливість збагачення малюнка деталями або принципи виправлення помилок. Використовують крейду головним чином для створення лаконічних лінійно-контурних нарисів на класній дошці.

За необхідності можна виконати і відносно деталізований малюнок крейдою з узагальненою характеристикою тональних відносин і об'ємної форми предметів. У таких випадках доцільно в тіньових місцях малюнка залишати чисту темну поверхню дошки, а світла трактувати за допомогою крейдяних штрихів різної товщини і з різною силою натиску на крейду, домагаючись потрібного співвідношення світла і тіні [1, 25].

Слід відмітити, що малюнки крейдою мають менші образотворчі можливості, аніж начерки, зроблені за допомогою інших матеріалів, широко вживаних в творчій практиці художників.

Вчені підкреслюють важливість і необхідність дотримання методичної послідовності виконання педагогічних малюнків. Не можна працювати безсистемно, не зважаючи на прийняті в методиці принципи послідовного виконання малюнків: від загального – до часткового, від головного – до другорядного. Пояснювальне, показове малювання, що проводиться вчителем, активно впливає на школярів, і виконувати таке малювання слід відповідально, враховуючи, що весь процес роботи над малюнком, кожний його етап є педагогічною дією [4].

При виконанні педагогічних малюнків необхідно враховувати вік дітей, рівень їх розвитку, інтереси, можливості. Справа тут не тільки в змісті завдань, передбачених програмою для того або іншого року навчання. Важливо й те, щоб малюнки вчителя по кількості і складності закладеної в них учбової інформації, за своїми образотворчими якостями, по своїй цільовій орієнтації були різними для кожної вікової групи учнів.

Педагогічні малюнки виконують наступні функції: ілюстрування окремих положень усного пояснення вчителя під час уроку; демонстрація методичної послідовності роботи над малюнками; показ однієї із стадій виконання малюнка; пояснення особливостей побудови зображуваних

об'єктів; показ принципів композиційного виконання малюнків; демонстрація технічних прийомів роботи, показ технічних можливостей і особливостей різноманітних матеріалів, що застосовуються в образотворчій діяльності; наочний аналіз правильності виконання зображальних завдань, пов'язаних із темою малювання; пояснення особливостей виконання малюнків на певну тематику. Можливі й інші випадки використання педагогічних малюнків у процесі проведення практичних занять з образотворчого мистецтва.

Отже сучасний учитель не має права, засвоївши деяку кількість технічних прийомів малювання і поверхнево ознайомившись із образотворчою діяльністю, бути спеціалістом-ремісником, а повинен бути справжнім художником, котрий уміє професійно і дійсно творчо підійти до процесу створення малюнків. Окрім того, сучасні вимоги до ефективності і якості навчального процесу висувають високі критерії оцінки педагогічної і творчої роботи вчителів.

Тому велике значення має зміст і якість підготовки вчителів образотворчого мистецтва, які впевнено працюють і як художники, і вчителі. Це означає, що вчитель образотворчого мистецтва здатний показати школярам привабливість практичної роботи з рисунку чи живопису, довести власним прикладом, що мистецтво – це не нудна повсякденність, а глибока потреба людини у спілкуванні з прекрасним.

Список використаної літератури

1. Бучинський С. Л. Основи грамоти з образотворчого мистецтва. – К.: Мистецтво, 1981. – 178 с.
2. Каган М. С. О месте искусства в жизни школы // Искусство в школе. – М., 1992. - №1. – С.11-19.
3. Конопко О. Перші кроки до мистецтва // Початкова школа. – 2000. – №3. – С. 25-28.
4. Любарська Л. Уроки образотворчого мистецтва // Початкова школа. – 2002. – №9. – С. 50-55.

Федорова Марія Анатоліївна

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

МОРАЛЬНІ ЦІННОСТІ ОСОБИСТОСТІ В ІСТОРІЇ ФІЛОСОФІЇ

Докорінне реформування системи освіти сьогодні стає основою національного відродження, становлення державності та демократизації суспільства в Україні, сприяє відтворенню інтелектуального, духовного потенціалу українського народу. У Законах України "Про освіту", "Про дошкільну освіту", у Національній доктрині розвитку освіти України XXI століття визнається, що визначальним завданням виховання є

формування духовності, ціннісних орієнтацій особистості. Метою статті є аналіз сутності поняття "моральні цінності" в історії розвитку суспільства.

Проблема цінностей і ціннісних орієнтацій була предметом дослідження різних наук: філософії (С.Анісімов, О. Дробницький, І. Зязюн, М. Каган, Л. Столович), соціології (В. Водзінська, Ю. Жуков, Т. Любимова, В. Ольшанський, Ю. Соколовський, В. Ядов), психології (К. Абульханова-Славська, І. Бех, М. Боришевський, І. Кон, Д. Леонтьєв, Т. Титаренко) та педагогіки (Є. Бондаревська, Т. Бутківська, О. Вишневський, І. Дубровіна, Г. Жирська, О. Плахотнік, Л. Пуховська, О. Рудницька та інші).

Розглянемо підходи до розуміння моральних цінностей в історії філософії. Так, Сократ першим намагався знайти відповідь на питання про те, що таке благо, чеснота, краса самі по собі, незалежно від вчинків або речей, які позначаються цими поняттями. На його думку, знання про сутність моральних понять лежить в основі моральної поведінки. Отже, знати, що таке добро, на думку Сократа, означає чинити добре [1, с. 67].

Аристотель у «Великій етиці» моральні цінності пов'язує з категорією "благо". Він виділяє ціновані блага («божественні», такі як душа, розум), хвалені блага (ті, що викликають похвалу), а також блага-можливості (влада, багатство, сила, краса), які можуть використовуватися як для добра, так і для зла. Таким чином, на відміну від Сократа, у Аристотеля, за його власними словами, «благо може бути метою і може не бути метою».

На думку Аристотеля, благо може перебувати в душі (якості особистості), тілі (здоров'я, краса) або поза тим й іншим (багатство, влада, пошана). Вищим благом у Аристотеля являються якості особистості, які, в свою чергу, поділяються на мислительні (такі як мудрість, кмітливість, розважливість) і моральні (щедрість, розсудливість). За словами Аристотеля, перші можуть бути сформовані за допомогою навчання, другі - за допомогою виховання відповідних звичок. Як справедливо зазначає Б. Расселл, в етиці Аристотеля розумові чесноти являються цілями життя особистості, а моральні - тільки засобами їх досягнення [3, с.199].

На відміну від філософів європейської античності, конфуціанська філософія особливу увагу приділяла питанням співвідношення внутрішніх і зовнішніх факторів, що зумовлюють розвиток моральних цінностей. Найважливішою цінністю китайської філософії є доброчинність, що розуміється як найкращий спосіб існування людини. У поведінці особистості доброчинність виявляється у благопристойності і гуманності, що складають основу конфуціанства, навколо якої групуються всі інші етичні категорії [3, с.53].

На думку Конфуція, благопристойність передбачає ретельне дотримання норм поведінки, які жорстко регламентовані в етикеті, ритуалах, церемоніях, обрядах тощо. При цьому норми поведінки мають

бути переведені всередину людини, стати областю її особистих, інтимних переживань. Механізмом внутрішнього прийняття норм поведінки є гуманність, яку сам Конфуцій визначав, з одного боку, як «любов до людей», а з іншого - як «подолання себе і повернення до ритуальної благопристойності» [3, с. 57 - 61].

Дещо по-іншому проблему становлення моральних цінностей розглядав у 17 столітті Т.Гоббс. На думку вченого, егоїзм є головним стимулом людської діяльності, оскільки "... люди за природою схильні до жадібності, страху, гніву й інших тваринних пристрастей", вони шукають "пошани і вигод", діють "заради користі чи слави, тобто заради любові до себе, а не до інших". Отже, в самій природі людей закладено причини для суперництва, недовіри і страху, які призводять до ворожих зіткнень і насильницьких дій, спрямованих на те, щоб погубити або підкорити інших. Разом з цим, людям властиве й бажання уникнути смерті і зберегти своє життя, а це може бути гарантовано лише державним законом і примусовою владою держави.

Виходячи з цих думок, Т.Гоббс обґрунтовує такі закони поведінки: потрібно шукати мир всюди, де можна його досягти; право всіх на все неможливо зберегти, необхідно або перенести на інших деякі права, або відмовитися від них. В "Левіафанів" він згадує дев'ятнадцять природних законів поведінки, більшість з яких носить характер вимог чи заборон: бути справедливим, милосердним, поступливим, незлопам'ятним і в той же час не бути жорстоким, мстивим, гордовитим, віроломним тощо. Резюмуючи всі природні закони, Т.Гоббс зводить їх до одного загального правила: "Не роби іншому того, чого ти не бажав би, щоб було зроблено по відношенню до тебе". Це "золоте правило" моральності займає чільне місце в історії етики і увійшло в моральну свідомість широких мас. Отже, у працях Т.Гоббса людина не визнається абсолютною цінністю, вона є лише засобом для досягнення особистих цілей. «...Цінність людини, подібно до всіх інших речей, є її ціна, тобто вона становить стільки, скільки можна дати за користування її силою, і тому є річчю не абсолютною, а залежить від потреби в ній і оцінки іншим,» - стверджує Т.Гоббс..

Думки Т.Гоббса продовжує І.Кант. За його твердженням, людина повинна чинити тільки так, щоб могла побажати перетворення своєї максими у всезагальний закон. Н відміну від Т.Гоббса він стверджує, що потрібно ставитися до людини, " як до мети, і ніколи не ставитися до неї лише як до засобу". Мотиви дотримання морального закону можуть бути внутрішні (повага до цього закону, усвідомлення необхідності чинити так, а не інакше) і зовнішні (страх покарання, розрахунок на певні вигоди). Отже, лише та поведінка, що підтримується внутрішніми мотивами є моральною [2, с.234].

У російській релігійній філософії XIX-XX ст. поняття "цінності" тісно пов'язується з духовністю, релігійністю людини. Так, І.Киреевський

зазначав, що високоморальною можна вважати тільки ту людину, розум якої піднявся до “співчутливої згоди з вірою”, а в основі культурної поведінки лежить принцип несуперечливої цілісності, який полягає в усуненні суперечностей між вірою і розумом.

О.Хом'яков і М.Федоров акцентували увагу на необхідності релігійного виховання підростаючого покоління, як провідній умові формування свідомості і відповідальності. За їх твердженням, становлення моральних якостей відбувається інстинктивно, в процесі засвоєння релігійних традицій, звичаїв і звичок. Основою етики всеєдності В.Соловйова є положення про існування в світі Добра, як деякої ідеальної сутності, а людина розглядається як істота, покликана збирати, примножувати, творити добро.

Своєрідною релігізацією проблеми людської поведінки відзначаються ідеї представників неотомізму (П.Тейяр де Шарден, Е.Жильсон, Ж.Маритен, Г.Марсель). На їх думку, здатностями людської душі є розум та воля. Поведінка людини зумовлюється нескutoю волею. Проте, моральна свобода – це свобода, обмежена обов'язком. Високоморальною є та особистість, чия поведінка не суперечить церковним догматам, оскільки етики без теології не існує. Так П.Тейяр де Шарден тільки у поєднанні зусиль науки і релігії бачить можливість сформувати у людей високу моральність, поєднати їх на засадах гуманізму.

Представники екзистенціалізму (М.Хайдеггер, Ж.-П.Сартр, А.Камю, К.Ясперс, М.Бердяєв) стверджують, що поведінка людини не зумовлена історично і соціально, а обирається вільно. Шлях до її вдосконалення полягає у здатності індивіда подолати “несправжнє” існування, яке характеризується знеособленням, втратою волі та індивідуальності, і знайти свою “істинність”(екзистенцію). У цьому зв'язку М.Бердяєв зазначає, що основою моралі повинна бути турбота про власне творче підняття, а моральна поведінка – це не дотримання закону, а одкровення людини [2, с.171]. У своїх працях М.Бердяєв застерігає від масовізації суспільства, оскільки така призводить до формування знеособленого індивіда, поведінка якого визначається зовнішніми факторами.

Важливим екзистенціальним почуттям виступає сором. Його викликає страх, переживання страху. Почуття сорому виникає не тільки перед іншими людьми, а й перед самим собою. Так Ж.-П.Сартр вважав, що сором є рушієм розвитку особистості, її соціальної поведінки. Переживаючи почуття сорому, людина прагне перейти до нового свого стану, а потім вийти за його межі. Таке “творіння себе” відбувається у життєвих ситуаціях, коли доводиться приймати рішення, керуючись такими моральними цінностями як добро, довіра, любов. Отже, Ж.-П.Сартр сформованість ціннісних орієнтацій особистості пов'язував із здатністю людини взяти повну відповідальність за свої дії та обставини свого життя [2, с.264].

У поглядах В.Віндельбанда, Г.Ріккєрта М.Шелера поняття "цінність" протиставляється реальності і виступає як ідеальне буття. Це добро, істина, краса, які мають самодостатнє значення, є цілями самі по собі і не можуть служити засобами для інших цілей. Цінності виступають як норми, які не залежать від людини і утворюють загальну основу культури.

На думку М.Шелера, цінності - це об'єктивні якісні феномени, незалежні від свідомості суб'єкта і від предметів, в яких вони є. Цінності мають своїх носіїв: це люди і речі, самі вони мають космічне начало. Цінності оточують людину, їх потрібно тільки побачити і визнати. На противагу раціоналізму Т.Гоббса, І.Канта, М.Шелер стверджує, що цінності неможливо пізнати за допомогою інтелекту, це те ж саме, що побачити звук. Пізнати справжню сутність буття можливо лише на емоційно-інтуїтивному рівні, при цьому провідну роль відіграють почуття любові та ненависті: "Любов і ненависть - це, перш за все акти, в яких відбувається розширення або звуження царства цінностей, доступного існуванню даної істоти" [1, с.64]. Причому специфіка любові полягає в тому, що вона спрямована на особистість як носія цінності, але не на особистість як таку.

Важливим для нас є запропонована М.Шелером ієрархія цінностей, тобто сувора градація високого і низького порядку. Ієрархія цінностей має наступний вигляд.

1. Цінності приємного і неприємного, задоволення і болю, як прояви чуттєвої організації живих істот.

2. Цінності вітального відчуття - стан (почуття) здоров'я і болю, сили і втоми. Реакціями на ці відчуття є відвага, страх, помста, гнів.

3. Духовні цінності, особливістю яких є відірваність від сфери тілесного, відчуженість від навколишнього світу. Їх три види: а) естетичні; б) справедливі і несправедливі (законні не законні); в) цінності чистого пізнання [1, с. 63].

Сьогодні у науковій літературі є різні підходи до визначення сутності поняття "цінності".

	Зміст поняття "цінності"
М.Горлач	специфічні соціальні визначення об'єктів навколишнього світу, що виявляють їх позитивне або негативне значення для людини і суспільства (благо, добро і зло, прекрасне і потворне, що втілюються в явищах суспільного життя або природи)
Касьян В.	це поняття, яке вказує на людську, соціальну і культурну значимість певних явищ і предметів діяльності
С. Ф. Анісімов	позитивне значення даного предмета чи його властивості для конкретного суб'єкта діяльності з точки зору того, настільки цей предмет здатний задовольняти

	певну потребу
Ян Щепанський	будь-який матеріальний або ідеальний предмет, ідея чи соціальний інститут, предмет реальний чи ідеальний, у ставленні до якого індивіди чи спільнота виробляють установку, яка передбачає повагу, приписують цьому предмету важливу роль в своєму житті і прагнення до його досягнення відчують як примус
Т.Бутківська	з одного боку, це властивості того чи іншого суспільного предмета, явища, які задовольняють потреби, інтереси, бажання; з іншого боку, цінності – це ставлення суб'єкта до предметів та явищ реальності, яке виражається ціннісними орієнтаціями, соціальними установками, якостями особистості
В.Тугарінов	те, що потрібно людям для задоволення їх потреб та інтересів, а також ідеї та їх спонуки в якості норми, мети, ідеалу
Є. Диміна	ставлення суб'єкта (людини або суспільства) до об'єктів, сфера переживань людини; для того, щоб об'єкт мав цінність, необхідно, аби людина усвідомлювала наявність у ньому таких властивостей, які здатні задовольняти її певні потреби
І. Попова	узагальнені уявлення, що постають як ідеали, стереотипи суспільної та індивідуальної свідомості, і функціонують як ідеальні критерії оцінки і орієнтації особистості й суспільства

Отже, можна виділити такі підходи до визначення поняття "цінності":

- цінності як ідеї, ідеали, що є орієнтирами поведінки особистості;
- цінності як ставлення особистості до оточуючого світу;
- цінності як властивості об'єктів дійсності, що можуть задовольнити потреби людини;
- цінність як значущість певних об'єктів для особистості.

Список використаної літератури

1. Выжлецов Г. П. Аксиология: становление и основные этапы развития // Социально-политический журнал. — 1995. — № 6. — С. 61-73.
2. Касьян В.І. Філософія: Відповіді на питання екзаменаційних білетів. Навч. посібник. - 5-те вид., випр. і доп. - К.: Знання, 2008. - 347 с.
3. Яницкий М.С. Ценностные ориентации личности как динамическая система. - Кемерово: Кузбассвуиздат, 2000.

**Хомич Ірина,
Москвіна Тетяна Пулипівна**
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ВИХОВНА ПРОГРАМА ФОРМУВАННЯ ГУМАННОЇ ПОВЕДІНКИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Сучасному освітньому процесу властивий стрімкий розвиток. У навчальний план вводяться нові предмети, відбувається масова комп'ютеризація. У гонитві за матеріальним знижується значущість духовних цінностей, без котрих просто не можливий повноцінний розвиток. Як і завжди, на вчителя покладеться велика відповідальність у вихованні підростаючого покоління. Він має враховувати всі фактори, які впливають на повноцінне формування особистості учня, та робити все можливе для його зростання, наближення до ідеалу. Важливим та необхідним при цьому є розвиток гуманних відносин між школярами, виховання в них загальнолюдських цінностей.

Тому висвітлимо розроблену нами програму, яка сприяє формуванню гуманних взаємин між школярами.

У молодшому шкільному віці формуються основи особистості дитини. Саме цей вік є сенситивним для розвитку гуманних взаємин. Тому ми розробили та апробували виховну програму «Подорож у країну “Чемності”» для розвитку гуманних взаємин між учнями молодшого шкільного віку. Вона містить комплекс виховних годин, КТС (колективно-творчих справ) та передбачає включення елементів виховання гуманних взаємин у навчальний процес.

Основна мета програми – допомогти дітям навчитися прислуховуватися до почуттів інших, формувати дружні стосунки, гуманні взаємини; розібратися в гуманних поняттях.

«Подорож у країну “Чемності”» може проводитись в рамках місячника гуманних знань. Програма може містити тижні-подорожі до міст “Чуйність і Співпереживання”, “Чесність і Честь”, “Милосердя і Людяність”, “Дружба”, “Байдужість і Зло”, “Ввічливість”, “Доброта”. Кожного такого тижня вчитель проводить виховну годину, організовує колективну творчу діяльність (певний захід) та впроваджує у навчання виховання тієї якості, назву якої носить тиждень. У залежності від кількості груп (класів) учасників, проблем поведінки, які потрібно вирішити, може змінюватися і тематика подорожі, кількість завдань. Її зміст та структура може мінятися у зв'язку із проблемами класу, засобами та методами, котрі застосовує вчитель [3].

Під час виховних годин вчитель спонукає учнів аналізувати народну творчість, виконувати інсценізації відповідних повчальних оповідань, віршів, казок тощо; брати участь у конкурсах. Також діти працюють з ситуаціями даної проблеми, складають словнички ввічливих слів,

організують ігри, створюють та екранізують повчальні ситуації, складають вірші, пишуть твори на пропоновану тематику, пишуть різні повідомлення з цікавим змістом та повчальним характером. Неоціненну користь несуть етичні бесіди, розповіді, творча робота учнів. Також важливим є перегляд та аналіз різних фільмів, мультфільмів, відеороликів, що несуть виховний характер.

Кожного тижня проводиться певний захід (КТС), пов'язаний з тією чи іншою загальнолюдською цінністю, які підбираються залежно від ситуацій, які виникають в класі. КТС може включатися у виховну годину. Якщо захід передбачає фізичну активність і не є громістким та не потребує багато часу, то його можна проводити на великій перерві чи після уроків.

Основним видом діяльності молодшого школяра є навчальна. Тому педагогу доцільно в процесі навчально-пізнавальної діяльності створити умови для співпраці, спілкування однолітків [1;115]. Важливим є включення у навчальний процес завдань, котрі впливають на формування гуманних якостей. Це можуть бути не лише виховні завдання, а й навчальні, котрі інтерпретовані під виховання тих чи інших властивостей (різні вправи, задачі, написання творів, повідомлень).

Так, під час кожного тематичного тижня вчитель має не лише проводити виховні години, спрямовані на подолання конфліктів в класі, а й спрямовувати їх на формування гуманних взаємин, їх правильне розуміння школярами. Вихователь може проводити різні бесіди, екскурсії, години перегляду та аналізу певних фільмів чи мультиків. Вчитель повинен також наповнювати навчальну діяльність потрібним виховним характером, задіювати творчу сторону кожного учня. Проведення виховних заходів, змагань, конкурсів, естафет із залученням кожного учня до процесу організації, постанови та підсумкового етапу КТС допомагає краще закріпити гуманні відносини між школярами.

Список використаної літератури

1. Коберник Г.І. Формування загальнолюдських цінностей школярів у процесі застосування інтерактивних методів навчання // зб. наук. праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / Гол. ред.: Мартинюк М.Т. – Умань: ПП Жовтий О.О., 2011. – Ч. 1. – 307 с.
2. Кухар І.М. Теоретичні засади формування гуманістичних цінностей у старших підлітків // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. праць – Вип. 12. – К.: Ін-т проблем виховання, 2008, С. 173-180.
3. Москвіна Т.П. Методичні основи виховання гуманних взаємин учнів початкових класів у лікувально-оздоровчих закладах зони радіологічного контролю: Методичні рекомендації. – Житомир: Вид-во ЖДУ, 2005. – 159 с.

**Чистякова Катерина Олександрівна,
Танська Валентина Володимирівна**
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ТЕХНОЛОГІЯ ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ ПРИЙОМІВ І ЦІКАВОГО МАТЕРІАЛУ НА УРОКАХ ПРИРОДОЗНАВСТВА В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Гра є багатоманітним за змістом, характером і формою явищем. Одна з перших класифікацій гри належить К. Гросу, який поділяв ігри на дві групи: експериментальні, спеціальні.

Існує також класифікація ігор, за якою виокремлюють творчі ігри (режисерські, сюжетно-рольові, будівельно-конструкційні, ігри на теми літературних творів (драматизації, інсценування); ігри за правилами (рухливі, сюжетні, ігри з предметами, дидактичні ігри).

Дидактичні ігри – різновид ігор за правилами. Дидактична гра – це гра, спрямована на формування у дитини потреби в знаннях, активного інтересу до того, що може стати їх новим джерелом, удосконалення пізнавальних умінь і навичок.

Структурні компоненти дидактичної гри: дидактичне завдання – визначається відповідно до вимог програми з урахування вікових особливостей (розвиток уявлень про природу); ігровий задум – дидактичне завдання, яке постає в грі перед дітьми у вигляді цікавого ігрового задуму; ігровий початок; ігрові дії – засіб реалізації ігрового задуму; правила дидактичної гри; підбиття підсумків гри.

Дидактичні ігри можуть включатися в урок на різних етапах уроку як структурний елемент, а може і весь урок будуватися як сюжетно-рольова гра (урок-мандрівка).

На уроках доцільно використовувати такі дидактичні ігри, організація яких не потребує багато часу на приготування обладнання, запам'ятовування громіздких правил. Перевагу слід надавати тим іграм, які передбачають участь у них більшості дітей класу, швидку відповідь, зосередження довільної уваги.

Ігри, які використовуються на уроці «Я і Україна» (природознавство), класифікують за дидактичними навантаженнями:

- ігри, які сприяють формуванню вміння класифікувати;
- ігри, мета яких перевірка правильності сформованих уявлень;
- ігри, спрямовані на виявлення природних зв'язків, сутність явищ;
- ігри, спрямовані на формування вміння орієнтуватися на місцевості.

Переважають сюжетно-рольові, ігри-вправи. Вони можуть бути тільки в словесній формі; поєднувати слово і практичні дії; поєднувати слово й наочність; поєднувати слово і реальні предмети.

Дуже цікавими є географічні подорожі за допомогою карти. Під час «подорожі» діти дізнаються про міста і села, про будівництво

гідроелектростанцій, зрошувальних систем, розвиток сільського господарства. Під час «подорожі» крім карт використовують й інші види унаочнення: настінні таблиці і картини, діапозитиви, фрагменти діафільмів, натуральні об'єкти, які допомагають конкретизувати уявлення. Подача нового матеріалу у вигляді подорожі збуджує емоції дітей, розширює кругозір, викликає почуття гордості за свою Батьківщину.

Використання ребусів, кросвордів, чайнвордів, шарад, анаграм – важливий засіб розвитку інтересу молодших школярів. Вони викликають позитивні емоції учнів, підвищений інтерес до виучуваного, є цікавими формами перевірки засвоєння фактичного матеріалу. Гра зі словами є помічником класоводів, оскільки вона збагачує словниковий запас дітей, активізує мислення, тренує пам'ять, розвиває загальну ерудицію, розширює обсяг знань, допомагає в інтелектуальному спілкуванні, є надійним засобом психологічного розвантаження розумової праці школярів.

Кросворди складають на базі основного програмного матеріалу із зашифрованими природознавчими поняттями і термінами. Та на уроці кросворди мають бути цілеспрямовані не на перевірку загальної ерудиції учнів, а на краще засвоєння ними фактичного матеріалу.

Значне місце серед засобів, що сприяють активізації пізнавальної діяльності молодших школярів належить загадкам. До кожної програмової теми курсу «Я і Україна» (природознавство) можна дібрати загадки, що характеризують виучуваний об'єкт чи явище.

На увагу заслуговують також міфи, легенди як жанр народної творчості. Доцільно ознайомити молодших школярів з різноманітними історіями з життя рослин, використовуючи народні легенди та повір'я. Дізнавшись про легенду – історію певної рослини, можна запропонувати учням скласти легенду про іншу квітку, або історію рослини, яку розглядали на уроці.

Краса природи оспівується в творах багатьох письменників. Саме цими творами може користуватись вчитель на уроках «Я і Україна».

Неоціненна роль ігор сенсорному розвитку учнів сприяють розвитку спостережливості, творчої здібності, винахідливості, самоствердження, наполегливості, прагнення до успіху.

Уроки з застосуванням ігор стають радісними, захоплюють учнів, підштовхують до пошукової діяльності, ставлять перед завданням вирішити проблемну ситуацію, знайти самостійного рішення. Систематичне включення цікавого матеріалу в уроки, допомагає як збагатити, урізноманітнити навчально-виховний процес, а й змушує дітей інакше подивитись світ довкола себе.

Отже, гра в молодшому шкільному віці продовжує займати значне місце. Вона сприяє освоєнню навчальної діяльності, у найбільш повному вигляді, формується лише наприкінці навчання у початковій школі.

Застосування ігор й ігрових ситуацій у процесі навчання взагалі і у навчанні природознавства зокрема обґрунтоване психофізіологічними особливостями дитини.

**Шмельова Тетяна Всеволодівна,
Кобилинська Наталія Вікторівна**
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ЕСТЕТИЧНА КУЛЬТУРА МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Сучасна соціокультурна, економічна та політична ситуація в Україні значно загострила проблему духовної безпеки нації, збереження історико-культурних та художньо-естетичних національних традицій, формування естетичної культури учнів. За останні роки в Україні прийнято низку документів, які регламентують саме естетичний аспект освіти та виховання, що зумовлено сучасними тенденціями розвитку суспільства, процесами глобалізації та інформатизації українського соціуму, які супроводжуються об'єктивним зменшенням частки естетичного в суспільній свідомості. Як зазначено в „Концепції художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах”, нові тенденції розвитку культури інформаційного суспільства, пов'язані з глобальним поширенням мас-медіа, які не можуть не впливати на систему освіти та виховання, яка в усі часи гнучко реагувала на соціокультурні умови і потреби [1]. Естетичне ставлення до світу, до різних видів мистецтва формується переважно під впливом стихійних факторів соціального оточення, зокрема засобів масової інформації, особливо телебачення, дисципліни художньо-естетичного циклу – музичне та образотворче мистецтво – посідають скромне місце в загальноосвітніх навчальних закладах.

Уперше про проблеми естетичного виховання згадується у працях Платона та Аристотеля, де звертається увага на особливу роль держави в організації системи художньо-естетичної освіти. У добу Середньовіччя духовною домінантою епохи стає християнська церква, яка формує інтелектуальні, естетичні та моральні потреби суспільства. За часів Відродження універсальними засобами естетичного виховання стають природа, мистецтво та освіта. У трактатах Альберті, Лоренцо Валла, Леонардо да Вінчі та інших мислителів розглядається ідеал високоосвіченої людини, яка прагне розкрити свій творчий потенціал у багатьох сферах художньої та наукової діяльності. У добу Просвітництва принципи виховання естетичних почуттів особистості знайшли відображення у працях французьких філософів М.-Ф. Вольтера, К. Гельвеція, Ж.-Ж. Руссо та представників німецької естетики І. Канта,

Г. Фіхте, Ф. Шиллера, Ф. Шеллінга. У ХХ ст. над проблемами естетичного виховання працювали такі відомі західноєвропейські мислителі, як Р. Арнхейм, С. Гессе, Дж. Дьюї, Т. Манро, Г. Рід та видатні українські педагоги А. Макаренко і В. Сухомлинський.

На необхідність формування в особистості естетичної культури вказують багато письменників, педагогів, діячів культури: Д. Кабалевський, А. Макаренко, Б. Неменський, В. Сухомлинський, Л. Толстой, К. Ушинський. Проте вони наголошували на важливості формування естетичної культури в найбільш сприятливому для цього молодшому шкільному віці.

В останні роки зростає увага до проблем теорії й практики естетичного виховання як найважливішого засобу формування естетичного ставлення до дійсності, засобу морального й розумового виховання, тобто як засобу формування всебічно розвиненої, духовно багатой особистості [3].

Сучасні теорії у галузі філософії, психології, педагогіки пропагують формування особистості, яка здатна до самоактуалізації, творчого сприйняття світу, соціально значущої діяльності, спрямованої на розвиток і гармонізацію суспільства, єдність процесів естетичного, культурного освоєння природного середовища та гармонійного розвитку особистості на засадах гуманізації, використанні особистісно-зорієнтованого підходу при вихованні й навчанні особистості (В. Андрущенко, І. Бех, І. Зязюн, М. Каган, Л. Левчук, та ін.).

Фундаментальні положення психолого-педагогічного підходу до розвитку молодших школярів у процесі взаємодії з природою; сенситивності молодшого шкільного віку для розвитку творчої особистості; формування внутрішніх етичних інстанцій самосвідомості; закладання основ морально-естетичного світосприймання і соціокультурного становлення особистості, її загальної та еколого-естетичної культури та наукові положення про загальний зв'язок, взаємозумовленість і цілісність природи та людини; естетичний характер культурного освоєння природи досліджують Е. Белкіна, О. Богініч, Е. Вільчковський, Н. Гавриш, А. Гончаренко, Н. Горобаха, М. Івашиніна, О. Кононко, Н. Кот, В. Кузьменко, С. Кулачківська, Т. Піроженко, З. Плохій, Г. Раратюк, Н. Сакуліна, Г. Сухорукова та ін.).

Почуття краси природи, речей, оточуючих людину, створює в дитині особливі емоційно психічні стани, збуджує безпосередній інтерес до життя, загострює допитливість, розвиває мислення, пам'ять, волю й інші психічні процеси [2].

Науково-теоретичний аналіз проблеми, вивчення перспективного педагогічного досвіду свідчить про постійне вдосконалення педагогічних технологій естетичного розвитку дітей. Проблема розвитку естетичних почуттів потребує подальшого дослідження як на теоретичному, так і на практичному рівнях. Причиною цього є різні зовнішні та внутрішні

фактори. Це особливість і багатогранність почуттів, складність їх розвитку; використання і впровадження різних методів та наукових підходів ученими і педагогами; негативний реальний стан сучасних шкіл – як матеріальний, так і духовний, а саме – неусвідомленість усієї важливості цього питання з боку вчителів і батьків.

Список використаної літератури

1. *Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах* / уклад. : Л. Масол // Педагогічна газета. – 2001. – грудень (№ 17). – С. 6-7.
2. *Рудницька О. П.* Професійна освіта і мистецтво / Оксана Рудницька // Мистецтво та освіта. – 1996. – № 1. – С. 39-44.
3. *Самохвалолова В. И.* Эстетическая культура как комплексный феномен утверждения и реализации человека в мире // Эстетическая культура / отв. ред. И. А. Коников; Институт философии. – М., 1996. – С. 32-65.

***Шмельова Тетяна Всеволодівна,
Ковтонюк Тамара Вікторівна***

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

КОЛЬОРОТВОРЕННЯ В ОБРАЗОТВОРЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Розбудова національної системи освіти, її докорінне реформування мають стати основою відтворення інтелектуального, духовного потенціалу народу, виходу вітчизняної науки на світовий рівень, відродження національної культури, становлення державності та демократизації суспільства в Україні.

Існуюча в Україні система освіти перебуває в стані, що не задовольняє вимог, які постають перед нею в умовах розбудови української державності, культурного та духовного відродження українського народу. Це виявляється передусім у невідповідності стандартів освіти запитам особистості, суспільним потребам, у знеціненні соціального престижу освіченості та інтелектуальної діяльності. Державна національна програма Освіта (Україна, ХХІ ст.) визначає головну мету – „визначення стратегії створення життєздатної системи навчання і виховання для досягнення високих освітніх рівнів, забезпечення можливостей постійного духовного самовдосконалення особистості, формування інтелектуального та культурного потенціалу як найвищої цінності нації” [1, с. 2]. Система освіти в сучасних умовах є основним механізмом успадкування культурного надбання новими поколіннями. У зв'язку з цим особливо важливого значення набувають

питання культурного розвитку та естетичного виховання школярів. Але „формування естетичної культури неможливе без якісних змін у свідомості людини, відношенні її до мистецтва, розуміння її визначної ролі в час становлення та утвердження української державності” [1]. Прагнення стати членом світового співтовариства, формування ринкових відносин, зміни форм власності, вимагають інтенсивного розвитку та використання нових технологій, виробництва конкурентоспроможної продукції на світовому ринку, що, в свою чергу, потребує радикальних змін психології, культури та мислення особистості. Основи вищесказаного закладаються в дитячому віці сім'єю, школою, оточуючим соціальним середовищем. Велику роль при цьому відіграє естетичне виховання. Тому настала потреба привести систему художньо-естетичного виховання в початковій школі у відповідність до вимог сьогодення. Справа полягає не тільки в тому, щоб навчити дітей бачити, відчувати і розуміти прекрасне в житті, природі, а навчити відображати та давати естетичну оцінку об'єктам, тобто розвивати художній смак особистості. Проте ці завдання потрібно ускладнити – необхідно формувати в дітей уміння творити прекрасне в повсякденній праці, в міжлюдських стосунках (В. Сухомлинський).

Предмет образотворчої діяльності може розвивати систему „Око – мозок – руки” цілісно й різносторонньо, так само, як систему мислення, тому настільки важливо оволодівати кольором, тоном, фактурністю поверхні. В. Сухомлинський писав: *„Володіння кольоровим баченням надзвичайно підвищує цінність зорового сприймання. Кольорове бачення дає можливість дуже швидко і по-новому розрізняти предмети й елементи середовища”* [3, с.124]. Кольорове бачення людини – явище унікальне й закономірне. Сьогодні вже зрозуміло, що розкрити це складне явище, розглядаючи його лише на якомусь одному рівні (фізичному, фізіологічному, психологічному, естетичному і т. д.) практично неможливо. Потрібно розглядати систему цілісно, теоретичні концепції апробувати в педагогічному процесі художньо-естетичного розвитку школярів. Особливо це стосується кольоротворення у процесі образотворчої діяльності молодших школярів. Окремі педагоги-ентузіасты (Б. Неменський, А. Мелік-Пашаєв, В. Щербаков, Б. Юсов та ін.) працювали в даному напрямку, але педагогічні дослідження в галузі художнього розвитку молодших школярів належної підтримки не знайшли. Сьогодні ситуація радикально міняється, образотворче мистецтво як предмет гуманітарно-естетичного циклу, в сучасній педагогічній науці все частіше стає об'єктом переосмислення й експериментального вивчення. Переглядаються застарілі й створюються більш досконалі програми з мистецтва живопису, посібники з даного предмета (Л. Малиновська, В. Вільчинський, П. Сензюк, В. Костенко, Л. Зеленіна); методика його викладання збагачується новими науково-теоретичними і практичними висновками і дослідженнями. Однак в

практичній діяльності загальноосвітніх шкіл використовуються далеко не всі можливості образотворчого мистецтва, зокрема питанню ролі живопису у формуванні навичок образотворчої діяльності молодших школярів приділялося недостатньо уваги. Науково-методичні дослідження показують, що в початкових класах значні кольоротворчі можливості має робота над натюрмортом [2, с. 15]. На уроках образотворчого мистецтва виконується значна кількість натюрмортів, які переважно вирішуються в техніці акварелі. Проте послідовної систематизованої розробки даної проблеми немає. Таким чином, значимість натюрмарту, як однієї з найважливіших проблем образотворчого мистецтва, що має незаперечний вплив на розвиток кольорового бачення та навичок образотворчої діяльності, відсутність дослідження специфіки навчання школярів основам колористики дають підставу вважати тему статті актуальною.

Список використаної літератури

1. Державна національна програма „Освіта” („Україна ХХІ століття”). – К : Райдуга, 1994. – 61 с.
2. Сорока О. В. Підготовка майбутнього вчителя до інтегративного використання образотворчого мистецтва в початковій школі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – О., 2001. – 20 с.
3. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. – К. : Рад. школа, 1972. – 167 с.

**Шмельова Тетяна Всеволодівна,
Жигора Ольга Петрівна,
(Житомирський державний
університет імені Івана Франка)**

ЕСТЕТИЧНИЙ ВПЛИВ ТВОРІВ ЖИВОПИСУ НА МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Сучасні естетичні теорії розробляють надзвичайно широке коло проблем, необхідність звернення до яких обумовлюється динамікою мистецтва нового тисячоліття. Інтенсифікація соціокультурних змін у суспільстві позначилася на художній творчості становленням нових естетичних сфер та жанрових моделей, які сприймає людина сучасності.

Наслідком пошуку форм співіснування традиційного мистецтва з інноваційними творчими задумами стала поліжанровість, полістилістика сучасного мистецтва. За такої багатомірності художньої практики складно визначити критерії для аналізу та оцінки твору мистецтва. Проте незмінним між реальністю людських стосунків і художньою реальністю,

яку створює живопис, залишається його актуальність щодо виявлення різноманітних форм взаємозв'язку мистецтва та суспільства. Першоплановою стає ідея взаємодії людини із твором живопису, активізується проблема природи жанру в контексті сприйняття та ідентифікація мистецтв.

Актуальність проблеми зумовлюється ще й тим, що з-поміж інших видів образотворчого мистецтва живопис – є унікальним у вирішенні завдань як художнього, так й особистісного розвитку, громадського й духовного становлення підростаючого покоління. Це зумовлено не тільки природою сприймання різних жанрів живопису, а й тим, що вже в ранньому віці образотворча діяльність стає однією з найдоступніших і емоційно-захоплюючих форм творчості дитини.

Формувати духовно багату особистість, яка глибоко розуміє твори живопису, має розвинуті естетичні смаки, відчуває красу навколишнього світу й прагне до творчого перетворення дійсності за законами прекрасного, покликана система естетичного виховання. Для того, щоб ця система впливала на дитину найбільш ефективно й досягала поставленої мети, вона повинна бути „насамперед, єдиною, поєднувати всі предмети та позакласні заняття, все життя школяра, де кожний предмет і заняття мають свої чіткі завдання у формуванні естетичної культури й особистості школяра” [3, 149].

Досліджуючи місце й роль естетичного виховання в освітньому процесі, ми спираємось на положення про нероздільний зв'язок естетичного виховання з культурою народу (К. Гельвецій, Я. Коменський, Т. Шевченко, В. Садівничий та ін.). Естетичне виховання є відображенням культурного прогресу нації, її традицій – з одного боку, а з іншого – воно „стимулює розвиток культури народу, активно впливає на створення нових духовних цінностей, підсилює інтерес до творів мистецтва, пам'яток історії й культури народу, до національних звичаїв та обрядів, тим самим невинно стимулюючи розвиток нації, держави” [2, с. 6]. Водночас, естетичне виховання впливає й на свідомість окремої особистості, формуючи її сприймання світу й становлення світогляду. Одним із завдань естетичного виховання як складової виховного процесу є розвиток здатності особистості сприймати мистецтво, що б у подальшому перетворювати дійсність за законами краси в різних сферах діяльності [1; 88].

Естетичний вплив творів мистецтва, і живопису зокрема, можливий за наявності в особистості не тільки певного рівня естетичної культури й естетичного смаку, але й певного рівня культури інтелекту. Для розуміння й сприймання найкращих творів мистецтва важливо мати певні знання з історії письменства, музики, живопису, скульптури, архітектури. Вчитель повинен прагнути, щоб учні поступово навчалися розуміти й відчувати красу не лише простих форм мистецтва, а й складних, піднесених. Наприклад, щоб дитина відчувала не тільки красу

народного декоративного розпису, але й живопис Рафаеля і Левітана. Таким чином, виникає необхідність навчання молодших школярів відповідному аналізу мистецького твору, що сприятиме розвитку естетичного судження й формуванню в учнів естетичного сприймання світу.

Важливо пригадати постулат В. Сухомлинського про *вчасність* естетичного впливу на дітей: „Те, що втрачено в дитинстві, ніколи не поповнити в роки юності і, тим більше, у зрілому віці. Це правило стосується всіх галузей духовного життя дитини, особливо естетичного виховання” [3, с. 134]. Учителям початкових класів В. Сухомлинський радив давати простір для дитячої творчості, в якій дитяча фантазія розкривається в повній мірі. Важливо, писав він, зберегти, „не зруйнувати дитячу мову казкового бачення світу” [3, с. 132].

Виховний потенціал живопису міститься у його сутності й пояснюється тим, що емоційний чинник, естетичні ідеали особистості – первинні відносно інтелекту у формуванні духовних інтересів, ставлення до світу взагалі.

З метою оптимізації процесу емоційно-естетичного й духовно-морального виховання зазначена проблема диктує такий розподіл акцентів завдань у викладанні образотворчого мистецтва, серед яких виховні та художньо-розвивальні були б провідними відносно навчальних. Адже саме вирішення художньо-розвивальних завдань, насамперед, формує рівень художньо-творчої свідомості особистості, що й визначає ступінь залучення її до культурних процесів. З огляду на зазначене – мету естетичного виховання засобами живопису в стислій, сконцентрованій формі можна визначити як розвиток у дітей високих естетичних ідеалів, формування потреб і здібностей до образотворчого мистецтва в процесі художнього осмислення світу.

Список використаної літератури

1. *Аболина Т. Г.* Эстетическое воспитание в школе / Татьяна Георгиевна Аболина, Наталья Евгеньевна Миропольская. – К. : Изд-во при КГУ, 1987. – 95 с.
2. *Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах* / уклад. : Л. Масол // Педагогічна газета. – 2001. – грудень (№ 17). – С. 6-7.
3. *Сухомлинский В. А.* Избранные произведения в 5 т., / под ред. А. Г. Дзевекина. – К. : Рад. школа, 1979. – Т. 2. – 1979. – 718 с.

**Шмельова Тетяна Всеволодівна,
Сірик Лілія Віталіївна,
(Житомирський державний
університет імені Івана Франка)**

ЖИВОПИС ЯК ОДИН ІЗ ЗАСОБІВ ПІЗНАННЯ ДІЙСНОСТІ МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ

Національна доктрина розвитку освіти України в ХХІ столітті проголошує, що в умовах оновлення суспільства, відродження національної культури, побудови національної школи зростає роль та значення естетичного виховання як засобу формування духовного світу, морально-естетичних ідеалів молоді.

У „Концепції художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах” зазначено, що метою естетичного виховання в сучасних умовах є формування гармонійно розвиненої особистості з високим національним культурним потенціалом, розвиненим почуттям прекрасного, усталеними естетичними смаками [2].

Детальніше розглянемо можливість естетичного виховання як цілісність взаємовідносин молодшого школяра з оточуючим світом через його спілкування з мистецтвом живопису. Сучасна наука підтверджує дані про стимулюючий вплив мистецтва на здібності учнів, на їх загальний розвиток і підвищення успішності навчання. Під час сприймання творів живопису відбувається кореляція між інтелектуально-пізнавальною та емоційно-чуттєвою сферами особистості. Необхідно зазначити, що з шкільним навантаженням краще можуть впоратися ті учні, що мають розвинені художні інтереси, тому що мистецтво зосереджує в собі великий потенціал подовжувальних сенсорних впливів, що дає можливість мозку розвиватися рівномірно та повноцінно. У процесі сприймання, усвідомлення й осмислення почуттєвого досвіду, сконцентрованого в творах живопису, виховується й розвивається особистість. З огляду на пріоритет особистісно-розвивальної освіти і виховання важливим для нашого дослідження є положення про введення у шкільну практику замість традиційного „аналізу” творів мистецтва – поняття „аналіз-інтерпретація” творів мистецтва, коли відбувається пошук учнями особистісно значущих символів у мистецтві, що співзвучні з власним духовним світом і естетичним досвідом.

За визначенням М. Ростовцева, живопис як твір мистецтва, сприяє утворенню чітких уявлень про форму предметів і тим самим впливає на точність й ясність думки, що в свою чергу має позитивний вплив на творчість дитини [4, с. 96]. Спілкування з живописним твором, як будь-який творчий процес, вимагає від учня „народження власної особистісно-значущої думки, творчого самовираження, яке є джерелом

переконливості результату взаємодії з художнім твором, його емоційної виразності та змістовності” [3, с. 20]. Через спілкування з мистецтвом дитина знаходить шляхи особистісного саморозвитку.

Важливо зазначити, що в житті дитини молодшого шкільного віку мистецтво стає одним із засобів пізнання дійсності та самопізнання. Проте це можливо тільки за умовою врахування індивідуальних особливостей дитини, які впливають на її сприймання оточуючого світу. „Сприймання – засвоєння – переробка – нове творення” – така приблизно „прогресія” ланцюжків зростання від першого дотику дитини до мистецтва до формування з тієї ж самої дитини художньо-освідченої особистості” [1, с. 28].

Повноцінне сприймання та освоєння художніх творів вимагає певної підготовки молодших школярів, що є завданням учителя початкових класів. Учителю доцільно спрямовувати увагу на формування основних структурних компонентів естетичного виховання молодших школярів, а саме: психологічну установку на сприймання живопису, естетичну потребу, естетичне сприймання й естетичну діяльність.

Психологічна установка на сприймання живопису, на нашу думку, залежить від розвиненості естетичних почуттів дитини, її здатності до синестезії (асоціативно-цілісного естетичного переживання дійсності й творів мистецтва), певного естетичного досвіду особистості в сприйманні живопису та естетичного смаку.

Психологічна установка позитивно впливає на виникнення *естетичної потреби* в учня початкових класів. Однією з характеристик естетичної потреби є художня потреба, що виникає внаслідок емоційного сприймання творів мистецтва і коректує загальну спрямованість художніх інтересів і мотиваційну сферу.

У свою чергу, потреба впливає на *естетичне сприймання* учнів, що формується внаслідок сприймання об’єктів, явищ навколишнього середовища та сприймання художніх цінностей (живопису, зокрема). Активна участь молодшого школяра в процесі сприймання характеризується його здатністю до естетичного оцінювання.

Естетична потреба й естетичне сприймання спонукає молодших школярів до *естетичної діяльності*, яка розкривається в художній творчості та в естетичному перетворенні життєвого простору.

Отже, сприймання живопису є одним із засобів пізнання дійсності та самопізнання, що стає можливим лише за умови врахування індивідуальних особливостей дитини, які впливають на її сприймання оточуючого світу.

Список використаної літератури

4. Волков Н. Н. Восприятие картины: пособие для учителя / Николай Николаевич Волков; под ред. д-ра пед. наук И. П. Глинской. – М.: Просвещение, 1976. – 32 с. : ил.

5. Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах / уклад. : Л. Масол // Педагогічна газета. – 2001. – грудень (№ 17). – С. 6-7.
6. Мистецтво у розвитку особистості: монографія / за ред., передмова та післямова Н. Г. Ничкало. – Чернівці: Зелена Буковина, 2006. – 224 с.
7. Ростовцев Н. Н. Методика преподавания изобразительного искусства в школе: [учеб. для худ.-граф. фак. пед. ин-тов] / Николай Николаевич Ростовцев. – [2-е изд., перераб.] – М. : Просвещение, 1980. – 240 с. : ил.

**Шмельова Тетяна Всеволодівна,
Яценко Оксана Вікторівна,**
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ОЗНАЙОМЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ВИДАМИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Мистецтво є найбільш повним і концентрованим виразом прекрасного в житті. Художнє пізнання світу, поряд із науковим, є важливим засобом відображення і пояснення дійсності, могутнім знаряддям суспільно-естетичного виховання дітей. Художнє відображення життя в творах мистецтва відбувається за певними законами, які мають свою специфіку в кожному виді образотворчого мистецтва.

Під час сприймання творів образотворчого мистецтва в учнів формуються уявлення про деякі його види – живопис, графіку, скульптуру, – а також про зміст та назви жанрів – пейзаж, натюрморт, портрет, побутова (сюжетна) картина, анімалістичний жанр. Також учні засвоювали прізвища та твори (1-3) найбільш відомих майстрів образотворчого мистецтва світу та України; декілька відомих пам'яток архітектури; відомі народні промисли України (народний розпис Петриківки, кераміка Опішні й Косова тощо), прізвища відомих майстрів народної творчості [1].

У процесі навчання молодші школярі засвоюють основні художні засоби (рисунок, лінія, площа та об'ємна форма, композиція, колір, колорит, освітлення, контраст світла й тіні, статика й динаміка тощо) для розкриття змісту та емоційного впливу на глядача в творах живопису, графіки, скульптури [4, с. 207]. Також, в учнів формується певна здатність розповідати про твір та проводити простий аналіз, демонструючи знання основ образотворчої грамоти (передачі особливостей форми, колірного та композиційного вирішення, просторових явищ), використовуючи при цьому елементи порівняльного аналізу, свої враження та спостереження дійсності, художні терміни й образні порівняння.

У молодших школярів живопис відіграє провідну роль у сприйманні образів створених мистецтвом. Живопис – колірна композиційна образотворча діяльність, в якій головна практична орієнтація в роботі на площині зводиться до площинних форм вираження і трактування тривимірного простору засобами зображення та передачею перспективних явищ на елементарному рівні [2].

З розвитком дитини збагачується її досвід, удосконалюється сприймання предметів та їх форми. В учнів початкових класів, за умов навчальної й трудової діяльності, накопичуються глибші знання про форму плоских й об'ємних предметів, про їх положення в просторі. На основі цих знань відбувається знайомство молодших школярів зі скульптурою.

Вивчення форми в процесі образотворчої діяльності на заняттях з образотворчого мистецтва відбувається у двох видах: 1) зображення умовно-плоских предметів у фронтальному положенні з передачею лише двох вимірів; 2) ліплення об'ємних предметів у тривимірному зображенні.

Натурою для ліплення і малювання у фронтальному положенні є предмети, що близькі до плоских геометричних форм (квадрата, прямокутника, трикутника, кола, овалу та їхніх комбінацій). Наприклад, прапорці, вимпели, журнал, конверт, шахова дошка, портфель, декоративна тарілка, тенісна ракетка, слюсарні, музичні та інші інструменти (молоток, лопата, ножиці), а також предмети рослинного й тваринного світу (листя і гілки дерев, квіти, комахи).

У процесі навчання реалістичного зображення в малюнку основними завданнями є розвиток сприймання натури та зображення її форми на площині графічними засобами за законами зорового сприйняття. Тому, під час практичних занять з малювання особливу увагу ми звертали на правильне сприймання натури тими, хто малює, на розвиток їхньої спостережливості, виховання вміння аналізувати природу.

У процесі сприймання натури головну роль відіграють органи зору, тому завданням педагога було виховання в дітей уміння цілеспрямовано спостерігати: порівнювати між собою предмети, їх частини; встановлювати між ними схожі риси і розбіжність; визначати форму, пропорції, конструктивну будову; просторові ознаки, виділяючи в них естетичний зміст.

У малюванні з натури необхідно дотримуватися загальновизнаних умов для сприймання й аналізу зображуваного. Уміння „бачити” природу на початковій стадії малювання вирішує успіх роботи, сприяє правильному мисленню про предмети (про їх форму, пропорції, конструктивну будову, колір), уточнює та збагачує уявлення про навколишню дійсність. Малюнок з натури є основним видом зображення в оволодінні грамотою реалістичного зображення [3, 149].

Малюнок – не тільки самостійний вид образотворчого мистецтва, але й основа для живопису, гравюри, плаката, скульптури, декоративно-прикладного мистецтва тощо.

Отже, ознайомлення молодших школярів з основними видами образотворчого мистецтва вимагає від учителя як педагогічного, так і художнього керівництва.

Список використаної літератури

8. Полякова Г. А. та ін. Образотворче мистецтво, 1 – 7 класи: теорія навчання, календарно-тематичне планування, основні поняття з образотворчого мистецтва: навч.-метод. посібник для вчителів / Г. А. Полякова. – Х. : Скорпион, 2001. – 159 с.
9. Програми для середньої загальноосвітньої школи 1-2 класи. Мистецтво / [Л. Масол, Е. Белкіна, Л. Азовська, О. Даниленко, О. Корнілова, О. Оніщенко, Н. Очеретяна, О. Павленко, Л. Рагозіна, О. Терещенко]. – К. : Почат. шк., 2001. – С. 201-233.
10. Ростовцев Н. Н. Методика преподавания изобразительного искусства в школе: [учеб. для худ.-граф. фак. пед. ин-тов] / Николай Николаевич Ростовцев. – [2-е изд., перераб.] – М. : Просвещение, 1980. – 240 с. : ил.
11. Сисоєва С. О. Підготовка вчителя до формування творчої особистості учня: [монографія]. – К. : Поліграфкнига, 1996. – 405, [1] с.

**Ярмола Олена Олегівна,
Колесник Наталія Євгенівна**

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ МОЛОДШИХ КЛАСІВ НА УРОКАХ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

Суспільство не може повноцінно функціонувати в умовах соціального і науково - технічного прогресу без активності людини, яка є могутнім їх джерелом.

Актуальною проблемою трудового навчання і виховання в нових соціально – економічних умовах є формування соціальної активності учнів 1 – 4 класів засобами трудового навчання і виховання.

За твердженням психологів, праця є одним із провідних чинників всебічного розвитку дітей [3; с. 102]. На думку Ельконіна, два чинники спонукають дитину молодшого шкільного віку до трудової діяльності: тенденція до самостійності та інтерес до всього, що стосується життя і праці дорослих [6; с. 25]. Однак ці прагнення молодші школярі можуть реалізувати не лише у трудовій, а і в інших видах діяльності. Тому необхідна педагогічно доцільна організація залучення дитини до праці. «Праця мусить збудити в дитячій душі найбільше самостійної, природної творчості, дати вільно розвинути гармоній індивідуальності», -

стверджувала Русова [5; с. 53], виокремлюючи такі характерні риси дитячої праці, як вияв соціальної активності дитини, її безпосереднього свідомого бажання (інтересу, цікавості до чогось). Праця має завжди конкретне завдання і реальні наслідки (цим і відрізняється від гри). Вона є приємною дитині, яка самостійно знаходить засоби досягнення бажаної мети.

Розвиток соціальної активності особистості дитини в процесі трудового навчання обумовлений такими особливостями праці: *результативність*, яка сприяє вихованню цілеспрямованості, звички доводити почату справу до кінця, адже планування майбутнього результату, необхідність виконання запланованого, можливість використання результату спонукають дитину серйозно поставитися до роботи; *творчий характер*, що розвиває налаштованість дитини на пошук, удосконалення своєї праці і себе у праці; немає нетворчої праці, оскільки за будь – яких обставин дитина має змогу зробити щось по – новому, не так, як завжди, знайти нові форми взаємодії з однолітками [1; с. 12-13].

Мета нашої статті полягає у теоретичному обґрунтуванні методики формування соціальної активності молодших школярів на уроках трудового навчання.

Для досягнення мети нам потрібно виконати такі завдання: уточнити сутність поняття «соціальна активність», розглянути нестандартні підходи щодо досягнення навчальної мети, визначити основні компоненти та методику формування соціальної активності молодших школярів на уроках трудового навчання.

Соціальна активність є специфічним синтезом виявів психічних, фізіологічних і фізичних функцій організму людини як найвищої біологічної системи. Ця специфіка зумовлена передусім свідомістю і цілеспрямованою волею людини [7].

Прояв активності в процесі навчання пов'язаний з пізнанням світу. В багатьох педагогічних джерелах акцентується важливість пізнавальної активності, яка виникає завдяки продуктивній активності. На кожному уроці праці є можливість створення ситуації інтересу до навчання: вдало підібраний об'єкт праці; естетично виготовлений зразок виробу; демонстрація іграшки, моделі; цікаві творчі завдання; заохочення до участі у виставках, конкурсах, змаганнях; використання загадок, казок, зміст яких має безпосередній зв'язок із темою уроку тощо. У процесі формування соціальної активності педагоги використовують метод стимулювання обов'язку і відповідальності. Вчитель початкових класів користується ним рідше, ніж іншими методами, але, виховуючи дитину, не можна забувати, що в майбутньому їй потрібно жити не тільки за стимулом «хочеться», а й за стимулом «треба». Роз'яснюючи і втілюючи в життя виховну мету уроку, наприклад: виховувати учнів економно витрачати матеріали, бережно ставитися до результатів праці інших людей, поважати людей праці, вчитель поступово здійснює стимулюючий вплив на усвідомлення учнями свого обов'язку і відповідальності [4; с. 4].

На уроках трудового навчання використовуються різні форми практичної роботи учнів, зокрема: фронтальна, парна, групова, колективна (залежно від кількості учнів, задіяних у виконанні трудового завдання). Цікаві уроки проводяться у формі ділової гри чи змагання. Під час виконання нескладних практичних завдань методисти рекомендують використовувати музичний супровід, так звану функціональну музику, яка виконує певну функцію – створює на уроці позитивний емоційний фон трудового процесу, підвищує настрій учнів, їх працездатність [2; с. 31]

Школярам, які раніше всіх виконали завдання, вчитель радить ще додатково попрацювати над удосконаленням своєї роботи, наприклад, зміцнити виріб надійнішим кріпленням, оздобити виріб, придумати йому назву, а також, в разі потреби допомогти своїм однокласникам.

Профорієнтація для учнів молодшого шкільного віку також сприяє розвитку їх трудової активності. Методисти вважають, що підготовчу роботу до вибору професії потрібно проводити ще в початковій школі. Вона повинна бути направлена на роз'яснення змісту основних напрямків життєдіяльності: природа, люди, інформаційні знаки, техніка, художні образи [8; с. 31].

На мою думку, вдосконалювати методику формування соціальної активності молодших школярів можна шляхом включення в нестандартний урок трудового навчання технологій інтерактивного навчання. Доцільність використання нестандартних форм проведення уроків у початковій школі полягає в тому, що такі уроки дозволяють зробити процес навчання більш цікавим та різноманітним для учнів. Нестандартні форми сприяють створенню умов співпраці, що важливо для початкової школи.

Список використаної літератури

1. Аверечев Ю. П. Организация трудового обучения и воспитания школьников. – М.: Просвещение, 1961.- 192 с.
2. Ведмеденко Д. В., Шаплавський М. В. Виховання у дітей молодшого шкільного віку інтересу до трудової діяльності.- Чернігів, 2003.- 80 с.
3. Гильбух Ю. З., Верещак Е. П. Психология трудового воспитания.- К.: Рад. шк. ,1987.- 255 с.
4. Гордуз М. Нестандартні форми навчання молодших школярів на уроках трудового навчання// Початкова школа.- 2003.- С. 1-4.
5. Гуцан Л. Автентична основа виховання молодших школярів// Початкова школа.- 2004.- №1. С.53-55.
6. Данилова Л. Розвиток пізнавальної активності учнів// Рідна школа.- 2002.- №6.- С. 18-20.
7. Зубов В. Г. Политехническое образование в современных условиях// Современная педагогика.- 1975. -№3.- С. 4-11.
8. Тхоржевський Д. Система трудового навчання.- К.: Вища школа, 1985.- 175 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Андросова Галина Кирилівна, завідувач Житомирського центру розвитку дитини № 55.

Бакмаєва Світлана Вікторівна, вихователь-методист ДНЗ № 17 м. Бердичева.

Балицька Ірина Миколаївна, практичний психолог Житомирського центру розвитку дитини № 53.

Бойко Ніна Петрівна, завідувач ДНЗ № 16 м. Бердичева.

Бордюг Ніна Іванівна, старший вчитель Житомирського міського колегіуму .

Бумар Тетяна Іванівна, студентка 43 групи навчально-наукового інституту педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Бутузова Лариса Петрівна, кандидат психологічних наук, доцент кафедри загальної, вікової та педагогічної психології Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Васильченко Анастасія Ігорівна, студентка 15 групи спеціальності «Дошкільна освіта» Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Вікарчук Олена Павлівна, вчитель початкових класів загальноосвітньої школи № 36 м. Житомира.

Вітвицька Світлана Сергіївна, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Вознюк Тетяна Василівна, вчитель трудового навчання та образотворчого мистецтва Житомирського навчально-виховного комплексу № 38.

Вознюк Олександр Васильович, кандидат педагогічних наук, докторант, доцент кафедри дошкільного виховання та педагогічних інновацій Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Гаврилець Людмила В'ячеславівна, студентка 53 групи навчально-наукового інституту педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Гакалець Тетяна Михайлівна, студентка 43 групи спеціальності «Початкова освіта» Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Гарбарчук Наталія Миколаївна, методист відділу освіти виконкому Малинської міської ради.

Геращенко Оксана Олександрівна, завідувача дошкільним навчальним закладом № 22 м. Коростеня.

Гльоза Аліна Альбертівна, магістрант навчально-наукового інституту педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Глуцук Вікторія Вікторівна, студентка 22 групи навчально-наукового інституту педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Голяченко Ярослава Григорівна, студентка 15 групи спеціальності «Дошкільна освіта» Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Гордієнко Людмила Анатоліївна, методист Житомирського обласного центру науково-технічної творчості учнівської молоді Житомирської обласної ради.

Гордієнко Олена Анатоліївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри філології та лінгводидактики Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Гордієнко Світлана Василівна, завідувач Центру розвитку дитини «Сонечко» м. Малина.

Гордійчук Олена Вікторівна, студентка 51 групи навчально-наукового інституту педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Граб Тетяна, студентка 33 групи навчально-наукового інституту педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Гужанова Тетяна Сергіївна кандидат філологічних наук, доцент кафедри дошкільного виховання і педагогічних інновацій Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Гуменюк Юлія Олександрівна, студентка 42 групи навчально-наукового інституту педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Гукова Валентина Іванівна, вихователь-методист Житомирського центру розвитку дитини № 55.

Гуринчук Тетяна, студентка 33 групи навчально-наукового інституту педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Довгалюк Наталія Станіславівна, студентка 41 групи спеціальності «Початкова освіта» Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Дубасенюк Олександра Антонівна, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Дубчак Ніна Миколаївна, вихователь вищої категорії Житомирського центру розвитку дитини № 68.

Дудчак Ірина Володимирівна, вихователь Житомирського навчально-виховного комплексу № 65 «Родина»).

Дяченко Олена Вікторівна, студентка 54 групи Житомирського державного університету імені Івана Франка

Жигора Ольга Петрівна, студентка 42 групи спеціальності «Початкова освіта» Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Завязун Тетяна Володимирівна, здобувач лабораторії психології дошкільника Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України, вихователь ЦРД №53 м. Житомира.

Залібовська – Ільницька Зоя Володимирівна, кандидат педагогічних наук, методист заочної форми навчання навчально-наукового інституту педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Защитнікова Світлана Володимирівна, вчитель початкових класів СЗОШ №12 м. Житомира.

Зозуля Наталія Іванівна, голова студентського наукового товариства навчально-наукового інституту педагогіки, студентка 33 групи спеціальності «Початкова освіта» Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Іваненко Людмила Дмитрівна, асистент кафедри зоології Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Ілючок Тетяна Василівна, завідувач ДНЗ № 9 «Золотий ключик» м. Малина.

Казмерчук Ірина, студентка 35 групи спеціальності «Дошкільна освіта» Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Каленюк Інна Сергіївна, студентка 42 групи навчально-наукового інституту педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Камінська Тетяна Адамівна, методист науково-методичного центру Управління освіти Житомирської міської ради

Кисельова Марта Василівна, студентка 53 групи навчально-наукового інституту педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Клименюк Юлія Михайлівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільного виховання і педагогічних інновацій Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Климчук Інна Василівна, вихователь-методист ДНЗ (ясла-садок) комбінованого типу №5 «Вербиченька») м. Бердичева Житомирської області.

Клинчук Зінаїда Василівна, вихователь-методист ДНЗ № 29 м. Житомира.

Кобєлкова Ірина Олегівна, вчитель початкових класів вищої категорії, вчитель-методист ЗОШ I-III ступенів №28 м. Житомира.

Кобилинська Наталія Вікторівна, студентка 42 групи спеціальності «Початкова освіта» Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Ковалик Лілія Володимирівна, магістрантка навчально-наукового інституту педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Ковтонюк Тамара Вікторівна, студентка 42 групи спеціальності «Початкова освіта» Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Колесник Наталія Євгенівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри естетики, етики та образотворчого мистецтва Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Кондратець Інна Вікторівна, аспірант кафедри педагогіки і психології (дошкільної) Рівненського державного гуманітарного університету, методист інформаційно-методичного центру управління освіти і науки Новоград-Волинської міської ради.

Кондратюк Ірина Ігорівна, студентка 43 групи навчально-наукового інституту педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Коновальчук Іван Іванович, кандидат педагогічних наук, докторант, доцент кафедри дошкільного виховання та педагогічних інновацій Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Кононова Юлія Олександрівна, студентка 43 групи навчально-наукового інституту педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Корчевської Тетяна Вікторівна, студентка 43 групи навчально-наукового інституту педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Кравчук Людмила Миколаївна, спеціаліст вищої категорії, вихователь-методист, вихователь ЦРД № 69 м. Житомира.

Кук Валентина Віталіївна, вихователь ГПД СЗОШ №12 ім. С. Ковальчука м. Житомира.

Куліковська Тетяна Станіславівна, вихователь ДНЗ № 56 м. Житомира .

Кучер Тетяна Олександрівна, студентка 43 групи навчально-наукового інституту педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Левківський Михайло Васильович, доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Лисак Олександра Вікторівна, вихователь Центру розвитку дитини № 69 м. Житомира.

Литньов Володимир Євгенович, кандидат педагогічних наук, доцент, директор навчально-наукового інституту педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Лонська Оксана Федорівна, магістрант навчально-наукового інституту педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Лукашенко Надія Василівна, студентка 43 групи навчально-наукового інституту педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Максимова Олена Олександрівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільного виховання та педагогічних інновацій Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Малець Галина Федорівна, завідувач ДНЗ №7 «Ромашка» м. Малина.

Медведєва Марта Валеріївна, аспірант кафедри педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Мельник Ганна Миколаївна, студентка 33 групи навчально-наукового інституту педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Миронова Антоніна Павлівна, вихователь-методист Центру розвитку дитини №18 м. Коростеня.

Москвіна Тетяна Пилипівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільного виховання та педагогічних інновацій Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Наумчук Тетяна Володимирівна, викладач кафедри педагогіки та психології, методист Центру забезпечення загальної, середньої, дошкільної та позашкільної освіти Житомирського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, викладач кафедри дошкільного виховання та педагогічних інновацій Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Никорич Тетяна Юріївна, студентка спеціальності «Початкова освіта» Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Новодон Тетяна Олександрівна, студентка 15 групи спеціальності «Дошкільна освіта» Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Оліщук Ася Борисівна, студентка 41 групи навчально-наукового інституту педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Орел Лілія Олександрівна, асистент кафедри математики Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Отрощенко Анастасія Сергіївна, студентка спеціальності «Початкова освіта» Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Павленко Віта Віталіївна, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Пантус Наталія Федорівна, методист Житомирського обласного центру науково-технічної творчості учнівської молоді Житомирської обласної ради.

Петруняк Тетяна Миколаївна, студентка 52 групи навчально-наукового інституту педагогіки (заочна форма навчання) Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Піддубна Оксана Михайлівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри естетики етики та образотворчого мистецтва Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Пінчук Наталія Павлівна, вихователь Центру розвитку дитини № 69 м. Житомира.

Примак Юлія Олександрівна, студентка 15 групи спеціальності «Дошкільна освіта» Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Прокопенко Оксана Миколаївна, вихователь-методист ДНЗ №4 «Калинонька» м. Малина.

Пустова Тетяна Володимирівна, студентка 33 групи спеціальності «Початкова освіта» Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Пчолкіна Марія Валеріївна, студентка 43 групи навчально-наукового інституту педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Ринчовська Тетяна Валентинівна, вихователь-методист Житомирського дошкільного навчального закладу № 33.

Рассоха Тетяна Юріївна, студентка 41 групи навчально-наукового інституту педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Романюк Анна Олександрівна, студентки 43 групи навчально-наукового інституту педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Рудзінська Вікторія Валеріївна, магістрант 62 групи навчально-наукового інституту педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Рудницька Неля Юріївна, кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри дошкільного виховання і педагогічних інновацій Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Рясенчук Алла Петрівна, вихователь-методист, Відмінник освіти України, спеціаліст вищої категорії, «вихователь-методист», Житомирський центр розвитку дитини №53 «АБВГДЕЙКА».

Сатановська Ольга, магістрант навчально-наукового інституту педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Свириденко Ірина Миколаївна, викладач кафедри іноземних мов, аспірантка кафедри педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Сидоренко Наталія Іванівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної, вікової і педагогічної психології Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Синиця Майя Олегівна, асистент кафедри дошкільного виховання і педагогічних інновацій Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Сірик Лілія Віталіївна, студентка 42 групи навчально-наукового інституту педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Сірош Юлія Петрівна, студентка спеціальності «Початкова освіта» Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Сологуб Юлія Дмитрівна, студентка 22 групи навчально-наукового інституту педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Сорочинська Оксана Андріївна, асистент кафедри зоології Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Танська Валентина Володимирівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри зоології Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Тарнавська Наталія Петрівна, кандидат психологічних наук, доцент кафедри дошкільного виховання та педагогічних інновацій Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Тищук Людмила Іванівна, кандидат психологічних наук, завідувач Житомирським центром розвитку дитини №53 «АБВГДЕЙКА».

Усатий В'ячеслав Дмитрович, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри філології і лінгводидактики Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Федорова Марія Анатоліївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільного виховання та педагогічних інновацій Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Хомич Ірина, магістрантка навчально-наукового інституту педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Чистякова Катерина Олександрівна, студентка 42 групи навчально-наукового інституту педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Шишилова Оксана Дмитрівна, вихователь ДНЗ № 56 м. Житомира.

Шмельова Тетяна Всеволодівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри естетики, етики та образотворчого мистецтва Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Шпак Тамара Володимирівна, вихователь ДНЗ № 22 м. Бердичева.

Яворська Тетяна Євгенівна, кандидат наук з фізичного виховання та спорту, викладач кафедри медико-біологічних основ Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Якухно Оксана Леонідівна, вихователь навчально-виховного комплексу «Дитячий садок – школа-гімназія» №12, м. Коростень.

Ямчинська Галина Володимирівна, доцент кафедри естетики, етики та образотворчого мистецтва Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Ярмола Олена Олегівна, студентка 43 групи спеціальності «Початкова освіта» Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Яценко Оксана Вікторівна, студентка 42 групи спеціальності «Початкова освіта» Житомирського державного університету імені Івана Франка.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА. Литньов В. Є. Інноваційна діяльність педагога – серйозне випробування сучасної освіти та професійну майстерність.....3

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЖИТОМИРЩИНИ.....8

Андросова Г. К., Гукова В. І. Щоб нічого не залишити поза увагою. Внутрішній контроль в дошкільному навчальному закладі.....8

Бакмаєва С. В. Розвиток дитячої креативності засобами зображувальної діяльності з використанням методів ТРВЗ/РТУ.....12

Балицька І. М. Розвиток творчого потенціалу педагога як складова системи роботи практичного психолога.....16

Бойко Н. П. Розвиток дитячої творчості шляхом впровадження в практику авторських методичних рекомендацій «Граї лики» (на основі методики німецького композитора К. Орфа).....22

Васильченко А. І., Новодон Т. О., Тарнавська Н. П. Казка як засіб виховання та розвитку дитини.....26

Вознюк О.В. Місце казки у дошкільному вихованні та початковій освіті.....30

Гаврилець Л. В., Сорочинська О. А. Використання сюжетно-рольової гри в екологічному вихованні дошкільників38

Гарбарчук Н. М. Впровадження інноваційних технологій та інтерактивних форм у роботу з педагогічними кадрами ДНЗ41

Герашченко О. О. Філософія громадянського виховання.....61

Голяченко Я. Г., Примак Ю. О., Тарнавська Н. П. Формування світогляду дитини дошкільного віку через сприйняття іграшки.....70

Гордієнко С. В. Формування життєвих компетенцій дошкільників через створення доцільного розвиваючого середовища75

Дубасенюк О. А. Інноваційний потенціал сучасної освіти.....78

Дубчак Н. М. Здорові діти – майбутнє нації.....89

Дудчак І. В. Спостереження в групі продовженого дня.....94

Дяченко О. В., Сорочинська О. А. Українські звичаї і традиції як засіб екологічного виховання дошкільників.....99

Завязун Т.В. Гра та спілкування – основні фактори розвитку дитини-дошкільника.....102

Ілючок Т. В. Формування життєвої компетентності дітей у проектній діяльності.....105

Казмерчук І., Федорова М. А. Естетичне виховання дошкільників засобами природи.....107

Кисельова М. В., Сорочинська О. А. Освітня технологія «Довкілля» в сучасному ДНЗ.....110

Климчук І.В. Формування творчої особистості дошкільника шляхом впровадження педагогічної спадщини В.О. Сухомлинського.....	113
Клинчук З.В. Організація пошуково-дослідницької роботи у природі з дітьми дошкільного віку.....	117
Кондратець І.В. Формування рефлексивної культури педагогів дошкільних навчальних закладів як засіб інноваційної компетентності.....	119
Кравчук Л.М. Система пошуково-дослідницької роботи для дітей старшого дошкільного віку.....	122
Куліковська Т.С. Групова казкотерапія в особистісно орієнтованому вихованні дітей.....	143
Лисак О.В. Використання нетрадиційних технік художньої діяльності як засіб творчого розвитку дітей дошкільного віку.....	145
Макимова О.О. Особистісно орієнтована модель освіти у світлі досягнення успіху дитиною.....	153
Малець Г.Ф. Формування здоров'язберігаючої компетенції вихованців ДНЗ через скоординовану діяльність адміністрації ДНЗ, педагогів та батьків	157
Миронова А.П. Розвиток творчих здібностей дітей засобами нетрадиційних технік малювання.....	161
Наумчук Т.В. Формування готовності педагога дошкільного навчального закладу до інноваційної діяльності через сучасні форми методичної роботи в системі післядипломної педагогічної освіти.....	166
Пінчук Н.П. Формування аудіативних умінь та навичок дітей дошкільного віку засобами словесних ігор	175
Прокопенко О.М. Компетентнісний підхід педагогічного колективу до впровадження здоров'язберігаючих технологій в освітньо-виховний процес із дошкільниками.....	181
Ринчовська Т.В. Формування компетентності педагогів в організації проектної діяльності з дошкільниками.....	185
Рясенчук А.П. Особливості методичної роботи з педагогічними кадрами по розвитку творчості.....	189
Танська В.В. Особистісно орієнтоване навчання природознавства майбутніх вихователів ДНЗ у вищих навчальних закладах.....	193
Тищук Л.І. Творчість вихователя як чинник інноваційної діяльності.....	196
Шишилова О.Д. Формування екологічної компетентності у дошкільників.....	199
Шпак Т.В. Розвиток дитячої креативності дітей з порушенням зору засобами гуртка «Чарівні пальчики».....	202
Яворська Т.Є. Теоретико-методичні основи впровадження оздоровчих технологій у практику дошкільного закладу.....	206
Якухно О.Л. Виховання креативної особистості через розвиток її творчих здібностей.....	211

РОЗДІЛ II. ЗМІСТОВО-МЕТОДИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ЖИТОМИРЩИНИ.....216

- Вітвицька С.С.** Сучасні проблеми педагогічної творчості у педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського.....216
- Бордюг Н. І., Камінська Т. А.** Особистісно орієнтоване навчання за програмою «Крок за кроком».....220
- Бумар Т.І., Клименюк Ю.М.** Роль диференційованого підходу при вивченні математики в початкових класах.....224
- Бутузова Л.П.** Психолого-педагогічний супровід молодшого школяра в навчально-виховному процесі.....227
- Вікарчук О.П.** Активізація творчої діяльності на уроках образотворчого мистецтва у початкових класах.....229
- Вознюк Т.В.** Розвиток творчих здібностей молодших школярів у процесі трудового навчання.....232
- Гакалець Т.М., Клименюк Ю.М.** Математична обдарованість та подальший її розвиток на уроках математики у початкових класах....235
- Гакалець Т.М., Кондратюк І.І., Кучер Т.О., Орел Л.О.** Самостійна робота учнів початкових класів на уроках математики.....238
- Глушук В.В., Піддубна О.М.** Ознайомлення молодших школярів з видами і жанрами образотворчого мистецтва.....242
- Гльоза А.А., Левківський М.В.,** Педагогічні умови патріотичного виховання учнів молодшого шкільного віку.....244
- Гордієнко О.А.** Проблема формування красномовної особистості у вітчизняній риторичній спадщині.....247
- Гордієнко Л.А.** Українська народна іграшка та її роль у вихованні дитини.....251
- Гордійчук О.В., Піддубна О.М.** Розвиток естетичної культури молодших школярів засобами образотворчого мистецтва.....256
- Граб Т., Рудницька Н.Ю.** Моральне виховання молодших школярів.....261
- Гужанова Т.С.** З історії інновацій в педагогіці.....264
- Гуменюк Ю.О., Сорочинська О.А.** Підготовка майбутніх учителів початкових класів до впровадження в навчальний процес здоров'язберігаючих технологій.....266
- Гуринчук Т., Рудницька Н.Ю.** Завдання і зміст громадянського виховання учнів початкових класів.....270
- Довгалюк Н.С., Ямчинська Г.В.** Історія розвитку нетрадиційного українського мистецтва витинанки та використання його на уроках образотворчого мистецтва в початковій школі.....273
- Дудчак І. В.** Спостереження в групі продовженого дня.....275
- Залібовська – Ільніцька З.В.** Наукові підходи щодо виділення етапів педагогічної творчості майбутніх учителів.....280

Защитнікова С.В. З досвіду роботи «Створення «книжки-малишки».....	283
Зозуля Н.І., Гужанова Т.С. Дозвілля як організація діяльності школярів в позаурочний час.....	286
Іваненко Л.Д. Погляди видатних педагогів на валеологізацію навчально-виховного процесу.....	288
Каленюк І.С., Танська В.В. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до використання дидактичних ігор на уроках природознавства.....	290
Кобєлкова І.О. Використання віршованих творів на уроках рідної мови у 2-3 класах.....	293
Ковалик Л.В., Усатий В.Д. Роль словникової роботи в розвитку комунікативних мовленнєвих умінь молодшого школяра.....	299
Колесник Н.Є. Особистісно-орієнтовна технологія підготовки майбутніх учителів початкових класів до організації художньо-технічної творчості учнів в умовах модульно-рейтингової системи навчання.....	304
Кондратюк І.І., Колесник Н.Є. Роль та значення мистецтва «орігамі» у розвитку здібностей дитини.....	310
Коновальчук І.І. Організаційно-технологічні аспекти інноваційної діяльності загальноосвітніх навчальних закладів.....	314
Кононова Ю.О., Колесник Н.Є. Техніка «орігамі» у конструюванні виробів.....	322
Корчевська Т.В., Клименюк Ю.М. Важливість самостійних робіт на уроках математики.....	325
Кук В.В. Введення колективного самоврядування в групі продовженого дня.....	329
Кучер Т.О., Колесник Н.Є. Методика та організація проведення уроків трудового навчання в початкових класах з використанням елементів мистецтва «орігамі».....	333
Лонська О.Ф., Гордієнко О.А. Міжпредметні зв'язки на уроках читання.....	337
Лукашенко Н.В., Клименюк Ю.М. Розвиток пізнавальної самостійності молодших школярів при вивченні математики.....	341
Мєдведєва М.В. Навчальний процес як основний шлях інноваційного професійно-педагогічного становлення вчителя образотворчого мистецтва початкової школи.....	344
Мельник Г.М., Рудницька Н.Ю. Педагогічні умови ефективного розвитку патріотичних почуттів у молодших школярів.....	349
Москвіна Т.П. Реалізація гуманістичних ідей А.С. Макаренка в сучасній педагогіці.....	352
Никорич Т.Ю., Колесник Н.Є. Українська народна вишивка: історія, техніка та методика виконання	356
Оліщук А. Б., Ямчинська Г.В. Інтеграція уроків образотворчого мистецтва і музики пов'язаних з природознавством.....	359

Отрощенко А. С., Танська В. В. Реалізація краєзнавчого принципу на уроках природознавства	362
Павленко В. В. Ідеї Р. Штайнера у сучасній освітній системі України.....	364
Пантус Н.Ф. Роль та значення кольору в житті людини (концепція гармонії у поєднанні кольорів).....	371
Петруняк Т.М., Піддубна О.М. Вивчення пейзажного жанру на уроках образотворчого мистецтва в початковій школі.....	378
Піддубна О.М. Формування уявлень у молодших школярів про види і жанри образотворчого мистецтва.....	381
Пустова Т.В., Рудницька Н.Ю. Екологічне виховання учнів початкових класів.....	385
Пчолкіна М.В., Клименюк Ю.М. Роль обдарованості на уроках математики.....	387
Рассоха Т.Ю., Танська В.В. Технологія використання інтерактивних методів на уроках природознавства.....	389
Романюк А.О., Клименюк Ю.М. Дидактична гра як метод навчання математики в початковій школі.....	391
Рудзінська В.В., Усатий В.Д. Передумови виникнення дидактичних ігор.....	393
Рудницька Н.Ю., Синиця М.О. Використання мультимедійних технологій на уроках у початковій школі.....	398
Сатановська О., Гордієнко О.А. Формування читацьких інтересів молодших школярів в системі роботи вчителя-класовода.....	402
Свириденко І.М. Педагогічні умови виховання вірності в особистісних взаєминах студентів ВНЗ.....	405
Сірош Ю.П., Гордієнко О.А. Прийоми запобігання в учнівських творчих роботах на уроках української мови в 2-4 класах.....	409
Сидоренко Н.І. Вивчення особливостей професійного становлення майбутніх вчителів у сучасних умовах.....	412
Сологуб Ю.Д., Піддубна О.М. Використання засобів педагогічного малювання в процесі удосконалення навичок образотворчої діяльності молодших школярів.....	415
Федорова М.А. Моральні цінності особистості в історії філософії.....	417
Хомич І., Москвіна Т.П. Виховна програма формування гуманної поведінки молодших школярів	423
Чистякова К.О., Танська В.В. Технологія використання ігрових прийомів і цікавого матеріалу на уроках природознавства в початковій школі.....	425
Шмельова Т.В., Кобилинська Н.В. Естетична культура молодших школярів: теоретичний аспект.....	427

Шмельова Т.В., Ковтонюк Т.В. Кольоротворення в образотворчій діяльності молодших школярів.....	429
Шмельова Т.В., Жигора О.П. Естетичний вплив творів живопису на молодших школярів.....	431
Шмельова Т. В., Сірик Л.В. Живопис як один із засобів пізнання дійсності молодшими школярами.....	434
Шмельова Т.В., Яценко О.В. Ознайомлення молодших школярів з видами образотворчого мистецтва.....	436
Ярмола О.О., Колесник Н.Є. Методика формування соціальної активності учнів молодших класів на уроках трудового навчання.....	438
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	441

Для нотаток

Наукове видання

**ІННОВАЦІЙНИЙ ДОСВІД ПЕДАГОГІВ
ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ
ЖИТОМИРЩИНИ**

Збірник науково-методичних праць

***У збірнику збережено орфографічні та пунктуаційні особливості
авторських текстів***

Надруковано з оригінал-макета авторів

Підписано до друку 21.05.12. Формат 60х90/16. Папір офсетний.
Гарнітура Arial. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 27,2. Зам. 107. Наклад 300